ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
SAMEDI
1er DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԳԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.309 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.309

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Նոյեմբեր 29 / 30)

ՀԱՊ-Ի ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ ՆԻՍՏԵՐԸ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 29-ին գումարուած է ՀԱՊ-ի վարչապետներու խորհուրդի նիստը որուն բացման խօսքով հանդէս եկած է Ռուսաստանի վարչապետ Մ. Կասեանով: Ան անդրադարձած է անցած տասնամեակին յաջողութիւններուն եւ ձախողանքներուն: Ցետոյ, վարչապետները քննարկած են օրակարգի նիւթերը:

Նոյն շրջանակին մէջ նոյն օրը գումարուած է Արտաքին գործերու նախարարներու նիստն ալ որուն գլխաւոր նիւթը եղած է Աֆղանիստանի կացութեան մասին պետութեան ղեկավարներու յայտարարութեան նախագիծին քննարկումը: Ասկէ զատ օրակարգին վրայ գտնուած են ՀԱՊ-ի երկիրներու արտաքին քաղաքական գործունէութեան զարկ տալու միջոցներուն ծրագիրը, տնտեսական համագործակցութիւնը, եւլն.:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Է. ՇԷՒԱՐՆԱՁԷ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մոսկուայի մէջ Նոյեմբեր 29-ին նախագահ Ռ. Քոչարեան առանձին զրոյց մը ունեցած է Վրաստանի նախագահ Է. Շեւարնածէի հետ: Երկուքը քննարկած են փոխադարձ յարաբերութիւններուն, շրջանի խնդիրներուն վերաբերող հարցերու լայն շրջանակ մը:

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵՆԷՆ

Նոյեմբեր 28-ի նիստին դատարանը անցած է Կարէն Ցունանեանի հարցաքննութեան: Ան սկիզբէն յայտարարած է թէ կը պատասխանէ այն չափով որ յարմար կը դատէ: Նշած ալ է որ իրեն ուղղուած մեղադրանքով ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր եւ չի զղջար: Իր բառերին համաձայն, Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողով գացած են «Վ. Սարգսեանի իշխանութիւնը տապալելու եւ ժամանակաւոր կառավարութիւն ստեղծելու համար»: Այդ կառավարութիւնը պիտի գործէր երկու տարի եւ իրականացնէր տնտեսական ծրագրեր, յետոյ նոր ընտրութիւն տեղի պիտի ունենար:

Կ. Ցունանեան իր պատասխաններուն յաճախ մէջբերումներ ըրած է ՄԱԿ-ի պայմանագրութենէն, տարբեր փաստաթուղթերէ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԳՈՀ ՉԷ ԵՒՐՈՊԱՅԷՆ

Եւրոպական Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովին ադրբեջանական խմբակցութենէն Ա. Մոլլազադէ ամբաստանած է իր երկրին Արտաքին գործերու նախարարութիւնը որ հարկ եղած աշխատանքը չէ տարած որպէսզի Հայաստանը «յարձակողական» երկիր ճանչցուի: Ան գանգատած է որ եւրոպական լրատուութիւնները, խորհրդարանները նոյն նախարարութեան գործունէութեան դաշտէն դուրս կը մնան, ինչ որ ադրբեջանական խմբակցութիւնը հայկականին նկատմամբ անհաւասար պայմաններու մէջ կը ձգէ: Ատոր հետեւանքը ան կ'ըլլայ որ Եւրոպայի երկիրները զիջում կ'ակնկալեն թէ՛ «յարձակողական» երկիր Հայաստանէն, թէ՛ անոր «զոհ» Ադրբեջանէն: Մոլլազադէ աւելցուցած է որ իրենք հակամարտութեան մասին տեղեկագիր կը պատրաստեն վեհաժողովի Բիւրոյի ներկայացնելու համար:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՆՇԱԾ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29-Ը

Համայնավար կուսակցութիւնը շարք մը միջոցառումներով նշած է Հայաստանի խորհրդայնացման 81-րդ տարին: Նախ ծաղկեպսակ զետեղուած է Ալ. Միասնիկեանի եւ Ս. Շահումեանի յուշարձաններուն, ապա տեղի ունեցած է քայլարշաւ մը: Կուսակցութեան Ա. քարտուղարը Վլադիմիր Դարբինեան յայտնած է որ անցեալ Հոկտեմբեր 27-ին նախկին խորհրդային 11 հանրապետութիւններու համայնավարները իրենց 32-րդ համագումարին որոշած են ուժերը հաւաքել եւ միաւորուիլ նոր միութեան մէջ, անդամակցելով Ռուսաստան – Բելառուս դաշինքին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ՈՐՈՇ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

Զահեր Շահի եւ Հիւսիսի Զինակցութեան պատուիրակները որոշ համաձայնութեան մը յանգեցան Նոյեմբեր 29-ին, ինչ կը վերաբերի վարչական առժամեայ իշխանութեան մը հաստատման Քապուլի մէջ: Զինակցութեան մէկ պատասխանատուն յայտարարած է՝ «Համաձայնութեան յանգեցանք կարգադրութեան մը շուրջ բոլոր խումբերու մասնակցութեամբ, ի մասնաւորի Հռոմի (խմբ՝ Զահեր Շահ)»: Այդ կարգադրութիւնը տեսակ մը Խորհրդարան պիտի ըլլայ, որ 50-էն 60 ներկայացուցիչ պիտի ունենայ Զինակցութենէն եւ Թագաւորէն եւ 10-էն 20 ներկայացուցիչ միւս երկու խմբակներէն: Զինակցութիւնը ընդունած է որ Թագաւորը կրնայ «կարեւոր դեր» մը խաղալ, իր կողմնակիցները կը պահանջեն որ Պետութեան ղեկավարն ըլլայ (87 տարեկան է):

Հիւսիսի Զինակցութիւնը կրնայ նաեւ համակերպիլ բազմազգեան ուժերու ներկայութեան, ինչ որ բացարձակապէս կը մերժէր: Պատուիրակութեան ղեկավարը աւելցուցած է սակայն, որ կը նախընտրեն «իսլամական երկիրներէ ուժեր»:

Հաւանական կը թուի որ ամերիկեան նոր զօրքեր ալ գան Աֆղանիստան: Ռմբակոծումը միշտ կը շարունակուի Քանտահարի վրայ, որ կը դիմադրէ: Կը կարծուի որ հոն է Մոլլա Օմար, Թալիպաններու հոգեւոր պետը եւ յոյս կայ որ քանի մը օրէն Քանտահար իյնայ:

Երկու հոգի, կին մը եւ մանուկ մը մեռած են ամերիկեան սննդեղէնի «ամրակուռ»ներէն»: Աֆղանիստանի հիւսիսը նետուած ծրարներէ, որոնք ցորեն, վերմակ և ցուրտէն պաշտպանուելու ապրանքներ կը պարունակէին. մէկը ինկած է տունի մը վրայ, ուր կը գտնուէին մայր մը և զաւակը: Լուրը տուած է ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարութիւնը: «ԱՄՆ խորապէս կը ցաւին կեանքի որեւէ աւելորդ կորուստի համար» աւելցուցած է հրամանատարը: Պաշտպանութեան Նախարարութիւնը կ'ըսէ թէ չի գիտեր որ քանի՞ ծրարներ ինկած են տան վրայ բայց, ամէն մէկը 550-էն 580 քիլօ կը կշռէ:

Երկրին մէջ, տուլը աւեր կը գործէ եւ գլխաւոր զոհերը երախաներն են: Սանկաթէչ գերեզմանատունը, Հերաթէն 200 քիլոմեթր հիւսիս – արեւելք գերեզմաններու մեծ մասը մանուկներու գերեզմաններն են:

Ածխախտի մանրէն, որ տակն ու վրայ ըրաւ Միացեալ – Նահանգները կրնայ ամերիկացի գիտնականի մը, ան ալ զինուորական գործն ըլլալ: Արդարեւ, այս եզրակացութեան յանգած են քննիչները: Աւելին «Կրիսփիս Գերմանիա» պարբերականն ալ յօդուած մը հրատարակած է, որ կը հաստատէ վերոնշեալ վարկածը: Կազմակերպութիւնը հիմ կ'առնէ կենսաբանական զէնքերու երկու մասնագէտներ՝ մէկը Պարպարա Ռոզընպերկ նախկին խորհրդական նախագահ Գլինթընի եւ Եան Վան Աքըն որ կ'աշխատի ոչ կառավարական կազմակերպութեան մը համար: Այս վերջինը բացատրած է «Մոնտ»ի (Նոյեմբեր 30) պատճառները որոնք զիրենք մղած են այդ եզրակացութեան: Եւ այս տեղեկութիւնները ալ աւելի հաւաստի կը թուին, այն պահուն, երբ ամերիկեան իշխանութիւնները կը հաղորդէին որ ածխախտի համաճարակը կրնար ներքին աղբիւր մը ունենալ: Նոյեմբեր 22-ին, Արդարութեան նախարարը՝ Ճոն Աշքրոֆթ կը յայտարարէր որ ստացուած նշաններու տեսակը կը մղէր ներքին աղբիւրի մը: Նոյեմբեր 16-ին, Հարվարտի համալսարանէն անհետացած է կենսաքիմիագէտ մը՝ Տոն Ուիլէ: Ան մասնագէտ մըն էր էպոլա վիրուսին, որ տարբեր է ածխախտէն, բայց ամէն բան կարելի է կ'ըսէ Վան Աքըն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵԼ-ԱՎԻՎԻ հիւսիսը՝ Փարտէս Հաննա քաղաքին մօտ անձնասպանական նոր անձրափորձ մը գործուած է, Նոյեմբեր 29-ին, Պաղեստինցիի մը կողմէ: Ան, իր կրած պայթուցիկներով, հանրակառք մը մտած է: Չորս մեռեալ կայ (ներառեալ քամիքազը) եւ վեց վիրաւոր: Շարոն Ուաշինկթըն մեկնած ատեն յայտարարած է որ պատասխանատուն Արաֆաթն է, որ դէմ կը գործէ ամերիկեան միջամտութեան: Նոյն օրը Իսրայէլացիք ալ երկու Պաղեստինցի սպաննած էին:

ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ տեղի ունեցաւ ֆրանքօ-բրիտանական 24-րդ հանդիպումը, Նոյեմբեր 29-ին, Շիրաքի, Ժոսփէնի եւ Պլէրի մասնակցութեամբ եւ հոն ալ տօնեցաւ Շիրաքի 69-րդ տարեդարձը: Երկու երկիրները վճռած են մղիչ ուժն ըլլալ Եւրոպայի պաշտպանութեան: Միացեալ զեկոյցին մէջ ալ կ'ըսեն. – «Եւրոպայի զինուորական կարողութիւններու զարգացումը կենսական պայման մըն է ՓԵՍՏ-ի (Պաշտպանութեան եւ ապահովութեան արտաքին քաղաքականութիւն) յաջողութեան համար»: Այս հանդիպման առթիւ, Թոնի Պլէր Շիրաքը առաջնորդած է իր անձնական բնակարանը, ուր իր կրտսեր զաւակը՝ Լէօ, 18 ամսու կաշիէ ճամպրուկ մը նուիրած է Շիրաքի: Ընկերվարական մը, հեգնանքով, դիտել տուած է, նոյն օրը, որ «պահը եկած է որ այսքան երկարատեւ ապարէզէ մը ետք, լաւ է որ հանգստեան կոչուի»: ԷՌ-ՓԷ – ԷՌ-ի բանբերն ալ Փաթրիք Տէվէճեան հակադրած է սա պէս. – «Տարիքի հարցը ընկերվարականներուն վերջին յայտնաբերումն է: Երբ, խնդրոյ առարկան Միթերանն էր, հարցը չէր խանգարեր: 1988-ին, Միթերան վերընտրուեցաւ 72 տարեկանին»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, գործազրկութիւնը 6-րդ ամիսը ըլլալով յաւելում կրեց: Հոկտեմբերին այդ յաւելումին համեմատութիւնն է 1,3%: Պաշտօնապէս, Ֆրանսայի գործազուրկներու թիւը 2 միլիոն 168 հազար է:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ ՄԷՋ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուեցաւ Նոյեմբեր 29-ին: Ուրուս – Մարթընի մէջ է որ պայթուցիկներ կրող կին մը մեռած է, մահափորձ մը գործելով շրջանին զինուորական վարչութեան պետին՝ զօրավար Հայտար Հաճիեւի դէմ: Այս վերջինը ծանրօրէն վիրաւորուած է եւ իր մէկ թիկնապահն ալ սպաննուած է:

«ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒԺ» սենտիքային պարագլուխը՝ Մարք Պլոնտէլ, որ կը ներկայանայ որպէս բուռն պաշտպանը բանուորական դասուն, կը շահագործէ իր վարորդները եւ սենտիքան դատապարտուեցաւ 581.176 ֆրանք վճարելու նախկին վարորդի մը (մեռած 1999-ին) ընտանիքին, որ դատի դիմած էր Փրիւտհոմներու դատարանին: Մարք Պլոնտէլի վարորդը՝ Օլիվիէ Թեմթօ, շաբաթը 70 ժամ կ'աշխատէր, արձակուրդը չէր վճարուեր եւ ընկերային ոչ մէկ օրէնք կը յարգուէր: Ուրիշ մէկ վարորդն ալ բողոք բարձրացուցած է նոյն պատճառներով: Այս վերջինը գրի առած է ժամանակացոյցը եւ կը պարզուի որ 2000, Դեկտեմբեր 4-էն 16, 13 օր իրարու վրայ աշխատած է, 130 ժամ...:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻԱ կը նախատեսէ քուէի իրաւունք տալ Ճիպրալթարի բնակիչներուն եւրոպական ընտրութիւններուն համար: Մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանը վճիռ տուած էր այդ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (276) թիւը, որու բովանդակութիւնը ամբողջովին նուիրուած է Հայ եկեղեցւոյ մասին Վարէզէի գիտաժողովին (2001, Սեպտեմբեր 4 – 8): Այս մէկ թիւով, կրցանք հրատարակել միայն զեկուցումներուն մէկ մասը: Ցետագային, ի պահանջեալ հարկին, կը հրատարակենք ուրիշներ ալ:

Այս թիւին բովանդակութիւնն է.–

«Պօղոս Զ. Հիմնարկ»ի ուսումնական շաբաթը — Հ. Լ. ԶԷՔԻԱՆ

Համառօտ ակնարկ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հին եւ միջնադարեան յարաբերութիւններուն մասին — ԽԱԺԱԿ ԱՐՔ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Դպիրները՝ Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան արհեստաւորները — ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ

Կրօնական հայ միտքը եւ գրականութիւնը ԺԲ. – Ի. դարերուն — ԱԼՏՕ ՖԵՐՐԱՐԻ

Հայ Դատի Համար Աշխատողներ, Զաշխատողներ

Հայ դատի աշխատանք կը տարուի աշխարհի որեւէ կողմի հայութեան նոյնիսկ ամենափոքր խմբաւորումին կողմէ: Լայն առումով այդ աշխատանքը կ'ընդգրկէ այն բոլոր մարդերը որոնք կապ ունին հայկական պատկանելիութիւնը փակագիծի մէջ չձգելու մտադրութեան հետ: Ուղղակի 1915-ին հետեւանքներուն առընչուած գործունէութեան հետ, այդ աշխատանքին մաս կը կազմէ հայկական դպրոցը, մամուլը, միութենական կեանքը, եւայլն:

Յաճախ հարց կը տրուի թէ ինչո՛ւ մեր իրականութիւնը, հակառակ անցած մօտ մէկ դարու երկար ժամանակաշրջանին, չէ յաջողած փափաքելի արդիւնքին հասնիլ. նման հարցում, հասկնալի է որ կու գայ դժգոհութեան, անբաւարարութեան զգացումներէն: Ինչո՛ւ կարելի չէ եղած համընդհանուր ճանաչումի, վնասներու հատուցումի չափ բարդ, այլ անձգձգելի գործը լրումին հասցնել: Հասկնալի, արդար այս պոռթկումը որպէս պատասխան տրուած, կամ ճարուած բացատրութիւններով, կրնայ կատարեալ պատկերացում մը տալ տակաւին ինքնադարմանումի անկարելիութեան մէջ զարգացող մեր իրականութեան:

Այդ առումով յաճախ կը խօսուի կազմակերպչականին, կառոյցներու, կեդրոնացումի բացակայութեան մասին: Քանի որ նշուած ոլորտը մինչեւ տասը տարի առաջ պաշտօնապէս զրկուած էր պետական քաղաքականութեան մը շրջանակը ունենալու հանգամանքէն, 1915-ին առընչուած նպատակներուն տանող գործունէութիւնը վիճակած էր Սփիւռքին: Այլ խօսքով՝ ցրուածութեան մը որուն ամէն մէկ բեկորը նոյն թիրախին ձգտելով հանդերձ, պարտ էր համոզումները, գործունէութեան պաշտը, ձեւերը եւ այլ ազդակներ պատշաճեցնել գտնուած երկրին պայմաններուն. ընկերայինին, տնտեսականին, օրէնքներուն, եւ այլն: Ասոնց քով, արդիւնքին վրայ ազդող կարեւոր պարագայ մըն ալ, անշուշտ, սիրողականը արհեստավարժով փոխարինելու անկարելիութիւնն էր: Պարագայ մը որ ամէնէն դժուար դարմանելին չէր, եթէ չըլլար գիտակցութեան պակասի, նաեւ՝ ընդհանուր – սփիւռքի յաճախակի չփոթին երեւոյթը: Կարելի՞ է ըսել որ Սփիւռքի այն գաղութներուն մէջ ուր տեղական օրէնքին պարտաւորութենէն դուրս ձգուած էին և են հայկական հաստատութիւնները, յատկապէս դպրոցը, միշտ մտահոգութիւնը տիրած է եւ կը տիրէ գործը ամէնէն ձեռնհասին յանձնելու. կան, անշուշտ, այդ կարգի օրինակներ: Բայց, օրինակ, կուսակցական հովանաւորութեամբ հաստատութիւններու համար կը գործէ՞ ընդհանրացումը:

Միւս կողմէ, պետական շրջանակ մըն ալ, տեսականօրէն, անպայման պիտի չարդարացնէր ակնկալութիւնը, երբ խօսքը 1915-ին ուղղակի առընչուած բաներու մասին է, ինչպէս՝ ճանաչում, հատուցում, եւ այլն: Հայաստանի մէջ մինչեւ այսօր այս առումով պարզուած վիճակը ապացոյց է ատոր: Հասկնալի է որ պետութեան մը ղեկավարութեան համար կան փափաքելի բաներ, կան կարելի բաներ: Նոյնիսկ երբ փափաքելին կարելի չըլլար միշտ, մանաւանդ հայկականին պայմաններով պետութեան մը համար, կարելիներուն առիթները չփախցնել դրական արդիւնքի տանող ընթացք է: Հայաստանի անկախութեան տասնամեակին երբ փափաքելին միշտ անկարելի եղաւ, կարելի չէ ըսել թէ կարելիներուն առիթը օգտագործուեցաւ: Այլ խօսքով, խնդրոյ առարկայ գործը չարունակեց մնալ հիմնապէս Սփիւռքին գլխուն, ուսերուն:

Այս բոլորին հետ թերեւս պէտք է նիւթ ընել առընչութեան հարցն ալ: Անկախութեան առաջին օրերուն իսկ պետական դէմք մը չէ՞ր այս պարագան առաւելագոյն կողմութեամբ մատնանշողը, ըսելով որ ցեղասպանութիւնը արտերկրացիներուն խնդիրն է, անոնք էին վտարանդի, թող անոնք ալ զբաղին հետապնդումի գործով: Անշուշտ, տեղին է յիշել որ Հայաստանի ներկայի բնակչութեան մէջ արհամարհելի չէ վերապրող արեւմտահայերու, անոնց շառաւիղներուն համեմատութիւնը: Սակայն, խորհրդային կարգերու 70-ամեայ գլանը, ապա անցնող տասնամեակին ծանր առօրեան, վտանգաւոր, ամէն ենթադրութենէ աւելի հետք ձգած է այդ զանգուածին վրայ. զայն ձուլած է որոշուած, մեծարուած կաղապարով:

Այս իրականութեան մէջ, բնական է որ ամէն դրական, կամ նոյնիսկ դրականի տպաւորութիւն գործող արարք ուշադրութեան, հետաքրքրութեան առարկայ կ'ըլլայ, յատկապէս երբ կու գայ Հայաստանէն: Այս բնոյթի նոր տուեալներէն է «Աւանդարդ»ի (Նոյեմբեր 14 – 20) մէջ ամփոփ հարցազրոյցով մը բռուածը թէ ցեղասպանութեան զոհերու անուններուն ցուցակները պատրաստելու եւ Թուրքիա մնացած անոնց հարստութեան հաշուառումին գործը ծրագրուած է: Տեղեկացնողն է Սամուէլ Պօղոսեան որ նախագահն է Ցեղասպանութեան դէմ պայքարող պատերազմի եւ աշխատանքի վեթերաններուն: Իրեն հետ զրուցած է Լիլէլինա Պապեան: Ս. Պօղոսեանի ըսածով, այդ գործը պէտք է կատարուի, միջազգային դատարանին ներկայացնելու, յանցագործները պատժելու, տուժածներուն հատուցում պահանջելու նպատակներով. կ'ըսէ նաեւ թէ նոյն աշխատանքը հարկ է տեսնել Սումգայիթի, Բաքուի եւ ադրբեջանական այլ շրջաններու մէջ կատարուած հայկական կոտորածներուն առընչութեամբ:

Որոշ յուսախաբութիւն մըն ալ կայ Ս. Պօղոսեանի արտայայտութեան մէջ. նախ քիչ մը դիւրին ընդհանրացում մը կ'ընէ «երեք աւանդական կուսակցութիւններ»ուն մասին, ըսելով որ 100 տարիէ ի վեր «իրար կոկորդ կրծելով» զբաղած են, այսօր նաեւ Հայաստանի մէջ: Կ'ըսէ թէ անոնց Հայաստան մուտք գործած օրէն բազմաթիւ անգամ դիմած են, սակայն, ապարդիւն. «Նրանց միակ ուշքն ու միտքը մեր կառավարական համակարգում տեղեր գրաւելն է իրենց անձնական շահերի համար»: Իսկ կառավարական ատեանները նման կեդրոնի ստեղծումը մերժած են, որովհետեւ միջազգային հանրութիւնը չի փափաքիր Հայերու ցեղասպանութեան մասին լսել: Ասիկա եզրակացնելու կը մղէ որ «արդի իշխանութիւնները շարունակում են իրենց նախորդների ազգադաւ քաղաքականութիւնը Հայ Դատի եւ պահանջատիրութեան հարցերում»:

Արդար է մատնանշումը որ ցեղասպանութեան այսօր բազմաթիւ ճանաչումներ արձանագրուած ըլլալով հանդերձ, նախ գլխաւորը Թուրքիոյ պարագան է, ապա՝ նոյնիսկ ընդունած երկիրները, Եւրոպայի Խորհրդարանը անգամ, իրենց բանաձեւին մէջ Թուրքիոյ պատասխանատուութիւնը չեն նշած: «Ուստի ոչ մի հիմք չունենք հրապուրուելու Ֆրանսիայի, Ռուսաստանի եւ այլոց կողմից Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացով, քանզի այդ փաստաթղթերը ոչ մի իրաւական ուժ չունեն Միջազգային դատարանի համար եւ չեն կարող հիմք ծառայել ցեղասպանութեան յանցագործներին պատժելու եւ վնասները հատուցանելու գործում»:

Ուշագրաւ է որ Ս. Պօղոսեան խօսելով հանդերձ հայկական կուսակցութիւններու, աւելի քան 122 պետութիւններու կատարած իրենց դիմումներուն մասին, ոչինչ կ'ըսէ Սփիւռքի Հայ Դատի յանձնախումբերուն, կամ իր մատնանշած ուղղութեամբ աշխատանք տանող անհատներու մասին: Մինչդեռ, այս վերջիններուն միմիայն տասնամեակներու փորձառութիւնը կարեւոր մասնակցութիւն կ'ըլլար տարուած ջանքին:

Անգիտութի՞ւն, թէ արհամարհանք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՎ ՈՐ ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՍԻՐԷ...

Ա.

Երբեմն կանգ կ'առնեմ ծաղկավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ եւ կը նայիմ այն ծաղիկներուն, որոնք դրուած են ցուցափեղկին մէջ: Ծաղիկ գնելու նպատակով չէ այդ: Եթէ մենք անոնցմէ ենք որոնք կը հաւատան որ ծաղիկը Մայր Բնութեան կողմէ մարդուն տրուած ամենագեղեցիկ մէկ քանի նուէրներէն մէկն է, այն ատեն չենք կրնար պահ մը մեր սիրտը գոհունակութեան զգացումով չլեցնել ծաղիկի մը տեսարանին դիմաց:

Նայեցայ վարդի կոկոններուն, գունագեղ մեխակներուն, տակաւին նոր բացուած կակաչներուն, մեծատերեւ մարգրիտներուն: Նայեցայ ծաղիկի մը որ օրքիտէի կը նմանէր: Ուրիշ ծաղիկներ ալ կային, որոնց անունները չէի գիտեր, որոնք սակայն փողոցէն անցնող – դարձող մարդոց կը ժպտէին կանանչ տերեւներու մէջէն:

Այո՛, ծաղիկը Մայր Բնութեան նուէրն է մեզի՝ մարդոց: Միայն մեզի՝ մարդոց: Որովհետեւ մեր տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ որ միայն մարդն է որ կրնայ ըմբռնել ծաղիկի գեղեցկութիւնը: Ծաղիկը միայն մարդուն համար գեղեցիկ է: Ծաղիկը միայն մարդուն համար է որ գոյութիւն ունի իբրեւ գեղեցկութիւն: Դաշտին վրայ պտըտող եզ մը կրնայ բերնովը փրցնել դաշտածաղիկներ, նոյնիսկ քանի մը ընտիր ծաղիկներ, և զանոնք ուտել, կշտանալ: Բայց մեր տրամաբանութիւնը մեզի կ'ըսէ որ ծաղիկը ստեղծուած չէ որպէսզի եզ մը դաշտին մէջ ուտէ զայն ու կշտանայ: Այո՛, մեղուները կը թառին ծաղիկներուն վրայ ու կը քամեն անոնց նեկտարը, այդ նեկտարէն քաղցր մեղր կը շինեն: Բայց մեր տրամաբանութիւնը մեզի պիտի ըսէ որ Մայր Բնութիւնը մեղուներուն համար չէ որ ստեղծած է ծաղիկը: Մեր ճարպիկ տանտիկինները ալ հրաշալի անուշներ կը պատրաստեն քանի մը ծաղիկներէ, բայց ծաղիկները խոհանոցներո՞ւ համար ստեղծուած են:

Եթէ ծաղիկները միայն վերեւ յիշուած գործնական ու օգտաշատ նպատակներուն համար ստեղծուած ըլլային, Մայր Բնութիւնը կրնար գոհանալ չորս, հինգ, կամ առ առաւելն տասը տեսակ ծաղիկով եւ այդքան ալ խնամք չէր տաներ իւրաքանչիւր ծաղիկին տարբեր եւ հնաշխարհիկ կառոյց մը, գեղեցկութիւն մը տալու համար: Մինչդեռ ամէն ծաղիկ տարբեր աշխարհ մըն է, ստեղծագործական տարբեր արկածախնդրութիւն մըն է, տարբեր երեւակայութեան մը արգասիքը: Պէտք ունի՞նք Մայր Բնութեան հարցնելու թէ ինչ նպատակաւ է որ ծաղիկներու այսքան ճոխ, այսպէս անպետքելի խորհուրդներով լեցուն հաւաքածոյ մը ստեղծած է ան: Մեզի այնպէս կը թուի թէ Մայր Բնութիւնը պիտի ժպտի մեզի ու մեր աչքերուն մէջ նայելով պիտի ըսէ.

– Տակաւին կը հարցնէ՞ք: Չէ՞ք տեսներ որ այս բոլորը ձեզի, միայն ձեզի համար ստեղծուած են: Չէ՞ք տեսներ որ միայն ձեզի է որ տուած եմ կարողութիւնը անդրադառնալու թէ ծաղիկը որքան գեղեցիկ ստեղծագործութիւն մըն է: Ուրիշ ո՞ր արարածը ծաղիկը պիտի դնէր իր սենեակին ծաղկամանին մէջ եւ պիտի ուրախանար անոր տեսարանին նայելով: Կո՞վն էր, ե՞զն էր, շո՞ւնն էր որ իր նմանը ուրախացնելու համար ծաղկեփունջ մը պիտի նուիրէր: Է՞շն էր որ ծաղկավաճառի մը ցուցափեղկին առջեւ պահ մը պիտի կանգ առնէր ու երանութեամբ պիտի նայէր այդտեղ ցուցադրուած հարիւրաւոր ծաղիկներուն: Ո՛չ, ծաղիկը ձեզի համար ստեղծուած է, մարդուն համար: Ով որ ծաղիկ կը սիրէ, մա՛րդ է:

Երկրագունդի վրայ բնակող միլիառաւոր մարդիկ բաւականաչափ կը սիրե՞ն ծաղիկը, չեմ գիտեր: Անոնցմէ քանի՞ն անդրադարձած է թէ որքան ճիշդ է այն զոր վերը Մայր Բնութիւնը ըսաւ մեզի. «Ծաղիկը մարդուն համար ստեղծուած է: Ով որ ծաղիկ կը սիրէ, մարդ է»:

Ես կանգ կ'առնեմ ծաղկավաճառին ցուցափեղկին առջեւ ու կը նայիմ ծաղիկներուն, կը հիանամ անոնց տարաշխարհիկ աղուորութեան վրայ եւ կը մտածեմ.

– Ով որ ծաղիկ կը սիրէ, մարդ է: Ծաղիկ սիրելը թերեւս առաջին քայլ մըն է ուրիշ գեղեցկութիւններ ալ սիրելու, կամ ատելու՝ տգեղութիւնները, չար բաները: Գիտեմ, որ կարգ մը մարդոց սրտին մէջ երկուքն ալ կրնան բոյն դնել: Չէ՞ որ կան մարդիկ որոնք կրնան թէ՛ ծաղիկ սիրել, թէ՛ ոճիր գործել: Բայց անպայման կայ ծաղիկ սիրելու տեսակ մը, որ իր մէջէն դուրս կ'արտաքսէ բոլոր չար ու տգեղ բաները: Կրնա՞նք գտնել ու մշակել ծաղիկ սիրելու այդ գերագոյն ձեւը: Կրնա՞նք մարդոց սորվեցնել թէ իրական իմաստով ինչ կը նշանակէ ծաղիկ սիրել, կրնա՞նք սորվեցնել թէ ծաղիկ սիրելը կը նշանակէ սիրել Մայր Բնութեան բոլոր գեղեցկութիւնները, յարգել Մայր Բնութեան մաքրութիւնն ու անմեղութիւնը, ընդունիլ որ մարդոց իրաւունքն է ապրիլ ծաղիկներով շրջապատուած ու զարդարուած միջավայրի մը, նոյնիսկ սենեակի մը մէջ, երբեք չկոխել ծաղիկի մը վրայ, ծաղիկի մը քովէն չանցնիլ առանց զայն անգամ մը հոտոտելու: Եթէ մեր սիրտը լեցնենք այսպիսի հրամայականներով, կամ այսպիսի զգայնութիւններով, արդեօք չար բաներու տեղ կը մնա՞յ այդ սրտին մէջ:

Թերեւս քիչ մը կը չափազանցեմ: Մարդոց սրտին մէջ միշտ ալ անպայման բաւականաչափ տեղ պիտի գտնուի չար բաներու համար: Այնուհանդերձ բնաւ չեմ չափազանցեր եթէ կրկնեմ թէ ծաղիկը անպայման բան մը կ'ազնուացնէ մեր սրտին մէջ:

Բ. Հ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐՕՆՔԻ ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԴԱՍԱԳԻՐՔ

Թուրքիոյ կրթական նախարարութեան հրահանգով դասագիրք մը կը պատրաստուի որով երեք գլխաւոր կրօնքները – քրիստոնէական, հրէական, մահմետական – միասնաբար պիտի դասաւանդուին դպրոցներուն մէջ: Համապատասխան յանձնախումբեր կրթական երեք մակարդակի համար արդէն աւարտած են ծրագիրը: Գիրքը ակադեմականներու եւ կրթական բարձրագոյն մարմնին վաւերացումը ստանալէ ետք գործածութեան պիտի դրուի: Համարակալ նիւթերուն համար թրքական վարժարանները պիտի կրնան քրիստոնեայ, փոքրամասնութեան վարժարաններն ալ մահմետական ուսուցիչ ունենալ: Նախարարութեան պատասխանատուները ըսած են թէ նախաձեռնութեան նպատակն է խրախուսել տարբեր կրօնքները աշակերտութեան ծանօթացնել, անոնց մօտ բազմամշակութային արժէքներու, կարողութիւններու համակարգ մը զարգացնել ու լայնախոհութիւն, յարգանք ներշնչել այլադաւան մարդոց նկատմամբ:

Ծրագիրը իր դրական կողմերով ներկայացնելով հանդերձ, եղած են ժխտական հակազդեցութիւններ ալ. Մարմարա համալսարանին աստուածաբանութեան բաժնին տեսուչը փրոֆ. Զ. Պէյազ քննադատած է ձեռնարկը, այն վախը յայտնելով որ երեք կրօնքներուն միասնական ծանօթացումը անչափահասներուն կրնայ կասկած ներշնչել մահմետականութեան հանդէպ: Ան աւելի յարմար դատած է որ մահմետականութեան դասագիրքերու մէջ մէյմէկ պարբերութեամբ նիւթ ըլլան միւս կրօնքները:

Նիւթին մասին «Ակօս» շաբաթաթերթին հարցումներուն պատասխանելով, Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքն ալ որոշ վերապահութիւններ յայտնած է. նախ ըսած է որ իրենք այդ դասագիրքին ուղղութեամբ ոչ մէկ դիմում ստացած են: Աւելցուցած է թէ նոյն նախարարութեան կողմէ պատրաստուած կրօնքի դասագիրքերուն մէջ քրիստոնէութեան, հրէական կրօնքին մասին այնքան շատ են սխալները որ անոնց սրբագրութիւնը միայն նոր հատորներու հրատարակութեամբ կարելի կ'ըլլայ:

Պատրիարքը շեշտելով որ բազմամշակութային եւ բազմակրօն ընկերութիւններու մէջ շատ բնական է ուսուցման այդ կերպը, յարմար դատած է որ հայկական վարժարաններու մէջ բուն կրօնքին դասագիրքերը գործածութենէ չդադրին, նոր դասագիրքը որպէս օժանդակ նկատի առնուի:

Նոր Արէշ, Մարաշ, Կիլիկիա, Արաբկիր, Զէյթուն...

Ոչ, ոչ… Արեւմտեան Հայաստանի տարածքի պատմական անունները չեն, որ ուզում ենք ձեզ ներկայացնել: Այլ նորօրեայ Երեւան մայրաքաղաքի Թաղամասերն են սրանք, որոնք ձեւաւորուել, կազմաւորուել են 20–րդ դարի մարդկութեան դժնդակ ու ողբերգական ոճրագործութեան հետեւանքով, ու այսօր կարծես թէ ծաղկէ շրջանակ են կազմել քաղաքամայր Երեւանը շրջափակած այս հոգեհարազատ ու զմայլելի քաղաքարմանեակ դարձած Թաղամաս–կոթողները:

1928 թիւ…, 1932 թիւ…, 1947 թիւ, երբ զանգուածային հայրենադարձութիւնը Մայր Հայրենիք բերեց հայ ժողովրդի հարիւր հազարաւոր զաւակներին, ովքեր պէտք է միանային հայրենիքի մշակութային ու տնտեսական շինարարութեան ու իրենց լուման ներդնէին հայրենի գիտութիւնների ու արուեստների զարգացման ու առաջընթացի երկար ու ձիգ ճանապարհին եւ իրենց նուիրական անունները ոսկէ տառերով գրէին աշխարհի յայտնի հայ գործիչների բոյլի անուանացանկում:

Նրանցից շատ–շատերն էլ ուժ ու հասակ առնելով հայրենի հողից, պէտք է նոր–նոր ծիլեր արձակէին ու ինքնահաստատուէին եւ իրենց տեղը գտնէին ու գրաւէին ամենատարբեր ասպարէզներում: Ու իրենց գործելակերպով, ջանադրութեամբ, բնատուր տաղանդների շնորհիւ ստեղծէին մնայուն ու արժէքաւոր, միջազգային նշանակութեան այնպիսի գործեր, որոնք պէտք է անմահացնէին նրանց անունները ու երախտապարտ հայ ժողովուրդն միայն իրեն յայտնի միջոցներով պէտք է արտայայտէր իր զաւակների նկատմամբ ունեցած յարգանքի ու գնահատանքի երախտիքը:

Յարութիւն Դելլալեան: Մի անհատականութիւն, որ ծնուել էր օտար երկնքի տակ, աճել ու զարգացել հայրենի հողին ամուր կանգնած, սնուել ու կրթուել, ապա եւ բազում փորձութիւնների, կրակների ու ջրերի բովով անցնելով, ինքնահաստատուել, իր մաշկի վրայ զգացել Եղեռն ու ահեղ երկրաշարժ, իր ժողովրդի հետ ապրելով անմարդկային ողբերգութիւն, ցաւ ու դրանք վերարտապատրաստուած էր, այս գործը ամփոփեր զգացմունքներն ու ապրումները, յոյզերն ու մտքերը դարձնելով հնչիւն, հնչիւնը՝ երաժշտութեան, իր անմահ յուշարձանը կանգնեցրել սերունդների համար:

«Մեղխացիաներ», «Նուիրում Կոմիտասին», «Ցաղթական ուէքուիէմ», «Թոփոֆոնօ»: Սրանք այն յօրինուածքներն են, որոնք անմահացրել են իրենց հեղինակին՝ Դելլալեան – ստեղծագործողին, Դելլալեան – անհատականութեանը, Դելլալեան – Հային ու քաղաքացուն, որն ապրում է իր ստեղծած հնչիւնի մէջ:

Երիցս ճշմարիտ է Պարոյր Սեւակն ասելով.

Մենք քիչ ենք, այո՛,

բայց կոչւում ենք Հայ

Գիտենք դեռ չանցած վէրքերից տնքալ,

Բայց նորից ցնծութեամբ

խնդալ ու հրճուել…

Կանք: Պիտի լինե՛նք:

Ու դեռ շատանա՛նք:

Մեծագոյն տաղանդի գրչի տակից դուրս եկած տողեր, որոնք անվերապահօրէն պէտք է վերագրենք Յարութիւն Դելլալեանին նաեւ:

Անտեղի չէր Հայոց հինաւուրց տարածքների մեր յիշատակումը, որոնք կամարել են քաղաքամայր Երեւանն ու կենդանի ծաղկեփունջ կազմել: Դա անմիջականօրէն կապուած է Յարութիւն Դելլալեանի հետ: Երեւանի քաղաքապետարանի որոշման համաձայն Նոր Զէյթուն Թաղամասի փողոցներից մէկը, որտեղ ապրել է 1947–ից մինչեւ իր մահկանացուն կնքելը, այսուհետ կրում է յօրինող, անխոնջ մտաւորական, վաղամեռիկ Յարութիւն Դելլալեանի անունը:

Այս անուանակոչութիւնն անմահացրել է հայ մտաւորականի, մարդու, ստեղծագործողի, ծնողի ու ամուսնու անբասիր անունը:

Փառք ու պատիւ անունիդ՝ Յարութիւն Դելլալեան:

ՎԱԼԵՆՏԻՆ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Երեւան

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է 1700–ամեակի լսարանին 8–րդ դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր «Հայաստանեայց Եկեղեցին Կիլիկիոյ մէջ՝ ԺԳ. – ԺԴ. դարերուն»: Դասախօսը եղած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան: Բացման խօսքը արտասանած է Առաջնորդական Փոխանորդ՝ Խաժակ Եպիսկոպոս Յակոբեան, ապա, դասախօսը մեկնած է այն հաստատումով թէ Առաքելական մեր Եկեղեցին Գրիգոր Լուսաւորչէն սկսած մինչեւ այսօր քաղաքական իշխանութեանց հետ քալած է ձեռք ձեռքի տուած, մէկուն զօրութիւնը միւսը զօրացուցած է եւ փոխադարձաբար մէկուն տկարութիւնը միւսը տկարացուցած է: Նկարագրած է, թէ ինչպէս բիւզանդական պառակտիչ քաղաքականութեան եւ արշաւանքներուն պատճառաւ Հայերը զանգուածային կերպով Հայաստանէն դուրս եկած են եւ հաստատուած Կիլիկիա:

ԳԻՒՄՐԻԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի մէջ, Նոյեմբեր 4–ին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ս. Նշան Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւին եւ հոգաբարձութեան, Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ Հոգեւոր հովիւին եւ եկեղեցւոյ վարչութեան, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի Թորոնթոյի Մարմնին կողմէ ստեղծուած երեք եկեղեցիներու միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ դպրապետ – երաժշտագէտ Սարգիս Համպոյեանի հոգեւոր համերգով հանդէս եկած է: Բացման խօսքը արտասանած է Մուշեղ Գարագաշեան, որ ընդգծած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի, հայ գրերու գիւտին, Թարգմանչաց վարդապետներու եւ գրիչներու գործին կարեւորութիւնը: Յայտագրի առաջին մասին, երգչախումբը հանդէս եկած է կրօնական եւ եկեղեցական երգերով, Բ. մասը նուիրուած էր Հայոց Թարգմանիչներուն: Յակոբ Ճանպազեան խօսք առնելով անդրադարձած է 1700–ամեակի մարմնին տարած աշխատանքին:

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 10–ին, պաշտօնական բացումը կատարուած է ՀՕՄ.ի տարեկան տօնավաճառին, կազմակերպութեամբ տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ, բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Բենիա Թարզի եւ հրաւիրած է ՀՅԴ Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի ներկայացուցիչը՝ Գրիգոր Շիթիլեան, որ փոխանցէ Կոմիտէին խօսքը: Ռուբինա մասնաճիւղին կողմէ, խօսք առած է Լորա Մավլեան եւ ներկայացուցած տօնավաճառի բացման ժապաւէնը հատելու պատուին արժանացող մեկենասուհի Տիանա Թագւորեանը, տալով անոր հակիրճ կենսագրականը: Ապա, խօսք առած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան: Նոյեմբեր 10–ին եւ 11–ին հարիւրաւորներ այցելած են տօնավաճառը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Երեւանի մէջ սկսած է Եւրոատլանտեան գործընկերութեան խորհուրդին եւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան պատրաստած տնտեսական սեմինարը, «Տնտեսական դժուարութիւններու ազդեցութիւնը Հարաւային Կովկասի պետութիւններուն ապահովութեան վրայ» խորագիրով: Կը մասնակցին Պուլկարիոյ, Վրաստանի, Գերմանիոյ, Կրգըզըստանի, Ուկրանիոյ, Ռուսաստանի, Ռումանիոյ, Մոլտովայի, Լիտուանիոյ ներկայացուցիչներ, դեսպաններ: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան. ապա ելոյթ մը ունեցած է փոխ – նախարար Թ. Մարգարեան:

ՔՊԻՏ

ՁԱԽԱԺԲԻ ԶՈՒԱՐՃԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

15 ՏԱՐԻ

Շողոն դիմեց ամուսնուն.

– Սիմոն, գիդե՞ս, փայլին ըսաւ, որ ես 60 տարի տի ապրիմ, դուն 75:

– Ուրեմն գերեզմընին քարին թող գըրեն, օր մարդավարի ապրել եմ 15 տարի:

ԶՈՔԱՆՉԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

Լիվիկը խոպանում հեռագիր ստացաւ, որ զոքանչը մահացել է, Թաղումը այսինչ օրը, այսինչ ժամին է: Ափալ–Թափալ գիւղ հասաւ, տեսաւ՝ զոքանչը անկողնում պառկած:

– Ի՞նչը ես, զոքա՛նչ խանում:

– Շատ լաւ եմ:

– Լաւ–մաւ չիտեմ, ժամը իրեքին վերցընենք տի:

ՍԱ՞ՂՆ ԵՍ, ԹԷ ՄԵՌԱԾԸ

Խօսրովի տղան հիւր էր գնացել հեռաւոր ազգականին՝ Սեդրակին: Երբ Սեդրակը շատ երկար զննեց, նա հարցրեց.

– Ի՞նչ է, Սեդրա՛կ հօրար, չճանչեցի՞ր:

– Ճանչելը ճանչեցի, Խօսրովիս մանչն ես, հըմը տեղը չեմ բերէ՝ սա՞ղն ես, թէ մեռած:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

ԱՐՀԱՒԻՐՔԻ ՕՐԵՐԸ

Անոնք, որ խորհրդաւոր ցանկի մը գոյութիւնը կը հաստատէին, այժմ կը յաղթանակէին:

– Ես չէ՞ի ըսեր կոր, առաջուընէ ցանկ պատրաստուած էր, այս գործը ամիսներ առաջ որոշուած բան մըն էր, վեց հազար հոգիինոց ցանկ մը կայ ոստիկանութեան ձեռքը:

– Վեց հազար հոգի, այդչափ մարդը ո՞ւր պիտի պատսպարեն:

– Պատսպարելու ի՛նչ պէտք կայ, պիտի բռնեն, քշեն:

– Ատանկ բան չի կրնար ըլլալ, հարկաւ նախ դատավարութիւն պիտի ըլլայ, առանց դատելու ինչպէ՞ս կը բռնեն, կը քշեն:

Հակառակ տիրող սարսափին, լաւատեսներ ալ պակաս չէին:

– Կարեւորութիւն տալիք բան չէ, – կ'ըսէին ասոնք, – պարզապէս աչք վախցնելու համար եղած բան մըն է, քանի մը օր վար պիտի դնեն, յետոյ մէկիկ մէկիկ պիտի արձակեն, պարապ տեղը իրար մի՛ անցնիք:

Եւ սակայն հետեւեալ օրը նոր շշնկոց մը տարածուեցաւ ամէն կողմ:

– Ձերբակալութիւնները ամէնքն ալ աքսորեր են:

– Ամէնքը չէ, մեծ մասը:

– Ես լսեցի, որ ամէնքն ալ շոգենաւ դրբեր ու ճամբայ հաներ են:

– Դէպի ո՞ւր:

– Յայտնի չէ, այդ մասին սարսափելի խօսքեր լսեցի:

– Ի՞նչ խօսք…

– Իբր թէ ծովին բացը պիտի տանին ու շոգենաւը պիտի ընկղմեն եղեր:

– Չեմ կարծեր, որ այդ տեսակ բան մը ընելու համարձակին:

– Այս մարդիկը ամէն բան ընելու կարող են:

Յետոյ ուրիշ չարաշուք լուր մըն ալ կը փսփսային իրարու ականջին.

– Գիտե՞ս, ձերբակալուածներէն 12 հոգի երէկ գիշեր կախեր են:

– Ի՞նչ կ'ըսես, անհաւատալի բան:

– Շատ ստոյգ աղբիւրէ մը իմացայ:

– Որո՞նք են կախուողները:

– Ակնունին, Խաժակը, Զարդարեանը, Ճանկիւլեանը, Մուրատը, տոքթոր Տագաւարեանը, Հրաչը եւ ուրիշ հինգ անձեր, որոնց ո՛վ ըլլալը յայտնուած չէ:

– Սարսափելի՛ բան, երէկ գիշեր կրկին բաւական ձերբակալութիւններ եղեր է:

– Ասոնց առաջքը առնելու համար բան մը պիտի չկրնա՞նք ընել:

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընենք:

– Եղբա՛յր, Պատրիարքարանը չկրնա՞ր բան մը ընել:

– Պատրիարքը դիմում ըրեր է, պարզապէս զինքը ճամբու դրեր են, Թալէաթը զինքը չէ ընդունեք անգամ:

Երեքշաբթի օր սարսափը դարձեալ կը շարունակուէր: Նոր ձերբակալութիւններ չէին եղած թէեւ, բայց ամէն մարդ վախի մէջ էր:

Նոյն օրը սուլթանին գահակալութեան տարեդարձն էր, եւ այս առթիւ քաղաքը դրօշազարդուած էր:

Իրիկուան դէմ յանկարծ լուր մը տարածուեցաւ:

Անգլիացիները զօրք ցամաք հանած էին Տարտանէլ:

Այս խողովութիւնը նոր յոյսով մը վառեց ամէնուն սիրտերը:

– Քանի մը օրէն համաձայնականները Պոլիս կը մտնեն, – կ'ըսէին իրարու:

Պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէր.

«Թշնամին իր մարտանաւերուն պաշտպանութեան տակ, Ապրիլ 12–ին առտուն ձեռնարկեց զինուոր ցամաք հանելու կէլիպօլուի թերակղզիին չորս կէտերուն վրայ, ինչպէս նաեւ Գում Գալէի կողմերը:

«Թէքէ պրունի կողմերը ցամաք ելած թշնամի զինուորները ծով թափուեցան սուինաւոր յարձակումով. Արը պրունի կողմերը ցամաք ելլելով՝ յառաջանալու աշխատող թշնամի զօրախումբերը մեր ուժերուն յարձակումին վրայ պարտաւոր – ուեցան ետ քաշուիլ եւ եզերք քշուեցան: Այս կողմերը մաս մը զօրաթեւեր երէկ գիշեր խուճապով պարտաւորուեցան իրենց նաւակները փախչիլ: Այսօր ալ մեր զօրախումբերը յաջողութեամբ կը շարունակեն իրենց յարձակումները բոլոր ճակատներուն վրայ: Երէկ, միեւնոյն ատեն, ծովի կողմէ ալ ռմբակոծելու համար, թշնամիին մէկ նաւատորմը նեղուցին մօտեցաւ եւ մեր կրակին վրայ ետ քաշուեցաւ: Այս միջոցին, թշնամիին մէկ թորփիլանաւը ընկղմուեցաւ եւ ծանրապէս վնասուած ուրիշ թորփիլանաւ մըն ալ քաշկռտելով թենետոս տարուեցաւ»:

Հակառակ պաշտօնական զեկոյցին այս լաւատես յայտարարութիւններուն, ամէնուն համոզումը այն էր, որ համաձայնականները մեծ յաղթանակ մը տարած են:

Նոյնիսկ լուրեր կային, թէ թշնամի մարտանաւերը անցած են նեղուցներէն եւ մէկ ժամէն միւսը պիտի երեւան Պոլսոյ առջեւ:

Միեւնոյն ժամանակ ռուսական նաւատորմը կը ռմբակոծէր Վոսփորի նեղուցը, եւ Թնդանօթի ձայները կը լսուէին յստակօրէն:

Բոլոր ասոնք պահ մը մոռցնել տուին Հայերու խուճապը, եւ ուրախ տրամադրութիւն մը յաջորդեց նախորդ օրերու սարսափին:

Եւ սակայն օրերը կ'անցնէին, մարտանաւերը չէին երեւար, ու ձերբակալութիւնները կը շարունակուէին. հիմա որոշապէս հասկցուած էր, թէ ձերբակալուածներուն թիւը 350–ի չափ էր, որոնց մէկ մասը ղրկուած էր Զանղըրը եւ միւս մասը՝ Այաշ:

Ի՞նչ պիտի ըլլար այդ աքսորականներուն վիճակը:

Ոչ ոք գիտէր:

(Վերջ Ա. հատորին)

(Շար. 114)

(Շար. Ա. էջէն)

մասին, 1999–ին եւ պահանջած Անգլիայէն որ քուէարկութեան իրաւունք շնորհէ բըրիտանական այդ գաղթավայրին, որ 30 հազար բնակիչ ունի:

ՃՈՐՃ ՀԱՐՐԻՍԸՆ, նախկին Պիթըլզը մեռած է Նիւ – Եորքի մէջ, 58 տարեկանին, ուղեղի խլիրդային ուռէ: Նախապէս ալ ունեցած էր նախ կոկորդի, ապա թոքի ուռեր եւ բոլոր խիստ դարմանումներն ալ որեւէ օգուտ չունեցան: Այլեւս միայն 2 հոգի մնացած է պիթըլզներէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հարաւ – արեւմտեան շըրջանը, երկու չարթուան ընթացքին, երկու յարձակումներ գործուած են զինուորական երկու ոստիկաններու դէմ, որոնց երկրորդը շատ ծանր վիճակի մէջ էր Նոյեմբեր 30–ին եւ կը պայքարէր մահուան դէմ: Կը թուի թէ ԷԹԱ–ի (Պասք անկախապաշտ զինեալ Շարժում) գործն է, ինչ որ նորութիւն մըն է, ինչ կը վերաբերի ԷԹԱ–ի ռազմավարութեան, որ ցարդ, նըման ահաբեկչութեան չէր դիմած Ֆրանսայի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՐԵԱՆԵՐԸ շատ մտահոգ են ի տես հակահրէութեան աճին երկրին մէջ եւ այդ առընչութեամբ Սիթրիւք մեծ ռաբունին հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկառօ»ի (Նոյեմբեր 30): Ըստ իրեն, մահմետականները աւելի նկատի կ'առնուին, քան 600 հազար Հրեաները: Կ'ամբաստանէ մեծախաները, որոնք միշտ որպէս զոհ կը ներկայացնեն Պաղեստինցիները: Թերթը առաջինէն սկսեալ, 2 լրիւ էջ նուիրած է հարցին:

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
Ս Ա Ն Ր Ձ Ա Կ Ն Ե Ր Ո Ւ
Տ Ո Ւ Ց Ա Դ Ր Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
R E T R O S P E C T I V E
des O E U V R E S
de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er
au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Լօժէնի եւ Յակոբ Նազարեանի ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ, որ կը տօնուի Դեկտեմբեր 1–ին, Մոնթելիմար, իրենց զաւակները՝ Գոհարիկ, Միհրան, Աստղիկ, Արամ, Անահիտ, Սահակ եւ Շնորհիկ

նաեւ թոռները՝ Մելինէ, Մինաս, Վահան, Մանուկ, Վարդան, Ճիւան, Քամի եւ Սասուն ուրախութեամբ կը շնորհաւորեն զիրենք, բաւական մաղթանքներ կը ներկայացնեն եւ իրենց երախտագիտութիւնը կ'արտայայտեն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի – Արմենուհի Գարակէօզեանի մահուան առիթով Իսիի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է ի նպաստ Զօրեքշաբթի օրուան դասընթացքներու. – Պր. Յարութիւն Պուլութ, Տէր եւ Տիկին Փ. Ասատուրօղլու, Տէր եւ Տիկին Միհրան Աֆար, Պր. Պետրոս Կէօզիքարա, Պր. Յակոբ Խօզհարուն, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաւուքճեան 200–ական Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շընորհակալութեամբ ստացած է 160 եւրօ Պր. Միշէլ Քեհեայեանէ: Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ 500 Ֆր. Համազգայինէն (Ֆրանսա) Սեդրակ Սամուէլեանի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

A P P E L A V O S D O N S
Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire

Merci pour eux.

Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. : 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

**

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier
Voyage en car.

**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Տիկին Պէլլա ՔՈՉԱՐԵԱՆի
բարձր հովանաւորութեամբ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ

ի նպաստ Ոսկրածուծի Պատուաստի Հայկական Հիմնադրամի

ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՍՓԻՎԱՔՈՎ (ջութակ)
ԷԼԷՆ ՄԵՐՍԻԷ (դաշնակ)

Յայտագիր՝ Պախ, Պէթհովըն, Ֆրանք

կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
եւ աջակցութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւնները Համակարգող Խորհուրդին

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 20·30–ին

Salle Gaveau — 45, rue La Boëtie, 75008 PARIS

Տոմսերու համար դիմել՝

— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ	Հեռ. 01 46 57 42 35 • 06 14 74 92 97
	01 48 24 46 57
— Կաֆօ Սրահ	Հեռ. 01 49 53 05 07
— FNAC	Հեռ. 08 92 68 36 22

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE

présente

SUR LE DIVAN
avec NORA ARMANI

Pièce écrite et interprétée par
N O R A A R M A N I

Samedi 8 décembre à 20 heures précises

au Y a n ' s C l u b — 5, avenue Reille, 75014 PARIS

Nombre de places limité.

• **Réservation Ecole Tebrotzassère:** ☎ **01 43 81 01 72**

— DINER ET SPECTACLE : 350F —

La Section UGAB-Paris
et la Bibliothèque Nubar

organisent

le mercredi 5 décembre à 20 h 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

une
PRESENTATION — SIGNATURE
du dernier ouvrage
de KRIKOR BELEDIAN
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
publié par CNRS-Editions

E n t r é e l i b r e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Սիմոն Մուրատեանի մահուան առթիւ. –

Տիկին Քրիսթին Ղազարեան, Տիկին
Ֆէրնանտ Թէրզիպաշեան, Տիկին Ֆէր-
Նանտ Բալոյեան, Տիկին Վարդանոյ
Ֆաքրիկեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տի-
կին Ժոզէֆ Քելումճեան 300 Ֆր., Տէր
եւ Տիկին Անդրանիկ Տէրտէրեան 100
Ֆր., Տիկին Վարդուհի Ռստիկեան 200
Ֆր., Տիկին Գլարա Թաշճեան 300
Ֆր., Տիկին Իվէթ Մուրատեան, Պ. Ռը-
նէ Նատէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Քէլէշ-
եան 200–ական Ֆր., Տիկին Ռընէ Փոն-
սօ եւ Տիկին Իզապէլ Սանոսեան 300 Ֆր.,
Տէր եւ Տիկին Ասատուր Մաղաքեան 300
Ֆր., Տիկին Արփինէ Մուրատեան 200
Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իւգէլ, Տիկին
Իվոնն Ռեմոն 100–ական Ֆր., Դրացիներ
ը եւ Պէլվէտէրի իր բարեկամները 500
Ֆր., Պ. Ահարոն Սարգիսեան 200 Ֆր.:

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
DIMANCHE
2 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 276

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.310 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.310

«ՊՕՂՈՍ Զ. ՀԻՄՆԱՐԿ»Ի ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՈՒՍՈՒՄՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՇԱԲԱԹԸ

Գրեց՝

Հ. ԼԵՒՈՆ ՁԷՔԻԵԱՆ

Իտալիոյ, յետ Հռոմի, երկրորդ մեծագոյն քաղաքին ու եկեղեցական կեդրոնին՝ Միլանոյի արքեպիսկոպոսական Թեմին պատկանող «Պօղոս Զ. Ամբրոսեան Հիմնարկ»ը 1979 թուականէն սկսեալ, համագործակցութեամբ ականաւոր եւ բարձրավարկ ակադեմական ու եկեղեցական հաստատութիւններու, կազմակերպած է ուսումնագիտական «Եւրոպական շաբաթներ», այն առաջադրանքով՝ որ լաւագոյն կերպով ծանօթացնէ, սեղմօրէն գիտական չափանիշերով կատարուած հետազօտութիւններու հիման վրայ, ուշադիր եւ մասնաւոր հետաքրքրութիւն ցուցաբերող ընդարձակ հանրութեան մը՝ քրիստոնեայ Եկեղեցիներու պատմութիւնը, կարգաւորութիւնները, կրօնական մտածողութիւնն ու ծիսական կեանքը, աշխարհագրական, մշակութային, քաղաքական այլեւայլ համագրերու համաձայն, որոնց մէջ այդ Եկեղեցիները գտնուած են իրենց երկար. խայտաբղէտ ու յաճախ ալեծուփ պատմութեան ընթացքին:

Հիմնարկը Հայ Եկեղեցւոյ յատկացուց ընթացիկ տարուան ուսումնագիտական շաբաթը, որ տեղի ունեցաւ՝ ըստ սովորութեան՝ Սեպտեմբերի սկիզբները –աւելի ճիշդ՝ Սեպտեմբեր 4–8– Միլանոյէն շուրջ 50 քմ. հեռու գտնուող Վարեզէ քաղաքի Կածծատա աւանին «Վիլլա Քանեոլա» պալատին մէջ, համագործակցութեամբ Միլանոյի «Կաթողիկէ» Համալսարանին եւ Վենետիկի Պօ–Արաքս մշակութային Միութեան: «Շաբաթ»ուան ընդհանուր բնանիւթն էր՝ «Հայաստանի կրօնական պատմութիւնը. Սահմանագծային քրիստոնեայ ժողովուրդ մը՝ ընդմէջ իր անցեալին հաւատարմութեան ու ներկայի մարտահրաւէրներուն»:

Այս «շաբաթները» կը կոչուին «ուսումնագիտական շաբաթներ», աւելի քան «գիտաժողով», քանի որ կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակն է խորացումի, այժմէացման կամ վերապատրաստութեան առիթ մը ընծայել իտալական երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչներուն եւ առ հասարակ զարգացած անձերու: Կազմակերպիչներուն եւ գիտական պատասխանատուներուն կողմէ մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ եղած էր սա կէտը՝ որ, առանց թերանալու գիտական խստապահանջութեան եւ ուսուցողական որակին նըկատմամբ, հաւաքը զգենուր միանգամայն գործնական, համամիութենական՝ այսինքն էքիւմէնիք, եւ հովուական նկարագիր մը, հանդիսանալով միասնական անդրադարձութեան վայր մը՝ Հայ Եկեղեցւոյ առաւել այժմէական եւ հարկադրիչ հարցերու մասին: Այս պատճառով զեկուցաբերներու միջեւ նըշելի էր բազմութիւնը նուիրապետական տարբեր պատկանելիութիւններէ հոգեւորականներու, նաեւ՝ բարձրաստիճան, ջանալով, ըստ կարելւոյն, ընձեռել այս մասնակցութեան առաւելագոյն չափերով ներկայացուցչական հանգամանք մը: Մասնաւոր հրաւէրներ ուղղուած էին Հայոց Նուիրապետական Աթոռներուն, որպէսզի դրկէին պաշտօնական ներկայացուցիչներ: Միանգամայն վիճարկումի ընդարձակ ժամանակ յատկացուած էր առաջարկուած բնանիւթերուն շուրջ, ի տես՝ հարցերու եւ տեսակէտներու աւելի խորամուխ քննարկումի մը:

Ամենայն Հայոց Հայրապետ Գարեգին Բ., ինչպէս նաեւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա. եւ Կիլիկիոյ Տան Կաթողիկէ Հայոց Կաթողիկոս–Պատրիարք Ներսէս–Պետրոս ԺԹ. ուղարկեր էին, իւրաքանչիւրը, հայրապետական մասնաւոր շնորհաւորագիր պատգամներ, ձեռամբ՝ ըստ կարգի՝ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի Միջեկեղեցական յարաբերութիւններու պատասխանատու Եզնիկ Եպիսկ. Պետրոսեանի, Պէյրութի Առաջնորդ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի եւ Զմմառեան միաբան Անդրանիկ Վրդ. Կռանեանի, որոնցմէ առաջինն ու վերջինը նաեւ զեկուցաբերներ էին:

Հրաւիրեալ զեկուցաբերներէն ոմանք այլեւայլ պատճառներով չէին կըրցած ժամանել. այսպէս՝ Պոլսոյ Պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, զոր նոյնինքն Պատրիարքին ցուցմունքով կը փոխարինէր՝ Լոնտոնէն Հրաչ Սրկ. Չիլինկիրեան. նոյնպէս՝ Նիւ–Եորքի Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Մոնփըլիէէն փրոֆ. Ժերար Տէտէեան. երկուքն ալ ուղարկեր էին սակայն իրենց զեկուցումները, որոնք հանրութեան կարդացուեցան ուրիշ զեկուցաբերներու կողմէ: Չէր կրցած գալ նաեւ փրոֆ. Ատրիանօ Ալփակօ–Նովելլօ, տնօրէն Վենետիկի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան եւ Վաւերագրումի Կեդրոնին, որու կողքին նախատեսուած օժանդակ զեկուցաբեր փրոֆ. Գայեանէ Քազնարին, Վենետիկի Համալսարանէն, ստանձնեց խնդրոյ առարկայ զեկուցումին լրիւ պատասխանատուութիւնը: Վերոյիշեալներէն զատ միւս զեկուցաբերներն էին՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան՝ Վիէննայէն, Գլաուտիօ Կուեռրոթթի՝ Հռոմի Արեւելեան Եկեղեցիներու Ժողովէն, Գերպ. Գրիգորիս Սիւրենեան, Մխիթարեան՝ Պէյրութէն, Դանիէլ Ֆնտըքեան՝ Նիւ–Եորքի Ս. Ներսէս Ճեմարանէն, փրոֆեսէօրներ՝ Կապրիէլլա Ուլուհոճեան՝ Պոլոնիայէն, Գլաուտիա Պոնարտի՝ Թորինոյէն, Վալենթինա Քալցոլարի՝ Ժընեւէն, Արամ Քերովբեան՝ Փարիզէն, Ալտօ Ֆերրարի՝ Միլանոյէն եւ Հ. Լեւոն Զէքիեան՝ Վենետիկէն, որ միանգամայն «Շաբաթ»ուան գիտական համակարգողը ու պատասխանատուն էր:

Զեկուցումները հանգամանօրէն քննարկեցին Հայ Եկեղեցագիտութեան այլեւայլ ասպարէզներուն եւ տարածքներուն առընչակից հիմնական հարցերը, թէ՛ համաժամանակեայ թէ՛ տարաժամանակեայ մերձեցումներով. պատմութիւն՝ սկսեալ Հայոց քրիստոնէութեան նախագրիգորեան արշալոյսէն, աստուածաբանութիւն՝ իր բազմածալ ճիւղաւորումներով, ծէս, հոգեխօսութիւն, իրաւակարգ ու նուիրապետական կարգուսարք, ճարտարապետութիւն ու կերպարուեստ, հոգեւոր երաժշտութիւն: Այս «Ուսումնագիտական Շաբաթ»ուան գործերը լոյս պիտի տեսնեն՝ բնագրային իտալերէն լեզուով՝ առանձին հատորի մէջ, «Պօղոս Զ.» Հիմնարկի հոգատարութեամբ: Յուսալի է, որ կարենան լոյս տեսնել նաեւ հայերէն եւ անգլերէն թարգմանութիւններով:

Շաբաթը փակուեցաւ Վարեզէի հոյակերտ Մայր Տաճարին մէջ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 7–ի երեկոյեան մատուցուած համամիութենական արարողութեամբ, զոր առաջնորդեց Իտալիոյ Հայոց հովիւ Սարգիս Քհնյ. Սարգիսեան, մասնակցութեամբ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեանի, Վարեզէի լատին կղերին ներկայացուցչութեան, զեկուցաբերներու, ունկնդիրներու եւ տեղացի հաւատացեալներու բազմութեան:

«Ուսումնագիտական Շաբաթ»ին համընկէց լրումը եւ բնական շարունակութիւնը եղաւ Հայութեան վերաբերեալ բազմակողմանի ցուցահանդէս մը, որու բացումը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 6, ժամը 18–ին, քաղաքին ամենաշքեղ դահլիճներէն «Սալա Վերաթթի»ի մէջ, որ վեհանձնօրէն տրամադրուած էր Քաղաքապետարանին կողմէ: Ցուցահանդէսը չորս բաժին ունէր. ա.– Միլանոյի Հնագիտական Թանգարանին մէջ պահուող խաչքարը (նուիրուած՝ Հայաստանի կառավարութեան կողմէ, 1981–ին). բ.– հայ ձեռարուեստի նմոյշներ. գ.– «Հայերը Իտալիոյ ուղիներու երկայնքին» եւ հուսկ՝ դ.– «Արմին Վեկնէր ու հայ ժողովուրդի նահատակութիւնը 1915–ին»: Ցուցահանդէսի կազմակերպիչ գիտական յանձնախումբը կը բաղկանար հետեւեալ անձերէն՝ ըստ բաժիններու հերթականութեան. Էրմաննօ Արսլան, Սանտրօ Պլերիչի, Վարդուհի Բամպակեան, Կեկել Խաչատուրեան, Գլաուտիօ Պոնարտի, Աննա–Մարիա Սամուէլլի:

Այս բոլորի իրագործման մէջ արժանիքի մասնաւոր բաժին մը ունին փրոֆ. Ալտօ Ֆերրարի, որ 2001–ի «Եւրոպական Շաբաթ»ին Հայ Եկեղեցւոյ յատկացման գաղափարը առաջին յղացողն ու առաջարկողը եղաւ, ու «Պօղոս Զ.» Հիմնարկի ընդհանուր քարտուղար Լուչանօ Վաքքարօ, որ առանց վարանումի եւ խանդավառօրէն իւրացուց գաղափարը ու վճռակամօրէն հետապնդեց անոր իրացումը: Իսկ Տիկին Վ. Բամպակեանի եւ փրոֆ. Ա. Ֆերրարիի կը պարտինք՝ կազմաւորման հոգն ու խնամքը «Միտք եւ Արուեստ»ի սոյն թիւին, որ կը պարունակէ մասնակի քաղուածքներ ներկայացուած զեկուցումներու մի քանիէն, «Ուսումնագիտական Շաբաթ»ի բնոյթին եւ տարողութեան մասին ընթերցողին աւելի իրամերձ գաղափար մը ընծայելու մտադրութեամբ:

ՀԱՄԱՌՕՏ ԱԿՆԱՐԿ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀԻՆ ԵՒ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՄԻՋԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ (ԷՔԻՒՄԷՆԻԶՄ) ՄԱՍԻՆ

Գրեց՝
ԽԱԺԱԿ ԱՐՔ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ
Առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին

Ներկայ խտացեալ ակնարկով ջանացած ենք լուսարձակի տակ առնել կարգ մը հարցումներ, որոնք ընթերցողին մտքին մէջ կ'արծարծուին՝ կարդալով երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հետեւեալ հաստատումը.

«Ջանացի ցոյց տալ որ մեր պատմութեան ամբողջ ընթացքին, հինգերորդ դարէն սկսեալ, էքիւմէնիք ոգին երբեք է չլքած քրիստոնէական հաւատքի փորձառութիւնը Հայաստանի մէջ: Տարբեր ժամանակաշրջաններուն, մենք մեր եղբայրական կապերը պահած ենք Ասորի, յոյն, Աղեքսանդրիոյ, Անտիոքի, կապադովկեան, Կեսարիոյ, Կ. Պոլսոյ եւ Վրաց եկեղեցիներուն հետ, եւ, աւելի կարեւորը, խաչակիրներէն ետք՝ Հռոմէական Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ հետ: Սա ցոյց կու տայ որ հայկական էքիւմէնիզմը անպայման նոր երեւոյթ մը չէ՝ ներածուած ուրիշ տեղէ մը»*:

Մեզ մասնաւորաբար հետաքրքրող հարցումները հետեւեալներն են.

ա. Ի՞նչ էր հինգերորդ դարուն փորձարկուող էքիւմէնիք ոգին Հայաստանի մէջ.

բ. Ի՞նչպէս կարելի է բացատրել այդպիսի էքիւմէնիք ոգիի մը գոյութիւնը Հայոց մօտ դեռ այդքան վաղ դարաշրջանի մը մէջ, մանաւանդ երբ Հայաստան դուրս կը գտնուէր Հռոմէական կայսրութեան սահմաններէն.

գ. Ինչո՞ւ կամ ի՞նչպէս այդ էքիւմէնիք ոգին երբեք չլքեց «քրիստոնէական հաւատքի փորձարկութիւնը Հայաստանի մէջ».

դ. Ի՞նչ առընչութիւն կայ այդ ոգիին եւ արդի էքիւմէնիզմի միջեւ:

Յիշեալ հարցումներուն լիակատար պատասխաններ գտնել չէ մեր նպատակը, այլ պարզապէս ներկայացնել կարգ մը փաստեր եւ գաղափարներ, վաղուց ծանօթ արդէն ուսումնասիրողներու, որպէսզի ընթերցողը առիթ ունենայ հայկական էքիւմէնիզմի մասին յանգելու իր եզրակացութեան:

Գարեգին Վեհափառին հետեւելով՝ Ե. դարը կարեւոր սկզբնական հանգրուան մը կը նկատենք: Ասիկա չի նշանակեր որ Հայաստանի քրիստոնէութիւնը նախքան Ե. դարը չունէր սերտ կապեր դուրսի հետ: Հանրածանօթ են Հայաստանի եպիսկոպոսապետներու յարաբերութիւնները Գ. եւ Դ. դարերու ընթացքին Աղեքսանդրիոյ, Կեսարիոյ, Երուսաղէմի, Մելիտինէի, Ասորիքի, Վրաց, Աղուանից եւ այլ եկեղեցիներու հայրերուն հետ, եւ Հայոց Արիստակէս Հայրապետի մասնակցութիւնը Նիկիոյ Տիեզերական ժողովին, որ տեղի ունեցած է 325 թուականին: Մենք մասնաւոր նպատակով ուզեցինք սահմանափակուիլ Ե. եւ յետագայ դարերով, որովհետեւ ունինք ժամանակակից հայկական աղբիւրներ, որոնց մէջէն կարելի է յստակօրէն ուսումնասիրել Հայոց մօտ էքիւմէնիք նկարագիրը:

Հայկական աղբիւրներէ մեր ստացած տպաւորութեան համաձայն՝ Ե. դարու սկզբնաւորութեան Քրիստոսի եկեղեցին, հակառակ Դ. դարու աստուածաբանական վէճերուն, որոնք արդէն յիշողութեան անցած էին, դեռ կը մնար իր միութեան մէջ: Այս պատկերացումը եկեղեցւոյ տիեզերականութեան եւ միութեան մասին հայկական աւանդութեան հիմքը կը կազմէ եւ կը շեշտէ, որ մեր «ազգային» եկեղեցւոյ ծագումը եւ մանաւանդ զարգացումը կապուած են ոչ թէ եկեղեցական բաժանումի մը հետ, այլ՝ միջեկեղեցական համերաշխ կապերու: Որպէս օրինակ կրնանք յիշել հարաւէն եկող ասորական եւ արեւմուտքէն ներմուծուող կապադովկեան եւ յունական աւանդութեանց ամբողջական եւ վերջնական միախառնումը հայկական հողի վրայ Դ. դարու ընթացքին եւ Ե. դարու սկզբնաւորութեան, Կովկասեան երկիրներու մէջ քրիստոնէական կրօնքի տարածումը հայ հոգեւորականներու միջոցաւ, Կովկասի մէջ քրիստոնէական դրականութեան հիմնադրութիւնը Մաշտոցի կողմէ, սերտ եկեղեցական կապերը Հայոց եւ այլ եկեղեցիներու միջեւ, Հայոց եպիսկոպոսապետներու ընդհանրական իշխանութիւնը կովկասեան քրիստոնեայ այլ եկեղեցիներու եւ ժողովուրդներու վրայ, կովկասեան քրիստոնեայ ժողովուրդներու միահամուռ պայքարը ի պաշտպանութիւն կրօնքի եւ խղճի ազատութեան՝ Ե. դարու կէսերէն սկսեալ: Պատմական յիշեալ երեւոյթներէն կարելի է եզրակացնել, որ Ե. դարու հայ քաղաքակրթութիւնը եւ անոր մաս կազմող Հայց. Եկեղեցին ոչ միայն կրօնամշակութային տեսակէտէ արդիւնք են Դ. եւ Ե. դարերու էքիւմէնիք ոգիին, այլեւ մաս կը կազմեն էքիւմէնիք այն ոլորտին, որուն մէջ ի գործ դրուեցաւ այդ ոգին:

Նկատի առնելով Հայց. Եկեղեցւոյ բաղկացուցիչ կրօնա–մշակութային տարրերը՝ կարելի չէ երեւակայել, որ ան կղզիացեալ վիճակի մը մէջ զարգանար անցնող 1600 տարիներուն: Ընդհակառակն, Հայց. Եկեղեցին իր պատմութեան ընթացքին միշտ աննախապաշարեալ ոգիով մօտեցած է նոր գաղափարներու եւ երեւոյթներու: Հակառակ դաւանաբանական վէճերու եւ բաժանումներու՝ հայ եկեղեցւոյ հայրերը երբեք չեն եղած այլամերժ եւ չեն վարանած այլ եկեղեցիներու հետ կապ պահելու եւ կամ փոխ առնելու այն ինչ որ օգտակար կրնար ըլլալ հայ հաւատացեալներուն: Օրինակ՝ Նուարսակի դաշնագրէն ետք, երբ կրօնական տեսակէտէ ազատ շնչելու առիթը ունեցաւ հայ ժողովուրդը, մեր հայրերը ընդունեցան Զենոն Կայսեր հրատարակած Հենոտիկոն անուամբ ծանօթ հրովարտակը, որպէսզի կարենային դարձեալ ընդհանուր քրիստոնեայ աշխարհի հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնել:

Արդի ուսումնասիրողներ ընդհանրապէս նկատի կ'առնեն եկեղեցիներու միջեւ եղած վէճերն ու տարբերութիւնները, եւ քիչ կ'անդրադառնան զանոնք միացնող երեւոյթներու մասին: Երբ ետ նայինք մեր անցեալին, յստակ կը տեսնուի որ Հայց. Եկեղեցւոյ եւ այլ եկեղեցիներու միջեւ եղած վէճերուն կարեւոր մէկ մասը կապ ունի իրերհասկացողութեան համար տարուած ջանքերու հետ: Իրողութիւնը այն է, որ դաւանաբանական վէճեր յաճախ յանգած են հասկացողութեան ու նոյնիսկ հաշտութեան: Որպէս օրինակ կրնանք նկատի առնել 631 թուականի հաշտութիւնը հայ եւ բիւզանդական եկեղեցիներու միջեւ՝ հակառակ Քաղկեդոնի ժողովին եւ Լեւոնի Տումարին նկատմամբ Հայոց ունեցած լուրջ վերապահումներուն: Այդ հաշտութեան յաջորդող բաժանումներէն ետք իսկ հետաքրքրական է տեսնել սերտ առընչութիւններ հայ եւ բիւզանդական եկեղեցիներու միջեւ՝ դրական եւ մանաւանդ ուսումնական գետնի վրայ, որուն բացայայտ օրինակներէն մին կը հանդիսանայ Ս. Ստեփանոս Եպիսկ. Սիւնեցի յայտնի հայ աստուածաբանը, որ Ը. դարու սկզբնաւորութեան մի քանի տարի Կ. Պոլիս մնաց՝ կապեր հաստատելով Կ. Պոլսոյ Գերմանոս Պատրիարքին հետ եւ յունարէնէն թարգմանելով կարգ մը կարեւոր կրօնական գործեր:

Ըստ արդի պատմաբաններու՝ հայկական քաղաքակրթութիւնը մեծ հարուած կրեց Ը. դարուն եւ Թ. դարու առաջին կէսին, երբ արաբական տիրապետութիւնը եւ մանաւանդ խալիֆայութեան հարկերու ծանրութիւնը առաւել եւս զգալի դարձան ամէնուրեք: Բայց նոյնիսկ այդ օրերուն՝ Հայոց իշխան Աշոտ Բագրատունի Մսակերի պալատին մէջ տեղի կ'ունենար հանդիպում եւ երկխօսութիւն քաղկեդոնական եւ ասորի միաբնակ աստուածաբաններու միջեւ: Իսկ յետագային, Աշոտ Մսակերի թոռան՝ Աշոտ Բագրատունի Իշխանաց Իշխանի (ապա թագաւոր Հայոց) նախաձեռնութեամբ 861 թուականին Շիրակաւան մայրաքաղաքին մէջ գումարուած ժողովը պայմաններ կը ստեղծէր, որպէսզի Կովկասի եւ ի մասնաւորի Հայաստանի մէջ քաղկեդոնականն ու հակաքաղկեդրոնականը համերաշխ ապրէին եւ գործէին:

Հայկական էքիւմէնիզմի լուսաշող դէմքերէն է Գրիգոր Վկայասէր մեծանուն հայրապետը, ծանօթ որպէս ուխտաւոր եւ ուսումնական իր կատարած ճամբորդութիւններով դէպի Բիւզանդիոն, Եգիպտոս, Պաղեստին եւ հաւանաբար Հռոմ: Այս կաթողիկոսին կը պարտինք մեր տօնացոյցին մաս կազմող տօներէն եւ օտար սրբոց յիշատակութիւններէն շատերը: Այդ տօներու ներմուծման առնթեր Վկայասէր թարգմանած, խմբագրած եւ թարգմանել տուած է բազմաթիւ օտար սուրբերու վարքեր: Իր էքիւմէնիզմին որպէս ժառանգորդ ունեցած է ան իր քրոջ երկու թոռները՝ Գրիգոր Գ. եւ Ներսէս Դ. Շնորհալի կաթողիկոսները: Ներսէս Շնորհալի հանրածանօթ է միջեկեղեցական շրջանակներուն մէջ որպէս բոլոր ժամանակներու մեծագոյն էքիւմէնիստներէն մին: Անոր թղթակցութիւնները Բիւզանդիոնի Մանուէլ Կոմնենոս կայսեր եւ Միքայէլ Գ. Անքիւղոս Պատրիարքին հետ հասած են մեզի եւ գաղափար կու տան անոր մէջ տիրական հանդիսացող իսկական քրիստոնէական ոգիին մասին: Ս. Ներսէս Շնորհալիի այդ էքիւմէնիք ոգին մեր ժողովուրդի սրտին շատ հարազատ եղած է միշտ եւ հասած է մինչեւ մեր օրերը:

Էքիւմէնիզմը ինչո՞ւ ընդունելի երեւոյթ մը եղած է մեր ժողովուրդին համար: Հարցում մը որուն պատասխանը հաւանաբար կարելի է որոնել մեր հնագոյն պատմութեան մէջ: Հայաստան աշխարհը՝ գտնուելով տարբեր մշակոյթներու խաչմերուկին վրայ՝ այն վայրն էր ուր հագարամեակներ շարունակ արեւելքը կը հանդիպէր արեւմուտքին եւ հիւսիսը հարաւին: Մեծն Աղեքսանդրի աշխարհակալ տիրապետութեան արդիւնք հանդիսացող հելլենիստիկ քաղաքակրթութիւնը որ յունական, Փոքր ասիական եւ իրանական մշակոյթներու խառնուրդ մը կը հանդիսանար, կը կազմէր այն ոլորտը որուն մէջ սկսաւ աճիլ հայ քրիստոնէութիւնը առաքելական շրջանէն մինչեւ Ե. դար. Հայաստանի մէջ տիրապետող այդ մշակոյթին ազդեցութեան ներքոյ՝ հայ քրիստոնէութիւնը տարբեր, երբեմն նոյնիսկ ներհակ, աւանդութիւններ համադրած է՝ ստեղծելով իւրայատուկ նոր աւանդութիւններ: Օրինակ՝ անկարելի է երեւակայել որ Ասորիքէն Հայաստան ներմուծուած հնագոյն քրիստոնէութիւնը առանց ընդդիմութեան ընդունեցաւ Կապադովկիայէն հասած յունալեզու քարոզիչները Դ. դարուն: Բայց երբ կը կարդանք մեր Ե. դարու պատմիչներուն գործերը, տարբեր պատկերացում մը կը տեսնենք անոնց մէջ: Ըստ այդ աղբիւրներուն, որոնք կը ներկայացնեն Ե. դարու իրականութիւնը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ և իր ծոռը՝ Ներսէս Պարթեւ կը հաստատեն յունարէն եւ ասորերէն լեզուներով դպրոցներ եւ որպէս աշակերտ կ'ընտրեն Ասորիներ, Կապադովկիացիներ եւ Հայեր, որոնք յետագային կը դառնան Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւորական յայտնի դէմքերը: Ասիկա ցոյց կու տայ Ե. դարու ընթացքին կապադովկեան եւ ասորական աւանդութիւններու արդէն միաձոյլ վիճակը հայկական տարազի ներքեւ՝ բոլորովին հայացած: Յետագային մեր աւանդութեան բնորոշ գիծերէն մին դարձաւ այլ եկեղեցիներէ փոխառեալ ընտիր սովորութիւններ, ուղղափառ վարդապետութիւններ եւ այլ երեւոյթներ իւրացնել, զանոնք մեր իրականութեան պատշաճեցնել եւ հայացնել: Հաւանաբար պատճառներէն մին այս է, որ Հայց. Եկեղեցւոյ հոգեւորականութեան եւ հաւատացեալ ժողովուրդին համար երբեք խորթ չեն եղած տարբեր քրիստոնէական աւանդութիւններ: Հայ ժողովուրդը հինէն ի վեր առընչութիւն եւ հաղորդակցութիւն ունեցած է այլ քրիստոնեայ ժողովուրդներու հետ, որպէս դրացի եւ կամ որպէս ուխտաւոր: Այդ տեսակէտէ շատ կարեւոր դեր խաղացած են Ս. Երուսաղէմը և Տնօրինական վայրերը, ուր մնայուն հայկական ներկայութիւն մը եղած է Դ. դարէն, եթէ ոչ աւելի կանուխէն:

Կայ ուրիշ պատմական պատճառ մը եւս, որ էքիւմէնիզմի ոգին վառ պահած է հայ ժողովուրդի մօտ: Հայ Արշակունեաց թագաւորութեան անկումէն ետք, հայ ազատագրական գաղափարախօսութիւնը միշտ սնուցած է մասնաւոր ակնկալութիւն, ըստ որուն արեւմուտքի քրիստոնեայ պետութիւններ եւ ժողովուրդներ օգնութեան պիտի հասնէին արեւելքի քրիստոնեաներուն եւ յատկապէս հայ ժողովուրդին: Այս ակնկալութեան իրականացումը կը նկատուէր Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան հիմնադրութիւնը՝ Լեւոն Ա.ի զոյգ թագադրութեամբ՝ որպէս թագաւոր Հայոց, եւ որպէս վասալ Գերմանական կայսեր ու Հռոմի Պապին: Հանրածանօթ են անշուշտ Կիլիկեան թագաւորութեան շրջանի ներքին կրօնական վէճերը եւ Հայոց յուսախաբութիւնները Արեւմուտքէն: Սակայն իրողութիւն է նաեւ, որ հակառակ այդ բոլորին՝ Կիլիկեան թագաւորութեան անկումէն ետք եւս շարունակուեցան նոյն ակնկալութիւնները Արեւմուտքէն և մէկէ աւելի անգամներ հայ կաթողիկոսներ անձամբ կամ պատգամաւորութեամբ խնդրանք ներկայացուցին Հռոմի պապերուն՝ նոր խաչակրութեան եւ Հայաստանի փրկութեան համար:

Էքիւմէնիզմի աւանդական ոգին մնաց եւ դեռ կը մնայ տիրական Հայոց մօտ, քանի որ վերջին դարերուն հաղորդակցութեան միջոցները դիւրացան եւ յաճախակի կապերը Արեւմուտքի եւ Արեւելքի քրիստոնեաներու միջեւ տակաւ սերտացան: Նոր էքիւմէնիզմին նպաստեց հայկական տպագրութեան արուեստը. հայ հոգեւորականներու երթեւեկը, Սփիւռքի մը գոյացումը, արեւմտեան մշակոյթի տարածումը, Մխիթարեան Միաբանութեան գործունէութիւնը եւ մանաւանդ հոգեւոր ճեմարաններէ շրջանաւարտ եւ եկեղեցական ըլլալու սահմանուած հայ ուսանողներու առաքումը եւրոպական եւ ամերիկեան բարձրագոյն ուսումնական կեդրոններ եւ այլեւայլ յարանուանութեանց պատկանող ճեմարաններ: Այս նախընթացներէն ետք՝ Հայց. Եկեղեցին առանց երկմտութեան անդամակցեցաւ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց Եկեղեցիներու Ազգային Խորհուրդին եւ այլ տեղական միջեկեղեցական կազմակերպութեանց եւ դէտեր ուղարկեց Վատիկանի Բ. Ժողովին: Հայց. Եկեղեցին այսօր գործօն դեր ունի համաշխարհային էքիւմէնիք շարժումներու մէջ, ոչ միայն որպէս դէտ եւ կրաւորական ներկայութիւն, այլ որպէս մասնակցող՝ ընդհանուր եկեղեցին եւ մարդկութիւնը յուզող հարցերու լուծման աշխատանքին:

•

* Giovanni Guaïata, **Between Heaven and Earth: A Conversation with His Holiness Karekin I** (St. Vartan Press, New York, 2000), pp. 226-227.

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԺԹ.-Ի. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Գրեց՝ ԱԼՏՕ ՖԵՐՐԱՐԻ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԺԱ. դարը վճռական դարաշրջան մըն է, որուհետեւ սկիզբը կը դնէ Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի միջեւ երկրաժանումի եւ բզքտումի շրջանի մը որ մինչեւ մեր օրերը կը շարունակուի։ Նոյն ժամանակաշրջանին մշակութային աշխարհն ալ վերանորոգումի շրջան մը կ՚ունենայ, որուն իմաստը հարկ է բացատրել։ Արդարեւ, ընդունելի չի թուիր ըլլալ այդ շրջանի արտադրութիւնը նախկին շրջանին հակադրել, իբրեւ տեսակ մը «վերածնունդ»ի յաղթական ուղի՝ աշխարհական–լաիք, միջնադարեան–աւատական եւ քրիստոնէական մշակոյթին հանդէպ։ Մեկնաբանական նման մտածելակերպ մը տարածուած էր մանաւանդ Խորհ. Հայաստանի մէջ[1], բայց նոյնիսկ տարբեր ծագումի գիտաշխատողներ այս շրջանը կը նկատեն հայ մշակոյթի բեկման, աշխարհականացումի, նոյնիսկ քրիստոնէական աւանդութիւններու հակադրուող շրջան մը[2]։ Իրականութեան մէջ այդ շրջանի գրականութիւնը կը հարստանայ այնպիսի նիւթերով որ նախապէս բացակայ էին եւ արտայայտութիւն կը գտնեն նոր զգացումներ, նոր ներշնչումներ եւ ձգտումներ, բայց այնուհանդերձ, հեղինակներու ընդհանուր ոգին կը մնայ ամբողջապէս քրիստոնէական[3]։ Նոյնիսկ երբ Ֆրիկի նման բանաստեղծ մը կը թուի չըհանդուրժել պատմութեան արհաւիրքին ու՝ …

Աստուած արդար եւ յիրաւի,
Եւ ողորմած յամենայնի․
Առ քեզ հանդէս գամ ի վիճի,
Թէ դու լըսես քո ծառայի։

…

Զերկիր տըւեալ ես Մահմէտի,
Եւ կէս երկրին՝ սատանայի․
Գիշերն խաբա՛ծ սատանայի,
Ցորեկն եօրտ եմք Մահմէտի։
Որ ոչ ունիմք դաշտ վախըսի,
Ո՛չ քարանձաւս ապաւինի․
Զի պատեալ են շուրջանակի
Սպանող գազանք ու վայրենի։
Դու խաչասաց թողեր յերկրի․
Այս ի՞նչ պատեհ, որ կու լինի
Եւ դիպն ի քո սիրտըդ չընկնի։

…

Գիտես մարմինք եմք մըսեղի
Գեմ արձան չեմք զինչ պըղինձի

…

Հայ բանաստեղծին ըմբոստութիւնը պատմութեան չարիքներուն հանդէպ, զինքը չի բերեր մինչեւ Արարիչը ժխտելու դիրքին։ Ոչ միայն այդ, այլեւ իր անձկութեան սփոփանքը կը գտնէ Անոր մէջ.

Ես քեզ մեղայ երկնաւորի՛
Տեառն աստուծոյդ ահեղ, մեծի․
Քո դատաստանն է յիրաւի․
Նիաթով կու տաս ամէն մէկի։
Տէ՜ր, քո կամացն է աշխարհս լի․
Այսպէս լինել՝ զոր ասացի․
Քեզ օրհնութիւնէ մէնջ տացի,
Ամենազօր տեառնդ Յիսուսի։

—

Բայց, անձկութեան եւ տրտունջին քով, միջնադարեան հայկական բանաստեղծութեան մէջ կը գտնենք նաեւ կեանքի, սիրոյ եւ բնութեան հանդէպ նոր, թարմ եւ ուժգին զգացումներու արտայայտութիւններ։ Այս եղելութիւնը հիացումի բառերով կը նշմարէ ռուս բանաստեղծ Վալերի Բրիւսով որ առաջին ընդհանուր պատերազմին եւ 1915–ի ցեղասպանութեան օրերուն հայկական բանաստեղծութեան ռուսերէնի թարգմանութեան ստուար գործի մը խմբագրութեան ձեռնարկեց եւ որուն մէջ՝ «Զարմանալի, ճիշդ այդ օրերուն հայկական գրականութեան մէջ կը սկսի ծիլ առնել զուտ քնարերգական նուրբ ծաղիկը»[4]։ Եւ իսկապէս, միջնադարեան այս բանաստեղծութիւնը, եկեղեցական ճարտարապետութեան եւ պատմագիտութեան հետ կը կազմէ հայ հանճարին ամէնէն բարձր արտադրութիւններէն մէկը, թարմ եւ ինքնարուխ բանաստեղծութիւն մը, թէեւ ազդուած արեւելեան, մասնաւորապէս արաբական–պարսկական օրինակներէ, առանց սակայն դադրելու հայկական ըլլալէ։ Դարձեալ ըստ Բրիւսովի, այս բանաստեղծութիւնը «… կը շնչէ հարաւի տարփանքը եւ արեւելքի պերճութիւնը», բայց միեւնոյն ժամանակ՝ «…չունի արեւելեան ժողովրդային երգերու հեշտասիրութիւնը … հակառակ նիւթին պարունակած բոլոր տարփանքին, հայկական երգը մաքուր է, եւ նոյնիսկ երբ հրաբորբոք է, իր արտայայտութիւններուն մէջ ողջախոհ է։ Թէեւ արեւելեան զարդարուն բանաստեղծութիւն մըն է, բայց ողջամիտ է արեւմտեանին պէս, կը կրէ կսկիծը՝ առանց յուսահատութեան, տարփանքը՝ առանց մըրձաւանջի, խանդավառութիւնը՝ առանց սանձարձակութեան։ Հայրէնի պարս՝ տխրօջ մը երգը չէ, այլ սիրահարի մը սրտատրոփ տարփանքը որ կը սպասէ սիրած անձին ժամադրութեան։ Մոհամմէտի դրդումը, անոր երիտասարդները սորկացնող խթանը չէ, այլ մօր մը օրհնութիւնը իր զաւկին որ կ՚երթայ արդար պատերազմ մը մղելու։ Այրի հնդիկ կնոջ մը հեծեծանքը չէ մահուան խարոյկին առջեւ որուն մէջ պիտի ամփոփուի դիակի մը հետ, այլ քրիստոնէական խոնարհութեամբ կնոջ մը տրտունջը իր սիրած ամուսնոյն դագաղին առջեւ»[5]։

ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՈԳԻ

Իւրայատուկ ձեւերով եւ ժամանակներով, նոր ժամանակաշրջաններու հայկական մշակոյթն ալ ունեցաւ բարեփոխութեան ընթացք մը, որ առանց կասեցնելու իր շարունակականութիւնը, կարեւոր փոփոխութիւններ ներմուծեց։ Ինչպէս ծանօթ է, արդիականութեան գաղափարը ի սկզբանէ անմիջականօրէն շաղկապուած է աշխարհականացումի գաղափարին հետ եւ յաճախ պատճառ եղած է կրօնական աւանդութիւններէ հեռանալուն։ Բայց այս պարագան միայն լուսանցքային իմաստով կարելի է վերագրել հայ աշխարհին ալ, թէ՛ որովհետեւ քրիստոնէական պատկանելիութիւնը եւ ազգային եկեղեցին վճռական դեր ունեցան հայ ազգին պահպանութեան համար անոր կործանիչ քաղաքական տագնապէն վերջ, թէ այն իւրայատուկ հանգամանքներուն համար որոնց միջոցաւ արդիականացումը մտաւ հայկական պատմութեան մէջ[6]։

Մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանի է որ արդիականացումի այս մեծ գործին կեդրոնական դէմքը հանդիսացաւ Մխիթար Սեբաստացի (1676–1749), կրօնաւոր այս մեծ անձնաւորութիւնը, հիմնադիրը հայ կաթողիկէ վանական Միաբանութեան որ կը կրէ իր անունը։ Ան ծրագրեց հայ հանրութեան ի սպաս դնել եւրոպական քաղաքակրթութեան լրիւ հարստութիւնը, դիցաբանութենէն եւ դասական բանաստեղծութենէն մինչեւ գիտական նորագոյն գիւտերը։ Մխիթարեաններու ջանքով յառաջ բերուած վերածնունդը որեւէ աշխարհականացման կամ ֆրանսական լուսաւորութեան չարժումի (Illuminisme) յատկանիշ չունեցաւ անշուշտ, բայց միաձուլուեցաւ քրիստոնէական հոգեբանութեան եւ հիւմանիզմի հետ եւ մինչեւ ԺԹ. դարու կէսերը հայկական մշակոյթին յատկանշական տիպարը մնաց, որմէ վերջ դերակշիռ դարձան աշխարհական հոսանքները։

Իսկապէս, ԺԹ. դարու կէսերուն, Հայերը նշանակելի փոփոխութիւն մը ապրեցան իրենց ազգային ինքնագիտակցութեան մէջ ուր աւանդական կրօնական դերակշռութիւնը –որ ի միջի այլոց կը համապատասխանէր նաեւ թէ՛ Օսմանեան Կայսրութեան, թէ՛ Ցարական իշխանութեան վարուելակերպին, որ Հայերը կը նկատէր հիմնականապէս դաւանական համայնք մը– տեղի տուաւ ազգային արդիական զգացումի մը որուն մէջ լեզուական եւ աշխարհական ազդակներու կարեւորութիւնը կը սկսէր դերակշիռ ըլլալ։ Այդ շրջանի հայկական մշակոյթի բազմաթիւ դրսեւորումներուն մէջ կը գտնենք քրիստոնէական հաւատքին հետ հազարամեայ նոյնացումի արտայայտութիւններ։ Այս երեւոյթը տեղի ունեցաւ անկասկած Մխիթարեան Ղեւոնդ Ալիշանի (1820 – 1901) ռոմանթիկ գործերուն մէջ ո ւր ան բանաստեղծական արտադրութիւնը թողելէ առաջ նուիրուելու համար պատմա – փիլիսոփայական ուսումնասիրութիւններու, արտադրեց ազգային–կրօնական բարձր ներշնչումներով, գրաբար եւ ժողովրդական լեզուով գրուած ոտանաւորներ։ Սակայն երբեմն, հայկական նոր գրականութեան մէջ քրիստոնէական դրոշմը կը յայտնուի առաւելապէս իր «պատմա–մշակութային» կերպարանքին տակ, քան հոգեւոր։ Այսպէս կրնանք դասաւորել Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը, գրուած 1840–ին, որ գործնապէս սկիզբը կը նշէ արեւելահայ արդի գրականութեան։ Այդ գրութեան մէջ Ռուսերուն դէպի Կովկաս ծաւալումը, որ 1828—ին վերջնականապէս լուծեց Հայաստանի պարսկական գերիշխանութիւնը, կ՚ողջունուի ոչ միայն իբրեւ քաղաքական ազատութիւն, այլ նաեւ իբրեւ կրօնական յաղթանակ եւ ապացոյց թէ «խաչը պէտք չէ ենթակայ ըլլայ մահիկին»[7]։ Մինչդեռ ուրիշ անգամներ, 1800–ական հայկական գրականութիւնը կը յայտնուի ոչ միայն աշխարհական եւ կրօնական սահմաններէ հեռու, այլեւ նոյնիսկ եկեղեցւոյ հանդէպ թշնամական դիրքի վրայ եւ իբրեւ ազդակ հանրային քաղաքական պահպանողականութեան։ Այս նոր միջավայրը բնորոշող դէմքը, օրինակ՝ բանաստեղծ եւ հրապարակագիր Գաբրիէլ Նալպանդեանն է (1829 – 1866), զոր մանաւանդ սովետական իրականութեան շրջանին իբրեւ հայկական աշխարհական նոր գրականութեան օրինակ պարտադրել ջանացին։

Հայկական արդի մշակոյթը, մանաւանդ գրականութիւնը, իսկապէս եւ լայնօրէն ամբողջացած է աշխարհականի սահմանին մէջ։ Այժմեան նիւթերն են ազգային, անձնական արժանապատուութեան, ազատութեան նուաճումը[8]։ Ասոնց ուժականութիւնը կը յիշեցնէ Եւրոպական մշակոյթին նախապէս ապրած հոլովումը, նոյնիսկ եթէ, հաւանաբար, անոր ծայրայեղութիւնները չունեցաւ։ Հայ ժողովուրդին քրիստոնէական հաւատքին հետ ունեցած կապերը այնքան զօրաւոր էին որ թոյլ չէին տար անջատուիլ անկէ։ Ինչպէս նկատուեցաւ, Հայերը որոնք խանդավառութեամբ իւրացուցին Եւրոպական արդի գրականութեան շատ մը նուաճումները, այսուհանդերձ, կարծես պահած են հաւասարակշիռ դիրք մը[9]։ Նոյնիսկ երբ իրենց մտային արտադրութիւնը զօրաւոր կերպով ազդուած ըլլալ կը թուի Եւրոպական արդի մշակոյթի փորձառութենէն եւ, գէթ երեւոյթով, հեռու՝ քրիստոնէական աւանդական արտայայտութիւններէն, Հայերը շարունակեցին յաճախ ցուցաբերել սրբազնութեան զգացումներ որոնք խորունկ կերպով արմատացած են իրենց պատմութեան մէջ[10]։ Կը բաւէ յիշել Մեծարենցը (1886–1908) որուն ներշնչումը կը ծագի զգացումէ մը որ կը հաղորդուի հոգեկան եւ նիւթական բոլոր իրականութիւններուն հետ, կամ Դանիէլ Վարուժան (1884–1915), որ կը նախ կը վերագտնէ Հայ ժողովուրդին հեթանոսական արմատները, վերադառնալու համար քրիստոնէական միջավայրին։

Ցաճախ զոհողութիւնները եւ տառապանքները եղած են պատճառը որ Հայ գրականութիւնը վերադառնայ դէպի իր քրիստոնէական արմատները։ Այս է պարագան, օրինակի համար, Յովհաննէս Թումանեանին (1869–1923), արդիական այս բանաստեղծին, որ ուրիշ որեւէ մէկէ աւելի եւ լաւագոյնս ներշնչուած է ժողովրդային հին եւ միջնադարեան աղբիւրներէ, խորունկ կերպով կեդրոնանալով իր ժողովուրդին վրայ, բայց միեւնոյն ատեն եւ ազատամտօրէն մտնելով միջազգային սահմաններէն ներս։ Իր տողերուն մէջ ալ կը գտնենք տրտունջի արտայայտութիւններ, բան մը որ այնքան յաճախակի է հայկական բանաստեղծութեան մէջ։ Օրինակ, 1915–ի ցեղասպանութեան զոհերուն համար իր գրած «Հոգեհանգիստ»ին մէջ. –

Ու վեր կացայ ես,
որ մեր հայրենի օրէնքովը հին՝
Վերջին հանգիստը կարդամ
իմ ազգին անթախտ զոհերին
Ու շէն ու քաղաք, որ սար ու հովիտ,
ծովից մինչեւ ծով
Մարած են, մեռած, փըռուած
ու ցըրուած հազար հազարով…

Բայց ժամանակակից բոլոր հայ գրողները նոյն ոգիով չդիմագրաւեցին այն ծանր փորձութիւնը զոր պատմութիւնը սահմանած էր իրենց։ 1915–ի ողբերգութիւնը, Ի. դարու այս առաջին գաղափարական ցեղասպանութիւնը, Հայ ժողովուրդին մշակութային կեանքին ալ կսկծալի հարուած մը յառաջացուց։ Արդի Հայ գրականութիւնը ուսումնասիրող մը, խօսելով «ջարդի սերունդ»ին պատկանող հեղինակներու մասին կը գրէ․ «…անոնք գրեթէ բոլորը իրենց փոքր հասակին մէջ ճանչցան աքսորի, ջարդի արհաւիրքները, իրենց մանկութիւնը անցուցին դէպի անապատ եւ դէպի բնաջնջում առաջնորդող ճամբաներու վրայ, ականատես եղան ջարդերու եւ մնալով առանձին, ճաշակեցին որբանոցներու դառնութիւնը եւ ապա՝ թափառական երկրէ երկիր ի խնդիր հիւրընկալութեան մը, կեանքի մը կարելիութեան փնտռտուքին», բայց անոնք չունեցան երբեք «կարծր, ցաւոտ եւ անհամբոյր, նոյնիսկ երբեմն զայրացած ու կասկածամիտ եւ անհատապաշտ բա- ▶

ԴՊԻՐՆԵՐԸ՝ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐԸ

Գրեց՝
ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
Երաժշտապետ Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ
Երաժշտագէտ

Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը նոյնքան հին է՝ որքան Հայաստանեայց եկեղեցին: Նման բոլոր կենդանի աւանդութիւններուն, ան դարերու ընդմէջէն անցած է իր զարգացման, այլափոխման, դրացի աւանդութիւններու հետ յարաբերութեան հոլովոյթներով. փոխանցուած է մեզի իւրայատուկ նկարագրով եւ սակայն քօղարկուած՝ ժամանակակից եւ ժամանակաւոր պարագաներով: Այսուհանդերձ, միջազգային երաժշտագիտութիւնը ներկայիս իր ուշադրութիւնը սեւեռած է անոր վրայ:

Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը մաս կը կազմէ Մերձաւոր Արեւելքի միաձայն եւ ձայնեղանակային (modal) *ընդհանուր դրութեան: Հայոց Ութ Ձայները կառուցային նմանութիւն ունին դրացի երաժշտութիւններու ձայնեղանակներուն հետ, բայց անոնցմէ կը տարբերին իրենց գործածութեան ձեւերով, որոնք կը սահմանուին լեզուի եւ եղանակի համադրութեամբ: Նոյնպէս ալ կը զատորոշուի հայկական Ձայներուն էթոսը: Կատարումի ընթացքին այս իւրայատկութիւնները կը դրսեւորուին երկու հիմնական միջոցներով. փոխանցում եւ երաժշտական տեսութիւն: Իւրաքանչիւրի ուսումնասիրութիւնը, միշտ նկատի ունենալով միւսը, թոյլ կու տայ Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան այսօր բաւական մոռցուած իրականութեան մերձենալու:*

Ձայնագրութեան միջոցներ գործածելով հանդերձ, Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին փոխանցուած է բանաւոր կերպով: Բանաւոր ուսուցման հիմքն է «վարպետ–աշակերտ»ի կապը, որուն միջոցաւ յատկապէս ծիսական երգերը կը ստեղծուին, կը պահուին եւ կը փոխանցուին տուեալ աւանդութեան ծիրէն ներս: Հայոց մէջ, դարերէ ի վեր այս դերը կը կատարեն եկեղեցւոյ դասակարգութեան «փոքր» կարգերը կազմող ձեռնադրեալ դպիրները, որոնք կը խմբուին Դպրաց Դասերու մէջ:

Դպրութեան ընթացքը կը սկսի մանուկ տարիքէն, մասնաւորաբար ժամերգութիւններուն ներկայ ըլլալով, քանի որ այդ ծէսերուն մէջ է որ կ'երգուին բոլոր Ձայներէն բազմաթիւ երգեր: Միաժամանակ կը փոխանցուի երգեցողութեան ոճը եւ Ձայներուն ստեղծած մթնոլորտը: Դպիրներու փորձառութեամբ հաստատուած դրութեամբ, եղանակներու իւրացումը կ'ընթանայ երգերու դժուարութեան կարգով: Այս պատճառով է որ մանուկները նախ Մոմակալ կ'ըլլային, անկէ վերջ ալ Փոխասաց: Թուերգութեան վարժուելէ վերջ, երիտասարդ դպիրը կ'իւրացնէ տիպար եղանակներու լրիւ համակարգը, որ կը վերաբերի երգացանկի հիմնական մասին՝ շարականներուն: Այս բոլորէն վերջ է որ փորձառու դպիրը կրնայ, ըստ իր անձնական կարողութիւններուն, ճշգրտօրէն մեկնաբանել նաեւ դժուարին երգերը: Այս բոլորը տեղի կ'ունենան Դպրաց Դասու թէ՛ վարչական եւ թէ բարոյական կազմակերպութեան շնորհիւ: Հիմնականին, աւանդուածը Ձայնի «ոգին» է՝ խումբ մը տիպար եղանակներու ընդմէջէն, որոնք տուեալ երաժշտութեան եւ անոր ոճին «բառացանկը» կը կազմեն: Այս ձեւով են պահուած եւ փոխանցուած՝ եղանակները, ոճերը, ինչպէս նաեւ երաժշտական տեսութիւնը: Հայ դպիրները կ'ըսեն «ձայնին մէջ ըլլալ», «ձայնը փախցնել». մեկնաբանութիւն մը որ չի յարգեր Ձայնին յատկութիւնները եւ կը բաւարարուի եղանակային ճշգրտութեամբ, երբեք ճիշդ չէր նկատուեր, եւ տակաւին ալ այդպէս է աւանդական դպիրներու միջեւ: Երգը ճիշդ է՝ երբ անոր Ձայնին պարունակութիւնը յայտնի է: Այս պատճառով, «վարպետէ աշակերտ» փոխանցումը կը մնայ լաւագոյն, եթէ ոչ միակ միջոցը՝ երաժշտական Ձայներու ուսուցման մէջ:

Միւս կողմէ, Հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնը իսկական առումով «աւանդութիւն» մը ըլլալով, ունի մէ՛կ, անփոփոխ յատկանիշ, որ է ժամանակի ընթացքին մշտական փոփոխութիւնը. այդ կապուած է, ի միջի այլոց, ժողովուրդի ընկերային եւ քաղաքական պայմաններուն, նաեւ Պատմութեան ընթացքին մշակոյթին ապրած զարգացման: Այս երկու պարագաները հակասական չեն, այլ կը բացայայտեն կենդանի մշակոյթի մը իրավիճակը:

Մինչեւ 1915, այս դրութիւնը կը բանի իր բնական միջավայրին մէջ: Կղերականները շատ յաճախ դպրաց դասերէ ելած անձեր ըլլալով, մաս կը կազմեն նոյն երաժշտական աւանդութեան: Բոլոր դասակարգերէ Հայոց առօրեային բնական մէկ տարրն է եկեղեցական երաժշտութիւնը: Երգացանկը մաս կը կազմէ հասարակաց յիշողութեան: 1915–էն վերջ, Արեւմտեան Սփիւռքի կարգ մը վայրերուն մէջ, քանի մը տասնեակ տարիներ կը շարունակէ նոյն դրութիւնը, իսկ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ՝ մինչեւ մեր օրերը, հակառակ 1960–ական թուականներու գանգուածային գաղթերուն՝ դէպի Արեւմուտք: Խորհրդային Հայաստանի մէջ, Եկեղեցւոյ կրած հալածանքին հետեւանքով արմատախիլ կ'ըլլայ երաժշտական աւանդութիւնը: Արեւմտեան գաղութներուն մէջ, դպիրներուն բազմանալը արգելք չըլլար սակայն, որ ժամերգութիւնները հետզհետէ նուազին եւ պահուի միայն Պատարագի արարողութիւնը, այսինքն երգացանկի հազիւ հարիւրէն տասը: Քանի մը տեղեր երգեցողութիւն կը կատարուի, առանց յարգելու ծէսին կառոյցը: Այժմ, Արեւմտեան Սփիւռքին մէջ բացառիկ, մէկ կամ երկու տեղ միայն կարելի է շարական լսել: Արեւելեան Սփիւռքին մէջ ալ «վերանորոգման», այսինքն ծէսերու սահմանափակման գաղափարը սկսած է տարածուիլ, մանաւանդ Ի. դարու երկրորդ կէսէն ի վեր. երաժշտական աւանդութեան տէր կղերականներու թիւն ալ զգալիօրէն նուազած է: Այժմ, բազմաթիւ դպիրներ եւ երաժշտապետներ կը գտնուին «հանգիստի կոչուած» դիրքի մը մէջ, եւ եկեղեցական երաժշտութեան բնական միջավայրին անհետանալովը, երգացանկին մեծ մասը կը ջնջուի հասարակաց յիշողութենէն: Այս առումով, փոխանցումը գրեթէ դադրած է:

Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան փոխանցման համակարգին հպանցիկ ակնարկ մը իսկ կը բացայայտէ, թէ, ինչպէ՛ս, դարերէ ի վեր դպրաց դասերը եւ ժամերգութիւնները, էական հոգեկան պահանջներու առընչուող այս աւանդութեան խարիսխը կը կազմեն, պարունակելով ուսուցողական, կատարողական եւ ստեղծագործական ընթացքները: Իր թերութիւններով հանդերձ, տակաւին տեղ տեղ կենսունակ է այս աւանդութիւնը: Ուստի բնականաբար մաս կը կազմէ այն հրատապ հարցերուն որոնք կը դրուին ներկայիս: Հարցեր, որոնք ուղղակի կը վերաբերին ծէսի իմաստին, ծիսական երգի հոգեբանական եւ ընկերային հանգամանքներուն, Եկեղեցւոյ որդեգրած կամ չորդեգրած դիրքերուն: Անխուսափելի հետեւանքներ ունի ներկայի կորուստը, թերեւս անյետադարձ հետեւանքներ, յատկապէս որովհետեւ խնդրոյ առարկայ է կրօնական աւանդութիւն մը, որ ունի անմիջական եւ խոր ազդեցութիւններ՝ թէ՛ մարդու հոգեբանութեան եւ թէ հասարակաց յիշողութեան վրայ:

Որպէս Հայոց արդի եւ ժամանակակից պատմութեան հետեւանք, եկեղեցական երաժշտութեան բազմաթիւ երեսակները այսօր կը մնան վերստին յայտնաբերելի: Միջազգային երաժշտագիտութեան եւ երաժշտական պատմութեան մարզերուն մէջ, Հայոց եկեղեցական երաժշտութեան թէ՛ տեսութեան եւ թէ աւանդական կատարումներուն մասին տրամադրելի գիտելիքները այժմ կը մնան համեստ մակարդակի մը վրայ: Իր գիտական հետաքրքրութենէն անդին, Հայոց եկեղեցական աւանդական երաժշտութեան ուսումնասիրութիւնը կարեւորութիւն կը ստանայ նաեւ սոյն աւանդութեան վերջին շառաւիղները քաջալերելու համար:

●

նաստեղծութիւն մը...» [11] *:*

Եւ եթէ Ռուսական Կայսրութեան մէջ բնակող Հայերը տեղահանութեան եւ ցեղասպանութեան արհաւիրքը չապրեցան, բայց եւ այնպէս անոնք Խորհրդային Միութեան միւս ժողովուրդներուն հետ բաժնեցին համայնավար բռնութեան տասնամեակները, մասնաւորաբար կրօնական տեսակէտէ որուն խստօրէն դէմ դրուեցաւ, մասնաւորապէս յեղափոխութեան անմիջապէս հետեւող տասնամեակներուն:

Անկասկած այս բոլորը ծանր կերպով փորձութեան ենթարկեցին Հայոց քրիստոնէական ինքնութիւնը, մանաւանդ ներքնապէս, որովհետեւ արտաքնապէս, հանրային մշակոյթին տեսանկիւնէն դիտուած, դժուար է երեւակայել ոչ քրիստոնեայ Հայ մը [12]*: Բայց նոյնիսկ մեզի ժամանակակից շրջանին, հակառակ պատմական այս տառապանքներուն և աշխարհականացումի ընդհանուր յառաջդիմութեան, կը շարունակէ արձագանգ գտնել Հայուն սերտ կապը քրիստոնէական ոգիին հետ: Վերջացնելու համար, լսենք խորհրդահայ բանաստեղծ Յովհաննէս Շիրազի խօսքերը, «Հրաշք» քերթուածէն.*

Մօրըս բարի աչքերի մէջ
մեծ խաչեցեալն է խօսում,
Ես Աստծու ոտնաձայնը
սրտիս միջից եմ լսում,
Ինչքան էլ ինձ ըստուեր դառնայ
իմ դարի չար սատանան՝
Ինձ չի կարող անդունդ գցել,
ինձ հետ Աստուած է խօսում...

Թարգմանեց՝ Վ. Բ.

(1) Այս դիրքը կը ցոլացնէ մանաւանդ Մ. Աբեղեան իր գրքին մէջ «Հայոց հին գրականութեան պատմութիւն», II, Երեւան, 1946: Աբեղեան տիրական դէմք եղած է Խորհրդային Հայաստանի գրական կեանքին մէջ, տե՛ս. էջեր 1 – 15: Աւելի վերջ այս նիւթը ընդունուած է Վ. Զաքարեանի 1964-ին գրուած «Հայկական Ռընեսանս»ին մէջ: Այս տեսութիւնը վերջերս ունեցած նաեւ Լ. Մկրտչեան երկհատոր «Հայ դասական քնարերգութիւն» բանաստեղծական երկերու հաւաքածոյին համար գրած իր նախաբանին մէջ, I., Երեւան, 1986, տե՛ս. էջեր 61–69:

(2) S. Hairapetian. A History of Armenian Literature, Delmar, New York, 1995, p. 221.

(3) Այս նիւթին շուրջ տե՛ս. Գ. Քիպարեանի հաւասարակշիռ գրութիւնը. «Պատմութիւն Հայ Հին Գրականութեան», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1992, էջեր 380–381:

(4) V. Ja. Brjusov. «Հայկական բանաստեղծութիւնը ամենահին ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը», Երեւան, 1996, էջ 51, ռուսերէն:

(5) Նոյն, էջեր 42–43:

(6) Այս նիւթին շուրջ կարդալ մանաւանդ Հ. Լ. Զէքիեանի «The Armenian Way to Modernity. Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality», Վենետիկ, 1998, եւ իր «Alla frontiera dell'impero. Gli armeni in Russia (1801-1917)», Milano, 2000.

(7) Խ. Աբովեան, «Վէրք Հայաստանի», Երեւան, 1981, էջ 284:

(8) Այս նիւթին մասին տե՛ս. մասնաւորապէս Վ. Օշականի գրութիւնը. «Modernisation in Western Armenian Literature» in «The Armenian Review», 1983, Թիւ 1, էջեր 62–75:

(9) Պ. Լ. Զէքիեան, «The Armenian Way to Modernity. Armenian Identity Between Tradition and Innovation, Specificity and Universality», p. 75.

(10) Պ. Լ. Զէքիեան, «L'impatto con la realta', il senso del sacro, in Gli Armeni», Milano, 1988, p. 83-114.

(11) Մ. Ճանաշեան «Poesia armena moderna», Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1963, էջ 46: Այս նիւթին շուրջ նաեւ՝ H. Garabentz «Crisis of Identity in Contemporary Armenian Literature», La struttura negata, cultura armena della diaspora, Milano, 1981, էջեր 109-110:

(12) A. Ter-Minassian «Nation et religion», La struttura negata, cultura armena della diaspora, Milano, 1981, էջեր 40-45:

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
MARDI
4 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.311 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.311

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 30-ի իրիկունը, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է քառակողմ հանդիպում մը մասնակցութեամբ Վլ. Պուտինի, Ռ. Քոչարեանի, Հ. Ալիեւի եւ Է. Շեվարդնաձէի: Անոնք արծարծած են տարածքաշրջանի կարեւոր եւ հրատապ հարցերը: Այս հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ կողմերուն Արտաքին նախարարները: Անմիջապէս ետք, այս անգամ տեղի ունեցած է եռակողմ հանդիպում մը Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ Ազրպէյճանի նախագահներուն միջեւ: Իսկ առաւօտեան, նախքան այս հանդիպումները, նախագահ Քոչարեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Պելառուսիոյ նախագահ Ա. Լուքաշենկոյի հետ:

ՀԱՊ-ի նախագահներու խորհուրդի նիստին յաջորդած մամուլի ասուլիսին ալ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի նախագահները միաձայն այն կարծիքը յայտնած են թէ հակամարտութիւնները կարգաւորման յանգեցնելու գործին մէջ համագործակցութեան ներուժը սպառած չէ: Ռ. Քոչարեան պատասխանելով հարցումի մը ըսած է թէ Ռուսաստան – Ազրպէյճան մերձեցումը կրնայ հանդիսանալ Ղարաբաղեան խնդրին կարգաւորման բանակցութիւններուն զարկ տուող ազդակ: Հայաստանի նախագահը աւելցուցած է նաեւ՝ «Իւրաքանչիւր հակամարտութիւն ունի իր բնոյթը, պատմութիւնը, առանձնայատկութիւնները, իւրաքանչիւրը լուծման ուրոյն պրոֆեսիոնալ մօտեցման կարիք ունի»: Կարգաւորման ջանքերուն իր հաւաստիքը արտայայտած է նաեւ Հ. Ալիեւ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»
(Դեկտեմբեր 3)

ՀԱՊ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՊ-ի տասնամեակի վեհաժողովին մասնակից ղեկավարները Նոյեմբեր 30-ին յայտարարութիւն մը ընդունած են: Հոն կ'ըսուի թէ կողմերը շահագրգռուած են անդրազգային, ռազմական, քրէական երեւոյթներու դէմ սերտ գործակցութեամբ: Անոնք վճռակամութիւն յայտնած են միասին պայքարելու միջազգային ահաբեկչութեան եւ թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան դէմ:

Յայտարարութեան մէջ տեղ գտած են այդ տարածքին գոյնեալ հակամարտութիւններն ալ որոնց լուծումին համար նախընտրելին կը նկատուին խաղաղարար ճամբան, միջազգային իրաւունքի չափանիշներն ու սկզբունքները:

Նշուած է նաեւ թէ ՀԱՊ-ի երկիրներու նախագահները դրական կեցուածք ունին մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութիւններու պաշտպանումին, մարդասիրական ոլորտի գործակցութեան եւ որպէս ազգամիջեան լեզու ռուսերէնի գործածութեան նկատմամբ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի, Դեկտ. 2-ին, Թրքիոյ դէմ 0-0 արդիւնք մը արձանագրած է ՀՄՄ: Յաջորդ մրցումը Դեկտ. 9-ին, իր դաշտին վրայ, Շուազի (թիւ 4 դաշտ), ԷՖ. Սէ. Սիւսիի դէմ: Ներկայիս ՀՄՄ կը գրաւէ դասաւորման 3-րդ դիրքը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ

ԵՐԵՔ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐ
30 մեռեալ, 220 վիրաւոր

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԿԸ ՆԿԱՏՈՒԻ ԱՐԱՖԱԹ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1-ին եւ Կիրակի Դեկտեմբեր 2-ին, երեք յաջորդական անձնասպանական ոճրափորձեր ցնցեցին Իսրայէլը, որու վարչապետը՝ Շարոն Ամերիկա կը գտնուէր եւ կրճատելով իր այցելութիւնը, Երուսաղէմ վերադարձաւ Դեկտեմբեր 3-ին:

Առաջին ոճրափորձը կը գործուէր Շաբաթ իրիկուն ժամը 23.30-ին, արեւմտեան Երուսաղէմի կեդրոնը՝ Պէն Եհուտա, ուր այդ օրը եւ այդ ժամուն կը հաւաքուի երիտասարդութիւնը: Պաղեստինցի 2 քամիքազներ յանկարծ վերջ կը դնեն խրախճանքի մթնոլորտին, պայթեցնելով իրենց վրայ կրած ռումբերը, քանի մը վայրկեանի տարբերութեամբ: Արդէն իսկ 10 մեռեալ կայ, բոլորն ալ պատանիներ: Քառորդ ժամ ետք, քիչ անդին, նոր ոճրափորձ մը, այս անգամ կառք մըն է որ կը պայթի, վնասները միայն նիւթական են, բայց, այս ոճրափորձն ալ արգելք է որ օգնութեան միջոցները արագօրէն առնուին: Կիրակի, մինչ Երուսաղէմի մէջ, Իսրայէլացիները հաւաքուած էին, յարգելու համար զոհերու յիշատակը, նոր ոճրափորձ մը կը գործուէր Հայֆա, քամիքազ մըն էր կրկին, որ կրած ռումբերը կը պայթեցնէր լեփ լեցուն հանրակառքի մը մէջ: Հոս ալ առնուազն 16-էն 20 մեռեալ կային եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ծանր վիճակի մէջ: Ընդհանուր ձեւով, Դեկտեմբեր 3-ին տրուած տեղեկութիւններու համաձայն, մեռեալներու թիւը 30 էր եւ 220 վիրաւորներ կային, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ:

Արարքներուն տէր եղած էր իսլամական Համասը, բայց, Իսրայէլի համար, միակ պատասխանատուն Արաֆաթն է, որ անմիջապէս դատապարտեց արարքները, բայց ոչ մէկ արժէք ունի այդ դատապարտումը Իսրայէլի աչքին: Աւելին, 75 իսլամապաշտներ ալ ձերբակալեց, ինչ որ զինքը շատ փափուկ կացութեան կը մատնէ: Արդարեւ, այս ձերբակալութիւնները խստօրէն կը դատապարտուին Պաղեստինցիներու կողմէ, որոնք դաւաճանութիւն կը նկատեն եւ Իսրայէլի համար ալ միայն աչքի փոշի են, ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնեն: Այս պայմաններու մէջ, Արաֆաթ կրնայ նոյնիսկ պատճառ ըլլալ պաղեստինեան քաղաքացիական պատերազմի մը: Կը խօսուի նաեւ Իսրայէլի այլ ծրագրի մը մասին, որ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ Արաֆաթը հրապարակէն անհետացնելը: Շարոնի բառերը չեշտած էր թէ «այս ահաւոր ոճիրին հակադարձութիւնը համեմատական պիտի ըլլայ ոճիրին տարողութեան»: Համասը խոստացած էր վրէժը լուծել իր ղեկավարներէն Մահմուտ Աբու Հանուտի, զոր Իսրայէլացիք սպաննած էին Նոյ. 23-ին, ինչ որ Արեւմուտքն ալ դատապարտած էր եւ գրգռութիւն որակած:

Այս ոճրափորձները կը գործուէին այն ատեն, երբ Երուսաղէմ կը գտնուէր ամերիկացի բանագնացը՝ Անթոնի Զիննի եւ որու դէմ բուռն ցոյցեր ալ եղան: Ցուցարարներ կը բացագանչէին՝ «Գա՛ք ձեր գործերով զբաղեցէք»:

Կիրակի, Դեկտ. 2-ի իրիկունը ցոյցեր եղան նաեւ Փարիզ: Նախ, տեղւոյն հրեայ համայնքը համախմբուեցաւ դեսպանատան շուրջ (700 ըստ ոստիկանութեան, 3000 ըստ կազմակերպիչներուն): Քիչ ետք, Շան զ'Էլիզէի վրայ միջադէպեր պատահեցան իսրայէլամէտներու եւ հակառակորդներու միջեւ: Շուրջ 15 հոգի հարցաքննուեցան:

Այս ոճրափորձերը դատապարտուեցան ամէն կողմէ: Շիրաքէն զատ, որ արտայայտուեցաւ Ռապաթ, Ժոսփէն իր «ամբողջական դատապարտումը արտայայտեց», Շրէօտէր յայտարարեց թէ պէտք է վերջ տալ ոճրային արհամարհելի բրտութեան, նոյնը ըսաւ Մեծն Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը: Ռուսաստանի Արտաքին նախարարն ալ չեշտած է թէ այս ոճրափորձերը ցաւ եւ վրդովում պատճառած են: Յորդանան եւ Եգիպտոս աւելի վերապահ են եւ կը դատապարտեն ընդհանրապէս քաղաքացիներու դէմ գործուած արարքները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ, մինչեւ Դեկտեմբեր 3, կարելի չէր եղած համաձայնութեան մը գալ Աֆղանիստանի առժամեայ իշխանութեան մը կազմութեան շուրջ: Յոյս կար սակայն որ Դեկտ. 4-ին լուծումը գտնուի: Հիւսիսի Զինակցութիւնը յօժարած էր որ առժամեայ ղեկավարը նշանակուի Թագաւորի շրջանակէն: Ֆրանսացիք կրցան, ի վերջոյ, Մազար է Շարիֆ անցնիլ եւ օդակայանը ի վիճակի դարձնել սննդեղէնի օժանդակութեան առաքման համար: Քանտահարի վրայ միշտ ռումբերը կը տեղան եւ կը սպասուի Պէն Լատէնի եւ Թալիպաններու անձնատուութեան: Անգլիական Թհը Մէյլ օն Սընտէյ թերթին համաձայն, անգլիական յատուկ ուժերը փախցուցած են Պէն Լատէնը ձեռք ձգելու առիթը, երկու ժամ յապաղումի մը պատճառաւ: Զոր. Ֆրանքս, որ հրամանատարն է «անշարժ ազատութիւն» («Լիպըրթէ իմիւապլը») գործողութեան, բոլորովին դէմ է օտար ուժերու մասնակցութեան եւ յայտարարած է «առայժմ մեր զինակիցներուն յանձնառութիւնը կը բաւէ»: «Ինչ որ մեզի կ'առաջարկեն ներկայիս մեր գործին չի գար», աւելցուցած է իր բառերը:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՀԱՊ-ի վեհաժողովին գտնուելով, Պուտին խստօրէն տեղի դրած է Վրաստանի նախագահը, ամբաստանելով Շեվարդնաձէն որ ապաստան կու տայ միջազգային ահաբեկիչներու: Չէ վարանած ըսելու. – «Միջազգային ահաբեկչութեան մէկ մասը խարսխած է Վրաստան, դժբախտաբար մեզի եւ Վրաստանի բնակչութեան համար: Աբու Սայաֆ (չէչէն պարագլուխ մը ձերբակալուած Ռուսերուն կողմէ Նոյեմբեր 23-ին), խարիսխներ ունի Վրաստան: Այդ միայն մարտիկներ եւ զինամթերքի պահեստներ չի նշանակեր, այլեւ տարրալուծարաններ թմրեցուցիչ պատրաստելու համար»: Է. Շեվարդնաձէ ոչ մէկ ակնարկութիւն ըրած է այս յայտարարութեան: Պուտինի բաւական կոպիտ հակազդեցութիւնը ցոյց կու տայ թէ ի՛նչ աստիճանի վատթարացած են երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Պուտինի յանդիմանական ոճը կը յաջորդէ Թիֆլիսի ամբաստանութիւններուն ռուսական ռմբակոծութիւններու վերաբերեալ վրացական հողամասին վրայ, ինչ որ Մոսկուա հերքեց:

ՇԻՐԱՔ 48 ժամուան ընթացքին հրջապտոյտ մը ըրաւ Մաղրէպ, Թունուզ, Ալժերիա, հուսկ՝ Մարոք: Պապ էլ Ուէտի մէջ, խանդավառ ընդունելութեան մը արժանացաւ, կողքին ունենալով նախագահ Պութեֆլիքան, որ չէր համարձակեր թաղամասը այցելել աղէտալի ողողումներէն ետք: Մարոքի մէջ, խստօրէն դատապարտեց Իսրայէլ գործուած վերջին ոճրափորձերը, յիշեցնելով որ երկխօսութիւնը անհրաժեշտ է:

Ֆ. ՊԱՅՐՈՒ, միաձայնութեամբ, կուսակցութեան (ՈՒ – ՏԷ – ԷՖ) նախագահական թեկնածու ընտրուեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին, Ամիէնի մէջ, ուր տեղի ունեցաւ կուսակցութեան համագումարը: Տուսթ – Պլազի, որ դէմ էր այս թեկնածութեան, մեկնած էր քուէարկութենէն առաջ:

ԳՐԻՖԻ (Ֆրանսայի Հրէական Հիմնարկութեանց Ներկայացուցչական Խորհուրդ) տարեկան ճաշին ներկայ եղան կառավարութեան գրեթէ բոլոր անդամները, գլխաւորութեամբ Ժոսփէնի: Նախագահը, անգամ մը եւս, իր մտահոգութիւնը արտայայտեց ի տես հակահրէական պղծումներու, որոնք կը ծաւալին Ֆրանսայի մէջ: Ժոսփէն ջանաց հանդարտեցնել համայնքը, ապահովութիւն տալով, որ երբեք պիտի չհանդուրժէ հակահրէական որեւէ արարք: Յայտարարեց նաեւ թէ 11.500 թղթածրարներ, որոնք կը վերաբերէին տեղահանուածներու որբերուն, դրական հետեւանք ունեցած են եւ հատուցումներ վճարուած են:

ՎԵՐՍԱՅԼԻ դատարանի դատաւորը՝ Ֆիլիփ Տավիտ ազատ արձակած է թմրեցուցիչի չահատակութեամբ դրագող ծանօթ յանցագործ մը, հիմնուելով «ենթադրեալ անմեղութեան» Կիկու օրէնքին վրայ: Արդարութեան նախարարուհին մեծ յանցանք մը կը նկատէ, մինչ դատաւորը առաջին անգամ չէ որ նման յանցանքներ կը գործէ: Կ'ըսուի որ ձեւով մը վրէժ կը լուծէ, որովհետեւ քանիցս մերժուած է տեղափոխութեան իր դիմումը:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ձայներու 78,09% համեմատութեամբ մերժեց զինուորական ծառայութեան ջնջումը, միաժամանակ մերժելով քաղաքացիական կամաւոր ծառայութեան մը հաստատումը եւ դրամագլուխի շահերու տուրքը, յաջորդաբար 76,79% եւ 65,87% համեմատութեամբ: Այս հարցումները եղած էին հանրաքուէով, Դեկտեմբեր 2-ին:

ԻՐԱՔԵԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻ արտածումները վերսկսան Դեկտեմբեր 1-ին, «քարիւղ փոխան սնունդ»ի ծրագրին նոր շրջանին առաջին օրը: Պաղտատ ընդունեցաւ ՄԱԿ-ի առաջարկը վեց ամսով յետաձգելու եղած ծրագիրը:

ՊՈՒՏԻՆ պաշտօնազրկեց ռուսական նաւատորմի երեք պատասխանատու ծովակալներ եւ ութ ուրիշ ծովակալներ ալ, որպէս յանցագործներ Կուրսկ սուզանաւի աղէտին (2000, Օգոստոս 12) որու ընթացքին 118 նաւաստիներ մեռան, ծանր պայմաններու մէջ: Պուտին այս որոշումները տուաւ քննիչներու տեղեկագրին վրայ հիմնուելով:

ՓԻԷՐ ՖԱԼՔՈՆ, գլխաւոր դէմքը Անկոլայի ծախուած ապօրինի զէնքերու, ազատ արձակուեցաւ 105 միլիոն ֆրանքի (16 միլիոն եւրօ) երաշխաւորագինի փոխարէն: Նման գումար երբեք չէր պահանջուած որպէս երաշխաւորագին: Ֆալքոն հսկողութեան տակ կը մնայ եւ երկրէն չի կրնար հեռանալ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«100 ՏԱՐԻ, 100 ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(Հեղինակ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ)

Պուէնոս-Այրէս – 2001

—— ● ——

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՕՅԵԱՆ

20-րդ դարը, զոր թողուցինք մեր ետին, յեղաշրջող բնոյթ մը կրեց բովանդակ մարդկութեան համար: Թէ՛ աշխարհասասան իր պատերազմներով, թէ՛ ազգ-պետութիւններու սահմաններուն վերագծումով եւ թէ՛ մանաւանդ ճարտարարուեստի ու գիտութեան հսկայաքայլ ու աներեւակայելի ոստումով՝ դարը իրաւամբ շատ բան փոխեց տիեզերքի երբեմնի դիմագծութենէն:

Փակուող դարը իր խոր ու անջնջելի դրոշմը թողուց նաեւ մեր ժողովուրդին ճակատագրին վրայ: Ընթացիկ 21-րդ ու յետագայ դարաշրջաններուն մէջ, Հայաստանի ու Հայութեան ամբողջ ճակատագիրը, մեր Երկրին ու Ազգին վերելքը (կամ անկումը), անոնց փթթումը (կամ փտումը), անոնց քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային բազմալի յառաջընթացը (կամ նոյն բնագաւառներուն մէջ արձանագրելի հաւանական ընկրկումները) աղերսուած պիտի մնան միշտ նախորդ դարէն ժառանգուած ինչ-ինչ ազդակներու կամ տուեալներու հետ: Բաւարար է ակնարկ մը նետել Հայոց պատմութեան վերջին 100 տարիներու գլխաւոր վերիվայրումներուն վրայ, համոզուելու համար թէ որքա՜ն ցնցիչ, բախտորոշ ու պատմական դէպքեր արձանագրուեցան այնտեղ, իրենց դրական ու ժխտական հեռահաս հետեւանքներով...:

Անցնող դարուն հայկական հաշուեփակը կատարելու եւ ընթերցողին պատմական յիշողութիւնը քրքրելու խիստ օգտաշատ ու գնահատելի փորձ մը կատարած է արժանթինաբնակ բանիբուն մտաւորական եւ կրթական վաստակաւոր գործիչ Պետրոս Հաճեան, վերջին հարիւրամեակի գլխաւոր դէպքերը շարայարելով «100 Տարի, 100 Պատմութիւն» խորագրեալ ծաւալուն հատորի մը կողքին տակ: 288 էջերէ բաղկացեալ դեղատիպ այս գիրքը վերջերս լոյս տեսաւ մայրաքաղաք Պուէնոս-Այրէսի մէջ, տեղւոյն «Պօղոս Արզումանեան» հիմնարկին մեկենասութեամբ:

Պետրոս Հաճեան անծանօթ անուն մը չէ Սփիւռքի մէջ: 60-ական թուականներուն, կարճատեւ շրջանի մը համար վարելէ ետք Հալէպի Քարէն Եփփէ Ազգային Ճեմարանի տնօրէնի պաշտօնը՝ անցած է Հարաւային Ամերիկա ու 15 տարի շարունակ խմբագրած է Պուէնոս-Այրէսի «Արմենիա» երբեմնի օրաթերթը: Ցայսօր կը վարէ տնօրէնութիւնը տեղւոյն Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան:

Պետրոս Հաճեան է նաեւ նուաղելու ենթակայ սփիւռքահայ ժամանակակից գրականութեան եւ մշակոյթին հետզհետէ նօսրացող վերջին պահակներէն մին: 1995-ին, երբ նոյն հեղինակը հրապարակ հաներ էր պատմուածքներու իր առաջինեկ հատորը («Հրամմեցէք պարոններ»), չէինք վարանած ամենայն անկեղծութեամբ ընդգծելու թէ այդ գիրքը եկած էր «աւետել յապաղած յայտնութիւնը արժէքաւոր գրիչի մը» (տե՛ս «Բագին» եռամսեայ, 1 – ձմեռ 1996, Պէյրութ): Այսօր, կարդալէ ետք իր նորատիպ վերջին հատորը, նոյն հետեւողութեամբ կրնանք ողջունել անաչառ ու պարկեշտ պատմագիրի մը երեւումն ալ...:

Արդարեւ, դիւրին ու հեշտասահ աշխատանք մը չէ՝ հակիլ պատմական դէպքերու վրայ ու ներկայացնել զանոնք խղճամիտ, անկողմնապահ ու արդար մերձեցումով: Մանաւանդ՝ երբ հարցերն առնչուած են մերձաւոր թուականներու անցուդարձերուն կամ մեզի ժամանակակից թարմ եղելութեանց: Այստեղ, դէպքերու վերլուծման ընթացքին, անխուսափելիօրէն, գլուխ պիտի ցցեն պատմագիրին անձնական նախասիրութիւնները, իր ազգային-քաղաքական կողմնորոշումն ու հայեացքները: Խորենացիէն ու Փաւստոս Բիւզանդէն սկսեալ, մինչեւ Ջամչեան, Լէօ, Օրմանեան եւ բոլոր «մեծերն ու միւսները» ենթակայ եղած են շարունակ այդ վտանգին: Սակայն այնքան ատեն որ անոնք նուազագոյնի կրցեր են իջեցնել այդ վտանգին սահմանները ու մնալ դէպքերէն ու դէմքերէն վե՛ր՝ իրենց գործերն ալ այնքան աւելի անվերապահօրէն ընկալուած են գացող ու եկող իրերայաջորդ սերունդներու կողմէ:

Պետրոս Հաճեանին նորատիպն ալ, – որ թէեւ դասական իմաստով պատմագրական գործ մը չէ, – յաջողած է առաւելագոյն չափով առարկայական մնալ՝ ներկայացուած պատմական դրուագներուն նկատմամբ:

Իր յառաջաբանին մէջ, հեղինակը դիտել կու տայ որ այս գործին նպատակն է «ընթերցողին տրամադրութեան տակ դնել հատոր մը, որ կը պարունակէ 20-րդ դարու հայ կեանքի գլխաւոր իրադարձութիւններու համառօտ մեկտեղումը»: Այլ խօսքով՝ թարմացնել յիշողութիւնը ընթերցողին եւ անոր տեսադաշտին առջեւ բերել այն բոլոր ճակատագրական ու բախտորոշ թուականները, որոնցմով յատկանշուեցաւ հայ մարդուն 20-րդ դարը:

Պահպանելով անշուշտ ժամանակագրական կարգը, Հաճեան իր «վերաքաղը» կը սկսի 1900 թուականէն, ու 1 – 3 էջերու սահմանին մէջ առանձնաբար կը շարայարէ պատմական այն բոլոր եղելութիւնները, որոնք արձանագրուեցան մինչեւ 2000 թուական:

Հաճեանի գրքին 100 գլուխներէն 50-ը՝ կը պատկանին 1900 – 1923-ի քառորդ դարու ժամանակահատուածին: Սա կը նշանակէ, թէ հեղինակը նախընտրած է առաւելագոյն չափով հակիլ նախաեղեռնեան, յետ-եղեռնեան եւ Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան գոյառման ու անկումին առնչուող դէպքերուն վրայ, որոնք ի՛սկապէս լեցուն են ճակատագրական վերիվայրումներով: Այստեղ, ի շարս այլ դրուագներու, ներկայացուած են «Առաքելոց վանքի կռիւը» (1901), «Ռուսահայ եկեղեցական կալուածներու գրաւումը» (1903), «Սասունի ապստամբութիւնը» (1904), «Հայ – թաթարական ընդհարումները» (1905), «Գէորգ Չաւուշի նահատակութիւնը» (1907), «Ատանայի կոտորածը» (1909), «Պալքանեան պատերազմը եւ Հայերը» (1912), «20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը» (1915), «Հնչակեան քսանները» (1915), Վանի, Շապին – Գարահիսարի, Ուրֆայի եւ Մուսա լերան հերոսամարտերը՝ առանձնաբար (1915), «Հայ կամաւորական շարժումը» (1916), «Ուիլսընեան Հայաստանը» (1920), «Լեռնահայաստանը» (1921), «Լօզանի դաշնագիրը» (1923):

Հաճեան այն համոզումն ունի, թէ հայութեան գլխուն պայթած աղէտներուն ու զայն տրորող ողբալի ճակատագրին մէջ, մեր սեփական սխալներուն զուգահեռ՝ մեծ եղաւ դերը եւրոպական պետութեանց երկդիմի քաղաքականութեան: Ան կը յիշեցնէ, թէ 1908-ի Օսմանեան Սահմանադրութեան առեն «Հայերը զօրավիգ կանգնեցան իթթիհատականներու յեղաշրջական շարժումին եւ սատարեցին Սուլթանի գահընկէցութեան»: Այդ օրերուն, «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գործակցութիւն հաստատեց Իթթիհատ կուսակցութեան հետ, որ քաղաքական ասպարէզի տիրապետող հոսանքն էր, իսկ Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւնը համաձայնութիւն կնքեց Իթթիլաֆի հետ» (էջ 51): Անոնք կը յուսային Հայաստանի բաղձալի ինքնավարութիւնը իրականացած տեսնել՝ Օսմանեան պետութեան ընդհանուր բարեկարգումի շրջանակին մէջ: Միայն Զօրավար Անդրանիկն էր որ չէր հաւատար Թուրքերու անկեղծութեան, «համաձայն չէր Իթթիհատ – Դաշնակցութիւն գործակցութեան եւ յաճախ կը զգուշացնէր գաղափարի իր ընկերները՝ որ Թուրքերը մեծ դաւ մը կը նիւթեն հայ ժողովուրդի դէմ» (էջ 140): Արդարեւ, Ատանայի կոտորածը, 1909-ի Ապրիլին, անմիջական ապացոյցն էր ատոր: «Թարմ էր տակաւին ազատութեան, հայ եւ թուրք եղբայրութեան գինովութիւնը, երբ դարձեալ հորիզոնը ողողեց արեան, Հայու արեան հեղումը»: Ոճրագործները չդատապարտուեցան: «Նոյնիսկ հայ կուսակցութիւնները նախընտրեցին եղածը վերագրել հին վարչակարգին եւ իրենց գործակցութիւնը շարունակել իթթիհատականներու հետ» (էջ 42):

Միւս կողմէ, այն բոլոր յոյսերը որոնք դրուած էին Եւրոպայի վրայ, ի դերեւ պիտի ելլէին մէկ առ մէկ: Ա. Աշխարհամարտի աւարտին, Մոսկուայի Դաշնագրով (1921 Մարտ 16)՝ «Խորհրդային Ռուսիա Թրքահայաստանը կը ճանչնար իբրեւ Թուրքիոյ բաղկացուցիչ հողամաս մը», նախագահ Ուիլսընի գծած Հայաստանը «պիտի մնար թուղթի վրայ» իսկ «Ֆրանսա ոչ միայն չէր կատարեր իր յանձնառութիւնը՝ Կիլիկիան հայկական ինքնավար պետութեան մը վերածելու գծով, ոչ միայն չէր պաշտպաներ այնտեղ վերահաստատուած Հայերը, այլեւ կատարեալ անտարբերութեամբ եւ նենգութեամբ ականատես կ'ըլլար Հաճնոյ, Մարաշի, Այնթապի, Ատանայի, Սսոյ եւ այլ շրջաններու նոր ողջակիզումին»: «Ֆրանսայի ընթացքը Կիլիկիոյ մէջ լաւագոյն ապացոյցն է այն իրողութեան, որ բարոյական սկզբունքները եւ մարդասիրական զգացումները չէ որ կ'առաջնորդեն պետութիւնները, այլ շահերը» (էջ 118):

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՎ ՈՐ ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՍԻՐԷ...

Բ.

1994-ի Յունիսին որդիս ու հարսս մեզ առաջնորդեցին Պէլկրատի անտառի մօտերը Արպաթորում կոչուած պարտէզ մը: Ասիկա նորութիւն մըն էր ինծի համար: Ասիկա կենդանի ծառի ու բուսականութեան թանգարան մըն էր, ուր գիտական աշխատանք կը տարուէր ծառատեսակներու, ծաղիկներու ու բոյսերու պահպանման ու զարգացման համար: Իսկական դրախտ մը: Դրախտ՝ ոչ թէ միայն անոր համար որ իսկապէս դրախտային տեսարան մը կը պարզուէր ներսը, այլ մանաւանդ անոր համար որ մուտքը ամէնուն բաց չէր, ցանցառ մարդիկ միայն կը մտնէին ներս: Շաբաթ ու Կիրակի մուտքի իրաւունք ունէին միայն հաստատութեան անդամ արձանագրուածները: Ասիկա կը նշանակէր որ այս դրախտավայրը տակաւին փիքնիքի դաշտ չէր դարձած, չէր ապականած, ու կը շարունակէր պահել կանանչներով ու բուսական հազարումէկ գոյներով հիւսուած գեղեցկութիւն մը, որ աննկարագրելի էր: Բնութիւնը այս դրախտին մէջ զետեղեր էր նաեւ երկու կամ երեք փոքրիկ լիճեր, որոնք կ'ամբողջացնէին դրախտային գեղեցկութիւնը: Հանդարտ լճակներ, որոնց վրայ բադեր կը պտըտէին, երբեմն եզերք կ'ելլէին առանց վախնալու մեզի նման տակաւաթիւ այցելուներէ: Անդին, ուրիշ լճակի մը ջուրերուն վրայ նուֆարներ բացուեր էին կանանչ տերեւներու ընդմէջէն հրաշագեղ սպիտակութեամբ: Այդ գեղեցիկ ծաղիկները կը ծփային ջուրին վրայ, քաջալերելով գորտերն ու ձուկերը որոնք կը պտըտէին անոնց շուրջ:

Բայց անմիջապէս հասկցայ որ պէտք չէ հմայուէի տեսարանին բանաստեղծական գեղեցկութենէն եւ պէտք է հետաքրքրուէի իւրաքանչիւր ծառով ու բոյսով: Եթէ կարենայի անդին հրել բանաստեղծութիւնը, դիմացս պիտի գտնէի անսահման գիտութիւն մը: Աստուա՜ծ իմ, հազարումէկ բոյսեր ու ծառեր, իւրաքանչիւրը միւսէն տարբեր: Ամէն մէկը ունէր իր անունը, որ դրոշմուած էր անոր վրայ: Ահաւասիկ հոս էր որ մարդ կրնար անգամ մը եւս զարմանալ թէ բնութիւնը որքան մեծ ու հանճարեղ արուեստագէտ մըն էր: Ո՞ր նկարիչը կրնար հնարել այսպիսի տարօրինակ տերեւներ, ճիւղեր, գոյներ, ձեւեր: Երբ կը նայէի այդ բոյսերուն ու ծառերուն, ես ինծի կը հարցնէի թէ ի՞նչպէս կրնայի գրաւոր կերպով նկարագրել այդ բոլորը, եթէ այդպիսի պարտականութիւն մը տրուէր ինծի: Կրնայի՞ նկարագրել: Անկարելի էր: Ընելիք մէկ բան կար: Վրձինը առնել ու անոնց պատկերը գծել: Կամ լուսանկարի գործիքը վերցնել ու նկարահանել զանոնք: Այդ կերպով էր միայն որ կրնայի անոնց մասին բացատրութիւն տալ ուրիշին: Այդ ալ շատ անկատար կերպով: Որովհետեւ տարբեր էր լուսանկարի մը նայիլը, տարբեր էր ուղղակի տեսնելը: Կը մնար ուրեմն միայն տեսնելը: Եւ երբեմն այդ իսկ բաւարար չէր: Որքան շատ մարդիկ կը նայէին, կը տեսնէին ու անոնց առջեւէն կ'անցնէին – կ'երթային անտարբեր, առանց հիացումի, առանց ցնցուելու բնութեան սա ստեղծագործական կարողութեան դիմաց:

Որդիս բուսական աշխարհի սիրահար է, ուստի ան ինծմէ տարբեր յափշտակութեամբ էր որ կը նայէր այդ ծառերուն ու բոյսերուն: Ես կը նայէի բանաստեղծութեան: Ան կը նայէր բնագիտութեան: Մեծ ծանօթութիւն ունէր այս կալուածէն ներս ու կը ճանչնար բոյսերէն ու ծառերէն շատերը: Այդ պատճառաւ ալ ան մեզմէ աւելի լաւ կը տեսնէր: Յաճախ ցոյց կու տար եզակի ու շահեկան բոյս մը որուն առջեւէն մենք անտարբեր կրնայինք անցնիլ:

Մօտաւորապէս երկու ժամ մնացինք այս պարտէզին մէջ, քիչ մը նստանք լճին շուրջ, ականջ տուինք գորտերու կռկռոցին որ օրուան այս ժամուն կռկռոցի ալ չէր նմաներ: Կարծես թռչուն մըն էր որ կը ձայնէր: Արդեօք գորտերը գիշերը տարբեր ձայն կը հանէին, իսկ կէսօրուան ժամերուն՝ տարբե՞ր: Մեր ոտքերուն տակէն հսկայ մողէսներ խոյս կու տային: Մեղու մը շարունակ կը բզզար շուրջս: Չէր տեսնուեր, միայն բզզիւնը լսելի կը դառնար: Ինծի այնպէս կը թուէր որ մեր տղաքը յանկարծ մեզ առաջնորդած էին երազային աշխարհէ մը ներս որուն գոյութենէն լուր իսկ չունէի: Չկրցայ նոյնիսկ ըսել թէ որքան ուրախացած էի հոս գալով:

Երկու ժամ մնալէ վերջ դուրս ելանք, վերադարձի ճամբուն վրայ անցանք պողոտայի երկու կողմերու դաշտերէն, որոնք փիքնիքի եկած այցելուներով խճողուած էին: Հարիւրաւոր այցելուներ եկած ու փռուած էին դաշտերուն վրայ, տօնավաճառի վերածելով համայնապատկերը: Հոս ու հոն կրակներ վառած էին ու միս կը խորովէին: Մուխ կը բարձրանար ու միսի հոտը կը թափանցէր մինչեւ կառքին ներս: Վաճառորդներ, ոստիկաններ, զինուորներ, երախաներ, կառքե՜ր, բեռնակառքե՜ր: Գետնին վրայ թուղթեր, տոպրակներ, պարպուած շիշեր ու տուփեր կը տեսնուէին: Մարդիկ բնութեան այս գեղեցիկ անկիւնը կը վայելէին զայն լլկելով:

Մտածեցի որ յանկարծ շատ հեռացած էինք քիչ առաջուան դրախտէն, հակառակ որ այդ դրախտը հազիւ թէ մէկ կամ երկու քիլոմեթր անդին էր: Այս երկու վայրերը դրացի էին իրարու: Բայց մէկուն մէջ բնութիւնը կը վերաշինուէր, միւսին մէջ բնութիւնը կը քանդուէր: Մէկ բանի համար կրնայի ուրախանալ: Դրախտին մէջ ծաղիկներ կային, ծաղիկները գեղեցիկ էին, եւ ամէն ծաղիկ անուն մը ունէր:

Ռ. Հ.

ՇԱՐԱԿԱՆԻ ՈՒՆԿՆԴՐՈՒԹԻՒՆ «ԱԿՆ» ԽՈՒՄԲԷՆ

Հայկական շարականներու «Ակն» խումբին պարբերական ելոյթները խաղաղութեան նաւահանգիստներու տպաւորութիւնը կը գործեն ունկնդիրներու վրայ: Փարիզի նման յոգնեցնող քաղաքի մը մէկ անկիւնը, ընդհանրապէս Կիրակի օրերը կազմակերպուած այդ ելոյթները, իրենց շուրջ ժամուան մը յատագծով, խաղաղեցնող փոքր փակագիծ մը կը բանան, եկեղեցիի մը (ոչ անպայման հայկական), կամ վանքի մը աղօթարանին դասէն: Շուրջ մէկ ու կէս տասնեակ ձայներով դարերու ճամբայ կը կտրեն եկեղեցական այդ երգերը որոնք այլեւս, ինչպէս կ'ըսէ շարականագէտ Արամ Քերովբեան, աւելորդ կամ ծանրաբեռնող նկատուիլ սկսած են եկեղեցիներու մէջ ալ: Արագութեան դարն է ու Կիրակի առաւօտը պատարագի յատկացնողները պէտք չէ ժամավաճառ ըլլալ չարական ալ մտիկ ընել տալով: Երբ ձայնաւոր պատարագն անգամ հոգեհանգստեան պաշտօնով, անով ոգեկոչելիներու ցանկին կոչումով, եւ այլն կէսօրին կ'աւար-

տի, բնական է որ շարականն ալ զոհուի արդի աշխարհին գործնապաշտութեան։

Ու մարդիկ կ'երթան զանոնք ունկնդրելու կիրակիի ձեռնարկներուն։ Ունկնդրելու եւ խաղաղութեան իրենց բաժինը առնելու այդ երգերէն որոնք կ'երգուին առանց երաժշտութեան ընկերակցութեան։

Նոյեմբեր 25-ին տեղի ունեցաւ Փարիզի Ս. Ֆրանսուա մենաստանին մատուռին մէջ որ կը գտնուի 14-րդ թաղամասը։ Նուիրուած էր Ս. Խաչի շարականներու։ Շնորհալիի Աւագ Ուրբաթի երգէն ետք փոքր խումբը երգեց զանազան ձայնի շարականներ, ղեկավարութեամբ «Ակն»ի հիմնադիր ու ղեկավար Արամ Քերովբեանի։ Այդ խումբը բաղկացած էր Վիրժինիա Քերովբեանէ, Գարին Ալլահվերտեանէ, Տանիէլ Պոնարտօյէ, Արէտ Տէրտէրեանէ, Անոյշ Տօմապետեանէ, Արմինէ Գրիգորեանէ, Ժեռար Տէր-Յարութիւնեանէ, Ժիրայր Զուլաքեանէ, Յասմիկ Հըրաչեանէ, Մարալ, Վահագն Քերովբեանէ, Յարութիւն Խաչատուրեանէ, Ռուբէն Թաշեանէ։

«Ակն» անունն է նաեւ հայկական շարականներու ուսումնասիրութեան կեդրոնին որ հիմնուած է Արամ Քերովբեանի կողմէ, 1998-ին։ Վերջերս հրապարակ ելաւ խումբին խտացեալ սալը ուր արձանագրուած են ապաշխարութեան եւ յարութեան շարականներ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃՊԻՏ

Անասնաբուժական ինստիտուտում քննութիւն է։ Դասախօսը հարցնում է.

– Ձեր առաջին գործողութիւնը, երբ ձին ջարդել է անրակը։

Ուսանողը.

– Դէ, կը կանգնեցնեմ արիւնահոսութիւնը, կը վիրակապեմ...

– Ոչ, սխալւում էք։ Դուք անմիջապէս պէտք է զանգահարէք թանգարան եւ ասէք, որ յայտնաբերել էք աշխարհում միակ՝ անրակ ունեցող ձիուն։

Երկու ամուսին հանդիպում են։

Մէկն ասում է.

– Կինս չափը անցել է, բաւական չէ՝ հետս չի քնում, չի էլ թողնում, որ հետը սեղան նստեմ։

– Ուրեմն դու ուտե՞լ էլ չգիտես։

ԱԼՑԱՅՄԸՐԻ ՀԱՒԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆՈՂ ՄԻՋՈՑՆԵՐ

Զանազան ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են, որ կարելի է կանխարգիլել կամ գէթ ուշացնել հիւանդութիւնը։

Անոնց մէկ քանիին համաձայն, արեան գերճնշումը սննդականոնի կամ դեղերու միջոցով իջեցնելը կը նուազեցնէ նաեւ հիւանդութեան յայտնաբերումը։

Այլ ուսումնասիրութիւններ նկատի ունին ուղղակի կամ անուղղակի կապը, որ գոյութիւն ունի Ալցայմըրի հիւանդութեան եւ սրտանօթային հիւանդութիւններու միջեւ։

Միւս կողմէ, յայտնաբերուած է, թէ այն անձերը, որոնք հիւանդութենէն կը տառապին, Տէ – Աշ – Ա – քիմիական նիւթին նուազ համեմատութիւններ ունին արեան մէջ, քան տարեց անձեր, որոնց մտային կարողութիւնները առողջ են։

Նշեալ նիւթը մեծ քանակութեամբ կը գտնուի կարգ մը ձուկերու մէջ, ինչպէս՝ կարմրախտային (թրուիթ) եւ լողիին («սոմոն») մէջ։ Հետեւաբար հիւանդութիւնը կանխարգիլելու լաւ միջոց մը կանոնաւոր կերպով ձուկ ուտել է։ Ծանօթ է, որ ձուկի սպառումը նաեւ օգտակար է սրտանօթային հիւանդութիւններու կանխարգիլման համար։

«Անթիոքսիտան» պարունակող ուտեստեղէններ՝ գինիին, թէյին, բանջարեղէններուն եւ պտուղներուն մէջ, կիսով կը նուազեցնեն Ալցայմըրի հիւանդութենէն տառապելու վտանգը, կ'ըսէ ֆրանսացի մասնագէտ Ժան – Ֆրանսուա Տարթիկ։

Այլ «անթիոքսիտան» մը՝ Էօ կենսանիւթը կ'ուշացնէ հիւանդութեան ախտանշաններուն յայտնաբերումը։

Միւս կողմէ, կարգ մը հետազօտողներ կը յայտնեն, որ յաւելեալ սոյա ուտելը կրնայ պաշտպանել հիւանդութենէն, մանաւանդ՝ մենոփոզի տարիքը անցած կիներու պարագային։

Ֆիթոէօսթրոժէններով հարուստ սոյան կը պաշտպանէ նաեւ սրտի հիւանդութեան եւ ոսկրափտութեան դէմ։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵՆԷՆ

Նորագոյն ուսումնասիրութիւնները ցոյց կու տան, որ կեանքի ամբողջ տեւողութեան ֆիզիքական եւ մտային աշխատանքը կը պաշտպանէ Ալցայմըրի հիւանդութեան դէմ։

Քլիվլէնտի Քէյս Ուեսթըրն համալսարանին մասնագէտներէն՝ տոքթոր Ռոպըրթ Ֆրիըլընտ եւ անոր խմբակը հիւանդութեան նախանշանները ունեցող աւելի քան 60 տարեկան 193 հոգիի վրայ ուսումնասիրութիւն մը կատարած են՝ զանոնք բաղդատելով նոյն տարիքի 356 անձերու հետ, որոնց առողջութիւնը լաւ վիճակի մէջ եղած է։

Ուսումնասիրութեան ընթացքին գործածուած է հարցարան մը՝ ոչ արհեստավարժ 26 աշխատանքներու վերաբերեալ։

Հետազօտողները գտած են, որ հիւանդները շատ քիչ կամ բնաւ չեն ձեռնարկած այդ աշխատանքներուն՝ ի տարբերութիւն առողջ անձերուն։

Մտաւորական գործունէութիւնը ուղեղին բջիջներուն միջեւ նոր կապեր («սինափս») ստեղծելով՝ կը թուի ուշացնել հիւանդութեան յայտնաբերումը, իսկ ֆիզիքական գործունէութիւնը՝ սրտին եւ անօթներուն առողջութիւնը, հետեւաբար ուղեղին աւելի լաւ ձեւով արիւն հասնիլը կ'ապահովէ։

Ինչ կը վերաբերի կրաւորական աշխատանքներու (ընթերցանութիւն, պատկերասփիւռ, եւ այլն), անոնք ուղեղին արտաքին «քօրթէքս»ը արթուն կը պահեն։

ՄԱՐԶԱՆՔԸ ՏԱՐԵՑ ԿԻՆԵՐԸ ՄՏԱՅԻՆ ԻՄԱՍՏՈՎ ԱՒԵԼԻ ԱՌՈՂՋ ԿԸ ՊԱՀԷ

Կիներ, որոնք կանոնաւոր կերպով կը քալեն եւ թեթեւ մարզանքներու կը հետեւին, նուազ հաւանականութիւն ունին դիմագրելու յիշողութեան կորուստ կամ մտային աշխատանքի այլ հարցեր, որոնք տարիքի բերմամբ տեղի կ'ունենան, ըստ կարգ մը ուսումնասիրութիւններու։

Գալիֆորնիա համալսարանին մասնագէտներէն Քրիսթին Եաֆէ եւ անոր խմբակը հետեւած են 65 տարեկան եւ աւելի շուրջ 6000 առողջ կիներու։ Ծրագրուած համայնքներու մէջ (օրինակ՝ ծերանոցներ) ապրող այդ կիներուն մտային կարողութիւններն ու մարզանքի համեմատութիւնները ուսումնասիրուած են 6-էն 8 տարուան ընթացքին։

Անոնք, որոնք ամէնէն աւելի մարզանքներու հետեւած են (քալել, պարտէզը աշխատիլ կամ աւելի ծանր մարզանք), 26 առ հարիւր նուազ հաւանականութիւն ցոյց տուած են մտային կարողութիւններու նուազում արձանագրելու, քան անոնք, որոնք նուազագոյն համեմատութեամբ մարզանքներու հետեւած են։

Եաֆէ կը նշէ տարեցներու համար կանոնաւոր մարզանքի հաւանական օգտակարութիւններ. դէպի ուղեղ արեան յաւելեալ հոսք, սրտի եւ ուղեղի հիւանդութիւններու նուազում եւ ջղային բջիջներու աճի քաջալերանք։

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ
(Աղբիւրներ՝ «ՌՈՅԹԸՐԶ», «ՍԻԱՆՍ Է ՎԻ»)

Կիներու կեանքի տեւողութիւնը կը նուազի

Ալքոլը, ծխախոտը, նստակեաց կեանքը եւ գիրութիւնը գլխաւոր պատճառներն են կիներու կեանքի տեւողութեան նուազումին։

ՍՐՏԻ ԿԱԹՈՒԱԾ

Ծխախոտին չարիքները անհամար են։ Անիկա կը վնասէ թէ՛ թոքերուն եւ թէ սրտին։ Դժբախտաբար կիները շատ ալ լուրջի չեն առներ սրտանօթային հիւանդութիւնները՝ զանոնք առաւելաբար այրերու հիւանդութիւն նկատելով։ Ասիկա ճիշդ էր մինչեւ որոշ ժամանակ։ Ներկայիս կիները եւս ենթակայ են նոյն այս հիւանդութիւններուն, որովհետեւ անոնք եւս կը ծխեն, արեան գերճնշում ունին, նստակեաց են, քոլեսթերոլ ունին եւ այլն։ Ասոնց վրայ կու գան աւելնալու դաշտանադադարի պատճառով հորմոնային փոփոխութիւնները, որոնք դժբախտաբար կ'աւելցնեն սրտանօթային հիւանդութիւններուն հաւանականութիւնը։

ԹՈՔԻ ՔԱՂՑԿԵՂԸ

Դժբախտաբար աշխարհի մէջ աւելցած է ծխող կիներուն տոկոսը, եւ կարծէք թէ անոնք մրցումի ելած են այրերուն հետ...

Յառաջդիմած կարգ մը երկիրներու մէջ պատանիներն ու պարմանուհիները արդէն կը ծխեն, իսկ երիտասարդներն ու կիները չեն կրնար հրաժարիլ անկէ։

Ծխախոտին հետ կապուած բոլոր տեսակի քաղցկեղները անհամեմատօրէն բազմացած են կիներուն մօտ։ Առաջին դիրքի վրայ կու գայ թոքերու քաղցկեղը, որ մեծաթիւ զոհեր կը խլէ կիներէն։

ՍԻՏԱՆ

1997-էն ի վեր Սիտայէ վարակուած կիներու թիւը անհամեմատօրէն կը բարձրանայ՝ առաւելաբար սեռային յարաբերութեան ճամբով։

Այս աղէտին առաջքը առնելու համար աշխարհի չորս կողմը արշաւ կը կատարուի կիները նախազգուշացնելու եւ կարեւոր գիտելիքներով օժտելու համար։

ԱԼՔՈԼԻՆ ԱՒԵՐԸ

Ծխախոտին չափ ալքոլը եւս աւեր կը գործէ կիներու մօտ։

Ոչ միայն աւելցած է ծխող կիներուն թիւը, այլ, դժբախտաբար, նուազած է ծխող կիներուն տարիքը։ Այսպէս, 15-20 տարեկան պարմանուհիներն ու երիտասարդուհիները յաճախ կը խմեն, ինչ որ ենթադրել կու տայ, որ աւելի յառաջացած տարիքին անոնք մէկական հաւանական ալքոլամոլներ դառնան։

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

(ՍԿԻԶԲ Բ. ՀԱՏՈՐԻ)

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՓԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Հաւաքական ձերբակալութիւնները վերջ գտած էին։

Ամէն մարդ կը սկսէր քիչ մը ազատ շունչ առնել եւ կը թուէր, թէ՛ Հայերու դէմ խստութիւնը մեղմանալ կը սկսէր։

Ասոր մէկ չօշափելի ապացոյցը կը նըկատուէր սա պարագան, որ աքսորուածներէն մէկ փոքր մաս մը կը վերադառնար Պոլիս։

Այս բախտաւորներուն մէջ կը գտնուէին Բիւզանդ Քէչեան, Կոմիտաս Վարդապետ, տոքթոր Թորգոմեան, տոքթոր Ճէլալ, Երուանդ Թոլայեան եւ այլք։

Միւսներուն վերադարձին համար դըրամներ կ'ըլլային, եւ յոյս կար, որ ուրիշներ ալ ներումի պիտի արժանանային։

Գրիգոր Զօհրապ եւ Վարդգէս, որոնք չէին ձերբակալուած, օգտուելով Թալէաթի եւ ուրիշ իթթիհատականներու հետ բարեկամութենէն, կ'աշխատէին աքսորականները փրկելու։

Խոստումներ կը շռայլուէր իրենց, սակայն առանց արդիւնքի։

Գիշեր մը, Գրիգոր Զօհրապ, Սէրքըլը տ'Օրիանի մէջ, ըստ սովորականին, պոքէրի սեղանին շուրջ խաղակից կ'ըլլար Ներքին գործերու նախարար Թալէաթ պէյի։

Այդ գիշեր Զօհրապ բախտ չունէր եւ անընդհատ կը կորսնցնէր, մինչ Թալէաթ, ընդհակառակը, մեծամեծ գումարներ կը շահէր։ Իր այս յաջողութիւնը չափազանց զուարթ տրամադրութեան մէջ դրած էր զինքը։

Զօհրապ ուզեց օգտուիլ առիթէն՝ ի նըպաստ իր աքսորական բարեկամներուն նոր դիմում մը ընելու համար։

Միջոց մը, երբ խաղը պահ մը դադրած էր, ծռեցաւ դէպի Թալէաթ եւ ըսաւ.

– Այսչէն տխուր լուրեր առի։

– Ի՞նչ լուր, – հարցուց Թալէաթ զուարթ շեշտով մը։

– Խեղճ Շահրիկեանը, Ակնունին եւ Խաժակը հիւանդ են եղեր ... մանաւանդ Շահրիկեանին վիճակը ծանր է... իրենց յոյսը ձեր վրան է, որպէսզի այդ դժնդակ կացութենէն ազատին. արդեօք կարելի չէ՞, որ բան մը ընէք իրենց համար։

– Ի՞նչ կ'ուզես, որ ընեմ...

– Զիրենք ետ բերել տաք։

– Ինչպէ՞ս կարելի է 3 – 4 հոգին ետ բերել եւ միւսները հոն թողուլ, եթէ բան մը պիտի ընենք, պէտք է ամէնուն համար ընենք։

– Ըստ իս՝ ամէնքն ալ կարելի է ետ բերել, այդ մարդիկը որեւէ յանցանք չունին, եւ ո՛չ մէկ որոշ ամբաստանութիւն կայ իրենց դէմ։

– Ես ալ քու կարծիքէդ եմ, – պատասխանեց Թալէաթ, – միայն թէ այդ մարդիկը աքսորուած են Նախարարական Խորհուրդի որոշումովը, եւ իրենց վերադարձն ալ պէտք է, որ Նախարարական Խորհուրդի որոշումով ըլլայ, ես առանձին բան մը չեմ կրնար ընել։ Այսուհանդերձ կ'աշխատիմ ընկերներս համոզելու, որպէսզի այդ աքսորականներուն համար բան մը ընենք։

– Դուք եթէ ուզէք՝ շատ բան կրնաք ընել։

– Վստահ եղիր, որ ձեռքէս եկածը պիտի չխնայեմ, դուն գիտես, թէ որքա՛ն կը յարգեմ ու կը սիրեմ թէ՛ Ակնունին եւ թէ՛ Շահրիկեանը։

– Ճիշդ ատիկա գիտնալուս համար է, որ ուղղակի ձեզի կը դիմեմ։

– Ինծի քանի մը օր ժամանակ տուր եւ վստահ եղիր, որ իրենց համար բան մը կ'ընեմ։

– Թոյլ կու տա՞ք, որ ձեր այս խօսքերը իրենց հաղորդեմ։

– Բնականաբար, – պատասխանեց Թալէաթ։

Քիչ յետոյ վերստին շարունակեցին իրենց թղթախաղը։

Բախտը կը շարունակէր ժպտիլ Թալէաթի։

Կէսգիշերը անցած էր, երբ Զօհրապ պատրաստուեցաւ մեկնելու։ Գրպանը գտնուած բոլոր դրամը կորսնցուցած էր։

– Դեռ քիչ մըն ալ նստէ՛, – առաջարկեց Թալէաթ։

– Ո՛չ, – պատասխանեց Զօհրապ, – ա՛լ պիտի երթամ, այս գիշեր շանս չունիմ եւ չեմ ուզեր խաղը շարունակել։

– Իշալլահ վաղը գիշեր աւելի բախտաւոր կ'ըլլաս։

Նոյն միջոցին Զօհրապ ոտքի ելած էր։

Յանկարծ Թալէաթ ալ ոտքի ելաւ եւ մօտեցաւ Զօհրապին։

– Այսպէս, ուրեմն, կ'երթա՞ս կոր, – հարցուց։

– Այո՛, գիշեր բարի։

– Երթաս բարով, կեցի՛ր, մէյ մը համբուրեմ քեզի։

Եւ Թալէաթ մօտենալով Զօհրապին՝ անոր երեսը համբուրեց։

Զօհրապ ցնցուեցաւ։ Համակրական այդպիսի արտայայտութեան մը չէր ըսպասեր բնաւ։

– Բայց, – կմկմաց, – ի՞նչ կը նշանակէ այս։

– Այնպէս, սիրտէս բխեցաւ, – պատասխանեց Թալէաթ ժպտելով։

– Գիշեր բարի։

– Երթաս բարով, սիրելի՛ս։

Զօհրապ քլուպին ընդարձակ սրահներէն անցաւ, վար իջաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի փողոց։

Այդ իրիկուն տխուր տրամադրութեան մէջ էր, նախ՝ թղթախաղին մէջ ունեցած ձախողութիւնը ազդած էր իր վրայ, յետոյ նախազգացում մը ունէր, թէ դըժբախտութիւն մը պիտի պատահէր իրեն։

Դուրսը ամառնային գեղեցիկ գիշեր մըն էր, տաք եւ լուսաւոր։

Մէկ քանի կառքեր կեցած էին քլուպի դրան առջեւ եւ յաճախորդի կը սպասէին, իսկ դրան մօտ կեցած էր երկայնահասակ մարդ մը, որ կարծես մէկու մը կը սպասէր։

Զօհրապ ուզեց կառք նստիլ, բայց յետոյ հրաժարեցաւ այդ խորհուրդէն։

«Ոտքով կ'երթամ, գիշերը գեղեցիկ է, եւ քիչ մը օդ կ'առնեմ» – մտածեց։

Եւ դէպի ձախ դառնալով՝ ուղղուեցաւ Թաքսիմի կողմը։

Յանկարծ նշմարեց, որ դրան քով կեցող երկայնահասակ մարդը իրեն կը հետեւէր։

(Շար. 115)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գեղամ Տէվէճեանի մահուան առթիւ, Ծիրինեան – Տակառեան ընտանիքը 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին :

La Section UGAB-Paris
et la Bibliothèque Nubar
organisent
le mercredi 5 décembre à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
une
PRESENTATION — SIGNATURE
du dernier ouvrage
de KRIKOR BELEDIAN
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
publié par CNRS-Editions
Entrée libre

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole
d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE
des OEUVRES
de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er
au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9. rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Տէր եւ Տիկին Նալպանտեան 200 Ֆր., Տիկին Եսքիճեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շառլ Դաւիթեան, Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կ. Պասմաճեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ծառուկեան 190 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ե. Սիմոնեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պարոնեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շալճեան 200 Ֆր., Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցի 500 Ֆր., Տիկին Ժ. Քէշէեան 200 Ֆր., Պ. Գ. Տակառեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էօրտէքեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գնաճեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քոզեան 200 Ֆր., Օր. Տանիէլլ Խաչատուրեան, Տիկին Հոթոթեան 200-ական Ֆր., Տիկին Զեփիւռ Հաթէլեան, Օր. Ռոզ-Մարի Սվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Սվազլեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. Մանուկեան 100-ական Ֆր., Տիկին Պոտուրեան, Տիկին Թօքաթլեան, Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 150-ական Ֆր., Տիկին Աւետեան, Տէր եւ Տիկին Արթէն 100-ական Ֆր., Տիկին Տը Սիմոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փանոսեան 150 Ֆր., Պ. Պանտիկեան 500 Ֆր.:

Պ. Հօրօրեանի մահուան քառասունքին առթիւ Օր. Տ. Խաչատուրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարօ Ցովաէփեան 200 Ֆր., Տիկին Ս. Թօքաթլեան, Տիկին Փ. Արմաղանեան 100-ական Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES
AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente
SUR LE DIVAN avec NORA ARMANI
Pièce écrite et interprétée par
NORA ARMANI
Samedi 8 décembre à 20 heures précises
au **Yan's Club** — 5, avenue Reille, 75014 PARIS
Nombre de places limité.
• **Réservation Ecole Tebrotzassère:** ☎ **01 43 81 01 72**
— DINER ET SPECTACLE : 350F —

Հայաստանի Հանրապետութեան Առաջին Տիկին Պէլլա ՔՈՉԱՐԵԱՆի
բարձր հովանաւորութեամբ
ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳ
ի նպաստ Ոսկրածուծի Պատուաստի Հայկական Հիմնադրամի
ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՍՓԻՎԱՔՈՎ (ջութակ)
ԷԼԷՆ ՄԵՐՍԻԷ (դաշնակ)
Ցայտագիր՝ Պախ, Պէթհովըն, Ֆրանք
կազմակերպութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի
եւ աջակցութեամբ՝
Ֆրանսահայ Կազմակերպութիւնները Համակարգող Խորհուրդին
ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7, ժամը 20.30-ին
Salle Gaveau — 45, rue La Boëtie, 75008 PARIS
Տոմսերու համար դիմել՝
— Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչ Հեռ. 01 46 57 42 35 • 06 14 74 92 97
01 48 24 46 57
— Կավօ Սրահ Հեռ. 01 49 53 05 07
— FNAC Հեռ. 08 92 68 36 22

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CONCERT

H. SURMELIAN

Dimanche 9 décembre à 18 heures RECITAL DE PIANO de **Hasmig Surmélian** en l'Eglise Luthérienne de la Trinité, 172, Bd Vincent Auriol, 75013 Paris.

CONCERT

Ani Gazarian (piano), **Sétrak Koulakezian** (alto), **Jean-Marc Fessard** (clarinette), **dimanche 9 décembre à 18h**, en la Cathédrale Sainte-Croix des Arméniens Catholiques, 13, rue du Perche, 75003 Paris.

EXPOSITION

La Municipalité de Bagneux présente l'exposition de **Armen Rodjoyan, du 3 au 27 décembre, Théâtre Victor Hugo**, 14, avenue V. Hugo, 92220 Bagneux.

Centre Culturel SAINT MESROB
A PARIS
EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.
Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h
Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.
VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
— Entrée libre — Cocktail —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration : 17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier
Voyage en car.

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration : 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un
SEJOUR DE SKI
et Réveillon de la Saint-Sylvestre
à ST-JEAN MONTCLAR
du mercredi 26 décembre au mercredi 2 janvier

Le dîner dansant du Réveillon sera animé par **«Le Grand Orchestre MASSIS»**

l'UGAB invite ses membres et sympathisants à découvrir la cuisine arménienne, une ambiance familiale, le charme et la tranquillité du milieu montagnard de ce petit coin de Provence.

Lieu du séjour : «Le Val des Neiges»
Centre de Vacances de l'UGAB
04140 St-Jean Montclar
Tél. : 04 92 35 03 21

Renseignements et réservations :
au 01 45 20 03 18
UGAB — 11, square Alboni, 75016 PARIS
ou 06 76 48 58 73 (Mme Herminé Enficiaud-Duzian)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
MERCREDI
5 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տարի 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տարի 1·750 Ֆ· (Անձնական առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20·312 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.312

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 3/4)

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ Օ·ԷՍ·ՍԷ·Ը·-ԻՆ

ԼՂՀ նախագահը Ա· Ղուկասեան Օ·ԷՍ·ՍԷ·Ը·-ի նախարարներու խորհուրդին Պուքրէշի հանդիպումին նախօրեակին դիմումներ յղած է կազմակերպութեան ու Մինսկի խումբին երեք նախագահներուն, Ազրպէյճանի կողմէ Ղարաբաղը վարկաբեկելու անընդմէջ քարոզչութեան առընչութեամբ: Այդ քարոզչութեամբ Բաքու Ղարաբաղը կ'ամբաստանէ ահաբեկիչներու պատրաստութեամբ, թմրեցուցիչներ փոխադրելով, հիւլէական մնացորդները Ղարաբաղի մէջ թաղելով: ԼՂՀ նախագահը ուշադրութիւն հրաւիրած է նաեւ Ազրպէյճանի նախագահին ու այլ ղեկավարներուն հակամարտութիւնը ռազմական ճամբով լուծելու յայտարարութիւններուն: Ապա խնդրած է որ Օ·ԷՍ·ՍԷ·Ը·-ի հովանիին տակ առաքելութիւն մը երկուի Ղարաբաղ, տեղւոյն վրայ ծանօթանալու համար կացութեան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ Է Ռ· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԸ

Չէչէնիոյ Արղուն քաղաքին մէջ Դեկտեմբեր 1-ին սպաննուած է զօրամասի փոխ դատախազ Ռոման Գրիգորեան: Չէչէն յարձակողներ դարան մտած կրակ բացած են անոր ղտնուած ինքնաշարժին վրայ, ուր անմիջապէս մահացած է: Ռուսաստանի կողմէ քրէական հետաքննութիւն բացուած է:

ԱԺՄ-Ի ԺԳ· ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ԱԺՄ-ի ԺԳ· համագումարին ելոյթ ունենալով նախագահ Վազգէն Մանուկեան անդրադարձած է Ղարաբաղի հարցին, տնտեսութեան, սահմանադրական փոփոխութիւններուն եւ կուսակցութեան ներքին հարցերուն: Ղարաբաղի մասին ան ըսած է թէ անցեալին պետութիւնը անգնահատելի դեր կատարած է ապահովուած յաղթանակին մէջ, բայց այսօր լուծումներ չի տեսներ ինք: Ինչ կը վերաբերի տնտեսութեան, Վ· Մանուկեան կողմնակից է ազատ մրցակցութեան որ սակայն, առանց պետութեան միջամտութեան կարելի չէ: Անդրադառնալով ԱԺՄ-ի ընդդիմութիւն ըլլալու հանգամանքին, ան ըսած է թէ իրենց նպատակն է ոչ թէ հանրահաւաքներով իշխանութեան փոփոխութեան ձգտիլ, այլ կողմնակիցներ խմբելով ծրագիրներու, գաղափարներու պայքար տանիլ: Վ· Մանուկեան ցաւ յայտնած է իր գլխաւորած կուսակցութենէն եղած անջատումներուն մասին: Իսկ ապարտին կրկին նախագահ ընտրուած է երկու տարուան համար:

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆԻ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

Ազրպէյճանի պատուիրակութիւնը դժգոհ վերադարձած է ՀԱՊ-ի տասնամեակին առթիւ Մոսկուայի մէջ գումարուած վեհաժողովէն: Պատճառը այն է որ Ղարաբաղի նիւթը ոչ իսկ մասնակիցներուն քննարկումին առարկայ եղած է, ինչպէս յայտարարած է Արտաքին գործերու նախարար Վ· Գուլիեւ: Ան ըսած է նաեւ թէ նոյն հակամարտութեան լուծումը իրագործելի չէ ՀԱՊ-ի շրջանակներուն մէջ որովհետեւ այդ կառոյցը կնճիռը հարթելու կարողութիւնը ունենալով հանդերձ, փախցուց այդ առիթը:

Ազրպէյճանի նախագահն ալ դժգոհած է որ նոյն վեհաժողովին միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարի նիւթին քննարկումին չէ ընդունուած փաստաթուղթ մը որ դատապարտէր «Լեռնային Ղարաբաղի յարձակողական անջատողականութիւնն ու ահաբեկչութիւնը»: Հ· Ալիեւ աւելցուցած է որ ամէն անգամ որ ժողովի մը այդ հարցը կ'արծարծուէր Ազրպէյճանի նախաձեռնութեամբ, հայկ· պատուիրակութիւնը այդ ձեւակերպումները կը հանէր փաստաթուղթէն եւ միւս երկիրներուն ղեկավարներէն ոչ մէկը կը պաշտպանէր Բաքուի «արդարացի դիրքորոշումը»:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺԻՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԵՏ

Թուրքիա որպէս ՕԹԱՆ-ի անդամ, ի վերջոյ համամտութիւն յայտնած է Եւրոպայի բանակի մը կազմութեան: Անգարա փորձած էր այդ մասին իր վաւերացումը կապել Եւրոպական Միութեան իր անդամակցութեան պայմանին ու վէթոյի ենթարկած ծրագիրը: Սակայն, ԱՄՆ-ու եւ Անգլիոյ հետ տարուած բանակցութիւններէն ետք կարելի եղած է համաձայնութեան յանգիլ:

Խնդրոյ առարկայ զինեալ ուժը պիտի բաղկանայ 60 հազար հոգիէ, պիտի սկսի գործել 2003 թուականէն սկսեալ: Այդ ուժը պիտի գործածէ Եւրոպական Միութեան եւ ՕԹԱՆ-ի միջոցները: Այս վերջին կէտին կապուած էին Թուրքիոյ առարկութիւնները որոնց միջոցով կը փորձէր ապահովել իրեն համար փափաքելի Եւրոպայի անդամակցութիւնը:

Կայացած համաձայնութեամբ կը նախատեսուի Թուրքիոյ եւ Եւրոպական Միութեան շրջանակէն դուրս գտնուող ՕԹԱՆ-ի անդամ այլ երկիրներու մասնակցութիւնը Եւրոպայի բանակին գործառնութիւններուն· Թուրքիա մաս պիտի կազմէ մասնակիցներու խորհուրդին· իր կարգավիճակին տէր միւս հինգ երկիրներուն հետ Թուրքիա Եւրոպայի բանակին սպայակոյտին մէջ ներկայացուցչական դրասենեակ պիտի ունենայ եւ ժողովներուն մասնակցի, եւլն·:

Համաձայնութիւնը կիրարկելի ըլլալու համար պէտք է ստորագրուի ՕԹԱՆ-ի եւ Եւրոպական Միութեան միացեալ ժողովին որ կը գումարուի Դեկտեմբեր 6-7-ին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ԱՆՑԱՒ

ՇԱՐՈՆԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՄԻԱԿ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ ԱՐԱՖԱԹՆ Է

ԱՄՆ-էն վերադարձին իսկ, Շարոն կառավարական արտակարգ նիստ մը գումարեց, որ հինգ ժամ տեւեց եւ որու ընթացքին բուռն վիճաբանութիւններ եղան աջին եւ աշխատաւորականներու միջեւ: Այս վերջինները Փերէսի գլխաւորութեամբ չեն ուզեր որ գլխաւոր թիրախ ըլլայ պաղեստինեան իշխանութիւնը եւ հրապարակէն հեռացուի Արաֆաթը: Տարբեր է Շարոնի եւ ծայրայեղ աջի կարծիքը եւ արդէն իսկ Իսրայէլ յարձակման անցած է: Բանակը Այսրյորդանանի երեք քաղաքներ մտած է, հրասայլեր ալ մտած են Գազա, հրթիռներով եւ պիլոտազերծներով քարուքանդ ըրած Արաֆաթի օդակայանը, որ այլեւս անգործածելի է: Շարոնի համար միակ պատասխանատուն Արաֆաթն է, գլխաւոր արգելքը խաղաղութեան, ան որ «ահաբեկչութեան պատերազմ մը» կը մղէ Իսրայէլի դէմ: Եւ այն յարձակումները որոնց Իսրայէլ ձեռնարկած է սկիզբ մը պէտք է նկատել: Այդ սկիզբն իսկ բաւական ծանրակշիռ բնոյթ ունի եւ յարձակումներէն զատ, կը միտի սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծել պաղեստինցի ժողովուրդին համար: Օդակայանի քանդումին հետ, քանդուած են Արաֆաթի 3 թռանք, ռմբաձիգ օդանաւեր ռումբեր նետած են Ճենինի վրայ, ուր ոստիկանութեան կեդրոնատեղին աւերուած է: Յարձակումներու մէկ մասը սկսած էր Շարոնի ճառէն առաջ իսկ: Իսրայէլեան բանակը հրասայլեր համախմբած է Գազայի գօտիին շուրջ, ինչպէս նաեւ պաղեստինեան քաղաքներու եւ գիւղերու: Ռմբակոծութիւններ եղած են նաեւ Բեթղեհէմի վրայ, ուր սպաննուած է Արաֆաթի անվտանգութեան սպասարկութեանց մէկ պատասխանատուն: Շարոնի բանբերը յայտարարած է որ յարձակումները «շատ յստակ ուղերձ» մըն էին Արաֆաթի, որպէսզի ան հարկ եղած միջոցները ձեռք առնէ ահաբեկչական արարքներու պատասխանատուներու դէմ: Պաղեստինեան օրէնսդիր Խորհուրդին նախագահը ամբաստանած է Իսրայէլը որ «կը ջանայ քարուքանդ ընել պաղեստինեան իշխանութիւնը: Փորձ մը կ'ընէ ջնջելու համար խաղաղութեան ծրագրուած բոլոր լուծումները»: Գալով Համասին կը սպառնայ կրկին, շեշտելով թէ Իսրայէլ շատ սուղ պիտի վճարէ ինչ որ կ'ընէ: Բացի Միացեալ Նահանգներէն, որոնց համար Իսրայէլ ինքնապաշտպանութեան բոլոր իրաւունքներն ունի, այլ պետութիւններ դատապարտեցին Իսրայէլը: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Հ· Վետրին, որ Պուքրէշ էր, կոչ ըրած է Իսրայէլացիներուն, որ դադրեցնեն բիրտ ուժի գործածութիւնը: Միակ լուծումը բանակցութիւններն են: Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահը Կի Վեռհոֆշթատ (Պելժիա) երկու կողմերն ալ դատապարտած է ըսելով թէ հարկ է «դադրեցնել Իսրայէլ գործուած ոճրափորձերը եւ հակադարձութիւնները»:

Պուշ կը խորհի որ Արաֆաթ կրնայ աւելին ընել քան ինչ որ կ'ընէ, ինչ որ այնքան ալ ապահով չէ: Վերջին շրջանին մանաւանդ Համասը մեծ ժողովրդականութիւն գտած է եւ նուիրատուներ, որոնք յարդ սովորութիւն ունէին Արաֆաթի օգնելու, այլեւս իսլամապաշտներուն կողմն են: Համաս նիւթական շատ ամուր հիմ ունի շնորհիւ Սաուտի Արաբիոյ եւ մեծահարուստ անձերու, ինչպէս Քաթարհաստատուած Եգիպտացիի մը՝ Շէյխ Քարատավի:

Համասի քաղաքական դրասենեակի պետը՝ Խալէտ Մէշաալ յայտարարած է որ կազմակերպութիւնը դիմադրութեան միջոցներ ունի եւ կրնայ դեռ քան տարի նահատակներ տրամադրել եւ ապահովութիւն տուած որ ի վերջոյ պիտի յաղթեն:

Արաֆաթ որ Ռամալլա կը գտնուի, անշարժութեան մատնուած է, ոչ մէկ տեղ կրնայ երթալ, օդակայանը թէ քանդուած է եւ թէ գրաւուած իսրայէլեան ուժերու կողմէ:

Պաղեստինցի երկու պատասխանատուներ հեռաձայնած են Փերէսի չորս օրուան պայմանաժամ ուզելով, որպէսզի ահաբեկիչներուն դէմ միջոցներ ձեռք առնեն, բայց, Արտաքին նախարարը առարկած է որ վստահութիւն չունի: Բայց, Փերէս բնաւ համաձայն չէ Շարոնի ծայրայեղ հակադարձութեանց հետ եւ կառավարական արտակարգ նիստէն ետք իր հրապարակած հաղորդագրութիւնը նոր փաստ մը կուտայ ներքին տարակարծութիւններուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ առժամեայ ապագային համար, ելք մը գտնուեցաւ Պոնի մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին: Աֆղան չորս խմբակցութիւնները համաձայնեցան 29 հոգինոց առժամեայ կառավարութեան մը կազմութեան շուրջ, որու գլուխը պիտի գտնուի Թագաւորին շրջանակէն պաշտօն մը՝ Համիտ Քարզայ, Հիւսիսի Զինակցութեան առաջարկովն իսկ: Կ'ըսուի թէ Ամերիկացիք ալ զօրավիգ են իրեն: Միւս կողմէ, ամերիկեան ռմբակոծութիւնները կը շարունակուին Քանտահարի վրայ եւ ցամաքային ուժերն ալ ամրապնդած են իրենց դիրքերը, պաշտօններն ալ շրջապատած են քաղաքը, ուր Թալիպանները կը շարունակեն դիմադրել, մինչ բնակիչները կը ջանան քաղաքէն փախիլ: ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարին համար այլեւս ժամանակի հարց է թէ՛ Թալիպաններու պարտութիւնը եւ թէ՛ Պէն Լատէնի ձեռք ձգուիլը՝ «ողջ թէ մեռած»: Ամերիկեան յատուկ ուժեր ալ Ճալալապատ փոխադրուած են, Թորա Պորայէն 45 քիլոմեթր (ուր կը կարծուի որ Պէն Լատէն կը գտնուի): Ամերիկեան ուժերուն ձեռքը անցած է 20-ամեայ Ամերիկացի մը Ճոն Ուոլքըր, որ Ապտուլ Համիտ անունը առած էր եւ մտած Ալ Քաիտայի շարքերը, իսլամապաշտ մոլեռանդներու կողքին: Այժմ ՍԻԱ-ի ձեռքն է եւ իր պատմութիւնն ալ ամերիկեան մամուլին էջերը կը լեցնէ: Յայտարարած է որ կողմնակից է Նիւ-Եորքի ոճրափորձերուն, ինչ որ կրնայ սուղի նստիլ իրեն:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ զեկոյց մը հրապարակեց Դեկտեմբեր 3-ին, դատապարտելով արդարադատութեան խախտումները, որոնք ծանրակշիռ են եւ կը կրկնուին: Ծանօթ է որ, վերջինը կը պատահէր առջի օր, երբ դատաւոր մը ազատ կ'արձակէր թմրեցուցիչի մեծ շահարկող մը, աւելի առաջ ալ ուրիշ յանցագործ մըն էր որ ազատ ձգուած էր եւ երկու ոստիկան սպաննեց: Շիրաք այդ զեկոյցով, կը պահանջէ ժոսփէնէն որ ժամ առաջ իրեն հաղորդէ բացուած քննութեան արդիւնքները:

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Ապահովութեան Ատեանը, ի բացակայութեան, մահուան դատապարտեց պաղեստինցի Ապու Նիտալը, հիմնադիրը Յեղափոխական Ֆաթահ Խորհուրդին, յորդանանցի դիւանագէտ՝ Նաէպ Օմրան Մաայթեհի սպանութեան համար, 1994-ին:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

«100 ՏԱՐԻ, 100 ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»

(Հեղինակ՝ ՊԵՏՐՈՍ ՀԱՃԵԱՆ)

Պուէնոս-Այրէս – 2001

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

«100 Տարի, 100 Պատմութեան» մէջ շուրջ 10 գլուխներ յատկացուած են Խորհրդային Հայաստանին առընչուող պատմական դրուագներու: Պ. Հաճեան Հայաստանի սովետականացումը կը ներկայացնէ հետեւեալ թախծոտ տողերով.– «Մեկուսացած քաղաքական աշխարհէն, լքուած իր երէկի դաշնակիցներէն, ենթակայ՝ ներքին եւ արտաքին ճնշումներու (մէկ կողմէն թրքական սպառնալիքը՝ Երեւան արշաւելու եւ միւս կողմէն Կարմիր Բանակի շարժումները), Հայաստանի կառավարութիւնը ստորագրեց Դեկտեմբեր 2-ի համաձայնագիրը, որով անկախութիւնը իբրեւ զոհ կը մատուցուէր համաշխարհային բանուորա – գիւղացիական յեղափոխութեան» (էջ 108): Միաժամանակ չի մոռնար աւելցնել սակայն, թէ «դուրսէն պարտադրուած այդ ուժը, ամէն պարագայի տակ, որոշ ճգնաժամէ մը ազատեց երկիրը եւ մինչեւ 1991 մնաց իշխանութեան գլուխ, անցնելով սթալինեան բռնակալութենէն. սակայն եւ այնպէս զգալիօրէն սատարելով Հայաստանի վերականգնումին»:

Նորատիպ հատորին մէջ կարեւոր հատուածներ նուիրուած են նաեւ Սփիւռքին: «Կիլիկիոյ Աթոռը Անթիլիասի մէջ» (1928), «Ունեւորութեան տուրքը» (1942), «Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսական ընտրութիւնը» (1956), «Հայկական ահաբեկչութիւն» (1973), «Լիբանանի քաղաքացիական կռիւները եւ լիբանանահայ գաղութը» (1975)՝ կ'իյնան այս շրջածիրէն ներս: Հոս եւս կան ուշագրաւ մանրանկարումներ եւ հետաքրքրական եզրայանգումներ: Այդպէս է պարագան, զորօրինակ, Ղեւոնդ Արք. Դուրեանի սպանութեան (Նիւ – Եորք, 1933) հայրող էջերուն, ուր հեղինակը կ'արձանագրէ հետեւեալը.– «Թէեւ ոճիրը գործողները եւ մնացեալ ձերբակալեալները բոլորն ալ դաշնակցականներ էին, սակայն կուսակցութիւնը հետեւողականօրէն մերժեց ընդունիլ իր պատասխանատուութիւնը, եւ Առաջնորդին սպանութիւնը նկատեց բոլշեւիկ գործակալներու կողմէ կազմակերպուած դաւադրութիւն մը»: Յետոյ նշելէ ետք, թէ այդ եղելութիւնը դարձակէտ մը կը կազմէ ամերիկահայ գաղութի տարեգրութեանց մէջ եւ որուն տխուր հետեւանքները դեռ կը շարունակուին մինչեւ մեր օրերը, անհրաժեշտ կը գտնէ ընդգծել սա՛ պարագան ալ.– «Երբեք պիտի չգիտցուի, թէ ոճիրը գործելու համար նախկին կամաւորները (կ'ակնարկէ ոճիրին գլխաւոր ամբաստանեալները եղող Մատթէոս Լէյլէկեանին ու Նշան Սարգիսեանին, որոնք 1918-ին իբրեւ կամաւոր կռուած էին Հայկական Լեգէոնին մէջ – Լ. Շ.) անձնակա՞ն կիրքերով առաջնորդուեցան, թէ ունէին իրենց կուսակցութեան համամտութիւնը: Այս հաստատումը չի ժխտեր ո՛չ առաջին վարկածին (անձնական) անխուսափելիութիւնը եւ ո՛չ ալ երկրորդ վարկածին (կուսակցական հրահանգ) հաւանականութիւնը (էջ 160):

Ի դէպ, Դուրեանի սպանութեան հարցին առիթով, հարկ է նշել որ տարիներ շարունակ ահագին մելան հոսած է ամերիկահայ մամուլին մէջ ու բազմաթիւ վարկածներ յառաջ քշուած են՝ կարենալ մատնանշելու համար ոճիրին բո՛ւն պատասխանատուները: Հայ գրիչ մը, զորօրինակ, իրեն որպէս աղբիւր վկայակոչելով մտերմիկ խօսակցութեան մը ընթացքին Նիկոլ Աղբալեանի մէկ հաւաստումը, գիտել կու տայ որ «ոճիրին յղացումը կու գար հեռաւոր Փարիզէն: Հայաստանի Հանրապետութեան վերջին վարչապետն էր (իմա՝ Սիմոն Վրացեան) Ուղեղը այս ոճրային արարքին» (տե՛ս Թորգոմ Վեհապետեան, «Իրաւ Հոգեւորականը», Պէյրութ, 1987, էջ 104):

Վերջերս սակայն, Հայաստան տպուած լուրջ ուսումնասիրութեան մը մէջ կը յայտնուէր, թէ Դուրեանի սպանութիւնը իրագործուեր է՝ խափանելու համար Միացեալ – Նահանգներու Թուրք դեսպան Մուխթար Պէյը ահաբեկումի ենթարկելու Գ. Նժդեհի ծրագիրը (Նժդեհ ճիշդ այդ օրերուն Ամերիկա կը գտնուէր՝ Ցեղակրօն Ուխտերը հիմնելու համար): Արդարեւ, հիմնուելով Հայաստանի Ազգային Անվտանգութեան Նախարարութեան արխիւներուն մէջ Նժդեհի վերաբերեալ նիւթերուն վրայ, հայրենի բանասէր մը բառացիօրէն կը գրէր.– «Ըստ Նժդեհի, Դուրեանի սպանութիւնը կազմակերպուած է եղել անմիջականօրէն Ռուբէն Տէր-Մինասեանի կողմից: Վերջինս, մի խումբ կուսակցական ղեկավարների հետ փորձում էին մտերիմ յարաբերութիւններ հաստատել Թուրքիայի հետ, եւ որպէսզի կանխուէր Մուխթար Պէյի սպանութիւնը (ինչը կը սրէր յարաբերութիւնները Թուրքերի հետ), Ռուբէնի անմիջական հրահանգով իրականացուեց Դուրեանի սպանութիւնը: Սպանութեան շուրջ մեծ աղմուկ բարձրացաւ եւ դա ազդանշան հանդիսացաւ Մուխթար Պէյին՝ ամերիկեան կառավարութեան մօտ բարձրացնել իր անվտանգութեան հարցը ու թաքնուել (տե՛ս Երուանդ Լալայեան, «Ցեղակրօն եւ Տարօնական շարժումները սփիւռքում 20-րդ դարի 30-ական թուականներին», Երեւան, 1997, (էջ 127): Եթէ հաւատանք վերեւ բերուածներուն, կը պարզուի որ Աղբալեան եւ Նժդեհ տարբե՛ր պատկերացումներ ունէին...

Սփիւռքի տարեգրութեանց ամօթալի ու սարսռազդեցիկ էջերէն մին ալ 1958-ի Լիբանանի «եղբայրասպան կռիւներ»ն են ընդմէջ՝ դաշնակցականներու եւ ոչ-դաշնակցականներու, մայրաքաղաք Պէյրութի հայկ. թաղամասերուն մէջ: Անհեթեթ կռիւներ, որոնց զոհ գացին երկու կողմէն աւելի քան 150 հայ երիտասարդներ, պարզապէս ու «միմիայն իրենց քաղաքական կամ գաղափարական կողմնորոշումին համար» (էջ 215): Հաճեան կը նշէ որ 50-ական թուականներու եղբայրասպան այդ ոճիրները հրահրողներն ու գործադրել տուողները «ազգային գերագոյն շահերէն առաջ ականջ կու տային օտարամուտ ներշնչումներու» (էջ 217): Տխուր յուշեր ու սպիներ թողած տմարդի արարքներ էին ատոնք, որոնց կ'անդրադառնայ, բոլորովին վերջերս, լիբանանահայ գրագիտուհի Շահանդուխտ, «Ազդակ»ի մէջ գրելով.– «Մեր գաղութին համար «չար օրեր» էին 1958-ական թուականները եւ անոնց թողած ազդեցութիւնները: Սա կ'արտայայտէ քաղաքական տխուր երես մը մեր իրականութեան, որմէ քաշեցինք անկասկած բոլորս ալ, եւ հարկ է միշտ խուսափիլ նման թակարդային տրամադրութիւններէ՝ պահելով իմաստութիւնը լիբանանեան պատերազմին որդեգրուած "դրական չէզոքութեան" վարքագիծին» («Երբ կը բաղդատենք հինը նորին հետ», 2001, Նոյեմբեր 9):

Գրքին վերջին 30 էջերը նուիրուած են Հայաստանի վերանկախացման ու անոր առընչակից յիշարժան դրուագներու: Ընդհանուր համայնապատկերի մը մէջ իբրու զօդուած են «Ղարաբաղեան շարժում»ն ու «Սումգայիթ»ը, «Երկրաշարժ»ն ու «Անկախութեան հանրաքուէ»ն, մինչեւ իսկ՝ «Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողով»ն ու 1999 Հոկտեմբեր 27-ի Խորհրդարանի «հայրենադաւ ոճիր»ը:

Ասոնցմէ դուրս, հատորը տակաւին առանձին գլուխներ տրամադրած է նշանաւոր դէմքերու (Միսաք Մեծարենց, Եղիշէ Չարենց, Կոմիտաս, Դրօ, կարդինալ Աղաճանեան, Վազգէն Ա. եւ այլն), բայց նաեւ՝ հայկական համագաղութային կազմակերպութեանց (Հ.Բ.Ը.Մ. Հ.Մ.Ը.Մ., Համազգային, ԱՆՁԱ, Կիւլպէնկեան Հիմնարկ, Ալեք Մանուկեան Մշակութային Հիմնադրամ եւ այլն): Վերջաբանի մը մէջ ալ, որ կը կրէ «20-րդ դարը ի՞նչ կը կտակէ հայութեան» խորագիրը, Հաճեան կը մէկտեղէ այն հիմնական հրատապ խնդիրները՝ որոնց լուծումը դրուած է հայութեան օրակարգի սեղանին վրայ: Հո՛ս են մեր կոտտացող ու «անբուժելի» թուացող ցաւե՛րը վէրքերը, սկսած՝ Հայ Դատի հետապնդումէն մինչեւ Հայաստանը հայաթափող արտագաղթի երեւոյթը, Ղարաբաղի անորոշ պարագան, արեւմտահայերէնի նահանջը Սփիւռքի մէջ, միասնական ուղղագրութեան բացակայութիւնը, Սփիւռքի աւանդական կառոյցներուն աստիճանական տկարացումն ու քայքայումը, եկեղեցական տագնապին դարմանումը եւ այլն: Վիթխարի մարտահրաւէրներ, որոնց ծանրութեանը տակ կքած կը թուին ըլլալ Հայաստան եւ Սփիւռք հաւասարապէս...:

Փակելէ առաջ մեծապէս գնահատելի այս հրատարակութեան նուիրուած մեր ակնարկը, հարկ կը սեպենք մատնանշել այն քանի մը աննշան սխալագրութիւնները, որոնք սպրդած են բծախնդրօրէն պատրաստուած ներկայ հատորին մէջ.–

1.– Ատանայի կոտորածին առթիւ կազմուած խորհրդարանական Քննիչ Մարմնի հայ անդամներէն յիշատակուած է Յակոբ ՓԱՓԱԶԵԱՆ մը (էջ 41): Ճշդել՝ Յակոբ ՊԱՊԻԿԵԱՆ (տե՛ս Կոմսի «Իմ Յուշերը», Պէյրութ, 1952, Բ. հատոր, (էջ 116):

2.– Շապին – Գարահիսարի նահատակեալ Առաջնորդ նշուած է ՎԱՀԱՆ Ծ. Վրդ. Թորիկեանը (էջ 66): Ճշդել՝ ՎԱՂԻՆԱԿ Ծ. Վրդ.:

3.– Վազգէն Ա. Հայրապետի մասին կ'ըսուի, թէ «ծնած է Ռոտոսթօ 1910-ին եւ փոքր տարիքէն ծնողքին հետ գաղթած է Ռումանիա» (էջ 209): Ճշդել՝ Վազգէն Կաթողիկոս ծնած է Պուքրէշ, 1908 Սեպտեմբեր 20-ին (տե՛ս «Էջմիածին» ամսագիր, 1955, Թիւ 10 – 11):

Հալէպ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՎ ՈՐ ԾԱՂԻԿ ԿԸ ՍԻՐԷ...

Գ.

Ամէն ծաղիկ անուն մը ունէր: Բայց որքա՜ն շատ էին ծաղիկները: Բոլորն ալ նոյն հողէն սնունդ կ'առնէին, նոյն հողէն կը բուսնէին, բայց որքա՜ն տարբեր էին իրարմէ: Գիտնականները տարաշխարհիկ եւ լատինաշունչ անուններ կրնային տալ անոնց, բայց անոնք մեզի համար այն սովորական ծաղիկներն էին, որոնցմով կը շէնցնէինք մեր սենեակներն ու աշխատատեղիները:

Օր մը համայնագիտարանի մը մէջ սկսայ կարդալ ծաղիկի տեսակներու անունները: Նախ սկսայ կարդալ անտարբերութեամբ, բայց յետոյ ուշադրութիւնս սրուեցաւ: Այս որքա՜ն շատ անուն կար այստեղ: Եւ մեզի անծանօթ անուններ:

Բայց մենք քանի՞ ծաղիկի հետ ամենօրեայ շփում ունինք: Աւելի ճիշդը՝ մենք քանի՞ ծաղիկի հետ մտերմութիւն ունէինք: Շատ չէ: Եթէ մէկը մեզի հրահանգէ որ ծաղիկներու անուններ համրենք, անմիջապէս կը թուենք ամենագլխաւոր քանի մը ծաղիկները: Վարդ, մեխակ, մարգրիտ, կակաչ, օրքիտէ: Ուրի՞շ: Փոքրիկ ճիգ մը ընելով կը շարունակենք թուել քանի մը ուրիշ անուններ ալ. շուշան, մանիշակ, լէլակ, յասմիկ: Անկէ վե՞րջ: Անկէ վերջ կը սկսինք զօրել մեր յիշողութիւնն ու գիտելիքներու տոպրակը: Պիտի յաջողի՞նք նոր անուններ յիշել: Կամ դեռ քանի՞ նոր անուն պիտի կարենանք գտնել: Այդ նոր ծաղիկներուն անունները իրենց հայերէնները ունի՞ն:

Բանաստեղծ Եղուարդ Սիմքէշեան տարիներ առաջ մեզի յուշած էր ինչ ինչ ծաղիկներու անունները:

Մարգարտածաղիկ: Խնդածաղիկ: Զանկածաղիկ: Միմոզա: Համասփիւռ: Շրէշ: Գորգինա: Հրանունկ, ֆրանսերէն՝ Ռընոնքիւլ: Զանգակածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Քամփանիլ: Նունուֆար, այլ անուամբ Հարսնամատ: Հուսամ, ֆրանսերէն՝ Լաւանտ: Թաւշածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Ամարանդ: Անիար: Նշանածաղիկ. Մակնոլիա: Հիրիկ: Կապուտիկ: Դրախտավարդ, ֆրանսերէն՝ Հորթանսիա: Նարգոս: Նըռնածաղիկ: Աքասիա: Լուտաս: Հովտաշուշան: Բրաբիոն: Անմոռուկ. ֆրանսերէն՝ Միօզոթիս: Հարսնուկ: Մեկոն, խաչխաչի ծաղիկ: Այծետերեւ: Խնդածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Փանսէ: Ձգայնիկ, ծաղիկներուն ամէնէն դիւրաբեկը, ամէնէն դիւրազգածը: Հովածաղիկ, ֆրանսերէն՝ Անեմոն: Երիցուկ, կամ Ապրիլ – Մենիլ:

Անունները ծաղիկներէ՞ն ալ աւելի գեղեցիկ են արդեօք: Ծանօթ – անծանօթ այս ծաղիկներուն անունները մեր լեզուին տակ չեն, մենք այդ ծաղիկներուն հետ ամենօրեայ միասնութիւն կամ մտերմութիւն չունինք: Չեմ գիտեր, այն ծաղիկներուն միջեւ, զորս մենք իրարու կը նուիրենք, խնդածաղիկ կա՞յ, Շրէշ, Գորգինա կա՞յ: Թաւշածաղիկ կամ Անիար, կամ Նշանածաղիկ, Հարսնուկ, Այծետերեւ կա՞յ: Այս ծաղիկները մուտք կը գործե՞ն ծաղկեփունջերու մէջ: Բայց հարց չէ: Այդ ծաղիկները գոյութիւն ունին բնութեան մէջ, դաշտերէ անդին, պարտէզներէ ներս: Երբեմն անոնց կը հանդիպինք առանց գիտնալու թէ ինչ է անոնց անունը: Զանոնք կը հոտոտենք, զանոնք կը փրցնենք եւ տուն կը տանինք, բայց թերեւս բնաւ հարց չենք տար թէ ինչ է անոնց անունը:

Մայր Բնութիւնը զանոնք ստեղծած է մեր երջանկութեան համար: Ինչպէս որ Մայր Բնութիւնը մեր երջանկութեան համար ստեղծած է Թանկագին քարերը: Թանկագին քարե՛րն ալ այնքան ուրոյն գեղեցկութիւն ունին, այնքան գունազեղ են, այնքան տարբեր են իրարմէ, որքան ինքնայատուկ գեղեցկութիւն եւ գոյն ունին ծաղիկները: Թանկագին քարերն ալ ունին այնքան զարմանահրաշ անուններ, որքան ծաղիկները: Անոնցմէ ալ հազիւ թէ մէկ քանիին հետ ամենօրեայ մտերմութիւն ու միասնութիւն ունինք, միւսները դուրս կը մնան մեր ուշադրութենէն, կը դժուարանանք համրելու անոնց անունները: Բայց անոնք ալ կան բնութեան մէջ, ինչպէս որ կան ծաղիկները: Այս վերջինները կը զարդարեն ծաղկավաճառներու ցուցափեղկերը, իսկ միւսները կը զարդարեն ոսկերչավաճառներու ցուցափեղկերը: Ծաղիկները մատչելի են, նոյնիսկ երբեմն ձրի են, մօրէ մերկ կը բուսնին հողին մէջէն, եւ իրենց բուսած վիճակին մէջ իսկ արդէն մեր տրամադրութեան տակ են, մինչդեռ Թանկագին քարերը պէտք է յղկուին, ջնարակուին եւ այնուհետեւ շատ ալ սուղ են, բնաւ մատչելի չեն: Բայց Թանկագին քարերն ալ ուրիշ ի՞նչ բանի համար կրնան ստեղծուած ըլլալ արդեօք, եթէ ոչ մեր երջանկութեան համար: Ադամանդը կամ ալմաստը արդեօք ստեղծուած են որպէսզի անոնցմով ապակի՞ կտրենք: Թէ ոչ որպէսզի անով զարդարենք մեր գեղեցիկ կիներուն գեղեցիկ մատներն ու պարանոցները:

Մոռնա՛նք Թանկագին քարերը: Եթէ շատ փառասէր ու պահանջկոտ չենք, կրնանք երջանիկ ապրիլ առանց Թանկագին քարի: Կրնանք բնաւ ալ պահանջքը չզգալ Թանկագին քար մը ունենալու: Բայց դժուար թէ կարենանք երջանիկ ապրիլ առանց ծաղիկի: Ծաղիկը մեր բոլոր բնանկարներուն անզանցելի մասնիկն է, գոյնն է, բուրմունքն է: Անպայման երբեմն պիտի ուզենք տեսնել ծաղիկ մը մեր տուներէն ներս, բայց մանաւանդ դաշտերուն վրայ, մեր բնանկարներէն ներս: Եթէ ծաղիկը բացակայի, պիտի զգանք որ բան մը պակաս է մեր առօրեային մէջ:

Անշուշտ՝ եթէ ծաղիկը կը սիրենք...:

Բ. Հ.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՆՉՊԷ՞Ս ՀԻՒԼԷԱԿԱՆ ԶԷՆՔ ՅԱՆՁՆԵՑ ԻՍՐԱՅԷԼԻ

Գուրիէ Էնթէրնասիոնալ հատուածներ կը ներկայացնէ Ետիոթ Ահարոնոթ (Թել-Ավիվ) թերթին մէջ լոյս տեսած Միքայէլ Քարփինի յօդուածէն: Աբել Թոմա, 90 տարեկան, Տեֆանսի Թաղամասը կ'ապրի: Բարձր աստիճանի պաշտօնատար եւ 1945-ի յաջորդող շրջանի պաշտպանութեան ֆրանսական քաղաքականութեան ազդեցիկ անձնաւորութիւն, այն մարդն է որ ֆրանսական հիւլէական ծրագիրը յանձնած է Իսրայէլի:

50-ական տարիներուն, Պաշտպանու-

թեան նախարար՝ Մօրիս Պուրժէս–Մոնուրիի գրասենեակի պետն էր։ Երկուքն ալ խորապէս կողմնակից էին ամերիկեան հովանաւորութենէն ազատագրուած զօրաւոր Ֆրանսայի մը, ինչ որ իրենց համար կը նշանակէր հիւլէական զէնք ունենալ։ Ֆրանսայի բազմաթիւ քաղաքագէտներ եւ զինուորականներ, մեծ մասամբ ընկերվարական, Իսրայէլի հետ փիպական կապ մը կը պահէին եւ Աբել Թոմա վճռական դեր կատարեց Ֆրանսայի մասնակցութեան Տաւիտ Պէն Կուրիոնի հիւլէական ընտրութեան։ «Կեանքիս գործն է։ Ինծի համար Իսրայէլի ճակատագիրը կենսական եղաւ իր ստեղծումէն իսկ, ի մէջ այլոց, որովհետեւ եղբայրս, գիմադրողական, տեղահանուեցաւ եւ սպաննուեցաւ, նոյնիսկ եթէ հրեայ չէր»։ Շիմոն Փերէս ուզածին պէս կրնար մտնել նախարարութիւններէ ներս։ Կը յիշեցնէ, որ այն ատեն, Ֆրանսացիք իրենք զիրենք ամբողջովին նոյնացուցած էին հրեայ զոհերուն հետ։ Այդ նոյնացումը զուգահեռ կ'երթար քաղաքական նկատումներու հետ։ Ֆրանսա եւ Իսրայէլ մէկ հասարակաց թշնամի ունէին՝ Կամալ Ապտել Նասէրի Եգիպտոսը, որ զօրավիգ էր ալժերական ԷՖ–ԷԼ–ԷՆ–ին եւ կը զինէր պաղեստինցի ֆէտայիները։ Ֆրանսական բանակը, ամէն գնով, պէտք ունէր արաբական աշխարհէն հասնող տեղեկութիւններու։ Իսրայէլ զէնքի պէտք ունէր։ Ազատագրման պատերազմէն ի վեր (1948) հայթայթումի աղբիւրներու մեծ մասը չորցած էր։ Իսրայէլ կեանքի ապահովութեան երկու ընտրութիւն ունէր՝ զինուորական համաձայնագիր մը Միացեալ–Նահանգներու հետ կամ տարհամոզիչ զէնքի գնումը։ Ուաշինկթըն խուլ կը ձեւանար, հիւլէական այլընտրանքը եղաւ Պէն Կուրիոնի որոշումը, 1954–ի վերջ։

1955 Սեպտեմբերին, հաղորդուեցաւ որ Չեխոսլովաքիա խորհրդային արդիական զէնքեր յանձնած էր Եգիպտոսի։ 1955 Հոկտեմբերին, Նասէր փակեց Սուէզի Ջրանցքը իսրայէլեան նաւատորմին առջեւ։ Պէն Կուրիոն, այն ատեն, հասկցաւ որ պէտք է պատերազմի անցնի Եգիպտոսի դէմ, նախքան այս վերջինոյն նախաձեռնարկ ըլլալը։ Պաշտօն տուաւ Պաշտպանութեան երիտասարդ փոխ–նախարար՝ Շիմոն Փերէսի որ Փարիզի դիմէ եւ 270 պատերազմիկ օդանաւ եւ քանի մը հարիւր հրասայլ ուզէ։ Ա. Թոմա կը յիշէ հանդիպումը. – «Իսրայէլ մահուան վտանգի մէջ էր եւ Ֆրանսա չէր կրնար երկրորդ անգամ մը լքել հրեաները իրենց ճակատագրին»։ Հարցը այն էր, որ Ֆրանսայի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը Արտաքին նախարարութեան հաւանութեան պէտք ունէր եւ այդ շրջանին «այդ նախարարութիւնը արաբամէտ դիւանագէտներու ձեռքն էր, որ միայն պատերազմիկ իր օդանաւերու համար արտօնութիւն տուին»։ Քանի մը օր ետք, Միսթէր օդանաւեր Թոյնչ աւուին Փարիզէն, անցան Իտալիայէն եւ իրենց ճամբան շարունակեցին դէպի հարաւ։ Երբեք չվերադարձան իրենց տեղը եւ Նախարարութիւնը ջնջեց իր ցանկէն, առանց տեղեկացնելու Արտաքին նախարարութեան։ Նոյն օրը, դէպի Եգիպտոս հրասայլերու առաքում մը ջնջըւած էր, միշտ առանց տեղեկացնելու Արտաքին Նախարարութեան։

1956 Յուլիսին, Նասէր կ'ազգայնացընէր Սուէզի Ջրանցքը։ Ֆրանքեւանգլիական եւ իսրայէլեան գործողութիւնը պայմանաւորուա՞ծ էր ֆրանսական խոստումէն, ռումբը յանձնելու Իսրայէլի։ Փերէս եւ Թոմա վճռապէս կը հերքեն որեւէ կապ եւ իրենց զօրավիգ է Ժան Լաուաթիւը, որ 50–ական թուականներուն Մոնտի Գահիրէի Թղթակիցն էր. Ըստ իրեն, ֆրանսական հիւլէական թեքնոլոժիի յանձնումը Իսրայէլացիներուն, մէկ արտայայտութիւնն էր այդ շրջանի ֆրանքեւիսրայէլեան բարեկամութեան։

1956 Հոկտ. 29–ին, Իսրայէլ Սինայի վրայ կը յարձակի եւ Ջրանցքին արեւելեան ափը կը գրաւէ։ Մոշէ Տայանի հետ (Պաշտպանութեան Նախարար) նախատեսուած ծրագրին համաձայն, Ֆրանսա եւ Անգլիա կը պահանջեն որ Իսրայէլ եւ Եգիպտոս Ջրանցքէն իրենց ուժերը քաշեն։ Իսրայէլ կ'ընդունի, Եգիպտոս կը մերժէ, պատճառ դառնալով ֆրանքեւբրիտանական միջամտութեան։ Մինչ ԱՄՆ Մեծն–Բրիտանիոյ կը բարկանային, Խորհ. Միութիւնը կը սպառնար Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի, հիւլէական զէնքի դիմելու սպառնալիքով։ Ֆրանսա եւ Մեծն Բրիտանիա կը քաշուին, Իսրայէլ կը թողու Սինայը եւ քանի մը շաբաթ ետք, Գազան։ Այդ պատերազմէն, Իսրայէլ նըպաստաւորուեցաւ։ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը, որ մինչ այդ բարեացակամ դիրք ունէր Եգիպտոսի նկատմամբ, նուաստացած կը զգար Նասէրի կողմէ։ Կը մնար համոզել վարչապետը՝ Կի Մոլէ։ Թոմայի եւ Փերէսի ճնշումին տակ, այդ կրցաւ ընել կարեւոր այլ անձ մը՝ Ֆրանսական Հիւլէական Ուժանիւթի Մարմնին պատասխանատու՝ Ֆրանսուա Փերէն։

1957, Հոկտեմբերին, Ֆրանսա եւ Իսրայէլ դիւանագիտական եւ շարք մը թեքնիք համաձայնագրեր ստորագրեցին։ Ֆրանսա յանձն առաւ հայթայթել հիւլէական բարդը, հարստացած իւրանիոմը եւ հարկ եղած կազմածները։ Իր կարգին, Իսրայէլ յանձն կ'առնէր այդ ամբողջը օգտագործել միայն քաղաքացիական նըպատակներով։ Աբել Թոմա չի ծածկեր իր յուզումը.– «Այն ատեն, կարելի էր խորհիլ, որ ֆրանքեւիսրայէլեան գործակցութիւնը յաւիտենական կ'ըլլայ»։

Թ. Ա. Թ.

ՄՈՒՂՆԻ
ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ
ԼՈՅՍ ԸՆԾԱՅԱԾ Է

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 1700 ՏԱՐԻՆ»

ԳԵՂԱՏԻՊ ՀԱՏՈՐԸ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօն հռչակման 1700–ամեակի առթիւ գեղատիպ եւ պատուաբեր հատոր մը լոյս տեսաւ Հայաստանի «Մուղնի» հրատարակչատան կողմէ։

«Մուղնի» հրատարակչութիւնը Մեսրոպ Արք. Աշճեանի մէկ նոր նախաձեռնութիւնն է եւ նպատակ ունի հոգեւոր, գրական եւ մշակութային արժէքաւոր գործեր հրատարակել, եւ նաեւ քաջալերել հայ հեղինակները։

Սոյն հատորին հեղինակներն են Մուրատ Հասրաթեան եւ Զաւէն Սարգիսեան։ Առաջինը հայկական ճարտարապետութեան տոքթոր է, խորունկ եւ մտերիմ ծանօթութիւն ունի հայկական ճարտարապետութեան մասին։ Իր բաժինն է գիտական ձեւով ներկայացնել հայ վանքերն ու եկեղեցիները՝ կարճ եւ բովանդակալից տողերով։ Զաւէնը Երեւանի «Պարաճանով» թանգարանի տնօրէնն է, եւ նաեւ՝ սքանչելի լուսանկարիչ։ Նկարած է Հայաստանի գրեթէ բոլոր վանքերն ու եկեղեցիները եւ այս հատորին մէջ կը ներկայացնէ անոնցմէ 75 հատը՝ 150–է աւելի լուսանկարներով, մէկը միւսէն գեղեցիկ, գրաւիչ՝ նոյնիսկ եթէ աւերակ են...

Հատորը հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով է, եւ Մուրատ Հասրաթեանի «Հայկական Եկեղեցական Ճարտարապետութիւնը» երկարաշունչ ներածութիւնը գեղարուեստական, պատմական, գիտական ամուր եւ տոկուն վկայութիւն մըն է այն արուեստին մասին, որով առաւելագոյնս փայլած է հայ հանճարը։ Պր. Հասրաթեան հանգամանօրէն կը ներկայացնէ հայկական ճարտարապետութեան երկար ուղին, ընդհուպ հասնելով ժամանակակից հայկական ճարտարապետութեան նուաճումներուն։

Զաւէն Սարգիսեան իրեն յատուկ ոճով եւ արուեստով իր «աչք»ով մեզի կը փոխանցէ իր սէրը՝ զոր ինք ունի հայկական եկեղեցիներու հանդէպ։ Եւ այդ եկեղեցիները իրենք զիրենք գեղեցկօրէն կը բանան մեզի իրենց սիրտը, թռիչքը, կամարի մը անուշութեան եւ կամ գմբէթի մը խորհուրդ պիծերուն մէջէն։

Սոյն հատորին թղթատումը քեզ կը տանի Հայոց աշխարհով մէկ, եւ կը ներառէ Արցախն ու Արեւմտեան Հայաստանը։ Թղթատողը այնտեղ պիտի տեսնէ եկեղեցիներ եւ վանքեր՝ որոնք առհասարակ ծանօթ չեն բոլորիս, Մրենը, Աղթամարը, Անիի եկեղեցիները կ'ամբողջացնեն հայկական եկեղեցիներու «Փանորաման», տեսակ մը միութիւն ստեղծելով ամբողջ հայկական աշխարհի մէջ։ Եւ յետոյ՝ համով անուններ են այն վանքերը՝ որոնց պատկերները առաջին անգամուան համար կը տրուին ընթերցողին. – Ծիծեռնավանքը, Հոռո – Մոռո վանքը, Ոսկեպարը, Ցախաց Քարը, Աղջոց վանքը, եւ այլն, եւ այլն։

Այս բոլորը՝ գունաւոր, աննման ճաշակով։ Նման հատոր մը՝ բայց սեւ – ճերմակ նկարներով տպուած էր 1965–ին, Գալուստ Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան միջոցաւ, հոգելոյս Տ. Տ. Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի օրերուն։ Գրեթէ 40 տարի պիտի անցնէր ուրեմն՝ որ նման հատոր մը լոյս տեսնէր։ Հատոր՝ զոր կրնաք հպարտօրէն նուիրել ձեր ամերիկացի բարեկամին, որպէս ան ալ տեսնէ Աստուծոյ մօտենալու Հայոց կերպը։

Գիրքը տպուած է Մոնրէալի մէջ Թրիա ընկերութեան կողմէ, հոգողութեամբ Ռաֆֆի Հաքիմեանի։ Մեծադիր այս հատորը կ'արժէ 50 ամերիկեան տոլար, եւ կարելի է ստանալ Նիւ – Եորքի Ազգային Առաջնորդարանէն եւ այլ կեդրոններէ։

Հասցէ՝

Bookstore, Armenian Prelacy
138 E. 39th St.
NY, NY, 10016,
Tel.: 212-689-7810

ԿՈՅՈՒՂԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ

Նորվեկիացի յառաջապահ երգահան Արնէ Նորտհէյմ վերջին գործով աննախընթաց նորութեան մը դիմած է. այդ յօրինումը ո՛չ չնչաւոր, ո՛չ հարուածային նուագարանի մը, ոչ ալ ելեկտրոնիկ գործիքներու համար է, այլ՝ կոյուղիներու։ Միջազգային ճանաչումի տէր երաժշտը որ փորձառական իր կտորներուն մէջ բնաձայնութիւններու լայն տեղ տուած է, այս անգամ Օսլոյի արեւմտեան շրջանին ջրագտման կայանին աղմուկները կ'օգտագործէ։ Այդ կայանը կը զտէ 280 հազար բնակիչներէ արտադրուած գործածուած ջուրը. այլ խօսքով՝ այդ բնակիչներն ալ ակամայ, անուղղակի կերպով մասնակից կ'ըլլան Նորտհէյմի վերջին ստեղծագործութեան։ Լոգանքի, ակռայ խոզանակելու, ճեմիշի ջուրի անոնց աղմուկները յատուկ սարքաւորումով մը երաժշտութեան կը վերածուին։ Երգահանը այդ նպատակով համակարգիչ մը կապած է կայանին եւ արձանագրուած ձայները ստորգետնեայ 32 բարձրախօսներով կը սփռուին։ Երգահանը բաւական ժամանակ յատկացուած է այդ վայրին մէջ, ուսումնասիրելու համար վայրին ձայնականութիւնը։

Նորտհէյմ նպատակ չունի այդ գործը խտացեալ սալի մը վրայ արձանագրելու, քանի որ գործը տեւական շարժումի առընչուած բան է։ Զայն ունկնդրելու միակ միջոցը երթալն է ջրագտման այդ կայանը։

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Նախ կարեւորութիւն չտուաւ եւ խորհեցաւ, որ թերեւս ինչ որ ինք հետապնդում կը կարծէր՝ պարզ դիպուածի մը արդիւնքն էր։

Բաւական քալելէ ետքը ուզեց փորձ մը ընել եւ դիմացի մայթը անցաւ։ Մարդը հետեւեցաւ իրեն։

«Կ'երեւայ, որ ետեւէս կու գայ կոր, – մտածեց, – բայց ինչո՞ւ համար»։

Ճամբան շարունակեց մինչեւ Թաքսիմի հրապարակը եւ անկէ դէպի Այազ փաշա, ուր կը գտնուէր իր բնակարանը։

Երկայնահասակ մարդը միշտ իր ետեւէն կու գար։ Այս հետապնդումը սկսած էր ջղայնոտեցնել զինքը։

Որոշեց պահ մը կենալ, որպէսզի մարդը մօտենայ իրեն, եւ բացատրութիւն պահանջել իրմէ։ Ու այնպէս ըրաւ։

Երբ մարդը մօտեցաւ իրեն, Զօհրապ չոր ձայնով մը ըսաւ.

– Իմ ետեւէ՞ս կուգաք։

– Այո՛, – պատասխանեց մարդը։

– Գիտէ՞ք, թէ ո՛վ եմ ես։

– Բնականաբար, Կ. Պոլսոյ մէպուս Գըրիգոր էֆէնտի Զօհրապն էք։

– Ուրեմն ինչո՞ւ զիս կը հետապնդէք։

– Որովհետեւ այնպէս հրաման եղած է ինծի։

– Որո՞ւ կողմէ։

– Ապահովութեան պետին կողմէ...

– Պէտրի պէյի՞ն։

– Այո՛, էֆէնտի՛ս։

– Զարմանալի՛ բան, դեռ երէկ միասին էինք, եւ բան մը չըսաւ ինծի։

Երկայնահասակ մարդը լռութիւն պահեց։

– Անպատճառ գործին մէջ սխալմունք մը կայ, – շարունակեց Զօհրապ։

– Եթէ սխալմունք մը կայ, անշուշտ կը լուսաբանուի, – պատասխանեց մարդը, – ես պարզապէս հրամանի մը կը հպատակիմ եւ կը խնդրեմ, որ ներողամիտ ըլլաք։

– Անշուշտ, անշուշտ, – ըսաւ Զօհրապ, – բայց վստահ եմ, որ սխալմունք մը կայ, դեռ կէս ժամ առաջ Թալէաթ պէյին հետ էի, ան ալ բան մը չըսաւ... միայն թէ մոռցայ հարցնելու, որ այդ հետապնդումին հետեւանքը ի՞նչ պիտի ըլլայ, կարծեմ զիս ձերբակալելու միտք չունիք։

– Ինծի հրաման եղած է մինչեւ տուն ընկերանալ ձեզի, ասկէ զատ ուրիշ ընելիք մը չունիմ։

Այս բացատրութիւնը լսելով՝ Զօհրապ գոհ մնաց եւ հանդարտեցաւ։

– Լաւ, ուրեմն, միասին եկէք, – ըսաւ՝ ճամբան շարունակելով։

Բայց երբ իր բնակարանին դրան մօտեցաւ, նոր անակնկալ մը զինքը վրդովեց։

Ոստիկանութեան քոմիսէր մը հոն դըրան առջեւ կը սպասէր։

«Ինծի համար ըլլալու է» – մտածեց Զօհրապ։

Սակայն իր պաղարիւնութիւնը պահելով, անտարբեր ձեւով մը մօտեցաւ եւ դրան զանգակը հնչեցուց։

– Կարծեմ Գրիգոր Զօհրապ էֆէնտին էք դուք, – ըսաւ քոմիսէրը յարգալից ձեւով մը։

– Այո՛, ի՞նչ կայ, – հարցուց Զօհրապ դժգոհ դէմքով մը։

– Պիտի խնդրէի ձենէ, որ հաճէիք ինծի ընկերանալ։

– Ո՞ւր, – հարցուց Զօհրապ անհամբեր։

– Մինչեւ ոստիկանատունը։

– Ա՞յս ատեն... բայց կէս գիշերը անցած է։

– Ինծի հրաման եղած է, որ ձեզ տանիմ...

– Ինչպէ՞ս, զիս կը ձերբակալէ՞ք։

– Այո՛, կմկմաց քոմիսէրը։

– Բայց ես մէպուս եմ, եւ մէպուսներուն անձը անձեռնմխելի է. իրաւունք չունիք ձերբակալելու։

– Ես ինծի տրուած հրամանը միայն գիտեմ։

– Այդպիսի հրաման մը կարելի չէ, որ տրուի. ապօրէն է, սխալ հասկացողութիւն մը կայ գործին մէջ. դուք հիմա գացէ՛ք, ես վաղը առտու կու գամ Պէտրի պէյը կը տեսնեմ, եւ խնդիրը կը լուսաբանենք։

– Հրամանը բացարձակ է, չեմ կրնար ձեզ թողուլ, պէտք է որ միասին երթանք։

– Ես տեղ մըն ալ չեմ երթար եւ կը բողոքեմ ձեր այս արարքին դէմ, – գոչեց Զօհրապ գրգռուած, – ապօրէն հրամանի մը հնազանդելու պարտաւոր չեմ։

– Կը ցաւիմ ըսելու, որ եթէ ընդդիմանաք, պիտի ստիպուիմ բռնի միջոցներու դիմել, – պատասխանեց քոմիսէրը։

– Բայց իրաւունք չունիք...

– Իմ արարքներուս հաշիւը պարտաւոր եմ տալ միմիայն իմ մեծերուս, ահաւասիկ պարապ կառք մը, կեցուցէք եւ մեկնինք։

Եւ առանց Զօհրապի պատասխանին կամ հաւանութեան սպասելու, երկայնահասակ մարդուն դարձաւ եւ ըսաւ.

–Սա կառապանին ըսէ՛, որ հոս գայ։

Վայրկեան մը ետքը հրամանը գործադրուած էր։

Զօհրապ զգաց, որ ընդդիմութիւնը անօգուտ էր, եւ գլխիկոր կառք մտաւ։

Քոմիսէրը ինքն ալ եկաւ բազմեցաւ Զօհրապի քով, մինչ երկայնահասակ մարդը կը բարձրանար կառապանին դահաւորակին վրայ։

Կառքը ճամբայ ելաւ։

(Շար. 116)

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er

☎ 04 91 50 15 09

exposition - vente de Noël

Samedi 8 décembre et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE
- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures

— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur

Venez nombreux

Ambiance chaleureuse et cordiale

— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Exposition de peinture
des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.
RETROSPECTIVE des OEUVRES de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur
du samedi 1er au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio *Աւարայրի Արծիւը* – L'Aigle d'Avarair
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 — P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire

Merci pour eux.

Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription: 15 janvier

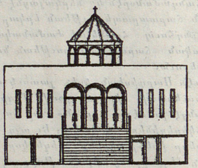
Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature:
15 décembre.

Les conférences d'Issy
AUTOMNE 2001
1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 — **Entrée libre** — **Bienvenue à tous**

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES AMIES DES ECOLES TEBROTZASSERE
présente

SUR LE DIVAN avec NORA ARMANI

Pièce écrite et interprétée par
NORA ARMANI
Samedi 8 décembre à 20 heures précises
au **Yan's Club** — 5, avenue Reille, 75014 PARIS
Nombre de places limité.
- **Réservation Ecole Tebrotzassère: ☎ 01 43 81 01 72**

— DINER ET SPECTACLE : 350F —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — **Commission paritaire : No 55935**

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6

JEUDI
6 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·313 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.313

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԲ ԱՄՆ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱ ԿԸ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՎ

Եւրոպայի Հայկական կազմակերպութիւններու Ֆորումը հաղորդագրութեամբ մը (Նոյեմբեր 30) ուշադրութեան բոլոր յանձնէ որ Եւրոպական Միութեան բոլոր հիմնարկութիւնները առաջին անգամ ըլլալով յստակ դիրք արտայայտած են Հայաստանի դէմ Թուրքիոյ շրջափակումին մասին: Անոնք երկու երկիրներուն միջեւ դիւանագիտական ու առեւտրական յարաբերութիւններու վերահաստատումը որոշ չափով նախապայման կը նկատեն Թուրքիոյ նոյն Միութեան անդամակցութեան· նաեւ Կովկասի կնճիռներուն հարթումին:

Հաղորդագրութիւնը այդ առումով կը նշէ Եւրոպական Միութեան խորհուրդին համոզումը թէ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի ու Թուրքիոյ միջեւ սահմաններու բացումը կը նպաստէ շրջանին կայունութեան, բարգաւաճումին: Կը նշուին նաեւ Եւրոպական յանձնախումբին եւ խորհրդարանին նոյնիմաստ կեցուածքները:

Հայկական Ֆորումը նկատելով որ Եւրոպական Միութեան այս դիրքը կրնայ Թուրքիան առաջնորդել Հայաստանի հանդէպ հակառակորդի իր քաղաքականութիւնը վերաքննելու, ատոր մէջ կը շեշտէ Եւրոպական Խորհրդարանին հիմնական դերը: Այսուհանդերձ, հաղորդագրութիւնը կ'աւարտի այն անդրադարձով որ հակառակ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու հարցին այժմէականացումին, ցեղասպանութեան նիւթը դուրս ձգուած է Եւրոպայի օրակարգէն:

Բնական է Հայկական Ֆորումին մտահանչումը թէ Եւրոպայի կողմէ հետաքրքրութեան երեւոյթ մը կայ Հայաստանի նկատմամբ եւ ատոր մէջ կեդրոնական ազդակ է Թուրքիոյ անդամակցութեան պարագան: Նոյնքան բնական է նաեւ որ այդ երեւոյթը մտածելու մղէ արտայայտուած հետաքրքրութեան ժամանակաւորումին մասին· ի վերջոյ, ո՛չ Թուրքիոյ անդամակցութեան ձրգտումը, ո՛չ ալ Հայաստանի շրջափակումը նոր տուեալներ են: Առաջինը տասնամեակներու անցեալ ունի, երկրորդը արդէն մօտ տասը տարեկան է: Առաջինին համար երկրորդը նախապայման դարձնելու կեցուածքը ինչո՞ւ այսօր միայն կ'իւրացուի Եւրոպայի կողմէ:

Հարցականին կարելի պատասխաններէն անկախ, ուշագրաւ է Եւրոպայի այս կեցուածքին ու Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին վերջին հանդիպումին (Նոյեմբեր 18-20) զարգացումներուն զուգադիպութիւնը: Նիւ-Եորքի այդ հանդիպումէն հասած տեղեկութիւնը կ'ըսէր թէ որոշուած է, անշուշտ հայ անդամներուն ալ համաձայնութեամբ, դիմել միջազգային օրէնքի մասնագէտներու, որպէսզի որոշեն թէ 1915-ին կատարուածը ցեղասպանութի՞ւն էր, թէ ո՛չ («Ցաւաք», Նոյ· 30): Անոնք պիտի վճռեն եղեր նաեւ թէ ՄԱԿ-ի «Ցեղասպանութեան» կաղապարին յարի՞ր է ան: Նոյն հանդիպումին որոշուեր է տակաւին դիմել Թուրքիոյ որպէսզի վերցնէ շրջափակումը:

Միջազգային քաղաքականութեան ներկային մէջ ուր անշրջանցելի դերակատարի վերածուած է Թուրքիա, կարելի՞ է վերոնշեալ մասնագէտներէն արդարութեան, պատմական ճշմարտութեան չափանիշներով վճիռ մը յուսալ: Մինչդեռ, մեծ ջանքի պէտք չկայ եզրակացնելու համար որ ամբողջ բեմադրութիւնը կը ձգտի ցեղասպանութեան Թղթածրարին վերջնական փակումին, ԱՄՆ-ու Թանկագին դաշնակից մը պատմութեան զարաւոր, ծանր բեռէ մը միանգամընդմիշտ փրկելու նպատակին: Ատոր համար բացառիկ գին մը պիտի չըլլայ Հայաստանի շրջափակումին ջնջումը, եթէ Թուրքիա սախպուի ատոր:

Ի՞նչպէս բացատրել ԱՄՆ – Եւրոպա համաժամ հետաքրքրութիւնը Հայաստանի շրջափակումին նկատմամբ, ցեղասպանութեան – Թուրքիոյ անդամակցութեան հիմնաքարերով: Եւրոպան հետեւորդ է Ուաշինկթընի ծրագրած Միջին Արեւելքի քաղաքականութեա՞ն, թէ անկէ անջատ, անկախ ի՛ր գծած ճամբուն:

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, տխուր է հաստատել որ չահարկումի գործօնէն տարբեր խրամխճակ չենք կրցած ապահովել ու կրկին կը մնանք ուրիշներու պատրաստած ապուրը մարսելու դժուար պարտաւորութեան առջեւ:

Ա· Թ·

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՐՈՆ ԱՆՏԵՆԱՑ ԿԸ ՀԱՐՈՒԱԾԷ

3 ՄԵՌԵԱԼ,
100-Է ԱՒԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ,
ՄԵԾ ՄԱՍԱՄԲ՝ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ

Դեկտեմբեր 4-ին, Իսրայէլ շարունակեց իր ռմբակոծութիւնները ամբողջ օրը, ռումբերու եւ հրթիռներու զոհ գացին Գազայի եւ Այսրյորդանանի զանազան քաղաքներ: Հրթիռներ ինկան, երբ դըպրոցականներ կը ջանային տուն հասնիլ խուսափելու համար ռումբերէն եւ ահաւոր խուճապ մը ստեղծուեցաւ: 3 հոգի մեռած են, 100 վիրաւորներուն 60-ը դպրոցականներ են:

Արաֆաթ միշտ Ռամալլա է, արդէն չի կրնար ուրեւէ տեղ երթալ, ձեւով մը պատանդն է Իսրայէլցիներուն, որոնք կը շրջապատեն իր նստավայրը:

Արաֆաթ զոհ մնացած էր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին յայտարարութենէն, քանի ի տարբերութիւն Միացեալ – Նահանգներուն եւ Մեծն – Բրիտանիոյ, Հ· Վեդրին քննադատեց Իսրայէլը, մախ յայտնելով որ ան «վատթարագոյնի խակական քաղաքականութիւն մը» վարէ, որու նպատակն ըլլայ ջնջել Պաղեստինեան իշխանութիւնը: Վեդրին չըշտեց թէ Արաֆաթ տկարացած է իսրայէլեան հալածանքին հետեւանքով և Իսրայէլ կրնայ օգտուիլ այդ տկարացումէն զինք մէջտեղէն վերցնելու համար: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին համար, միակ ելքը պաղեստինեան հաստատուն Պետութեան գոյութիւնն է, Իսրայէլի պետութեան կողքին: Իսրայէլը դատապարտողներուն մէջ են նաեւ Թուրքիա, որու վարչապետը դատապարտեց Շարոնի դիրքը եւ ԱՄՆ-ու անմիջական միջամտութիւնը ուզեց վերջ տալու համար շրջանին բռնութեանց, Յորդանան, Եգիպտոս, Սաուտի Արաբիա, Սուրիա եւ Իրաք: Շարոնի դիրքը չեն վաւերացներ նաեւ Իսրայէլի աշխատաւորականները, եւ կը սպառնան քաշուիլ կառավարութենէն, թէեւ առանց անոնց ալ Շարոն մեծամասնութիւն ունի եւ ներկայիս լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Աշխատաւորական երեսփոխան՝ Եաէլ Տայեանի համար Շարոնի արարքները անընդունելի են:

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5-ի առաւօտուն, անձնասպանական նոր ոճրագործ մը գործուեցաւ Երուսաղէմ, որու հետեւանքով ռմբիթափը մեռած է եւ 3 անցորդ վիրաւորուած են:

Արաֆաթ կ'ամբաստանէ Շարոնը որ կը խափանէ Համասի եւ Ճիհատի պաղեստինցի ծայրայեղականներուն դէմ ձեռնարկած իր արշաւը, արգելք հանդիսանալու համար խաղաղութեան գործընթացին: «Զուգեր որ յաջողիմ» կը շեշտէ Արաֆաթ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Օդանաւային գիծերու մէկ դասակարգին (հակիչ) գործադուլը որոշ չափով մը ըստեղծած ըլլալով, կը հաստատուի որ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսին օդանաւը յայտարարուած ժամուն, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 10, կը հասնի Ռուասիի օդակայանը եւ Կաթողիկոսը, նոյն օրը ժամը 18-ին Հրաշափառով մուտք կը գործէ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՆԻ մէջ, աֆղան չորս խմբակցութիւններ համաձայնութեան յանգեցան, Հիւսիսի Զինակցութիւնն ալ կրցաւ ձեռք ձգել երեք կարեւոր նախարարութիւններ՝ Պաշտպանութեան, Արտաքին եւ Ներքին նախարարութիւնները: Կը մնար 11 միւս նախարարութիւններու բաշխումը: Կռիւները սաստկացած են Քանտահար եւ յարձակում մըն ալ կայ Թորա Պորայի վրայ, ուր համախմբուած են Թալիպանները եւ, թերեւս, Ուսամա Պէն Լատէն: Կ'ըսուի թէ այս վերջնոյն գանձապահը սպաննուած է ամերիկեան ռմբակոծութեան մը ընթացքին, նոյն ռմբակոծութենէն ծանրօրէն վիրաւորուած կ'ըլլայ Պէն Լատէնի թիւ 2-ը՝ եգիպտացի Այման ալ-Զաւահիրի: Ֆրանսական նոր ուժեր, 60 վայրաշու եւս, ճամբայ ելան Դեկտ· 5-ին Մազար է Շարիֆ երթալու համար: Նոյն Թուականը կրող Գաճար Անշէնէ կը հաղորդէր որ նախորդ խումբին Աֆղանիստան մուտքին համար, ԱՄՆ 50 միլիոն տոլար վճարած են Ուզբեկստանի:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Կ· Գլերիտէս եւ «Թուրք հանրապետութեան» ղեկավարը՝ Ռ· Տէնքթաշ, 1997-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով գլուխ գլխի հանդիպում ունեցան Նիկոսիան բաժնող սահմանագլուխին վրայ, Դեկտ· 4-ին: Երկուքն ալ յօժարեցան վերսկսիլ բանակցութիւնները ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, կղզին վերամիացման համար: Թրքական կողմը կողմնակից է համադաշնակցութեան մը, ուր երկու պետութիւններու համայնքները առանձին առանձին կ'ապրին եւ ներկայացուցիչ կ'ունենան Եւրոպական Միութեան մօտ: ՄԱԿ-ի բանաձեւները կղզին վերամիացումը կը պահանջեն:

ՉԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ 300 ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐ, անտեսելով որ իրաւունք չունին, տողանցեցին Դեկտեմբեր 4-ին Մոնփըլիէի մէջ, հրապարակաւ բողոքելու համար աշխատանքի իրենց պայմաններուն դէմ: Այն համոզումն ունին, որ իշխանութիւնները իրենց քիթին կը խնդան:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, սպաննուած է Ռիզվան Լորսանով, 52 տարեկան կասկածելի պայմաններու մէջ: Չէչէն անձնաւորութիւնը միջնորդի դեր կատարած էր 1994 – 1996 շրջանին, Ռուսաստանի հետ: Կ'ըսուի թէ իր կառքը օդը ելած է ական մը վրայ Շալիի կողմերը: Չէչէն վարչական մարմնին համար արկած չէ, այլ սպանութիւն մը:

11 ՀՈԳԻ ողջ ողջ այրած են հանրակառքի մը մէջ, որ գիրենք Հարաւէն Մոսկուա կը փոխադրէր: Կազի հաղապակի մը պայթումն է որ պատճառ եղած է կառքին կրակ առնելուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4 / 5)

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան Դեկտ· 4-ին հրամանագրով մը Կարէն Գալուստեանը հեռացուցած է Ուժանիւթի նախարարի պաշտօնէն եւ այլ մէկ հրամանագրով տեղը նշանակած է Արմէն Մովսիսեանը: Ան ծնած է 1962-ին· շրջանաւարտ է Երեւանի Փոլիթէքնիքի մեքենաշինութեան ճիւղէն: Վարած է Կապանի Քաղխորհուրդի նախագահի Ա· տեղակալի, նոյն քաղաքի «Էլեկտրոն» գործատան տնօրէնի պաշտօնները: Ապա, 1997 – 98-ին ղեկավարած է Ուժանիւթի նախարարութեան «Սիւնիքի մարզային ելեկտրացանց» պետական ընկերութիւնը, ուրկէ անցած է «Հարաւային ելեկտրացանց» նոյն պաշտօնը վարելու համար: 2000-2001-ին եղած է Ուժանիւթի նախարարի տեղակալ ու հուսկ կը վարէր կառավարութեան առընթեր Ջրային տնտեսութեան պետական կոմիտէի նախագահի տեղակալի պաշտօնը:

Վ· ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ Օ· ԽՍ· ՄԿ· Ը·-Ի ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Դեկտեմբեր 4-ին, Օ-ԽՍ-ՄԿ-Ը-ի Նախարարներու Խորհուրդի 9-րդ հանդիպումին, Պուքրէշի մէջ, Հայաստանի Արտաքին գործերու Նախարար Վ· Օսկանեան ծաւալուն ելոյթին ընթացքին անդրադարձած է Ղարաբաղի հակամարտութեան· անգամ մը եւս շեշտած է իրողութիւնը որ ինչպէս Ազրպէյճան անջատուեցաւ Խորհրդային Միութենէն, Ղարաբաղի ժողովուրդն ալ մերժեց շարունակել ապրիլ Ստալինի կողմէ պարտադրուած պայմաններով: Ղարաբաղին առընչուած Ազրպէյճանի ներկայի ձգտումները իրաւաբանական ուժ չունին եւ տարածքային ամբողջականութեան սկզբունքին կառչիլ օգուտ չի տար իրեն, քանի որ Ղարաբաղ երբեք անկախ Ազրպէյճանի մաս կազմած չէ:

Մատնանշելով բանակցութիւններու դժուար բնոյթը, Վ· Օսկանեան «մակերեսային» որակած է խաղաղութեան հասնելու Բաքուի տրամադրութիւնը, այն փաստով որ կ'անտեսէ Փարիզի, Քի Ուէսթի համաձայնութիւնները: Ան ելոյթը աւարտած է լուրջ բանակցութիւններու, փոխադարձ զիջումներու Հայաստանի պատրաստակամութիւնը յայտնելով:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանը Մ· Լըկրա իր պաշտօնավարութեան շրջանին աւարտին հրաժեշտ առած է Ազգային Ժողովի Նախագահ Ա· Խաչատրեանէն, ըսելով· «Հպարտ եմ որ նորանկախ Հայաստանի ինքնահաստատման համար կարեւոր շրջանի մը ձեզի հետ եղայ»: Ան մեծ գոհունակութեամբ անդրադարձած է հայեւֆրանսական բազմաթիւ մարզերու մէջ վերջին տարիներուն արձանագրուած զարգացումներուն, կարծիք յայտնելով որ իր յաջորդին կը վիճակի վկայ ըլլալ Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումին:

Դեսպանը նոյն օրը, Դեկտեմբեր 4-ին այցելած է նաեւ Մայր Աթոռ հրաժեշտ տալով Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսէն, ապա Նախագահ Ռ· Քոչարեանէն: Մ· Լըկրայի գործունէութեան յաջորդ վայրը կ'ըլլայ Ջինաստանը:

Ի՛ՆՉՈՒ, Ի՛ՆՉՊԷՍ ԱՂԱՆԴՆԵՐԸ

Հայաստանեան թերթերուն գրեթէ մընայուն նիւթերէն է աղանդաւորական շարժումը: Այդ ոլորտէն այս ու այն անունը պարբերաբար կ'անդրադառնան այդ շարժումին ներկայութեան, հզօրացումին, պատճառած վնասին, նաեւ անոր դէմ պահուած լռութեան ու նոյնիսկ անոր տրուած քաջալերանքին: Երեւոյթը որ կ'ամփոփուի «աղանդաւորական շարժում» ընդհանուր սահմանումով, ունի հարուստ տարբերակում մը. կան գալըստեանականներ, մորմոններ, եհովայի վկաներ, եւ այլն, եւ այլն: Ամէն մէկը իր փոքր կուշտ, կռնակը տաքի գործունէութեամբ բան մը կը տանի հայկականին արդէն տկարացած բունէն. կրօնական հաւատալիք է ան, աւանդութիւն, սովորութիւն, թէ ուրիշ բան, կը ստուարացնէ կորուստներու հաշիւը: Կամքով, դիտելիքներով կամ հաւատքով տկար «որս»եր կը շլանան նիւթականին հմայքով ու կը վերածուին գործիքի: Իսկ գործիքը, կարելի է գործածել որեւէ նպատակով որ անշուշտ ո՛չ անհատին, ոչ ալ Հայաստանի օգտին է: Հակառակ պարագային, աշխարհի սա, կամ նա անկիւնէն ինչո՛ւ «որսորդ»ներ երթային Երեւան, Գիւմրի, Վանաձոր, կամ Ղարաբաղ, դրամ ծախսելու, շունչ հատցնելու, չոքոզորթելու, քարոզելու, ի հարկին՝ քծնելու:

Նոյեմբերի վերջին տասնօրեակին տեղի ունեցած դատական նիստեր պատճառ եղած են այս վէրքը անգամ մըն ալ քրքըրելու: Կրկին հանրութեան ուշադրութեան կը յանձնուի խնդիր մը որ յայտնապէս, ընդհանուր անտարբերութենէն տրամադրուած արգասաբեր հողին մէջ կ'աճի ու կ'ուռճանայ: Եւ խորհիլ որ անտարբերութեան հասցէները – քաղաքական, կամ կրօնական մարդի – ոչ մէկ լուրջ արդարացում ունին իրենց կեցուածքին համար: Եւ որքա՜ն ընդվզեցնող ու տխուր է տեղեկանալ որ հետաքրքրութեան, «հոգածութեան» առարկայ կ'ըլլայ ո՛չ թէ զոհը, այլ չարիքին հեղինակը: Այլ խօսքով՝ աղանդաւորներու ճանկին տակ ինկած պատանին, երիտասարդը իրենց բաժին լքումին մէջ կը շարունակեն քալել, կենալ, կամ յետադիմել, ըստ իրենց համբերութեան, կարողութեան, մինչ ճանկերու տէրերը բազմակողմանի զօրակցութիւն կը վայելեն:

Ըսուածին ամէնէն թարմ օրինակն է Նոյեմբեր 20-ի «Ազգ»ին ու Նոյեմբեր 23-29-ի «Իրաւունք»ին մէջ արձագանգ գտած դատավարութիւնը: Ան տեղի ունեցած է վերաքննիչ ատեանին մէջ, Արմաւիրի մարզային դատարանէն փոխանցուած թղթածրարի մը նիւթով: Ամբաստանեալը Եհովայի վկաներու Հայաստանի հիմնադիր ղեկավարն է. աթոմակայանի աշխատակիցներէն Լ. Մարգարեան կը կոչուի: Անոր դատը Արմաւիրի դատական ատեանին մէջ տեսնուած է եւ Սեպտեմբեր 18-ին վճիռ արձակուած՝ «ճանաչել եւ հռչակելու ամբաստանեալի անմեղութիւնը»:

Այդ անձին ուղղուած ամբաստանութիւններն են վտանգաւոր նկատուած քարոզչութեան պարագաներ: Կարելի՞ է այլ որակում տալ այն թելադրանքներուն թէ «զէնք բարձրացնողը զէնքով կ'իյնայ», կամ բանակի ծառայութիւնը յանցանք է. տանք, երկրի մը մէջ ուր վերջնապէս լուծուած չէ պատերազմին ուրուականը, իսկ այդ պատերազմին գրաւարկը ոչ ուրիշ բան է, այլ՝ հողին տիրութիւնը:

«Ազգ»ի տեղեկատուութեամբ Անոյշ Բարսեղեան կ'ըսէ թէ եհովայականները ըստ իրենց յայտարարածին, 18 հազար հետեւորդ ունին երկրին մէջ. լրագրողուհին համոզուած է որ այդ թիւը յառաջիկային ա՛լ աւելի կը մեծնայ, արգելքի, սահմանափակումի չհանդիպելով: Ան դատարանին մէջ ուշադրութիւն ալ ըրած է որ Լ. Մարգարեանի զօրակցելու գացած հետեւորդներու բազմութեան մէջ գերակըշիռ է 17 – 18 տարեկան երկսեռ երիտասարդներու թիւը: Բան մը որ զարմանալի ալ պէտք չէ նկատուի, քանի որ 50 – 60 կամ աւելի տարիքով մարդիկը թէ՛ հաւանօրէն աւելի դժուար է որսալ, թէ՛ անոնք չեն որ թեկնածու են ի հարկին օր մը զէնք վերցնելու:

Լ. Մարգարեանի ուղղուած ամբաստանութեան մէջ կայ որպէս նշուած աղանդի ղեկավար, իր գլխաւորած կազմակերպութիւնը կրօնքի պետական խորհուրդին մօտ արձանագրած ըլլալու պարագան: Տակաւին, իր քարոզչութիւնը անչափահասներու ուղղելու խրոզութիւնը: Իր որսացածներէն երիտասարդ մը՝ Ա. Շահվէրտեան մերժած է զինուորական ծառայութիւն կատարել, վըկայակոչելով իր պատկանած աղանդին սկզբունքները: Կայ աւելին. ինչպէս Ա. Բարսեղեան եւ Արթուր Սահակեան կ'արձանագրեն, այդ քարոզչութիւնը մտած է դպրոցներն ալ ուր աղանդաւոր դարձած պատանիները կը հրաժարին կազմակերպուող բոլոր աշխարհիկ ձեռնարկներուն մասնակցելէ: Անոնց վարքին մէջ կտրուկ փոփոխութիւններ ալ կը նշմարուին. անոնք կը վերածուին չըրջապատին անհաղորդ, իրենց տարիքին հետաքրքրութիւններուն անտարբեր էակներու: Այնքան որ աղանդաւորական երեւոյթը որպէս հարց, սկսած է քննութեան առնուիլ դպրոցներու մանկավարժական խորհուրդներուն կողմէ:

Հրաշքի հաւատալ պիտի նշանակէր այսքանէն ետք կարծել որ Ղարաբաղ զերծ մնացած է այդ ախտէն: Այդ աղանդին ներկայացուցիչները թափանցած են նաեւ հոն, ինչպէս կը գրէ Ա. Սահակեան, հոն ստեղծելով կառոյցներու լայն ցանցը մը: Կը նշուին Շուշիի, Ստեփանակերտի, Հադրութի, Մարտունիի անունները. շրջաններ, ուր կ'ըսուի թէ աղանդը գլխաւորաբար զէնքէն հրաժարելու կարգախօսով կը գործէ, արմատ ու ծիլ կ'արձակէ: Իսկ այդ կարգախօսը լըրագրողը արդարօրէն կը թարգմանէ «հայրենիքը ուրանալ»:

Այս բոլորին տեղեկանալէ ետք, Արմաւիրի դատարանին «անմեղութեան» վճիռը թէ՛ անհասկնալի, թէ՛ զայրացնող կ'ըլլայ: Առկէ ետք, յուսադրող կը նըկատուի վերաքննիչ ատեանին դատախազին ընթացքը որ պնդած է մեղադրանքին վրայ: Առիկա ըրած է առանց նկատի ունենալու «ևւրաֆևռիակաՑ բարֆևրի բութ հայևացֆՑևրով Ցևրկայացուցիչևրը», որոնք ատեանին մէջ տեղ գրաւած, դատավարութեան հետեւած են, որպէս զօրակցութիւն իրենց հաւատքի եղբօր:

Ա. Սահակեան Արմաւիրի դատարանին վճիռին մէջ խրատմբ կը տեսնէ դատաւորին կողմէ տրուած փաստը, այն մասին թէ «ՀայաստաՑ թափաՑցած "կործաՑիչՑևրը" թֆած ուՑևՑ մևր 1700-ամևայ գովաքաՑուող հաւատֆի ու մշակոյթի վրայ էլ, մևր ՊևտութևաՑ վրայ էլ»:

Նման երեւոյթի առջեւ տեղին չէ՞, ինչպէս ըրած է Ա. Բարսեղեան, հարց տալ թէ մնայուն դժգոհութեան, բողոքի դըրդապատճառ այս ծանրակշիռ երեւոյթին առջեւ ի՞նչ միջոցներու կը ձեռնարկուի «ևակապևտակաՑ այդ վարակ»ը վնասազերծելու առումով: Ան կը գրէ. «ԻՑչո՞ւ չի լսւում ևասարակութևաՑ ձայՑը, իՑչո՞ւ է լռում ևկևղեցիՑ, իՑչո՞ւ ևՑ աՑմասՑ մՑում կրօՑագէտՑևրը, աստուածաբաՑՑևրՑ ու միւս վևրլուծողՑևրը: ԱՑտարբևրութևամբ չևս կարող ևակակշիռ դառՑալ»:

Ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամն է որ աղանդներու անարգել ծաւալումը կ'ընդվզեցնէ, կը զայրացնէ ու արձագանգ կը գտնէ մամուլի էջերուն մէջ: Այդ արձագանգին հիմնական առաջին տարրն է անհատներու որսով թիրախ առնուածը. այդ դիրքին վրայ կը տեսնուին երիտասարդութեան ապագան, անկէ մինչեւ երկրին ապահովութիւնը, սահմանը, հողը: Այդ անդրադարձին կը յաջորդէ տիրութեան, նեցուկի, պատասխանատուի փնտռտուքը. այնպէս ինչպէս կ'ընէ Ա. Բարսեղեան. ո՞ւր են եկեղեցին, կրօնագէտները, աստուածաբանները, միւս -ները:

1700-ամեակի մեծաշուք, բազմակի տօնակատարութիւնները փակելէ ետք, հաւանօրէն վաստակածի շունչ մը կը քաշեն, որմէ ետք անպայման պիտի զբաղին աղանդներով ու աղանդաւորներով...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱՅՍՕՐ ՄԵ՛ՆՔ ԵՆՔ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

«ԻՑտիփէՑտըՑթ»ի ծանօթ լրագրող Ռոպէր Ֆիսք որ իւրաքանչիւր յօդուածով հոսանքին դէմ կանգնելու յանդգնութիւնը արտայայտող մըն է, այս խորագրով նոր էջ մը ստորագրած է Աֆղանիստանի վերջին զարգացումներուն առընչութեամբ: «ՄոՑտ»ը (Դեկտեմբեր 1) արտատպած է զայն, ուրկէ կ'առնենք համառօտելով:

Ռ. Ֆիսք ոճրագործութիւն կը նկատէ Հիւսիսի զինակցութեան կողմէ ամերիկեան օդուժին օժանդակութեամբ Քապուլի մէջ 300 թալիպան մարտիկներու սպանութիւնը, իսկ «բարբարոսութիւն՝» Մազար – Ի – Շարիֆի բանտարկեալներուն վրայ բացուած կրակը, որ հարիւրաւորներու մահուան պատճառ եղաւ: Իր համոզումով բրիտանական զօրաբաժինները պատերազմի ոճիրով արատաւորուած են: Իր թերթին աշխատակիցը Քունտուզի մէջ սպաննուած ուրիշ թալիպաններ ալ տեսած է: Ամերիկացիներու ատոր մէջ մեղսակցութիւնը ան կը բացատրէ Պաշտպանութեան նախարարին յայտարարութեամբ. ան ըսած է թէ կը դադրի քաղաքին տիրող թալիպաններու ռմբակոծումը եթէ Հիւսիսի Զինակցութիւնը այդ ուղղութեամբ փափաք յայտնէ: Ֆիսք ամօթալի կը նկատէ լրագրողներուն համար ալ որոնք այդ զայթակղեցնող ոճիրներուն շատ քիչ տեղ տուին իրենց հաղորդումներուն ընթացքին:

«Ի՞նչ բան մեր կողմնացոյցերը իրենց ճամբէն շեղեցուց» հարց կու տայ ան, ապա կը յիշէ երկու աշխարհամարտերէն ետք «Արեւմուտքցի»ներուն կողմէ պատերազմի ոճիրները արգիլելու համար իրերայաջորդ օրէնքներու հրապարակումը: Անոնց առաջին փորձը եղաւ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութենէն ետք, Բրիտանացիներու, Ֆրանսացիներու եւ Ռուսերու միջեւ. անոնք կը յայտարարէին որ անհատապէս պատասխանատու պիտի նկատեն օսմանեան կառավարութեան բոլոր անդամները եւ անոնց գործակալները որոնք այդ կոտորածներուն մէջ դեր կատարած էին:

1945-ին Հրեաներու ողջակիզէն ու Գերմանիոյ փլուզումէն ետք սկսաւ խօսուիլ «մարդկութեան դէմ ոճիր»ի մասին: 1945-էն ետք մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան բազմաթիւ խմբաւորումներ կազմուեցան: Անկէ ասդին, 50 տարիէ ի վեր, Արեւմուտքը ինքզինք բարոյականի պատուանդանի մը վրայ դետեղած, մարդկային իրաւունքներու դասեր կու տայ Չինացիներուն, Սովետներուն, Արաբներուն, Աֆրիկեցիներուն: Կը խօսի Պոլպոցիներուն, Խրուաթներուն, Սերպերուն կողմէ գործուած ոճիրներուն մասին: Հազարաւոր թղթածրարներ պատրաստուած են ուր կը նկարագրուին ռազմական ատեանները, չարչարանքը, առանց դատ – դատարանի կատարուած սպանութիւնները սրիկայ պետութիւններու եւ մտադար բռնակալներու կողմէ:

Ցետոյ, Սեպտ. 11-էն ետք յանկարծակի կերպով նոյն Արեւմուտքը ռմբակոծեց աֆղանական գիւղեր, արտօնեց որ իր անարժան դաշնակիցները սպաննեն իրենց բանտարկեալները: Նախագահ Պուշ յատուկ դատարաններու կազմութիւնը հրահանգեց որպէսզի հոն դատուին ու մէջտեղէն վերցուին ամերիկեան ակնոցով «մարդասպան ահաբեկիչ» նկատուածները: Խօսքը կը վերաբերի մահուան ջոկատներու, վաւերացուած՝ ամերիկեան կառավարութեան կողմէ: Եւ ըսել որ անոնք կազմուած էին Պէն Լատէնին եւ անոր հետեւորդներուն համար եթէ ձերբակալուէին, բայց ոչ՝ սպաննուէին:

«ՄևՑֆ, կ'ըսէ Ֆիսֆ մարդկայիՑ իրաւուՑֆՑևրու մևծ պաշտպաՑՑևրՑ ևՑֆ, ազգուՑակաՑ ազատակաՑՑևրը, քարիՑևրը որոՑֆ ֆարոզ կը կարդաՑ չֆաւորՑևրուՑ: ՍակայՑ, ևրբ մևրիՑՑևրը կը սպաՑՑուիՑ, ևրբ մևր ևոյակապ շէՑֆևրը կը ֆաՑդուիՑ, պատառ – պատառ կ'ըՑևՑֆ օրէՑսգիրֆևրը ևւ ռմբակոծիչՑևր կը ղրկևՑֆ այդ ՑոյՑ չֆաւորՑևրուՑ ևւ կ'ևրթաՑֆ սպաՑՑևլ մևր թշՑամիՑևրը»:

Ապա կը յիշէ Չըրչիլը որ Պուշին կեցուածքը ունէր 1945-ին Նացի ղեկավարներուն հանդէպ, պահանջելով որ առանց այլեւայլի մահապատիժ կիրարկուի անոնց. այսուհանդերձ, Հիթլէր որ ճիւաղ մըն էր, առնուազն 50 միլիոն մահերու պատասխանատու, ինչ որ Սեպտեմբեր 11-ի զոհերուն 10 հազար անգամը կ'ընէ, իրաւունքը ունեցաւ դատարանի մը ներկայանալու, շնորհիւ նախագահ Թրումանի պնդումին: Անոր կարծիքով, ինչ որ ալ ըլլային պարագաները, դատավճիռին զանցառումը Ամերիկացիի խիղճին ու ապագայ սերունդներուն հպարտութեան վնասող բան կ'ըլլար: Սակայն, Պուշ զոր Ֆիսք «Թէքսասի երրորդ կարգի նահանգապետ – դահիճը» կ'որակէ, կ'անգիտանայ թէ ինչ է պետական դէմքի մը համար բարոյականի ըմբռնումը: Ամէնէն ցնցողն ալ տեսնելն է որ Պլէր, Շրէտէր, Շիրաք եւ հեռատեսիլի բոլոր թղթակիցները կը լռեն Աֆղաններու առանց դատ – դատավարութեան սպանութիւններուն եւ Սեպտեմբեր 11-էն ի վեր քըւէարկուած «սովետական» տիպի օրէնքներուն դէմ:

Կարելի չէ անգիտանալ թէ թալիպանները անգութ սրիկաներու խումբեր էին որոնք սպաննեցին կիներ, եւ այլն: Նաեւ պէտք է յիշել որ Սեպտեմբեր 11-ը մարդկութեան դէմ ոճիրի արարք էր:

Այս բոլորը հարց մը ստեղծած են Ֆիսքի համար որ անշուշտ Պէն Լատէնի կողմնակից չէ, բայց կողմնակից չէ նաեւ Պուշի: Ինք դէմ է վայրագ, ծածկամիտ, կեղծ պատերազմին որ կը մղուի յանուն քաղաքակրթութեան: Պատերազմը որ ըսկըսաւ մեր անունով եւ այսօր արդէն նոյնքան կեանք արժած է, որքան Նիւ-Եորքի երկնաքերներուն քանդումը:

Ցօղուածը կ'աւարտի հօրը ոգեկոչումով. Ֆիսք կ'ըսէ թէ հայրը մասնակից մըն էր 1914 – 1918-ի պատերազմին, բայց կեանքին վերջին օրերուն զայրոյթով կը յիշէր այդ շրջանին սպանութիւններն եւ վատնումները: 1992-ին հօրը մահով ինք կը ժառանգէ անոր պատերազմական մետալը որուն մէկ կողմը արձանագրըւած է «Քաղաքակրթութեան համար մեծ պատերազմը»: Այսօր կը մտածէ որ հարկ է թերեւս զայն ղրկել Նախագահ Պուշին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕԾՈՒՄ ԿԱՊԱՆԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ-ՄԱՇՏՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կապանի մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, ձեռամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի օծուած է տեղւոյն նորակառոյց Ս. Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցին: Շինարարութիւնը սկսած է 1996-ին, որու հիմքին դրուած 14 քարերը օծուած են երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի կողմէ: Եկեղեցիին կառուցումը կարելի եղած է իրագործել շնորհիւ հանգանակութիւններու, Զանգեզուրի պղնձամոլիպտէնի գործատան, Սփիւռքի կապանցիներու տրամադրած միջոցներուն:

Սիւնիքի մարզպետ Էտիկ Բարսեղեան խօսք առնելով ողջունած է հոգեւոր շինութեան բացումը: Իրեն յաջորդած է Գարեգին Բ. որ շնորհաւորելով կապանցիները, արեւշատութեան մաղթանքներ ըրած է: Հայրապետը եկեղեցւոյ նուիրած է սկիհ մը:

Նուէրներ յանձնած են նաեւ զանազան կազմակերպութիւններ: Հանդիսութեան աւարտին, ըստ աւանդութեան, տեղի ունեցած է մատաղի մատուցում:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Գէտիքփը (երգիչ Պարթեւի) զբօսարանին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին, Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանք եւ Գալֆայեան – Սէմէրճեան վարժարաններու խնամակալութիւնները երեկոյթ մը կազմակերպած են «Ուսուցչաց Օր»ուան նուիրուած: Նախ խօսք առած է Դպրեվանքի խնամակալութեան ատենապետը՝ Մկրտիչ Թիմուրճուօղլու որ դիտել տուած է որ մեր կեանքի բոլոր իրադարձութիւնները կը վերագրենք կրթութեան կամ կրթութեան պակասի, արդարեւ ամենակարեւոր բանը կրթութիւնն է: Նըմանօրինակ ելոյթ մը ունեցած է նաեւ Գալֆայեան Ճեմարանի խնամակալներէն տոքթ. Արտաշ Ագտաղ: Խօսք առած են նաեւ տնօրէններ՝ Հայկ Նշան եւ Վարդուհի Մերտին: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված է երգիչ Պարթեւ:

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Ծնունդ Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 25-ին: Նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ պատարագի «յիշատակութեան» բաժնին մէջ, յիշելէ ետք Պոլսոյ աթոռին գահակալներէն երկվեցեակ մը անուններ, հուսկ յիշատակած է նաեւ նուիրապետական աթոռները՝ Էջմիածին, Անթիլիաս, Երուսաղէմ: Յաւարտ պատարագի եկեղեցւոյ հանդիպակաց նորաշէն փակ մարզարանին մէջ տեղի ունեցած է սիրոյ սեղան մը, որուն մասնակցած են աւելի քան 500 հոգի: Խօսք առած են մատաղի յանձնախումբի նախագահ՝ Արթին Պալ, Գէորգ Թաշքըրան որ կարդացած է Թաղային խորհուրդի տեղեկագիրը: Ան յայտնած է որ ներկայիս 425 աշակերտներ կ'ուսանին Տատեան վարժարանին մէջ եւ կը պաշտօնավարեն 40 ուսուցիչներ: Նուէրները արդէն իսկ սկսած են, երբ բարձրախօսը յանձնուած է Պ. Նալպանտի: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Հուսկ, նուէրներ" դադրած են, երբ Պ. Նալպանտ յայտնած է որ հաւաքուած է արդէն պատկառելի գումար մը, լիովին բաւարար իրագործելու համար յետագայ ծրագրերը:

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 26-ին, վարժարանին հիմնարկութեան 175-ամեակին առթիւ,կազմակերպուած է «Մըխիթարեանցի գրողներ»ու նուիրուած գրական երեկոյթ մը, որու ներկայ եղած է Մեսրոպ Պատրիարք: Երեկոյթը բացած է Միութեան վարչութեան ատենապետ՝ Արսէն Գովան, ապա բարձրախօսը յանձնած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ եւ Մխիթարեան վարժարանի սան՝ Ռոպէր Հատտէճեանին, որ բացատրած է երեկոյթին բնոյթը: Ան շեշտած է որ վարժարանին բոլոր սաները կրցած են ըմբոշխնել Մխիթար Աբբահօր հիմնած հաստատութենէն տարածուող լոյսը: Ռ. Հատտէճեան հանրութեան ծանօթացուցած է հայաստանցի արտասանող Արամ Կոստանեանը, որ արտասանած է եօթը մխիթարեանցի գրողներէ գործեր: Երեկոյթին հուսկ բանքը ըսած է Մեսրոպ Պատրիարք: Գնահատած է կազմակերպիչներու տարած աշխատանքը, արձագանգելով Ռ. Հատտէճեանի խօսքերուն, Պատրիարքը դիտել տուած է որ, Մխիթարեանցիները իսկապէս անժխտելի վաստակ մը ունին. հսկայ մըն էր Մըխիթար Սեբաստացին, որուն հիմնած միաբանութիւնը մնաց միշտ հայ լեզուի եւ մշակոյթի շրջագիծին մէջ: Վերջացընելով հարց տուած է. – «Մենք ի՞նչ կ'ընէինք եթէ այս համայնքէն ներս ունեցած չըլլայինք Հատտէճեան մը, Զահրատ մը, Խրախունի մը, Շիկահեր մը»:

ՊՈԼՍՈՅ Խաչեան Սանուց Միութեան մէջ, Նոյեմբեր 27-ին, հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, նուիրուած «Ուսուցչաց Օր»ուան, ի պատիւ Խաչեանի նախկին եւ ներկայ ուսուցիչներուն: Առաջին խօսք առնողը եղած է լիսէի բաժնի տնօրէնուհին՝ տիկին Սաթենիկ Նշան, որ վերլուծած է ուսուցչին դերը մարդ կերտելու աշխատանքին մէջ: Իրեն յաջորդած է նախակրթարանի բաժնի տնօրէնուհի տիկին Աննիկ Գալփաքճեան: Վարժարանին աշակերտները իրենց մասնակցութիւնը բերած են շարադրութիւններով: Խանդավառ ճառ մը արտասանած է տոքթ. Արամ Ֆընտըք:

ՊՈԼՍՈՅ Խաչեան Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Նոյեմբեր 29-ին, բանախօսութիւն մը տուած է Հալէպէն ժամանած մտաւորական եւ հրապարակագիր՝ Լեւոն Շառոյեան, նիւթ ունենալով՝ Սփիւռքահայ մամուլի այսօրուան համայնապատկերը: Խաչեան Սանուց Միութեան ներկայացուցիչներէն՝ տիկին Մարիամ Տրամէրեան ներկայացուցած է օրուան բանախօսը, որ թէեւ արձակուրդը եկած էր անցընելու, բայց, իրականին մէջ, կու գար ամբողջովին հաղորդըւելու Պոլսոյ համայնքին մամուլին եւ մշակոյթի աշխարհին հետ: «Մարմարա»յի փոխ խմբագրապետուհին ալ արտայայտուած է բանախօսին մասին, շեշտելով անոր անկողմնակալ մօտեցումը եւ իր տպաւորութիւնները փոխանցելու ընդունակութիւնը: Ապա, կարգը եկած է Լ. Շառոյեանի, որ հակիրճ մէկ համայնապատկերը տուած է հայ մամուլին սկսելով Շմաւոնեան Քահանայի «Ազդարար»էն եւ յայտնած է թէ անկէ ի վեր, մօտաւորապէս 206 տարիներու երկայնքին, հրատարակուած են մօտ 4000 անուն պարբերաթերթեր, բայց այսօր իսկ դժուար է համրել թէ քանի՛ պարբերական կը հրատարակուի: Անցնելով հայ մամուլին այսօր պարզած պատկերին, բանախօսը մի առ մի տուած է անունները այն օրաթերթերուն եւ շաբաթաթերթերուն, որոնք լոյս կը տեսնեն դժուարին պայմաններու մէջ, յիշատակուած բոլոր թերթերուն մասին վերլուծական խօսք ըսելով: Բոլոր այն թերթերը, նշած է բանախօսը, որոնք կրցած են դիմագրաւել դժուարութիւնները, կը պատկանին զանազան քաղաքական կամ ընկերային մարմիններու, իսկ անհատական անկախ օրաթերթերը, որոնց կարգին են «Յառաջ», «Մարմարա» եւ «Ժամանակ», մատի վրայ կը համրուին: Իր եզրակացութեան մէջ, Լ. Շառոյեան հաստատած է որ ներկայ պատկերը աւելի քան ցաւալի է, ընդգծած է որակաւոր աշխատակիցի պակասը, հայաստանեան մամուլէն յաճախակի արտատպումները, որոնք կը դժուարացնեն Սփիւռքի մէջ արեւմտահայերէնը պաշտպանելու եւ ապրեցնելու գործընթացը: Վերջաւորութեան, իր խօսքը ըսելու հրաւիրուած է «Մարմարա»յի խմբագրապետը, որ իր կարգին ցաւ յայտնած է տեսնելով որ ինչպէ՛ս սփիւռքահայ մամուլը օրէ օր կը տկարանայ: Հուսկ, Խաչեան Սանուց Միութիւնը ճոխ ընդունելութեամբ մը պատուած է ներկաները:

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ալքազար սինեմային մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, ներկայացուած է հայաստանցի երիտասարդ բեմադիր Տիգրան Խզմալեանի ժապաւէնը՝ «Օդէն ալ թեթեւ», նուիրուած Հայաստանի եւ համաշխարհային համբաւի տէր ծաղրածու, վաղամեռիկ հոպիտ Լէոնիդ Ենգիպարեանի յիշատակին: Ժապաւէնը խոր տըպաւորութիւն ձգած է հայ և թուրք ներկայ արուեստասէրներուն վրայ: Ֆիլմը կը ներկայացուէր «Անհասկացողութիւն եւ մարդկային իրաւունքներ» թեմայով կազմակերպուած շարժանկարի միջազգային փառատօնին:

ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԲԱԺԱԿ

2002

ԳՈՐԷԱ – ՃԱՓՈՆ

ԽՄԲԱԿՆԵՐՈՒ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ ՖՐԱՆՍԱ – ՍԷՆԷԿԱԼ ՄՐՑՈՒՄՈՎ ՄԱՅԻՍ 31-ԻՆ, ՍԷՈՒԼ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 1-ին, Հարաւային Գորէայի Պիւզան քաղաքին մէջ մեծ շուքով տեղի ունեցաւ խմբակներու կազմաւորման վիճակահանութիւնը ֆութպոլի 2002-ի Համաշխարհային Բաժակին, զոր կը կազմակերպեն Հարաւային Գորէա եւ Ճափոն միասնաբար:

Կատարուած վիճակահանութենէն պարզուեցաւ խմբակներու հետեւեալ պատկերը. –

Ա. ԽՄԲԱԿ
Ֆրանսա, Ուրուկուէյ, Դանիա, Սէնէկալ:

Բ. ԽՄԲԱԿ
Սպանիա, Սլովենիա, Փարակուէյ, Հարաւային Ափրիկէ:

Գ. ԽՄԲԱԿ
Պրազիլ, Թուրքիա, Չինաստան, Գոսթա-Ռիքա:

Դ. ԽՄԲԱԿ
Հարաւային Գորէա, Լեհաստան, ԱՄՆ, Փորթուկալ:

Ե. ԽՄԲԱԿ
Գերմանիա, Սաուտական Արաբիա, Իրլանտա, Գամըրուն:

Զ. ԽՄԲԱԿ
Անգլիա, Շուէտ, Արժանթին, Նիժերիա:

Է. ԽՄԲԱԿ
Իտալիա, Մեքսիքա, Իտալիա, Էքուաթէօր:

Ը. ԽՄԲԱԿ
Ճափոն, Պելժիա, Ռուսաստան, Թունիս:

Մրցաշարքին բացումը կը կատարուի Մայիս 31-ին Սէուլ տեղի ունենալիք Ֆրանսա – Սէնէկալ մրցումով: Աւանդութիւն է որ նախորդ մրցաշարքին ախոյեանը, -այսինքն այս պարագային Ֆըրանսան-, ունենայ առաջին հանդիպումը: Իսկ Սէնէկալ նորեկ մըն է. առաջին անգամ է որ կը մասնակցի Համաշխարհային Բաժակի այս երգրափակիչ մըրցաշարքին:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՑԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Զօհրապ, հակառակ իր վրայ ըրած ճիգերուն, չէր կրնար իր պաղարիւնութիւնը պահել: Տխրութիւնը հետզհետէ կը ճնշէր զինքը, եւ սեւ մտածումներ կը չարչարէին միտքը:

Արդէն, պատերազմի առաջին օրերէն իսկ, չափազանց յոռետես դարձած էր եւ յաճախ կը կրկնէր իր բարեկամներուն:

– Այս մարդիկը ամէն բան ընելու կարող են, մանաւանդ այնպիսի առիթ մը ձեռք անցուցած են, որ երբեք չէին ունեցած. ասոնք կրնան նոյնիսկ բոլոր Հայերը ջարդել:

Եւ ջարդի այդ հեռապատկերը ճշմարիտ մղձաւանջ մը, սեւեռուն գաղափար մը դարձած էր իրեն համար:

Ու հիմա կառքին մէջ կրկին այդ սրհաւիրքը կը ցցուէր իր աչքերուն առջեւ:

«Ինչո՞ւ զիս կը ձերբակալեն, – կը խորհէր, – անշուշտ աքսորելու համար, ինչպէս աքսորեցին միւսները եւ յետո՞յ, միթէ աքսորով պիտի լմննա՞յ ամէն բան, թէ՞ աքսորը պարզապէս միջոց մըն է մեզ մեկուսացնելու, աչքերէ հեռու տանելու, որպէսզի կարենան անշշուկ եւ առանց խնդիր յարուցանելու մեզ բնաջինջ ընել»:

Իր մտատանջութիւնը փարատելու համար անընդհատ սիկառէթ կը ծխէր:

Պահ մը փորձեց խօսեցնել իրեն ընկերացող քօմիսէրը, յուսալով, որ կրնար անկէ բան մը իմանալ:

– Լաւ կ'ըլլար, որ քիչ մը ձերմակեղէն առնէի միասին, – ըսաւ, – թերեւս զիս հեռու տեղ մը կը ղրկեն:

– Չեմ կարծեր, – պատասխանեց քօմիսէրը, – պարզապէս հարցաքննութեան մը համար ձեզ ուզած ըլլալու են:

– Եթէ այդպէս ըլլար պէտք չի կար այսպէս կէս գիշերին զիս տանելու:

– Կ'երեւայ, որ հրամանը ուշ հաղորդուած է:

– Արդեօք ինծի զատ ուրիշնե՞ր ալ կան ձերբակալուած:

– Տեղեկութիւն չունիմ... ամէն պարագայի կարեւորութիւն ունեցող խնդիր մը ըլլալու չէ:

– Ինչո՞ւ այդպէս կը հետեւցնէք:

– Ձեր դիրքը ունեցող անձնաւորութիւն մը բնականաբար դիւրաւ չեն բանտարկեր եւ աքսորեր:

Զօհրապ տեսաւ, որ պիտի չկրնայ որեւէ որոշ տեղեկութիւն մը քաղել իր խօսակիցէն եւ լաւագոյն համարեց լռել ու թաղուիլ իր մտածումներուն մէջ:

Գրեթէ նոյն ժամուն եւ նոյն պայմաններուն մէջ կը ձերբակալուէր նաեւ Վարդգէս:

Հետեւեալ օրը ամբողջ Պոլիս իմացած էր գգայացունց լուրը, եւ սարսափը նորէն տիրած էր ամէնուն վրայ:

Ուրեմն հալածանքը ո՛չ թէ չէր դադրած, այլ նոր թափով վերսկսած էր:

Առտուն կանուխ Զօհրապ եւ Վարդգէս խիստ հսկողութեան մը ներքեւ կը տարուէին Հայտար փաշայի կայարանը, ուր արդէն Գոնիա մեկնող կառախումբը կեցած էր:

Զօհրապ ընկճուած եւ տխուր կը քալէր լրտեսներէ շրջապատուած, իսկ Վարդգէս պահած էր իր սովորական զուարթութիւնը եւ կը ջանար սիրտ տալ իր ընկերոջ:

Երկաթուղիի հայ պաշտօնեաները կը դիտէին հեռուէն երկու աքսորականները, բայց չէին համարձակեր մօտենալ:

Իրենցմէ մին վազեց իմաց տալու Անտոն Թարաքի՝ Զօհրապին ու Վարդգէսին հրակողութեան ներքեւ կայարան բերուելնին:

Թարաք իսկոյն փութաց կայարան եւ ուղղուեցաւ այն վակոնը, ուր տեղաւորած էին երկու Հայերը:

Բայց ահա՛ ծպտեալ ոստիկան մը խնքը կեցուց:

– Ո՞ւր կ'երթաք այդ կողմը, – հարցուց խիստ կերպով մը:

– Զօհրապ էֆէնտին տեսնելու, – պատասխանեց Թարաք:

– Արգիլուած է:

– Կ'ուզէի հարցնել, որ արդեօք բանի մը պէտք ունի՞:

– Եթէ պէտք մը ունենայ կրնայ մեզի հաղորդել:

Զօհրապ, որ վակոնին պատուհանէն կը դիտէր, ձեռքովը նշան ըրաւ բարեկամին, որպէսզի հեռանայ եւ խնդիր չյարուցանէ:

Թարաք ակամայ համակերպեցաւ:

Քիչ ետքը վայրաշարժը մեկնումի սուլումը արձակեց, եւ կառախումբը կամաց – կամաց ճամբայ ելաւ:

Զօհրապ թախծութեամբ լեցուն յետին ակնարկ մը ուղղեց պատուհանէն դուրս, մինչ Վարդգէս ձեռքի շարժումով մը զըւարթօրէն կը բարեւէր հեռուն կեցող երկաթուղիի մէկ քանի հայ պաշտօնեաները:

Վայրկեան մը վերջը կառախումբը աներեւոյթ եղած էր:

Հէգ աքսորականները կ'երթային ամէնէն վայրագ ու անագորոյն մահուամբ մեռնելու:

Ինչպէս ըսինք, այդ երկու ծանօթ եւ սիրուած անձերուն ձերբակալութիւնն ու աքսորը նոր սարսափ մը սփռած էին ամէն կողմ:

Ոչ մէկ հայ ինքզինքը ապահովութեան մէջ կը զգար, եւ աքսորուելու հաւանականութիւնը, դամոկլեան սուրի մը պէս, կախուած էր ամէնուն գլխուն վրայ: Քանի մը օր ետքը թերթերու մէջ հրատարակուած «առժամեայ օրէնք» մը դարձեալ մտատանջութեան կը մատնէր բոլոր Հայերը:

Ասիկա իբր թէ պատերազմի միջոցին կառավարութեան գործունէութեանց դէմ շարժողներուն համար զինուորական իշխանութեան կողմէ ձեռք առնուելիք միջոցներուն մասին պատրաստուած օրէնք մըն էր՝ սուլթանին իրատէով վաւերացուած եւ կը պարունակէր սա չարաշուք հատուածը. «Բանակի եւ անկախ զօրաբանակի ու զօրաբաժնի հրամանատարները կրնան գիւղերու եւ քաղաքներու ժողովուրդը զատ – զատ կամ խմբովին ուրիշ վայրեր ղրկել եւ բնակեցնել, զինուորական անհրաժեշտութեանց բերումով եւ կամ՝ երբ զգան անոնց լրտեսութիւնն ու դաւաճանութիւնը»:

Այդ առժամեայ օրէնքով կառավարութիւնը պիտի ձեռնարկէր Հայերը բնաջինջ ընել:

(Շար. 117)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՊՈԼՍԷՆ ԵՐԵՒԱՆ

ԿԱՂԱՆԴԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28 – ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
8 օր – 7 գիշեր

Հրազդան պանդոկ (****)

Շրջապտոյտներ, Ամանորի հանդէս
Լիւքս օթօպիւսներով փոխադրութիւն

675 ամերիկեան տոլար

Այս գինին մէջ են Իսթանպուլ – Երեւան – Իսթանպուլ օդանաւի տոմսը, օդային հարկերը, պանդոկը՝ նախաճաշ եւ ընթրիք, օդակայան–պանդոկ փոխադրութիւն, շրջագայութիւններ, համերգ, կաղանդի հանդէս, Հայաստանի մուտքի վիզա։ Գինէն դուրս են Փարիզ – Իսթանպուլ – Փարիզ թռիչքը, ցերեկուան ճաշերը։

Մանրամասնութիւններու համար հեռաձայնել՝

ԲԱԳՐԱՏ ԷՍԴՈՒԿԵԱՆ
90 (212) 24 17 991 Իսթանպուլ

ԱՐԹՕ ԽԱՉԻԿՕՂԼՈՒ
90 (212) 52 71 024 Իսթանպուլ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures
— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur
Venez nombreux
Ambiance chaleureuse et cordiale
— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

PHONETHON 2001

du Fonds Arménien de France

C'est l'heure de dire Merci!

Merci à **France Télécom et 21 IMCN** pour leur appui technique

Merci **aux médias** de leur soutien

Merci **aux bénévoles** de leur dévouement

et surtout

Merci **aux donateurs** de leur confiance

Envoyez vos chèques même si vous n'avez pas reçu d'enveloppe «T»
Il n'est pas trop tard

Un reçu Cerfa vous sera remis immédiatement pour votre déclaration d'impôts 2001

Fonds Arménien de France — BP 12 — 75660 Paris cedex 14

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

POUR LA PREMIERE FOIS:
ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Exposition de peinture

des élèves de l'Ecole d'Arts Plastiques de la M.C.A.

RETROSPECTIVE des OEUVRES de leur professeur
ԽԱՉԻԿ ԳԱԶԱՆ
KHATCHIG KAZAN, sculpteur

du samedi 1er au vendredi 8 décembre
de 14h à 19h
Espace Culturel «LE 148»
148, rue P.-V. Couturier, Alfortville
— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 7 décembre à 19h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge

— Entrée libre — Cocktail —

VOYAGE EN ARMENIE

(OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE)

DU 15 AU 22 AVRIL (prix: 7.000 F)

organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
1, rue Cabanis, 75014 Paris (☎ 01 47 35 30 23)

Accompagneur : **pasteur Samuel Sahagian**

Pour s'inscrire, envoyer acompte de 1.000 F à S P F A

—— Programme détaillé sur demande ——

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — Marseille 1er
☎ 04 91 50 15 09

exposition-vente de Noël

Samedi 8 décembre et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE
- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour du 28 décembre 2001 au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE : DU 31 DECEMBRE 2001 AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :
- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

**

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX

du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
VENDREDI
7 DECEMBRE
2001

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.314

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77e ANNEE — N° 20.314

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ՌՈՒՍԵՒ-ՀԱՅ ԶՕՐՔԵՐՈՒ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ռուսաստանեան դաշնակցութեան խորհուրդը Դեկտեմբեր 5-ին վաւերացուցած է հաւաքական ապահովութեան զօրքերու միասնական ծրագրումին վերաբերեալ Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ Պաշտպանութեան նախարարներու կողմէ ստորագրուած համաձայնագիրը: Ան արդէն վաւերացուած էր Հայաստանի կողմէ:

ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 5-ին «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին գործադիր տնօրէնը Վահան Տէր – Ղեւոնդեան ամփոփած է աշէտի գօտիին մէջ կատարուած աշխատանքները եւ ԱՄՆ-ու եւ եւրոպական կարգ մը երկիրներու հանգանակութիւններուն արդիւնքները:

Գիւմրիի մէջ աւարտին մօտ է թիւ 19 միջնակարգին մէկ մասնաշէնքը, թիւ 32 դպրոցը եւ Արովեան փողոցի թիւ 121 շէնքը որ պատմական յուշարձան է: Կը կառուցուի Սպիտակի մշակոյթի պալատը, չորս բնակելի շէնք, դպրոցի մը մէկ մասնաշէնքը, միջնակարգ մը, մանկապարտէզ մը եւ Տաշիրի բազմաբուժարանը:

Ֆրանսայի ֆոնէթոնին արդիւնքներուն հետ Վ. Տէր – Ղեւոնդեան տուած է Գանատայի (Թորոնթօ) հանգանակութեամբ ստացուած խոստումներուն գումարը (30 հազար տոլար): Ան աւելցուցած է թէ Երցախի Հիւսիս – Հարաւ կառուղիին Գ. հատուածը (Դաշբուլաղ – Բալուջա, 9,7 քիլոմեթր) արդէն սկսած է կառուցուիլ:

ԼՂՀ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի ղեկավար Գ. Պաղտասարեան Դեկտեմբեր 3-ին մամուլի ասուլիսով մը ամփոփած է Պէրլինի Նոյեմբեր 26 – 27-ի միջազգային խորհրդաժողովին արդիւնքները: Անոր մասնակցած են Վրաստանէն, Հայաստանէն, ԼՂՀ-էն, Ազրպէյճանէն, Օսեթիայէն, Ռուսաստանէն, Թուրքիայէն, Իրանէն ներկայացուցիչներ: Կովկասեան հակամարտութիւններու օրակարգով ժողովին հիմնական ուշադրութիւնը գրաւած է Ղարաբաղի հարցը: Գ. Պաղտասարեան որ ներկայացուցած է ԼՂՀ-ը, ըսած է թէ Գերմանիոյ կառավարութեան Կովկասի խորհրդական Տ. Շիեուլինկ իր ելոյթին մէջ ծանրացած է Ղարաբաղի խնդրին վրայ: Ղարաբաղի կարգավիճակի որոշումին մէջ ան կարեւոր չափանիշ նկատած է ժողովրդավարութեան եւ քաղաքացիական հանրութեան զարգացումը: Ռուսաստանի ներկայացուցիչը մեղադրած է Ազրպէյճանը որ շրջանի տնտեսական ծրագիրներուն Հայաստանի մասնակցութիւնը կը խոչընդոտէ:

ՆՈՐ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ ՎԵՐԱՊՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԻՆ ՄԷՋ

Լոս Անճըլըսէն փաստաբան Վարդգէս Եղիայեանի գրասենեակէն ստացուած հաղորդագրութիւն մը կը տեղեկացնէ 1915-էն վերապրողներու, անոնց շառաւիղներուն ապահովագրական դատին մէջ արձանագրուած վերջին նորութիւնը: Վ. Եղիայեան այն իրաւաբանն է որ կը ներկայացնէ հայ պահանջատէրերը, «Նիւ-Եորք Լայֆ Ինշիւրընս» ապահովագրութեան ընկերութեան դէմ: Հարցը կը վերաբերի 1895 – 1915 շրջանին Օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող Հայերու կողմէ կատարուած կեանքի ապահովագրութեան վճարումներուն որոնք պէտք է հատուցուին այդ անձերուն շառաւիղներուն:

«Նիւ-Եորք Լայֆ Ինշիւրընս» ընկերութեան փաստաբանները պահանջած էին որ դատը Փարիզ կամ Լոնտոն փոխադրուի, այն պատճառաբանութեամբ որ ապահովագրութեան վճարումները առեւնին ֆրանքով կամ անգլիական սթերլինով կատարուած են: Սակայն, Գալիֆորնիոյ դաշնակցային դատարանին դատաւոր Քրիսթին Սնայտէր Նոյեմբեր 28-ին մերժած է այդ առաջարկը եւ որոշած որ դատը պէտք է շարունակուի ԱՄՆ-ու մէջ ուր կ'ապրի զոհերու ժառանգորդներուն մեծ մասը: Ընկերութենէն պահանջուած հատուցումի գումարը նուազագոյն 687 միլիոն տոլար է:

ԱՄՆ-ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԱՆԳԱՐԱ ԱՅՑԸ

ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարը Գ. Փաուըլ Դեկտեմբեր 4-ին Անգարայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Թուրքիոյ հանրապետութեան նախագահին ու վարչապետին եւ Արտաքին գործերու նախարարին հետ, գլխաւորաբար իր երկրին Իրաքի դէմ յառաջիկայի նպատակներուն մասին: Պատասխանելով վարչապետ Պ. Էճէվիթի այս ուղղութեամբ մտահոգութեան, ամերիկացի նախարարը ըսած է թէ Իրաքը ներկայիս ԱՄՆ-ու օրակարգին վրայ տեղ չունի, անոր մասին տրուած պաշտօնական որոշում մը խնդրոյ առարկայ չէ, այսուհանդերձ իրենք այդ երկրին առընչուած մտահոգութիւններ ունին: Թուրքիոյ վարչապետը իրեն ըսած է թէ առանց յստակ փաստերու եթէ զինուորական գործողութիւններու ձեռնարկուի Իրաքի դէմ, ատիկա շրջանին մէջ խոր անկայունութիւն կը ստեղծէ:

Իրաքը նիւթ եղած է Փաուըլի եւ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի հանդիպումին ալ. ամերիկացի նախարարը պատասխանելով իր խօսակիցին հարցումին, յայտնած է թէ Իրաքի առընչութեամբ Թուրքիայէն ակնկալութիւններ չունին, կրկնելով որ իրենք ալ տակաւին չեն որոշած թէ ինչ քայլերու պիտի դիմեն այդ երկրին նկատմամբ:

Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ առանց մանրամասնութիւն տալու թէ Փաուըլի հանդիպումներուն նիւթ եղած են նաեւ Սեպտեմբեր 11-էն ի վեր Անգարայի ցոյց տուած զօրակցութիւնը, Կովկասեան շրջանի հարցերը, Եւրասիոյ ուժանիւթի ճամբաները, Բաքու – Ճէյհան նաւթատարին ծրագիրը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԺՈՍՓԷՆ՝ ՀԱՒԱՆԱԲԱՐ ԹԵԿՆԱԾՈՒ

Լ. Ժոսփէն, Դեկտեմբեր 5-ին, պատասխանելով հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանի երկու լրագրողներու, անդրադարձաւ օրուան միջազգային եւ ազգային հարցերուն: Ինչ կը վերաբերի միջազգային կացութեան, Նախարարապետը կողմնակից է Պաղեստինեան Պետութեան հաստատման Իսրայէլի կողքին, փոխադարձ ճանաչումով: Կը խորհի նաեւ թէ պաղեստինեան կողմի միակ լիազօր խօսակիցը Արաֆաթը կրնայ ըլլալ եւ Իսրայէլ պէտք չէ պաղեստինեան իշխանութեան ղեկավարին դէմ գործէ: Աֆղանիստանի մասին, Ժոսփէն կը խորհի որ Միացեալ – Նահանգները կ'ուզեն առանձին գործել եւ այդ պատերազմը կը նկատեն իրենց պատերազմը: Ծիծաղելի չի գտներ Ֆրանսայի ղրկած զօրքերու վիճակը եւ Աֆղանիստան ժամանումին յապաղումը, ամէն ինչ ժամանակացոյցի հարց է եւ հարկ էր չկանխել անոնց ժամանման լուրը: Արդար կը գտնէ որ Միացեալ – Նահանգները պայքարին ահաբեկչութեան դէմ, Ֆրանսա կը պահէ ազատութիւնը: Այլ խօսքով, կը պարզուի որ Ֆրանսա 100% համաձայն չէ ամերիկեան քաղաքականութեան այդ ճիւղին մէջ:

Ներքին ճակատի վրայ, Ժոսփէն գոհ է իր հաշուեկշիռէն: Բոլոր մարզերուն մէջ, կը խորհի որ իր կառավարութիւնը պէտք եղածը ըրած է: Կ'ընդունի որ անապահովութիւնը չէ նուազած, բայց, հոդ ալ շատ բան եղած է եւ պիտի ըլլայ: Զինուորական ոստիկաններուն համար, անհրաժեշտ կը տեսնէ որ Պաշտպանութեան նախարարը վերսկսի երկխօսութիւնը: Կը ծանրանայ անոնց վայելած առաւելութիւններուն վրայ, ընդունելով հանդերձ անոնց դժուարութիւնները եւ վտանգաւոր կեանքը: Ապահովութեան գետնի վրայ, չի խորհիր որ խախտումներ կան արդարադատութեան ճիւղին մէջ, ինչպէս նկատել տուած էր Շիրաք: Արդէն, ընդհանուր ձեւով, պաշտպանելով իր կառավարութեան գործունէութիւնը, Ժոսփէն պատասխանեց Շիրաքի քննադատութիւններուն: Զուգելով հանդերձ հաստատել նախագահական իր թեկնածութիւնը, զոր «հաւանական» կը նկատէ, ամէն ձեւով, «հաւանական թեկնածուն» էր որ կ'արտայայտուէր:

Ամէն ձեւով, գրեթէ հինգ տարիներու երկայնքին, իրագործուած աշխատանքները դրական կը նկատէ: 35 ժամերու կիրարկումին թերութիւնները չընդունիր, այլ կը տեսնէ միայն առաւելութիւնները, ինչ կը վերաբերի գործազրկութեան: Կիկու օրէնքն ալ կը պաշտպանէ, ան նորպատակ չէ ունեցած ազատ արձակելու յանցագործներ: Խօսելով նաեւ Շըվէնըման-ի թեկնածութեան մասին, անոր մէջ կը տեսնէ անցեալի կարօտ ունեցող անձի մը թեկնածութիւնը: Կը խորհի որ Շըվէնըման շատ նեղմիտ գաղափար մը ունի Ֆրանսայի մասին, մինչ կայ եւրոպական իրականութիւն մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ Արաֆաթի առաջարկին ընդառաջելով դադրեցուցած ըլլալով Գազայի ռմբակոծումը, կը սպասէ լուրջ քայլերու: Արաֆաթի առաջին կարգադրութիւններէն եղած է Համասի հիմնադիր ու ղեկավար շէյխ Եասինը բնակարանային հսկողութեան ենթարկելը: Արգիլուած է իրեն հետ ամէն շփում: Այդ միջոցառումէն քիչ առաջ նոյն դէմքը հարցազրոյցի մը ըսած է թէ այնքան ատեն որ պաղեստինեան հողերու գրաւումը վերջ գտած չէ, կը մերժէ վերջ տալ Իսրայէլի դէմ ամէն տեսակ արարքի: Արաֆաթի կարգադրութիւնը պատճառ եղած է որ Համասի շարքայիններուն եւ պաղեստինեան ապահովութեան ուժերուն միջեւ բախումներ սկսին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, նոր ոճրափորձ մը գործուած է Թիզի Ուզուի շրջանը: Եօթը հոգի սպաննուած են: Արարքները կը վերագրուին իսլամապաշտ խմբակներու:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ Խորհրդարանի նախագահ ընտրուած է Սերգէյ Միրոնով: Կրեմլինի մօտիկ նման անձնաւորութեան մը ընտրութիւնը երկրին բարձրագոյն իշխանութեան այդ ատեանին, նախագահ Պուտինի լուրջ ազդեցութեան հեռանկարը ենթադրել կու տայ:

ԱԲԽԱԶԻԱ ապահովութեան երաշխիք եւ վերակառուցումի օժանդակութիւն պիտի ստանայ ԱՄՆ-էն, եթէ հրաժարի անկախութեան իր ձգտումէն ու կրկին վերածուի Վրաստանի մէկ շրջանին. առաջարկը ներկայացուցած է ամերիկացի պատուիրակ Ռ. Փերինս: Աբխազիոյ Արտաքին գործերու նախարարը պատասխանած է թէ Աբխազիա գնահատելով

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Դեկտեմբեր 6, Հինգշաբթի առաւօտ Երեւանէն նախագահական օդանաւով Փարիզ հասաւ Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, իր հետեւորդներով՝ Շահէ Արք. Աճէմեան, Նաւասարդ Արք. Կճոյեան եւ դիւանապետ Վազգէն Արեղայ Նանեան: Ռուասիի օդակայանին պատուոյ սրահին մէջ զինքը դիմաւորեցին Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագգաշեան, Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Ֆրանսայի հայ կաթողիկէ առաջնորդը Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, Աւետարանական եկեղեցւոյ առաջնորդը վերապատուելի Ժ. Լևոնեան, Յոյն օրթոտոքս մետրոպոլիտը Ժերեմի Եպիսկոպոս, պաշտօնական դէմքեր, եկեղեցական ժողովի անդամներ, մամուլի ներկայացուցիչներ ու անշուշտ Հայաստանի Փարիզի դեսպանը Է. Նալպանտեան:

Զինքը դիմաւորողները ողջունելով, Գարեգին Բ. իր ուրախութիւնը յայտնեց որ կաթողիկոսական առաջին այցը կը կատարէ Ֆրանսա: Ապա շնորհակալութիւն յայտնեց Ֆրանսայի, հայ գաղութին բարգաւաճումին ընծայուած պայմաններուն համար:

Նոյն օդանաւով Փարիզ ժամանեց նաեւ Հայաստանի նախագահին կինը Տիկին Պելլա Քոչարեան:

(Շար.ը Դ. էջ)

ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԹԵՐԹԸ
ԱՆՑԱՆԿԱԼԻ՞ ԹԷ ԱՒԵԼՈՐԴ

Հայաստանեան մամուլի անուններուն մէջ, նոյնիսկ տկար շրջաններուն, իր հետաքրքրական բնոյթը պահպանած թերթ մըն է «Կանչ»ը: Ան պատանիներուն շաբաթաթերթն է այսօր: Ունի 76 տարուան անցեալ մը: Վերջին տասնամեակի փոփոխութիւններուն զուգահեռ, ինչպէս այլ թերթեր, այս մէկն ալ անունի թեթեւակի շպարով մը «Պիոներ կանչ»էն վերածուեցաւ պարզապէս «Կանչ»ի: Ու բառի մը զեղչումով մէկդի ձգելով պարագայականին պիտակը, ունեցաւ իր կոչումին, պարունակութեան յարիր անուանումը: Ան վերջին տասնամեակի վերիվայրումներուն զուգահեռ անցաւ տաքէրէ ու պաղերէ. եղան շրջաններ երբ շաբաթական երեք թիւի անոր հերթականութիւնը պահել կարելի չեղաւ, վերածուեցաւ եռօրեայի, յետոյ շաբաթաթերթի: Եղան շրջաններ երբ ատիկա անգամ անկարելի եղաւ: Թերթը ունեցաւ նաեւ դադարի փակագիծեր: Բայց նոյնիսկ ամէնէն նեղ օրերուն չկորսուեցաւ «Կանչ»ին ուժականութիւնը: Խմբագիր փոխուեցաւ, հաւանօրէն աշխատակիցներ, թղթակիցներ ալ, սակայն, ան կրցաւ մնալ միշտ հետաքրքրական էջերու տէր, հետաքրքրութեամբ սպասուած թերթը, ոչ միայն իր ընթերցող բուն զանգուածին, այլեւ չափահասներու համար:

Հետաքրքրութիւն արթնցնող, ներկային մէջ իր չափերով իսկական կանչ մը ըլլալու անոր յատկանիշին մէջ մեծ է դերը գծօն ու համարձակ պատանիներու որոնք ամէն թիւի շատ անգամ կարճ տողերով ծուռութիւններ կը մատնանշեն, այդ մասին մտահոգութիւն եւ ընդվզում յայտնելով: Անոնք յաճախ անդամներն են թերթին շրջանակին մէջ գործող ակումբներուն, կամ ընթերցող դպրոցականներ, որոնք յայտնապէս չեն ուզեր իրենց տրամադրուած ազատ խօսքի այդ բեմը գործածելու առիթը փախցնել: Եւ յատկապէս այդ բաժիններով «Կանչ»ը միշտ ապացոյցը տուած է որ երկրին մէջ կայ ժամանակին յարդն ու ցորենը իրարմէ զանազանելու, դիւրին խանդավառութիւններն ու յուսահատութիւնները մերժելու կարող երիտասարդութիւն մը:

Այսօր, թերեւս նաեւ այս պատճառներով, «Կանչ»ը նոր տագնապի մատնուած է: Վերջին շաբաթներուն այլ թերթեր ալ կ'անդրադառնան այդ տագնապին, ափսոսանք յայտնելով որ պատանիներուն թերթը մնացած է փակուելու սպառնալիքին տակ: Ատոր պատճառը, ինչպէս բացատրած է «Հայկական ժամանակ»ը (Նոյեմբեր 24), այն է որ պետական վերաբերումը փոխուած է թերթին նկատմամբ: Այս տարուան Մայիսէն ի վեր դադրած է անոր յատկացումը, իսկ Հոկտեմբերին վարչապետը քննարկելով մանկապատանեկան մամուլի յատկացումներու հարցը, այդ ցանկէն ջնջած է «Կանչ»ը: Լրագրող Արմէն Գէորգեան կ'աւելցնէ թէ թերթը այդպէս «աչքի փուշ» նկատուած է, որովհետեւ վարչախումբին կողմէ թելադրուած հրահանգներուն կը մերժէ անսալ, էջերը կը տրամադրէ «այլախոհ» գրիչներու եւ «տպագրում է ընթերցողի շիտակ խօսքը մեր իրականութեան այլանդակ կողմերի մասին»: Այս ամբողջը ազատ խօսքի, ազատ մամուլի դէմ հալածանք է, լրագրողին համոզումով. նաեւ «վարչախմբի քաղաքական ու բարոյական անկման վկայութիւնը»:

Ասոր քով ուրախալին ան է որ «Կանչ»ը անբարեացակամ վարուելակերպին դէմ ունի բարեկամներու, զօրակիցներու շրջանակ մը: Արդէն նկարիչներու խումբ մը իրենց գործերէն նուիրած է անոր. այդ պաստառներուն վաճառքով կարելի եղած է թերթին հրատարակութիւնը: Անոնցմէ ետք հերթը առած են Լոս Անճըլըսէն Ն. Ճանոյեան, Աւետարանական եկեղեցիի Հայաստանի առաջնորդ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեան որոնց նուիրատուութիւններով ալ շարունակուած է գործը: Օգնած է «Արմատ» կեդրոնն ալ: Ա. Գէորգեան յարատեւելու գործին մէջ կարեւոր դեր կը վերագրէ «Կանչ»ի խմբագիր Հմայեակ Պետրոսեանին: Գրութիւնը կ'աւարտի այն համոզումով որ կարելի կ'ըլլայ թերթը տագնապէն փրկելու ճամբայ գտնել ու պատանիները առանց «Կանչ»ի չեն մնար:

Այս առումով հետաքրքրական են թերթին Նոյեմբեր 7-ի թիւին ամբողջ մէկ էջը գրաւած արձագանգները, փակուելու հեռանկարին դիմաց: Զանազան մարզերու յարգուած, ծանօթ անուններ կը հակադրեն կառավարութեան Հոկտեմբեր 24-ի որոշումին, դատապարտելով զայն, շեշտելով 76 տարեկան թերթին շարունակութեան անհրաժեշտութիւնը: Այդ էջին վրայ զօրակցողներէն են բանաստեղծ, գրականագէտ Հենրիկ Էդոյեանը, յօրինող Մարտին Իսրայէլեանը, Օփերայի նախկին տնօրէն Տիգրան Լեւոնեանը, ուսուցիչներ, նաեւ ծնողներ, աշակերտներ:

Հ. Էդոյեան դպրոցական տարիներու իր լաւագոյն յուշերը կը կապէ «Կանչ»ին հետ, նշելով որ ինչպէս իր տարեկիցները, անհամբերութեամբ կը սպասէր անոր: Մ. Իսրայէլեան որ այսօր ալ թերթին ընթերցողներէն է, մտահոգութիւն կը յայտնէ անոր խափանումին, դատապարտելով այդ մասին վճռած պաշտօնեաները: «Ցեղասպանութեան դէմ պայքարող պատերազմի եւ աշխատանքի վեթերաններ»ու նախագահը Ս. Պօղոսեան «իշխանութեան աթոռին կառչած այս կամ այն անհատի քմահաճոյք» կը նկատէ թերթին մասին տրուած վճիռը, դատապարտելով զայն ու ձայն բարձրացնելով որ վերաքննութեան ենթարկուի, ապա կատարեալ հնարաւորութիւն ստեղծուի «Կանչ»ի յետագայ անխափան հրատարակութեան համար:

Անդրադարձներ ստորագրած ծնողք մը կ'ուզէ որ կառավարութեան վճիռին մասին բացատրութիւն տրուի: Ցատկօրէն գիտնալ «ինչու»ն: Երկրորդը կ'աւարտի հարցումով մը. «Գուցէ այդ «իմաստուն» որոշում կայացնողների երեխաները միայն «Փլէյ պո՞յ» են կարդում»:

Ութերորդ դասարանի աշակերտուհի մը կը ձայնակցի նոյն «ինչո՞ւ»ին, գրելով. «Շտապում եմ այս հարցը տալ, որովհետեւ «Կանչ»ի փակումով ես էլ եմ զրկւում խօսքի իրաւունքից»:

Զգայուն տողերով նոյն դիրքէն գրած է ուրիշ աշակերտ մըն ալ, որ կ'ըսէ թէ ինքզինք վիրաւորուած կը զգայ: Կ'ուզէ որ որոշումին տէր իշխանաւորները հիմնաւորեն «ինչո՞ւ»ն. «ինչո՞ւ են ինձ զրկում իմ թերթից, այն թերթից որը եւ՛ իմ տարիքում, եւ՛ հիմա սիրում են նաեւ իմ հայրն ու մայրը, տատն ու պապը» կը գրէ ան:

«Հայեր» կեդրոնի տնօրէն Նաղէժտա Սարգսեան «Կանչ»ի պարագայով կը յիշէ անցած «այն ժամանակները երբ չափանիշներով սերունդ էին դաստիարակում»: Ինք ու իր տարեկիցները ատոր լեղի պտուղները ճաշակած են. կ'ուզէ որ այսօրուան պատանիները ունենան ինքնուրոյն, անկաշկանդ, անկեղծ խօսք ըսելու կարելիութիւնը, քանի որ «նրանք շատ հարցերում աւելի հեռատես են եւ անկեղծ»:

Այս վերջին նամակը «Կանչ»ի ճակատագրէն աւելի լայն խորհրդածութեան դաշտ մը կը բանայ: Չափանիշներով, կամ կաղապարներով սերունդ դաստիարակելու երեւոյթն է այդ մէկը: Ինչպէս երէկ էր: Կարդալէ ետք պատանիներուն շաբաթաթերթին մատնուած կացութիւնը, դժգոհութիւնները, սրբագրութեան սպասումը, կարելի չէ արդեօք ըլլալ մտածումին թէ արդեօք իսկապէ՞ս անցած են այն ժամանակները երբ չափանիշներով սերունդ կը դաստիարակուէր. Թէ անցած այդ ժամանակէն պահուած մտայնութիւններ, վարուելակերպեր կը յամենան տակաւին Հայաստանի իշխանութեան դիրքերուն վրայ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

«ԱԿՆ»
ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՄԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿԸ

Շնորհակալութեամբ ստացայ Արամ Քերովբեանի գլխաւորութեամբ «Ակն»ի արձանագրած ձայնապնակէն օրինակ մը, որ վը գէ կ'անցնի իմ ենթադրած չափերս: Գիշերային ժամերգութեան սաղմոս, երգ գիշերային ժամերգութեան (Ս. Ներսէս Շնորհալի – ԺԲ. դար), Աւետաբեր երգեր, Ապաշխարութեան շարականներ, Ծաղկազարդի շարականներ, Աւագ Ուրբաթի եւ Ս. Զատկի շարականներ, կցորդ՝ Իւղաբերից կարգի: Մօտ մէկ ժամուան վայելք, ամբողջական վերացում:

Գոցեցէք ձեր աչքերը լռութեան մէջ եւ յանձնուեցէք երկնուած երգերու հմայքին: Վայրկենական պիտի փոխադրուիք մեր հնագոյն եկեղեցիներէն մէկուն մէջ, ուր պիտի զգաք անծեփ քարէ պաղ պատերուն տուած սարսուռը, որ մսիլ չի տար սակայն, ընդհակառակը կը ջերմացնէ: Դուք ձեզ պիտի գտնէք ուրիշ կերպ աշխարհի մը մէջ: Կախարդուած ձեր զգայարանները պիտի յանձնուին ու ենթարկուին ուղեղային անծանօթ բջիջներու, որոնք սրբազան երաժշտութեան պիտի խառնեն բուրվառին խշխշոցը եւ հինաւուրց պատերուն դարեր առաջ ներծծած եւ պահած խունկի հոտը: Մեր նախնեաց հետ աղօթքի կանգնած կամ ծունկի եկած պիտի զգաք դուք ձեզ:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է խոստովանիմ որ լատինական «կրէկօրիէն» երգերու ազդեցութեան տակ, արական թաւ ձայներու երգեցողութիւն մըն էր որ կ'ակնկալէի. ուստի տեսքն իսկ խորթ եկաւ այն նկարին, որ ձայնապնակին կողքին վրայէն կ'երեւէր եւ ուր «Ակն»ի երկսեռ խումբը կար: Չեմ գիտեր երբէն ի վեր մեր եկեղեցիներուն մէջ կիները կը մասնակցէին երգեցողութեան: Սակայն կրնամ պնդել որ ձայնապնակը շատ բան պիտի կորսնցնէր իր որակէն եւ առթած տպաւորութենէն եթէ ըլլար սոսկ արական: Ինչքա՜ն պիտի աղքատանար գործը եթէ չըլլար Վիրժինիա Քերովբեանի մասնակցութիւնը: Արեւագալի Բ. երգին սկիզբը, հոն ուր կը սկսէր իր մեներգը «Յարեւելից յարեւմուտս մանկունք սիոնի օրհնեցէք...» յուզումի ի՞նչ ալիք էր որ ցնցեց համակ էութիւնս:

Հաւանաբար քիչ մը անիրաւութիւն ըրի անջատ տալով երգչուհիի մը անունը, վասնզի սկսելով Արամ Քերովբեանէն, իր ղեկավարութեան տակ խումբին ամբողջական կազմը սքանչելի կերպով միաձուլուած էր. անկեղծ էր եւ փոխանցիկ՝ բոլորին ջերմեռանդ աղօթքը: Կեցցէ՛ս Արամ, որ իրապէս կրցեր ես հանել մեր հոգեւոր երաժշտութեան ակին, մաքրել շարականներու եւ երգերու աւելորդութիւնները եւ օրհնեալ, ջինջ ու զուլալ ջուրով մարել մեր պապակը:

Յուսամ թէ ինչպէս Փարիզ, նաեւ ֆրանսահայ բոլոր գաղութները կարենան գնահատել, գուրգուրալ եւ քաջալերել այս երախտաշատ աշխատանքը: Ֆրանսա հպարտ պէտք է ըլլայ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբէն եւ Խաչատուրեան Դպրաց Դաս Երգչախումբէն ետք ծնունդ տուած ըլլալով «Ակն» հոգեւոր երաժշտութեան ուսմանց կեդրոնին:

Նոյեմբեր 24-ին, ներկայ եղանք Կ. Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւթի Ծնունդը» օրաթորիոյին կատարումին, Մոնրէալի Նոթր-Տամ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, հեղինակին ղեկավարութեամբ եւ յոտնկայս ծափահարեցինք: Այս առթիւ տպուած եւ ցրուած գեղեցիկ գրքոյկէն սորվեցայ որ Յակոբ Օշականի խօսքերով տրուած դիւցազներգութեան վրայ յօրինուած այս օրաթորիօն 1994 թուականին առաջին անգամ ժողովուրդին հրամցուած է Փարիզ, Սորպոնի Մեծ Ամփիթատրոնին մէջ եւ արժանացած է երաժշտական քննադատներու միահամուռ գնահատանքին: Ան ի ճանաչում Կարպիս Ափրիկեանի բազմամեայ անխոնջ վաստակին՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Կիլիկիոյ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը շնորհած են Ներսէս Շնորհալի, Ս. Սահակ-Մեսրոպ եւ Մեսրոպ Մաշտոց շքանշանները, ինչպէս նաեւ Փարիզի քաղաքապետ Ժագ Շիրաք պարգեւատրած է զինքը Փարիզ քաղաքի շքանշանով:

Կը մտաբերեմ Սիլվարդ Գարամանուկի յօրինումներուն Հայաստանի մէջ Յովհաննէս Միրզոյեանի մեկնաբանութեամբ արձանագրուած խտացեալ սալը. նաեւ Արման Վարդանեանի գրի առած «Կանկրուկ» թատերախաղը, որ բեմադրուեր էր Հայաստանի արուեստագէտներու կողմէ, բեմայարդարումի եւ երաժշտական ազդեցութիւններու վարպետ օգտագործումով: Ռ. Հատտէճեան երկու պարագային ալ կ'ընդգծէ այն մեծ նպաստը, որ բերուած է հայրենի արուեստագէտներու կողմէ եւ կը վստահեցնէ որակի անհամեմատ բարձրութիւնը զոր կրցած են ապահովել: Խորհրդային շրջանէ մնացած եւ առենօք Հայաստանին պատիւ բերած փառքի կարեւոր ճիւղերը, ի՛նչ բարեբախտութիւն որ կրցեր են տոկալ արտագաղթի մահաբոյր հոսանքին դէմ: Այս նկատումներով է որ Կ. Ափրիկեանի եւ Սիփան-Կոմիտաս երգչախումբին, ինչպէս նաեւ Ա. Քերովբեանի եւ «Ակն» հոգեւոր երաժշտութեան ուսման կեդրոնին կը մաղթեմ հայրենի արուեստագէտներուն հետաքրքրութիւնը. բան մը որ տնտեսական տարապայման վիճակին մէջ կարելի չէ առանց որ Փարիզի Հայութիւնը սատարէ: Յոյսով եմ որ Ա. Քերովբեանի այս խտացեալ սալիկն ալ չի վրիպեր Էջմիածնի ու մեր եկեղեցական երգեցողութիւններու սիրողներու ուշադրութենէն:

ԱՐԱՑ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ, Նոյեմբեր 25

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

Գրիգոր Պըլտեանի
«ՅԻՍՆԱՄԵԱՅ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ»

«Համազգային»ի կազմակերպութեամբ գրական հետաքրքրական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 30-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, Գ. Պըլտեանի «Յիսնամեայ ֆրանսահայ գրականութիւն»ը հատորին հրատարակութեան առթիւ: Բացման խօսքին մէջ Մարի – Լուիզ Պալեան ուրախութիւն յայտնելէ ետք որ եղանակին Բ. ձեռնարկով «Համազգային»ը վերջին շրջանին լոյս տեսած Բ. հատոր մը կը մեծարէ, ծանրացաւ գործին լըրջութեան, տարուած բծախնդիր աշխատանքին վրայ որուն գրաւական նկատեց CNRS-ի նման հրատարակիչի մը համարումը: Հակիրճ ձեւով մըն ալ անդրադարձաւ հեղինակին կենսագրութեան՝ Պէյրութի Հայաշէն թաղէն մինչեւ Փարիզ, հրատարակած հայերէն եւ ֆրանսերէն բազմաբնոյթ հատորներուն եւ խօսքը աւարտեց, մաղթելով որ ամէն գրադարանի ու տան անհրաժեշտ «Յիսնամեայ Ֆրանսահայ գրականութիւնը» թարգմանուի հայերէնի:

Մօտ ժամուան մը ելոյթով, հատորին պատրաստութեան ազդակներուն, վերջին շրջանի գրողներու հետ իր ծանօթութեան, յարաբերութիւններուն, գիրքով հետապնդած նպատակներուն ու խնդրոյ առարկայ յիսնամեակին մայր գիծերուն մասին խօսեցաւ հեղինակը: Ֆրանսահայ գրականութիւնը իր կազմաւորումով, անցած ճամբով, դէմքերով Փարիզ հասած օրերէն հետաքրքրած էր զինքը: Յետոյ, 1978-ին Արեւելեան լեզուներու հիմնարկին մէջ դասաւանդութեան սկսելով աւելի մօտէն ուսումնասիրած էր շրջանը, որպէս դասաւանդութեան նախանիւթ: Այդ ուսումնասիրութիւններուն մէջ յատուկ տեղ մը ունեցած էր մամուլի հաւաքածոներուն պրպտումը, Փարիզէն զատ նաեւ Վիէննա, Հայաստան, եւ այլուր: Այդ աշխատանքը կարելի կ'ընէր սերտել Հայերու օտարներու հետ յարաբերութիւնները, գրող սերունդներու – հինին ու նորին – միջեւ բախումները հետազօտել: Գիրքին համար որպէս ծրագիր ունեցած էր գրողները իրենց ժամանակին ու շրջապատին մէջ զետեղելու գործը, մամուլին օժանդակութեամբ:

Գ. Պըլտեան անդրադարձաւ «Մենք»ի շարժումին, դէմքերուն որոնք արտաքին աշխարհին հետ շփումի հարցը բերած էին հայկական իրականութեան: Այդ յարաբերութիւնը նախ հակադրութեամբ յայտնուած էր, ապա վերածուած ինքնութեան հարցի մը: Ատոր մէջ դեր ունեցած էին

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐ՝ Ի՞ՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

Վերջերս շատ կը խօսուի Ճիպրալթարի կարգավիճակի կարգադրութեան մը մասին, Մեծն-Բրիտանիոյ եւ Սպանիոյ փոխադարձ համաձայնութեամբ: Կը թուի որ Լոնտոն եւ Մատրիտ պիտի կարենան լուծում մը գտնել այս բրիտանական գաղթավայրին, որ կը գտնուի սպանական հողամասի վրայ: Անգլիա տրամադիր է, այլեւս, ընթացք տալու Սպանիոյ պահանջներուն:

Պարչելոնայի մէջ, Արտաքին երկու նախարարներու հանդիպումը Նոյեմբեր 20-ին, որուն յոյսեր կը ներշնչէ: Լոնտոն յանձնառու եղած է համոզելու ժայռին 30 հազար բնակիչները այն տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական առաւելութիւններուն շուրջ, զոր ձեռք կրնան ձգել կարգավիճակի մը փոփոխութեամբ: Վերջնական հեռանկարն է, ու ցարդ չէ յայտնուած, համաձայնիլ երկարատեւ շրջանի մը համար երկու երկիրներու գերիշխանութեան մը շուրջ, որմէ յետոյ Սպանիա կը վերստանձնէ իր բոլոր իրաւունքները Ճիպրալթարի վրայ:

Սպանական «Էլ Մունտօ» թերթը կու տայ կարգ մը մանրամասնութիւններ:

Ճիպրալթարի 1969-ի Սահմանադրութիւնը իր ներածականին մէջ, կը նախատեսէ որ «Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը չի համաձայնիր որեւէ կարգադրութեան, որ կը յանգի Ճիպրալթարի ժողովուրդին այլ իշխանութեան մը ենթարկումը իր կամքին հակառակ»: Լոնտոն եւ Մատրիտ գիտակից են որ նման բնագիր մը դէմ է հարցը կարգադրելու իրենց փափաքին, վերջ տալու համար պատմական կնճիռի մը, որ կը թունաւորէ իրենց յարաբերութիւնները: Անգլիա, արդէն իսկ յայտարարած է, որ պիտի յարգէ սահմանադրական այդ օրէնքը եւ պիտի հրաւիրէ Ճիպրալթարի ժողովուրդը որ արտայայտուի հանրաքուէով:

Բայց, ժամանակը կ'անցնի եւ հարցը այն է թէ երկու Պետութիւնները ի՞նչ առաւելութիւններ պիտի կարենան առաջարկել, համոզելու համար Ճիպրալթացիները, որ ընդունին Սպանիոյ փոխանցում մը: Մէկ բան ապահով է, տուրքի գետնի վրայ, այն կացութիւնը զոր կը վայելէ Ճիպրալթար եւ որ իր տնտեսական բարգաւաճումին հիմը կը կազմէ, չի կրնար յաւիտեանս տեւել: Լոնտոն եւ Մատրիտ կ'ընդունին որ հոդ է գլխաւոր պատճառաբանութիւնը յաղթելու համար ժայռին բնակիչներուն չկամութիւնը, իսկ, եթէ, Ճիպրալթար ընդունի հրաժարիլ հարկային դրախտի իր իրավիճակէն, Սպանիա եւ Մեծն-Բրիտանիա պատրաստ պիտի ըլլան ժայռը վերածելու տնտեսական եւ դրամական առաջնակարգ գօտիի մը: Զրկուած ըլլալով հանդերձ ֆինանսական իր ներկայ դրութենէն, պիտի կարենայ օգտուիլ տուրքերէ ցերծ մնալու իր դիրքէն:

Անգլիա եւ Սպանիա ուրիշ պատճառաբանութիւն մըն ալ ունին վստահութիւն ներշնչելու համար Ճիպրալթացիներուն. անոնց ամէնօրեայ կեանքը պիտի բարելաւուի, եթէ կարգավիճակի փոփոխութիւնը ընդունին: Սպանիա տրամադիր է զարկ տալու հեռահաղորդակցութեանց ցանցին («հեռաձայնի 100 հազար նոր գիծեր), աւելի ճկուն դարձնելու սահմանային քննութիւնները, առողջապահական խնամքներ ապահովելու սպանական հողամասին վրայ եւ վերջ տալու օդանաւային եւ ծովային երթեւեկի սահմանափակումներուն:

Ճիպրալթարի վարչապետը՝ Փիթըր Գարուանա, ներկայ չէ եղած Նոյեմբեր 20-ի հանդիպումին, բայց՝ Ազնարի կառավարութիւնը վստահ է, որ պիտի մասնակցի Արտաքին Նախարարներու յաջորդ հանդիպումին, Յունուարին: Գարուանա, թէեւ, անզիջող է եւ կը պնդէ որ «բոլորովին բացառուած է» որ Ճիպրալթացիք ընդունին առաջարկներ, որոնք կը նախատեսեն միացեալ կամ փոխանցուած գերիշխանութիւն մը: Բայց, համաձայն է մասնակցելու երկխօսութեան, բայց օրակարգ»ով մը, պայմանաւ որ նման մասնակցութիւն մը կատարուի ըստ «երկու դրօշակ, երեք ձայն» սկզբունքին: Տարազ մը, զոր Սպանիա կը մերժէ, քանի կ'ուզէ որ Ճիպրալթարի ապագան որոշուի «գերիշխան երկու Պետութիւններու կողմէ, որոնք ստորագրած են Ութրեխթի դաշինք»ը:

Թ. Ա. Թ.

ՑԱՒ Ի ՍԻՐՏ

Մարդու կեանքը, ապրած տարիները, անցած ուղին, երբեմն նմանւում են խրճճուած արահետների, որոնք ճիշդ անցնելու համար ուժ, խելք եւ յամառութիւն են պէտք:

Մեր նշանաւոր գործիչներից շատերը, հայ մարդու ճակատագիրը նկարագրելիս, անպայման չեշտել են նրա տարաբախտ, թափառական, երկրէ-երկիր առանց հացէ, առանց յենակէտի ճամբայ ընկնելը, որը բնութագրուել է իբրեւ ժամանակի պահանջ, այն տարբերութեամբ, որ նախկինում հիմնականում տաղանդաւոր, նշանաւոր մարդիկ, որոնք հայրենիքում ըստ արժանւոյն չեն գնահատուել, վիրաւորուած թողել, հեռացել են եւ իրենց ջանքերով հասել են հանրահռչակ փառքի եւ ճանաչման:

Սակայն այսօր նկարագիրը, դժբախտաբար, այլ է:

Մի աննախադէպ, եւ անվերջանալի հոսք կայ Հայաստանից, որն, ինչպէս վերջերս Շառլ Ազնաւուրը չեշտեց, նման է արիւնահոսութեան ... Չեմ ուզում մանրամասնել, որովհետեւ ցաւ չեմ ուզում պատճառած լինել ոչ մէկին: Մարդիկ, որոնք եկել են Ֆրանսիա ապաստան փնտռելու, անշուշտ շատ դժուարութիւններ են նրանց սպասում, աւելին՝ քան կարող էին պատկերացնել:

Եւ զարմանալի չէ, որ նրանք առաջին հերթին բախում են տարբեր կազմակերպութիւնների դռները:

Մի քանի տեղ պատահական հանդիպեցի նոր եկած ընտանիքների, որոնք երախտագիտութեան խօսքեր են ուղղում Հայ Աւետարանական Եկեղեցու առաջնորդ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեանի մարդասիրական վերաբերմունքի եւ Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութեան հասցէին:

Հետաքրքրութեան մղումով անձամբ գնացի վերոյիշեալ տեղերը եւ տեսայ, թէ ինչպէս են վերաբերւում արտագաղթողների հետ. բոլորին լսում են, ուղղութիւն տալիս:

Առաջին հայեացքից զգացի, որ փորձում են համոզել, որպէսզի վերադառնան Հայաստան, որ չի կարելի թափառական կեանքով ապրել, դա հայ ժողովրդին բնորոշ չէ, բայց միաժամանակ չեն կարող չօգնել, որովհետեւ բոլորն էլ օգնութեան կարիք ունեն: Այս ամէնի կողքին կան անգնահատելի բաներ, որոնք ոչնչով չես կարող փոխարինել. դրանք ջերմ, մարդկային վերաբերմունքն են եւ յուսահատութեան մէջ յայտնուած մարդը, որն անգամ լեզու չգիտի իր իրաւունքները պաշտպանելու համար, փոքրինչ ուժ է գտնում, ոգեւորւում, ինքն իրեն յուսադրում, որ դեռ ամէն ինչ կորած չէ:

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը 110 տարուայ կենսագրութիւն ունի:

110 տարի... Ուրեմն կը նշանակի 110 տարիների հեռուից մինչեւ այսօր, ոչինչ չի փոխուել:

Եւ կ'ուզենայի, շա՜տ կ'ուզենայի, որ ընդհանրապէս այդպիսի կազմակերպութեան կարիք երբեւէ իմ հայ ժողովուրդը չզգար, բայց դժբախտաբար փաստերը, ժամանակագրութիւնը, վաւերացուած արձանագրութիւնները վկայութիւնն են մեր տարաբախտ ճակատագրերի:

«Աղքատ». այս ճնշող բառը համոզուած եմ, որ շատ-շատերի ներքնաշխարհը պարզապէս ցնցել է: Ճիշդ է, Հայը երբեւէ եղել է աղքատ, բայց նրա հոգին հարուստ է եղել: Հայը միշտ հպարտացել է իր շնորհների, իր ազնուութեան, աշխատասիրութեան համար եւ ի զուր չէ ասուած «աղքատ — հպարտ» արտայայտութիւնը:

Սակայն շրջանցելով այս զզայական պատկերները, երբ փորձում ենք խորանալ իրականութեան մէջ, աւելի ենք ցնցւում:

Ինչ-ինչ յոյսերով մարդիկ, ինչպէս ասում են տուն ու տեղ վաճառել են ու ճամբայ ընկել, յոյս ունենալով, որ ամէն երկրում կան Հայեր, կան կազմակերպութիւնները, որոնք ոչ միայն կարող են նիւթական օգնութիւն ցոյց տալ, այլեւ հասկանալ իրենց, ուղղութիւն տալ դժուարին կացութիւնից դուրս գալու համար:

«Ինչո՞ւ էք եկել, վերադարձէ՛ք», հեշտ է ասելը, շրջանցում ենք մի շատ կարեւոր բան. ո՞րն է պատճառը...

Պէտք չէ տրորել նրանց փխրուն հոգիները: Ո՞վ կ'ուզենայ իր օճախից, իր տուն տեղից զրկուել, տարիների վաստակը քամուն տալ ու մոլորուած բռնել գաղթի ճամբան: Մենք յաճախակի օգտագործում ենք «աշխարհով մէկ ցրուած ենք» արտայայտութիւնը: Աշխարհով մէկ ցրուելը յատուկ է իւրաքանչիւր ժողովրդի, այն տարբերութեամբ, որ Հայերը գիտեն համախմբուել, իրար նեցուկ լինել:

Փարիզի գաղթականների ընդունման կազմակերպութիւնում (CAFDA - CASP) հարիւրաւոր մարդկանց մէջ կարող ենք հանդիպել մէկ կամ երկու հայ ընտանիքների, որոնք իրենց ինտելեկտով, պահուածքով, խառնուածքով տարբերւում են միւսներից (ես չեմ խօսում բացառիկ դէպքերի մասին, դրանք էլ են իւրաքանչիւր ազգին բնորոշ):

Սրտի ցաւով ասեմ, շատ կ'ուզենայի, որ այդ մի քանիսն էլ չլինէին, ընդհանրապէս՝ «գաղթ» բառը յաւիտեանս ջնջուէր մեր պատմութեան էջերից եւ մեր հայ ժողովուրդը իր արմատները ձգէր միմիայն իր մայր հողում:

Ա. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Լրագրող

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐՑԱԽԻ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ՝ ՊՐԻՍՄԱԿԻՍ ԴԻՏՈՒԱԾ

ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Փարիզ 2001

Այնքան որուն մասին գրողները արտայայտուիլ սկսած էին ընդհանրապէս 1945-էն ետք, ներգաղթը, եւ այլն: «Կ'ուզէի հարցերուն պատմութիւնը ընել», «կ'ուզէի այս համայնքին չունեցած յիշողութիւնը տալ» ըսաւ ան, չեշտելով որ խուսափած էր գրողներու մասին մենագրութիւն մը պատրաստելէ: Ցիսուն տարուան այդ շրջանը ներկայացուցած էր ամբողջութիւնը ընդգրկող կառոյցով մը:

Հատորը բաժնուած էր գլուխներու. 1922 – 1928 պատրաստական շրջան էր, 1929 – 1939 հայ – օտարի հարցը կը տրուէր գլխաւորաբար Շ. Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպով եւ Ն. Պէշիկթաշլեանի գործերով: 1935 – 1940-ին ձախակողմեան գաղափարականով առաւել գործօն դէմքեր եղած էին Ա. Սեման, Լասը, Մանուշեանը որոնցմէ որպէս գրական արժէք ուշադրութիւն կը գրաւէր երկրորդը:

Յաջորդ տասնամեակը ներգաղթի շրջանն էր երբ նոր յայտնանիշերով ալ կը ներկայանար ինքնութեան հարցը: Այս շրջանին մէջ կարեւոր ներկայութիւն ունէր Թատրոնը: Հատորին վերջին բաժինը յատկացուած էր 1952 – 1972 քսանամեակին ուր նիւթ կ'ըլլային մամուլը, բանաստեղծութիւնը, արձակը, երկլեզու հրատարակութիւնները, եւ այլն:

Գ. Պըլտեանի ելոյթին յաջորդեց հարցումներու բազմապիսի ու աշխոյժ բաժին մը որ առիթ տուաւ յաւելեալ բացատրութիւններու, մատնանշումներու եւ կըրկնուող այն հաստատումին թէ խնդրոյ առարկայ բնագաւառին մէջ պրպտումի, լուսաբանութեան, մեկնաբանումի շատ հարուստ նիւթ կար տակաւին, գլխաւորաբար մնացած մամուլի հաւաքածոներու մէջ:

Խօսքի բաժինէն ետք հեղինակը մակագրեց հատորները որոնք վաճառքի դըրուած էին սրահին մէկ անկիւնը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԿԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻՋ.

ԽԱՉԻԿՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

Արդէն իսկ գաւառներէ կը հասնէին տեղահանութեան լուրեր, զորս Հայերը իրարու կը փոխանցէին սարսափով:

_ Պոլսոյ Հայերն ալ պիտի քշեն եղեր, _ կ'ըսէին յուռետեսները:

– Այո, նախ ասիական եզերքը պիտի փոխադրեն եւ յետոյ, կամաց – կամաց, պիտի ղրկեն դէպի ներսերը:

– Բոլոր ծանօթ Հայերը հսկողութեան ներքեւ առնուած են, ամէն կողմ լրտեսներով լեցուած է:

Արդարեւ այդ միջոցին Հայ լրտեսները գործի վրայ էին: Անպատկառօրէն ամէն տեղ կը մտնէին _ կ'ելլէին՝ սպառնալիքներ տեղալով ու դրամաշորթութիւններ ընելով:

Համիտական շրջանն էր, որ կը վերակըսէր աւելի բուռն, աւելի անողոք կերպով:

Կարգ մը աղտոտ, ստորին արարածներ, մէկ օրէն միւսը, իրենց մատնութիւններուն, դաւաճանութիւններուն եւ դաւա – գրութիւններուն շնորհիւ կարեւոր եւ երկիւղալի անձնաւորութիւններ դարձան:

Մէկ քանի ցանցառ մտաւորականները՝ խմբագիր, ուսուցիչ, գրագէտ եւ այլն, որոնք մինչեւ այն ատեն կրցած էին ազատ մնալ, հիմա սրտադողով կը սպասէին այն օրուան, ուր պիտի երթային միանալու աքսորուածներուն:

– Այսօր նոր ձերբակալութիւն կա՞յ...

Այս հարցումը կ'ուղղէին իրարու, երբ զիրար տեսնէին:

Եւ յաճախ կը պատահէր, որ նոր ձերբակալուածի մը լուրը կուտային:

Միւս կողմէ կատաղի հալածանք մը ըսկսած էր գաւառացիներու դէմ:

Հայ լրտեսներու ցուցմունքին վրայ, ամէն օր 30 – 40 գաւառացիներ կը ձերբակալուէին ու կը տարուէին բանտ՝ հոնկէ ալ Իզմիթ փոխադրուելու համար, ուրկէ կը ղրկուէին աւելի հեռուները:

Ամէն առտու պոլսեցի Հայերը կը տեսնէին այդ խեղճերը, որոնք ձեռնակապերով եւ ոստիկանական հսկողութեան ներքեւ կը տարուէին Հայտար փաշայի կամ Իզմիթի շոգենաւը:

Այս արհաւիրքի օրերուն միայն Հայ լրտեսներն էին, որոնք զուարթ ու յաղթական յոխորտանքով կը սոնքային:

Իրենց գլխաւորներէն մէկն էր տխրահռչակ Արթինը, որ իբրեւ սանտէօր Հայ թերթերու գրաքննիչ էր ու միանգամայն լրտես:

Կ'ըսէին, թէ ինք մեծ բաժին մը ունեցած էր աքսորականներու ցանկին պատրաստութեան մէջ:

Այդ մարդը իր անպատկառութիւնը այնչա՛փ առաջ տարած էր, որ չէր վարաներ երբեմն Պատրիարքարան երթալու եւ Պատրիարքին հրահանգներ տալու ազգային գործերու մասին եւ վարելու ազգային քաղաքականութիւնը իր քմահաճոյքին համեմատ:

Նոյնպէս չէր գոհանար միայն հայ թերթերը գրաքննելով, այլ նոյնիսկ կը գրէր յօդուածներ, որոնք թերթերը ստիպուած էին հրատարակել իրենց գլխուն փորձանք մը չբերելու համար:

Իրիկուն մը Արթին նստած էր իր գրաքննիչի սենեակը, երբոր Աբիկ Մուպահեաճեան եկաւ զտաւ զինքը:

Այս վերջինը խորին մտատանջութեան մատնուած էր քանի մը օրէ ի վեր:

Հեռուէն հեռու շշուկ մը հասած էր ականջին, թէ իրեն մասին քննութիւն մը կը կատարուէր եւ թէ մէկ քանի հայ լրտեսներ, Միջագիւղի մէջ, ուր ինք կը բնակէր, իր մասին տեղեկութիւններ հաւաքած էին:

Հիմա եկած էր Արթինի քով այն յոյսով, որ թերեւս պիտի կրնար լուսաբանութիւն մը ստանալ եւ սպառնացող փորձանքի մը առաջքը առնել:

Արթին զինքը ընդունեց յոխորտ դէմքով մը:

_ Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ուզես, _ հարցուց:

– Ոչինչ, _ պատասխանեց Աբիկ, – հոսկէ կ'անցնէի կոր, անգամ մը վեր ելլեմ, որպիսութիւնդ հարցնեմ, ըսի:

– Շնորհակալ եմ, բայց դուն աստր համար մինչեւ հոս չես ի գար, ուրիշ բան մը ըլլալու է:

– Չէ՛, հաւատացէ՛ք, Արթի՛ն էֆէնտի, ուրիշ բան չի կայ, քանի օր է ձեզի չէի տեսած, անգամ մը տեսնել ուզեցի, ի՞նչ կայ – չի կայ, տեսնենք:

(Շար. 118)

(Շար. Ա. էջէն)

հանդերձ ամերիկեան առաջարկը, Վրաստանը չէ այն երկիրը որուն մաս կազմել կը փափաքին:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԻ ծովային հանքերը բարելաւելու համար արեւմտեան վեց ընկերութիւններ 780 միլիոն տոլարի պայմանագիրներ ստորագրած են: Այդ հանքերուն տարողութիւնը 600 միլիոն թոն կը գնահատուի: Կ'ակնկալուի որ 2005-ին այդ հանքերէն քարիւղ կ'արտահանուի եւ կը փոխադրուի միջազգային շուկաները: Պայմանագիր ստորագրող ընկերութիւններէն երկուքը ֆրանսական են. Թոթալը եւ Էյֆէլը:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆ ԵՒ ՂԱԶԱԽՍՏԱՆ համաձայնութիւն մը ստորագրած են, Կասպից ծովու հարստութենէն իրենց իրաւունքներուն մասին: Անով մէկդի կը ձգուին կասպեան ծովափի տէր միւս երեք երկիրները ու ծովուն հարստութեան բաժանումի գործընթացը գետին կը շահի:

Տէր եւ Տիկին Նատա – Ազատի Սաւան,
Արի եւ Սիրիլ Տէր – Գրիգորեան,
Տէր եւ Տիկին Գարուն Պալեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Գիւչիւքթաշճը, Երլտըզ, Պալեան (Պոլիս), Կիւրսոյ, Գիւչիւքթաշճը (Գանատա) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ հարազատին՝

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊԱԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 3-ին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 10-ին, Երկուշաբթի, ժամը 14.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ Փարիզիէնի գերեզմանատունը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Famille BALYAN
139, rue Gabriel Péri, 93200 Saint-Denis

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ-ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝
Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց,
Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի,
Վ. Թէքէեան, Ե. Օշական, Կ. Զարեան,
եւ ուրիշ շատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝

LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհիկ փափազեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Եկեղեցւոյ պայծառութեան. – Տէր եւ Տիկին Վիգէն Դարբինեան 200 Ֆր., Պր. Արման Գաւայեան 250 Ֆր., Տիկին Արմենուհի Սարըգիւզէլեան, Օր. Աննիկ Էքպէրեան 300-ական Ֆր., Պր. Փօլ Պապէրեան 100 Ֆր., Տիկին Ընծայ Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Շառյեան 200-ական ֆրանք:

«Լեւոն Շանթ» դպրոցին. – Տէր եւ Տիկին Կի Պուզէ, Տիկին Մարի Ֆէօվրիէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան, Պր. Անտրէ Ետիքարտաշեան, Պր. Արման Ետիքարտաշեան 500-ական Ֆր., Տիկին Աստղիկ Տէտէեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Քարայեան 200 Ֆր., Տէր – Մերկէրեան եւ Արիկեան ընտանիք 350 Ֆր.:

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.
— Entrée libre — Cocktail —

Récital YERSO
Mardi 11 décembre à 20h45
Vente et dédicace de son récent CD
— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5ᵉ
Mº Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile, 13001 Marseille
☎ 04 91 50 15 09

SUPER LOTO

Dimanche 9 décembre à 15 heures
— Téléviseur — Louis d'Or —
Autres jolis lots de valeur
Venez nombreux
Ambiance chaleureuse et cordiale
— P.A.F. : 100 F les 3 cartons —

FORUM

Dans le cadre de la 3ᵉ Conférence contre le Racisme, la Discrimination Raciale, la Xénophobie et l'Intolérence, qui s'est tenue récemment à Durban, Afrique du Sud, lors de laquelle le sujet épineux des réparations a été constamment abordé;

Dans un contexte d'antagonisme «politique» aux plus hauts niveaux de l'Etat Français où règne un climat nouveau d'intolérence intellectuelle entre les défenseurs du modèle républicain et l'idéologie multiculturaliste;

Le C.D.C.A. & le C.D.C.A. EUROPE organisent
un FORUM INTERNATIONAL sur le thème de

«La société française et la cause arménienne au XXIᵉᵐᵉ siècle»

à la **Maison de la Chimie**
28, rue Saint Dominique, 75007 Paris
le Vendredi 14 décembre de 14h30 à 17h45,
le Samedi 15 décembre de 9h30 à 17h45,
et le Dimanche 16 décembre de 9h30 à 16h15

autour de deux grands thèmes :

IDENTITES PLURIELLES ET RECONNAISSANCE DE LA DIVERSITE CULTURELLE DANS L'ESPACE PUBLIC FRANCAIS

L'IMPUNITE FACE A LA RESPONSABILITE JURIDIQUE ET POLITIQUE DE L'ETAT TURC ACTUEL DANS LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Ces deux thèmes, nouveaux fers de lance de la Cause Arménienne de France, suite à la reconnaissance du Génocide des Arméniens par l'Etat Français, seront développés par :

ANTIMO LUIGI FARRO,
professeur en Sociologie, Université de Rome «La Sapienza», Italie
MICHEL WIEVIORKA,
directeur du CADIS, Centre d'Analyse et d'Intervention Sociologique, Paris, France
ALFRED M. DE ZAYAS,
professeur en Droit International, Université DEPaul, Chicago, USA
GARO ARMENIAN,
responsable mondial du C.D.C.A., Washington D.C., USA

Renseignements au **04 78 49 42 97**
cdca_lyon@yahoo.fr — www.cdca.asso.fr

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ᵉᵐᵉ anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Աւարայրի Արծիւը – **L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — Marseille 1ᵉʳ
☎ 04 91 50 15 09

exposition-vente de Noël

Samedi 8 décembre
et dimanche 9 décembre
de 14h à 19h sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE
- Objets en bois sculptés pour la Table; brodées;
- Nappes et housses-coussins
- Tableaux - personnages miniatures;
- Bijoux argent et métal;
- Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
- Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc...

MUSIQUE
- Instruments : Doudouk, Zourna, Flûtes;
- Partitions;
- CD, cassettes, disques.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : Nº 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8-9
SAMEDI - DIMANCHE
8-9 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.315 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.315

ՈՍԿՐԱԾՈՒԹԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԴՐՈՆԸ

ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ոսկրածուծի հայկական կեդրոնին ի նպաստ Կավօ սրահին մէջ միջազգային համբաւի տէր երկու արուեստագէտներու Դեկտեմբեր 7-ի համերգին ներկայ գտնուելու համար Հայաստանի նախագահին կնոջ՝ Պ. Քոչարեանի Փարիզ ժամանումը լաւագոյն առիթն էր ծանօթանալու կենսական այս նախաձեռնութեան: Այդ նպատակով հանդիպում – ասուլիս մը տեղի ունեցաւ դեսպանատան մէջ, Դեկտեմբեր 6-ի երեկոյեան: Տիկին Քոչարեանի հետ որ պատուակալ նախագահուհին է ձեռնարկին, ներկայ էին նախագահուհին՝ Ֆրիտա Ճորտան, գործադիր տնօրէն Սեւակ Աւագեան եւ ԱՄՆ-էն վարչական խումբ մը տիկիններ:

Ինչպէս կարելի մանրամասնութեամբ բացատրեց Ֆ. Ճորտան որ մասնագէտ մըն է այդ մարզին մէջ, արեան հիւանդութեամբ մը վարակուածներու բազմացումին առջեւ, ոսկրածուծի պատուաստումի կարելիութիւն ստեղծելու նպատակն է որ գործի մղած է զիրենք: Մեկնած են այն հաստատումէն որ ինչպէս աշխարհի բոլոր շրջաններու ժողովուրդները, Հայերն ալ ունին իւրայատուկ ծինատիպ մը որ զիրենք կը զանազանէ ուրիշներէ: Ու հիւանդութեան մը պարագային, բնական է որ հարկաւոր ոսկրածուծը շատ աւելի բարձր հաւանականութեամբ գտնուի ցեղակիցներէ, քան ուրիշ խումբերէ:

Այս սկզբունքով, 1999-ին ստեղծուած է հիմնադրամ մը, իսկ 2000 Դեկտեմբեր 28-ին Երեւանի ոսկրածուծի տարրալուծարան – կեդրոնը: Հոն կամաւորներէ առնուած արիւնը կը դասաւորուի, հարկաւոր պարագային նկատի առնուելու համար: Ոսկրածուծի նուիրատուները միայն Հայաստանով չսահմանափակելու համար այս տարուան Փետրուարին զուրսի առաջին կեդրոնը բացուած է Կլէնտէյլի մէջ: Ամէն ջանք ուղղուած է Սփիւռքի կարեւոր կեդրոնները ընդգրկելու այդ ծրագրին մէջ, քանի որ որքան մեծ ըլլայ նուիրատուներու ցանկը, այնքան կը դիւրանայ անհրաժեշտ ոսկրածուծը ունենալու գործը:

Առաջին թիրախ մը եղած է տարուան մը ընթացքին 2500 կամաւոր ցանկագրել, մինչեւ այսօր հասած են 2240-ի. կը յուսան մինչեւ Փետրուար ապահովել մնացածը:

Խումբը Փարիզի մէջ հանդիպում ունեցած է Սէն Լուի հիւանդանոցի մասնագէտ բժկուհի Կլիւքմանի հետ որ խոստացած է օգնել: Հանդիպում մը որոշուած է Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան հետ ալ:

Ոսկրածուծի այս կեդրոնը ամբողջովին բարեսիրական ձեռնարկ է ու ամբողջ ծախքը կը ստանձնէ ինք: Աւելի դժուար չէ հետեւցնել որ ոսկրածուծի նուիրատուներու հետ ան պէտք ունի նիւթական օժանդակողներու ալ: Մանաւանդ որ ոսկրածուծի պատուաստումը այսօր կարելի չէ Երեւանի մէջ կատարել, եթէ նոյնիսկ հոնկէ կամ Սփիւռքէն անհրաժեշտ ոսկրածուծը գտնուի: Պէտք է հիւանդը փոխադրել Մոսկուա. շփումներ կան նաեւ Լեհաստանի հետ ուր կայ նման բարդ գործողութեան կարելիութիւն:

Եթէ հարկաւոր ենթակառոյցը ստեղծուի Ֆրանսայի մէջ ալ, ամէն մէկ ֆրանսահայ (18 – 60 տարեկանի միջեւ) պիտի կարենայ արձանագրուիլ որպէս ոսկրածուծի կարողական նուիրատու. ատոր համար պիտի բաւէ որոշուած վայրը երթալ ու արիւն տալ, արձանագրուելով ոսկրածուծի հայկական ցանկին վրայ: Այդ ցանկը աշխարհի 36-րդն է եւ 2240 կամաւորները մաս կը կազմեն ամբողջ աշխարհի 3,5 միլիոն նուիրատուներուն:

Իսկ անոնք որ պայմանները կամ կամքը չունին ոսկրածուծ նուիրելու, միշտ կրնան նիւթականով օժանդակել, դիմելով Երեւան (375002 Երեւան, 1 ա Սարեան փողոց), կամ Կլէնտէյլ (347 West Stocker St., Suite 208, Glendale, CA 91202, U.S.A.):

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի ԽՕՍՔԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ 13-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Փարիզ ժամանեց Հինգշաբթի առաւօտ, Դեկտ. 6-ին: Նոյն օրը ժամը 18-ին Հրաշափառով մուտք գործեց Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Մայր Տաճարը, ուր հաւաքուած էր արդէն հաւատացեալներու բազմութիւն մը: Ողջոյնի խօսքը արտասանեց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արքեպիսկոպոս, որմէ ետք բաւական երկար դրաւոր ելոյթ մը ունեցաւ Գարեգին Բ.:

Ան, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ժողովուրդին ողջոյնը փոխանցեց Ֆրանսահայ գաղութին, ապա, ծանրացաւ 1700-ամեակի վրայ եւ յարակից իրադարձութեանց:

Ուրբաթ, Դեկտ. 7-ի առաւօտուն, ժամը 9.30-ին, Փարիզի Առաջնորդարանէն է որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ'ոգեկոչէր Գիւմրիի երկրաշարժին 13-րդ տարելիցը (1988, Դեկտ. 7):

Ստորեւ՝ հատուածներ. –

Այսօր լրանում է 1988 թուականին Հայաստանի հողը ցնցած աղէտալի երկրաշարժի 13-րդ տարին: Աշխարհի բոլոր կողմերում ապրող համայն հայութիւնը վերստին ապրում է ծանրագին կորուստների ցաւը, եւ վերստին Հայոց եկեղեցիներից Տիրոջ ամենաառատ ողորմութեան ու գթութեան հայցով խնկահոտ աղօթք է բարձրանում առ Աստուած՝ երկրաշարժի բազմահազար զոհերի հոգիների համար: Տասներեք տարի առաջ մեր Հայրենիքի հիւսիսային շրջանում տարերքի ամենակուլ ուժով բազմաթիւ բնակավայրեր՝ քաղաքներ ու գիւղեր, փուլ-քանդ եղան, փլատակների ներքոյ մնացին տասնեակ հազար մարդիկ, իսկ հարիւր հազարներ՝ անօթեւան եւ վշտակոտոր: Հայ ժողովուրդն ապրեց 20-րդ դարի իր երկրորդ մեծ ողբերգութիւնը: Սակայն այդ դաժան օրերին մեր ժողովուրդը միայնակ չմնաց իր վշտի մէջ: Երեւանի «Զուարթնոց» օդանաւակայանում օր ու գիշեր աշխարհի տարբեր գրօշներով վայրէջք էին կատարում մարդասիրական օգնութեամբ բեռնուած ինքնաթիռներ:

... Մեր ժողովուրդը երախտագիտութեամբ է յիշում նաեւ Ֆրանսիայի պետութեան ու աստուածասէր ժողովրդի օգնութիւնը: Յիշում է ձեր՝ ֆրանսահայ համայնքի փութաջան աջակցութիւնը աղէտեալ ձեր եղբայրներին եւ քոյրերին, հայ ժողովրդի մեծանուն զաւակ Շառլ Ազնաւուրին, ով իր միջոցներով եւ բազմակի այցերով Հայաստան լոյս ու ջերմութիւն, իր սէրն է պարգեւում Մայր Հայրենիքին:

Այսօր վիշտն ու սուգը չէ, որ գերակշռում են մեր հոգիներում, ինչպէս այն աղէտալի եւ ահաւոր օրերին: Այսօր մեր հոգիներում առաւել տեղ ունեն լաւատեսութիւնն ու հաւատը, թէեւ Հայաստանի հիւսիսային շրջանները տնքացող վէրքի պէս դեռ կրում են երկրաշարժի աւերիչ հետքերը, որ պիտի սրբուեն ու վերանան մեր ժողովրդի՝ Հայոց Պետութեան եւ Սփիւռքի համընդհանուր հոգածութեամբ ու ջանքերով:

Անցնող տարի Մենք Հովուապետական այցելութեամբ եղանք Աղէտի Գօտում: Ականատես եղանք ե՛ւ երկրաշարժից մնացած փլատակների գոյութեան, ե՛ւ նորակառոյցների ու ընթացող շինարարութեան, տեսանք նաեւ բնակիչների ծանր կացութիւնը, բայց ոչ երբեք յուսալքութիւնն ու թեւաթափութիւնը:

... Տասնամեակներով խեղդուած ազգային պոռթկումը, յանուն ազատութեան պայքարի համազգային յանձնառութիւնը եւ համախմբման աննախադէպ վերելքը դարձան այն անխորտակ յենարանը, որի վրայ բարձրացաւ ու հաւատով զօրացաւ տարերային մահասփիւռ աղէտին դիմակայելու Հայոց կամքը, համազգային կենսաուժը: Այո՛, «Կանգնի՛ր, անկեա՛լ ժողովուրդ, / Եւ հաւատա՛, ե՛ւ տոկա, / Կայ քո վշտում վեհ խորհուրդ, / Եւ խաչուածին մահ չկայ»:

.. Մեր աղօթքն է առ Ամենախնամ Աստուած, որ Երկիր մոլորակի յաւերժ պտոյտը բոլոր ժողովուրդներին բերի խաղաղ, երջանիկ ու ապահով կեցութիւն: Մեր աղօթքն է, որ մարդիկ ու ժողովուրդները մէկտեղուեն միայն ուրախ ու բերկրալի առիթներով: Աղօթք ենք բարձրացնում առ Աստուած, որ Տէրը Իր օրհնութեան մէջ պահպանի Ֆրանսիան եւ Ֆրանսիացի ժողովրդին, համայն Հայոց ի Սփիւռս աշխարհի եւ Հայաստան աշխարհը մեր:

Խունկ եւ մշտահունչ աղօթք եւ յաւերժ օրհնութիւն երկրաշարժի բիւրաւոր զոհերի անմեռ յիշատակին:

Ողջ լերուք ի Տէր, զօրացեալք շնորհօք Սուրբ Հոգւոյն եւ յաւէտ օրհնեալք ի Մէնջ. ամէն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻՆ

Դեկտեմբեր 7-ին հասած լուրերու համաձայն, Քանտահարի եւ շուրջի քաղաքներուն վերջին թալիպանները կը յանձնուէին եւ կ'ըսուէր թէ քաղաքը ինկած է, բայց եւ այնպէս հասած լուրերը հակասական էին եւ կարելի չէր յստակ գաղափար մը կազմել: Ըստ Հիւսիսի Զինակցութեան աղբիւրներուն ամէն ինչ կը կատարուէր հանդարտութեան մէջ եւ առժամեայ կառավարութեան գլուխը նշանակուած Համիտ Քարզայ ներում խոստացած է թալիպան զինուորներուն, այսինքն անոնց որոնք ահաբեկչութեան հետ կապ չունին, Մոլլա Օմարին ապահովութիւնն ալ երաշխաւորուած կ'ըլլայ, եթէ հրաժարի ահաբեկչութենէ: Այս տեսակէտը ԱՄՆ-ու տեսակէտը չէ սակայն, Ուաշինկթըն կ'ուզէ դատել: Կ'ըսուէր նաեւ թէ Թորա Պորա ալ շրջապատուած է, բայց, ոչ մէկ տեղեկութիւն կար Ուսամա Պէն Լատէնի մասին:

Ուաշինկթըն խոստովանեցաւ որ Պ. 52 օդանաւ մը, սխալմամբ, 1 թոն կշռող ռումբ մը նետած է թալիպան բերդին եւ տին, որու հետեւանքով ամերիկացի երեք զինուոր մեռած է, 20 ուրիշներ վիրաւորուած են, Հիւսիսի Զինակցութեան 5 աֆղան զինուորներ ալ մեռած են: Կան նաեւ անհամար զոհեր բնակչութեան մէջ: ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան Նախարարութեան բանբերը յայտարարած է որ աֆղան վիրաւորներուն մէջ է առժամեայ կառավարութեան նորընտիր նախագահը՝ Համիտ Քարզայի (Թաղաւորական շրջանակէն), բայց, այս վերջինը հերքած է:

ՄԱԿ-ի բանբերը կը տեղեկացնէ որ քանի մը տասնեակ մանուկներ սովէ եւ ցուրտէ մեռած են Աֆղանիստանի մէջ: Կացութիւնը աղէտալի է նաեւ գաղթակայաններուն մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՐԱՏ շատ նեղ կացութեան մատնուած է եւ վախ կայ, որ քաղաքացիա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6 / 7)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՅՑԸ ՄՈՍԿՈՒԱ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցով մեկնած է Մոսկուա. Դեկտեմբեր 6-ին հոն տեսակցութիւններ ունեցած է Դումայի նախագահին ու խորհրդարանականներու հետ, ապա ընդունուած է Ալեքսի Բ. պատրիարքէն:

Դումայի նախագահ Գ. Սելեզնյովի հետ հանդիպումին նիւթ եղած է Ղարաբաղի հարցն ալ. համոզում յայտնուած է որ լուծումի ներկայի փուլին Եւրոպայի խորհուրդին մասնակցութիւնը անհրաժեշտ չէ Մինսկի խումբին աշխատանքներուն: Դումայի նախագահը յայտարարած է թէ հարկ է որ Հայաստանի շրջափակումը վերնայ եւ Վրաստանի երկաթուղին աբխազական մասը վերստին բանի: Երկաթուղային շրջափակումին ջնջումը ան կարեւոր նկատած է Հայաստանի, Վրաստանի, Ռուսաստանի եւ ամբողջ շրջանին համար:

ՊԱՅԹՈՒՄ ԱՐՄԱՒԻՐԻ ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՏԵՍՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 6-ի առաջին պահերուն պայթում մը տեղի ունեցած է Արմաւիրի հարկային տեսչութեան պետին գրասենեակին մէջ: Մարդկային զոհ եւ նիւթական մեծ վնաս չէ արձանագրուած: Շրջակայ շէնքերու ապակիները կոտրած են:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԻՒԹՈՎ ԵՐԿՈՒ ԺԱՊԱՒԷՆ ԽՌՈՎԱԾ ԵՆ ԹՈՒՐՔ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

Թրքական լրատուիւններու այժմէականութեան մէջ բաւական աղմուկի պատճառ են «Հայկական» նիւթով երկու ժապաւէններ: Մէկը տեղական արտադրութիւն է. «Սալքըմ Հանըմին Հատիկները» որ կը պատմէ Ունեւորութեան տուրքի օրերը: Միւսը Աթոմ Եղոյեանի «Արարատ»ն է որուն դէմ գործի լծուած է լրատուիւններէն աւելի լայն շրջանակ մը: Տակաւին պատրաստութեան մէջ գտնուող ժապաւէնը գրեթէ վերածուած է Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութեան կարեւորագոյն նիւթին:

«Սալքըմ Հանըմին Հատիկները» վէպին հեղինակը Թուրք քաղաքական դէմք մըն է. պետական նախարար Եըլմազ Գարագոյունլու: Ամէն առիթով կ'ըսէ թէ բծախնդիր պրպտումներէ, ուսումնասիրութիւններէ ետք ձեռնարկած է այդ գործին: Վէպը ֆիլմի վերածելու բեմադրութիւնը գրած է Էթիէն Մահչուպեան որ Թուրք մամուլին մէջ ծանօթ հրապարակագիր է: Վերջերս ֆիլմին Թրքական հեռատեսիլէն ցուցադրութիւնը վերարծարծած է գործին միջուկին մասին վէճերը, բեմադրութեան Հայ հեղինակը դնելով հայանպաստ եւ հակաթուրք գործունէութիւն տանողի ամբաստանութիւններու տակ:

Այդ ամբաստանութիւնները կը հիմնուին վէպէն բեմադրութիւն անցքին ընթացքին կատարուած փոփոխութեան մը վրայ: Էթիէն Մահչուպեանի անձին մէջ բեմադիրէն առաջ կը մատնանշուի Հայը որ առիթէն օգտուելով մասնակցած է Թուրքիան վարկաբեկելու գործին: Ան վէպին մէկ հրեայ հերոսը վերածած է Հայու մը, Լէոնը դարձնելով Լեւոն: Հետաքրքրական է տեսնել որ այդ առիթով մինչ մամուլին մէջ կրկին կը բացուին 1942-ի քաղաքական անցքերուն էջերը, Թուրք լրագրողները երկու ճակատով կ'անդրադառնան վէճին: Մէկ մասը ֆիլմին հեռասփռումը մինչեւ իսկ ազգային դաւաճանութիւն կը նկատէ, կրակ տեղալով թէ՛ հեռատեսիլի պատասխանատուներուն, թէ՛ բեմադիրին վրայ. ուրիշներ բացայայտ գոհունակութիւն կը յայտնեն որ վէպը եւ ժապաւէնը առիթ եղած են անցեալի մինչեւ այսօր լռութեան մատնուած դրուագներէն այս մէկուն լոյսին բերուելուն:

Ժապաւէնին հեռատեսիլէն սփռումին ամէնէն բուռն հակազդեցութիւնը ցոյց տուած է ծայրայեղ ազգայնական «Ազգայնական Շարժում» կուսակցութենէն Ազգային Ժողովին վարչական պատասխանատու Ա. Զաքար: Ան գայթակղած է Թուրքիան վարկաբեկող նման գործի մը պետական հեռատեսիլի ծրագրին մէջ առնուելուն եւ յատկապէս այն տեսարանին ուր Թուրք փաշա մը կը բռնաբարէ իր հարսը: Ֆիլմին բուն նիւթին պատճառած աղմուկին զուգահեռ, թերթերուն մէջ այս մասին ալ վիճարկում մը ծայր տուած է. ոմանք աններելի կը նկատեն Թուրք փաշայի մը այդ կարգի «անկարելի» արարք վերագրել, ուրիշներ բնական կը գտնեն ըսուածը. կան նոյնիսկ լրագրողներ որոնք պատմութեան էջերը քրքրելով իրական զուգահեռներ գտած ու ներկայացուցած են մամուլին մէջ, վէպին այդ դրուագին որպէս վաւերական փաստ:

«Հիւրրիյէթ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 1) գրեթէ էջ մը նուիրած է նիւթին, Է. Մահչուպեանի հետ հարցազրոյց մը հրատարակելով ու տեղ տալով պրպտող Ռիֆաթ Պալիի ու Ա. Զաքարի տեսակէտներուն: Բեմադրութեան հեղինակը պատասխանելով հրեայի տիպարին «հայացում»ին մասին հարցումին, կ'ըսէ թէ առիկա որեւէ յետին մտայնութեամբ չէ կատարած, այլ՝ պարզապէս այն պատճառով որ հրեայ պատասխանատուները չեն արտօնած որ տեսագրութիւնը կատարուի սինակոկի մը եւ հրէական գերեզմանատան մէջ: Այս պարզաբանումէն ետք ան իր կարգին կ'ամբաստանէ առարկողները թէ վէպը եւ ժապաւէնը կ'ուզեն քաղաքական նպատակով շահարկել:

Նոյն էջին վրայ տեղ տրուած է պրպտող Ռ. Պալիի դատումին ալ. անոր կարծիքով՝ վէպին հրեայ տիպարին տեղ ֆիլմին մէջ Հայ մը զետեղել, «մաս կը կազմէ այն ծրագրին որուն նպատակն է հանրային կարծիքին մէջ տեղաւորել տեսակէտը թէ 1915-ի Հայերու աքսորին պատահածները ցեղասպանութիւն մըն էին»: Ռ. Պալի հեղինակն է Ունեւորութեան տուրքին մասին 37 էջնոց յօդուածի մը. երբ այս պարագան Է. Մահչուպեանի ուշադրութեան կը յանձնուի, ան կ'ըսէ թէ այդ գրութիւնը չէ կարդացած. կ'աւելցնէ թէ Ռ. Պալիի մասին այն կարծիքին տէր է որ ան քննադատ մտաւորականի մը կեցուածքով կը դիտէ հրեայ համայնքը, բայց ճիշդ հրեայի մը ակնոցով կը նայի այդ համայնքէն դուրս մնացածին:

«Մարմարա» կը տեղեկացնէր (Դեկտեմբեր 3) թէ հեռատեսիլ – ձայնասփիւռի ընդհանուր տնօրէնը վէճին առընչութեամբ ըսած է որ խնդրայարոյց ժապաւէնը գրաքննուած ձեւով հեռասփռուած է արդէն եւ թէ ինք մտադիր է դատ բանալու ամբաստանող Ա. Զաքարի դէմ: Ան աւելցուցած է թէ Թուրքիոյ Մշակոյթի նախարարութիւնը «Սալքըմ Հանըմին Հատիկները» ընտրած էր Օսքարի մրցանակաբաշխութեան Թուրքիան ներկայացնելու համար: Նոյն աղբիւրին համաձայն, պետականէն ետք, հեռատեսիլի Թրքական մասնաւոր կայան մըն ալ ծրագրած է ֆիլմը հեռասփռել:

Թրքական լրատուիւններու մէջ վերջին շրջանին տեղ գտած Հայկական նիւթով երկրորդ ժապաւէնը որ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ն է, կը ներկայացուի որպէս ձեռնարկ մը որուն նեցուկ են հայկական լոպիները: Հասկնալի է որ անոր դէմ հակազդեցութիւնները ուղղուած են ցեղասպանութեան մեղադրանքին: Այս երկրորդ պարագային առընչութեամբ հակազդեցութիւններուն թիրախ են թէ՛ բեմադիրը, թէ ցրուումի հանրածանօթ Միրամաքս ընկերութիւնը որուն յանձնուած է «Արարատ»ը տարածելու գործը:

Թուրքիայէն զանազան ձեւերով նախ ջանք թափուեցաւ արգիլելու ժապաւէնին պատրաստութիւնը. ներկայիս անոնք կեդրոնացած են ներկայացումին արգելք ըլլալու վրայ: Ինչպէս ըսած է Թուրք ճարտարարուեստի եւ գործի մարդոց միութեան Պրիւքսէլի պատասխանատուն, պատասխանելով «Միլլիյէթ»ի հարցումներուն (Դեկտեմբեր 2), «Արարատ»ի պատրաստութեան ձեռնարկողը միջազգային մրցանակի տէր բեմադիր մըն է ու այդ հանգամանքով, ժապաւէնը մեծ հետաքրքրութեան առարկայ պիտի ըլլայ: Զուարճալի է կարդալ որ այդ ներկայացուցիչը, Պ. Քալէաղասը, առանց ժապաւէնը տեսնելու, կամ բեմադիրը կարդալու, եւ այլն, ամենայն վստահութեամբ կը յայտնէ. «ժապաւէնը թէ՛ պիտի հիմնաւորէ Թուրքիոյ մասին կանխակալ կարծիքները, թէ՛ սխալ մեկնաբանած պիտի ըլլայ պատմութիւնը»...: Իր գտած ճարը «վերջին ծայր բուռն հակազդեցութիւն ունենալ» է: Սակայն, այդ հակազդեցութիւնը պէտք է կարելի չափով համաշխարհին հիմնական արժէքներու յենած ըլլայ: Իր պատկանած կազմակերպութիւնը այդ ուղղութեամբ աշխատանքի ձեռնարկած է ԱՄՆ-ու Թրքական լոպիներուն զուգահեռ: Այսուհանդերձ, Պ. Քալէաղասը կը դժգոհի որ Թուրքիա չունի յստակօրէն ու գիտակցօրէն մշակուած հաղորդակցութեան քաղաքականութիւն մը, որպէսզի ազդեցիկ գործունէութիւն կարենայ տանիլ Հայկական հարցին նկատմամբ եւ կիրարկէ լուրջ մարտավարութիւն մը:

Զուգահեռաբար, Էյլէմ Թիւրք, նոյն էջին վրայ քանի մը տեղեկութիւններ ալ կը հաղորդէ «Արարատ»ի տեսագրութեան մասին. կ'ըսէ թէ այդ նպատակով Գանատայի մէջ Կարս եւ Վան քաղաքներուն նմանակները շինուած են: Ժապաւէնը պիտի սկսի ցուցադրուիլ Մայիսին եւ թէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու Նախարարութիւնը կը պատրաստուի դատի դիմել անոր առընչութեամբ, յայտնի չէ թէ որո՛ւ դէմ: Թրքական այլ թերթեր, ինչպէս «Սթար», հրատարակած են Ա. Եղոյեանի բնակարանին ու ելեկտրոնիկ թղթատարին հասցէները, կոչ ուղղելով ամբողջ աշխարհի Թուրքերուն որ իրենց հակազդեցութիւնները ուղղեն անոր: Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած նշում է նաեւ այն որ «Արարատ»ը պիտի մասնակցի Գանի փառատօնին:

Անկախ՝ բոլոր վէճերէն, բողոքներէն, համամտութիւններէն, հակադրութիւններէն, հետաքրքրական պիտի ըլլայ շարժանկարի աշխարհին երկու մեծագոյն մրցանակներուն թեկնածուներու շարքին մէջ հայկական նիւթով երկու ֆիլմ գտնել. Ե. Գարագոյունլուի վէպէն Է. Մահչուպեանի բեմադիրով պատրաստուած «Սալքըմ Հանըմին Հատիկները» որ կ'ըսուի թէ Թուրքիան պիտի ներկայացնէ «Օսքար»ին, եւ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹԻ ԾՆՈՒՆԴԸ» ՄՈՆՐԷԱԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 24-ին Մոնրէալի Հայ համայնքը արժանավայել կերպով նշեց Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակը մաէսթրօ Կարլոս Ափրիկեանի հեղինակած «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» օրաթորիոն ներկայացնելով քաղաքիս Նոթր Տամ Պազիլիքի շքեղ կամարներուն տակ:

Վաստակաւոր հեղինակը – որ Փարիզէն յատկապէս հրաւիրուած էր – ինքն էր որ համերգը ղեկավարեց, իսկ ձեռնարկը իրականացաւ նախաձեռնութեամբ ու գործօն մասնակցութեամբ քաղաքիս անխտիր բոլոր Հայ եկեղեցական համայնքներուն ու մշակութային միութեանց: Երեկոյթին իրենց մասնակցութիւնը բերին ՖԱՄ-ի մօտ 80 հոգինոց նուագախումբը, Մոնրէալի Քէպէքի համալսարանի 200 հոգինոց երկսեռ երգչախումբը ինչպէս նաեւ հայ սիրողներէ բաղկացած 50 մեծերու եւ 50 փոքրերու երգչախումբերը՝ վերջինը կազմուած Արմէն Քէպէք եւ Սուրբ Յակոբ Ամէնօրեայ Վարժարաններու աշակերտութենէն: Մեներգի բաժինները յաջողութեամբ կատարեցին սիրուած արուեստագէտներ՝ Օրիորդներ Ալին Գութան եւ Նորա Սուրուզեան ու Պ.Պ. Արթօ Մխէնիտեան եւ Կարօ Նշանեան:

Համերգին սկիզբը նուագախումբը նուագեց Արամ Խաչատրեանի գործերէն ծանօթ կտորներ:

Օրաթորիոն որ ներշնչուած է «Սասունցի Դաւիթ» դիւցազներգութեան Յակոբ Օշականի հեղինակած տարբերակէն՝ հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ:

Սուրբ Աստուածածնայ տօնն է ու Սասունի հաւատացեալները Մարութայ վանք ուխտի եկած են, ոմանք իրենց հիւանդներուն բժշկութիւն, ուրիշներ իրենց գերի ինկած զաւակներուն ազատութիւն, շատեր իրենց գիւղերուն եւ վանքերուն ապահովութիւն եւ ոմանք ալ իրենց արտերուն առատ բերք խնդրելու: Կը հասնին նաեւ սիրուած իշխան Առիւծ Մհեր եւ իր կողակիցը Թալին Աստուածամօրմէն անգամ մը եւս խնդրելու որ իրենց «չորցած բունէն» մանչ զաւակ մը պարգեւէ որպէս Սասուն աշխարհի պաշտպան բազուկ: Բարեպաշտ ժողովուրդը կը ձայնակցի իշխանական ամոլի խնդրանքին:

Կը յայտնուի հրեշտակը որ կ'աւետէ թէ Մհերի ուխտը ընդունուած է պայմանաւ սակայն որ նորածին մանուկը իր ծնած օրն իսկ եւ նոյն ժամուն հօրմէ ու մօրմէ պիտի որբանայ: Գահաժառանգ զաւակի մը տենչէն տառապող իշխանն ու կինը պայմանը կ'ընդունին խնդրելով միայն որ Թալինին թոյլ տրուի նորածին մանուկին ժամ մը կաթ տալ նախ քան իր հոգին աւանդելը:

Եւ այսպէսով պիտի ծնի Սասունի պաշտպան Դաւիթն անպարտ:

Թէեւ հեղինակը այս երաժշտական գործը յօրինած է օփերայի նման բեմադրութեան մը հեռանկարով՝ Նոյեմբեր 24-ի ներկայացումը – ինչպէս օրաթորիոյի 1994-ի անդրանիկ ներկայացումը Սորպոնի մէջ – տեղի ունեցաւ համերգային ոճով, առանց ժամանակակից զգեստաւորման, բեմադրական սարքաւորման կամ խաղարկութեան: Սակայն ներկաներուն բաժնուեցան 48 էջնոց յիշատակի գրքոյկներ որոնք 1700-ամեակի և դիւցազներգութեան նիւթերուն մասին անհրաժեշտ տեղեկութիւններէն զատ կը պարունակէին Օրաթորիոյի բառերուն լրիւ բնագիրը հայերէն թէ ֆրանսերէն լեզուներով: Հետեւաբար ներկաները կարողացան դիւրաւ հետեւիլ պատմութեան հոլովումին:

«Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» հայ եկեղեցական, հովուերգական, ժողովրդային եւ ազգաշունչ երաժշտութեան ոճերու փունջ մըն է ուր այդ ոճերը իրարու կը յաջորդեն կատարեալ հեզասահութեամբ: Այն սերտ կապը որ գոյութիւն ունի բառերու իմաստին ու երաժշտութեան ստեղծած մթնոլորտին միջեւ՝ կը շարունակուի սկիզբէն մինչեւ վերջ, պահ մը ունկնդիրին աչքերը թրջելով՝ քիչ յետոյ անոր հոգւոյն թռիչք տալու համար: Եւ հակառակ մեղեդիներուն ինքնատիպ նորութեան՝ անոնք խիստ հարազատ կը հնչեն հայ դասական երաժշտութեան դիւրահաղորդ ականջներու:

Այլ խօսքով՝ այս գործը կ'արտացոլէ ոչ միայն հեղինակին իւրայատուկ երաժշտական ոճը, նուրբ ճաշակը ու զգայնութիւնը այլ նաեւ կը խտացնէ իր երաժշտական հմտութիւնը ու կէս դարու փորձառութիւնը:

Սոյն ձեռնարկը յաջողութեամբ գլուխ հանելով Մոնրէալի հայ համայնքը մէկէ աւելի գովելի նուաճումներ արձանագրեց: Նախ՝ ան թէ հայ եւ թէ ոչ – հայ երաժշտասէրներուն ցոյց տուաւ որ Կոմիտասի տխուր վախճանով հայ երաժշտական ստեղծագործութիւնը չէ դադրած. թէ միջազգային համբաւի արժանացած Արամ Խաչատրեանէ զատ հայրենազուրկ սփիւռքահայութեան ծոցէն ծնած տաղանդներ կարողացած են հինը պահպանել ու միաժամանակ՝ նորը ստեղծել: Երկրորդ՝ սոյն Օրաթորիոյին նման բարդ գործի մը ձեռնարկել, չորս անջատ միաւորներէ բաղկացեալ 300 հոգինոց երգչախումբ բեմ հանել՝ երբ ովկէանոսին միւս կողմը բնակող հեղինակ-ղեկավարը վերջին երկու շաբաթներու ընթացքին միայն պատեհութիւնը պիտի ունենայ երգչախումբին մեկնաբանութիւնը իր ուրոյն ոճով երանգաւորելու՝ բաւականին յանդուգն առաջարկութիւն մըն էր որ պատասխանատուները յաջողութեամբ գլուխ հանեցին: Երրորդ – եւ թերեւս ամենակարեւորը – Մոնրէալի հայ համայնքը անգամ մը եւս փաստը տուաւ թէ միասնական ոգիով, սերտ գործակցութեամբ ու նպատակին հանդէպ անշեղ հաւատքով՝ ամենադժուար թուող գործն իսկ կարելի է յաջողցնել:

Նաեւ կը կարծեմ թէ այս ձեռնարկը վաստակաւոր հեղինակ – ղեկավարին համար եւս բացառիկ նշանակութիւն մը կը ներկայացնէր: Ան իր երաժշտական ասպարէզին գագաթնակէտին հասած էր արդէն 1994-ին երբ Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբի հիմնադրութեան եօթանասունամեակին եւ իր ղեկավարութեան քառասնամեակին առթիւ «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդ»ի անդրանիկ ներկայացումը տուաւ Սորպոնի շքեղ ամփիթատրոնին մէջ՝ արժանանալով ներկաներու խանդավառ ծափահարութեան, Փարիզի խստապահանջ քննադատներու գնահատանքին, Ֆրանսայի պետական եւ Հայ կաթողիկոսական շքանշաններու:

Բնականոն պայմաններու տակ, Ափրիկեանի յաջորդ քայլը պիտի ըլլար – եթէ չեմ սխալիր – Օրաթորիոն տանիլ իր ծննդավայրը, Եգիպտոս, ու զայն ներկայացնել իր առաջին յաջողութիւնները քաջալերող համայնքին: Դժբախտաբար, սակայն, Միջին – Արեւելքի 1950-ական թուականներու քաղաքական անկայուն պայմաններուն հետեւանքով եգիպտահայ գաղութը քայքայուեցաւ, անոնցմէ կարեւոր թիւ մը հաստատուելով Մոնրէալ: Արդ Մոնրէալ իր յաճախակի այցելութեանց ընթացքին Ափրիկեան գտած էր թէ իր երբեմնի բարեկամները, նախկին երգչախումբի անդամները, նախկին աշակերտները եւ նոյնիսկ անոնց զաւակները որքան գուրգուրանք կը տածեն իր անձին ու գնահատանք ունին իր կատարած գործին հանդէպ: Հետեւաբար, «Դէ-

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ի ԹԱՏՐՈՆԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանի Խուզիստան նահանգի Շուշ քաղաքին մէջ տեղի ունեցած «Պարսից աշխարհ» միջազգային Գ. թատերական փառատօնին գլխաւոր մրցանակին արժանացած է Համազգայինի թատրոնը որուն ղեկավարն է Սօս Սարգսեան: Խումբը ներկայացուցած է Դաւիթ Ցակոբեանի բեմադրած «Գուցէ փրկուենք» խաղը: Փառատօնին մասնակցած են 17 թատերախումբեր Իրանի շրջաններէն, Տաճիկստանէն, Իրաքէն, Ազրբեջանէն:

պի ակունք» վերադարձի մը գաղափարը սկսաւ ձեւաւորուիլ Մոնրէալի ուղղութեամբ: Եւ երբ 1999-ի ամրան եգիպտահայ վարժարաններու նախկին սանուց հաւաքոյթի ընթացքին տեսաւ թէ Նորակազմ Եգիպտահայ Հայրենակցական Միութիւնը ինչ ձեռնհասութեամբ կազմակերպած էր սոյն հաւաքը՝ առանց վարանումի ընդառաջեց Օրաթորիոն Մոնրէալի մէջ ներկայացնելու այս վերջիններուն բերած առաջարկին: Բարեբախտաբար սիրելի վարպետին «Դէպի ակունք» ենթադրեալ ուղեւորութիւնը կատարեալ յաջողութիւն մը եղաւ: Մինչեւ իսկ Մայր Բնութիւնը, օժանդակեց բացառաբար մեղմ ջերմաստիճանով եւ անամպ երկինքով:

Ձեռնարկին բազմահարիւր մասնակիցները, կազմակերպողները, օժանդակները ու զայն հովանաւորող մեկենասները բոլորն ալ արժանի են շնորհաւորութեան: Նաեւ փափաքելի է որ սոյն ձեռնարկով դրսեւորուած միասնականութեան ոգին աւելի յաճախակի երեւոյթ մը դառնայ Մոնրէալի հայ կեանքէն ներս ու միաժամանակ վարակիչ դառնայ քոյր համայնքներու մօտ: Փափաքելի է նաեւ որ մօտ ապագային «Սասունցի Դաւիթի Ծնունդը» թատերական խաղարկութեամբ ներկայացուի Հայաստանի եւ Սփիւռքի բեմերէն:

Վարձքը կատար բոլորին՝ մանաւանդ սիրելի Կարպիսին որու կը մաղթենք կատարեալ առողջութիւն ու կորով որպէսզի նորանոր ստեղծագործութիւններով ճոխացնէ մեր մշակութային հարստութիւնը եւ շարունակէ նորոգել մեր երաժշտական ճաշակը:

ՎԱՐԴԳԷՍ Ս. ՏՕԼԱՊՃԵԱՆ

Մոնրէալ, 2001, Նոյեմբեր 28

«ՇԷՆ»Ի ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Փարիզի հայութեան համար տարեվերջի այլեւս աւանդութիւն դարձած ժամադրավայր մըն է «Շէն»ի տօնավաճառը որ տեղի կ'ունենայ Մխիթարեաններու Սեւրի Սամուէլ - Մուրատ երբեմնի վարժարանին սրահներուն մէջ: Տարուէ տարի միշտ աւելի ոգեւոր, աւելի ճոխ ու աւելի բազմամարդ ձեռնարկը արդէն 11 տարեկան է: Դեկտեմբեր 1 - 2-ի շաբաթավերջին մինչեւ վերջին ժամերը սրահները լեցուն էին հետաքրքիր այցելուներով որոնք կը դիտէին վաճառքի բազմաթիւ սեղանները - ձեռագործներու տեսականի, գիրք, թերթ, հագուստեղէն, զարդեղէն, դրոշմաթուղթ, սննդեղէն, ըմպելի, գորգեր, խաղալիկներ, տնային - խոհանոցի առարկաներ, եւ այլն - գնումներ կ'ընէին: Այդ ապրանքները կարեւոր տոկոսով մը Հայաստանեան արտադրութիւն էին, յաճախ եկած «Շէն»ի ջանքով հիմնուած աշխատանոցներէ, ձեռնարկութիւններէ:

Կիրակի յետմիջօրէին երբ արդէն կարեւոր չափով թեթեւցած էին այդ սեղանները, ուշագրաւ էր գիրքերու բաժինին առջեւ խմբուած բազմութիւնը եւ պատաններու մեծ թիւը: Քիչ անդին ուրիշ սեղանի մը վրայ մէկ - երկու օրինակ միայն մնացած էր Գ. Պըլտեանի «Ֆրանսահայ յիսնամեայ գրականութիւն» հատորէն որուն հեղինակը նոյն յետմիջօրէին հոն մակագրած էր վաճառուած օրինակները. քովը ծաղրանկարիչ Հովիւն էր, գծելէն, ստորագրելէն, մակագրելէն յոգնած, բայց գոհ երեւոյթով մը:

Նախորդ երեկոյեան աւելի քան 200 հոգի մասնակցած էր մանթըրի սեղանին որ պատրաստուած էր Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղին տիկիններուն կողմէ: Այդ նուէրով ապահովուած եկամուտին չափ նշելի էր ընտանեկան - ընկերական ջերմ մթնոլորտը:

Այդ մթնոլորտը ճաշի սեղանէն անդին ալ մնայուն մէկ ազդակն է «Շէն»ի գործունէութեան. հաւանօրէն յաջողութեան մէկ կարեւոր երաշխիքն ալ: Հայաստանի, Արցախի, այսօր նաեւ Ջաւախքի գիւղային շրջանները ամրապնդելու, տեղացիներուն զօրակցելու անոնց ծրագիրները անպայման իրենց թափէն բան մը պիտի կորսնցնէին, առանց այդ մթնոլորտին:

Ինչպէս ամէն տարի, այդ ծրագիրներուն, անոնց իրագործումի փուլերուն մասին պատմող պատկերներով, քարտէսներով ցուցանակներ կրկին տեղ գրաւած էին դպրոցին մայր շէնքին մուտքին: Շինութիւններ, ջրանցք, ելեկտրականութիւն, պատանեկան ճամբար, առողջարան, դպրոցի, եկեղեցիի նորոգութիւն, տակաւին մեղուաբուծութիւն, պանրագործարան, եւ այլն, եւ այլն: Կողմնակի սենեակի մը մէջ զետեղուած տեսայով մը կը ցուցադրուէին գործունէութեան մասին կարճ փաստանկարներ:

Ողեւորութեան, հուզեռի այդ մթնոլորտին տխուր, ափսոսանք ու նաեւ ընդվզում պատճառող նոթ մը կը ձգէր անջատ ցուցանակի մը վրայ Ջաւախքի անկախ թերթ «Լեռնաշխարհ»ի Գ. թիւին առաջին էջէն կտրօն մը. հոն իր ընկերները կ'ողբեկոչէին Սեպտեմբեր 24 - 25-ի գիշերը Երեւանի «Աստղասար» սրճարանին մէջ խժդժօրէն սպաննուած Պօղոս Պօղոսեանի թարմ յիշատակը, «Լաւագոյն տղերքը հեռանում են...» խորագրուած էջով մը: Հոն նիւթ կ'ըլլար Ջաւախքի հայութեան բարօրութեան համար անոր տարած գործունէութիւնը, տեղւոյն վրայ մնալու եւ պահելու յամառութիւնը: Բաներ որոնք անհասկնալի ոճիրով կիսատ մնացած էին, բայց ընկերները կը խոստանային շարունակել զանոնք, մինչեւ աւարտի կէտը:

Ջաւախքը սկսած է «Շէն»ի ուշադրութեան առարկայ դառնալ վերջին տարիներուն: Հոն առնուած տեսերիզ մը ցոյց կու տար Վ. Տէրեանի Գանձակի տունը, Ս. Կարապետ Եկեղեցին, դպրոցի շէնք մը, բոլորն ալ լուրջ խնամքի, նորոգութեան, գուրգուրանքի կարօտ: «Շէն»ի ջանքերով, տարիներէ ի վեր շրջանի հայութեան պակսած այդ բաները կը տարուէին հոն. առողջարանը արդէն ամբողջովին նոր հաստատուած ենթակառոյցներով սկսած էր աշխատիլ. անոր տրուած էր Պօղոս Պօղոսեանի անունը:

Վրաստանի Հայաստանի սահմանակից այդ շրջանը որ մաս կը կազմէ Մեծ Հայքի Գուգարք նահանգին, որպէս կեդրոն ունի 80 հազար բնակչութեամբ Ախալքալաքը: Հոն կան աւելի քան հարիւր հայկական գիւղեր, շուրջ 180 հազար բնակիչներով: Այդ գիւղերէն ոմանք կաթողիկէ են. կան անխուսափելի աղանդներ ալ: Մայրաքաղաքէն զատ Ջաւախքը ունի Նինոծմինդա, Ծալքա, Ասպինձա քաղաքները, Ախալցխայի շրջանը: Ցունուար 6-էն ի վեր, Գարեգին Բ.ի կարգադրութեամբ կազմաւորուած է Ջաւախքի ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդութիւնը որուն կեդրոնատեղին Ախալքալաքի Ս. Խաչ Եկեղեցին է: Այդ փոխանորդութեան տարածքին վրայ կան բազմաթիւ պատմական եկեղեցիներ, վանքեր որոնք աւերակ վիճակի մէջ են: Հոգեւորական կեանքը, ըստ ընդհանուր առաջնորդական փոխանորդ Բաբգէն աբեղայ Սալբիեանի, շատ անմխիթար վիճակի մէջ է. եկեղեցիներուն մէջ դպրաց դաս, սարկաւագաց դաս, եկեղեցական սպասներ չկան. չկայ նաեւ կիրակնօրեայ դպրոց, ուսուցիչ, դասագիրք: Նման պայմաններու մէջ հասկնալի է որ ինչ արժէք կը ներկայացնեն ամենափոքր օժանդակութիւնն ու զօրակցութիւնը որոնք կոչուած են բնականոնացնելու ջաւախեցիին կեանքը:

«Շէն»ի տեսագրութեան մէջ հետաքրքրական էր տեսնել Հայաստանի հիւսիս - արեւմտեան գօտիին մէջ Եղնաջուր գիւղին պատանեկան ամառնային ճամբարին կեանքը: Ամրան արձակուրդին հոն կը խմբուէին Հայաստանէն, Ղարաբաղէն, Ջաւախքէն, նաեւ Սփիւռքի անկիւններէն հայ պատանիներ, երկշաբաթեայ միասնական կեցութեան մը համար: Մարզականին, գրօսանքին, հանգիստին հետ անոնք կը ծանօթանային գեղջկական հարազատ առօրեային, իր փեթակներով, կաթնատու անասուններով, կը սորվէին պանիր շինել, լաւաշ եփել, եւ այլն:

Նպատակի մը շուրջ խմբուած Նորօրեայ կամաւորներու կորիզ մըն է «Շէն»ը. անոր ջանքերը տարուէ տարի արմատ կ'արձակեն Հայաստանի, Ղարաբաղի նաեւ Ջաւախքի այլազան շրջաններուն մէջ, տոկալու ուժ ներշնչելով տեղացիներու եւ պայքարելով մոռցուածի, լքուածի զգացումին դէմ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Թէքէեան Կեդրոնի «Մէթր Հրաչեայ Սեդրակեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, տօնուած է ՌԱԿ-ի 80-ամեակը հանդիսութեամբ եւ ճաշով: Նախագահած են Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պապահեքեան, ներկայ եղած են երեք յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Լիբանանի եւ ՌԱԿ-ի քայլերգներէն ետք, բացման խօսքը արտասանած է ՌԱԿ-ի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան անդամ՝ տոքթոր Պօղոս Աստուրեան: Ելոյթ ունեցած են Տիկին Մարօ Քէլէշեան, Եգիպտոսէն՝ տոքթոր Գէորգ Երզնկացեան: Կարդացուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը: Այս յոբելեանին առթիւ, պարգեւատրուած են վեթերան ընկերներ յատուկ գնահատանքի յուշանուէրներով: Հանդիսաւոր նիստէն ետք, ճաշ մը տրուած է, որու ընթացքին գեղարուեստական յայտագիր մը գործադրուած է:

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, սա մեր Հայերը եթէ այսպէս շարունակեն՝ մէկ հատ մը ողջ պիտի չմնայ:

– Հայերը ի՞նչ ըրած ունին:

– Դեռ ի՞նչ պիտի ընեն... Վանի դէպքերը չե՞ս գիտեր:

– Իրաւ որ ես բանէ մը տեղեկութիւն չունիմ... Վանի մէջ բան մը պատահա՞ծ է:

– Չես գիտեր եւ ինձ՞ պիտի խմացնես...

– Ինչպէս կ'ուզէք, որ գիտնամ, Վանէն այս միջոցիս տեղեկութիւն կուգա՞յ:

– Հայերը բոլոր Ռուսերուն միացեր են եւ իրրեւ անոնց յառաջապահները կը կռուին կոր:

– Շատ սխալ քայլ մը առած են, – ըսաւ Արիկ լուրջ դէմքով մը:

– Բոլոր յանցանքը այդ անիծեալ յեղափոխականներուն է... ազգը կը կործանեն կոր, թէեւ աղէկ մաքրագործեցինք, բայց տակաւին չկրցանք արմատէն չոր - ցընել... դեռ Պոլսոյ մէջ անգամ դաշնակցականներ եւ հնչակեաններ կը գտնուին:

– Չեմ կարծեր...

– Ես իմ ըսածս գիտեմ, դեռ բաւական մաքրագործում կայ ընելիք:

– Բայց կը տեսնամ, որ հալածանքը միմիայն յեղափոխականներուն դէմ չէ, եւ բոլոր անմեղ մարդիկ ալ կը ձերբակալուին ու կ'աքսորուին կոր:

– Բոլոր բռնուողները հեռուէն, մօտէն յեղափոխականներու հետ շփում ունեցած են, – վճռեց Արթին:

– Այդպէս մի՛ ըսէք, կը խնդրեմ, – դիտել տուաւ Արիկ, – օրինակի համար ես, գիտես, որ որեւէ յարաբերութիւն չեմ ունեցած այդ մարդոց հետ եւ նոյնիսկ անոնց իբրեւ հակառակորդ ճանչցուած եմ ... արդ, հեռուէն հեռու լսեցի, որ իմ մասիս ալ ոստիկանութիւնը քննութիւն կ'ընէ եղեր:

– Կրնայ ըլլալ, վերջապէս դուն ալ ազգային գործերու մէջ ես, խմբագիր ես, բոլորովին չէզոք մէկը չես:

– Խմբագիր ըլլալը յանցա՞նք մըն է, իմ արհեստս, ապրուստի միջոցս է այդ:

– Քեզի խրատ կու տամ, որ խոհեմութեամբ շարժիս, ժամանակը շատ փափուկ է:

– Այդ խրատին պէտք չունիմ, արդէն միշտ խոհեմ եղած եմ. միայն թէ դուք լուր ունի՞ք իմ մասիս եղած քննութիւններուն համար:

– Չէ՛, այդպիսի բան մը չեմ իմացած, – ըսաւ լրտեսը:

– Շիտակը, Արթի՛ն էֆէնտի, շատ մեծ մտատանջութեան մէջ ինկած եմ երկու օրէ ի վեր, գիշերները գրեթէ բնաւ քնացած չունիմ, հիւանդի պէս բան մըն եմ:

– Իրաւունք ունիս այդպէս ըլլալու, – ընդմիջեց Արթին:

– Գոնէ պզտիկ բան մը ըրած ըլլամ կամ որեւէ գործի մը մասնակցութիւն ունենամ, բայց դուն շատ աղէկ գիտես, թէ ես 'ինչ տեսակ մարդ եմ, ինչ տեսակ գաղափարներու կը ծառայեմ:

– Կասկածի տեղի տալու չէ, էֆէնտի՛մ...

– Բայց, ի՞նչ ըրած եմ կասկած հրաւիրելու համար վրաս:

– Ազգային գործերու շատ կը խառնըւիս, ամէն քարի տակէն դուն կ'ելլաս...

– Ինչո՞ւ այդ տեսակ խօսքեր կ'ընէք, Արթի՛ն էֆէնտի, իբրեւ թերթերու լրաբեր, բնականաբար շատ տեղ կը մտնեմ, կ'ելլեմ, ատիկա իմ գործիս պահանջմունքն է:

– Վերջապէս պէտք է զգոյշ ըլլալ:

– Կը խնդրեմ, Արթի՛ն էֆէնտի, կերպով մը չէ՞ք կրնար իմանալ այդ ոստիկանական քննութեան պատճառը:

– Դուն ուրկէ՞ իմացար, որ այդ տեսակ քննութիւն մը կը կատարուի կոր, – հարցուց Արթին:

– Գիւղէն իմացայ, մէկ քանի լրտեսներ իմ մասիս տեղեկութիւն հարցուցեր են աստ – անոր:

– Ատոր համար իրար անցնելու պէտք չի կայ:

– Այսպիսի փափուկ ժամանակ մը, երբ այդ տեսակ քննութիւն մը կը կատարուի, բնական է, որ մտահոգութիւն պատճառէ:

– Ել ի՞նչ կ'ուզես, որ ես ընեմ, եթէ վրադ կասկածներ կան... դուն պէտք էր ջանայիր, որ այդ կասկածները չըլլան... ինչո՞ւ իմ վրաս չեն կասկածիր կոր... ձեզի կը պոռանք կոր, թէ սա յեղափոխականներուն երես մի՛ տաք, մի՛ քաջալերէք:

– Բայց ո՞վ երես տուած է, գոնէ ինծի մի՛ ըսէք այդ բանը, դուք, որ զիս լաւ կը ճանչնաք:

– Բնաւ յարաբերութիւն չե՞ս ունեցած անոնց հետ:

– Բարեւ առնուծոյ բարեկէն անդին չէ անցած իմ յարաբերութիւններս...

– Դաշնակցականներ, հնչակեաններ չե՞ս ճանչնար:

– Կը ճանչնամ, ատկէց ի՞նչ կը հետեւի:

– Ասկէց ան կը հետեւի, որ այդ տեսակ ծանօթութիւնները կասկած կը հրաւիրեն:

– Հիմա դուք ինծի այն ըսէք, որ, եթէ վտանգ մը կայ, ինչպէ՞ս կրնանք առաջքը առնել:

– Ատոր համար մէկ միջոց մը կայ, – պատասխանեց խաֆիէն:

– Ո՞րն է, – հարցուց Արիկ հետաքրքրքիր:

– Քու հաւատարմութիւնդ ապացուցանող ծառայութիւն մը մատուցանել կառավարութեան:

– Ի՞նչ կերպով, բացատրեցէ՛ք, տեսնեմ:

– Կառավարութիւնը հիմա ամէնէն աւելի կը հետապնդէ դաշնակցականներն ու հնչակեանները, անոնցմէ մեծ մասը արդէն ձերբակալեց ու աքսորեց, բայց տակաւին հոս ու հոն ծածկուած յեղափոխականներ կան Պոլսոյ մէջ, այնպէս չէ՞:

– Կրնայ ըլլալ...

– Ես ապահով եմ, որ կան եւ բաւական մեծ թիւով:

– Ենթադրենք որ այդպէս է, յետո՞յ...

– Եթէ կարենաս այդ ծածկուած յեղափոխականներէն քանի մը հատը երեւան հանել, վստա՛հ եղիր որ քու մազիդ թելին դպչող չըլլար, եւ հանգիստ սրտով կրնաս ապրիլ այստեղ:

(Շար. 119)

(Տար. Ա. էջէն)

կան պատերազմ մը ծագի, քանի պաղեստինեան իշխանութեան ղեկավարը մէկ կողմէ Շարոնի եւ Ամերիկացիներուն ճնշումին տակ է, միւս կողմէ ալ Համասի եւ Իսլամական Ճիհատի սպառնալիքներուն: Այս վերջինները նոյնիսկ կեանքին կը սպառնան եթէ շարունակէ գործադրել Շարոնի հրահանգները: Այս վերջնոյն համար սակայն 180 ահաբեկիչներու ձերբակալութիւնն ալ չէ բաւած եւ Իսրայէլ վերսկսած է իր ռմբակոծութիւնները: Դեկտեմբեր 6-ին, Գազայի մէջ, 20 հոգի վիրաւորուած է, որոնց մէջ մանուկներ: Իսրայէլի համար Արաֆաթի ձեռք առած միջոցները անբաւարար են, աչքի փոշի են: Համասի պարագլուխը, որ հսկողութեան տակ է իր բնակարանին մէջ, հակառակ իր կուրութեան, մասնակի կաթուածին մանկութենէն ի վեր, խորհրդանշական դէմք մը կը մնայ եւ պաշտամունքի առարկայ է, իսլամապաշտներու սրբանկարն է կը գրէր «Ֆիկառօ» (Դեկտ. 7): Պատանի Պաղեստինցիները կ'ըսեն «Ձայնը տկար է, բայց՝ միտքը սուր է»:

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ Պելկրատ մեկնեցաւ Դեկտեմբեր 7-ին, 48 ժամուան այցելութեան մը համար: Եւրոպացի պետական առաջին ղեկավարն է, որ Պելկրատ կ'երթայ ժողովրդավարութեան վերահաստատումէն ետք: Օրակարգի նիւթ է Լա Հէյի Միջազգային Դատարանին հետ գործակցութիւնը: Այն հարցը տարակարծութեան պատճառ է իշխանութեան մէջ, որովհետեւ, եթէ վարչապետը՝ Ծինճիք համաձայն է այդ դատարանի գոյութեան եւ յանձն առաւ Միլոսեւիչի յանձնումը, նախագահ Քոսթունիցա վերապահ է:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽՆԵՐԸ, Դեկտեմբեր 6-ին, Փորթ տը Վերսայլի Ցուցահանդէսներու Փառքին մէջ, յաջորդաբար խօսք առնելով, յարձակեցան նախագահ Շիրաքի վրայ: Հոլանտի համար Շիրաք հաշուեկշիռ չունի ներկայացնելիք, նոյն ոճը գործածեցին Մարթին Օպրի, Պերթրան Տըլանոյէ, Ժան – Մարք Այրօ եւ այլն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորական ոստիկանները շարունակեցին իրենց ցոյցերը, անտեսելով իրենց զինուորական կարգավիճակը, որ կ'արգիլէ ցոյց եւ գործադուլ: Շաբաթ օր, Դեկտեմբեր 8-ին, տեսակցութիւն մը նախատեսուած է Պաշտպանութեան նախարարին հետ, բայց, չբաւեց դադրեցնելու համար բողոքի տողանցքները: Դեկտեմբեր 6-ին, ցոյցերը տարածուեցան Գոլմար, Փօ, Ռուան, Պրոն, Թուլոն, Նիս, Թուռ, Տիներ եւ Սէնթկայպէլ, Ժոսիէնի բերդը:

ՓԻԹԸՐ ՊԼԷՅՔ, աշխարհի ամէնէն «տիտղոսաւոր» նաւաստին, սպաննուեցաւ Դեկտեմբեր 6-ին, իր առագաստանաւին մէջ ծովահէններու խումբի մը կողմէ, երբ գիտական արշաւանք մը կ'ընէր բրազիլեան Ամազոնիայի մէջ: Նոր Զելանտացի, Պլէյք 54 տարեկան էր եւ բնապահպան հետազօտութեանց ձեռնարկած էր:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. : 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Date limite de candidature: 15 décembre.

La Section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour du 28 décembre 2001 au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE :
DU 31 DECEMBRE 2001 AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :

- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46. 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Récital YERSO
Mardi 11 décembre à 20h45
Vente et dédicace de son récent CD

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

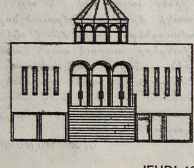
«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(956,80)
Հոգեհանգիստ	700	(837,20)
Շնորհակալիք	700	(837,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(837,20)
Ծնունդ	700	(837,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Les conférences d'Issy
AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI, ESPOIR POUR L'ARMENIE**
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX
du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
MARDI
11 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·316
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
77e ANNEE — N° 20·316

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ա·

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ծանրաբեռնուած շաբաթավերջ մը ունէր փարիզեան շրջանին մէջ, որու կը ջանանք արձագանգել մեր կարելիութեան սահմաններուն մէջ:

ՈՒՐԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

Ժամը 11–ին, Գարեգին Բ· կ՚այցելէր Աստուածաբանական Օրթոտոքս Հիմնարկը (Ս· Սերժ) ուր զինք կ՚ընդունէր Հայր Զոպրինսկի եւ կ՚ողջունէր ռուսերէն, Կաթողիկոսը կը պատասխանէր հայերէն:

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Գարեգին Բ· Դպրոցասէր հասաւ Դեկտեմբեր 7, Ուրբաթ օր, ժամը 11·30–ին, ուր Ռէնսի քաղաքին հիւրը· դիմաւորուեցաւ քաղաքապետ Է· Ռաուլէ եւ փոխնահանգապետ Հ· Սառուլէ որոնք դպրոցին կից հրապարակը վերանուանած էին Փլաս տ՚Արմէնի: Գարեգին Բ· ու հետեւորդ շքախումբը դպրոցին սրահէն մուտքին ծափերով ընդունեցան ներկաներէ որոնց մէջ աշակերտութենէն զատ կային հրաւիրեալներ, ծնողքներ:

Վարժարանին Տիկնանց Միութեան նախագահուհի Ժ· Վարդանեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, արդի հայկական դպրոցին եւ հայերէնի ուսուցչին դերը շեշտող ելոյթ մը ունեցաւ տնօրէնուհի Սիլվա Գարակիւլեան: Քաղաքապետ Է· Ռաուլթ իր ուրախութիւնը յայտնելէ ետք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին այցին, հայերէնով բսաւ· «Բարի՛ եկաք Լը Ռէնսի, բարի եկաք ձեր տունը»: Գոհունակութեան արտայայտութիւններ ունեցաւ նաեւ փոխ – նահանգապետ Հ· Սառուլ· ակնարկելով «Հայաստան» մկրտուած հրապարակին, մաղթեց որ ան հայութեան տառապանքին յուշարարը ըլլայ անցորդներուն համար:

Պաշտօնական այս բաժինին յաջորդեցին աշակերտները· նախ Է·, Ը·, Թ· դասարաններէն աղջիկներ ու մանչեր արտասանեցին Հայաստանի ու Սփիւռքի գրողներէն, յ ետոյ դպրոցին երգչախումբը Հայկ Սարգիսեանի խմբավարութեամբ երգեց «Վասպուրական»ը եւ «Հայրապետական մաղթանք»ը, յուզումի ալիքներով լեցնելով սրահը:

Այդ մթնոլորտին մէջ խօսք առնելով Գարեգին Բ· Կաթողիկոս իր հպարտութիւնը արտայայտեց հրապարակին «Հայաստան» մկրտուելուն, այդ արարքը տեղւոյն հայութեան կողմէ Ֆրանսայի նուիրուածին վարձատրութիւն նկատելով: Ապա յիշեց Ֆրանսայի կողմէ 1988–ի երկրաշարժին առթիւ ցոյց տրուած օժանդակութիւնը, ցեղասպանութեան ճանաչումը: Քաջալերեց դպրոցին մէջ լեզուի ու մշակոյթի առումով տարուած ջանքը:

Նուէրներու փոխանակումէն ու հիւրասիրութենէն ետք Կաթողիկոսը այցելեց քանի մը դասարան, ապա հրաժեշտ առնելով մեկնեցաւ շարունակելու համար իր ժամանակացոյցը:

ԱՐՆՈՒՎԻԼ–ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ

Ռէնսիի այցելութենէն ետք, Գարեգին Բ· կ՚անցնէր Արնուվիլ լէ Կոնէս, ուր կ՚ընդունուէր տեղւոյն քաղաքապետին՝ Միշէլ Օմայի կողմէ, որ ջերմօրէն կ՚ողջունէր զինքը· Կաթողիկոսը ապա կ՚անցնէր տեղւոյն Վարագայ Ս· Խաչ Եկեղեցին, ուր համախմբուած էր գաղութը: Գարեգին Բ· իր պատգամը կուտար ներկաներուն:

Ժամը 16·30–ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ՚այցելէր Մոնմորանսիի Հանգստեան Տունը, ուր կը դիմաւորուէր տնօրէնին եւ Աղքատախնամի վարչական անդամներուն կողմէ: Ընկերակցութեան նախագահ Անտրէ Եախղարտաշեանի բարի գալուստի խօսքերէն ետք, կ՚արտայայտուէր Կաթողիկոսը, որ նախ իր շնորհաւորութեան եւ շնորհակալութեան խօսքը կ՚ըսէր անոնց որոնք գաղափարն ունեցած են հիմնելու այս տունը: Կը շնորհաւորէր նաեւ անոնք որոնք կը վարեն տունը եւ Էջմիածնի օրհնութիւնը կը բերէր բոլորին: Յուզումով տեղեկացած էր նաեւ որ, անոնք որոնք ապաստանած էին այս տան մէջ, իրենց կեանքի իրիկնամուտին, ցեղասպանութենէն փրկուած սերունդին կը պատկանէին:

Այս այցելութենէն ետք, ժամը 19·30–ին, Կաթողիկոսը հանդիպում կ՚ունենար Ծերակոյտի նախագահ՝ Քրիսթիան Փոնսըլէի հետ: Այս հանդիպման ընթացքին, Ք· Փոնսըլէ կը յայտնէր թէ կը ծրագրէր գալ տարի ամրան, փոխադարձ այցելութիւններ հայ եւ թուրք երիտասարդներու միջեւ, Երեւան եւ Պոլիս:

Իրիկունը Կաթողիկոսը ներկայ կ՚ըլլար Կապոյտ Խաչի կազմակերպած համերգին Սալ Կավօ:

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8

ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 10–ին Ալֆորվիլի քաղաքապետը Ռընէ Ռուքէ քաղաքապետարանին առջեւ կը դիմաւորէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ·, որուն շքախումբին մաս կը կազմէին Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք·, Շահէ Արք·, Նաւասարդ Եպիսկոպոս, Կրօնից խորհուրդի նախագահը, Փարիզի Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան նախագահ՝ Գեղամ Թորոսեան, Վարչութեան նախագահ՝ Ժ· Գուլինեան: Կարճ մտերիմ հանդիպումի մը աւարտին, քաղաքապետարանի մեծ սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էր բազմութիւնը տեղի կ՚ունենար հանդիսութիւն մը, որու ընթացքին առաջինը խօսք առնելով քաղաքապետը՝ Ռ· Ռուքէ շնորհակալութիւն կը յայտնէր որ Կաթողիկոսը ընդունած էր իր հրաւէրը Ալֆորվիլ, որ «Փոքրիկ Հայաստան» կը նկատուի, կը յիշէր որ արդէն հանդիպում ունեցած էին Երեւան Սեպտեմբերին, ներկայ եղած էր Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարի բացման եւ խորապէս տպաւորուած էր, ու շնորհակալութիւն կը յայտնէր Պ· Գուլինեանի որ դիւրացուցած էր այդ այցելութիւնը: Ռ· Ռուքէ յուզումով կ՚ոգեկոչէր նաեւ Գարեգին Ա·ը, մշակոյթի մարդ, հիմուր ունեցող որ նաեւ եկած է Ալֆորվիլ: Իր գոհունակութիւնը կը յայտնէր Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման համար, որու մէջ ինք դեր կատարած էր, բայց, գլխաւոր դերը կը վերագրէր Ֆրանսահայութեան եւ կը շեշտէր թէ ցեղասպանութեան ճանաչումը Ֆրանսայի կողմէ, պէտք է օրինակ ծառայէր: Իր ելոյթին վերջաւորութեան, Ռ· Ռուքէ Ալֆորվիլի պատուոյ քաղաքացիի կոչումը կը շնորհէր Կաթողիկոսին եւ կը նուիրէր երկու հատորներ մէկը Պ· Անանեանի որ Ալֆորվիլի հայ գաղութի պատմութիւնն էր, երկրորդն ալ Ֆրանսացի պատմաբանի մը, որ Ալֆորվիլի իսկ պատմութիւնն էր:

Գարեգին Բ· կը բերէր Մայր Աթոռի, Հայաստանի եւ Արցախի ժողովուրդին ողջոյնը, ու կը յիշէր Ռ· Ռուքէի այցելութիւնը Օշական, Մաշտոցի շիրիմին: Առաջին անգամն է որ Ալֆորվիլ կուգար, չէր ճանչնար քաղաքը, բայց, քաղաքները, կ՚ըսէր, սիրելի կը դառնան մարդոց ընդմէջէն եւ սիրած էր Ալֆորվիլը, քաղաքապետին շնորհիւ: Կը գնահատէր անոր կատարած դերը գաղութին մէջ եւ յատկապէս վեր կ՚առնէր Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը ու շնորհակալութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի ժողովուրդին եւ ֆրանսական իշխանութեանց: Հայոց ցեղասպանութեան դատապարտումը կը նկատէր դատապարտումը ամէն ամբողջատիրութեան: Իր կարգին, Հայաստանէն բերուած պաստառ մը կը նուիրէր քաղաքապետին:

Փակագիծի մէջ, ցաւով, չըսելու համար վրդովումով, անհրաժեշտ կը տեսնենք երկու խօսք ընել ան, աւելի քան ձախող թարգմանիչ կնոջ մասին, որ ոչ միայն թարգմանիչի ոչ մէկ յատկութիւն ունէր, այլեւ, ինչ որ աւելի ծանրակշիռ է, ոչ ֆրանսերէն գիտէր, ոչ ալ հայերէն:

Այս հանդիսութենէն ետք, Գարեգին Բ· եւ իր շքախումբը յաջորդաբար այցելեցին Մեռեալներու յուշարձանը եւ Աշտարակ հրապարակի խաչքարը ծաղկեպսակներ դնելով, ապա ուղղուեցան Սուրբ Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ուր հաւաքուած էր խուռներամ բազմութիւնը: Հոս ալ, Կաթողիկոսը, կարճ արարողութեան մը աւարտին, իր ողջոյնի խօսքը փոխանցեց ներկաներուն, շեշտելով թէ ո՛ւր որ եկեղեցի մը կայ, Էջմիածինը կայ: Եկեղեցիէն վերջ, Կաթողիկոսը անցաւ Սուրբ Մեսրոպ կրթարանը, ուր երկու ժամ է արդէն, աշակերտութիւնը կը սպասէր իրեն: Տնօրէնուհի Տիկին Քոսայեանի բարի գալուստի խօսքէն ետք, աշակերտները խմբերգներով եւ արտասանութիւններով իրենց կարգին ողջունեցին Կաթողիկոսը: Խաչեր բաժնուեցան մանուկներուն, ապա Կաթողիկոսը ճաշի հիւրը եղաւ քաղաքապետին, նախքան Իսի լէ Մուլինօ երթալը:

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՕ

Ժամը 14·30–ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր շքախումբով կը ժամանէր Իսի – լէ – Մուլինոյի քաղաքապետարանը, ուր կը դիմաւորուէր քաղաքապետ Անտրէ Սանթինիի կողմէ: Ներկայ էին նաեւ Շաւլ Փաւքուա, Մէօտոնի, Փլէսիի քաղաքապետները եւ բազմաթիւ ընտրեալներ: Բարի գալուստի իր խօսքին մէջ, քաղաքապետը կ՚ողջունէր Կաթողիկոսը, կ՚ոգեկոչէր Գարեգին Ա·ի այցելութիւնը ու իր խօսքի եզրափակումին քաղաքին ոսկի մետալը կը նուիրէր Գարեգին Բ·ի: Այս վերջինն ալ իր խօսքին մէջ կ՚անդրադառնար 1700–ամեակին, ցեղասպանութեան ճանաչման Ֆրանսայի կողմէ ու կը շեշտէր թէ հայ ժողովուրդին համար նուիրական են կրօնքն ու Արարատը եւ որովհետեւ չէր կրնար Արարատը հետը բերել, բերած էր զայն պաստառով մը զոր կը նուիրէր քաղաքապետին:

Քաղաքապետարանէն ետք, Կաթողիկոսը կ՚առաջնորդուէր Ս· Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին, ուր Հրաշափառով մուտք կը գործէր: Արարողութեան աւարտին, խօսք առնելով կ՚անդրադառնար Հայ Եկեղեցւոյ կենսական դերին հայ ժողովուրդին համար:

ՇԱՒԻԼ

Գարեգին Բ· եւ իր հետեւորդները Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին դիմաւորուեցան աղ ու հացով, աշակերտներու վարդերով ու կրօնական, պետական դէմքերու թափօրով մը, կազմուած՝ Շաւիլի, Վիլ տ՚Ավրէի, Վիրոֆլէի, Սեւրի քաղաքապետներէն, Օ–տը–Սէնի երեսփոխան Ժ·–Ժ· Գիյէ, կրօնական քոյր համայնքներու ներկայացուցիչներէն:

Հրաշափառով տաճար մուտքէն ետք Շաւիլի հոգեւոր հովիւ Յարութիւն Քհնյ· Թաշճեան սրտի խօսքով ողջունեց Կաթողիկոսը որ իր ելոյթով պատգամեց համախմբուիլ, չմոռնալ որ այսօրուան մեր զաւակներուն ապագան կապուած է ներկայի մեծերուն հայրենի մտահոգութեամբ տանելիք գործունէութեան: Ապա կրկնեց երախտագիտական զգացումները Ֆրանսայի նկատմամբ որ ճանչցած էր ցեղասպանութիւնը, հարազատ ինքնութիւն ու մշակոյթ զարգացնելու, բարօրութեան պայմաններ ընծայած հայ գաղութին:

Շաւիլի Կրօնական Ընկերակցութեան նախագահ Հրայր Հրաչեանի յարգանքի արտայայտութիւններէն (հայերէն ու ֆրանսերէն) ու աջհամբոյրէն ետք Կաթողիկոսը հրաժեշտ առաւ Շաւիլէն:

Կիրակի, Դեկտեմբեր 9–ի եւ Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 10–ի յայտագրին կ՚անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8 / 10)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՈԳԵԿՈՉԱԾ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐԸ

1988–ի երկրաշարժին հազարաւոր զոհերը ոգեկոչելու համար նախագահ Ռ· Քոչարեան այցելած է Գիւմրի, «Շիրակ» գերեզմանոցին մէջ ծաղկեպսակ զետեղած աղէտին անյայտ զոհերու խաչքարին: Իրեն ընկերացած են նախարարներ, երեսփոխաններ, Շիրակի մարզպետը որուն հետ նախագահը խորհրդակցական նիստ մը ունեցած է Երեւան վերադառնալէ առաջ:

Նոյն օրը վարչապետ Ա· Մարգարեան ալ այց մը տուած է Լոռիի մարզին· ան Վանաձորի, Սպիտակի, Ստեփանաւանի մէջ ծաղկեպսակներ դրած է երկրաշարժի զոհերուն յուշարձաններուն: Նոյն օրը ան Վանաձորի, Ստեփանաւանի մէջ բացումը կատարած է դպրոցի մը ու բնակելի շէնքի մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ կը շարունակեն ռմբակոծել Քանտահարի շրջանը, բայց, ոչ միայն չէ գտնուած Պէն Լատէնի հետքը այլեւ կորսուած է Մոլլա Օմարի հետքը: Միւս կողմէ, տեսերիզ մը գտնուած կ՚ըլլայ, որու բովանդակութիւնը կը հաստատէ որ Սեպտ· 11–ի ոճրափորձները Պէն Լատէնի գործն են: Հոն, Պէն Լատէն իր գոհունակութիւնը կը յայտնէ եղեր արարքին արդիւնքներուն մասին: Հետաքրքրական երեւոյթն այն է որ Նիւ-Եորքի երկու երկնաքերներու զոհերու թիւը ժամանակի ընթացքին կը պակսի, մինչ նման պարագաներու, ընդհանրապէս, հակառակը կը պատահի: Արդարեւ, 6700–էն իջած էր 5000–ի, ապա՝ 4000–ի եւ այսօր 3300 կը տրուի որպէս վերջնական հաշուեկշիռ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ զինուորական ոստիկանները գոհացում ստացան եւ վերջ տուին իրենց ցոյցին: Պաշտպանութեան Նախա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՀԱՄԱՐ ԱՄԷՆ ՄԻՋՈՑ ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ, ՆՈՅՆԻՍԿ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻ՞ՒՆԸ

Ամէն մտքի մէջ Հայաստանին առընչուած մտահոգութիւններու գլխաւոր տեղը գրաւած է արտագաղթը։ Ան հասած է այնպիսի չափերու որ նոյնիսկ ամէնէն փոքրաթիւ համայնքին Հայն ալ պէտք չունի պաշտօնական վիճակագրութեան տեղեակ ըլլալու, կամ Հայաստանեան թերթ կարդալու, գիտնալու համար որ մեկնողներու թիւը կը մեծնայ ու կը մեծնայ։ Ամէն տեղ կարելի է Հայաստանէն նոր հասածներու հանդիպիլ։ Երկրին համար յայտնապէս անլուծելի հարց ըլլալէ զատ, այդ երեւոյթը դժուար կացութիւններու կը մատնէ գաղութներու բարեսիրական կազմակերպութիւնները․ անոնց պատասխանատուները չեն գիտեր ո՛ր մէկուն օգնել, ուրկէ յաւելեալ պիւտճէ ճարել։

Կայ անշուշտ խումբ մըն ալ որ օրինակ՝ Ֆրանսայի մէջ կայք հաստատելու համար ո՛չ Աղքատախնամին, ո՛չ Կապոյտ Խաչին կամ բարեսիրական այլ կազմակերպութեան մը նպաստին պէտք ունի․ բարօր, բարգաւաճ կեանքի մը հարկաւոր միջոցները շուքի պէս կը հետեւին այդ խումբին անդամներուն։ Կան այնպիսիներ ալ որոնք իրենց հասած պահէն կը դիմաւորուին այդ միջոցներուն կողմէ։ Այս վերջինները, հասկնալի է որ օժանդակութեան հասցէները գիտնալու պէտք չունենալէ զատ, չեն հետաքրքրուիր իրենց բախտէն զուրկ ուրիշ արտագաղթողներու կացութեամբ, կամ տեղական այլ հաստատութիւն – հիմնարկներով ալ։ Հաւանաբար, հետք կորսնցնելու, կամաւոր կերպով կորսուելու միտումին առաջին պայմանն է ատիկա։

Արտագաղթողներու խումբերուն մասին ինչ որ ծանօթ չէր, անոնց մէջ գոյութիւնն է երրորդ դասու մը․ այդ դասին պատկանողները ո՛չ միայն ամէնէն հանգիստ, այլեւ շատ առանձնաշնորհեալ պայմաններով կը հեռանան Հայաստանէն։ Դուրսն ալ պէտք չունին Աղքատախնամի նման տեղեր դիմելու․ առաջին շրջանի մը համար պետութիւնը, կամ տեղւոյն գաղութը կը հոգայ անոնց բնակարանը, ինքնաշարժը, շարժավարը, եւայլն։ Այդ առաջին շրջանին աւարտին ալ արդէն իրենք ճարած կ՚ըլլան նոյն, կամ մօտաւոր բարօրութեան պայմաններ ապահովելու միջոցը։

Խօսքը կը վերաբերի այն արտագաղթողներուն որոնք Հայաստանի դիւանագիտական մարզին կը պատկանին։ Դեսպաններ են անոնք, դեսպանի փոխանորդ, խորհրդական, քարտուղար, եւայլն։ Պաշտօնով կը զրկուին արտասահման, որոշ ժամանակի մը համար ու այդ ժամանակին աւարտին կը շարունակեն մնալ իրենց տեղը։ Որքան ալ զարմանալի, անհաւատալի թուի ըսուածը, բացառութեան կարգէն դուրս եկած է երեւոյթը ու անուններու ամբողջ ցանկ մը կայ արդէն որպէս փաստ։

Այդ երեւոյթին ու անուններուն գոյութեան կը տեղեկացնէ «Ազգ» օրաթերթը, իր Դեկտեմբեր 1-ի թիւով։ «Արտաքին գործերու նախարարութեան մշտական այցելու» ստորագրուած էջ մը կը խօսի այդ մասին։ Նախ կ՚ըսուի թէ վերջերս չորս մը երկիրներէ Հայաստանի դեսպանները ետ կանչուած են։ Այսինքն, անոնց պաշտօնին վերջ տրուած է, կամ անոնք նախատեսուած են այլ պաշտօնի համար։

Եւրոպայէն այդ խումբէն առաջին երկու անուն են Երեւանի Յունաստանի ու Գերմանիոյ դեսպանները։ Առաջինը Արմէն Պետրոսեանն է (գրող Վարդգէս Պետրոսեանի եղբօրորդին)․ երկրորդը՝ Աշոտ Ոսկանեանը։ Երկուքն ալ մաս կը կազմեն այն խումբին որ պէտք է Երեւան վերադառնայ, բայց կը յամենայ գտնուած վայրը։ Կրնան երկուքն ալ, յարգելի կամ ոչ, իրենց պատճառները ունենալ, սակայն արձանագրուած իրողութիւնը այն է որ առաջինը «չի ցանկանում Աթէնքից վերադառնալ հայրենիք», իսկ երկրորդը «Չի շտապում Պէրլինից տուն վերադառնալ»։ Առաջինին մասին կայ յաւելեալ նշումն ալ թէ «Յունահայ համայնքում չափազանց վատ համբաւ ձեռք բերած» է։ Եւ ըսել որ իրեն յաջորդն ալ նշանակուած է, կը պատրաստուի Աթէնք մեկնիլ։ Ան կը կոչուի Վահրամ Կաժոյեան։ Նախարարութեան միջազգային կազմակերպութիւններու վարչութեան պետի պաշտօն կը վարէր։ Նշանակուած է Գերմանիոյ նոր դեսպանն ալ․ Կարինէ Ղազինեան։ Ան Հայաստանի Պուքրէշի դեսպան էր․ պաշտօն, զոր «ժառանգել է հանգուցեալ ամուսնուց»։ Իրեն մասին տրուած յաւելեալ տեղեկութիւն մըն ալ այն է որ խորհրդային շրջանին, Միութեան Մոզամպիքի եւ Փորթուկալի դեսպաններուն քարտուղարուհին եղած է։

«Նախկին» պաշտօնավարութեամբ յիշուած մըն է Աւետ Ադոնց․ Պրիւքսէլէն նոր վերադարձած է պէտք է մեկնի Ժընեւ, որպէս ՄԱԿ-ի գրասենեակին Հայաստանի ներկայացուցիչը։ Ժամանակին եղած է Եսայի Ստեփանեանի օգնականը։ Հարկ կա՞յ շեշտելու թէ նախկին այս նախարարը պետական գումարներ գրպանելու աւանդութիւնը հաստատողներէն եղաւ Հայաստանի անկախութենէն կարճ ժամանակ մը ետք։

«Ազգ»ի հրապարակումին մէջ տեղ գտած խումբին մաս կը կազմեն «ուսանող» դիւանագէտներ ալ։ Տրուած առաջին անունը մօտիկ անցեալին Փարիզի մէջ հիւպատոսական պաշտօն վարած Ցամիկ Սողոմոնեանն է․ անոր Երեւանէն ուսման համար Փարիզ վերադարձով բաց մնացած է Արտաքին գործերու նախարարութեան գլխաւոր քարտուղարի սեղանը․ կ՚ըսուի թէ հաւանական է որ ան յանձնուի Ժընեւի ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Կ. Նազարեանի։

«Ուսանող» ուրիշ դիւանագէտ մըն է Հայաստանի Ուաշինկթընի դեսպանութեան վերջին տարիներու խորհրդական Արմէն Խարազեանը։ Ան կը ներկայացուի որպէս Վ. Օսկանեանի «երբեմնի հաւատարիմ զինակից» մը․ ԱՄՆ մնացած է «ուսանելու» նպատակով։ «Որոշ տուեալներով, նա սերտ կապեր է ունեցել եւ պահպանում է ԱՄՆ-ում քաղաքական ապաստան ստացած Հայաստանի վարչապետի նախկին օգնական Նեկտար Խորխոռունու հետ»։

Վերադառնալով չվերադարձողներու խումբին, անոր անդամներէն են Գանատայի նախկին դեսպան, յետոյ Առեւտուրի նախարար Գ. Նանագուլեանը, Լոնտոնի նախկին դեսպան ու նախկին վարչապետ Ա. Սարգսեանը։

Եւրոպայէն, ԱՄՆ-էն զատ, յայտնի կ՚ըլլայ որ Մոսկուան ալ երթալ ու մնալիք տաք անկիւն է․ Ռուսաստանի ներկայի դեսպանը Ս. Սահակեան եւս «մտադիր է մնալ Մոսկուայում, շարունակելու իր յաջողած պիզնէսը»։

Շարքը փակելու յարմար օրինակ մըն է Արտաքին գործերու նախարարութեան մամուլի նախկին քարտուղար Ա. Գասպարեան․ ան ներկայիս Մոսկուա է, հոն կը խմբագրէ ... սիկառներու նուիրուած պատկերազարդ ամսագիր մը։ Կ՚ըսուի որ կրնայ Վիէննա մեկնիլ, աւարտելու համար գիտական իր թեզը․ չէ ըսուած որ թեզն ալ սիկառներո՞ւ մասին է, թէ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան տաքուկ բարձերուն։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

ՀԱՅԵՐ՝ ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԵՒ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ

Հայկական ամէնէն հին գաղութներէն է Յունաստանի գաղթօճախը, եւ հայ-յունական յարաբերութիւնները շատ հին անցեալ ունին։ Հայեր մեծ դեր ունեցած են Բիւզանդական կայսրութեան կազմին մէջ․ անոր հետ դաշնակցած են, երբեմն՝ պատերազմած, եւ յաճախ ալ անոր ենթակայ եղած են, բարձրաստիճան զինուորականներ, քաղաքական գործիչներ եւ նոյնիսկ կայսրեր տուած են, եւ իրենց կարեւոր ներդրումը ունեցած են բիւզանդական կայսրութեան զարգացման բազմապիսի բնագաւառներու մէջ։

Թէոդոս Ա. Մեծ կայսեր օրով (379 – 395) Հայաստան 387-ին բաժնուեցաւ Բիւզանդիոնի եւ Պարսից Սասանեան կայսրութեան միջեւ․ անոր յաջորդներուն՝ Արկադիոսի (395 – 408) եւ Թէոդոս Բ.ի օրերուն (408 – 450) Բիւզանդիոնի քաղաքական եւ զինուորական ազդեցութիւնը աւելի զօրացաւ Հայաստանի մէջ․ այս ժամանակ ալ, 404 – 406-ին տեղի ունեցաւ հայ գիրերու գիւտը եւ սկսաւ Հայոց ոսկեդարը։ Մարկիանոս կայսեր ժամանակ (450 – 457), 451-ին տեղի ունեցաւ Վարդանանց պատերազմը, ինչպէս նաեւ՝ Քաղկեդոնի եկեղեցական ժողովը, որուն պատճառով քրիստոնեայ եկեղեցիներու միութիւնը հերձուեցաւ։ Լեւոն Ա. կայսեր օրով (457 – 474) հայ ազնուականներուն ազդեցութիւնը զօրացաւ բանակին մէջ, իսկ Պոլսոյ մէջ մեծ թիւով հայ ուսանողներ սկսան յաճախել։ Զենոն կայսեր ժամանակ (474 – 491) հայ նախարարներ մեծ ապստամբութիւն մը բարձրացուցին կայսեր դէմ, որ արեան մէջ ճզմուեցաւ եւ որմէ ետք հայ նախարարներուն ու զինուորականներուն իրաւասութիւնները սահմանափակուեցան։ Անոր յաջորդին՝ Անաստասիոս կայսեր ժամանակաշրջանին (491 – 518) Հայաստան Բիւզանդիոնի եւ Պարսկաստանի միջեւ բուռն կռիւներու թատերաբեմ դարձաւ, որմէ ետք Մծբինի եւ Թէոդոսուպոլսոյ (Կարին) պաշտպանական ամրութիւնները ամրացուեցան (Նախապէս, տարբեր յօդուածներով անդրադարձած ենք Բիւզանդիոնի հայկական գաղթօճախներու այս ժամանակաշրջաններուն մասին)։

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Անաստասիոս կայսր մահացաւ 518-ին եւ անոր յաջորդեց Յուստինոս Ա.։ Ծընած՝ մօտաւորապէս 450-ին, Մակեդոնիոյ Պետերիանա գիւղը, ան իլլիրիացի գիւղացի ընտանիքի սերունդ էր եւ երիտասարդութեան խոզարածութեամբ զբաղած էր։ Մօտաւորապէս քսան տարեկանին ան Պոլիս մեկնեցաւ եւ կայսերական պալատի պահակագունդին մէջ զինուոր արձանագրուեցաւ, ուր հետզհետէ աստիճանի բարձրացում ունենալով՝ Անաստասիոս Ա.ի ժամանակ կայսերական պահակագունդի հրամանատար նշանակուեցաւ եւ կոմս տիտղոսը ստացաւ։

Անաստասիոս կայսեր մահէն ետք, 518 Յուլիսին, Յուստինոս, որ պալատի ամէնէն ազդեցիկ զինուորականը դարձած էր, յաջորդեց անոր։

Անաստասիոս միաբնակներուն պաշտպան էր, մինչդեռ Յուստինոս ծայրայեղ երկաբնակ ուղղափառ էր․ ան վերջ տուաւ Հռոմի հետ դաւանական վէճերուն եւ անխնայ հալածանքի ձեռնարկեց միաբնակներուն դէմ, որ քիչ ատենէն ահաւոր համեմատութիւն ստացաւ եւ զանգուածային ջարդերու ձեռնարկուեցան։ Այս ժամանակ Հայերը, իբրեւ միաբնակներ, հալածուեցան եւ անոնց նախկին իրաւասութիւնները ջնջուեցան։

Յուստինոս 523-ին հրովարտակ մը հրապարակեց արիոսականներուն դէմ, որմէ ետք սաստիկ հալածանք սկսաւ նաեւ անոնց դէմ։ Այս պայմաններուն տակ օսթրոգոթներու արիոսական դարձած թագաւորը՝ Թէոդորիքը, որ Իտալիան իր տիրապետութեան տակ առած էր, ստիպեց Յովհաննէս Ա. պապը՝ Պոլիս մեկնելու եւ ստիպելու Յուստինոս կայսրը՝ վերջ տալու արիոսականներու դէմ պայքարին։ Յուստինոս ստիպուած կարգ մը զիջումներ ըրաւ արիոսականներուն։

Յուստինոս կայսրութեան արեւելեան սահմաններուն վրայ, արեւմտեան Հայաստանի մէջ զինուորական յենակէտերը ամրացուց, իսկ արեւմտեան Վրաստանի՝ Լազիքայի վրայ կայսրութեան գերիշխանութիւնը վերահաստատեց։

Այս ժամանակ կայսրութեան հիւսիսային սահմաններուն վրայ սլաւական ցեղեր Դանուբը անցնելով ներխուժեցին պալքաններու խորերը․ Յուստինոս այնքան ուժ չունէր զանոնք զսպելու համար, եւ ներխուժողները աւարի տուին ու շատ տեղեր ալ գետնին հաւասարեցուցին շէն բնակավայրերը։

Յուստինոս մահէն քանի մը ամիս առաջ իր եղբօրորդին՝ Յուստինիանոսը փոխ-կայսր հռչակեց եւ 527 Օգոստոս 1-ին մահացաւ։

ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Բիւզանդիոնի գերիշխանութեան ենթակայ հայութիւնը նոր հանգրուան մը թեւակոխեց Յուստինիանոս Ա. կայսեր գահակալութեան ժամանակաշրջանին, երբ կայսերական վերափոխումներու ու նախարարական դասի կազմալուծման պատճառով Հայեր զանգուածաբար ձգեցին իրենց օրրանը եւ Պոլիս ու կայսրութեան տարբեր շրջաններ գաղթեցին։

Յուստինիանոս Ա., բուն անունով՝ Պետրոս Սաբբաթիոս, ծնած էր 483-ին, Թորեսիում, Տարտանիա, մօտաւորապէս ներկայ Սերպիոյ Նիշ քաղաքին հարաւը։ Յուստինիանոս հռոմէական անունը անոր տուած էր հօրեղբայրը՝ Յուստինոս Ա. կայսր։

Յուստինիանոս երիտասարդութեան Պոլիս մեկնեցաւ, ուր հօրեղբայրը՝ Յուստինոս այն ժամանակ բարձրաստիճան զինուորական էր։ Ան հոն բարձր կրթութիւն ստացաւ, թէեւ յունարէն լաւ չէր գիտեր։ Երբ Յուստինոս 518-ին կայսր հռչակուեցաւ, Յուստինիանոսի ազդեցութիւնը զօրացաւ եւ ան իր մեծ ու անզաւակ հօրեղբօր աջակիցը դարձաւ ու կարեւոր պաշտօններու տիրացաւ․ 525-ին կեսարի տիտղոս ստացաւ եւ 527 Ապրիլ 4-ին փոխ կայսր հռչակուեցաւ։ Նոյն ժամանակ կինը՝ նախկին դերասանուհի Թէոդորա նոյնպէս մեծ հեղինակութեան տիրացաւ եւ թագուհի թագադրուեցաւ։ Երբ Յուստինոս կայսր մահացաւ 527 Օգոստոս 1-ին, Յուստինիանոս յաջորդեց անոր իբրեւ կայսր։

Յուստինիանոսի արտաքին քաղաքականութիւնը հիմնական երկու ուղեգիծ ունէր․ Պարսկաստանի դէմ դարաւոր պայքարը շարունակել եւ հռոմէական կայսրութեան նախկին արեւմտեան նահանգներուն վրայ բիւզանդական տիրապետութիւն հաստատել։

Յուստինիանոս, երբ գահ բարձրացաւ, իր զօրքերը Եփրատի ափերուն պատերազմի մէջ էին պարսից Կաւատ (Գոպատ) թագաւորի բանակին հետ։ Պարսկական զօրքերը իրերայաջորդ յաղթանակներ տարին եւ 531-ի գարնան մեծ ջարդ տուին նշանաւոր զօրավար Բելիսարիոսի զօրքերուն։ Այդ ժամանակ մահացաւ Կաւատ թագաւոր եւ անոր յաջորդը՝ Խոսրով Անուշիրվան համաձայնութեան եկաւ Յուստինիանոսի հետ եւ 532-ին կնքուեցաւ «յաւիտենական» կոչուող դաշինքը․ Յուստինիանոս 11 հազար ոսկի դրամ վճարեց Պարսիկներուն, իսկ Խոսրով հրաժարեցաւ Կովկասի նկատմամբ որեւէ պահանջքէ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլեքշըն» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեանի մամուլի ասուլիսը, որուն ներկայ եղած են Հայկական մամուլի եւ հեռատեսիլի կայաններու ներկայացուցիչները: Բացումը կատարած է Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան: Արտաքին նախարարը ԱՄՆ կատարած աշխատանքի իր այցելութիւ. նը «բաւական արդիւնաւէտ» նկատելէ ետք, օրուան ամէնէն հրատապ երկու հարցումներուն՝ 907-րդ պարբերութեան եւ Հայ - Թրքական հաշտութեան յանձնախումբին վերաբերեալ, պատասխանելով յայտնած է թէ «լոպպիինկի աշխատանք տանող ամերիկահայ երկու կազմակերպութիւններու՝ Հայ Դատի Յանձնախումբի եւ Հայկական Համագումարի տարակարծութիւնները իրենց ժխտական անդրադարձը ունեցան 907-րդ պարբերութեան ճակատագիրը ճշդելու առումով»: Վարդան Օսկանեան յայտնած է նաեւ թէ յաջորդ քանի մը ամիսներուն Արտաքին նախարարութիւնը աշխատանք պիտի տանի ամերիկահայ երկու կազմակերպութիւններուն միջեւ համագործակցութիւն ստեղծելու ուղղութեամբ, որպէսզի անոնք միատեղ եւ միասնական աշխատանք տանին Հայաստանի եւ հայութեան շահերը պաշտպանելու իմաստով: Մամուլի ասուլիսի ընթացքին արծարծուած են նաեւ Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն առնչուող հարցեր, որոնց նախարարը պատասխանած է ընդհանրապէս լաւատես մօտեցումով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ 10-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, նշուած է Հայաստանի անկախութեան 10-ամեակը, հովանաւորութեամբ հիւպատոսութեան եւ կազմակերպութեամբ յատուկ յանձնախումբի

մը: Բացումը կատարած է Ֆլօրա Տունայեանց: Հանդիսութիւնը վարած է Լէրի Զարեան: Ներկայ եղած են 600 հոգի, այդ կարգին՝ Հայաստանի Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեան, Ուաշինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան, ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի ներկայացուցիչ Մովսէս Աբէլեան, Լոս-Անճըլըսի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Ֆրանսայի, Լիբանանի եւ Իսրայէլի հիւպատոսները: Բանախօսած է Վարդան Օսկանեան, հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով ներկայացնելով Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական տասնամեայ գործընթացը: Խօսք առած է «Հայաստան» հիմնադրամի շրջանի ատենապետ Թոմիկ Ալեքսանեան: Հանդիսութեան բացման եւ փակման աղօթքները արտասանած են զոյգ Առաջնորդները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ, Նոյեմբեր 16-ին, տեղի ունեցած է ճաշ - հաւաքոյթ մը, կազմակերպութեամբ Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի միջ - յարանուանական մարմնին: Բարի գալուստի եւ բացման խօսքով հանդէս եկած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան եւ հրաւիրած է Եղիա Ծ. Վրդ. Գիրեչեանը որ իր խօսքը ըսէ, որպէս հիւրընկալ եկեղեցւոյ հովիւ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, տեսերիզով ցուցադրուած է երկու հոգեւոր համերգներու երգուած «Հայոց լեզու»ն քառաձայն խմբերգը (խօսք Գրիգոր Հովթոյեանի, երաժշտութիւն Յակոբ Մանուկեանի): Փակման խօսքը արտասանած է Յակոբ Ճանպազեան, որ անդրադարձած է միջ - յարանուանական մարմնի կազմակերպած ձեռնարկներուն:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի, Լաւալի եւ Մոնրէալի Մ. Փափազեան եւ Ս. Զէյթլեան կոմիտէներու, տեղի ունեցած է Հ.Յ.Դ. յուշամատեան ալպոմ - աթլասի «Գոյամարտ» հատորի ներկայացումը: Օրուան հանդիսավարը՝ Նուարդ Ագամեան, հրաւիրած է Վրէժ - Արմէն Արթինեանը տեղեկութիւններ փոխանցելու: Հատորին գլխաւոր խմբագիրը՝ Յակոբ Մանճիկեան (Գալիֆորնիայէն) սահիկներով ներկայացուցած է ամէն մէկ հերոսը եւ ծանրացած անոնց տարած նուիրեալ գործին վրայ: Խօսք առած է նաեւ խմբագրին կինը, օգնական խմբագիր՝ Բնար Մանճիկեան: Հարցումներու բաժինէ մը ետք, հիւրասիրութիւն մը տեղի ունեցած է:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Քրընէթ Շահուանի Սուրբ Պետրոս Կեդրոնին մէջ, Հ.Մ.Ը.Մ.-ի Լիբանանի շրջանային խմբապետութիւնը սեմինար մը կազմակերպած է, որու մասնակցած են Հ.Մ.Ը.Մ.-ի զանազան մասնաճիւղերէ փոխ - խմբապետ եւ անկէ վեր պաշտօն ունեցողներ, թիւով՝ 43 հոգի: Բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 10-ին: Յայտագիրը ընդգրկած է եօթը դասախօսութիւններ: Համագումարը փակուած է Նոյեմբեր 11-ին:

ԱՅՆՃԱՐԻ Հայ Աւետարանական Եկեղեցին տանիքի խաչմերուկին վրայ, Նոյեմբեր 10-ին տեղի ունեցած է յիշատակի հանդիսութիւն մը վեր. Մովսէս Ճանպազեանի մահուան տարելիցին առթիւ, կազմակերպութեամբ Այնճարի Հ. Յ. Դ. դաստիարակչական մարմնին, առ ի գնահատութեամբ ողբացեալին տարած աշխատանքին հայութեան եւ Հայ Դատին համար: Կազմակերպիչ մարմնին կողմէ խօսք առած է Եսայի Հաւաթեան, ապա փողոցին անուանակոչութեան ցուցանակի քօղազերծումը կատարած են վերապատուելի Ժան Խանճեան, Այնճարի քաղաքապետ՝ Սեպուհ Ազայեան եւ վերապատուելիին քոյրերը՝ Մարի Ճանպազեան - Սարմազեան եւ Սոնա Ճանպազեան - Գուճանեան: Այս արարողութենէն ետք, ներկաները ուղղուած են «Հետուիկ» սրահը ուր տեղի ունեցած է յատուկ հանդիսութիւն: Բացման խօսքը արտասանած է տոքթոր Խաժակ Այնթապեան, որմէ ետք, դաստիարակչական մարմնին կողմէ Տիգրանուհի Քիւսպէքեան ներկայացուցած է վերապատուելի Մովսէս Ճանպազեանի կենսագրականը: Խօսք առած է Միջին - Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Կեդրոնական Մարմնի ատենապետ եւ Հայկազեան Համալսարանի նախագահ տոքթոր Ժան Խանճեան: Այնճարի քաղաքապետութեան, Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի եւ բոլոր մարմիններու կողմէ խօսած է Ճորճ Աբէլեան: Վերջին խօսք առնողը եղած է Տիկին Մարի Ճանպազեան - Սարմազեան:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿ Ի ՆՊԱՍՏ ՕՐԷՆՃ ՔԱՈՒՆԹԻԻ ՀԱՅ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Օրէնճ Քաունթիի «Ղուկասեան» սրահին մէջ Նոյեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան ձեռնարկ մը, ի նպաստ շրջանի Հայ Կեդրոնին: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Յայտագիրը վարած է Տիգրան Սասունեան: Հ.Յ.Դ. «Արմէն Գարօ» կոմիտէի ներկայացուցիչ Արամ Մատէնլեան ներկայացուցած է Կեդրոնին աշխատանքները: Կարօ Յակոբեան խօսած է Հայ Կեդրոնի բարեկամներու խումբի ստեղծման մասին, նշելով որ խումբը կը միտի Կեդրոնին պարտքը թեթեւցնել եւ աշխատանքները փարգացնելու: Խումբին մաս կազմողներ իրենց նուիրատուութեան խոստումը կ'ընեն հինգ տարիներու համար: Այդ իրիկուն նոր նուիրատուներ արձանագրուած են օգնելու համար Կեդրոնին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպութեամբ Իսի լէ Մուլինոյի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ, Դեկտեմբեր 16-ին, բացառիկ համերգ մը տեղի կ'ունենայ ի նպաստ «Յոյս Հայաստանի համար» մարդասիրական կազմակերպութեան: Յայտագրին մաս կը կազմեն Իսիի Քնարական Համոյթը, Աւետարանական Եկեղեցւոյ երգչախումբը, առաջին ունկնդրութեամբ կը ներկայացուի Աւարայրի Աշխարհ Ժան Պորանեանէ, մեներգիչն է Պաղտասար Օհանեան: Ան ծնած է Վալանս, տարիներու երկայնքին արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու: Իր մասնակցութիւնը բերած է օփերաներու ինչպէս Մոցարթի Տոն Ճովաննին: Ժընեւի մէջ, Մայիս 12-ին մասնաւոր ուշադրութիւն կը գրաւէ մարմնաւորելով Ալմավիվա կոմսը (Լէ նոս տը Ֆիկառօ):

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՓԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Նախ այդ տեսակ պահուըտած յեղափոխականներէ լուր չունիմ եւ յետոյ, եթէ նոյնիսկ գիտնամ, թէ այդպիսի մէկը կայ, ես չեմ, որ իմաց պիտի տամ կառավարութեան, _ պատասխանեց Աբիկ:

_ Վտանգաւոր եւ վնասակար մէկը կառավարութեան յանձնելը մե՞թէ մեղք է:

_ Կառավարութիւնը այդ գործին համար մասնաւոր պաշտօնեաներ, ոստիկան ու լրտես ունի, ատիկա անոնց գործն է:

– Ոստիկանութեան օժանդակելն ալ ամէն պատուաւոր քաղաքացիի պարտականութիւնն է, _ պատասխանեց լրտեսը:

– Ինչ որ է, այս մասին աւելորդ վիճաբանութիւններ չընենք... դուք հիմա այս խնդրին մէջ չէ՞ք ուզեր ինծի ծառայութիւն մը մատուցանել:

– Իմ ձեռքէս բան մը չի գար... ես քեզի պէտք եղած խորհուրդը տուի, աւելի բան մը չեմ կրնար ընել, միայն թէ եթէ ինծ քու մասիդ տեղեկութիւն հարցնեն, պէտք եղածը կ'ըսեմ:

– Շնորհակալ եմ, _ պատասխանեց Աբիկ ոտքի ելլելով եւ հեռացաւ մտահոգ դէմքով մը:

Արթինի դէմքին վրայ չարաչուք ժպիտ մը ձեւացաւ:

«Ապուշը կը սպասէ, որ զինքը ազատեմ, – մտածեց, _ եւ ասոր համար փոքրիկ զոհողութիւն մը անգամ ընել չուզեր»:

Յետոյ ժամացոյցը նայեցաւ եւ գոչեց.

_ Օ՛, ժամանակը ուշ է եղեր, եւ ես պէտք է, որ երթամ Բէչատ պէյը տեսնեմ, թէլէֆոնով պիս ուզեր է:

Անմիջապէս ճամ բայ ելաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի հանրային պարտքի վարչութեան կողմը, ուր կը գտնուէր Բրամը սխասի տնօրէնին պաշտօնատեղին:

Այս վերջինը անհամբեր չարժումով մը ընդունեցաւ զինքը:

_ Ո՞ւր մնացիր, _ գոչեց, – ժամ մըն է, որ թէլէֆոն ըրի քեզի:

– Ստիպողական գործեր ունէի, անմիջապէս չկրցի գալ, կը ներէք, – պատասխանեց Արթին:

_ Նստէ, տեսնենք, կարեւոր ըսելիքներ ունիմ քեզի:

_ Մտիկ կ'ընեմ:

– Գիտե՞ս, որ պատերազմէն առաջ Հայկական բարենորոգութիւններու խնդիր մը կար:

_ Բնականաբար գիտեմ, _ պատասխանեց Արթին:

– Պատրիարքարանը իր ժողովներով, Փարիզի մէջ Պօղոս փաշա իր մարդերով այս խնդիրը կը հետապնդէին... մեզի հաւատարիմ կամ բարեկամ կարծըւած անձեր նոյնպէս այդ խնդրով կը զբաղէին ու կերպով մը մեզի դէմ կը գալէին, նոյնիսկ այնպիսի անձեր, որոնք մեր հացը կ'ուտէին ու մենէ դրամ կ'առնէին իբրեւ մէպուս կամ պաշտօնեայ:

– Շատ իրաւացի է ձեր ըսածը, ապեռախտներէն մաս մը արդէն իրենց արժանի պատիժը գտան:

– Խնդիրը ատոր վրայ չէ, մենք հիմա կ'ուզենք այս խնդրոյն վրայ եղած բոլոր վաւերաթուղթերը՝ ժողովի ատենագրութիւն, թղթակցութիւն եւ այլն, վերջապէս ամբողջ տօսիէն, որ անշուշտ Պատրիարքարանի մէջ պահուած է, ձեռք ձըգել, թիւ 17 խափիէէն իմացած ենք, որ շատ կարեւոր յայտնութիւններ կան անոնց մէջ եւ միեւնոյն ատեն այդ թուղթերէն կարելի է հասկնալ, թէ որո՞նք էին այս խնդրով զբաղողները, կարծեմ Պատրիարքարանի մէջ Հայկական բարենորոգումներով զբաղող մասնաւոր դիւան մը կար:

_ Այո, կայ այդպիսի դիւան մը, որուն սրեան էր մէպուս եւ դաշնակցական Վահան Փափազեան, _ պատասխանեց Արթին:

– Այն Փափազեանը, որ Վան կը գտնուէր եւ այժմ Կովկաս ապաստանած է:

– Ճիշդ նոյն ինքը:

– Այդ թուղթերը ի՞նչպէս կարելի է ձեռք ձգել:

_ Բայց ամէնէն պարզ միջոցը ոստիկանական խուզարկութիւն մը կատարել է Պատրիարքարանի մէջ:

_ Այդ ծայրայեղ միջոցին չենք ուզեր դիմել զանազան նկատումներով, մենք կ'ուզենք առանց աղմուկի, վարպետութեամբ ձեռք ձգել տօսիէն:

– Այսինքն կերպով մը գողնա՞լ:

– Վերջապէս որեւէ միջոցով մը, այո՛, եթէ կարելի է՝ գողնալ:

– Անկարելի բան չէ, քանի որ նոյնիսկ Պատրիարքարանի մէջ մեզի օժանդակներ կրնանք գտնել:

_ Անշուշտ, _ պատասխանեց Բէչատ:

– Միայն թէ բաւական դժուար է:

– Դուն կրնաս այդ գործը գլուխ հանել:

– Ձեզի հաճելի ըլլալու համար թէեւ կ'ուզէի փորձել, բայց, հաւատացէք, որ շատ զոհ պիտի ըլլամ, եթէ այս բանը ուրիշի մը յանձնէիք:

– Մենք որոշեցինք, թէ դուն ամէնէն յարմար անձն ես:

–Բայց, ներեցէք, որ դիտել տամ, թէ...

_ Անօգուտ է այս մասին խօսիլ, որոշումը տրուած է, մենք քու կարողութիւնդ գիտենք եւ գնահատած ենք:

– Շնորհակալ եմ:

– Միայն թէ շուտ պէտք է գործել:

_ Անմիջապէս կ'աշխատիմ բան մը ընելու, բայց քանի որ բռնութեամբ չէք ուզեր այդ թուղթերուն տիրանալ, այն ատեն գործը յաջողցնելու համար պէտք պիտի ըլլայ դրամ խաղցնել, մէկ քանի հոգի կաշառել:

– Անշուշտ, ատիկա արդէն մենք որոշած ենք, դրամի մասին բնաւ հոգ մի՛ ըներ, դուն նայէ՛, որ գործը յաջողցնես:

– Բաւական մեծկակ գումար մը պէտք պիտի ըլլայ:

_ Ուզածիդ չափ դրամ կը դնենք քու տրամադրութեանդ ներքեւ:

_ Այն ատեն գործը կը դիւրանայ:

– Ե՞րբ այդ տօսիէն կրնաս բերել:

– Պէ՛յ էֆէնտի, օրը չեմ կրնար որոշել, բայց կը ջանամ, որ կարելի եղածին չափ շուտ ըլլայ:

_ Քեզ տեսնեմ ուրեմն, գնա՛ եւ շուտով յաջող լուր մը բե՛ր:

Արթին ոտքի ելաւ, յարգանքով բարեւեց եւ հեռացաւ:

Զարմացանք զոհ եւ հպարտ էր այսպիսի կարեւոր գործ մը իրեն յանձնուած ըլլալուն համար:

(Շար. 120)

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Այրի Տիկին Հերմինէ Վարժապետեան եւ զաւակները՝ Հուրի եւ Վահրամ,

Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեան եւ զաւակները,

Գիրքիաչարեան ընտանիքը

ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՊԵՐՃ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 7-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Դեկտեմբեր 10, Երկուշաբթի, Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

Ըստ ողբացեալին փափաքին փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները ընել Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին։

Famille Varjabedian
436, rue Paradis, 13008 Marseille

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները վարժապետեանի ընտանիքին եւ Տիկին Սիւրմէնեանի եւ զաւակներուն։

(Շար. Ա. էջէն)

բարը իրենց շնորհեց տարեկան 12 հազար Ֆրանքի պարգեւ մը, տարբերու յաւելում, հատուցման վերարժեւորում եւ այլն, եւ այլն։ Այս կարգադրութիւնը պատճառ է, անշուշտ, որ այլ մարզեր ալ սկսին իրենց պահանջները ներկայացնել, քանի նախընտրական այս շրջանը նպաստաւոր է։ Կառավարութիւնը շահ ունի ոչ ոք դժգոհ ձգելու։

ՀԱՄԱՍՆ ՈՒ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԻՀԱՏԸ դադար մը հռչակեցին մինչեւ Ռամազանի վերջաւորութեան, այսինքն շաբթուան մը համար վերջ կը տրուի անձնասպանական արարքներու, թէեւ ռմբափորձ մը գործուեցաւ Հայֆա հանրակառքի մը մէջ։ Պաղեստինցի մը պայթեցուցած է իր վրայ կրած ռումբը եւ շուրջ 10 ճամբորդներ վիրաւորուած են։ Ամէն պարագայի մէջ, Իսրայէլ վճռած է շարունակել իր գործողութիւնները եւ հինգ Պաղեստինցիներ սպաննուած են։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ամէնէն մեծ ջարդերէն մէկը գործուեցաւ Դեկտ. 6-ին, երբ 17 հոգի մորթուեցան Ասրիպ (160 քմ. Ալժէէն արեւմուտք)։ Արարքը կը վերագրուի իսլամապաշտ ահաբեկիչներու։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ քայքայումէն 10 տարի յետոյ, Ռուսաստանի ժողովուրդին 76%-ը իր ցաւը կը յայտնէ այդ քայքայումին համար եւ անցեալի կարօտով կ'ապրի։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(8 Décembre)

Au nom du père, Jean Kéhayan milite pour un musée de l'immigration à Marseille

Թերթը իր առաջին էջին վրայ հրատարակած է Մարսէյլի իր թղթակցին՝ Միշէլ Սիմոնի գրութիւնը։ Յիշելէ ետք, թէ Ժան Քեհայեան, որու անունը կը յայտնէ անոր հայկական ծագումը, կը պատմէ հօրը Մարսէյլ ժամանումը 1921-ին, մղձաւանջային գիշերներէ ետք եւ անոր պատումը։ Կ'ըսէ թէ ան այդ պատումը կարդացած է հազար այլ ձեւերով, երբ այցելած է Էլլիս Այլանտի թանգարանը ու անկէ ի վեր կը ջանայ որ Փլանիէի կզզին, որու փարոսը կը նշէ, դարերէ ի վեր Մարսէյլի ծովախորշին մուտքը, վերածուի «Յիշողութեան վայր»ի մը։ Ժ. Քեհայեանի առաջին բ նադիրը բազմաթիւ ստորագրութիւններ հաւաքած է, բայց, անոնք որոնք որոշումը պէտք է տան բացատրած են իրեն, որ ընտրուած վայրը շատ հեռու է ծովափէն, թանգարան մը հաստատելու համար։ Վարչապետը տեղեկագիր մը ուզած է այդ մասին։ Քաղաքապետ՝ Ժ.-Գ. Կօտէն ըսած է թէ անպատեհութիւն չի տեսներ, բայց, ոչ մէկ թղթածրար պատրաստուած է այդ առընչութեամբ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մարի – Լուիզ Ֆէօվրիէ, զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Կի Պուքէ եւ զաւակները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր, մեծ – մօր եւ նանիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

Mgr Narek CHAKARIAN
et le Conseil d'Administration de l'Eglise Arménienne de Nice et de ses environs

ont l'honneur d'annoncer la visite pastorale

le 12 Décembre

DE

KAREKINE II

Catholicos et Patriarche Suprême de tous les Arméniens

— 14h : Cérémonie de bienvenue à l'église Arménienne Sainte Marie;

— **17h45: Célébration œcuménique et bénédiction du Khatchkar en la Basilique Notre-Dame de Nice (37, ave. Jean Médecin);**

— 20h : Dîner de clôture au Complexe Barsamian (281, Bd. de la Madeleine).

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Կիրակի, Դեկտ. 9-ին, ՀՄՄ իր դաշտին վրայ 1 – 3 պարտուած է Էֆ. Սէ. Սիւսիէ։ Դասաւորման մէջ, սակայն, կը պահէ իր երրորդ դիրքը։ Յաջորդ մրցումը՝ Դեկտ. 16-ին (յետաձգուած մրցում մը) Քրեմլէն-Պիսէթրի դէմ, որ առաջատարն է։ Մրցումը տեղի կ'ունենայ ՀՄՄ-ի դաշտը, Շուազի։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CONSEIL DE COORDINATION
DES ORGANISATIONS ARMENIENNES
DE FRANCE

COMMUNIQUE

Le Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France (CCAF), aura l'honneur et le plaisir de recevoir Mme la Baronne Caroline COX, vice-présidente de la Chambre des Lords du Royaume-Uni, à un déjeuner de travail qui aura lieu le samedi 15 décembre à 12h30 dans les salons du Yan's Club.

En effet, la Baronne COX a souhaité rencontrer à cette date les responsables des organisations membres du CCAF afin d'échanger avec eux des expériences et des points de vue sur les moyens de la reconnaissance du génocide arménien de 1915, ainsi que sur le nécessaire développement des actions en faveur de l'Arménie et de l'Artsakh.

Paris, le 6 décembre

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*

► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*

► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

PHONETHON 2001

du Fonds Arménien de France

C'est l'heure de dire Merci!

Merci à **France Télécom et 21 IMCN** pour leur appui technique

Merci **aux médias** de leur soutien

Merci **aux bénévoles** de leur dévouement

et surtout

Merci **aux donateurs** de leur confiance

Envoyez vos chèques même si vous n'avez pas reçu d'enveloppe «T»
Il n'est pas trop tard

Un reçu Cerfa vous sera remis immédiatement pour votre déclaration d'impôts 2001

Fonds Arménien de France — BP 12 — 75660 Paris cedex 14

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Աւարայրի Արծիւը **– L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian — Soliste: Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
MERCREDI
12 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·317 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20·317

ԺԸՆԵՒԻ ՆԱՀԱՆԳԻ (ՔԱՆԹՈՆ) ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ՊԱՇՏՕՆԱՊԷՍ ՃԱՆՉՑԱՒ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԺԸՆԵՒ («Յառաջ»). –

Ժընեւի Նահանգին (քանթոն) կառավարութիւնը պաշտօնապէս ճանչցած է Հայերու ցեղասպանութիւնը: Դեկտ. 10-ին տեղւոյն հայ համայնքին ներկայացուցիչները հրաւիրուած են կառավարութեան մօտ ուր պաշտօնապէս տեղեակ պահուած են որոշումին: Անով, աւարտին կը հասնի 1998 Յունիս 25-ին Նահանգային Խորհուրդներէն միաձայնութեամբ ընդունուած բանաձեւը: Զուիցերիոյ 22 միւս նահանգներէն ոչ մէկը նման նախաձեռնութեան տրամադիր կը թուի, ինչպէս կը գրէ մեր թղթակիցը Ս. Գասպար, իսկ Դաշնակցային կառավարութիւնը կը նախընտրէ խնայել Թուրքիոյ:

Դեկտ. 10-ին Հայաստանի, Զուիցերիոյ ու Ժընեւի դրօշները կը ծփային Ժընեւի քաղաքապետարանի շէնքին վրայ ուր պաշտօնական արարողութեամբ մը Պետական Խորհուրդին փոխ-նախագահը՝ Լ. Մութինօ ճանաչումի Յայտարարութիւնը յանձնեց Հայաստանի եւ տեղւոյն համայնքին ներկայացուցիչներուն:

Հայաստանի ներկայացուցիչը Կ. Նազարեան եւ Զուիցերիոյ Հայկ. Միութեան նախագահը Վ. Կապրաշ շնորհակալութիւն յայտնած են. այս վերջինը յիշած է նաեւ Ժընեւի հետ Հայերու կապը ԺԹ. դարէն, մանաւանդ ցեղասպանութեան որբերու գտած հիւրընկալութիւնը:

Ժընեւի «ՄԱԿ»ի գրասենեակին Հայաստանի ներկայացուցիչը Կարէն Նազարեան կարեւոր քայլ նկատած է որոշումը, ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ուղղութեամբ եւ կարեւոր ուղերձ՝ միւս կեդրոններուն, յատկապէս Զուիցերիոյ դաշնակցային իշխանութիւններուն:

Ստորեւ Յայտարարութեան պատճէնը որ լոյս տեսած է Ժընեւի պաշտօնաթերթին Դեկտ. 10-ի թիւին մէջ. –

Déclaration du Conseil d'Etat reconnaissant le génocide arménien de 1915

Le 25 juin 1998 le Grand Conseil a adopté à l'unanimité une résolution invitant le Conseil d'Etat à reconnaître par une déclaration solennelle le génocide commis en 1915 par le Gouvernement ottoman à l'encontre du peuple arménien.

Reconnaître l'existence d'un génocide s'impose à tous car un tel crime, imprescriptible, interpelle l'Humanité dans son ensemble. Nier son existence insulte la mémoire des victimes, banalise l'horreur et falsifie l'Histoire. Les travaux des historiens sont convergents pour considérer que les Arméniens ont été assassinés en masse —l'appréciation variable du nombre des victimes étant inhérente aux circonstances de ce drame et ne remettant pas en cause l'existence même du massacre— et qu'ils ont été assassinés parce qu'ils étaient Arméniens. Tous les témoins de l'époque, diplomates, militaires, civils ont attesté de l'intention délibérée du Gouvernement de Constantinople et tous les documents ultérieurs ont confirmé cette intention de sorte que les faits ne peuvent faire l'objet de controverses.

Genève souhaite l'établissement d'une paix durable entre Turcs et Arméniens, paix qui ne peut s'établir sur l'occultation de l'Histoire qui hypothèque lourdement les relations entre Turcs et Arméniens. La présente déclaration de reconnaissance du génocide arménien de 1915 n'est donc nullement dirigée contre la Turquie qui, comme l'Allemagne l'a fait à l'égard du peuple juif, peut reconnaître ses crimes passés afin de construire avec le peuple arménien des relations de paix fondées sur la vérité historique.

En reconnaissant le génocide arménien de 1915, Genève se situe, en respect des textes internationaux sur le génocide, dans la longue lignée de la reconnaissance de ce crime par de nombreux pays, par l'Organisation des Nations Unies et par le Parlement européen.

Au nom du Conseil de l'Etat :
Mme Micheline CALMY-REY, Présidente
M. Laurent MOUTINOT, Vice-président
Mme Martine BRUNSCHWIG GRAF, Conseillère d'Etat
M. Carlo LAMPRECHT, Conseiller d'Etat
M. Robert CRAMER, Conseiller d'Etat
Mme Micheline SPOERRI, Conseillère d'Etat
M. Pierre-François UNGER, Conseiller d'Etat
M. Robert HENSLER, Chancelier d'Etat

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Բ.

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Դեկտ. 9, Կիրակի առաւօտ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին ժամանումէն առաջ ամբողջութեամբ լեցուած էր Փարիզի Մայր Տաճարը: Դասուն մէջ տեղ գրաւած էին քոյր յարանուանութիւններու եւ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, Հայաստանի Կրօնից Խորհուրդի նախագահը. իսկ առաջին շարքերուն վրայ էին Հայաստանի Փարիզի դեսպանը, պետական ներկայացուցիչներ, ինչպէս՝ Ալֆորվիլի, Իսիի քաղաքապետները, գաղութի ներկայացուցիչներ:

Գարեգին Բ. Հրաշափառով մուտք գործեց տաճար կրօնաւորներու տպաւորիչ թափորով մը: Պատարագը կ'երգէր Մայր տաճարին երգչախումբը: Կաթողիկոսը պատարագեց ու քարոզեց. երախտագէտ ոգիով ան յիշեց տարագիր հայութեան ու ապա Հայաստանի տագնապի օրերուն Ֆրանսայի ցոյց տուած մօտիկ հետաքրքրութիւնը, զօրակցութիւնը: Այդ ազդակները, ըսաւ, ստեղծած են պայմաններ որպէսզի Ֆրանսահայ գաղութը պահէ ու զարգացնէ իր ինքնութիւնը, մշակոյթը: Անդրադառնալով Հայաստանի անկախ պետականութեան վերահաստատումին, քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին, կաթողիկոսը հայութեան ներուժին վկան նկատեց Սփիւռքը: Աւելցուց թէ վստահութեամբ ու լաւատեսութեամբ կը նայի նոր հազարամեակին որուն ընթացքին մեր ժողովուրդը ազգային միասնականութեան ուխտով պիտի հասնի իր նպատակներուն:

Գարեգին Բ. իր հովուական այս անդրանիկ այցին առթիւ արծաթեայ սկիհ մը նուէր բերած էր Փարիզի Մայր տաճարին: Իսկ Կաթողիկոսական Պատուիրակ ու Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեանին նուիրեց 1700-ամեակի յոբելենական լանջախաչ մը:

Պատարագէն ետք Առաջնորդարանի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ աջհամբոյր, ապա հիւրասիրութիւն:

Նոյն օրը, ժամը 16-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ իր շքախումբը կ'ընդունուէին Նոթր Տամի Մայր Տաճարը, Փարիզի Արքեպիսկոպոս՝ կարդինալ Ժան-Մարի Լիւսթիժէի կողմէ, որ ջերմ խօսքերով, բարի գալուստ կը մաղթէր, արտայայտելով իր ուրախութիւնը, կ'ոգեկոչէր 1915-ի ցեղասպանութիւնը, կ'անդրադառնար Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին, Յովհ. – Պօղոս Բ.ի Հայաստան այցելութեան, կը յիշէր երջանկայիշատակ Գարեգին Ա.ի այցելութիւնը ու ջատագովելով հայ ժողովուրդի հաւատարմութիւնը Աստուծոյ, կ'ըսէր թէ կ'աղօթէ անոր համար: Ապա, տեղի կ'ունենար երեկոյեան ժամերգութիւն, որուն երգեցիկ բաժինը կը կատարուէր մէջ ընդմէջ հայերէն եւ ֆրանսերէն: Հսկումի այս արարողութեան աւարտին նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն կ'արտայայտուէր Շահէ Արք. Աճէմեան: Վերջին բաժնին մէջ, երկարօրէն կը ծանրանար Հայ եկեղեցւոյ եւ ժողովուրդին պատմութեան վրայ, կ'ոգեկոչէր ցեղասպանութիւնը, կը շեշտէր թէ հակառակ դժուարութեանց, Հայ ժողովուրդը միշտ հաւատարիմ մնացած է Աստուծոյ: Աւարտին, քանի մը խօսք ալ արտասանեց Գարեգին Բ.:

ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԵՏ ԸՆԹՐԻՔԸ

Դեկտեմբեր 9, Կիրակի երեկոյեան «Ինթէրալիէ»ի սրահին մէջ համայնքին հետ հանդիպումի ընթրիքին ներկայ եղան Գարեգին Բ. եւ հետեւորդներու խումբը: Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան ատենապետ Գ. Թորոսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան ի պատիւ օրուան հիւրին երգեց ու արտասանեց. յաջորդեց վերջին միւռոնօրհնութեան տեսերիզին ցուցադրութիւնը: Գարեգին Բ.ի ընկերացող խումբէն Արարատեան Թեմի Առաջնորդ Նաւասարդ Արք. շնորհակալութեան խօսք արտասանեց, որմէ ետք Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք. արտայայտեց կաթողիկոսական այցով համայնքին զգացած ուրախութիւնը, ունեցած յուզումը:

Կաթողիկոսը ընդարձակ ելոյթով մը անդրադարձաւ զանազան մարզերու. կրկնեց Ֆրանսայի կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին գոհունակութիւնը, ատոր մէջ մատնանշելով գաղութին կատարած դերը: Յետոյ անդրադարձաւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին պատրաստուած ուժերու անհրաժեշտութեան. ըսաւ թէ երկու հազարէն երեք հազար կրօնաւորներու պէտք կայ, իսկ այդ ուղղութեամբ մէկ ուսանողի տարեկան պիւտճէն շուրջ 20 հազար տոլար է: Ծանրացաւ եկեղեցական համակարգին կողմէ անհաւատութեան դէմ տարուած պայքարին վրայ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԷԼԻԶԷ

Երկուշաբթի ցերեկ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը հիւրը կ'ըլլար Արտաքին նախարարութեան, ապա, ժամը 18-էն սկսեալ Էլիզէի պալատին մէջ է որ տեղի կ'ունենար նախագահ Շիրաքի ընդունելութիւնը:

Նախ տեսակցութիւն մը տեղի կ'ունենար նախագահին եւ Գարեգին Բ.ի հետեւորդներուն միջեւ, մինչ կը հասնէին հիւրերը: Ժամը 19-ի մօտ է, որ բազմութիւնը կը հաւաքուէր մեծ հիւրասրահին մէջ, կարգով ընդունուելէ ետք նախագահ Շիրաքի, Գարեգին Բ.ի եւ տիկին Պ. Շիրաքի կողմէ: Այս հաւաքոյթը տեղի կ'ունենար, ինչպէս ծանուցուած էր յայտագրին մէջ, պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճանի տուչութեան առթիւ, Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին եւ Կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք.ի:

Առաջինը խօսք առնելով, Ժ. Շիրաք իր ելոյթը կը սկսէր Նոյեան Տապանով, որ կը խրէր առասպելական այդ երկրամասին մէջ, ուր հովիտները այնքան պտղաբեր, դաշտերը այնքան գեղեցիկ էին, որ Հայկի որդիները կարծեցին գըտած ըլլալ Աստուծոյ պարտէզը: Բայց, աւաղ, գտան արշաւանքներ, երկրաշարժեր եւ ջարդեր ու Ժ. Շիրաք դիտել տալով որ ոչինչ յաջողած էր խաթարել հայ ժողովուրդի ինքնութիւնը, կը յիշէր Քուչակը՝ այնքան պինդ քար մըն եմ որ մուրճը կը ջախջախուէր վրաս:

Ապա, նախագահը հակիրճ ակնարկով մը կը յիշէր Հայաստանի քրիստոնէացման պարագաները, շեշտելով թէ քրիստոնէացման շնորհիւ է որ հայ ժողովուրդը գտած է իր հանճարին ծաղկումը: Այս շրջագծին մէջ, անդրադառնալով այն հազարաւոր եկեղեցիներուն որոնք կառուցուած են Հայաստանի մէջ, շեշտը կը դնէր Անիի վրայ. – «Parmi elles, l'avenir de l'un des édifices les plus imposants et les plus prestigieux de l'Arménie chrétienne, la cathédrale d'Ani, me tient particulièrement à cœur. Les efforts de la France et ceux de l'Institut, cher Pierre Messmer, sont déjà visibles et ils rencontrent auprès des autorités universitaires turques une attitude coopérative encourageante. Je m'en réjouis sincèrement».

Ժ. Շիրաք կ'ոգեկոչէր այն բազմաթիւ Ֆրանսահայերը որոնք իրենց տաղանդը ի սպաս դրած են Ֆրանսայի ու կ'աւելցընէր թէ կ'ուզէ փափաք մը յայտնել. –

«Les Français apprécient la pléiade de ces talents qui enrichissent leur culture et leur civilisation. Ils seraient à même d'apprécier mieux encore la culture arménienne s'ils pouvaient admirer tout ce qu'elle a apporté et apporte au monde. Aussi serait-il très utile d'encourager, dans notre pays, l'ouverture d'un lieu d'échanges et de création, consacré à l'histoire, à l'art et à la culture arméniens. Pour devenir un projet, cette idée a besoin du soutien de l'ensemble des institutions et des associations arméniennes, de toutes tendances, et de l'accord d'une collectivité territoriale susceptible de l'accueillir. C'est une démarche qui aura tout mon appui».

Շեշտելով այն յատուկ դուրգուրանքը զոր Ֆրանսա կը տածէ Հայաստանի հանդէպ եւ յիշելով այն օժանդակութիւնը զոր բերած է, Շիրաք կ'ակնարկէր նաեւ Ղարաբաղի կնճիռին եւ ապահովութիւն

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆՊԱՏԱԿԱՅԻՆ ՎՐԻՊԱԿՆԵ՞Ր, ԹԷ ԿԱՄԱՒՈՐ ՆԵՆԳԱՓՈԽՈՒՄ ՄԵՐՕՐԵԱՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

(Ժ· ԴԱՍԱՐԱՆԻ «ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ» ԴԱՍԱԳՐՔԻ* ՏԽՈՒՐ ԵՒ ԱՆՊԱՏՈՒԱԲԵՐ ՀԵՏՔԵՐՈՎ)

ԱՐԹՈՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

ՀՀ Ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս Վլադիմիր Բարխուդարեանի խմբագրութեամբ եւ պատմագիտութեան մի շարք հեղինակութիւնների պատրաստած դասագիրքն առաջին իսկ պահից մեր ուշադրութիւնը գրաւեց յատկապէս եւ առանձնապէս այն պատճառով որ ընդգրկելով չորս դարեայ մի վիթխարի պատմական ժամանակաշրջան, բնականաբար, եզրափակուելու էր մեր ժողովրդի կեանքում վերջին աւելի քան տասն տարուայ յոյժ վճռորոշ եւ իրաւամբ դարձակէտային ազգային, քաղաքական, տնտեսական եւ այլ իրադարձութիւնների լուսաբանմամբ: Այս պարագային՝ կանխատեսելի լուսաբանմամբ: Մանաւանդ, եթէ «յիշենք», կամ զօրենք յիշել որ մենք ականատեսն ու մասնակիցն ենք յիշեալ տարիների փոթորկայոյզ իրադարձութեանց:

Պատմութիւնը բնաւ չի մոռացւում այս կամ այն յոյժ ենթակայական նկատառումներով: Պատմական երեւելի դէպքերին –դէմքերին հրամայաբար մոռացութեան են մատնում պատմագէտները, ինչպէս խորհրդային խեղաթիւր պատմագիտութեան չափազանց «թարմ» պարագային: Այս դէպքում, թերեւս, այսրոպէական – անձնաշահ խնդիրները գերադաս են եղել ազգային պատմութեան (եւ ընդհանրապէս պատմական) ճըշմարտացիութիւնից: Այն ինչ ուզենք թէ չուզենք, անուանում ենք պատմութեան խեղաթիւրում, կամ ապատեղեկատու պատմութիւն: Զորօրինակ, մեր «հարեւան»ների, մեզ խստօրէն ծանօթ «գիտական» գործելակերպի մեթոտաբանութիւնը՝ Զիյա Բունիաթովից սկսեալ, մինչեւ պատմական տարբեր հրջափուլերում մեզ յաճախ «անակնկալ»ներ մատուցող մեր միւս հարեւանները: Այս ամէնը որքան որ հասկանալի է, նոյնքան էլ բնական, ազգամիջեան չիկակէզ յարաբերութիւնների տեւական եւ անյայտօրէն չարունակուող խորապատկերի վրայ: Բոլորովին այլ է խնդրոյ առարկան եւ երեւի թէ իր նախադէպը տակաւին չունեցող ... ոտնձգութիւն, սեփական-ազգային պատմութեան հանդէպ:

Խօսքս աւելի մասնայատկեմ. չուրջ կէսդարեայ ժամանակաշրջան ընդգրկող՝ (Խորհրդային Հայաստանը 1945 – 1990 (գլուխ 21., էջ 250– 259), այնուհետեւ «Հայաստանի երրորդ Հանրապետութիւնը» (գլուխ 23, էջ 268 – 274), հեղինակ՝ Եուրի Լենդրուշի Ցովսէփեան) դասագրքային հատուածները աւելի ճիշդ յիշեցնում են.. պատմական չուտասելուկ: Եթէ դասագրքի կանխորոշուած ծաւալը (անշուշտ, անարդարացուցիչ դէպք յանցանաց) հնարաւորութիւն չի ընձեռում, որ մեր ժողովրդի կեանքում տեղի ունեցած առանցքային իրադարձութիւնների այդ ժամանակաշրջանը լուսաբանուէր ըստ պատշաճի, ապա կարելի՞ էր համեմատօրէն էականն ու դոյզն ինչ անէականը տարբերակել: Որոշ բնագաւառների հարեւանցի ակնարկելուց յետոյ, նշել այն մարդկանց անունները, որոնց ղեկավարումի շրջանում է Հայաստանը գիտական, տնտեսական, արդիւնաբերական եւ այլ մարզերի վերելք ապրել: Յայտնի է որ ժամանակաշրջանը (մինչեւ 90–ական թուականներ) եղել է համայնավարական. ինչո՞ւ ենք հայ պատանուց չեշտադիր թաքցնում ժողովրդականութիւն վայելող անուանի դէմքերի անունները: Ինչի՞ է նման Կարէն Դեմիրճեանի անուան ի սպառ բացակայութիւնը: Զափազանց որոշակի միտո՞ւմ: Պետական գործիչ, որի անունը անանջատ կերպով կապուած է վերջին չուրջ քսան տարուան նորոգումի շրջան եւ էապէս վերազարթնումի նշանները ցոյց տուող Հայաստանի հետ: Նրա լայն ժողովրդականութեան արձագանգները լսելի եղան 1998 թ. Հանրապետութեան նախագահական, իսկ 1999 թ. Ազգ. Ժողովի ընտրութիւնների ժամանակ: Անթաքոյց անտեսումով, գուցէ «ներելի» արհամարհանքով նման գործչին վերաբերուել, նոյն է թէ երկրի կենսագրութիւնից արհեստականօրէն դուրս նետել նրա տարեգրութեան որոշակի պատկառելի շրջան: Արդեօք, հէնց ինքը՝ պատանին չի՞ հիասթափուի (գուցէեւ վրդովմունք արտայայտի) ոչ հեռաւոր անցեալը, –ի՛ր անցեալը–, չարամտաբար խեղաթիւրելու համար:

Խնդրայարոյցն այսքան աչքի չէր զարնի, եթէ յիշեալ հատուածներում չարունակելիօրէն չբացայայտուէր, որ պատմաբան պարոնը յստակ ծրագիր է ունեցել, գուցէ հրամցուած, ինչ որ ամենեւին չի մեղմացնում նրա արարքի հասարակութեան համար վտանգի աստիճանը: Սեփական պատմութիւնը պատանուն խեղաթիւրուած ներկայացնելով, մենք իրաւունք ունե՞նք այդ պատանուց ազգային վեհն ակնկալել, մանաւանդ մեր ափաչափ երկրին՝ ամերիկեան բարքերի չյայտարարուած պատերազմի պայմաններում: Համաշխարհայնացումի պարզած վիթխարի պաստառի տակ հեւասպառ երկրին: Այնուհանդերձ, կարծես թէ աւուել է յստակւում պատմաբան պարոնի դիրքորոշումը. իմա՝ թեթեւ ձեռքով մոռացութեան մատնել այն անձանց, որոնց շնորհիւ ապահովուեց երկրի անվըտանգութիւնը, կերտուեց ազգային պետականութիւնը: Յայտնի է, որ արդէն տասնամեակը բոլորած մեր երկրի կայացմանը առանձնայատկօրէն են նպաստել Ազգային զինուած ուժերը: Ազգային բանակի ստեղծման (ֆետայիական ռազմամիաւորումներից մինչեւ կանոնաւոր բանակ) ճանապարհին անուրանալի, պատմական մեծ առաքելութիւն ստանձնած Վազգէն Սարգսեանն արդեօք ինչո՞ւ է հրջանցուել – անտեսուել մեր նորօրեայ «պատմիչ»ի կողմից: Անդադար ռազմական գործչին մոռացութեան մատնելով, ի՞նչ ռազմական յաղթանակների մասին է գրում պատմաբան պարոնը, քանիցս նըշելով ռազմական այլ գործիչների անուններ: Այս բոլորը տխուր հետեւանքների առիթ չէր հանդիսանայ, եթէ չանտեսուէր Արցախի հերոսամարտի մէկ այլ առասպելի՝ Սամուէլ Բաբայեանի անունը, արցախեան ռազմերթերի որոշ նըկարագրութիւնների խորապատկերի վըրայ: Ակնյայտ է գործելաոճը. ի գին ամէն բանի խեղաթիւրել պատմութիւնը, որի ականատեսներն ենք եղել եւ մենք: Այսօր «կը հանդուրժենք», կը լռենք. բայց «նպատակային» է որ սերունդները անհաղորդ մնան իրականութեանը կամ իրաւ պատմութեանը, քանզի ա՞յս է եղել այս պահի վերինների կամքը: Եւ այն ի կատար է ածուած մահավճիռի պէս...:

Ց.Գ. – Մեր նորօրեայ խմբագրըւած պատմութեան պատասխանատուները արդեօք երբեւէ կը մտածե՞ն իրենց արածի մասին: Երբ գիտակցեն, այնժամ այս դասագիրք կոչուող խեղագիրքը լուրջ վերամշակման կ'ենթարկեն: Եթէ ի հարկէ վերստին ստեղծելու անհրաժըշտութիւն չզգան:

ԵՐԵՒԱՆ

(*) «Հայոց պատմութիւնը համաշխարհային պատմութեան համատեքստում», Երեւան, «Զանգակ» Հրատ., 2001:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ՀԱՅԵՐ՝ ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՅՈՒՍՏԻՆՈՍ Ա. ԵՒ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍՐԵՐՈՒ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ՎԵՐԱՓՈԽՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՍԻԱ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՀԱԼԱԾԱՆՔ՝ ՀԵԹԱՆՈՍՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԻԱԲՆԱԿՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Յուստինիանոս, Հռոմէական կայսրութեան վերականգնման իր ծրագիրի իրականացման իբրեւ առաջին քայլ, նախ աշխատեցաւ ներքին ճակատը ամրացնել, որուն համար անհրաժեշտ էր միատեսակ դաւանութիւն բոլոր հպատակներուն համար: Յոյն եկեղեցին պէտք է ծառայէր ազգերու ձուլման եւ կայսերական իշխանութեան ծաւալման:

Այս նպատակին իրականացման համար Յուստինիանոս, հազիւ գահ բարձրացած, 529–ին հալածանքի ձեռնարկեց տակաւին հեթանոս մնացած փոքրաթիւ հպատակներուն դէմ եւ ծանր պատիժներով ստիպեց անոնց կա՛մ քրիստոնեայ մկրտուիլ եւ կամ հեռանալ երկրէն: Բայց ամէնէն աւելի սաստիկ հալածանքի ենթարկուեցան բոլոր ոչ – քաղկեդոնական քրիստոնեաները՝ միաբնակները, նեստորականներն ու արիոսականները, ամբողջ գաւառներ ու նահանգներ աւերուեցան ու ամայացան, եւ անոնց բնակիչներէն շատեր ջարդուեցան կամ սաստիկ հալածանքներու պատճառով ցիր ու ցան եղան. ամէնէն աւելի կատաղի հալածանքներու ենթարկուեցաւ մանաւանդ Ասորիքը, որ մեծապէս մասամբ աւերակներու երկրի վերածուեցաւ: Թէեւ Թէոդորա կայսրուհին միաբնակ վարդապետութեան կողմնակից էր եւ իր բոլոր ճարտարութիւնն ու ազդեցութիւնը ի գործ դրաւ պաշտպանելու համար իր դաւանակիցները, բայց ապարդիւն:

Այս բոլոր հալածանքներուն ժամանակ Հայերուն դէմ մասնաւոր հալածանքներ չձեռնարկուեցան, որովհետեւ Հայերը բաւական ազդեցիկ ուժ էին պետութեան կառոյցներուն մէջ, հին ազնուական տուներ, բարձրաստիճան զինուորականներ եւ կարեւոր պաշտօնատարներ ունէին, բաւական մեծ թիւ էին մայրաքաղաքին եւ շրջաններուն, ինչպէս նաեւ կայսրութեան արեւելեան նահանգներուն մէջ, իսկ հայութեան ղեկավար, առաջնորդող ուժը ոչ միայն դիմադրութիւն ցոյց չէր տար կայսեր քաղաքականութեան, այլեւ անոր մէջ աստիճանաբար սկսած էր տարածուիլ քաղկեդոնականութիւնը: Յիշենք, որ հայկական այս իշխող վերնախաւը մանաւանդ Պոլսոյ մէջ, յունական քաղաքակրթութեան յատուկ կենցաղ ունէր. անոնք շքեղ դղեակներ ու կալուածներ ունէին, յունական տիտղոսներ եւ աստիճանաւորումներ կը կրէին:

ԲԻՒԶԱՆԴԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՆՈՐ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

Բիւզանդական կայսրութիւնը այս ժամանակ չորս երկրամասերու (փրեֆեքթուրիօ) բաժնուած էր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր իր կառավարիչը՝ փրաէֆէքթի փրաեթորիօ: Երկրամասերը, իրենց կարգին, տիօսէզներու բաժնուած էին, որոնք կը կառավարուէին փոխ – կառավարիչներով (վիքարի փրաֆեքթորիւմ): Տիօսէզները, իրենց կարգին, նահանգներու բաժնուած էին, որոնց կառավարիչները փրաէսէս կը կոչուէին:

Կայսրութեան արեւելեան երկրամասը, իր կարգին, երկու մասի բաժնուած էր. Արեւելեան (օրիէնթիս) եւ Իլլիրիա: Արեւելեան մասի Պոնտոսի տիօսէզին մէջ կ'իյնար Փոքր Հայքը, որ բաժնուած էր Առաջին Հայքի եւ Երկրորդ Հայքի (Արմենիա Փրիմա եւ Արմենիա Սեքունտա): Պոնտոսի տիօսէզին ղեկավարը դուքս Արմենիաէ տիտղոսը կը կրէր եւ ազնուապետական նուիրապետութեան մէջ բարձր աստիճան ունէր: Գլխաւոր զօրքը Առաջին Հայքի մէջ՝ Սատաղի եւ Երկրորդ Հայքի մէջ՝ Մելիտինէի մէջ կեդրոնացած էին:

Կար Սատրապական Հայաստանը, ուր հայ հինգ նախարարական տուներ՝ Հաշտենք, Ծոփք, Հանձիտ, Անգեղ Տուն եւ Բալահովիտ գրեթէ անկախօրէն կ'իշխէին եւ ենթակայ չէին կայսեր իշխանութեան: Նախարարները հոն իրենց ժառանգական տիրոյթները, դղեակները եւ զօրքերը ունէին եւ արքայավայել կեանք կ'ապրէին, քղամիդ, ոսկիով բանուած ծիրանի եւ մետաքսեայ ու ոսկի բանուածքներով վերարկու կը հագնէին, իսկ անոնց ոտնամանները կարմիր գոյնի էին եւ մինչեւ ծունկերը կը հասնէին, որոնցմէ միայն կայսրերը եւ պարսից արքաները կրելու իրաւունք ունէին:

Կար նաեւ Մեծ կամ Ներքին Հայքը, որ մօտաւորապէս Բարձր Հայքի նահանգին կը համապատասխանէր:

Յուստինիանոս գահակալութեան առաջին օրերէն իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուց այս իրավիճակին վրայ եւ օրէնսդրական կարգադրութիւններով սկսաւ ջնջել հայութեան վայելած առանձնայատուկ կարգը: Առաջին հերթին կայսրը զինուորական նոր դասաւորումներ կատարեց, որուն հիմամբ Առաջին Հայքը, Երկրորդ Հայքը, Սատրապական Հայաստանը եւ Մեծ (կամ Ներքին) Հայքը միացուեցան եւ զինուորական մէկ շրջան դարձան, եւ անոր հրամանատարը զինուորական մագիստրոս կամ ստրատեգ բարձրագոյն աստիճանը ստացաւ: Զինուորական հրամանատարին (որ Արեւելքի մագիստրոս կոչում ստացաւ) հրամանատարութեան տակ դրուեցաւ մեծ զօրաբանակ մը որուն մէջ Հայերը նետաձիգ գունդեր միայն կրնային ունենալ, ինչպէս նաեւ՝ քաղաքային ամբողջ իշխանութիւնը: Արեւելքի մագիստրոսին կեդրոնը դարձաւ Թէոդոսուպոլիսը (Կարին)՝ Սասանեան կայսրութեան սահմանին վըրայ:

ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍԻ ՀԱՍՏԱՏԱԾ ՆՈՐ ՕՐԷՆՍԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ

Յուստինիանոս կայսեր գլխաւոր աշխատանքներէն եղաւ միատեսակ օրէնսդրութիւն հաստատել կայսրութեան սահմաններէն ներս. այս նպատակով ան 528–ին յանձնախումբ մը կազմեց, որ նոր օրէնքներ՝ քոտէքս քոնսթիթիւթիոնիւ մը պատրաստէ: Անիկա հրատարակուեցաւ 529–ին, եւ 530–ին երկրորդ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, որպէսզի կանոնաւորէ Հռոմէական իրաւունքը. այս յանձնախումբին աշխատանքը Տիկէսթա կոչուեցաւ: Այս բոլոր աշխատանքներուն նըպատակն էր Հռոմէական իրաւունքը հաշտեցնել Բիւզանդական կայսրութեան պայմաններուն, նկատի ունենալով կայսրութեան արեւելեան նահանգներուն մէջ ձեւաւորուած օրէնսդրութիւնը եւ վերջ տալ աւանդական կանոններուն:

Այսպէսով Յուստինիանոս իր ժամանակի մեծագոյն իրաւագէտ Տրիբոնիանոսի միջոցով կարգաւորեց եւ կատարելութեան հասցուց քաղաքացիական իրաւունքը, որ յետագային ծանօթ դարձաւ քորփուս իւրիս ցիվիլիս (corpus juris civilis) անունով: Անիկա չորս մասէ բաղկացած է. – Ա) Յուստինիանոսի քոտէքս (codex Justinianus), որուն մէջ ամփոփուած են Ադրիանոս կայսրէն սկսեալ մինչեւ 534 հրապարակուած կայսերական օրէնքները: Բ) Դիգեստաներ (Digestae) կամ Պանդեկտաներ (Pandectae), որ կը ներկայացնէ մեծ իրաւագէտներու տեսակէտները: Գ) Ինսթիթութիոնէս (Institutiones), որ գործնական իրաւունքի ձեռնարկ էր: Դ) Նովելլաներ (Novellae), որոնք են՝ օրէնսդրական կարգադրութիւններ եկեղեցական, քաղաքացիական, ելեմըտական դրութեան, ընկերային ու տընտեսական հարցերու շուրջ, եւ որոնք հրատարակուեցան 534–էն սկսեալ:

Յուստինիանոս, կայսրութիւնը միատեսակ օրէնսդրութեամբ օժտելէ ետք, յետագային աշխատեցաւ կազմալուծել

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

◆ Հոկտեմբեր 27-ին Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ Համայնքը մատաղօրհնութեամբ տօնախմբեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10-ամեակը: Օրուան հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցանեց Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Արքեպս. Պեքճեան: Ս. Պատարագին կը մասնակցէին նաեւ Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան եւ Գարեգին Արեղայ Յարութիւնեան, ինչպէս նաեւ Ասորի եւ ուղղափառ հիւր հոգեւորականներ:

Յետ Ս. Պատարագի ժողովուրդը հաւաքուեցաւ աւանդական սիրոյ սեղանի շուրջ, Զալախի Հայ Տան մէջ: Առաջնորդութեան հիմնադրութեան 10-ամեակի առթիւ Առաջնորդը «Օրհնութեան Գիր»երով պատուեց եւ գնահատեց այն վարչականներն ու համայնքայինները, որոնք իրենց ծառայութիւնը բերած են եւ կը բերեն Համայնքի եւ Առաջնորդութեան զարգացման համար:

◆ Նոյեմբեր 7-ին Նէքարսուլմի Հայ-Գերմանական Մշակութային Միութեան հրաւէրով Նէքարսուլմի Քօլփինկ Բարեգործական ընկերութեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն՝ Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի առթիւ: Հարաւային Գերմանիոյ Հայ Համայնքներու հոգեւոր հովիւ Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան դասախօսեց «Հայ Առաքելական Եկեղեցի, անցեալն ու ներկան» նիւթով, եւ պատասխանեց հետաքրքրասէր ներկաներու հարցումներուն:

◆ Նոյեմբեր 9-ին Զալախի մէջ տեղի ունեցաւ խաղաղութեան քայլարշաւ Սեպտեմբեր 11-ի Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու Նիւ-Եորքի մէջ պատահած ահաբեկչական արարքին դէմ: Այս քայլարշաւը կազմակերպեցին Զալախի Կաթողիկէ եւ Աւետարանական եկեղեցիները եւ Կէօփինկէնի Հայ Համայնքը, մասնակցութեամբ շրջանի հոգեւոր հովիւին ու վարչութեան անդամներուն՝ գլխաւորութեամբ ատենապետ Յակոբ Աւետիքեանի:

Մասնակիցները հաւաքուեցան Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, ապա վառուած մոմերով քալեցին քաղաքի փողոցներով, դէպի ապաստանեալներու համար տրամադրուած բնակավայրը, ուր մոմեր յանձնեցին օտարազգի գաղթականներուն: Քայլարշաւի վերջին կայանն էր Զալախի Աւետարանական Եկեղեցին, ուր միասնական աղօթքով աւարտեցաւ քայլարշաւը:

◆ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան Մշակութային Յանձնախումբի նախաձեռնութեամբ Նոյեմբեր 10-ին Քէօլնի Համայնքին սրահին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն մը Դր. Ժօրժիօ Պալայի կողմէ, որ նոյնպէս Մշակութային Յանձնախումբի գործօն անդամներէն մէկն է: Դր. Պալայ իր կողմէ նկարուած Հայաստանի տեսարժան վայրերու սահիկներով ներկայացուց Հայաստանն ու Հայ Մշակոյթը բոլորովին տարբեր տեսանկիւնէն, իր ճարտարապետի աչքով դիտուած, Հայ եւ Գերմանացի հարիւրէ աւելի ներկաներուն մեծ հաճոյք ու գոհացում պատճառելով:

Դասախօսութիւնը համեմուած էր նաեւ հայ ժողովրդական երգերով, որ ներկայացուց Համայնքի Կոմիտաս երգչախումբի ղեկավար Վարուժան Մարգարեան, արժանանալով խանդավառ ծափահարութիւններու: Իսկ դասախօսութեան ընթացքին, սովորականէն դուրս, ներկաները նստած էին սեղաններու շուրջ, որոնց վրայ հրամցուեցաւ հայկական գինի, Ջերմուկ ջուրը, լաւաշ, կանաչի եւ պանիր: Այսպիսի իրագործումներով կը հետապնդուէին հայկական աւանդութիւններն ու սովորութիւնները ծանօթացնել եւ ճաշակ մը ապահովել մասնակիցներուն:

Դր. Պալայ յանուն Առաջնորդարանի Մշակութային Յանձնախումբին գալ տարի յատուկ ծրագրով ճամբորդութիւն մը պիտի կազմակերպէ դէպի Հայաստան, որուն կրնան մասնակցիլ եւրոպական բոլոր երկիրներէն փափաքող անձեր: Դիմումները կարելի է կատարել ուղղակի Առաջնորդարան:

◆ Նոյեմբեր 10-ին Քէհլի Ս. Մարիամ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ միասնական էքիւմէնիք արարողութիւն Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առթիւ, կազմակերպութեամբ Քէհլի Կաթողիկէ ու Հայ Եկեղեցիներու: Միասնական արարողութեան թուականը ունէր նաեւ ուրիշ նշանակութիւն մըն ալ. ճիշդ մէկ տարի առաջ Վատիկանի մէջ կայացած էր Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Յովհաննէս-Պօղոս Բ.ի հանդիպումը: Արարողութեան ընթացքին Կաթողիկէ քահանան՝ Պէրնաուէր եւ Հայ Համայնքի հոգեւոր հովիւ Արմաշ Արեղան միասնաբար ներկայ Կաթողիկէ եւ Հայ հաւատացեալներուն բաշխեցին խաղաղութեան ողջոյն:

Արարողութենէն յետոյ եկեղեցւոյ սրահին մէջ ներկաները հաւաքուեցան սիրոյ սեղանի շուրջ, որու ընթացքին Արմաշ Արեղայ բացատրութիւններ տուաւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան, 1700-ամեայ մշակոյթի ու բարեպաշտական աւանդութիւններու մասին:

◆ Նոյեմբեր 11-ին Զուիցերիոյ գերմանախօս բաժնի հոգեւոր հովուութեան նախաձեռնութեամբ Ցիւրիխի մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Պատարագ եւ միջեկեղեցական հանդիպում Հայ Եկեղեցւոյ 1700-ամեակի ծիրէն ներս: Կաթողիկէ ու Աւետարանչական բարեկարգչական եկեղեցւոյ հոգեւորականներ և ներկայացուցիչներ հիւրաբար մասնակցեցան Ս. Պատարագին: Տօնահանդէսին հրաւիրուած էին նաեւ Միւնխէնի Հայ Համայնքը եւ Կոմիտաս երգչախումբը: Պատարագը մատոյց շրջանի հովիւ Տնօրհք Քհնյ. Զէքիճեան: Յաւուր պատշաճի քարոզեց Գերմանիայէն հրաւիրուած Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան:

Պատարագէն ետք եկեղեցւոյ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում, հիւրասիրութիւն եւ տօնական հանդէս: Հանդէսի ընթացքին հնչեցին Հայ եկեղեցական ու ժողովրդական երգեր՝ Տնօրհք Քահանայի, Միւնխէնի Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ խմբավար Եդուարդ Մուշեղեանի: Իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ մեներգիչ Արմանտ Արաբեան եւ դաշնակահար Միքայէլ Պալեան: Արմաշ Արեղայ դասախօսեց «Հայ Եկեղեցին, անցեալն ու ներկան» նիւթով: Իսկ Դր. Սարգիս Շահինեան «Մոռնալ թէ՞ յիշել» նիւթով անդրադարձաւ ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրին: Միւս կողմէ Դր. Եդուարդ Կէօքչէլ ներկայացուց Զուիցերիոյ Հայ գաղութի պատմութիւնը:

(Մնացեալը յաջորդով)

հայ նախարարական դասը, եւ այդ նպատակով ալ փոխեց ժառանգութեան օրէնքը, որուն հիմամբ ունեցուածքի ժառանգորդ կրնային ըլլալ տոհմին ե՛ւ արական, ե՛ւ իգական սեռի ներկայացուցիչները, այդպէսով բաժնելու համար տոհմական դարաւոր տիրոյթները:

Այս բոլոր վերափոխումները քաղաքական եւ տնտեսական ծանր վիճակ ստեղծեցին Հայաստանի բիւզանդական մասին վրայ: Այս պայմաններուն տակ մեծ թիւով Հայեր իրենց հողերէն հեռանալով գաղթեցին դէպի Փոքր Ասիա եւ Պոլիս, մեծապէս ստուարացնելով հին գաղթօճախները: Հայ իշխաններուն մէկ մասը բիւզանդական բանակին եւ արքունիքին մէջ ծառայութեան մտաւ. անոնցմէ շատեր փայլուն դիրքերու տիրացան եւ մեծանուն դէմքեր տուին կայսրութեան: Այս ժամանակ մօտաւորապէս քսան հայազգի զօրավարներ կային բիւզանդական բանակին մէջ. կային նաեւ զուտ Հայ ռազմիկներէ կազմուած զօրամասեր:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանի «Կիլիկիա» թանգարանին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին բացումը կատարուած է հայ Գիրքի 23-րդ ցուցահանդէս-վաճառքին: Ներկայ եղած են Հայ կաթողիկէ Պատրիարքութեան ընդհանուր փոխանորդ՝ Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան, Զալքայի ժողովրդապետ Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան, երեսփոխան Ժան Օղասապեան, կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ: Բացման խօսքը արտասանած է Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան, որ ցուցահանդէսը նկատած է հայ մարդուն ժամադրութիւնը հայ գիրքին հետ: Խօսք առած Արամ Ա. Կաթողիկոս որ ըսած է «Ի՞նչ կ'արժեն գեղեցիկ խօսքեր ու բանաձեւումներ հայ գիրքին մասին, երբ անոնք մեր կեանքին մէջ արժէք չգտնեն»: Ցուցահանդէսը շարունակուած է մինչեւ Դեկտեմբեր 2:

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Մեծի Տանն կաթողիկոսարանի մէջ, Նոյեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է լիբանանահայ մտաւորականներու Բ. հանդիպումը, որու ընթացքին մտաւորականները արծարծած են լիբանանահայ գաղութը եւ ընդհանրապէս հայ կեանքը յուզող հարցեր, որոնց մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէին հետեւեալ բնագաւառները՝ Հայ կրթական կեանքը՝ այսօր, Հայ մշակութային կեանքը՝ այսօր եւ ի՞նչ են գաղութի ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու գործնական միջոցները: Հայ կրթական կեանքի մասին ներածականներ կատարած են Կարօ Յովհաննէսեան եւ Տիրայր Դանիէլեան: Այսօրուան հայ մշակ. կեանքին մասին խօսած են Երուանդ Քասունի եւ Սարգիս Նաճարեան: Գաղութներու ազգային միասնականութիւնը ամրապնդելու գործնական միջոցներու մասին արտայայտուած են Տիրայր Նայիրի, Պարոյր Աղպաշեան եւ Յակոբ Բագրատունի: Եզրափակիչ խօսքը արտասանած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը՝ Արամ Ա.:

ՏԻԹՐՕՅԹԻ օփերային մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, ներկայացուած է Արմէն Տիգրանեանի «Անոյշ»ը, մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Ներկայ եղած են 2500 հոգի: Նուագախումբը եւ երգչախումբը վարած է գանատահայ խմբավար Րաֆֆի Արմէնեան, գեղարուեստական բաժնի պատասխանատուն եղած է Տիրայր Բաբագեան: Անոյշի դերը կատարած է Ցամիկ Պապեան, Սարոյի դերը՝ Եղիշէ Մանուչարեան: Ներկայացումը ընդգրկուած է Միչիկընի օփերայի երգացանկին մէջ Գարմէնի եւ Օթէլլոյի կողքին: «Անոյշ»ի բեմադրութեան վրայ ծախսուած է 1,6 միլիոն տոլար, որու 400 հազարը հանգանակուած է տեղւոյն գաղութէն:

ԹԻՒ 17 ԽԱՉԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՉԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

«Եթէ յաջողիմ, — կը խորհէր, — թէ՛ պատիւ կը շահիմ եւ թէ՛ դրամ, որովհետեւ կաշառքի սահմանուած դրամին մեծ մասը բնականաբար ինծի պիտի պահեմ»:

Յետոյ մտածեց.

«Բայց թերեւս ամբողջութիւնը կարենամ ինծի պահե՛լ, եթէ յղացած ծրագիրս կարենամ յաջողցնել»:

Այդ ծրագիրը, որ յանկարծ երեւակայած էր, շատ պարզ էր. այն է՝ ուղղակի Պատրիարքին դիմել եւ սպառնալիքով ուզուած թուղթերը առնել:

«Այս միջոցիս սարսափը տիրած է ամէնուն վրայ, — կ'ըսէր մտովի, — կրնամ այդ սարսափը շահագործել»:

Մութը տիրած էր չորս կողմը, Արթին ժամացոյցը նայեցաւ եւ ըսաւ.

«Ատենը թէեւ ուշ է, բայց Պատրիարքը Գում Գափուի ըլլալու է, լաւագոյն է, որ հիմա երթամ զինքը տեսնելու, նախ ապահովեմ, որ զինքը առանձին պիտի գտնեմ եւ յետոյ գիշերային այցելութիւն մը աւելի խորհրդաւոր կ'ըլլայ եւ տպաւորութիւն կը գործէ»:

Եւ ոտքով ուղղուեցաւ դէպի Պատրիարքարան:

Արդարեւ Պատրիարքը հոն էր եւ իր դրասենեակին առջեւ նստած, կազին լոյսով կ'աշխատէր առանձին:

Բարապան մը եկաւ իրեն իմացուց լրտեսին այցելութիւնը:

— Նե՛րս թող գայ, — ըսաւ Պատրիարքը դժգոհ կերպարանքով մը:

Վայրկեան մը ետքը Արթին ներս կը մտնէր եւ կուգար բազմիլ Պատրիարքին մօտ:

Պատրիարքը պահ մը շարունակեց իր գրագրումը, յետոյ գլուխը վեր առնելով՝ հարցուց.

— Ի՞նչ կայ, չի կայ, Արթին էֆէնտի:

— Ի՞նչ կ'ուզէք, որ ըլլայ, Սրբազան, — պատասխանեց լրտեսը, — կացութիւնը հետզհետէ կը վատանայ... շատ ծանրակշիռ կերպով:

— Նոր բա՞ն մը կայ:

— Նորութիւնը այն է, որ օրէ օր խլրտումները կ'աւելնան, դժբախտաբար մեր յանցանքովը:

— Մենք ի՞նչ ըրած ունինք:

— Ներկայ կացութիւնը չենք ըմբռներ կոր եւ ըստ այնմ մեր քաղաքականութիւնը չենք փոխեր կոր... փոխանակ աշխատելու, որ մեր վրայ եղած կասկածները փարատին, նոր կասկածներ կը հրաւիրենք մեր վրայ, գիտէ՞ք, որ այս մարդիկը ոչ մէկուն պիտի խնայեն, եթէ փոքրիկ անխոհեմութիւն մը ընենք:

— Մենք ալ կը ջանանք կոր այդպիսի անխոհեմութիւն մը չընելու, — պատասխանեց Պատրիարքը, որ նեղութիւն կը զգար այդ լրտեսին ներկայութենէն:

— Միայն անխոհեմութիւն չընելը բաւական չէ, պէտք է միեւնոյն ատեն մօտութիւն ցոյց տալ, — շարունակեց Արթին, — պէտք է անկեղծօրէն իրենց միանալ եւ այդ միութեան ապացոյցները տալ իրենց:

— Այդ անախորժ մարդիկ արդէն աքսորուեցան:

— Հոս մնացողներուն մէջ ալ դեռ կան շատեր, որոնք կառավարութեան վստահութիւնը չեն վայելեր, սակայն եւ այնպէս Ազգային Ժողովներուն կը մասնակցին. ինչ որ է, այս մասին դարձեալ կը խօսինք Ձեր Սրբազնութեան հետ: Ես հիմա ուրիշ աւելի ծանրակշիռ խնդիրի մը համար եկած եմ եւ կը խնդրեմ, որ Ձեր Սրբազնութիւնը ուշադրութեամբ բարեհաճի մտիկ ընելու:

— Մտիկ կ'ընեմ ահա՛:

— Ծանրակշիռ յայտնութիւն մը ընելու եկած եմ, պարզապէս բարեկամական ձեռնարկութիւն մը:

— Խօսեցէ՛ք, — ըսաւ Պատրիարքը:

— Ծանր վտանգ մը կը սպառնայ Պատրիարքարանին:

— Ի՞նչ վտանգ, — հարցուց Պատրիարքը քիչ մը վրդոված:

— Կրնայ ըլլալ, որ Պատրիարքարանը ոստիկանութեան կողմէ եւ ամենախիստ խուզարկութիւններ կատարուին:

— Կրնան գալ եւ ուզած խուզարկութիւննին կատարել, ո՛չ ռումպ ունինք այստեղ, ո՛չ զէնք, ո՛չ ալ որեւէ վտանգաւոր բան մը:

— Անոնց փնտռելիքը ուրիշ բան է:

— Ի՞նչ բան...

— Կարգ մը թուղթեր, որոնք ձեզի համար, ինծի կարեւորութիւն մը չունին բայց իրենք կ'ուզեն կոր ձեռք անցընել... ես խնդիրը անուղղակի կերպով իմացայ եւ խորհեցայ, որ այդ կերպով Պատրիարքարանի մէջ կատարուած խուզարկութիւն մը շատ գէշ ազդեցութիւն կրնայ առաջ բերել եւ պատճառ դառնալ, որ կառավարութեան եւ ազգին միջեւ յարաբերութիւնները բոլորովին խզուին, ինչ որ շատ աղէտալի կրնայ ըլլալ:

— Արդէն այդ յարաբերութիւնները գրեթէ դադրած են, քանի որ նախարարները, քանի անդամներ, մերժեցին զիս ընդունիլ:

— Այսօր կը մերժեն, բայց վաղը վերստին կ'ընդունին, — դիտել տուաւ Արթին, — խնդիրը իրենց հետ անոյշ երթալուն վրայ է... բայց վերադառնանք մեր խնդրին: Պատրիարքարանի պաշարման եւ խուզարկութեան լուրը առնելուս պէս, չիտակը շատ յուզուեցայ եւ իսկոյն խորհեցայ այդ մեծ աղէտքին առաջքը առնել: Գացի պէտք եղած անձերը տեսայ...

— Յաջողեցա՞ր առաջքը առնելու, — հարցուց Պատրիարքը նուրբ քմծիծաղով մը:

— Կարծեմ թէ պիտի յաջողիմ, եթէ դուք ալ աջակցիք ինծի, — պատասխանեց Արթին:

— Ես ի՞նչ կրնամ ընել:

— Ամէն բան ձեր ձեռքն է:

— Բացատրեցէ՛ք, խնդրեմ:

(Շար. 121)

Սարխոշեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանէ՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԽՈՇԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 8–ին, 87 տարեկանին, Մոնթրէօյլ:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Դեկտ. 13, ժամը 14·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մոնթրէօյի գերեզմանատունը ժամը 16·30–ին:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբրեւ այդ նկատել:

(Շար. Ա. էջէն)

կու տար որ կը ջանայ, Մինսկի խումբին մէջ, Նպաստել կողմերու հանդիպումներուն, որպէսզի նախատեսուի խաղաղութեան եւ բարգաւաճման ապագայ մը:

Հուսկ, նախագահ Շիրաք խօսքը կ'ուղղէր նախ Գարեգին Բ.ի, ապա Գիւտ Արք.ի, ոգեկոչելով ամէն մէկուն կենսագրականը եւ տարիներու գործունէութիւնը ու հանդիսաւոր կերպով, յանուն Ֆրանսայի Հանրապետութեան, Պատուոյ Լեգէոնի կարգի հրամանատարի աստիճանը կը շնորհէր անոնց:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը օրհնութեան եւ շնորհակալութեան իր խօսքը արտասանել կու տար Ֆրանսերէն, Շահէ Արք. Աճէմեանին: Այդ խօսքին մէջ, երախտագիտութիւն կը յայտնէր Ֆրանսայի որ ճանչցած է ցեղասպանութիւնը, կը ծանրանար 1915–ի այդ ցեղասպանութեան վրայ, կը շեշտէր որ Հայաստան կ'ուզէ բնականոնացնել դրացիներուն հետ իր յարաբերութիւնները: Գարեգին Բ.ի վերջին խօսքն էր՝ «Թող Աստուած օրհնէ Ֆրանսան»:

Գիւտ Արք. իր կարգին, զգալի յուզումով, շնորհակալութեան իր խօսքը կ'արտասանէր, գնահատանքը յայտնելով նախագահ Շիրաքի:

Ծոխ հիւրասիրութիւն մը կը յաջորդէր այս եւյթներուն: Յիշենք որ ներկայ էին ծիրանաւոր Ժան–Մարի Լիւսթիժէ, մետրոպոլիտ Ժերեմի, Ժ. Թիպէրի, Ա. Սանթինի եւ բազմաթիւ կրօնական, քաղաքական եւ այլ անձնաւորութիւններ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵՊՐՈՆԻ ՄԷՋ, խարայէլեան «Թիրախ ունեցող» յարձակումներու շարքին, Դեկտեմբեր 10–ին, Հեպրոնի մէջ սպաննուած են 3 եւ 13 տարեկան պաղեստինցի մանուկներ, մինչ ամերիկացի բանագնացը կը ջանար համոզել կողմերը որ վերսկսին երկխօսութիւնը: Պաղեստինի Բնակարանի նախարարը կ'ըսէ թէ Շարոնի ռազմավարութիւնն է գրգռել Պաղեստինցիները ատելու համար անոնց բարկութիւնը եւ բիրտ հակազդեցութիւնները:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ կը շարունակեն իրենց ռմբակոծութիւնները եւ օրէ օր աւելի կը սաստկացնեն Թորա Պորայի շրջանը, ուր կը կարծուի որ կը գտնուի Պէն Լատէն: Դեկտեմբեր 10–ին, 7 Թոննոց ռումբեր նետած էին, որոնք ամէնէն քանդիչներն ու աւերիչներն ըլլալու յատկութիւնն ունին: Կը թուի որ Պուշ միտք չունի Աֆղանիստանով բաւականանալու եւ կ'ուզէ տարածել իր պատերազմը մինչեւ Իրաք, Հիւսիսային Գորէա, Սոմալիա:

ՌՈՊԷՐ ՖԻՍՔ, «Ինտիփէնտընթ»ի ծանօթ լրագրողը որ իր արտայայտութիւնները չի խնայեր մատնանիշ ընելու համար իրականութիւններ, ինչպէս վերջերս աֆղանական հարցին առընչութեամբ, Աֆղանիստան – Փաքիստան սահմանին մօտերը խուժանի մը խոշտանգումին ենթակայ եղած է: Տարօրինակը այն է որ զինք վիրաւորողները աֆղան գաղթականներ եղած են որոնց պաշտպանութեան նուիրուած գրութիւններով ծանօթ է լրագրողը: Ան անցեալ Փետրուարին ալ Սան Ֆրանսիսքոյի մէջ եւյթով մը Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչումին ի նպաստ արտայայտուած էր:

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ, Դեկտ. 9–ին, դիակը գտնուած է գերման դիւանագէտի մը՝ Կիւնթըր Պէօխըլ, 49 տարեկան, որ Եւրոպական Յանձնախումբին պետն էր Թիֆլիս: Ըստ շրջանի դատախազին ըսպաննուած է գանկին ստացած հարուածէ մը եւ կը կարծուի որ դրդապատճառը գողութիւն է:

FORUM

Dans le cadre de la 3e Conférence contre le Racisme, la Discrimination Raciale, la Xénophobie et l'Intolérence, qui s'est tenue récemment à Durban, Afrique du Sud, lors de laquelle le sujet épineux des réparations a été constamment abordé;

Dans un contexte d'antagonisme «politique» aux plus hauts niveaux de l'Etat Français où règne un climat nouveau d'intolérence intellectuelle entre les défenseurs du modèle républicain et l'idéologie multiculturaliste;

Le C.D.C.A. & le C.D.C.A. EUROPE organisent
un FORUM INTERNATIONAL sur le thème de

«La société française et la cause arménienne au XXIème siècle»

à la **Maison de la Chimie**
28, rue Saint Dominique, 75007 Paris
le Vendredi 14 décembre de 14h30 à 17h45,
le Samedi 15 décembre de 9h30 à 17h45,
et le Dimanche 16 décembre de 9h30 à 16h15

autour de deux grands thèmes :

IDENTITES PLURIELLES ET RECONNAISSANCE DE LA DIVERSITE CULTURELLE DANS L'ESPACE PUBLIC FRANCAIS

L'IMPUNITE FACE A LA RESPONSABILITE JURIDIQUE ET POLITIQUE DE L'ETAT TURC ACTUEL DANS LE GENOCIDE DES ARMENIENS

Ces deux thèmes, nouveaux fers de lance de la Cause Arménienne de France, suite à la reconnaissance du Génocide des Arméniens par l'Etat Français, seront développés par :

ANTIMO LUIGI FARRO,
professeur en Sociologie, Université de Rome «La Sapienza», Italie
MICHEL WIEVIORKA,
directeur du CADIS, Centre d'Analyse et d'Intervention Sociologique, Paris, France
ALFRED M. DE ZAYAS,
professeur en Droit International, Université DEPaul, Chicago, USA
GARO ARMENIAN,
responsable mondial du C.D.C.A., Washington D.C., USA

Renseignements au 04 78 49 42 97
cdca_lyon@yahoo.fr — www.cdca.asso.fr

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une

VENTE D'OBJETS ARTISANAUX

du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

Les conférences d'Issy

AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père JOSEPH KELEKIAN

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx 28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՁՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով ի մի բերուած են՝
Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, եւ ուրիշ շատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ'արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

Centre Culturel SAINT MESROB A PARIS

EXPOSITION-VENTE

DE TAPIS ARMENIENS contemporains des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7 au dimanche 16 décembre tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5[e]
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS
Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. : 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

Recherche

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA** ayant bon niveau de ski.
- **Cuisinière.**
- **Aide Cuisiniers.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration : 17, rue Bleue — 75009 PARIS

Date limite de candidature: 15 décembre.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
JEUDI
13 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.318 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.318

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Ֆրանսայի այցին առաջին կայքէն՝ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Դեկտեմբեր 11-ի առաւօտուն մամուլի ասուլիս մը տուաւ հայկական լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչներուն: Շուրջ մէկուկէս ժամուան հանդիպումին մասնակից տասնեակ մը լրագրողներու հետաքրքրութիւնները կեդրոնացնող գլխաւոր մարզերն էին լեզուականը, աղանդներու տարածումը, Հայաստանի ընկերային, տնտեսական պայմաններուն ու հոգեւոր կեանքին յարաբերութիւնը, Սփիւռքի մէջ թեմական նոր կարգաւորութեան նիւթը, նաեւ կուսակրօնութեան հարցը, ԱՄՆ-ու թեմերուն միացումի խնդիրը եւ այլն:

Լեզուական – ուղղագրական մաքրագործումին, արրագրութեան մասին հարցումը, յայտնապէս, անակնկալ չէր կաթողիկոսին համար. ըսաւ թէ զգացած էր հոս այդ առընչութեամբ գոյութիւն ունեցող զգայնութիւնը եւ ուրախ էր ատոր համար: Ինչ կը վերաբերէր դասական ուղղագրութեան վերադարձին, «ցանկալի» բան էր ատիկա, այսուհանդերձ, Գարեգին Բ. կրկնեց չցանկացողներու պատճառաբանութիւնները. նիւթական պահանջող գործ էր ատիկա, քանի որ պէտք էր նոր դասագիրքեր տպել, բոլոր ցուցանակները փոխել, եւ այլն: Վստահութիւն յայտնեց որ ժամանակի ընթացքին հարցը դրական լուծում կը ստանայ:

Այդ շրջանակին մէջ եկեղեցիին կեցուածքը կը հետեւէր աւանդականին. եկեղեցին կը պահէր գրաբարը, անշուշտ դասական ուղղագրութեամբ. նոյն ուղղագրութիւնը կը գործածուէր Սփիւռքի հետ գրաւոր բոլոր շփումներուն:

Հայաստանի մէջ գործածուած արեւելահայերէնին աղճատուած ըլլալուն աւելի քան արդար մտահոգութիւն հակառակ չէր Գարեգին Բ.: Օտարաբանութիւնները, ուղղակի օտար բառերու յաճախակի գործածութիւնը «աղբելու, զարգանալու» ազդակներ նկատեց լեզուին համար, ըսելով որ անցեալին ալ հայերէնը ազդեցութիւն կրած է զանազան լեզուներէ, փոխառութիւններ ըրած:

Սփիւռքի թեմերուն համար նորովի կարգաւորութիւն, թեմակալներու փոփոխութիւններ Մայր Աթոռի ներկայ օրակարգին վրայ գոյութիւն ունեցող նիւթեր չէին. բայց կային զանազան հրատապ հարցեր: Անոնք պէտք է յառաջիկային քննութեան առնուէին Եպիսկոպոսական Ժողովին կողմէ եւ համապատասխան լուծումներու յանգէին: Որպէս լուծումի կարօտ պարագայ, Գարեգին Բ. անդրադարձաւ խորհրդային կարգերու փլուզումին հետ յայտնուած թեմերու պատկանելիութեան հարցին. օրինակ, ո՞ր թեմին պէտք է կապուէր Լեհաստանը: Առայժմ ժամանակաւոր կարգադրութիւններ կ'ըլլային, սակայն, հարկ էր որ յետագայ ժողովներով յարմարագոյն եզրակացութիւններ ըլլային:

Աղանդներու վնասակար գործունէութիւնը կաթողիկոսը գետեղեց յետ երկրաշարժեան կացութեան մէջ: Այդ հոսանքներուն թափանցումը, ծաւալումը լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէր թէ' ժողովուրդին, թէ' եկեղեցական իշխանութեան: Անոնք օրէնքի չգոյութեան, կամ տկարութեան առիթները գտած էին չահագործել: Վերախմբագրումի պէտք ունէր, օրինակ, խղճի ազատութեան օրէնքը:

Աղանդներու ծաւալումին դէմ սխալ էր խօսիլ եկեղեցիին' տարած «պայքար»ին մասին: «Եկեղեցին պայքար չի տանիր որեւէ մէկի դէմ» ըսաւ կաթողիկոսը. անոր գործունէութիւնը քարոզչութեան, ժողովուրդի կրթութեան, դաստիարակութեան նպատակը կը հետապնդէր: Ինք ապահովութիւն տուաւ որ յաջորդ տարիներուն աւելի լաւ արդիւնք կարելի կ'ըլլայ առնել այդ մարզին մէջ, քանի որ ամէն տարի 25 նոր եկեղեցականներ կուտային Հայաստանի կրօնական վարժարանները: Անոնք պաշտօնի կը կոչուէին Հայաստանի, նախկին խորհրդային երկիրներուն եւ Սփիւռքի մէջ, այսուհանդերձ, թիւը հեռու էր բաւարար ըլլալէ: Պահանջքին գոհացում տալու համար կը մտածուէր կրօնական գիտելիքներու տէր փափաքողներու լրացուցիչ ուսում տալ, ապա ձեռնադրել զանոնք: Դիմումներ ունէին այդ ուղղութեամբ:

Հայաստանի ընկերային ու տնտեսական ծանր պայմանները, ինչպէս ըսաւ կաթողիկոսը, իրենց ժխտական ազդեցութիւնը կ'ունենային ժողովուրդին հոգեւոր զարթօնքին վրայ: Կային շատ ծնողքներ որոնք նիւթական նեղութիւններու պատճառով չէին կրնար իրենց զաւակը մկրտել, միջոցները չունենալով տօնախմբութեան անհրաժարելի բաժինը հոգալու: Ատոր համար լուծումի ձեւ մըն էր հաւաքական մկրտութիւնը:

Եկեղեցիին մտահոգութեան առարկայ էր արտագաղթը: Ջանք կը տարուէր պայմաններ, աշխատանք ստեղծելու, բարեսիրական ծրագրերով, վարկեր ու օժանդակութիւն տրամադրելով պակսեցնել մեկնելու հակումները: Գարեգին Բ. ըսաւ թէ վերջին շրջանին այդ երեւոյթին թափը որոշ չափով մը պակսած էր, ինչ որ կը բացատրէր ապագայի յոյս, ապահովութիւն ունենալու զգացումով:

Երեւանի նորակառոյց Մայր տաճարին շինութիւնն ալ կաթողիկոսը այս տեսանկիւնէն կը դիտէր, ըսելով որ այդ առիթով հազարաւորներ աշխատանք ու աշխատավարձք ունեցած էին. այդ բացատրութիւնը նաեւ պատասխան էր հարցումին թէ տնտեսական ծանր պայմաններ մինչ կը դժուարացնէին, կը խոչընդոտէին «ամէն հայորդու կեանքի մէջ եկեղեցին հաստատել»ու առաքելութիւնը, այդքան մեծածախք կառուցում մը ժխտական յաւելեալ ազդեցութիւն չէ՞ր գործեր զանգուածներու վրայ: Իսկ երբ դիտել տրուեցաւ որ փոխանակ այդ նոր տաճարին, ճարտարապետական ու պատմական արժէքով կիսաւեր կոթողներու նորոգութիւնն ալ աշխատանք ու աշխատավարձք կը հայթայթէր, Գարեգին Բ. տուաւ յարակից բացատրութիւն մը. կարելի չէր ուխտի տէր նուիրատուին նպատակը փոխել տալ, երբ գումարը կը տրամադրուէր յստակ ծրագրի մը համար: Ասոնցմէ զատ, ըսաւ թէ ամէն մարդ շատ հպարտ ու գոհ է նոր տաճարին կառուցումին եւ օրուան ամէն ժամուն կարելի է հոն աղօթող բազմութեան հանդիպիլ:

Զրոյցին նիւթ եղաւ կուսակրօնութեան խնդիրն ալ: Գարեգին Բ. ըսաւ թէ վերջին տասնամեակին առաջ կը քշուէր ան: Յայտնապէս, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կը սիրէ ժամանակի ազդակին կարեւոր տեղ ու դեր տալ: Այս նիւթին առընչութեամբ ալ ըսաւ թէ յառաջիկային քննութեան առարկայ կ'ըլլայ, լուրջ քննարկումներ կը կատարուին եւ կարելի կ'ըլլայ առողջ եզրակացութեան յանգիլ:

Զրոյցին ամերիկահայ մասնակից տիկին մը հարց տուաւ թէ ԱՄՆ-ու թեմերու միութեան խնդիրը տեղ ունէ՞ր Մայր Աթոռի օրակարգին վրայ: Գարեգին Բ. պատասխանեց թէ մնայուն կապի մէջ են, զրոյցներ կ'ունենան այդ մասին Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հետ: Ազգային միասնութեան ներկային մէջ, յոյս ունէր որ եկեղեցին պառակտուած վիճակին ալ կարգաւորում գտնուէր:

Մինչեւ Գարեգին Բ.ի եւ հետեւորդներուն Մարսէյլ մեկնումը ժամը զրոյցը շարունակուեցաւ. Կաթողիկոսը յայտնեց թէ հովուական այցերու իր ծրագիրը 2002-ի համար նկատի ունի Հայաստանի բոլոր շրջաններն ու գիւղերը, իսկ 2003-ին համար Պոլիսը:

Կէսօրուան մօտ իր օրհնութիւնները տալէ ետք ներկայ լրագրողներուն, Գարեգին Բ. մեկնեցաւ Մարսէյլ:

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Երեքշաբթի Դեկտեմբեր 11-ին, ժամը 15-ին ժամանեց Մարսէյլի օդակայանը, իրեն կ'ընկերանային Նուաստդ Եպիսկոպոս, Կրօնից խորհուրդի նախագահը՝ Ռազմիկ Մելքոնեան, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիւտ Արք., Հայաստանի դեսպանը՝ Է. Նալպանտեան: Զիրենք դիմաւորեցին Տարօն Եպիսկոպոս, խումբ մը ներկայացուցիչներ, 13 եւ 14-րդ թաղամասերու քաղաքապետ՝ Կարօ Յովսէփեան, լրագրողներ:

Բարի գալուստի խօսք արտասանեց հարաւային Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան: Գարեգին Բ. իր կարգին իր գոհունակութիւնը յայտնեց այս այցելութեան առթիւ, երախտագիտութիւնը Ֆրանսայի եւ յիշեց թէ նախորդ իրիկունը պատուոյ լեգէոնի հրամանատարի աստիճանը շնորհած էր իրեն Նախագահ Ժագ Շիրաք: Ապա, Կաթողիկոսը եւ իր շքախումբը առաջնորդուեցան Սոֆիթէլ պանդոկը: Ժամը 17.30-ին, Գարեգին Բ. Հրաշափառով հանդիսաւոր մուտք կը գործէր Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին: Նոյն իրիկունը ներկայ կ'ըլլար համերգի մը Սէն – Միշէլ Եկեղեցւոյ մէջ:

Չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 12-ին, Կաթողիկոսը կ'անցնէր Սէն – Ռաֆայէլ, ժամը 10-ին, մուտք կը գործէր Հանդրստեան Տան Ս. Յովհաննէս մատուռը, ապա ժամը 11.30-ին պաշտօնական բացումը կը կատարուէր Սէն – Ռաֆայէլ քաղաքի նուիրած խաչքարին, Հայաստանի պարտէզը:

Աւելի ուշ, Կաթողիկոսը կ'անցնէր Նիս, ուր ժամը 17.45-ին արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար Նոթր – Տամ Մայր տաճարին մէջ եւ որու ընթացքին խաչքարին բացումը կը կատարուէր:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11/12)

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Վրաստանի Խորհրդարանի նախագահ Նինօ Պուրճանաձէի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական երկօրեայ այցելութեան մը համար Դեկտ. 11-ին Հայաստան գացած է: Առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Ազգ. Ժողովի Նախագահ Արմէն Խաչատրեանի, փոխ-Նախագահներ Տ. Թորոսեանի, Գ. Ասլանեանի, Ազգ. Ժողովի մնայուն յանձնաժողովներու նախագահներուն ու խմբակցութիւններու ղեկավարներուն հետ: Ա. Խաչատրեան շնորհաւորելէ ետք տիկին Պուրճանաձէն այդ պաշտօնին նշանակուելուն համար, ողջունած է հայ – վրացական դարաւոր բարեկամութիւնը, նաեւ վեր առած երկու կողմերու գործակցութեան կարեւորութիւնը: Ն. Պուրճանաձէ ալ պաշտօնական իր առաջին այցը Հայաստան կատարելը խորհրդանշական նկատելով այն համոզումը յայտնած է թէ այսուհետեւ ոչինչ կրնայ սպառնալ երկու երկիրներու բարեկամութեան ու համագործակցութեան: Հանդիպումին շօշափուած են արխազական հարցը, առեւտրատնտեսական եւ այլ ծրագիրներու իրագործման կարելիութիւնները, Ջաւախքի հայութեան խնդիրները:

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

«Մեր Հանրապետութեան ե՛ւ ներքին, ե՛ւ արտաքին քաղաքական կեանքում մեր բոլոր քայլերն ուղղուած են հասնելու Ղարաբաղի անկախութեան ճանաչմանը: Եթէ Ղարաբաղը կարողանայ ապացուցել, որ տարածաշրջանում իր այս անկախ կարգավիճակով պաշտպանում է տարածաշրջանի կայունութիւնը, ապա դա ինքնըստինքեան կը բերի այդ կարգավիճակի ճանաչմանը» ըսած է ԼՂՀ Արտաքին Նախարար Նայիրա Մելքումեան, Արցախի անկախութեան 10-ամեակին առթիւ տրուած մէկ հարցազրոյցին ընթացքին: Ան աւելցուցած է թէ Արցախ այսօր կը գոյատեւէ շնորհիւ այդ անկախութեան.

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ՔԱՅՔԱՅՈՒԱԾ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին չորս հայ անդամները Դեկտ. 11-ի յայտարարութեամբ մը տեղեկացուցած են թէ կը դադրին անոր աշխատանքին իրենց մասնակցութիւնը բերելէ: Այլ խօսքով՝ յանձնախումբը կը դադրի գոյութիւն ունենալէ:

Այս որոշումին պատճառը, ինչպէս կ'ըսէ յայտարարութիւնը, այն է որ վեց թուրք մասնակիցները միակողմանի նախաձեռնութիւն մը առնելով դիմած են արդարութեան միջազգային այն կեդրոնին որ պէտք է դատէր 1915-ին ցեղասպանութեան բնոյթը եւ վճռէր թէ ան յարմա՞ր է ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան սահմանումին: Այս մասին դիմում կատարուած էր յանձնախումբին Նոյեմբեր 18-20-ի Նիւ-Եորքի հանդիպումէն ետք: Իրենց միակողմանի դիմումով թուրք անդամները հրահանգած են այդ կեդրոնին որ նշուած պրպտումը, ստուգումը չկատարէ:

Ա. Արզումանեան, Դ. Յովհաննիսեան, Վ. Գրիգորեան եւ Ա. Միհրանեան յայտարարութեան մէջ կը նշեն թէ կը հաւատան Հայեւթուրք եւ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններու բնականոնացման պահանջին: Այդ ուղղութեամբ, հայ եւ թուրք ոչ քաղաքական մարզի շփումներ, ինչպէս էր հաշտութեան յանձնախումբին պարագան, անհրաժեշտ են այդ հիմնական նպատակին իրագործումին համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԽԻՒՆԵՐՈՒ «ԲԱՆԲԵՐ»ԷՆ

Նոյեմբեր 30-ի մեր թիւին մէջ էջմիածնի Մայր Աթոռէն Վազգէն Ա.ի ստորագրութեամբ Հայաստանի ղեկավարներուն ճամբով Մոսկուա ուղղուած նամակներ արտատպած էինք, «Բանբեր Հայաստանի արխիւների» պարբերականին վերջին (2001) թիւէն: Այդ նամակներով երջանկայիշատակ կաթողիկոսը ուշադրութիւն կը հրաւիրէր հայկական եկեղեցիներու, վանքերու տխուր վիճակին, պուտ մը հետաքրքրութիւն ակնկալելով այդ կոթողներուն համար:

Պարբերականին նոյն թիւէն այսօր կ'արտատպենք նոր էջեր որոնք առընչուած են Երեւանի Պօղոս-Պետրոս [1] եկեղեցիին քանդումին:

⁂

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ԳՈՐԾԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆԸ

23 Փետրուարի 1930թ.

Յայտնում ենք, որ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին վերացնելու մասին կան բազմաթիւ բանուորական կազմակերպութիւնների որոշումներ, որոնք հաւանութիւն են ստացել Քաղխորհրդի նախագահութեան կողմից: Յիշեալ եկեղեցին ճիշդ է չի ընկնում քաղաքի յատակագծման տակ, սակայն այդ դեռ չի նշանակում, որ Քաղխորհուրդը կարող է հանդուրժել որպէսզի այդ եկեղեցին կանգուն թողնուի իր շրջակայքի կառուցւելիք նոր տների մէջ:

Իսկ ինչ վերաբերւում է լուսանկարելուն եւ չափագրելուն այդ առթիւ իմ եւ Հնութիւնների պահպանման կոմիտէի նախագահ ակադեմիկոս Ալ. Թամանեանի միջեւ համաձայնութիւն է կայացել:

Նախագահ՝ *ՀԱՆԷՍՕՂԼԵԱՆ*
Քարտուղար՝ *ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ*

⁂

ԱԼ. ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ [2] ԵՒ ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ [3] ՆԱՄԱԿԸ ՀԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻՆ ԵՒ ԵՐՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՆԷՍՕՂԼԵԱՆԻՆ

3 Մարտի 1930թ.

Պօղոս – Պետրոս եկեղեցու քանդման ընթացքում Հնութ. Պահպ. Կոմիտէի կողմից կատարուող հետազօտական աշխատանքների միջոցին պարզուեց, որ այդ շէնքն ունի իր մէջ մի շարք կարեւոր Պատմա-Հնագիտական արժէքներ -բարելիէֆներ, արձանագրութիւններ եւ մանաւանդ միանգամայն բացառիկ բնոյթ ու եզակի գիտական արժէք ներկայացնող ֆրեսկոներ- որմնանկարներ, որոնցմով ծածկուած են եղել շէնքի պատերը: Եկեղեցին վերաշինուած է 17-րդ դարու վերջին՝ Երեւանի մեծ երկրաշարժից (1679թ.) անմիջապէս յետոյ, սակայն այժմ վերին սվաղը պոկելուց յետոյ պարզւում է, որ ներկայ շէնքի մի խոշոր մասը մնացած է երկրաշարժից առաջ եղած եկեղեցուց, որը պահպանել է մի շարք բնորոշ տուեալներ (ըստ տիպի, շինելակերպի եւ այլն)՝ նրա հիմնուորման ժամանակը հասցնելու 5-րդ – 6-րդ դարերին:

Եկեղեցու ներսում արեւելեան պատի վրայ արսիդի երկու կողմերում, արտաքին նկարների տակ մէկը միւսի յետեւից բացուեցին 5 տարբեր սվաղի շերտեր զանազան դարերի պատկանող, որոնց վրայ գտնւում են իւղաներկ եւ ջրաներկ ֆրեսկոներ. վերեւից երկրորդ շերտը պատկանում է նորոգման ժամանակին (17-րդ դարու վերջին), իսկ 3-րդ շերտը թուագրուած է, եւ կրում է Հայոց 580 թըւականը՝ որ համապատասխանում է 1131 թուականին, դրա տակ գտնուող 4-րդ եւ 5-րդ շերտերը իրենց գեղարուեստական գերազանց արժանիքներով կարող են պատկանել յատկապէս 10-րդ եւ 7-րդ դարերին – հայ արուեստի ծաղկման շըրջաններին:

Բոլոր շերտերի վրայի նկարներն էլ, որքան նրանք այստեղ – այնտեղ արդէն բացուած են՝ պահպանուած են բաւականաչափ լաւ եւ հնարաւոր է վերականգնել իրենց նախկին դրութեամբ:

Այս նկարները չափազանց մեծ նորութիւն են հանդիսանում ոչ թէ միայն հայ արուեստի պատմութեան համար, որի՝ մինչ այժմ մեզ յայտնի, ամենահին ֆրեսկոները (Անի, Քոբեր, Հաղբատ, Գեղարդ) 13-րդ դարու կիսից դէնը չեն անցնում, այլ եւ համաշխարհային արուեստի տեսակէտից ունեն բացառիկ նշանակութիւն:

Բացի այդ, այս գիւտի շնորհիւ միայն Երեւան քաղաքի հեռաւոր անցեալը սկըսում է առաջին անգամ բացուել մեր առաջ:

Հն. Պահպ. Կոմիտէն ի նկատի ունենալով, որ այս յուշարձանը՝ իր բացառիկ մնացորդներով, մեծ յեղաշրջում է առաջացնելու արուեստի պատմութեան մէջ եւ առիթ ու հնարաւորութիւն է տալու մեր խորհրդային գիտութեանը ասելու նոր խօսք եւ անելու մեծ նուաճում գեղարուեստի պատմութեան ասպարիզում, գտնում է, որ այս յուշարձանը պէտք է ուսումնասիրուի ամենայն մանրամասնութեամբ ու մանրակրկիտ ձեւով:

Այդ գործը ներկայումս բոլորովին հնարաւոր չէ այն հապճեպ աշխատանքների հետ միաժամանակ, որով կատարւում է նրա քանդումը:

Ուստի Կոմիտէն խնդրում է Ձեզ միջնորդել Ժողկոմխորհի առաջ՝ կարգադրելու դադարեցնել քանդման աշխատանքները եւ հնարաւորութիւն տալու Կոմիտէին կատարելու այդ յուշարձանի ուսումնասիրութիւնը՝ օգտագործելով տեխնիկական եւ գիտական բոլոր հնարաւորութիւնները:

Նախագահ՝ *Ա. ԹԱՄԱՆԵԱՆ*
Գիտնական քարտուղար՝ *ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ*

⁂

ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐԻ ԱՐՀՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՀԵՌԱԽՕՍԱԳԻՐԸ ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻՆ ԵՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ԲԱԺՆԻՆ

5 Մարտի 1930թ.

Հ ե ռ ա խ օ ս ա գ ի ր

Ժողկոմխորհին եւ Քաղխորհրդի կոմունալ բաժնին.

Որովհետեւ Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու քանդման աշխատանքները վերցուած է եղած Միութեանս կողմից հասարակական աշխատանքների կարգով կատարելու համար, 5-րդ անգամ է ինչ դադարեցւում է, որպիսի հանգամանքը անդրադառնում է աշխատանքների վրայ, քանի որ անհնարին է ձրիաբար աշխատանք կատարող անձնաւորութիւններին ցրել եւ նորից հրաւիրել, Կենտրոնական Վարչութիւնը հրաժարւում է այդ գործից եւ խնդրում է աշխատանքը յանձնարարել համապատասխան մարմիններին կատարելու:

Կառուցողների արհմիութեան
կենտվարչութեան նախագահ՝
ԱՂԱԲԷԿԵԱՆ
Յանձնեց՝ *ՍԱՐԳՍԵԱՆ*
Ընդունեց՝ *Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ*

⁂

ՀԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԽՍՀ ԺՈՂԿՈՄԽՈՐՀԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՏԵՂԱԿԱԼ Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻՆ՝ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

6 Մարտի 1930թ.

Ուղարկելով Հնութիւնների Պահպանութեան Կոմիտէի 1930թ. Մարտի 2-ի գրութիւնը, Լուսժողկոմատս միջնորդում է, որպէսզի հնարաւորութիւն տըրւի Կոմիտէին Պօղոս-Պետրոս եկեղեցու ներսի ուսումնասիրութիւնները վերջացնելու:

Մինչ այդ կարելի էր քանդել գանգակատունը, իսկ կտուրը յետաձգել առայժմս, մինչեւ ուսումնասիրական աշխատանքների աւարտումը ներսում:

Լուսժողկոմ՝ *Ա. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ*
Գործկառավարիչ՝ *Վ. ՋԱՆԵԱՆ*

⁂

ԵՐՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ԳՈՐԾԿՈՄԻ ԿՈՄՈՒՆԱԼ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱԺՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

3 Նոյեմբերի 1930թ.

Նկատի ունենալով, որ գալիք շին. սեզոնը սկսուելուն պէս քանդուելու է քաղաքի նախկին Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուստի խնդրւում է դադարեցնել Ձեր կողմից՝ այդ շէնքում տարուելիք վերականգման աշխատանքները եւ առանձնացնել ու փոխադրել կառուցւածքներից այն մասերը, որոնք որպէս հնութիւն ոչ մի արժէք ունեն եւ անհրաժեշտութիւն են ներկայացնում Կոմիտէիդ համար:

Ժամկէտ 20/XI:

Ժամանակին չփոխադրելու եւ շէնքը քանդուելուց յետոյ Ձեզ անհրաժեշտ մասերը փճանալու դէպքում պատասխանատուութիւնը ընկնում է Ձեզ վրայ:

Կոմտնտբաժվար՝ *ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ*
Քարտուղար՝ *ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ*

⁂

ՔԱՂՈՒԱԾՔ ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԽՈՐՀՐԴԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 Նոյեմբերի 1930թ.

ԼՍԵՑԻՆ – 17. «Պօղոս-Պետրոս» եկեղեցու քանդելու հարցի մասին:

ՈՐՈՇԵՑԻՆ – 17. Նկատի առնելով, որ այդ եկեղեցու շէնքը չունի ոչ մի ճարտարապետական արժէք, գտնել անհրաժեշտ նրա քանդման աշխատանքները աւարտել:

⁂

ԱԼ. ԹԱՄԱՆԵԱՆԻ ԵՒ ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ ՆԱՄԱԿԸ ՀԽՍՀ ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆԻՆ

8 Նոյեմբերի 1930թ.

Հայաստանի խորհրդայնացման 10-ամեակի առիթով կազմակերպուելիք ցուցահանդէսի համար օգտագործելու նպատակով՝ Կոմիտէիս կողմից ներկայումս շտապ կերպով կարգի է բերւում Պօղոս-Պետրոսի շէնքը, որը կառավարութեան կողմից յանձնուել էր Կոմիտէիս՝ կարգի բերելու եւ դարձնելու «Քարերի Թանգարան»:

Այժմ Կոմունալ Տնտեսութեան Բաժինը N° 3304-12-4 գրութեամբ յայտնում է, որ «գալիք շին. սեզոնը սկսուելուն պէս, քանդուելու է» Պօղոս-Պետրոսի շէնքը, ուստի եւ առաջարկում է մեզ դադարեցնել մեր կատարուող աշխատանքները եւ առանձնացնել ու փոխադրել այդ շէնքից «Կոմիտէի համար անհրաժեշտութիւն ներկայացնող» մասերը, որի համար Կոմտնտ. բաժինը ժամկէտ է տալիս մինչեւ սոյն Նոյեմբերի 20-ը:

Պօղոս-Պետրոս շէնքի եւ նրա մէջ պատերի սվաղաշերտերի վրայ բացուած որմնանկարների ընդհանուր գիտական խոշոր արժէքի ու նշանակութեան մասին Կոմիտէս Ձեզ զեկուցել է իր ժամանակին (6/2-30թ. N° 183-124 եւ 3/3 30թ. N° 1936-227), որի հետեւանքով կարգադրուել է կանգնեցնել նրա քանդումը եւ հնարաւորութիւն է տրուել կատարելու նրա բազմակողմանի ուսումնասիրութիւնը: Այնուհետեւ Կոմիտէի ձեռնարկած ուսումնասիրական աշխատանքները, երբ ջանք է թափուել օգտագործել տեխնիկական ու գիտական բոլոր հնարաւորութիւնները եւ որոնց ընթացքի մասին Ձեզ պարբերաբար զեկուցուել է բանաւոր կերպով՝ տուել են մի արդիւնք, որը միանգամայն հաստատել է Կոմիտէի կարծիքը նրա բացառիկ գիտական արժէքի մասին. այդ նոյն եզրակացութեան եկաւ մեր հրաւէրով Պետական Գեղարուեստական Ռեստավրացիոն Արուեստանոցների կողմից գործուղուած Մոսկուայից եկած նկարիչ-ռեստավրատոր Գր. Չիրիկովը, որը ամիս ու կէս աշխատելով Պ.-Պ.ի որմնանկարների վրայ, բացեց նրանց եւ ուսումնասիրեց: Նրա աշխատանքները որոշակի պարզեցին, որ տեխնիկական ոչ մի հնարաւորութիւն չկայ պատերի վրայից վերցնելու որմնանկարների շերտերը, պահելու համար առանձին. այդ փորձերը նա կատարեց, որոնք տուին միանգամայն բացասական արդիւնք, այսինքն՝ վերցուող մասերը, առանց բացառութեան, բոլորն էլ փճացան:

Գ. Չիրիկովը իր կատարած ուսումնասիրութեան արդիւնքի մասին Ձեզ զեկուցեց բանաւոր ու գրաւոր (1/7-30թ. N° 376) կերպով:

...

Զեկուցելով վերոյիշեալը, Կոմիտէն խնդրում է Ձեզ միջնորդել Ժողկոմխորհի առաջ կարգադրութիւն անել Պ.-Պ.ի շէնքը պահպանելու մասին՝ վերացնելով արգելքները նրան կարգի բերելու եւ ծրագրուած Քարերի Թանգարան (նման Անիի ճարտարապետական բեկորների Թանգարանին) դարձնելու համար, ուր ներկայացուած է լինելու Հայաստանի շինարարութիւնն ամբողջ՝ իր զարգացման էտապներով՝ սկսած նախապատմական ժամանակներից:

Զեկուցում ենք նաեւ, որ Պ.-Պ.ի մինչ այժմ կատարած ուսումնասիրութեան արդիւնքը՝ նրա թէ որմնանկարների եւ թէ շէնքի գիտական արժէքի վերաբերեալ՝ պատրաստւում է Կոմիտէիս կողմից եւ մօտ ապագայում կը յանձնուի տպագրութեան:

Առդիր ներկայացւում է նախագիծ Պ.-Պ.ի շրջակայքը քաղաքացիական նոր շէնքերի համար օգտագործելու ձեւի մասին:

Նախագահ՝ *Ա. ԹԱՄԱՆԵԱՆ*
Գիտնական քարտուղար՝ *ԱՇԽ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ*

(1) Եկեղեցին Երեւանի պատմաճարտարապետական նշանաւոր յուշարձաններէն է. գործած է մինչեւ խորհրդային կարգերու հաստատումը: Ըստ Ա. Թամանեանի եւ Ա. Քալանթարի կառուցուած է Է. – Ժ. դարերուն: Քանդուելէն ետք անոր տեղը կառուցուած է "Մոսկուա" շարժանկարի սրահը:

(2) Ալեքսանդր Թամանեան (1878 - 1936), 1923-էն նախագահած է Հայաստանի պատմական յուշարձաններու պահպանութեան կոմիտէին: Երեւանի գլխաւոր յատակագծին հեղինակն է:

(3) Աշխարհբէկ Քալանթար (1884 - 1942) հայագէտ, հնագէտ, պատմաբան: Մասնակցած է Անիի պեղումներուն: Հնութիւններու պահպանութեան կոմիտէի հիմնադրումէն (1923) եղած է անոր մշտական անդամը, գիտական քարտուղարը: Հեղինակ է հայագիտական բազմաթիւ աշխատութիւններու:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

◆ *Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան վաղեմի ծրագիրներէն մէկն էր հաստատել ժողովուրդին սորվեցնել եկեղեցական երգերն ու ապահովել անոր հաւաքական մասնակցութիւնը արարողութիւններու ընթացքին: Առիկա առիթ մըն է նաեւ ներկաներուն տալու տեղեկութիւններ եկեղեցւոյ բազմաթիւ աւանդութիւններու եւ վարդապետական վիճելիքներու մասին: Նման փորձ մը սկսած էր այս տարուան Մեծ Պահքի քառասնօրեայ շրջանին գիշերային հանդիսաւոր արարողութիւններէն յետոյ: Այժմ շարունակութիւնները աւելի աշխոյժ կերպով վերսկսան Ուրբաթ օրերը Նոյեմբեր 16-էն սկսեալ:*

◆ *Նոյեմբեր 16-ին Ցիտուի Սիրտ անուն կաթողիկէ վանքին մէջ Արմաշ Արեգայ հանդէս եկաւ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան վրայ համառօտ ակնարկով մը եւ ներկայացնելով նաեւ եկեղեցւոյ աւանդութիւնները, աստուածաբանութիւնը, արուեստը, երաժշտութիւնը եւ բարեպաշտական սովորութիւնները: Հայ Սուրբի այս ելոյթը նոյնպէս նուիրուած էր Հայ Եկեղեցւոյ 1700-ամեակին:*

◆ *Նոյեմբեր 17-ին Նիւրնպէրկի Հայ համայնքը յատուկ հանդիսաւոր պատա-*

բաղով տօնեց եկեղեցւոյ 1700–ամեակը: Այս առթիւ Ս. Պատարագը մատոյց Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան եւ արարողութեանց մասնակցութիւն բերին Քրիստոս Եկեղեցւոյ հոգեւորական դասն ու Հնդիկ եկեղեցականներ:

Յաւարտ պատարագի տեղի ունեցաւ տօնական հանդէս: Այս ընթացքին ելոյթ ունեցաւ Միւնխէնի Կոմիտաս երգչախումբը խմբավարութեամբ Պ. Եդուարդ Մուշեղեանի եւ Միւնխէնի պարախումբը պարուսոյց Տիկին Անոյշ Առաքելեանի ղեկավարութեամբ: Ողջոյնի խօսքերէն ետք համայնքի վարչութիւնը 1700–ամեակի խորհրդանկարով մոմ մը նուիրեց Աւետարանական Քրիստոս Եկեղեցւոյ ի նշան եղբայրական համագործակցութեան:

◆ Նոյեմբեր 21 – 22–ին Հէօքսթ Օտէնվալտ գիւղաքաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Գերմանիոյ մէջ գործող արտասահմանցի հոգեւորականներու համաժողովի տարեկան նիստը: Համաժողովին Հայ Եկեղեցին կը ներկայացնէր Հայր Արմաշ Արեղան: Սոյն նիստին ընտրուեցաւ հինգ անձերէ բաղկացեալ վարչութիւն մը, որուն մաս կը կազմէ նաեւ Հայր Սուրբը: Վարչութեան պաշտօնավարման շրջանը երկու տարի է:

◆ Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի շրջագիծին մէջ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութիւնն ու Հայ – Գերմանական Բարեկամական Ընկերութիւնը Նոյեմբեր 24–ին Քէլնի համայնքային սրահին մէջ միասնաբար կազմակերպած էին դասախօսութիւններու շարք մը ամբողջ մէկ օր «Հանդիպում որպէս մարտահրաւէր, Հայաստանն ու Քրիստոնէութիւնը» ընդհանուր գլխաւորումով:

Օրը շարունակուեցաւ հետեւեալ յայտագրով.

– Ժամը՝ 10 – 10.15 Ողջոյնի խօսք, ապա Մայր Արաքսի Ափերով երգ՝ Ալեքսանտր Յարութիւնեանի, կատարողութեամբ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի: – Ժամը՝ 10.30 – 11.45 21–րդ դարուն Հայ Եկեղեցին, Եկեղեցւոյ մը տեսակէտը Եւրոպայի եւ Ասիոյ միջեւ, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Խաչիկ Ր. Ղազերեան, Հալլը – Վիթէմպէրկ Մարթին Լութէր Համալսարանի Աստուածաբանական բաժնէն: – Ժամը՝ 12 – 13 Եկեղեցւոյ Միութիւնը ի մասնաւորի Ուղղափառ եւ Արեւելեան Եկեղեցիներու յարաբերութեանց մէջ, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Թէոտոր Նիքոլաու, «Միւնխէնի Լուտվիկ Մաքսիմիլիանց» համալսարանէն: – Ժամը՝ 14.30 – 15.30 Հայերն ու Հռոմէական – Կաթողիկէ Եկեղեցին, դասախօս՝ Տօքթոր Փէթէր Հալֆթէր, Հայ – գերմանական Բարեկամութեան Ընկերակցութենէն, Ֆրանքֆուրթ: – Ժամը՝ 15.45 – 16.45 Գերմանական Բողոքականութիւնն ու Հայաստանը. Ցեղասպանութիւն ապալայ միջազգային էթիքի մասին, դասախօս՝ փրոֆ. տոքթոր Հերման Կոլց, Հալլը – Վիթէմպէրկի Մարթին – Լութէր համալսարանէն: – Ժամը՝ 16.45 – 17.45 Իրարու համար եւ իրարմով Միջեկեղեցականութիւն եւ Հայ Եկեղեցի, դասախօս՝ Տօքթոր Տակմար Հէլլէր, Գերմանիոյ Աւետարանական Եկեղեցի, Հանոֆէր: _Դասախօսութեանց աւարտին Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբի ելոյթը՝ Էտկար Յովհաննիսեանի «Որպէս լեռն է մեր պայծառ» երգով, Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի ղեկավարութեամբ: Դասախօսութեանց առաջին բաժնի վարիչն էր Առաջնորդութեան Թեմական Խորհուրդի ատենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեայեան, իսկ երկրորդ բաժինը ղեկավարեց Պր. Մանֆրէտ Աչգը:

◆ Նոյեմբեր 24–ին Պատէն Վիւրթէմպէրկի Հայ համայնքը Նշեց Կէօփինկէնի մէջ հայկական Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ ձեռքբերման 18-ամեակը: Հանդիսաւոր Ս. Պատարագը մատուցանեց Գարեգին Արեղայ Յարութիւնեան: Յաւարտ Ս. Պատարագի տեղի ունեցաւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն մահացած վարչականներու հոգիներուն ի հանգիստ: Ապա Ջալախի Հայ Տան մէջ տեղի ունեցաւ խրախճանք եւ համայնքային ուրախ հանդէս:

◆ Նոյեմբեր 29–ին Քէօլնի Ս. Մարթին Աւետարանական Մայր Տաճարին մէջ քարոզեց Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան 1700–ամեակի շրջագծին մէջ, ինչպէս նաեւ Ս. Ծննդեան Ցինակի առիթով: Միջեկեղեցական արարողութեանց ընթացքին երգուեցան նաեւ կարգ մը հայերէն շարականներ, Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի:

◆ Ինչպէս ծանօթ է Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանը Այխշթէթի Կաթողիկէ համալսարանին կապուած Արեւելեան Ընծայարանի հետ սերտ գործակցութիւն ունի, հոն հայ ուսանողներ ուղարկելով: Արդէն երկու ուսանողներ կը կատարելագործեն իրենց աստուածաբանական ուսումը եւ յաջորդ տարի եւս երկու ուսանողներու ղիմում կատարուած է:

Նոյեմբեր 29–ին Ընծայարանը տօնեց Ս. Անդրէաս Առաքեալի անուանակոչութիւնը, որ միեւնոյն ատեն Ընծայարանի տեսուչին անունն է: Տօնախմբութեան ներկայ եղան տեղւոյն կաթողիկէ Եպիսկոպոսը Միքսա, Ղպտի Առաջնորդ Տամիան Եպիսկոպոս, Ռումէն Եկեղեցւոյ մեթրոպոլիտ Սերաֆիմ, Ուկրանիոյ Կաթողիկէ Առաջնորդ Փէթէր, Եթովպական ու այլ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հոգեւորականներ: Հայ Եկեղեցին ներկայացուց Արմաշ Արեղայ Նալպանտեան, նկատելով, որ Առաջնորդ Գարեգին Արքեպիսկ. նոյն օրը Միջեկեղեցական հանդիսութեան մը կը նախագահէր:

◆ Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան մէկ տարուան ծրագրին վերջինը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 2–ին Ցէլլը քաղաքի մէջ, ուր Արեւելեան երկիրներու հետ առեւտրական յարաբերութիւններու կեդրոն մը գոյութիւն ունի եւ հոն կը գտնուի նաեւ ՀՀ ներկայացուցչութիւն յանձին Պր. Թադէոսեանի: Յարգելի ներկայացուցիչին նախաձեռնութեամբ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան ու Նիտէրզաքսըն նահանգի նահանգապետ Պր. Զիկմար Կապրիէլի հովանաւորութեամբ հանդիսութիւնները սկսան Նոյեմբեր 28–ին Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեանի դասախօսութեամբ, որուն նիւթն էր՝ Ներկայ Հայաստանն ու Հայ Եկեղեցին: Իսկ Դեկտեմբերին Ցէլլը քաղաքին Ս. Լուտվիկ կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ նախ տեղի ունեցաւ միջեկեղեցական արարողութիւն մը, որու ընթացքին Առաջնորդը քարոզեց ներկաներուն եւ Քէօլնի Կոմիտաս երգչախումբը երգեց շարականներ ղեկավարութեամբ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի առաջնորդութեամբ:

Յետ արարողութեան համայնքային սրահին մէջ խօսք առին ՀՀ ներկայացուցիչ Եղիշէ Սարգիսեան, քաղաքապետ՝ Մարթին Պիրման, Հիլտըսհայմի Եպիսկոպոսարանի ներկայացուցիչ պատուելի Հայնրիխ Կիւնթէր Եպիսկոպոս, Աւետարանական Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչ պատուելի Ուտօ Թիլկըմայեր, եւ տեղւոյն եկեղեցւոյ կաթողիկէ հովիւ Փաժոր Գազիմիր, շնորհակալութիւն յայտնելով Հայ եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն, որոնք այս քաղաքին մէջ առաջին անգամ նման ձեռնարկով մը կը ներկայացնեն ժողովուրդին հայ եկեղեցին ու անոր պատմութիւնը: Պ. Րաֆֆի Քանդեան օրուան գլխաւոր դասախօսն էր, որ լայն կերպով անդրադարձաւ Հայոց պատմութեան, ինչպէս նաեւ ՀՀ այժմէական հարցերուն: Հանդիսութեան գեղարուեստական բաժինը ապահովուած էր երաժիշտ Վարուժան Կիսասարկաւագ Մարգարեանի, սոփրանօ՝ Թամարա Մելքումեանի եւ ջութակահար՝ Դաւիթ Մովսիսեանի կողմէ, որոնք հայ ժողովրդական երգն ու երաժշտութենէն նմոյշներով գրաւեցին ներկաներու ուշադրութիւնն ու արժանացան ջերմ գնահատանքի:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԵՐԳԷՆՈՆԱՀԱՐ ՊԵՐՃ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի «Ալեքս» Թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 18–ին, տեղի ունեցած է աշխարհահռչակ երգէոնահար Պերճ Ժամկոչեանի նուագահանդէսը, կազմակերպութեամբ «Հայկական Ճարտարապետութեան Ուսումնասիրութեան Ընկերակցութեան» Ամերիկայի մասնաճիւղին: Բացման խօսքը արտասանած է Վազգէն Քհնյ. Մովսէսեան: Պերճ Ժամկոչեան մեկնաբանած է Սեզար Ֆրանքէն, Պախէն, Մաքս Ռեկըրէն եւ Ճոֆրէյ Պաուէլէն գործեր: Յայտագրին վերջին կտորը ձօնուած է Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակին: Ժամկոչեան առած է հայկական պատարագէն – Եկմալեան եւ Կոմիտաս – ամբողջական հատուածներ եւ վերծանած է երգէոնի յատուկ եղանակաչափի: Ժամկոչեանի մեկնաբանութիւնները մեծ հիացում առթած են սրահը լեցուցած հոծ բազմութեան:

ԳՕԳՕ ԿԱՐԱՊԵՏԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ Գույումճեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 22 – 23–ին, տեղի ունեցած է Գօգօ Կարապետի (Սագայեան) նկարչական ցուցահանդէսը: Արուեստագէտը իր կրթութիւնը ստացած է Համազգայինի Պէյրութի «Թորոս Ռոսլին» արուեստի ակադեմիային մէջ եւ ապա իր արուեստը կատարելագործած է Իտալիա: 1700–ամեակին նուիրուած այս ցուցահանդէսին ներկայացուած են հայկական եւ միջազգային մշակոյթներու միախառնումով կերտուած բազմաթիւ գործեր, առաւելաբար կրօնական եւ հոգեւոր բընոյթով նկարներ:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հիւսիսային Հոլիվուտի Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը: Բանախօսած է փրոֆ. Վահագն Մկրտչեան: Հայրենասիրական նիւթերով իրենց բանաստեղծութիւնները կարդացած են Գէորգ Քրիստինեան, Գարուշ Հարեանց եւ Գրիշ Դաւթեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՒ 17 ԽԱՓԻՒՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՓԻԻՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Ինչպէս ըսի, Պատրիարքարանը պիտի պաշտպանէ եւ խուզարկէն, որպէսզի Հայկական խնդրին մասին հոս գտնուած թուղթերը առնեն: Արդ, եթէ այդ թուղթերը մենք մեր ձեռքով տանինք իրենց յանձնենք, խնդիրը կը փակուի, այնպէս չէ՞:

– Բնականաբար, – պատասխանեց Պատրիարքը:

– Ես կարծեմ ատկէց աղէկ մնաս մը չի կրեր… այդ թուղթերը այլ եւս որեւէ օգտակարութիւն չունին…

– Այնպէս է, – հաւանեցաւ Պատրիարքը:

– Ասկէ ետքը Հայկական բարենորոգութիւն չի կայ… առոնք բոլոր օդը ելան: Թուղթերը երբ այսպէս յօժար կամքով տանինք յանձնենք իրենց, հաւատարմական ցոյց մը բրած պիտի ըլլանք, որ չափազանց պիտի գնահատուի:

– Ճշմարիտ է:

– Կառավարութիւնը հաշտ աչքով պիտի նայի ձեզի, եւ եթէ խնդիրք մը ունենանք, նկատողութեան պիտի առնէ, փոխանակ ձեզի հետ թշնամաբար վարուելու:

– Շատ ուղիղ կը տրամաբանես:

– Ուրեմն դուք համամի՞տ էք ինծի:

– Ուրիշ կերպ կարելի չէ ըլլալ:

– Հայկական խնդրի տոսիէն ամբողջովին կը յանձնէ՞ք ինծի:

– Ամենայն սիրով կը յանձնէի, եթէ կարող ըլլայի:

– Ինչո՞ւ կարող չպիտի ըլլաք, ո՞վ կրնայ ձեզի դիտողութիւն ընել:

– Ո՛չ ոք կրնայ դիտողութիւն ընել:

– Ուրեմն չեմ հասկնար, թէ Ձեր Սրբազնութիւնը ի՛նչ ըսել կ'ուզէ…

– Այդ տոսիէն անկարելի է, որ յանձնեմ, – պատասխանեց Պատրիարքը: – Որովհետեւ այդպիսի տոսիէ մը երբեք գոյութիւն չունի Պատրիարքարանի մէջ:

– Ինչպէս գոյութիւն չունի, – գոչեց Արթին զարմացած:

– Այո՛, գոյութիւն չունի… կրնան Պատրիարքարանը պաշարել, ամէն ծակուծուկը խուզարկել, ո՛չ մէկ թղթի կտոր կրնան գտնել Հայկական բարենորոգումներու խնդրին վերաբերեալ:

– Կարծեմ Ձեր Սրբազնութիւնը պարզապէս իմ քթիս խնդալ կ'ուզէ, բայց գիտել կու տամ, որ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ է, եւ մէկ օրէն միւսը կրնան անախորժ բաներ պատահիլ, որոնց առաջքը կարելի չէ առնել… շատ կը վախնամ, որ պաշտօնեաներուն գլխուն ալ ծանր փորձանքներ կրնան գալ… այս ամէնքը պէտք է աչքի առջեւ ունենալ:

– Ինչ որ ալ պատահի, ես չեմ կրնար բան մը ընել, քանի որ, ինչպէս ըսի, իրենց պահանջած թուղթերը գոյութիւն չունին:

– Փարիզի Պատուիրակութեան հետ թղթակցութիւններ չփոխանակուեցա՞ն…

– Փոխանակուեցան:

– Կաթողիկոսին հետ թղթակցութիւններներ չեղա՞ն:

– Եղան:

– Ժողովներ չգումարուեցա՞ն եւ անոնց ատենագրութիւնները չեղա՞ն:

– Բնականաբար եղան:

– Ուրեմն, ո՞ւր են այդ բոլորը:

– Այդ բոլորը, ընդհանուր պատերազմին սկիզբը, ամէնքը միասին այրեցինք, բնաջինջ ըրինք, – պատասխանեց Պատրիարքը:

Լրտեսը այս պատասխանը լսելով՝ պահ մը չփոթեցաւ: Իր ամբողջ յոյսերն էին, որ յանկարծ կը ջնջուէին:

Միայն թէ Պատրիարքը ճշմարի՞տ կը խօսէր, թէ՞ զինքը կը խաբէր:

– Ուրեմն այդ թուղթերը այրեցի՞ք, – հարցուց:

– Ամէնքն ալ:

– Ճշմարի՞տ կ'ըսէք:

– Սուտ ըսելու ի՞նչ պէտք ունիմ… ո՛վ որ ալ ըլլար մեր տեղը նոյն բանը պիտի ընէր… այդ թուղթերը, ինչպէս դուք գիտէք, այլեւս մեզի օգտակարութիւն մը չունէին եւ կրնային նոյնիսկ վնասակար ըլլալ: Ուստի շատ բնական էր, որ զանոնք ջնջէինք, այնպէս չէ՞…

– Այնպէս է, – պատասխանեց լրտեսը, – բայց այս գործողութիւնը որո՞ւն ձեռքով եղաւ:

– Իմ ձեռքովս, այնքան մե՞ծ բան մըն է թուղթի ծրար մը այրելը:

– Բայց դուք ձեր պատասխանատուութեան ներքեւ ինչպէ՞ս կրնաք ջնջել պաշտօնական թուղթեր:

– Հարկը օրէնքը կը լուծէ, այսպիսի ծանրակշիռ ատեններ կանոն, օրէնք շատ չեն յարգուիր:

Լրտեսը ոտքի ելաւ եւ տխուր դէմքով մը մեկնեցաւ:

Բայց ինքզինք տակաւին պարտուած չէր նկատեր:

«Այս խնդիրը պէտք է աղէկ մը լուսաբանեմ, – կը խորհէր, – պէտք է ապահով ըլլամ, որ Պատրիարքը իրաւցնէ այրած է այդ թուղթերը»:

Հետեւեալ առտու կանուխ գնաց գտաւ Պատրիարքարանի պաշտօնեաներէն մին, որուն հետ արդէն գաղտնի յարաբերութիւններ կը մշակէր:

Անոր պատմեց Պատրիարքին հետ ունեցած տեսակցութիւնը եւ հարցուց, թէ ճշմարի՞տ էր, որ Հայկական բարենորոգումներու վերաբերեալ տոսիէն ջնջուած է:

– Ո՛չ, չեմ կարծեր, որ ջնջուած ըլլայ, – պատասխանեց պաշտօնեան:

– Ապահո՞վ ես, որ ջնջուած չէ:

– Այո՛, ապահով եմ:

– Ուրեմն այդ տոսիէն միշտ Պատրիարքարան կը մնա՞յ:

– Ո՛չ, – պատասխանեց պաշտօնեան, – Պատրիարքին ըսածին պէս այդ խնդրին վերաբերեալ ո՛չ մէկ թուղթ կայ Պատրիարքարանին մէջ:

– Ուրեմն ո՞ւր է այդ տոսիէն:

– Տոսիէն փոխադրուած է դեսպանատան մէջ:

– Այն ատեն խնդիրը կը դիւրանայ, Պատրիարքը կրնայ զայն ետ պահանջել:

– Դժբախտաբար անկարելի է այդ բանը:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ դեսպանատունն ալ զայն ղրկած է Եւրոպա:

– Իրա՞ւ կ'ըսես, – գոչեց լրտեսը:

– Այո՛, պատասխանեց պաշտօնեան:

(Շար. 122)

(Շար. Ա. էջէն)

ըստ իրեն, հարցը այն է թէ հարկ է ապացուցանել որ այդ կարգավիճակը չի խոչընդոտեր տարածքաշրջանի կայունութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐՈՒ վերջին բերդը՝ Թորա Պորա վերջնապէս անձնատուր չէր եղած, Դեկտեմբեր 12-ին, հակառակ նախորդ օրուան լաւատեսութեան: Ամերիկացիք կը վախնան որ գլխաւոր դէմքերը յաջողած են խոյս տալ: Աֆղան հրամանատարը՝ Մոհամատ Զաման ապահովութիւն տըւած էր որ Թալիպանները տեղի տուած են: Ըստ իրեն Ալ Քաիտայի զօրքերը բացատրած էին թէ չեն ուզեր կռուիլ աֆղան ընդդիմադիրներու դէմ եւ կը յանձնուէին Դեկտեմբեր 12-ին, ժամը 4.30-ին (ֆրանսական ժամով) ինչ որ չէր պատահած: Այս պայմաններու մէջ է, որ Ամերիկացիք վերսկսած իրենց ռմբակոծութիւնները:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ, Դեկտեմբեր 11-ին, ոգեկոչեցին ոճրափորձերու երրորդ ամիսը եւ մեծարեցին 3329 զոհերու յիշատակը: Ժամը ճիշդ 8.46-ին, (ահաբեկչական արարքին ժամը) Նախագահ Պուշ եւ կինը ձեռքերը իրենց սրտին վըրայ, ունկնդրած են ամերիկեան փաթերը, Սպիտակ Տան արեւելեան հիւրասրահին մէջ: Պուշ յայտարարած է. «Արդարութիւնը կը գործէ, դեռ ճամբայ կայ ընելիք»: Պաշտպանութեան նախարարն ալ, իր կարգին, ճշդած է. «Հեռանկարները չենք հասած, պատերազմը հեռու է վերջացած ըլլալէ»: Մարոքեան ծագումով ֆրանսացի՝ Զաքարիաս Մուսաուի, որու դէմ կասկած կայ թէ մասնակցած է ոճրափորձերուն, մեղադրուեցաւ Վիրճինիոյ դատախազին կողմէ՝ «Պէն Լատէնի հետ դաւի ամբաստանութեամբ»:

ԳԱԶԱՅԻ հարաւը, չորս Պաղեստինցի եւս սպաննուած են Դեկտեմբեր 11-ին, մինչ եւրոպական դիւանագիտութեան ներկայացուցիչը՝ Խաւիէ Սոլանա կը տեսնուէր Շարոնի, Արաֆաթի հետ: Շարոն գոհ է Եւրոպացիներէն, որոնք հրահանգած են Արաֆաթի կազմալուծել Համասի եւ իսլամական Ճիհատի ցանցերը: Արաֆաթ դժգոհած է, որ այդ ուղղութեամբ իր թափած ջանքերը ի դերեւ կ՝ելլեն իսրայէլեան զինուորական գործողութիւններու պատճառաւ:

ՊԱՊԸ, հանդիսաւոր կերպով դատապարտած է ահաբեկչութիւնը որպէս «խիկական ոճիր մը մարդկութեան դէմ: Յովհ. – Պօղոս Բ. դատապարտած է նաեւ արմատական մոլեռանդութիւնը:

ՓԱՐԻԶԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆԻՆ ամբող հաշուապահութիւնը, որ կը վերաբերի 1978-1993 շրջանին, հիմնովին մաքրագործուած է, ինչպէս կը հաստատէ «Գանար անշէնէ» (Դեկտեմբեր 12) փաստաթուղթերով իսկ: Քննիչ մարմինը, Դեկտեմբեր 3-ին, Նոր քաղաքապետին՝

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրներ՝ Օսկեան Պուլուքի մահուան առիթով փոխան ծաղիկի. –

Պր. Ժիրայր Բեհլիվան, Պր. Գրիգոր Կոստանեան 500-ական Ֆր., Պր. Շահին Կոստանեան 200 ֆրանք, Տիկին Զաման 300 ֆրանք, Պր. Ստեփան Կոստանեան 500 ֆրանք, Պր. Յարութիւն Թոփճեան, Տիկին Հայկան Եանար 200-ական ֆրանք, Պր. Նշան Պօզօղլու 300 ֆրանք, Տիկին Մարի Խօլչէր 500 Ֆր., Տիկին Կիւլհաթուն Պուլութ 600 Ֆր., Տիկին Սեդա Սարեան 200 Ֆր., Պր. Օննօ Սարաֆեան 400 Ֆր., Պր. Շապուհ Զաման 200 Ֆր., Տիկին Մարիամ Կիւլէճէք 300 ֆրանք, Պր. Օհանէս Կոստանեան, Պր. Յովակիմ Զուլհաօղլու, Տիկին Սիրանիկ Բուլուր 200-ական Ֆր., Պր. Օննօ Գասպարօղլու 300 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիստ Նէտէլեանէ 200 Ֆր.:

Պ. Տըլանոյէի յանձնած գիրը կը հաստատէ որ 47 մեթրի համող հաշուեցոյցերու, զանազան հաշուապահական փաստաթուղթերու դէպը անհետացած է, այսինքն, Թաղապետական ընտրութենէն առաջ, փճացուած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ փողոցներուն մէջ, օրէ օր կը մեծնայ լքուած մանուկներու թիւը: Անցեալ տարի 30 հազար երախաներ արգելափակման կայաններու մէջ էին, 266 հազար անչափահասներ դաստիարակչական յատուկ խնամքի ենթարկուած են, 10 հազար ալ փախած են որբանոցներէ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15

Տօն է Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտինոյ եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան «Արաքս» մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Միքայէլ Բաշապեղեանի եւ զաւակներուն՝ Տիգրանի եւ Արմանի, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Բաշապեղեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Արամ Բաշապեղեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Բաշապեղեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Թիւլիւկեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ժան Էօքսիւզեանի եւ զաւակներուն, իրենց կնոջ, մօր, քրոջ, ներոջ եւ հարսին՝ Մէրի Բաշապեզեանի մահուան առիթով:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպանի «Արաքս» մասնաճիւղի ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն ընկեր Սերոբ Մանուկեանի, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Թութլեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Աստուր Թութլեանի, զաւակներուն եւ թոռներուն, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Սարգարապետեանի եւ զաւկին, իրենց եղբօր եւ հօրեղբօր՝ Յակոբ Թութլեանի մահուան առիթով:

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Մովսէս Քհնյ. Գալէնտէրեանի, ընկերուհի Եփիմէ Գասապեանի նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր՝ երէցկին Սէլմա Գալէնտէրեանի մահուան առթիւ:

Այս տխուր առթիւն Վարչութիւնս շընորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գասապեանէ 300 Ֆր.:

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15, տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ՝
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE
avec
JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

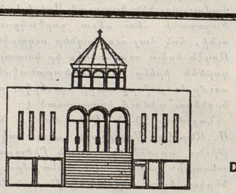
Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Les conférences d'Issy

AUTOMNE 2001

1700EME ANNIVERSAIRE DE L'ADOPTION DU CHRISTIANISME PAR L'ARMENIE EN 301

JEUDI 13 DECEMBRE à 20h45 :

«Faisons connaissance avec l'Eglise Catholique Arménienne»
Rév. Père **JOSEPH KELEKIAN**

Lieu de Conférences : Eglise Evangélique Arménienne d'Issy-les-Mlnx
28, avenue Bourgain et 55, avenue Victor Cresson, 92130 Issy-les-Mlnx

Renseignements : 01 47 36 02 50 **Entrée libre** **Bienvenue à tous**

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI,**
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une
VENTE D'OBJETS ARTISANAUX
du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de Haendel, **Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Աւարայրի Արծիւը – **L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
VENDREDI
14 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·500 Ֆ· — Վեցամսեայ : 800 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·750 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·600 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·319 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20·319

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐԷ ԵՏՔ ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ԽԶԷ ԱՐԱՖԱԹԻ ՀԵՏ

Երեք ոճրափորձերէ ետք, գործուած Դեկտեմբեր 12-ին Այսրյորդանանի մէջ, Շարոնի ապահովութեան մարմնի արտակարգ նիստ մը գումարեց գիշերը, որու աւարտին, զեկոյց մը հրապարակուեցաւ, ուր Իսրայէլ կը յայտնէ թէ կը խզէ Արաֆաթի հետ:

Ոճրափորձերէն մէկը գործուած է Այսրյորդանան հրեայ գաղթակայանի մը դէմ, միաժամանակ Համասի եւ Ֆաթահի (Արաֆաթի շարժում) կողմէ Ալ Աքսա մարտիրոսներու գունդին կողմէ, ի պատասխան Իսրայէլացիներուն գործած սպանութիւններուն, առեւանգումներուն, ձերբակալութիւններուն Հեպրոնի մէջ: 10 մեռեալ կար, նաեւ աւարքը գործող 3 Պաղեստինցիներ, եւ 30 վիրաւորներ: Հանրակառքը օդը ելած էր ռումբի մը վրայէն անցնելէ ետք Էմմանուէլի գաղութին ճամբուն վրայ, Այսրյորդանանի հիւսիսը:

Իսրայէլեան հակազդեցութիւնը անմիջական եղած է, բանակը ամէն իրաւասութիւն ունի մաքրագործելու համար Այսրյորդանանը: Ռումբեր կը տեղան ամէն կողմ, մինչեւ իսկ Արաֆաթի դրասենեակէն 200 մեթր անդին, Ռամալլա: Օդանաւ, թռան, հրասայլ գործի անցած են եւ անխնայ կը հարուածեն: Աւելի քան երբեք, Իսրայէլի համար միակ պատասխանատուն Արաֆաթն է, որ չի կրնար վերջ տալ ահաբեկչութեան եւ ձերբակալել բուն ահաբեկիչները:

Իսրայէլի նախկին վարչապետն ալ, Նեթանիահու որ Փարիզ կը գտնուի, հարցազրոյցի մը մէջ «Ֆիկառօ»յի (Դեկտեմբեր 13) կը յայտարարէ.– «Արաֆաթ միաժամանակ Պէն Լատէնն մըն է եւ Թալիպան մը»: Յայտնելէ ետք, թէ Սեպտեմբերին աշխարհ ցնցուեցաւ, կ'ըսէ թէ կարելի չէ հանդուրժել ահաբեկչութեան եւ թէ Ուաշինկթընի տեսակէտը յստակ է՝ կամ Արաֆաթ կը փոխուի, կամ՝ կ'ելլէ կ'երթայ: Ինք համաձայն է իսրայէլեան կառավարութեան որոշումին հետ պաղեստինեան իշխանութիւնը ահաբեկչական վարչակարգ նկատելու: Արաֆաթի ֆիզիքական գոյութիւնը զինք չի շահագրգռեր, թող երթայ համեղիստ ապրի իր բարեկամներուն՝ Ս. Հիւսէյնի կամ Քատաֆիի հետ, պէտք է հասկնայ որ իր վարչակարգը պիտի տապալի եթէ վերջ չտայ ահաբեկչութեան: Այն հարցումին որ կը վերաբերի Իրաքի ալ թիրախ մը ըլլալուն, Նեթանիահու կը պատասխանէ.– «Ամերիկացիք հասկցնել տուին որ իրենց թիրախներէն մէկը պիտի ըլլայ Իրաքը: Ուշ կամ կանուխ, համոզուած եմ որ գործի պիտի անցնին չէզոքացնելու համար իրաքեան հիւլէական սպառնալիքը»: Ու նախկին վարչապետը, որ մասնագէտ մը կը նկատուի հակահաբեկչական պայքարին (հատոր մը ունի այդ նիւթին նուիրուած), կենսական կը նկատէ Իրաքի դէմ յարձակումը, բայց, կը խորհի, որ Ամերիկացիք պէտք է Իսրայէլի հետ համակարգեն նման գործողութիւն մը, որպէսզի Իսրայէլացիք կարենան պաշտպանուիլ հրթիռներու դէմ: Նեթանիահու շատ գոհ չէ Ֆրանսայէն, ուր կ'ըսէ պաղեստինեան քարոզչութիւնը շատ զօրաւոր է:

Յստակ է, որ ինչ որ Արաֆաթ ըրած է յարդ չի բաւեր: Առջի օր փակեց նաեւ Համասի եւ Ճիհատի դրասենեակները, բայց, օգուտ չունեցաւ:

Իրաց այս կացութեան մէջ, ամերիկացի բանագնացն ալ Զինի ոչինչ կրնայ ընել, քանի իր թելադրած 48 ժամուան հրադադարը հետեւանք չունեցաւ եւ իսրայէլեան կառավարութեան զեկոյցէն ետք, կրնայ նոյնիսկ Ուաշինկթըն վերադառնալ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՔ կը շարունակեն ռմբակոծել Թորա Պորան, մնացած ըլլալով ռումբերու տակ թաղել Ալ Քաիտայի վերապրողները: Այլեւս հաստատուեցաւ որ բանակցութիւնները ձախողած են, մինչ միշտ կը փնտռուին Պէն Լատէնն ու Մոլլա Օմարը: Հաւատարիմ մնացած Թալիպանները երաշխաւորութիւններ կը պահանջեն յանձնուելու համար, այսինքն կ'ուզեն Միացեալ Ազգերու եւ դիւանագէտներու ներկայացուցիչներու ներկայութիւնը: Ամերիկացին որ Թալիպաններու շարքերը մտած էր եւ ձերբակալուեցաւ յայտարարեր է որ Ալ Քաիտա ցանցին յաջորդ յարձակումը կենսաբանական գործողութիւն մըն է Միացեալ-Նահանգներու դէմ: Լ. Ժոսփէն յայտարարեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է քանի մը հարիւր զինուոր ղրկելու Աֆղանիստան, օժանդակելու համար Քապուլի եւ շրջանի ապահովութեան պահպանման:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ Խորհրդարանին դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Դեկտեմբեր 13-ի առաւօտուն ահաբեկիչներու խումբի մը կողմէ, երբ հոն կը գտնուէին նախարարապետը եւ նախարարներ, որոնք վիրաւորուած ալ չեն, ըստ առաջին տեղեկութիւններու: Հինգ ահաբեկիչներէն չորսը ձերբակալուած են:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ Դեկտ. 11-ին կրկնեց թէ կը մերժէ ընդունիլ այն համաձայնագիրը որու յանգած են Մեծն – Բրիտանիա եւ Միացեալ – Նահանգները Թուրքիոյ հետ: Լաքքէնի վեհաժողովին նախօրեակին, Յունաստան արգելք կը հանդիսանայ այն կարգադրութեան զոր Անգարա ընդունած էր եւ որու համաձայն Միութիւնը ինքնաբերաբար կրնար մասնակցիլ ՕԹԱՆ-ի զինուորական գործողութիւններուն: Ատլանտեան Ուխտի անդամ Թուրքիա, երկու տարի է կը սպառնար վեթօ դնել այդ կարգադրութեան, եթէ ձեւով մը, աշքերու իրաւունք չունենար այդ գործողութիւններուն վրայ: Անգարա գոյացած համաձայնութիւնը կը ձգտի ապահովութիւն տալ Թուրքիոյ 15-երու տրամադրութեան վրայ, օրինակ, անոնք պիտի չկարենան միջամտել յոյն-թրքական կրնճիռին Կիպրոսի շուրջ: Իրականին մէջ, Թուրքիա ձեռք ձգած է կարգ մը քաղաքական երաշխաւորութիւններ եւ Աթէնք ալ նեղ կացութեան մատնուած է:

ՄԱՐԹԻՆ ՕԲՐԻ, նախկին նախարարուհի, այժմ Լիլի քաղաքապետ, հրապարակեց ընկերվարական կուսակցութեան ծրագիրը 2002-ի համար, որու գլխաւոր լոզունգն է «Կեանքը՝ աւելի լաւ, կեանքը՝ միասին»: Հրատապ հարցերը կը մընան աշխատանքը եւ ապահովութիւնը:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ սկսած է լրջօրէն զբաղիլ իսլամականութեամբ եւ Դեկտեմբեր 12-ի վաղ առաւօտեան իսկ, ոստիկանները խուժած են Քէօլնի խալիֆայութեան կեդրոնը (թրքական կազմակերպութիւն) եւ 200 մզկիթներ: Կազմակերպութիւնը 1100 գործօն անդամներ ունի եւ իր պարագլուխն ալ Մեթին Գափլան, 1999-էն ի վեր, բանտարկուած է, սպանութեան կոչ ըրած ըլլալով մրցակիցի մը հասցէին: Քէօլնի խալիֆայութիւնը հիմնուած է 1984-ին իսլամապաշտ Պետութիւն մը հիմնելու նպատակաւ Թուրքիոյ մէջ եւ առաջին զոհն է Գերմանիոյ ձեռք առած միջոցներուն Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերէն ետք: Կազմակերպութիւնը արգիլուած է:

ՉԵՐՆՈԲԻԼԻ հիւլէակայանի տնօրէնը հեռացուած է իր պաշտօնէն: Վիտալի Տոլստոնոկովի պաշտօնազրկումը կը վերաբերի «ծանրակշիռ յանցանքներու մատակարարութեան մէջ»:

ՄՈՆԹԻՍՈՅԻ (Հիւսիսային Քենիա) մէջ, կաթողիկէ եկեղեցի մը քարուքանդ եղած է ցուցարարներու կողմէ, որոնք կը բողոքէին խմամի մը ձերբակալութեան դէմ, չփոթութեան հետեւանքով ահաբեկիչի մը հետ: Նոյն ցոյցին ընթացքին դպրոց մըն ալ քանդուած է:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՄԷՋ, երկու Հրեաներ ձերբակալուած են: Անոնք կը պատկանին Հրէական պաշտպանութեան լիկային, ծայրայեղ շարժում մը: Ամբաստանուած են ոճրափորձեր գործած ըլլալու յանցանքով մահմետական թիրախներու դէմ, ի շարս որոնց Ֆահտ Թագաւորի մզկիթը:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔԱՑՔԱՑՄԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԸ

Հայ-թուրք հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն հրաժարումով քայքայումը պատճառ եղած է որ թրքական լրատուներ ամբաստանութիւններու թիրախ ընեն հայկական կողմը: Այս առումով ուշագրաւ հակազդեցութիւններէն է «Ռատիքալ»ի ունեցածը: Թերթը գրած է որ յանձնախումբին գործունէութեան կասեցումը հետեւանք է հաշտութեան ընթացքի մը Հայերու պատրաստ չըլլալուն: Կ'ըսուի թէ հակառակ որ թրքական կողմը ցեղասպանութեան անդունմները մերժելով հանդերձ, յանձն առաւ երկխօսութեան մաս կազմել, բայց ի վերջոյ փաստը տրուեցաւ որ առանց նախապայմանի երկխօսութիւն ունենալու հայկական տեսակէտը շատ հիմնաւոր չէր:

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Հայերը մինչ մէկ կողմէն երկխօսութեան կոչ կ'ընէին, միւս կողմէ ջանք չէին խնայեր ԱՄՆ-ու Գոնկրէսէն եւ Գերմանիոյ Խորհրդարանէն ցեղասպանութեան ի նպաստ որոշում ձեռք ձգելու համար: Յանձնախումբին քայքայումին մէջ դեր մըն ալ կը վերագրուի Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացումին մասին բոլոր խօսակցութիւններուն անարդիւնք մնալուն: Հայ անդամները կ'ամբաստանուին նաեւ բաւարար համբերութեան տէր չըլլալով:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

ԱՄՆ-ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Դեկտեմբեր 15-ին Երեւան կը հասնի ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարար Տ. Ռամսֆէլտի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Նախարարը հանդիպում կ'ունենայ Նախագահին առընթեր Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի քարտուղար, Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի հետ: Հանդիպումին նիւթ կ'ըլլան ահաբեկչութեան դէմ պայքարին ու այդ մարզին մէջ Հայաստանի աջակցութեան կարելիութիւններուն առընչուող հարցեր: Կը նախատեսուի նաեւ քննարկել 2002-ին Հայաստանին տրուելիք ամերիկեան օգնութեան եւ հայեւամերիկեան ռազմական գործակցութեան ծրագիրներուն վերաբերող խնդիրները:

ՄԱՄՈՒԼ

«VAR-MATIN»

(13 décembre)

ST-RAPHAEL: UNE CROIX SYMBOLIQUE DE L'AMITIE FRANCO-ARMENIENNE

Թերթը կ'անդրադառնայ Հայաստանի պարտէզին եւ խաչքարին բացման արարողութեան, Դեկտ. 12-ին, ի ներկայութեան Սէն-Ռաֆայէլի քաղաքապետին, Գարեգին Բ. «պապին» (sic) Ծայրագոյն Պատրիարք եւ Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց, Ֆրէժիւսի Եպիսկոպոսին, դեսպան Է. Նալպանտեանի, Ջերմուկի քաղաքապետ՝ Աշոտ Արսէնեանի (զուգորդ քաղաք 1997-էն ի վեր): Քաղաքապետը ժորժ Ժինեսթա չեշտած է թէ՝ այսօր մեծ օր մըն է Ռաֆայէլեան հողերուն վրայ, Ֆրանսահայերը իրենց արիւնը թափած են Ֆրանսայի ազատութեան համար երկու աշխարհամարտներու ընթացքին: Ցեղասպանութեան այլեւս ճանաչումը մարդկութեան յաղթանակն է: Գարեգին Բ. կրկին շնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսայի ժողովուրդին, ջերմ խօսքերով:

Նոյն թերթը, Դեկտ. 4-ի իր թիւին մէջ Une pierre rouge pour mémoire խորագրուած յօդուած մը հրատարակած էր, որու մէջ սա ենթախորագիրը կար՝ «1915-ին, 150 հազար մեռեալ», թիւ մը որ կը կրկնուէր գրութեան մէջ ալ: Դեկտեմբեր 6-ի իր թիւով, թերթը ճշդում մը ու հրատարակէր, շեշտելով՝ «Պատմութեան վերադարձնենք իր ողբերգական ճշմարտութիւնը: Հայոց ցեղասպանութեան զոհերու թիւը մէկ ու կէս միլիոն է»:

ԳԷՈՐԳ Զ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

1994-էն ի վեր Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնէ Սանդրօ Բեհբուդեանի խմբագրած «Վաւերագրեր հայ եկեղեցւոյ պատմութեան» հատորներու շարքը: Այս հրակայական գործին նպատակն է պատմաբաններուն տրամադրութեան տակ դնել Հայաստանի կուսակցական, եկեղեցական, անձնական կամ պետական դիւաններուն մէջ գտնուող եւ եկեղեցական կեանքին առընչուող բոլոր փաստաթուղթերը: Շարքը ցայսօր ութ հատոր ունի որոնց մէջ ժամանակագրական կարգով ներկայացուած են տասնեակ հազարաւոր բնագրեր: Իւրաքանչիւր հատոր կը պարունակէ կաթողիկոսի մը (1), կրօնական այլ անձնաւորութեան մը (2) կամ պատմական շրջանի մը (3) վաւերագրերը: Վեցերորդ հատորին վերնագիրն է «ԳԷՈՐԳ Զ. ՉՈՐԵՔՉԵԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ» (4): Սոյն հատորին մէջ կը գտնուին հայերէնի ուղղագրութեան հարցը արծարծող երկու գրութիւններ հայրապետին ստորագրութեամբ:

Կարելի է անշուշտ բնագրերուն մէջ ներկայացուած բոլոր միտքերուն կամ առաջարկներուն չհամաձայնիլ սակայն կարելի չէ անոնց այժմէականութիւնը ժխտել եւ չշեշտել երջանկայիշատակ հայրապետին ազգային բարձր գիտակցութիւնն ու արիութիւնը: Ամէն տեսակի մեկնաբանութիւն, ըստ մեզի, աւելորդ է ու անտեղի: Մեզի բաժին կ'իյնայ միայն զանոնք կարդալ եւ խորհրդածել անոնց բովանդակութեան մասին:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

N 197

ՆԱՄԱԿ Լ. ԲԵՐԻԱՅԻՆ՝ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԻ ՇՈՒՐՋ

Մեծարգոյ Լաւրենտի Պաւլովիչ

Ապրիլ 1945թ.

Հայկական ուղղագրութեան մէջ, որը կիրառւում է մեզ մօտ՝ Խորհրդային Հայաստանում եւ Սփիւռքում, կան մի շարք էական տարբերութիւններ (մօտ 15 հնչիւն տարբեր գրութիւն ունի):

Դրա հետեւանքով արտերկրի հայութիւնը մեծ դժուարութիւնների է հանդիպում իրեն հասած խորհրդային գրականութիւնն ընթերցելիս, իսկ ոմանք ընդհանրապէս անկարող են կարդալ:

Նոյնն է վիճակը «Էջմիածին» հանդէսի կապակցութեամբ:

Հայկական ԽՍՀ համապատասխան գործիչները քիչ ուշադրութիւն են դարձնում այս կարեւորագոյն հարցին: Մինչդեռ, ցանկութեան դէպքում, ներկայումս եղածների հիման վրայ, երկուսից էլ առաւել ընդունելի կաղապարները վերցնելով լիովին հնարաւոր է մշակել միասնական ուղղագրութիւն թէ խորհրդային, թէ Սփիւռքի հայութեան համար:

Տեղին եւ նպատակայարմար եմ համարում Միութենական կառավարութեան միջոցով ԽՍՀՄ Գիտութիւնների ակադեմիային եւ Հայկական ԽՍՀ համապատասխան կազմակերպութիւնների առաջադրել միասնական հայկական ուղղագրութեան ստեղծման հարցը, եթէ պահանջուի՝ արտասահմանեան մասնագէտների ներգրաւմամբ:

ԳԷՈՐԳ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

N 235

ԳԷՈՐԳ Զ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՅՕԴՈՒԱԾԸ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

1945թ.

ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ, ՄԻԱՍՆԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հեռու չէ օրը, երբ հերոսական Կարմիր բանակը եւ մեր դաշնակիցների քաջարի զօրքերը, շրջապատելով կատաղի վիշապին՝ կը խեղդեն նրան իր իսկ որջի մէջ:

Մարդկութիւնն ազատ շունչ կը քաշի: Եւ թափ կ'առնեն վէրքերն ապաքինելու, աւերակները վերաշինելու, յանուն ազատ կեանքի եւ բոլոր ժողովուրդների համագործակցութեան՝ նոր կարգեր ստեղծելու աշխատանքները:

Երջանիկ ապագայի այս հեռանկարը յուշում է, որ մենք եւս մեր հերթին ուշադրութիւն դարձնենք մեր ազգային գործերին, որ մենք եւս հող տանենք մեր բազում կարիքներին, թէկուզ այն չափով, որքան դա հնարաւոր է եւ որքան կախուած է մեզնից:

Այս տեսանկիւնից մեզ համար առաջնահերթ, կարեւորագոյն հերթական խնդիրը մեր ուղղագրութեան վերականգնումն է:

Այդ ուղղագրութիւնը մինչեւ 1923 թուականի օրէնքը ընդհանուր էր բոլոր Հայերի համար, անկախ նրանց բնակութեան վայրից, իր գոյութիւնն ընդհատեց նշուած օրէնքի հրատարակումով, որը վիհ բացեց մի կողմից խորհրդային երկրներում ապրող Հայերի եւ միւս կողմից Սփիւռքահայերի միջեւ:

Այդ վիհը մեզ համար աղէտալի հետեւանքներով է յղի: Մենք յոյժ փոքրաթիւ ժողովուրդ ենք, որի նշանակալից մասը ցրուած է տարբեր երկրներում, իբրեւ ազգ, որին կլանում են շրջակայ մեծաթիւ ժողովուրդները, այնպէս, ինչպէս չքացան հայկական բազմաքանակ գաղութները Լեհաստանում, Մոլդաւիայում ու այլ երկրներում: Անհրաժեշտ է սերտ կապ հաստատել հայրենիքում ապրող բնակչութեան հիմնական զանգուածի եւ արեւմտահայութեան միջեւ: Պէտք է այնպէս անել, որպէսզի այդ երկու տարրը միմեանց հետ պահպանեն գոնէ գաղափարական շփում: Յատկապէս անհրաժեշտ է, որ մեր եղբայրները՝ Արեւմտահայերը միշտ տեղեակ լինեն Խորհրդային երկրում եւ Մայր Հայաստանում բնակւող իրենց եղբայրների մշակութային, տնտեսական ու արդիւնաբերական մեծ նուաճումներին ու ձեռքբերումներին: Դա մշտական ձգող գործօն կը լինի եւ նրանց սրտերը կը կապի իրենց հեռաւոր, բայց երջանիկ հայրենիքի հետ:

Այդպիսի կապ պահպանելը հնարաւոր է միայն երկու հատուածների գրականութեանը միմեանց փոխադարձ ծանօթութեամբ: Սակայն ուղղագրութեանը վերաբերող յիշեալ օրէնքը խոցեց այդ կապը: Մենք, որ առանց այն էլ ունէինք ընդգծուած մերձաւորութեան կարիքը, միանգամից ու առաւել եւս բաժանուեցինք միմեանցից: Արեւմտահայերի համար այլեւս գոյութիւն չունի մեր գրականութիւնը, ինչպէս մեզ համար գոյութիւն չունի գաղութահայ լեզուն:

Մենք չենք ուզում դրա համար մեղադրել ոչ մէկին: Ամէն պատմական երեւոյթ ունի իր առարկայական հիմքը եւ արդարացումը ժամանակի կեանքի պայմաններում: Մենք կամենում ենք լոկ, որ վերստին լցուի գոյացած վիհը, որպէսզի վերականգնուի մեր ուղղագրութեան նոյնութիւնը, ինչպէս եղել է դարերով:

Այդպիսի միացումը դիւրութեամբ կ'իրագործուի, եթէ երկու կողմը մինչեւ վերջ գիտակցեն առաջադիր խնդրի ազգային անհրաժեշտութիւնը եւ ըստ այդմ փոխադարձ զիջումներ կատարեն, հրաժարուելով իրենց արմատական պահանջներից. եթէ Արեւմտահայերը չպնդեն հին ուղղագրութեան անփոփոխելիութիւնը, իսկ մենք մեր կողմից չպնդենք, թէ մեր այժմ ընդունած ուղղագրութիւնը վերջնական է ու անփոփոխելի:

Դիմելով մեր արեւմտեան ցեղակիցներին, մենք նրանց ասում ենք. աշխարհում ոչինչ անփոփոխելի չէ, ընդհակառակն, ամէն ինչ փոխւում է ժամանակի պահանջների համաձայն: Եթէ լեզուի բառերի արտասանութիւնը փոփոխւում է, բնականաբար պիտի փոխուի եւ դրանց գրութեան ձեւը, որպէսզի պահպանուի արտասանութեան եւ գրութեան համապատասխանութիւն: «Շաբաթն է մարդու համար, եւ ոչ հակառակը»: Ուղղագրութիւնը մեզ է ծառայում, ոչ թէ մենք ուղղագրութեանը: Մեր լեզուի, հետեւաբար եւ ուղղագրութեան տէրը մենք ենք: Ուրեմն, մենք իրաւասու ենք այն փոխելու, եթէ հնացել է եւ չի համապատասխանում արտասանութեանը:

Հէնց այդպէս էին մտածում եւ մեր նախնիները, երբ գրում էին «մեւս», «բեւր», «արդեաւք», իսկ այժմ, վաղուց ի վեր, գրում ենք՝ «միւս», «բիւր», «արդեօք»: Մի ժամանակ գրում էինք, «թոյղ», «այղ», այժմ գրում ենք «թոյլ», «այլ»: Առաջ գրել են՝ «կրաւղ», «կրօղ», «տեսաւնաւղ», «տեսանօղ», այժմ մենք գրում ենք «կրող», «տեսանող»: Երբեմն գրում էին «աւ», կարդում «օ»-«աւր», «աւանդել»:

Մեր նախնիները Յոյներից փոխ առան նրանց «օ» տառը եւ դրանով փոխարինում էին «աւ»-ը: Նրանք սկսեցին գրել «օր»[], «օգնել»: Միայն մեր նախնիների այս նորամուծութիւնը իր ծայրայեղութեամբ գերազանցում է նոր ուղղագրութեան բոլոր փոփոխութիւնները:

Հետեւաբար մեր նախնիները ճիշդ ճանապարհի վրայ էին եւ ուղղագրութիւնը փոխում էին ժամանակի պահանջով: Արեւմտեան մեր եղբայրները եւս, որ այդքան բարձր են գնահատում մեր նախնիներից մեզ հասած ուղղագրական ժառանգութիւնը, նոյն ուղղագրութեան հարցերում ինչո՞ւ չհետեւեն նրանց օրինակին, չընդառաջեն հասունացած հարցերին, ուղղագրական բարեփոխութեան:

Ինչ վերաբերում է մեզ, Խորհրդային Հայաստանի Հայերիս, մենք այն կարծիքին ենք, որ ուղղագրութեանը վերաբերող հարցերում չի կարելի ծայրայեղութեան դիմել, պէտք չէ փոխել այն ձեւերը, որոնք որեւէ երկմտանք ու դժուարութիւն չեն յարուցում: Չի կարելի տեսական սկզբունքներին զոհել կենդանի արտասանութիւնը եւ վիճելի ուղղագրութիւն մուծել, երբ միեւնոյն տառը ստանում է տարբեր արտասանութիւն: Լաւ է քիչ, քան շատ վիճելի փոփոխութիւններ:

Այսքան էական հարցում մեզ թող օրինակ ծառայի ռուսերէնի բարեփոխումը, որ ներդրեց գիտութեանց ռուսական ճեմարանը, պահպանելով անհրաժեշտ չափաւորութիւն եւ զգուշութիւն:

...

Այս սկզբունքներին հետեւելն աւելի անհրաժեշտ է այժմ մեզ, երբ բոլորս ձգտում ենք միօրինակ ուղղագրութիւն ստեղծել: Մեր հին ուղղագրութեան մէջ մենք պիտի կատարենք լոկ այնպիսի փոփոխութիւններ, որոնք ընդունելի են նաեւ մեր արեւմտահայերէնին:

Ելնելով վերը նշուած սկզբունքներից եւ չդիմելով մանրամասն լեզուաբանական հիմնաւորման, մենք առաջարկում ենք հետեւեալ մասնաւոր դրոյթները:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(1) Խորէն Ա. Մուրադբէկեան կամ Սահակ Բ. Խապայեան:

(2) Արտակ Եպիսկոպոս Սմբատեան:

(3) Ա. Հանրապետութեան շրջան:

(4) Երեւան, 1999. Ոսկան Երեւանցի հրատարակչութիւն:

ՀԱՅՈՑ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԴԱՐՁԻ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏԻՍԱԿԱՏԱՐՈՒՄՆԵՐՈՒ ԾԻՐԷՆ ՆԵՐՍ

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ՍՈՒՐԲ ՓԱԹՐԻՔ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՄԷՋ ԳՈՀԱԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՏՈՒՑԱՆԵՑ ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԹԱԴԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԾԻՐԱՆԱՒՈՐ ԷՏՈՒԸՐՏ ԻԿԸՆԻ

(Յապաղած)

Անտարակոյս 2001 թուականը Հայաստանի նաեւ ինչպէս նաեւ աշխարհասփիւռ Հայերուս համար եղաւ բացառիկ տարի մը, ամէնուրեք կատարուեցան ցուցահանդէսներ, համագումարներ, հրատարակութիւններ ինչպէս նաեւ Միջ-Եկեղեցական հանդիպումներ, որոնց պսակ կազմեց Յովհաննէս-Պօղոս Բ. Քահանայապետի այցելութիւնը Հայաստան եւ Էջմիածին ուր տեղի ունեցաւ պատմական ու եղբայրական հանդիպումը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի հետ, շրջապատուած Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Պատրիարքներով, եպիսկոպոսներով եւ քահանայից դասով, վերարժեւորելու համար հայ ժողովուրդի քրիստոնէական ինքնութիւնը:

Այս հոգիով եւ աւելի ընդարձակ եկեղեցական հորիզոնի մը իղձերով, ինչպէս նաեւ ցարդ կատարուած միջազգային հանրութիւնը հետաքրքրող հայադրոշմ այլ հոգեւոր եւ լոյթներու եւ ծիսական արարողութիւններու զուգահեռ, Հիւսիսային Ամերիկայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդը, Տ. Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթադեան, ընթացիկ տարւոյ Նոյեմբեր 4, երեկոյեան ժամը 7-ին, գոհաբանական Ս. պատարագ մատուցանեց Նիւ-Եորքի Սուրբ Փաթրիք Մայր Տաճարին մէջ, նախագահութեամբ նոյն քաղաքի Արքեպիսկոպոս՝ Ծիրանաւոր Էտուըրտ Իկընի:

Պատարագի Խորհուրդին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին, Հռոմի Սուրբ Աթոռի կողմէ նշանակուած Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մօտ Մնայուն Դէտ, Րէնաթօ Եպիսկ. Մարթինօ, Գանատայի Կաթողիկէ Եպիսկոպոսներու Խորհուրդի փոխ-նախագահ Պրէնտան Եպիսկոպոս Օ'Պրայըն, Գերպ. Տէր Րոպըրթ Շթըրն եւ Ճօն Ֆարէս երկուքն ալ Միջին-Արեւելքի Օգնութեան կազմակերպութենէն, Գերպ. Ճօճէն Քլարք, Վերատեսուչ Ս. Փաթրիք Եկեղեցւոյ, ժողովրդապետներ զանազան եկեղեցիներու եւ Ասորի ու Մարոնի վարդապետներ: Ներկայ էր նաեւ Սթամֆորտի Ուկրանական կաթողիկէ թեմի առաջնորդ Պազիլ Եպիսկոպոս Լօսթըն, Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կողմէ ներկայ էին Վազգէն Ծ. Վրդ. Գարայեան որ կը ներկայացնէր Խաժակ Արք. Պարսամեանը՝ Թեմակալ ԱՄՆ Արեւելեան Հայոց Թեմի, Միւռոն Ծ. Վրդ. Ազնիքեան որ կը ներկայացնէր Օշական Արք. Չօլոյեանը՝ Առաջնորդ Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի: Հայ Աւետարանական Եկեղեցիէն ներկայ էին, պատուելի Քարլ Աւագեան, պատ. Պետրոս Տօղրամաճի, պատուելի Ժիրայր Սողոմեան:

Հրաշափառ Շարականի հանդիսաւոր երգեցողութեամբ պատարագիչ Եպիսկոպոսը իր երկու առընթերակայ վարդապետներով (Հ. Գէորգ Վրդ. Զապպարեան՝ Գանատայէն, Հ. Գէորգ Վրդ. Քալուսիէ՝ Նիւ Ճըրզիէն), սարկաւագներով, մոմակալներով եւ քշոցակիրներով եւ վերոյիշեալ հիւրերով թափօր կազմած մտան եկեղեցի:

Պատարագի սկզբնաւորութեան Ծիրանաւոր Իկըն բարի գալուստի իր ողջոյնը տուաւ ներկայ հասարակութեան յայտնելով իր մեծ գնահատանքը հանդէպ հայ ժողովուրդին, որուն պատմութիւնը քրիստոնէական հաւատքի վկայութիւն մը եղած է և թէ ինչպէս մեծ ուրախութիւն է իրեն միասնաբար աղօթել Հայոց քրիստոնէութեան դարձի 1700-ամեակի այս բացառիկ առիթով: Աւետարանի ընթերցումէն ետք պատարագիչ Եպիսկոպոսը իր հայրական յորդորը տուաւ ներկայ հաւատացեալներուն և յայտնեց իր շնորհակալութիւնը ներկայ եկեղեցական եւ աշխարհական դասի հեղինակութիւններուն: Օրուան քարոզիչն էր Րէնաթօ Եպիսկոպոս Մարթինօ: Իր խօսքին մէջ ան նշեց Հայերու հետ ունեցած իր սերտ բարեկամութիւնը բրաւ գովքը հայ ժողովուրդի քրիստոնէական հաւատքին, տալով օրինակներ Հայոց պատմութենէն, մեր Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի մեծագործ արարքներէն, Վարդանանց նահատակներէն մինչեւ Ապրիլեան մեր նահատակները եւ դեռ մեր օրերու դժուար պայմաններու մէջ ապրող Հայաստանի հայութեան համբերատար եւ քրիստոնէական վերաբերմունքը:

Պատարագի խնկաբոյր աղօթքներու յաջորդական ընթացքը եւ շարականներու հոգեպարար երգեցողութիւնը, ղեկավարութեամբ Յովհաննէս Խոստեղեանի եւ երգէհոնահար Ժանէթ Տէրլիկեանի, յաջողեցան փոխանցել աղօթող հասարակութեան հայ ծէսի խորհրդապատ նկարագիրը որուն արտայայտութիւնը եղաւ ինքը Ծիրանաւոր Իկընը, երբ պատարագի աւարտին, փափաքեցաւ հաղորդել (օրուան ծրագրէն դուրս) իր խոր տպաւորութիւնը եւ հիացումը նման ծիսակատարութեան մը համար որ դարձեալ ճշմարիտ արձագանգն էր հայ ժողովուրդի հազարեօթըհարիւրամեայ քրիստոնէական հաւատքին եւ փորձառութեան:

Ծիսական արարողութենէն ետք Ծիրանաւորը հիւրասիրեց իր յարկերէն ներս եկեղեցականները մտերիմ հանդիպումի համար, որու ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ յուշանուէրներու փոխանակում եւ ստորագրութիւններ Արքեպիսկոպոսարանի ոսկեմատեանին մէջ:

Հ. ՌԱՓԱՅԷԼ ԱՆՏՈՆԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ՓՈԽԸՄԲՌՆՄԱՆ ՅՈՒՇԱԳՐԻ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒՄ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 20–ին, տեղի ունեցած է Հայաստան – Գալիֆորնիա փոխըմբռնման յուշագրի ստորագրութիւնը, որուն նպատակն է զարկ տալ երկկողմանի առեւտուրին: Հայաստանի կողմէ յուշագիրը ստորագրած է Արտաքին նախարար Վարդան Օսկանեան, իսկ Գալիֆորնիոյ կողմէ նահանգապետ Կրէյ Տէյվիս: Ստորագրուած փաստաթուղթը Գալիֆորնիոյ ձեռնարկատէրերուն առիթը եւ կարելիութիւնը կը ստեղծէ Հայաստանի մէջ ներդրումներ կատարելու, նոյն ատեն դիւրացնելով Հայաստանէն Գալիֆորնիա ներածումները:

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴԱՏԱԽԱԶ ՊԻԼ ԼԱՔԵԸՐԻ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, տեղի ունեցած է մեծարանքի երեկոյթ մը, նուիրուած Գալիֆորնիոյ Ընդհանուր Դատախազ Պիլ Լաքեըրի եւ ցեղասպանութեան վկայութեանց ծրագրի պատասխանատուներուն: Ներկայ եղած են 550 հոգի, որոնց կարգին՝ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան, Թեմին զոյգ առաջնորդները՝ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, դաշնակցային, նահանգային եւ տեղական պաշտօնատարներ եւ հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Հանդիսութիւնը վարած է Րաֆֆի Համբարեան, որ ներկայացնելով օրուան մեծարեալը, նշած է թէ Լաքեըրի գրասենեակը լուրջ դեր ունեցած է Հայկական ցեղասպանութենէն ճողոպրածներու յետնորդներուն իրաւունքները պաշտպանելու գծով, յատկապէս ինչ կը վերաբերի ապահովագրութեան մարզին: Լաքեըրին յանձնուած է «Տարուան Մարդը» մրցանակը, որմէ ետք ցուցադրուած է Հայ Դատի Յանձնախումբի աշխատանքները ներկայացնող տեսերիզ մը: Խօսք առնելով Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Քէն Խաչիկեան շեշտած է քաղաքական այն դերակատարութիւնը, զոր Ամերիկահայութիւնը ունի Միացեալ – Նահանգներու մէջ: Երեկոյթի ընթացքին խօսք առած են նաեւ աւագ հիւպատոս Վալերի Մկրտումեան եւ առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ԱԼՊՈՄԻՆ ԳԻՆԵՃՈՆԸ

Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ «Գույումճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30–ին, տեղի ունեցած է Աւստրալիա լոյս տեսած «Հայաստան» գունաւոր ալպոմին գինեձօնը, նախագահութեամբ Միացեալ – Նահանգներու եւ Գանատայի հայ կաթողիկէ համայնքի էկզարք Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեանի: Բացումը կատարած է Գալիֆորնիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ Հ. Ռափայէլ Ծ. Վրդ. Մինասեան: Գիրքը ներկայացուցած է Հրանդ Աճէմեան, վեր առնելով հատորին մէջ ընդգրկուած լուսանկարներուն գեղարուեստական արժէքը, լուսանկարիչ Յակոբ Մաճառեանի արուեստին արժանիքները եւ ալպոմին յոյժ օգտակար հրատարակութիւն մը հանդիսանալու հանգամանքը: Խօսք առնելով Յակոբ Մաճառեան (Աւստրալիայէն ժամանած), շնորհակալութիւն յայտնած է իր գործին նկատմամբ ցուցաբերուած գնահատականին համար եւ մասնաւոր երախտագիտութիւն՝ հրատարակութեան հովանաւորներ Հ. Անտոն Ծ. Վրդ. Թիւթիւնճեանին եւ Միքայէլ Ղուկասեանին: Խօսք առած է Աւստրալիոյ հայ կաթողիկէ համայնքի հովիւ – առաջնորդ Հ. Անտոն Ծ. Վրդ. Թիւթիւնճեան (Աւստրալիայէն ժամանած այս առթիւ), ներկայացնելով տասնամեայ այն աշխատանքները, զորս տարած են լուսանկարիչը, բնագրի հեղինակը եւ այլ օգնականներ, նման կարեւոր հրատարակութիւն մը իրագործելու ուղղութեամբ: Փակման խօսքով հանդէս եկած է Մանուէլ Եպիսկոպոս Պաթագեան, գնահատելով չքեղ ալպոմի իրագործումը, ինչպէս նաեւ Կլէնտէյլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ շուրջ ստեղծուած մշակութային եռուզեռ կեանքը: Հուսկ՝ կատարուած է ալպոմին գինեձօնը եւ հիւրասիրութեան առնթեր հեղինակը մակագրած է իր գիրքերէն բազմաթիւ օրինակներ:

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Փասատինայի գոլէճի «Սեքսըն» հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2–ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան տօնախմբութիւնը, որուն ներկայ եղած են շուրջ երկու հազար հոգի: Բացման խօսքը արտասանած է հանդիսավարը՝ Մխիթար Մուրատեան, անհրաժեշտ նկատելով համալսարաններու մէջ հայ ուսանողութեան համախմբումը, աջակցելու համար Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութեան գործին: Առաջին բանախօսը՝ փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, տեսերիզի ցուցադրութեամբ ներկայացուցած է Ամերիկայի մէջ կազմաւորուող հայ երիտասարդութեան ներաշխարհն ու մտածողութիւնը: Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցելով Խաժակ Տիգինճեան շեշտած է հայրենիքի օգնութեան հրամայականը, նշելով ամերիկահայ կազմակերպութիւններու կատարած ներդրումը Հայաստանին: Երկրորդ եւ գլխաւոր բանախօսը՝ Հայաստանի Ազգային Ժողովի Հ. Յ. Դ. խմբակցութեան նախագահ Ալուան Վարդանեան, ներկայացուցած է Դաշնակցութեան գործունէութիւնը Հայաստանի մէջ, անդրադարձած է Հայաստան – Սփիւռք լրացուցիչ կապերու անհրաժեշտութեան, ինչպէս նաեւ ընկերային ծանր վիճակին, շեշտելով որ Դաշնակցութիւնը պետական բարձրագոյն իշխանութենէն կը պահանջէ քաղաքական կամքի վճռական արտայայտութիւն եւ արմատական քայլեր: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

Օր մը առաջ, Շաբաթ իրիկունը, Ֆերահեան ազգային վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք, շուրջ 600 հոգիի մասնակցութեամբ: Բանախօսած են Ալուան Վարդանեան եւ Խաժակ Տիգինճեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ԻՐԱՔԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆԱՑՈՒՄԸ

Լոնտոնի «Ալ Քուտ Ալ – Արապի» թերթը կ'անդրադառնայ իսլամականացման այն աշխատանքներուն, որոնց Սատտամ Հիւսէյն ձեռնարկած է վերջին տարիներուն: 1993–էն ի վեր, պղծատաւորման նոր ձեւ մը տարածուած է իրաքցի կիներուն մօտ: Օրէ օր, կը շատնայ թիւը անոնց որոնք սկսած են հիճապ (լաչակ մը որ մազերը կը ծածկէ, բայց ոչ՝ դէմքը) կրել: Այս սովորութիւնը ծայր տուած է կրօնական պիտակցութեան մը արշաւին հետ, զոր մէջտեղ հանած է Սատտամ Հիւսէյն: Յայտագրին մէջ նախատեսուած են. – Կրօնքի դասեր մտցնել դպրոցական դասաշրջաններու մէջ կամ աւելցնել համեմատութիւնը, ստիպել կուսակցութեանց ղեկավարները կամ բարձրաստիճան պաշտօնատարները որ Գուրանի եւ կրօնական նիւթերու սեմինարներու հետեւին, նուազեցնել պատիժները քրէական այն յանցագործներուն, որոնք Գուրանը կը սերտեն եւ կը հետեւին կրօնական ուսուցման մը, մեծաքանակ մզկիթներ կառուցանել, զուտ իսլամական հաստատութիւններ հիմնել, ազգային մակարդակի վրայ Գուրանը գոց սորվելու եւ արտասանելու մրցումներ ստեղծել այն ուսանողներուն համար, որոնք այդ նիւթին մէջ լաւատեղեակ են:

Յեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդը, որ պետութեան բարձրագոյն մարմինն է, օրէնքներ հռչակած է, որոնց նպատակն է ամրապնդել հաւատքի սկզբունքները եւ մահմետական ընկերութիւն մը կառուցանել արաբական եւ իսլամական դպրոցներ հիմնելով: Կրօնական հարցերու նախարարութիւնը յանձն առած է այդ դպրոցներուն շինարարութիւնը, դասատուներու պատրաստութիւնը եւ ծրագիրներու հաստատումը: Ջանք թափած է նաեւ աւելցնելու դասատուներու կամ վկայեալ քարոզիչներու թիւը, անոնց շնորհելով բնակարան եւ հրապուրիչ ամսականներ: 1995–էն իսկ, իսլամական դաստիարակութեան վարժընթացներու 436 կեդրոններ կեանքի կոչուած են, համախմբելով աւելի քան 36 հազար հետեւորդներ: 345 միլիոն տինարի (շուրջ 1,3 միլիոն եւրօ) յատկացուած է գիտակցութեան արշաւի մը եւ մօտ 1,1 միլիոն եւրօ պարգեւ տրուած է ամէնէն ջանադիր դասատուներուն:

Աւելին, այդ շրջանին, հրապարակ հանուած են կրօնական բնոյթ ունեցող բազմաթիւ թերթեր եւ պարբերականներ, առանց նկատի առնելու անհամար աւարտաճառեր գուրանական գիտութեանց եւ իսլամական իրաւագիտութեան վերաբերող: Ըստ գրավաճառներուն, ամէնէն աւելի կը ծախուին, կրօնական հատորները, մանաւանդ կիներու եւ երիտասարդներու մօտ: Գալով հեռատեսիլի երեք կայաններուն, կանոնաւոր կերպով կը սփռեն Ուրբաթ օրուան աղօթքը եւ քարոզները, նաեւ նոր մզկիթներու բացման արարողութիւնները, հին մզկիթներու վերանորոգման յայտագրեր, առանց մոռնալու աղօթքի ամէնօրեայ հինգ կոչերը: Նկատելի է որ կիներու աճող թիւ մը, զանազան դասակարգերէ (ուսուցչուհի, լրագրող, բժիշկ, ճարտարագէտ, ուսանող, պաշտօնեայ) հիճապ կը կրէ եւ լքած է արդիական զգեստաւորումները: Եթէ կարգ մը ընկերաբաններ կը բացատրեն այս երեւոյթը կրօնական եւ ընկերային դրդապատճառներով, բազմաթիւ տնտեսագէտներ կը խորհին որ դրամական նեղութիւններու հետեւանք է, հիճապ եւ երկար հագուստներ աւելի աժան են եւ կը գործածուին ամբողջ տարին եւ ամէն առիթով:

Թ. Ա. Թ.

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՖԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Բացարձակապէս վստա՞հ ես:

– Բացարձակապէս:

– Ուրեմն զայն ձեռք անցընելու յոյս չի կայ բնաւ:

Եւ լրտեսը հեռացաւ պաշտօնեային քովէն՝ այս անգամ բոլորովին յուսահատութեան մը մատնուած:

Ինքզինքը այնքա՛ն մօտ կը զգար յաջողութեան եւ ահա՛ յանկարծ կը տեսնար, որ անիկա խոյս տուած է իրմէ:

«Հիմա ի՞նչ երեսով պիտի ներկայանամ Րէշատ պէյին» – կը խորհէր:

Այս դառն մտածումներով պաշարուած՝ եկաւ իր պաշտօնատեղին եւ անցաւ գործին գլուխը:

Ինք ո՛չ միայն հայ թերթերու գրաքննութիւնը կը կատարէր, այլ նաեւ հայերէն նամակներու: Այդ օրը այնքա՛ն գէշ տրամադրութեան մէջ էր, որ սովորականէն աւելի խստութեամբ կը քննէր թէ՛ թերթերը եւ թէ՛ նամակները:

Յանկարծ նամակ մը իր ուշադրութիւնը գրաւեց: Պոսթընէն կու գար եւ հինգ ամիս առաջ գրուած էր, ինչպէս իր թուականը ցոյց կու տար: Նամակին հասցէն էր «Պ. Տրդատ, Ֆրանսական նամակատուն, Բերա, Կ. Պոլիս»:

Նամակագիրը, կ'երեւայ թէ, տեղեկութիւն չունէր, որ օտար նամակատուները ջնջուած են, եւ խիստ գրաքննութիւն մը հաստատուած էր Պոլսոյ մէջ:

Ահաւասիկ այդ նամակին բովանդակութիւնը:

«Սիրելի ընկեր Տրդատ,

Երկար ժամանակէ ի վեր քենէ նամակ չեմ ստացած եւ այս բանը զիս մեծ մտատանջութեան մէջ թողած է, մանաւանդ որ շատ գէշ լուրեր կը հասնին այդ կողմերէն: Իմացանք, որ մեր ընկերներէն շատերը բանտարկուած են ծանօթ խնդրին առթիւ: Չեմ գիտեր, թէ դուն օձիքդ կրցա՞ր ազատել: Կը յուսամ, որովհետեւ գիտեմ, որ շատ ճարպիկ ես: Ինչ որ ալ ըլլայ, եթէ ողջ ես եւ ազատ, այս նամակս առնելուդ անմիջապէս երկտող մը գրէ՛ ինծի:

Մենք հոս շատ յուսալից ենք եւ այն հաւատքը ունինք, որ այս անգամ մեր հայրենիքը վերջնականապէս պիտի ազատի բարբարոսներուն ձեռքէն: Միայն թէ պէտք չէ, որ ձեռքերնիս ծալած նստինք եւ մեր բոլոր յոյսը դնենք Եւրոպացիներուն վրայ: Հոս մեծ խանդավառութեամբ կը գործենք, եւ ամէն մարդ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ կամաւոր գրուելու եւ երթալ կռուելու մեր դարաւոր թշնամիին դէմ:

Մեր կուսակցութիւնը, մասնաւորապէս, մեծ գործունէութեան մէջ է: Մի՛ կարծեր, որ Պոլսոյ մէջ կատարուած հնչակեան ձերբակալութիւնները մեզի վհատեցուցած են: Ընդհակառակը, անոնք պատճառ եղան, որ ա՛լ աւելի եռանդով փարինք գործին: Բացարձակապէս որոշած ենք Քէօսթէնճէի ժողովին որոշումը գործադրել:

Ասոր համար ո՛չ դրամ, ո՛չ ալ մարդ կը պակսի:

Քիչ ատենէն անձնուէր եւ փորձուած ընկերներ ճամբայ կ'ելլեն Զուիցերիոյ եւ Պուլկարիոյ ճամբով Պոլիս գալու: Ամէն միջոց ձեռք առած ենք, որպէսզի ապահով կերպով հասնին այդտեղ: Իրենց հետ պիտի բերեն ինչ որ պէտք է ծրագիրը գլուխ հանելու համար:

Իրենց տուած ենք քու եւ ուրիշ մէկ քանի ընկերներու հասցէները. անշուշտ ամէն աջակցութիւն պիտի ընէք իրենց: Նիւթականի մասին բնա՛ւ մի խորհիք: Լեցուն գրպանով կու գան:

Արշաւիրի դաւաճանութիւնը լսեցինք: Եթէ մինչեւ հիմա չէք մաքրած զինքը, մեր ընկերները այդ գործն ալ կը տեսնեն:

Ընկերական սիրով բարեւներ քեզի եւ բոլոր ընկերներուն: Զմոռնաս անմիջապէս գրելու»:

Նամակը իբրեւ ստորագրութիւն կը կրէր «Վահան» անունը:

Գրաքննիչը, որ արտասովոր հետաքրքրութեամբ կարդացած էր այս գրութիւնը, երբ ընթերցումը աւարտեց, մտածկոտ կերպարանք մը առաւ:

«Ահաւասիկ կարեւոր թուղթ մը, – մըտածեց, – թուղթ մը, որ կրնայ փոխարինել հայկական բարենորոգութիւններու տոսիէն... Միայն թէ ո՞վ է սա Տրդատը, որուն ուղղուած է նամակը: Տարակոյս չի կայ, թէ հնչակեան մըն է, բայց ատիկա բաւական չէ... դժբախտաբար նամակին հասցէն որեւէ օգտակարութիւն չունի, առ այժմ այս նամակը գրպանս պահեմ, մինչեւ որ զայն գործածելու վայրկեանը հասնի»:

Շարունակելով հանդերձ իր զբաղումը՝ գրաքննիչը միշտ կը մտածէր այդ նամակին վրայ:

«Ա՛խ, – կ'ըսէր ինքնին, – եթէ կարենայի սա Տրդատին ո՛վ ըլլալը եւ ո՛ւր բնակիլը գիտնալ»:

Բոլոր իրեն ծանօթ Տրդատները մի առ մի յիշողութեանը առջեւ կը բերէր, բայց անոնցմէ ո՛չ մին կրնար այդ նամակին տէրը ըլլալ:

Իրիկունը, ուշ ատեն, գնաց Րէշատ պէյը տեսնելու: Այս վերջինը ուրախութեամբ ընդունեց զինքը:

– Վստահ եմ, որ ուզած տոսիէս բերիր, – ըսաւ խնդալով:

– Դժբախտաբար ոչ, – պատասխանեց լրտեսը, – բայց ուրիշ կարեւոր բան մը ունիմ հաղորդելիք:

– Ի՞նչ է, տեսնենք:

– Հնչակեան դաւադրութեան մասին է:

– Ատիկա վերջացած խնդիր է. այդ դաւադրութիւնը ա՛լ գոյութիւն չունի: Գըլխաւոր յանցաւորները արդէն բանտն են ու քիչ օրէն կախաղան պիտի բարձրանան, իսկ դուրսը մնացած հնչակեաններն ալ, դուն լաւ գիտես, թէ ո՛ւր զրկուեցան եւ ինչ ըլլալու սահմանուած են. եթէ հոս դեռ մէկ քանի ծածկուած հնչակեաններ կը մնան, անոնք մեզի վախ չեն կրնար ազդել, ուստի այդ քու դաւադրութիւնդ միայն քու երեւակայութեանդ մէջ գոյութիւն ունի. դուն հիմա սա տոսիէին մասին ինչ ըրիր, ան ըսէ:

(Շար. 123)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հերմին Վարժապետեանին եւ զաւակներուն Հուրի եւ Վահրամ, Տիկին Պերճուհի Սիւրմէնեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝ Պերճ Վարժապետեանի մահուան առթիւ։

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը այս առիթով, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրէ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆոնթէն (Ժիւրա)։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ։

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուաէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մասնագէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–ի
Ա. եւ Բ. Հատորները

Հրատարակութիւն՝
ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ / Փարիզ

Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով
ի մի բերուած են՝
Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց,
Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի,
Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան,
եւ ուրիշ շատ մը հայ հեղինակներու
25 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐ

Զոյգ հատորները կ՚արժեն՝
30,50 euros (200 FF)

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER,
mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

INFORMATIONS

SAMEDI 15 DECEMBRE à 11h30

CENTRE G. POMPIDOU
Petite Salle

D'ENCRE ET D'EXIL
Premières Rencontres Internationales des Ecritures de l'Exil

Table Ronde
«CINQUANTE ANS DE LITTERATURE ARMENIENNE EN FRANCE»
DU MEME A L'AUTRE
de K. BELEDIAN

avec la participation de :
Krikor BELEDIAN, écrivain, auteur de l'ouvrage (CNRS éditions),
Janine ALTOUNIAN, germaniste, traductrice de l'œuvre de Freud, écrivain,
Catherine COQUIO, professeur à l'université de Paris IV;
animée par
Nicolas MARTIN, journaliste

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15

Տօն է Սրբոցն Յակոբայ, Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15, տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
Հոգեւոր Հովիւ՝
Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ

Centre Culturel
SAINT MESROB
A PARIS

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
contemporains
des ateliers Hemag's.

Du vendredi 7
au dimanche 16 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

— Entrée libre — Cocktail —

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
M° Cardinal Lemoine — Monge
RER : Luxembourg

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE
avec
JEAN AYANIAN
à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օգտափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին։

*
**

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5–ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Աւարայրի Արծիւը – **L'Aigle d'Avaraïr**
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

«VIVRE UN NOEL DIFFERAMMENT PAR L'ACHAT SOLIDAIRE»

Sous le parrainage de **M. ANDRE SANTINI**,
ESPOIR POUR L'ARMENIE
ET
LE SERVICE D'ENTRAIDE ET DE LIAISON
organisent une
VENTE D'OBJETS ARTISANAUX
du 7 au 17 décembre

au PALAIS DES ARTS ET DES CONGRES
25, avenue Victor Cresson, Issy-les-Moulineaux
—— Salles 10, 11, 12 ——

Tous les jours de 10h à 19h. Le dimanche de 12h à 19h.
Nocturne jusqu'à 22h les 8 et 15 décembre.

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամերիկայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.320 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.320

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա. Փ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ԳՏԱԾ ՏԵՍԵՐԻԶԸ ԵՒ ՊԻՆ ԼԱՏԷՆԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 13-ի գլխաւոր յայտնութիւնն էր այն տեսերիզը, զոր Ամերիկացիք ձեռք ձգած էին Ճալալապատի տան մը մէջ: Այս տեսերիզին մասին, առաջին անգամ արտայայտուած էր «Ուաշինկթըն փոսթ» Դեկտեմբեր 9-ին, առաջին էջը հրատարակուած յօդուածի մը մէջ: Անմիջապէս, փոխ – նախագահը՝ Տիք Չէնէյ կ'ընդունէր այդ տեսերիզին գոյութիւնը որուն գիւտը յետաձգուած էր ամերիկեան կառավարութեան կողմէ, ստուգելու համար արաբերէնէն անգլերէն թարգմանութիւնը, որպէսզի առարկութիւններ չըլլան: Ամերիկեան կառավարութիւնը շատ մանրամասնութիւն չի տար այն պայմաններուն մասին, որոնք թոյլ տուած են այդ ձեռքբերումը: Ամերիկացի զինուորներ «գտած» կ'ըլլան եւ ի վերջոյ Պուշ արտօնութիւն տուեր է որպէսզի սփռուի եւ փաստուի Պէն Լատէնի դերը Սեպտեմբեր 11-ի ահաբեկչական արարքներուն մէջ: Տեսերիզը կը տեւէ 61 վայրկեան եւ 47 երկվայրկեան եւ նկարահանուեր է Նոյեմբեր 9-ին: Պէն Լատէն կը բացատրէ երկու բարեկամներու հետ ճաշի մը ընթացքին որ հաշուած էր զոհերու թիւը եւ թէ 3 կամ 4 յարկեր պիտի հարուածէին ու կը ճշդէ «ամէնէն լաւատեսն էի, իմ անձնական փորձառութեանս պատճառաւ»: Խօսակցութեան ընթացքին, ուրախութեան խնդուքներ ալ կան: Ոճրափորձերէն շաբաթ մը առաջ տեղեակ եղած է թուականին: Պէն Լատէն կը զարմանայ նաեւ, որովհետեւ, կ'ըսէ օդաչուներէն ոմանք չէին գիտեր որ անձնասպանական արարքներ գործելու վրայ են, կը բացատրէ. – «Եղբայրները որոնք գործողութիւնը վարեցին, գիտէին միայն որ նահատակի գործողութիւն մըն է եւ ամէն մէկուն ըսինք որ Ամերիկա երթան, բայց, ոչինչ գիտէին գործողութեան մասին: Մարզուեցան եւ գործողութեան մասին յայտնեցինք միայն օդանաւ բարձրացած ատեն: Անոնք որ մարզուած էին օդանաւը վարելու համար ծանօթ չէին միւսներուն: Իսկերը զիրար չէին ճանչնար»:

Ամերիկեանէն զատ, միջազգային ամբողջ մամուլին նիւթն էր, Դեկտեմբեր 14-ին, այս տեսերիզի յայտնութիւնը, յայտնաբերուած բաւական խորհրդաւոր պայմաններու մէջ եւ որու վաւերականութիւնն ալ բոլորը չէ համոզած: «Ֆիկառօ» (Դեկտ. 14) իր լրատուութիւնը կը սկսի սապէս. – Ամերիկեան կառավարութիւնը տեսերիզ մը հրապարակեց որ կը փաստէ, կ'ապահովցնէ, թէ Պէն Լատէն ծրագրած է Նիւ – Եորքի եւ Ուաշինկթընի ոճրափորձերը»: Բայց, ընդհանուր ձեւով, Պէն Լատէնի այդ խոստովանութիւնները ծանրակշիռ փաստեր կը նկատուին: Նիւ-Եորք Թայմզ-ի, համաձայն ամերիկեան յատուկ ուժերը կամ ՍԻԱ-ի գործակալներ գտած են այդ տեսերիզը տան մը անկիւնը:

Ամերիկեան եւ հակաթալիպան ուժերը կը շարունակեն իրենց յարձակումները Թորա Պորայի Ալ Քաիտայի դիրքերուն վրայ, ռմբակոծութիւններն ալ կ'օժանդակեն: Ինչ կը վերաբերի Պէն Լատէնի, ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարն ալ կը խոստովանի որ լուրերը հակասական են: Մինչ կը կարծուի որ Թորա Պորայի լեռներուն ծոցը ապաստանած է, Քրիսթիըն Սայընս Մոնիթորը կը գրէ թէ տասը օր է Փաքիստան անցած է: Ամերիկայի պատասխանատու մըն ալ հերքած է:

Ուաշինկթըն օրէ օր աւելի կը շահագրգռուի Սոմալիով, ուր կրնան ապաստան փնտռել Պէն Լատէն եւ իր կողմնակիցները:

Երկու ամիսներու ռմբակոծութիւններէ ետք, զոհերու թիւը բնակչութեան մէջ աւելի քան հազար է: Կը թուի որ մասնաւորաբար գիւղերն են, մերձաւոր թէ հեռաւոր, որոնք ամէնէն աւելի վնաս կրած են: Նոյեմբեր 13-էն վերջն է մանաւանդ, որ ռումբերը ինկած են հոս ու հոն, ճամբաներու հանրակառքերուն վրայ, կ'ըսուի նոյնիսկ, մարդասիրական աղբիւրներէն, որ աւելի քան հազար դիակ կայ Քանտահարի օդակայանին շուրջ:

Հակաթալիպան մրցակից ուժերու միջեւ կատաղի կռիւներ ծայր տուած են Դեկտեմբեր 12-ին Աֆղանիստանի հիւսիսը եւ յաջորդ օրն է միայն, որ համեմատական հանդարտութիւն մը հաստատուած է, ամերիկեան ռմբակոծութիւններէ ետք երկու կողմերուն վրայ:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԻՍՐԱՅԷԼ կը շարունակէ անխնայ հարուածել պաղեստինեան շրջանները, օդէն թէ ցամաքէն: Արաֆաթ Ռամալլա է, շրջափակուած, չըսելու համար բանտարկուած, իր գրասենեակին մէջ, ուրկէ դուրս չի կրնար ելլել: ՄԱԿ-ի յատուկ բանագնացն ալ կը գտնէ որ Պաղեստինցիք եւ Իսրայէլցիք «զինուորական ամբողջական ճակատումի մը» մօտ են: Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին համար սխալ է այդպէս վարուիլ պաղեստինեան իշխանութեան հետ, որ միակ խօսակիցն է խաղաղութեան բանակցութեան համար: Նոյն կարծիքն ունի Միացեալ-Նահանգներու Արտաքին նախարարը, որ դեռ կ'աւելցնէ՝ համասը պիտի չոչնչացնէ Իսրայէլը, բայց կրնայ ոչնչացնել Արաֆաթը: Գազայի մէջ, պաղեստինեան ուժերու բոլոր կեդրոնները քարուքանդ եղած են:

ԱՐՄԱԹԸ ԳՈՐՍԱՅԻ եօթներորդ անգամ մը սպաննուեցաւ Դեկտ. 13-ին, Իլ-Ռուս: Փիէր Մարթեյլի սպաննուած է երեք հոգիի կողմէ, իր կառքին մէջ:

ՆՈՐ-ՏԵԼՀԻԻ Խորհրդարանին դէմ յարձակումը 12 հոգիի մահուան պատճառ եղած է: Կը թուի որ շատ աւելի մեծ ըսպանդի մը առաջքն առնուած է, բայց եւ այնպէս ապահովութեան ուժերէն վեց հոգի մեռած է, պարտիզպան մը եւ յարձակում գործող ահաբեկիչները: Կասկածներ կան որ զաշմիր խմբակի մը գործն ըլլայ:

ՑՈՒՐՏԸ սկսաւ տարածուիլ Ֆրանսայի մէջ եւ Դեկտ. 14-ին, մինչ Փարիզ ջերմութիւնը զերոյէն վար 4 էր, սկսած է տատօրէն ձիւնել Մարսէյլ, ուր Հին Նաւահանգիստը ձիւներու տակ էր եւ շրջակայքը, ինչ որ անսովոր է:

ԺԱԳ ՎԵՐԺԷՍ, ֆրանսացի փաստաբանը յայտարարեց թէ կը միանայ փաստաբաններու այն խումբին, որ ստանձնած է Միլոսեւիչի պաշտպանութիւնը:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼԻ ԵՒ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 12-ին, Գարեգին Բ.ի այցելութիւնը Սէն – Ռաֆայէլ կարեւոր հանդիպում մը եղած է: Կաթողիկոսը եւ իր շքախումբը Հանգստեան Տան մէջ (Հոմ Արմէնիէն) ընդունուած են տնօրէնուհիին Տիկին Վիթօ – Կարապետեանի եւ Աղքատախնամի վարչութեան կողմէ, ի ներկայութեան տեղւոյն քաղաքացիական թէ կրօնական անձնաւորութեանց: Հոմ-ի Ս. Յովհաննէս մատուռը շատ փոքր եկած է բազմութեան համար, քանի շատեր եկած էին նաեւ շրջակայ քաղաքներէ: Այս այցելութենէն ետք, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Քաղաքապետարանը, ուր խօսք առնողներ եղած են: Ապա, շքախումբը, հետիոտն, ուղղուած է դէպի նորաստեղծ գեղեցիկ պարտէզ մը, ծովափին, նաւահանգիստին դիմաց, ու անկասկած այցելութեան վայր մը պիտի ըլլայ: Սէն – Ռաֆայէլի քաղաքապետը, արդարամիտ անձնաւորութիւն մը, որ շատ լաւ յարաբերութիւններ կը մշակէ Հանգստեան Տան տնօրէնութեան հետ եւ ճարտարապետ Անդրանիկ Զաքարեանի, ընթացք տուած էր անոնց դիմումին զուգորդ քաղաք դարձնելու համար Սէն – Ռաֆայէլը Ջերմուկի հետ: Այս անգամ ալ ձեւով մը փակեց հայկական յոբելենական տարին եւ Ֆրանսայի կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը նշեց այս պարտէզը մկրտելով՝ Հայաստանի պարտէզ, բայց մանաւանդ գեղեցիկ խաչքարով, որ ճիշդ ու ճիշդ նմանօրինակն է Էջմիածին գտնուող խաչքարին եւ որ պատրաստուած էր Հայաստան, Աղքատախնամի հսկողութեան տակ: Շուրջ 800 հոգինոց բազմութեան մը ներկայութեան է որ Կաթողիկոսն ու քաղաքապետը բացումը կատարեցին: Ելոյթներէն եւ նուէրներու փոխանակումէն ետք, շքեղ ընդունելութիւն մը տրուեցաւ քաղաքապետարանին կողմէ: Հարկ է նըշել կատարեալ կազմակերպութիւնը եւ շնորհաւորել քաղաքապետը՝ Պ. Ժինեսթան, տարած աշխատանքին համար միջազգայնօրէն ճանչցուած այս քաղաքին մէջ, ուր, բաղդատմամբ Գաննի, Նիսի, Թուլոնի, Տրակինեանի փոքր է Հայերու թիւը, ինչպէս նաեւ Պ. Զաքարեանն ու Հոմ-ի տնօրէնութիւնը իրենց կատարած դերին համար:

ԹՂԹԱԿԻՑ

«Նիս – Մաթէն» Դեկտեմբեր 13-ի իր թիւին մէջ բաւական լայն տեղ կու տայ Կաթողիկոսին այցելութեան եւ խաչքարին զետեղման Նոթր – Տամ Մայր Տաճարին մէջ եւ որու հեղինակն է արձանագործ Ալպէր Մխիթարեան: Գարեգին Բ.ի այցելութիւնը սկսած է բարի գալուստի աւանդական արարողութեամբ, որմէ ետք հանդիպում մը տեղի ունեցած է Պարսամեան դպրոցի աշակերտութեան հետ: Պաշտօնական ընդունելութիւն մը յաջորդած է քաղաքապետարանը, ուր խօսք առած են Նիսի քաղաքապետ – ծերակուտական՝ Ժագ Փէյրա, ընդհանուր խորհուրդի նախագահը եւ Ալփ – Մարիթիմի ենթանահանգապետը, կաթողիկոսը ջերմօրէն շնորհակալութիւն յայտնած է Ֆրանսայի: Հուսկ, Գարեգին Բ. աղօթած է օժանդակ եպիսկոպոսի կողքին հռոմէական կաթողիկէ եկեղեցին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13/14)

«ԱՌԱԳԱՍՏ» ՍՐՃԱՐԱՆԻՆ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի գլխաւոր դատախազը Արամ Թամազեան խօսելով Ջաւախքի շրջանէն Պօղոս Պօղոսեանի Երեւանի «Առագաստ» սրճարանին մէջ նախագահ Ռ. Քոչարեանի թիկնապահներէն Աղամալ Յարութիւնեանի վերագրուած սպանութեան, ըսած է թէ մօտ օրէն թղթածրարը դատարան կը յանձնուի եւ թէ ամբաստանեալը բանտարկուած չէ: Դատախազը ըսել ետք թէ դէպքին պահուն սըրճարանը գտնուողները հարցաքննուած են, յայտնած է թէ իրենց միջեւ ծագած վէճին ընթացքին ամբաստանեալը զոհը սպաննելու նպատակ չէ ունեցած. եթէ այդպէս ըլլար, կրնար ունեցած ատրճանակը գործածել:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբէն չորս հայ անդամներուն քաշուելուն մասին անոնցմէ Արտաքին գործերու նախկին նախարար Ա. Արզումանեան ըսած է թէ իրենց համար խումբին յաջողութեան գրաւականը փոխադարձ վըստահութիւնն էր եւ գոյացած համաձայնութիւններուն հաւատարմութիւնը: Քանի որ այդ սկզբունքը յարգուած չէ թուրք անդամներուն միակողմանի դիմումով որպէսզի ամերիկացի իրաւագէտներու խումբը չքննէ Հայերու ցեղասպանութեան պարագան, Հայերը քաշուած են: «Մեր մասնակցութիւնը այս պահին դադարեցնել չի նշանակում որ մենք ընդհանրապէս կը դադարեցնենք շփումները մեր թուրք կոլեգների հետ» ըսած է Ա. Արզումանեան:

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ «ՆՈՐԱՑՈՒԱԾ ԿՈՄԿՈՒՍ»

Դեկտեմբեր 13-ին մամուլի ասուլիսի մը Համայնավար Կուսակցութեան նախկին անդամ Եուրի Մանուկեան յայտարարած է «Հայաստանի Նորացուած Համայնավար Կուսակցութեան» հիմնումը: Նոր կուսակցութիւնը, ըսած է ան, անմիջական ժառանգորդն ու իրաւայաջորդն է Հայաստանի Խորհ. Հանրապետութեան Համայնավար Կուսակցութեան: Ե. Մանուկեան որ վերջերս Հրանդ Ոսկանեանի եւ շարք մը ուրիշներու հետ վտարուած էր Համայնավար Կուսակցութենէն, ատիկա բացատրած է իրենց ընդդիմադիր դիրքով: Նոր կուսակցութիւնը 2-3 ամիսէն կ'ունենայ առաջին համագումարը եւ շուտով կը հրատարակէ «Ձայն Բազմաց» ամսաթերթը: «Նորացուած Կոմկուս»ը Հայաստանի 108-րդ կուսակցութիւնն է:

60-100 ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ Կ'ՕԳՏՈՒԻ ՀԱՄԱՑԱՆՑԷՆ

Հայաստանի մէջ 60-100 հազար հոգի որպէս հաղորդակցութեան միջոց կը գործածէ համացանցը, ըստ Զարգացման հայկական գործակալութեան հետազօտութեան արդիւնքներուն: Բնակչութեան 25-30%-ը նոյն միջոցին կը դիմէ պարբերաբար, յատուկ սրճարաններու կամ գրասենեակներու մէջ:

ԳԷՈՐԳ Զ. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԵՒ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Ցանկալի ենք համարում, որ մեր արեւմտեան եղբայրներն ընդունեն հետեւեալ ուղղագրական փոփոխութիւնները.

1. «Ու» եւ «ւ» տառերը այն բառերում, ուր արտասանւում են «վ», փոխարինել հէնց այս վերջինով: «Վազ» վանկը «աւազ», «արագավազ», «նուազ» բառերում հնչում է միանգամայն նոյն կերպ, ինչպէս «վ»ը, ուստի բոլոր այսպիսի դէպքերում գրել «ավազ», «արագավազ», «նվազ»:

Դրանով մենք կը դիւրացնենք գրութիւնը, ուղղագրութեան մէջ կը պահպանենք հնչիւնակարգը եւ կը խուսափենք երկակի արտասանութիւնից:

Այժմ կիրառուող իրենց տեսքով՝ «իւ» եւ «ու», վերջիններս ունեն երկակի հնչական արտաբերութիւն. ձայնաւոր «յու» եւ անձայն (բաղաձայն iv, v) «Կիւյի», կարդացւում է «Կիւյի» (ազգանուն) եւ «կիվի» (Թռչուն), «Սարգուի» կարդացւում է «Սարգուի» եւ «Սարգվի»: Դա ուղղագրութեան համակարգի թերութիւն է, որ կը վերանայ «վ» գրի կիրառումով անձայն (բաղաձայն) «իւ»ի եւ «ու»ի փոխարէն: Վերջին դէպքում «Կիւի», «Սարգուի» բառերը կը կարդացուեն միայն ձայնաւորով:

2. Համր «յ» տառը հանել երկվանկ եւ բազմավանկ բառերից եւ վերջիններս գրել՝ «ծառա», «քահանա», «ամէնօրեա», ինչպէս այն չենք գրում նոյն բառերի յոգնակիի դէպքում. «քահանաներ», «ծառաներ»: «Ց» տառը մի ժամանակ արտասանուել է, ուստի եւ գրուել է, այժմ դարձել է համր, հետեւաբար՝ աւելորդ:

Այս կէտն ընդունելով՝ մենք կը ճըշդենք ուղղագրութիւնը եւ այնժամ հնարաւոր կը լինի կարդալ յազագ «յ»ով աւարտուող բառերը:

«Դունայ» բառը մինչեւ օրս կարդացւում է երկու կերպ. «Դունայ» (գետ) եւ «Դընա» («Դուին» բառի սեռական հոլովը): Վերոյիշեալ երկու կէտն ընդունելիս այդ բառը միօրինակ կը կարդացուի՝ «Դունայ), իսկ «Դուին» («Դվին» բառի սեռական հոլովը) կը լինի «Դվնա»):

Այս միջոցով կը յաղթահարենք ուղղագրութեան արատներից մէկը:

3. «Օ» եւ «է» տառերը բառամիջում փոխարինել «ո» եւ «ե» տառերով, ինչպէս՝ «անոթի», «պարտեզ», «երբեք» եւ այլն: Առաջարկուող փոփոխութեան նըպատակն է հեշտացնել նմանատիպ բառերի գրութիւնը, որովհետեւ դրանց մէջ «օ» եւ «է» հնչիւնները միանգամայն նըման են «ո» եւ «ե» տառերին, արտասանւում են գրեթէ միանման, որի պատճառով անհնարին է դառնում դրանք տարբերակելն ու իւրացնելը՝ երբ, ինչպէս գրել:

Տուեալ փոփոխութիւնն առաջարկւում է դժուարութիւնները վերացնելու համար եւ՝ խուսափելու սխալներից, քանի որ «ո» եւ «ե» բառամիջում հանդիպում են աւելի յաճախ եւ գրութեան առաւել ընդհանուր գործածութեան ձեւ են, քան «օ» եւ «է», որ հազուադէպ են:

Իսկ այն դէպքերում, երբ բառը ածանցաւոր է կամ բարդ, եւ նրա արմատը այդ ածանցաւոր կամ բարդ բառի մէջտեղում է եւ սկսւում է «օ»ով կամ «է»ով, դրանք պահպանում են իրենց նախնական տեսքը, ինչպէս, օրինակ, «ապ-օրինի», «միջ-օրէ-ական», «ան-է-ութիւն» եւլն.:

4. Ցանկալի է նաեւ երկնիչ «ոյ»ը, որ կարդում ենք «ույ», փոխարինել այս վերջին տեսքով՝ ըստ արտասանութեան, այսինքն գրել՝ «նույն», «լույս», «քույր» եւլն.:

Սակայն այս կէտն էական չէ: Նոյնքան արդարացի է «ոյ» գրութիւնը պահպանելը, որ ոչ միայն թիւրիմացութիւն չի յարուցում, այլեւ աւելի կարճ է:

Իսկ մեր ուղղագրութեան մէջ մենք ենթադրում ենք անհրաժեշտ փոփոխութիւններ կատարել այն դրոյթներում, որոնք մուծուել են աւելի շուտ տեսութեան ու համակարգի նկատառումներով, բայց չեն արդարացւում ոչ անհրաժեշտութեամբ, ոչ արտասանութիւնը ճշգրտելու նպատակով:

Այսպէս, մենք առաջարկում ենք.

1. Վերականգնել «իւ» եւ «եա»՝ մուծուած «յու»ի եւ «յա»ի փոխարէն, եւ գրել «իւղ», «արդիւնք», «մատեան», «եար», ներկայիս օգտագործուող «յուղ», «արդյունք», «մատյան», «յար» ձեւերի փոխարէն:

Նախկին «իւ», «եա» ձեւերը ոչ մի թիւրիմացութիւն, դժուարութիւն եւ անյարմարութիւն չեն յարուցում, ուստի եւ ոչ մի հիմք չկայ դրանք փոխելու:

2. Բառասկզբում վերականգնել «յ»ով գրութիւնը այժմեան «հ»ի փոխարէն եւ գրել «յանկարծ», «յաւիտեան» եւ ոչ «հանկարծ», «հաւիտյան»: Բառասկզբի այս «յ»ն տարբեր արտասանութիւն ունի. երբեմն յազագ, այլ դէպքերում՝ համր:

Եւ քանի որ այս արտասանուածքներից ոչ մէկը տիրող չէ ամէնուր, ապա հնարաւոր չէ փոխել գրութեան նախկին ձեւը:

3. Գործածել «է» եւ «օ» տառերը նաեւ բառավերջում «ե»ի եւ «ո»ի փոխարէն, գրել՝ «րոպէ», «ծայրէ ծայր», «տօ», «Կարօ», փոխանակ՝ «րոպե», «ծայրածայր», «տո», «Կարո»:

«Օ» եւ «ո», «է» եւ «ե» հնչիւնները ակնյայտօրէն տարբերակւում են բառավերջում եւ շեշտուելիս, հետեւաբար կարելի է դրանցից իւրաքանչիւրը գործածել իր տեղում:

4. Նոյն հիմունքով բառավերջում գործածել ինչպէս «ո», նոյնպէս եւ «օ», ինչպէս «ե», նոյնպէս եւ «է»՝ իրենց նըշանակութեամբ: Օրինակ, գրել՝ «հոր» եւ «հօր», «հօտ» եւ «հոտ», «վէր ընկնել» (այստեղ՝ ներքեւ) եւ «վեր բարձրանալ» (այստեղ՝ վերեւ), «սէր» եւ «սեր» եւլն.:

5. Օժանդակ բայի երկրորդ դէմքը գըրել «էք», եւ ոչ «եք»: «էք»ը համապատասխանում է արտասանութեանը, այնինչ արդի արտասանութեամբ «եք» կարդացւում է «յէք», որ հակասում է նրա սովորական արտասանութեանը:

6. Կարելի էր վերականգնել նաեւ հին «ոյ»երը չնչեղ վանկերում, ներկայիս «ույ»ի փոխարէն: Բայց այս կէտը էական նշանակութիւն չունի. կարելի է գըրել «լոյս» եւ «լույս»: Երկուսը եւս ունեն իրենց հիմքը (այդ մասին տես վերեւում):

Բերուած մեր առաջարկութիւնները անում ենք ուշադրութեան առնելով ուղղագրական իւրաքանչիւր դրոյթ, որ այժմ գործում է:

Ընդունելով մեր առաջարկները, արեւմըտահայերը միայն կը շահեն, ստանալով աւելի ճշգրտուած եւ արտասանութեանը համապատասխանող ուղղագրութիւն, կը խուսափեն այդ հարցում թիւրիմացութիւններից ու անորոշութիւններից: Քիչ չենք շահի նաեւ մենք՝ հրաժարուելով գրութեան որոշ ձեւերից, որ չեն բխում իրական պահանջներից եւ ունեն լոկ տեսական նշանակութիւն, չեն համապատասխանում բուն արտասանութեանը: Բայց, անշուշտ, կը շահենք, երկու կողմս, ստեղծելով միասնական հայկական ուղղագրութիւն՝ որպէս մեր ազգային միասնութեան հանդանակ:

Լոկ այդպիսի ուղղագրութիւնը բոլոր Հայերին հնարաւորութիւն կը տայ առանց դժուարութեան ու տարակոյսի ընթերցել ցանկացած հայերէն գիրք՝ ուր էլ տպագրուած լինի: Այդ գաղափարը այնքան վեհ է ու ցանկալի, որ նրա առջեւ պիտի մարի ամէն մի այլ նկատառում, յատկապէս տառակերութեան նկատառումները:

Միասնական ազգ – միասնական լեզու –միասնական ուղղագրութիւն:

«Գրական Թերթ»,
1998 թ. 9:
Թարգմանութիւն ռուսերէնից

ՍՓԻՎԱՔՈՎԻ ԵՒ ՄԵՐՍԻԷԻ ՆՈՒԷՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՈՂՆԱԾՈՒԾԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ

Դեկտեմբեր 7-ի երեկոյեան Փարիզի Կաւօ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր բազմութեամբ մը որ եկած էր ունկնդրելու երկու արժէքաւոր արուեստագէտներ. Ջութակահար Վլադիմիր Սփիվաքովը եւ դաշնակահարուհի Հելէն Մերսիէն որոնք բեմ կը բարձրանային ի նպաստ Երեւանի ոսկրածուծի կեդրոնին: Ձեռնարկը որ կազմակերպուած էր Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչին կողմէ, Հայկական ընկերակցութիւններու կոմիտէին գործակցութեամբ, կը վայելէր Հայաստանի նախագահին կնոջ՝ Տիկին Պ. Քոչարեանի հովանաւորութիւնը: Ան պատուոյ օթեակին մէջ տեղ գրաւած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի հետ:

Նուագահանդէսը սկիզբ առաւ վայրկեանի մը յոտնկայս լռութեամբ ի յիշատակ 1988-ի երկրաշարժին հազարաւոր զոհերուն, քանի որ նոյն օրը կը նշէր այդ դժխեմ թուականին 13-րդ տարելիցը:

Յայտագրին առաջին մասին մէջ երկու արուեստագէտները նուագեցին Պախի եւ Պէթհովէնի թիւ 2 եւ թիւ 5 դաշնակի եւ ջութակի սոնաթները. իսկ բ. մասը յատկացուած էր Սէզար Ֆրանքի սոնաթին: Երեք կտորներն ալ ինքնուրոյն երկխօսութեան մը առիթ եղան ջութակահարին գպայնութեան եւ դաշնակահարուհիին անթերի թէքնիքին միջեւ: Այնքան մեծ էր ստեղծուած խանդավառութիւնը որ աւարտին սրահը կը թնդար երկարատեւ ծափերով. Սփիվաքով ու Մերսիէ երեք կտոր ալ նուագեցին յայտագրէն դուրս. նախ Է. Պլոխի «Աղօթքը», Պրամսի Հունգարական պարը եւ Շուպէրթի «Վալս սանթիմանթալ»ը:

Ստեղծուած խանդավառութեան մէջ անկասկած կարեւոր ազդակ էր երկու արուեստագէտներուն սիրայօժար մասնակցութիւնը Հայաստանի ի նպաստ բարեսիրական ձեռնարկի մը. մանաւանդ որ պատրաստուած դեղեցկատիպ յայտագիրը երկուքին ալ կենսագրական նշումներու էջերուն մէջ կ'ըսէր որ նման մասնակցութիւններ բացառիկ երեւոյթ չէին անոնց համար:

Վլադիմիր Սփիվաքով 1975-էն ի վեր ԱՄՆ-ու, Եւրոպայի կեդրոններուն մէջ բազմաթիւ ելոյթներու տէր արուեստագէտ է, քաջ ծանօթ երաժշտական միջազգային ոլորտին: 1979-ին հիմնած է «Մոսկուայի վիրթիւէօզները» սենեկային նուագախումբը որուն հետ շրջած է ամբողջ աշխարհը: Բարեսիրական բազմաթիւ կազմակերպութիւններու անդամ արուեստագէտը 1994-ին իր հիմնարկը ստեղծած է, զարկ տալու համար երիտասարդ երաժիշտներու օգնելու, անոնց զօրակցելու գործին: Այդ հիմնարկին մէկ մասնաճիւղն ալ կը գործէ Երեւանի մէջ:

Հ. Մերսիէ կանուխ տարիքէն մտերմացած է դաշնակին. ուսանած է իր ծննդավայր Գանատայէն ետք Փրակայի, Վիէննայի, Նիւ – Եորքի, Ֆրանսայի երաժըշտանոցներուն մէջ: Մասնակցած է բազմաթիւ փառատօններու: Միշտ պատրաստակամ է մասնակցութիւն բերելու բարեսիրական նպատակներով կազմակերպըւած ձեռնարկներու: Համերգի աւարտին ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ, Կավօյի 5-րդ յարկը, ուր յաջորդաբար խօսք կ'առնէին դեսպան Է. Նալպանտեան եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԲԵՄԱԴԻՐ Ա. ԵՂՈՅԵԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Գանատահայ ծանօթ արուեստագէտ Աթոմ Եղոյեան որուն «Արարատ» ժապաւէնին տեսագրութիւնը աւարտած է վերջերս, երաժշտութեան ձայնագրութեան համար գացած է Հայաստան: Ան Դեկտեմբեր 7-ին ընդունուած է Մշակոյթի նախարար Ռ. Շառոյեանի կողմէ որ ուրախութիւն յայտնած է գործին պատրաստութեան փուլին խնկ դտած գնահատական արձագանգներուն եւ փափաքած որ արուեստագէտը Հայաստանի մէջ ալ տեսագրած է «Օրացոյցը», նոր ժապաւէններ պատրաստէ:

«Ինծի համար մեծ պատիւ է որ յաջողեցանք այս ժապաւէնը տեսագրել Գանատայի մէջ. երկիր որ ուժ եւ կարողութիւն տուած է ինծի եւ ուր շատ դրական են "Արարատ"ի մասին արժեւորումները» ըսած է Ա. Եղոյեան: Ան կարեւոր նկատած է հայ արուեստագէտներու դերակատարութիւնը:

ՕՍՔԱՐԻ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ՝ «ԼՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՆՈՒԱԳԸ»

Հայկական շարժանկարի պատմութեան մէջ առաջին անգամ Օսքարի մրցանակին ներկայացուած է բեմադիր Վիգէն Չալդրանեան «Լռութեան համանուագը» ժապաւէնը: Ան Երեւանի «Մոսկուա» սրահին մէջ ցուցադրուած է եւ ունեցած ութ հազար հանդիսատես: Հեղինակը արժանացած է պետական մրցանակի:

Արուեստագէտը Դեկտեմբեր 7-ին մամուլի ասուլիսով մը մանրամասնած է Օսքարի ներկայացման փուլերը: Այդ մասնակցութիւնը ունի նաեւ քաղաքական ազդակներ, քանի որ Հայաստան անկախ ըլլալով կրնայ իր արուեստը ներկայացնել միջազգային հրապարակին: Մինչդեռ, խորհրդային շրջանին նման բան կարելի չէր եղած: Յառաջիկայ Փետրուար 12-ին Օսքարի ակադեմիան պաշտօնական գրութեամբ մը Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան կը տեղեկացնէ թէ հայկական ժապաւէնին մասնակցութեան մասին որոշումը դրակա՞ն է, թէ ժխտական: Եթէ դրական ըլլայ, ֆիլմէն երկրորդ օրինակ մը կը ղրկուի ԱՄՆ եւ Մարտ 23-ին կը ներկայացուի միւս մասնակիցներու շարքին:

Հոլլիւուտի մէջ «Լռութեան համանուագ»ին առաջին ներկայացումը մեծ արձագանգ գտած է շարժանկարի, նաեւ արտադրողներու եւ ծանօթ դերասաններու շրջանակին մէջ: Գործը ներկայացուած է ամերիկեան «Ոսկեայ երկրագունտ» փառատօնին ուր Դեկտեմբեր 3-ին նախնական ցուցադրութիւն մը նոյնպէս մեծ արձագանգ ստեղծած է: Յառաջիկայ Փետրուարին ֆիլմը կը մասնակցի նաեւ Պէրլինի միջազգային փառատօնին:

ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԷՋ ԾԵԾԿՈՏՈՒՔ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Ջաւախքի Նինոծմինդայի շրջանի հայկական չորս գիւղերու երիտասարդներուն միջեւ տեղի ունեցած խմբական ծեծկռտուքի մը ընթացքին պայթած ձեռնառումբ մը պատճառ եղած է 14 հոգիի վիրաւորուելուն: Կռիւին ընթացքին գործածուած են մետաղէ ձողեր ալ:

ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երկրաշարժէն ի վեր 13 տարի անցած ըլլալով հանդերձ միայն Վանաձորի, Սպիտակի, Ստեփանաւանի մէջ բնակարանի հերթի ցուցակներուն մէջ 3200 ընտանիք կայ: Սակայն ստուգուած է որ նորակառոյց բնակարանները կիսով պարապ կը մնան: Մարզպետարանը որոշած է ասկէ ետք վեց ամիսէն աւելի անբնակ մնացած բնակարանները տրամադրել պէտք ունեցողներուն:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան վերանորոգուած սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, Ուսուցչաց Միութիւնը պատուած է վաստակաւոր կրթական մշակները: Նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Միութեան վարչութեան անդամներէն Ալիս Թիւթիւնճեան, կարճ ելոյթ մը ունեցած է Տիկին Իրմա Պօրուճու: Արտայայտուած է Լեւոն Շառոյեան: Ուղերձով մը հանդէս եկած է Ռ. Հատտէճեան, ելոյթ ունեցած է Շահան Արք., «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Պատրիարքը:

⁂

ԵՆԻԳԱՊՈՒԻ Եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, Թադէոս – Բարթուղիմէոս տօնակատարութեան առիթով, պատրիարքը պատրիարքական շքանշանով պատուած է Պոլսոյ չորս գրողներ՝ Զահրատ, Վարդ Շիկահեր, Զարեհ Խրախունի եւ Ռ. Հատտէճեան, անոնց ծննդեան 75-ամեակներուն առթիւ: Կոնդակներու ընթերցումէն առաջ, քարոզած է պատրիարքը վերլուծելով օրուան տօնին իմաստն ու կարեւորութիւնը: Կարօ Սարկաւագ կարդացած է ամէն մէկուն համար խմբագրուած կոնդակը, ապա, չորս շքանշանները յանձնուած են տէրերուն: Յաւարտ պատարագի, տեղի ունեցած է մաերիմ ճաշ մը: Եղած են ելոյթներ եւ գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ՆԱՐԼԸԳԱՊՈՒԻ (Պոլիս) Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին սիրոյ սեղան մը կազմակերպուած է պակասաւոր ու մարմնական թերութիւններ ունեցող մանուկներու ի նպաստ, Նախագահութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի եւ կազմակերպութեամբ ՋԻՊԷՔ նորակազմ մարմնին, որ առենէ մը ի վեր աշխատանք կը տանի տէր կանգնելու համար այդ երախաներուն: Այս մարմինը այժմ իր յատուկ յարկաբաժինը կը կառուցանէ Սուրբ Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցին մէջ: Նախ ելոյթ ունեցած է մարմնին ատենապետը՝ Սինայր Եըլտըզ, որ շնորհակալութիւն յայտնած է պատրիարքին, Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին հոգաբարձութեան: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Արք.:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Սանուց Միութեան մէջ Հայաստանցի նկարիչ Արթիւր Պապայեանի գործերը ցուցադրուած են Դեկտեմբեր 2-ին: 35 գործերը նաեւ վաճառքի դրուած էին եւ քանի մը ժամուան մէջ ծախուած են: Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը այս առթիւ ընդունելութիւն մըն ալ կազմակերպած էր:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Ս. Նշան Մայր Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, յաւարտ պատարագի բացումը կատարուած է երեք խաչքարերու: Հանդիսութեան նախագահած է Լիբանանի Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, որ կատարած է նաեւ օծումը: Խաչքարերուն բացումն ալ կատարած է Բիւզանդ Գէորգեան, որ իր քրոջ՝ Պերճուհի Գէորգեանի յիշատակին ըրած է նուիրատուութիւնը: Անմիջապէս յետոյ, կատարուած է շրջափակին մէջ գտնուող նորոգուած ու մարմարեայ յատուկ քանդակով գեղազարդուած աղբիւրին բացումը, որու նուիրատուներն եղած են Զպուքճեան քոյրեր իրենց ծնողած յիշատակին: Խաչքարին եւ աղբիւրին քանդակին հեղինակն է ճարտարապետ Վարանդ Ալեքսանդրըեան:

⁂

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կիլիկիոյ կաթողիկոսարանին «Կիլիկիա» Թանգարանը Նոյեմբեր 8-ին այցելութիւն մը կազմակերպած էր ԼՕԽ-ի Շրջանային Վարչութիւը, որու մասնակցած են շուրջ 100 ԼՕԽ-ականներ եւ բարեկամներ: Դաստիարակչական յանձնախումբին անունով խօսք առած է Լիւսի Թօփալեան, որ նշած է թէ՝ «այս ձեռնարկը կազմակերպուած է, որպէսզի հայ կինը նախ ինք ծանօթանայ մեր մշակոյթին արժէքներուն, ապա գանոնք ծանօթացնէ իր ընտանիքին, շրջապատին եւ աշխարհին»: Այցելուները դիմաւորած է Յուսիկ Աբեղայ Մարտիրոսեան, որ ամփոփ գիծերու մէջ Թանգարանին պատմականը ըրած է:

⁂

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ Ռուսական Մշակութային կեդրոնին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, երաժշտական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լեւոն Շանթ մասնաճիւղին: Ելոյթ ունեցած են Համըլէ Շաքուրի խումբը եւ Համազգայինի Այնճարի «Պարոյր Սեւակ» մասնաճիւղի Կոմիտաս երգչախումբը: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի ատենապետ՝ Միհրան Ղազարեան, որ հակիրճ կերպով բացատրած է հայ – արաբական յարաբերութիւններու կարեւորութիւնը: Խօսք առած է Նախարար տոքթոր Պարիա Քուտսին: Երաժշտական բացատրական մը ներկայացուցած է Սուրիոյ հեռատեսիլի խօսնակ Վահէ Թեմիզճեան: Ապա, տեղի ունեցած է համերգը:

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Փրոմընատ պանդոկի սրահին մէջ Նոյեմբեր 24-ին, բացուած է ԼՕԽ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) ցուցահանդէս – վաճառքը հայկական ձեռագործներու: Ձեռնարկին նախագահած է Սօսի Ջիլինկիրեան: Լիբանանահայոց առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս եւ Սօսի Ջիլինկիրեան կատարած են բացումը, Լիբանանի եւ Հայաստանի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, ԼՕԽ-ի ձեռարուեստի յանձնախումբի անունով խօսք առած է Սօսի Պօյաճեան, ներկայացնելով ձեռարուեստի աշխատանոցին հակիրճ պատմականը, անոր հիմնադրութեան (1976) թուականէն: Խօսք առած է Գեղամ Եպիսկոպոս որ գնահատած է ԼՕԽ-ի տարած աշխատանքը: Ցուցադրուած են հայկական ձեռարուեստի ամէնէն նուրբ աշխատանքներէն օրինակներ, ինչպէս՝ ասեղնագործ Մարաշի, Այնթապի, Ուրֆայի, Վանի գործերով պատրաստուած սեղանի զանազան չափի ծածկոցներ, թաշկինակներ, բարձեր, պատի զարդեր եւ այլն, եւ այլն:

Մարզական լուրեր

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Յունաստանի Փաթրա քաղաքին մէջ Դեկտեմբեր 6–9 տեղի ունեցած է ըմբշամարտի յունահռոմէական ոճի աշխարհի ախոյենութիւնը:

Հայաստանի ներկայացուցիչներէն՝ 63 քկ. դասակարգի մարզիկ Վաղինակ Գալըստեան նուաճած է աշխարհի ախոյեանի տիտղոսը ու արժանացած ոսկի մետալի: Հայաստանցի այլ ըմբիշ մը՝ Կարէն Մնացականեան (58 քկ.) ալ միայն եզրափակիչ մրցումին պարտուելով շահած է արծաթէ մետալ: Հաշուեկշիռը աւելի քան դրական է նկատի ունենալով որ Հայաստան կը մասնակցէր միայն հինգ ներկայացուցիչներով:

⁂

ԹԷՆԻՍ

Թէնիսի արհեստավարժներու միութիւնը հրապարակած է 2001 մրցաշրջանի 100 լաւագոյն մարզիկներու ցանկը: Անոր մէջ կան երեք Հայեր. նախ, անշուշտ Աղասի, որ կը գրաւէ Գ. դիրքը 704 միաւորով: Իսկ Արժանթինահայ Դաւիթ Նալպանտեան 70-րդ է 98 միաւորով որ իր ետին կը թողու մարզաէքրներուն աւելի ծանօթ անուն մը՝ Սարգիս Սարգըսեանը, որ սակայն այս տարի միայն 88 կէտ շահած ըլլալով կը գտնուի դասաւորման 74-րդ աստիճանին վրայ: Գլուխը կը գտնուի Լէյթըն Հըուիթ 873 միաւորով, երկրորդ է Կուսթավօ Քուէրթէն 771 միաւորով:

⁂

ԹԷՔՎԱՆՏՕ

Իրաքի մայրաքաղաք Պաղտատի մէջ տեղի ունեցած միջազգային մրցաշարքին Հայաստան մասնակցած է եօթը մարզիկներով: Անոնցմէ ոչ մէկը ձեռնունայն վերադարձած է Հայաստան: Արդարեւ եօթն ալ շահած են մետալներ, որոնցմէ երկուքը ոսկի:

⁂

ՃԱՏՐԱԿ

Միխայիլ Պոտվիննիկի յիշատակին Մոսկուա տեղի ունեցած մրցաշարքին Կ. Գասպարով յաղթած է Վլ. Գրամնիկի 6,5 – 3,5 արդիւնքով:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԶ.

ԽԱՑԻԷՆԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ

– Հիմա այդ մասին տեղեկութիւն պիտի տամ, բայց կը խնդրեմ, պէ՛յ էֆէնտի, հաճեցէք գիս մտիկ ընել, քիչ մը առաջ ըսած խօսքերս երեւակայական չեն, եւ դաւադրութիւնը գոյութիւն ունի:

– Ո՞ւր տեղ:

– Ամերիկայէն յատկապէս Հնչակեաններ ճամբայ հանուած են, ասկէ հինգ ամիս առաջ, որպէսզի այստեղ գան եւ Քէօսթէնճէի ժողովին որոշումը գործադրեն:

– Ի՞նչպէս կրնան գալ, քանի որ ճամբաները գոց են:

– Պէ՛յ էֆէնտի, դուք ինէ աղէկ գիտէք, որ հազար տեսակ միջոցներ կան գալու կամ երթալու համար. կաշառք, կեղծ անցագիր, փախուստ, ծպտում եւայլն:

– Այդ մարդիկը արդէն իսկ եկա՞ծ են, թէ՞ պիտի գան:

– Կրնայ ըլլալ, որ եկած ըլլան, կրնայ ըլլալ, որ տակաւին հասած չըլլան, որովհետեւ բաւական մեծ շրջան մը ընելով պիտի ճամբորդեն. Նախ Զուիցերիա պիտի երթան, յետոյ Պուլկարիա պիտի անցնին եւ հոնկէ պիտի գան Պոլիս:

– Կը տեսնեմ, որ մանրամասն տեղեկութիւն ունիս:

– Դեռ ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ կրնամ տալ, – պատասխանեց լրտեսը յաղթական ձեւով:

– Խօսեցէ՛ք, տեսնեմ, – ըսաւ Րէշատ պէյ:

– Այս մարդիկը իրենց հետ կը բերեն նաեւ ինչ որ պէտք է իրենց ծրագիրը գործադրելու համար:

– Այդ խօսքով ի՞նչ կ'իմանաս:

– Այսինքն, պայթուցիկ նիւթեր, ռումբա եւ այլն:

– Ի՛նչ կ'ըսես, – գոչեց միւսը յուզուած, – բայց այդ ըսածներդ շատ ծանրակշիռ բաներ են, միայն թէ իրողութի՞ւն է, թէ՞ պարզապէս ենթադրութիւններ:

– Եթէ ենթադրութիւններ ըլլային՝ ձեր վսեմութիւնը զբաղեցնելու պիտի չհամարձակէի:

– Ապացոյցներ ունի՞ս:

– Այո՛, ունիմ, – պատասխանեց լրտեսը հաստատ շեշտով մը:

Եւ հանդիսաւոր կերպով գրպանէն հանեց Տրդատի ուղղուած նամակը:

Րէշատ պէյ, որ իբրեւ Սանասարեան վարժարանի նախկին աշակերտ, լաւ գիտէր հայերէն լեզուն, թուղթը առաւ եւ մեծ ուշադրութեամբ կարդաց:

Երբ ընթերցումը աւարտեց, ըսաւ.

– Շատ թանկագին տօքիւման մը ձեռք անցուցած ես:

– Ես ալ այնպէս կ'ըկարծեմ:

– Ինչպէ՞ս կրցար այս թուղթը ձեռք բերել:

– Այս նամակին գոյութիւնը իմացած էի անուղղակի միջոցներով, – պատասխանեց լրտեսը, – վերջապէս մեծ դժուարութեամբ կրցայ գտնել, բաւական զոհողութիւն ընելով:

– Ի՞նչ զոհողութիւն, – հարցուց Թուրք պաշտօնեան:

– Առանց դրամի կարելի՞ է գործ տեսնել, հիմա կը մնայ նամակին տէրը գտնել, այդ Տրդատը: Դժբախտաբար այդ մասին որեւէ հետք չի կայ, այդ անունով Հնչակեան ալ չեմ ճանչնար կոր:

– Ես կը ճանչնամ, նոյնիսկ շատ ուզեցինք ձերբակալել, չյաջողեցանք եւ սա եզրակացութեան հասանք, թէ Պոլսէն մեկնած ըլլալու է: Այդ երիտասարդը շատ վտանգաւոր մէկն է, իրեն դէմ տասկալի կասկածներ կան:

– Ի՞նչ կասկած:

– Կը կարծուի, թէ ինք ու իր մէկ ընկերը վարպետութեամբ Թակարդի մէջ ձգած են մեր Արշակ էֆէնտին եւ սպաննած է:

– Այդ մարդը ապատճառ գտնելու է:

– Ինչպէս ըսի, մենք իրեն դէմ այլեւս հետապնդումը դադրեցուցած ենք այն համոզումով, որ Պոլիս չգտնուիր, բայց հիմա կը տեսնեմ, որ պէտք է վերսկսիլ մեր խուզարկութիւնները եւ շատ լուրջ կերպով: Այս նամակը թող իմ քովս մընայ:

– Շատ աղէկ, պէ՛յ էֆէնտի:

– Քանի, որ հինգ ամիսէ ի վեր գրուած է ասիկա, շատ հաւանական է, որ Ամերիկայէն ճամբայ ելլելիք մարդիկը արդէն իսկ յաջողած են Պոլիս գալ, իրենց պայթուցիկ նիւթերով:

– Շատ հաւանական է:

– Այն ատեն կրնայ մէկ ժամէն միւսը մեծ աղէտ մը պատահիլ: Պէտք է անմիջապէս երթամ Պէտրի պէյը տեսնեմ եւ հետը խորհրդակցիմ, դուն գնա՛ եւ աշխատէ, որ սա Տրդատին հետքը գտնես, եթէ յաջողիս՝ վստահ եղիր, որ ապագադ ապահոված ես:

– Ամէն ջանք պիտի ընեմ յաջողելու համար:

– Յաջողութիւն ուրեմն:

Լրտեսը ոտքի ելաւ, բայց կարծես կը վարանէր մեկնելու: Րէշատ պէյ այս վարանումը նշմարեց:

– Ուրիշ ըսելիք մը ունի՞ս, – հարցուց:

– Ձեր վսեմութիւնը կարծեմ պէտք եղած ուշադրութիւնը չնուիրեց քիչ մը առաջ ըսած մէկ խօսքիս:

– Ի՞նչ էր տեսնենք:

– Ձեր վսեմութեան ըսի, որ այդ թանկագին նամակը ձեռք ձգելու բաւական մեծկակ նիւթական զոհողութիւններ ըրած էի:

– Միտքս է, միտքս է, – գոչեց միւսը, այդ մասին հիմա պիտի խօսիմ Պէտրի պէյին, եւ ապահով եղիր, որ քու ըրած զոհողութիւններէդ շատ աւելին պիտի ստանաս:

– Շատ շնորհակալ եմ:

– Դուն վաղը առտու եկուր զիս տես, ու այն ատեն հաշիւդ կը տեսնենք:

– Ես ատոր խօսքը անգամ չէի ըներ, եթէ նիւթական անձկութեան մէջ չգըտնուէի, բայց գիտէք, թէ հիմա որչա՜փ դժուար է ապրիլը մանաւանդ ընտանիքի տէր անձերու համար:

– Այդ ի՞նչ խօսք է, անձկութեան մէջ ըլլաս կամ չըլլաս, քանի որ ծառայութիւն մը կը մատուցանես՝ պէտք է, որ վարձքդ առնես:

Լրտեսը կրկին շնորհակալութիւն յայտնեց եւ այս անգամ ապահովուած մեկնեցաւ:

(Շար. 124)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անիէուէն, Տիկին Մարի Ծառուկեան իր ամուսնոյն, զաւակներուն, ծնողքին եւ եղբօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընէ·

Սամուէլ – Մուրատ վարժարանի չաւթօրեայ դասընթացքներուն 1000 Ֆր·, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին 1000 ֆրանք, Կապոյտ Խաչի Անիէուի մասնաճիւղին 500 Ֆր·, Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցին 500 Ֆր·, Ալֆորվիլի Ս· Մեսրոպ կրթարանին 500 Ֆր·, Իսիի Թարգմանչաց դպրոցին 500 Ֆր· (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1000 ֆրանք «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Anahid»**
de St-Maurice de Beynost

vous invite à

L'Arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne

le Dimanche 23 décembre à 15h

à la Salle des Fêtes

le Père Noël distribuera des cadeaux
à tous les enfants présents

* * * * * * * * * * * * * *

Et pour la réussite de cet événement
nous comptons sur votre présence

* * * * * * * * * * * * * *

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օդափոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9-ին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը կը սգայ իր վաստակաշատ երէց ընկերուհի՝ Զարուհի Հիւսեանի (ծանօթ «Մամիկ» անունով) մահը եւ այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի, 300 ֆրանք կը նուիրէ Հ· Յ· Դ· Նոր Սերունդի Տէսինի խումբին:

Fabriqué & Distribué par Cepovett S.A
150, ancienne route de Beaujeu
GLEIZÉ BP 421
69653 VILLEFRANCHE/SAÔNE CEDEX
Tél : 04 74 62 47 00 - Fax : 04 74 68 20 09

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur Maison de retraite de l'Eglantier 7, rue de l'Eglantier 95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎ 01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«U N E B E T E S U R L A L U N E»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER, mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

ՓԱՐԻԶԻ Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն· –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա· Քհնյ· Պզըլըզեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX
présente

Concert du 1700ème anniversaire de l'Arménie Chrétienne

ENSEMBLE LYRIQUE D'ISSY
Oeuvres de **Haendel, Bach, Mozart, Servantzdiantz, Khatchatrian**

CHORALE DE L'EGLISE EVANGELIQUE ARMENIENNE
Chants liturgiques
Oratorio Աւարայրի Արծիւը – L'Aigle d'Avaraïr
pour solo, chœur et orgue de **Jean Boranian** — Soliste: **Baghdassar Ohanian**

Dimanche 16 décembre à 16 heures 30
à l'Oratoire Saint Nicolas
6, rue Vaudétard — Issy-les-Moulineaux — Métro: Corentin Celton

au profit de l'association humanitaire «Espoir pour l'Arménie»

Réservations: 01 47 36 02 50 P.A.F. : 100 FF (15,24 euros)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
MARDI
18 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.321 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.321

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱՄՆ-ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԵՐԵՒԱՆ ԱՅՑԸ

ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը Տ. Ռամսֆէլտ Հայաստան տեւած իր կարճ այցելութեան ընթացքին (Դեկտ. 15) հաստատած է որ թիւ 907 բանաձեւին սառեցումը պիտի ընդլայնէ Հայաստանի եւ իր երկրին միջեւ զինուորական գործակցութիւնը: Ան աւելցուցած է թէ Ուաշինկթըն կ'ուզէ վարձատրել կովկասեան այն երեք պետութիւնները՝ Հայաստանը, Ատրպէյճանը եւ Վրաստանը, որոնք իրենց օդային տարածքը տրամադրեցին ԱՄՆ-ու Աֆղանիստանի պատերազմին առթիւ:

Ամերիկացի նախարարը Երեւանի մէջ տեսակցութիւններ ունեցած է նախագահ Քոչարեանի եւ իրեն պաշտօնակից Ս. Սարգսեանի հետ: Ռամսֆէլտ յայտնած է թէ խօսած են ահաբեկչութեան դէմ պատերազմին մէջ փոխադարձ դերերու ու պատասխանատուութեանց մասին, իսկ Ս. Սարգսեան ալ կրկնած է թէ Աֆղանիստանի պատերազմին մէջ Հայաստան թիկունք կը կանգնի Միացեալ-Նահանգներուն:

Բաքուի մէջ ալ, նախագահ Ալիեւ ամերիկացի նախարարին յայտնելով հանդերձ թիւ 907 բանաձեւին սառեցման որոշումին առթիւ իր գոհունակութիւնը աւելցուցած է թէ սակայն յուսախաբ է այդ որոշումին գործադրութեան ուշացումէն:

Ռամսֆէլտ կարճատեւ այցելութիւն մըն ալ տուած է Թիֆլիս:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15/17)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան տարեվերջի օրերուն երեք կարեւոր ճամբորդութիւն կը կատարէ. Դեկտեմբեր 17-18-ին կը գտնուի Մոսկուա, 19-22 Թոքիօ, իսկ 25-27 Թեհրան: Մոսկուայի մէջ ան հանդիպում կ'ունենայ Վլ. Պուտինի, վարչապետ Մ. Կասեանովի հետ: Թոքիոյի մէջ զինք կ'ընդունին վարչապետը, կայսրը, Ռ. Քոչարեան կ'այցելէ խորհրդարան ու հանդիպումներ կ'ունենայ քաղաքական, տնտեսական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ: Թեհրանի այցը պաշտօնական այց է որուն ընթացքին Ռ. Քոչարեան հանդիպում կ'ունենայ Իրանի նախագահին, հոգեւոր առաջնորդին, հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ:

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի մամուլի բանբերը մամուլի ասուլիսի մը, ըսած է թէ ան միշտ խրախուսած է տարբեր մակարդակներով հայեւթուրք յարաբերութիւններու, շփումներու հաստատումը: Իսկ յանձնախումբին քայքայման մասին ըսած է թէ պետութիւնը երբեք խոչընդոտած չըլլալով հանդերձ այդ գործունէութիւնը, անոր դադրեցումը կանխատեսելի էր:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). –

1700-ամեակի շրջագօտին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. հովուական այցելութեամբ Հարաւային Ֆրանսա գտնուեցաւ Դեկտեմբեր 11-էն 15: Չորս օր, որոնցմէ մէկը տրամադրեց Սէն-Ռաֆայէլի, Գաննի եւ Նիսի Հայերուն:

Ընդունելութեան յանձնախումբը պատրաստած էր, Մարսէյլի համար, շատ խիտ յայտագիր մը, որուէ եկեղեցի, վարժարան, միութիւն կամ հաստատութիւն զանց չառնելու մտահոգութեամբ եւ նոյն ատեն պատասխանելու՝ տեղական իշխանութիւններու հրաւէրներուն եւ էքիւմէնիք հանդիպումներուն: Կաթողիկոսը կրցաւ յարգել յայտագիրը ժամը ժամին: Միայն երկու եկեղեցի զրկուեցան Գարեգին Բ.ի այցելութենէն՝ Սէն Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս-Բարթուղիմէոս եւ Բոմփ. Ֆրէզի Ս. Կարապետ եկեղեցիները, հետեւանք ձիւնին, որ տեղաց Մարսէյլի վրայ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 14-ի վաղ առաւօտեան: Այս եկեղեցիները կը գտնուին Մարսէյլի հիւսիսային արուարձանները եւ կառուցուած են բարձունքներու վրայ:

Կաթողիկոսին շքախումբին մաս կը կազմէին Գիւտ Արք. Նագդաշեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակ Արեւմտեան Եւրոպայի, Գարեգին Արք. Պեքճեան՝ Առաջնորդ Գերմանիոյ Հայոց, Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան՝ Առաջնորդական փոխանորդ Արարատեան Թեմի, Վազգէն Արդ. Նանեան՝ դաւազանակիր, Էտ. Նալպանտեան՝ Ֆրանսայի մօտ Հայաստանի դեսպանը, Ռազմիկ Մելքոնեան՝ Կրօնից Խորհուրդի նախագահը, Վահագն Աթապէկեան՝ Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան Ա. քարտուղարը: Այս շքախումբը ընդունեցաւ եւ առաջնորդեց Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան՝ Կաթողիկոսական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի:

Երեք օրերու ընթացքին Գարեգին Բ. այցելեց եօթը եկեղեցի. Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի, Լա Սիոթայի Ս. Փրկիչ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ, Սէն-Լուի Ս. Գէորգ, Սէնթ Մարկրիթի Ս. Աստուածածին եւ Պլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ: Հանդիպում ունեցաւ եկեղեցիներու վարչութեանց ներկայացուցիչներու եւ հոգեւոր հովիւներու հետ: Մասնակցեցաւ հանդիսաւոր արարողութեան մը Սէն Վիքթոր Աբբայարանը, Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս՝ Պերնար Փանաֆիէօյի եւ Աբբայարանի հոգեւոր հովիւ՝ Հ. Փիէր Պրինէի հրաւէրով: Նախագահեց համայնքային համերգի մը, Սէն Միշէլ Եկեղեցին, ուր ելոյթ ունեցան «Սահակ-Մեսրոպ» երգչախումբը, ԺԱՖ-ի «Սասուն» նուագախումբը, «Գեղամ» նուագախումբը: Ի պատիւ Կաթողիկոսին տրուեցաւ պաշտօնական հացկերոյթ, Լա Մէռ ճաշարանը, ներկայութեամբ Փրովանս – Ալփ – Քոթ տ'Ազիւրի Շրջանի երեսփոխան-նախագահ՝ Միշէլ Վոզէլի, Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհ. Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան-Նոէլ Կեռինիի, Մարսէյլի ծերակուտական-քաղաքապետ՝ Ժան-Գլօտ Կոտէնի ներկայացուցիչ՝ երեսփոխան Ռոլան Պլումի, Շրջանի նահանգապետի դրասենեակի տնօրէն՝ Մարք Ֆրանի եւ այլ տեղական անձնաւորութիւններու: Գարեգին Բ. ներկայ եղաւ մասնաւոր (փրիվէ) ընթրիքի մը, կարգ մը «ընտրուած» անձերու հետ: Կաթողիկոսը այցելեց Հ.Բ.Ը. Միութեան հաւաքավայրը, Համազգայինի դպրոցը ուր ոգեւորուեցաւ ու ոգեւորեց աշակերտութիւնը, ԺԱՖ-ի ակումբը: Նոյնպէս, Հայ Մշակոյթի Տունը, ուր զինք ողջունեցին հաւաքարար 14 միութիւններ՝ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը իր չորս մասնաճիւղերով, Հ.Յ.Դ. Կոմիտէն, Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդը եւ Պատանեկան Միութիւնը, Հայ Դատի Յանձնախումբը, Հ.Մ.Ը.Մ. Արծիւ Մարզական Միութիւնը, Փրովանս-Արմէնի Միութիւնը, Էտուար Տէրվիքլեան Երիտասարդաց խումբը, ԱՍԱՖ Միութիւնը, ԱՐԱՄ Միութիւնը, «Հայաստան» Հիմնադրամի Հարաւի Շրջանը:

Գարեգին Բ. շատ ջերմ ընդունելութիւն գտաւ Պուշ-տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Ժան-Նոէլ Կեռինիի մօտ եւ Մարսէյլի քաղաքապետին՝ Ժան-Գլօտ Կոտէնի: Երկու առիթներով ալ առանձին զրոյցներէ ետք, Կաթողիկոսը մեծ յարգանքի արժանացաւ պատուոյ դահլիճներուն մէջ, ներկայութեամբ համապատասխան իշխանութեանց անձնաւորութիւններու եւ նկատելի թիւով Հայերու. Մարսէյլի քաղաքապետը տրամադրեց իր անձնական կառքը, եւ երկու գիշեր հիւրընկալեց քաղաքապետարանի սեփական «վիլլա»-յին մէջ:

Գարեգին Բ. իր յաջորդական ելոյթներուն ընթացքին, երբեմն ինքնաբուխ, երբեմն նօթերով, երբեմն ալ գրաւոր, արտասանեց շնորհակալութեան, երախտագիտութեան խօսքեր տեղական իշխանութիւններուն եւ Ֆրանսային, ոգեկոչեց Հայերուն պատմական կապերը Փրովանսի, Մարսէյլի և Ֆրանսայի հետ, ընդգծեց հայ գաղութներու յաջողած համարկումը եւ բերած ներդրումը Ֆրանսային, վերյիշեց 1915-ը եւ այդ ցեղասպանութենէն վերապրողներու ճանապարհը եւ անշուշտ Ֆրանսայի կողմէ ճանաչումը Հայերու ցեղասպանութեան: Խօսեցաւ 1700-ամեակի ոգիին, Հայաստանին այսօր գործնապէս աջակցելու անհրաժեշտութեան (գուցէ վաղը ուշ կը լինի) մասին, քաջալերեց հաւատարիմ մնալ հոգեկան, մշակութային արժէքներուն, հաւատքը զօրացնել, հրաւիրեց ժողովուրդը յաճախ այցելել հայրենիք եւլն...:

Գարեգին Բ. Կաթողիկոս Մարսէյլ իր հովուական այցելութիւնը աւարտեց հայրապետական պատարագով մը, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 15-ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին, որ լեցուած էր: Կարգ մը քրիստոնեայ քոյր Եկեղեցիներու առաջնորդ պետերը, Հայ Եկեղեցւոյ (Աւաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական) հոգեւոր դասը ներկայ եղան: Այս առթիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պանակէ մը նուիրեց Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանին եւ սկիհ մը՝ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ:

Պատարագի աւարտին Գարեգին Բ. ծաղկեպսակ մը զետեղեց Եկեղեցւոյ բակը կառուցուած Նահատակաց յուշարձանին եւ արտասանեց Հոգւոցը:

Գարեգին Բ. վերջին ճաշ մը ընելէ յետոյ ընդունելութեան յանձնախումբին եւ հոգեւոր դասին հետ, տուաւ իր վերջին օրհնութիւնները, հրաժեշտ առաւ բոլորէն եւ մեկնեցաւ Լիոն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԱԼ ՔԱԻՏԱ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ ԲԱՅՑ ՄԻՇՏ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԸ

Դեկտեմբեր 16-ին, Թորա Պորան, թալիպաններու վերջին բերդը ինկած էր, ըստ մուճահետիններուն 200 թալիպաններ սպաննուած էին, բայց, չէր գտնուած Պէն Լատէնը եւ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը՝ Գոլին Փաուըլ կը խոստովանէր. – «Իսկապէս չենք գիտեր թէ ո՞ւր է: Փախուստի մէջ է: Ոչ մէկ պատճառ կայ խորհելու թէ սպաննուած է կամ գերի ինկած»: Հակաթալիպաններու երեք հրամանատարներէն մէկն ալ՝ Հաճի Զաման յայտարարած է թէ Պէն Լատէն Թորա Պորա չէր եւ թէ քարայրներու հետազօտութիւնները արդիւնք չէին տուած: Ըստ իրեն Ալ Քաիտայի մարտիկները լեռները փախած էին, դէպի Փաքիստան: ԱՄՆ-ու Պաշտպանութեան նախարարը անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Աֆղանիստան, Դեկտ. 16-ին եւ յայտնած թէ կը նախատեսէ 3000-էն 5000 հոգինոց միջազգային ուժ մը, բաղկացած 4 – 5 երկիրներու զօրքերէ, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ եւ որուն Ամերիկա չի մասնակցիր: «Անսասան ազատութիւն» գործողութեան հրամանատարը՝ զօրավար Ֆրանքս կ'ըսէ թէ ժամանակ պէտք է գտնելու համար Պէն Լատէնը եւ կը մերժէ հաստատել ամերիկեան մամուլի այն լուրը ըստ որուն ամերիկացի զինուորականները Պէն Լատէնի ձայնը լսած կ'ըլլան, քանի մը օր առաջ, ան ձայնասփիւռէն հրահանգներ կու տար Ալ Քաիտայի մարտիկներուն: Ան ըսած է. – «Վստահ չենք որ Ուսամա Պէն Լատէնն է»:

Փաքիստանի մէկ հիւանդանոցին մէջ, երեք օր է որ վիրաւոր մը կայ, 21 տարեկան, որ կ'ըսէ թէ ֆրանսացի է, բայց, անցագիրը կորսնցուցած է: Կը կարծուի որ աւելի քան 70 օտար վարձկաններ կան Փաքիստան:

Արաբական աշխարհի մէկ մասը կը կասկածի Պէն Լատէնի տեսերիզի վաւերականութեան վրայ: Գրաւոր մամուլը լայն արձագանգ չէ տուած, բայց, հեռատեսիլի բազմաթիւ կայաններ, ներառեալ Քաթարի Ալ – Ճազիրան սփռած են: Նոյն երկրին «Ալ – Շարք» թերթին համաձայն, տեսերիզը ճշմարտութիւնը չի յայտնաբերեր, ընդհակառակն աւելի կը շեշտէ առեղծուածը: Լիբանանի «Աս – Տիար» օրաթերթին համար, Ուաշինկթըն այդ տեսերիզը սփռած է արդարացնելու համար Պէն Լատէնը սպաննելու իր վճռակամութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ կարեւոր ճառ մը արտասանեց Կիրակի, Դեկտեմբեր 16-ին, բայց Իսրայէլը գոհ չմնաց: «Խօսքերը չեն բաւեր» ըսաւ Շարոն, որ արարքներ կ'ուզէ: Արաֆաթ կոչ ըրաւ որ վերջ տրուի անձնասպանական ոճրագործներուն եւ շեշտեց. – «Նիւ-Եորքի իրադարձութիւններէն ի վեր, հասկցանք որ փոփոխութիւններ պատահած են, միջազգային բեմին վրայ: Կոչ կ'ընեմ որ դադրին բոլոր գործողութիւնները: Որոշումն է զոր առինք, պիտի հետապնդենք անոնք որոնք դէմ գործեն այս հրահանգներուն»: Վերջաւորութեան, Արաֆաթ անգամ մըն ալ հրաւիրեց իր ժողովուրդը համբերատար ըլլալու եւ ժամադրութիւն տուաւ Երուսաղէմ:

ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-Ը, Դեկտեմբեր 16-ին

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԱԼԷԼՈՒԻԱ, ԱԼԷԼՈՒԻԱ

Առաջին Մեծ Պատերազմին, այն ահաւոր օրերուն էր: Պոլիսը կը պոռթկար թշուառութեամբ եւ ուտելիքներու առատութեամբ: Ալրուսաի գիները աներեւակայելի բարձրութեան հասան: Ուտելիքները կը փճանային մնալով եւ կը թափուէին: Անկարող Թուրքերը չէին կրցած կազմակերպել քաղաքին պարենաւորումը:

Ժողովուրդը անօթութենէն կը մեռնէր: Տուներուն մէջ, տարիներէ ի վեր միս կապած մայրիկները, մամիկները նիհարցան, նիհարցան, մէկ մէկ բարակ կին դարձան, եւ այդ օրերուն, առաջին անգամ ըլլալով սորվեցան, մէկ մէկ սեւ շալ գլուխնին, իրիկունները իրենց տուներէն ելլելով, շուկայ սպրդիլ, աժան բան մը ճանկելու եւ ուրախացած տուն գալ, եփելու համար:

Այդ օրերուն, խնայողական կերակուրներ ստեղծուեցան, ուր մէկ հաւկիթը մէկ սան ալիւրին մէջ խառնելով, երեւակայութեան ուժին հետ միասին, շատ համով եւ խոշոր ճաշ մը սեղան կուգար...:

Երբեմն լուր կ'ելլէր թէ միս կամ ձուկ պիտի բաշխուի: Այդ օրերուն կատաղի կռիւ կը մղուէր մսավաճառին խանութին առջեւ: Եւ մատով կը ցուցնէին անոնք, որ յաջողած էին, քանի մը դահեկանով յափշտակուած, կասկածելի միսի կտոր մը, կամ աւրուած ձուկ մը մտցնել տունէն ներս: Իսկ շաքար եթէ բաշխուէր, եկեղեցին ղոհունակութեան համար վառուած մոմերուն թիւը չափազանց կը շատ-նար...:

Միայն կար, ամէն օր բաշխուած, հաց մը: Բայց շինուած էր, ո՛չ թէ Աստուծոյ շնորհած ցորենէն եւ ալիւրէն, այլ շաղախուած էր քարով, աւազով, թեփով եւ Թուրքերուն ահաւոր դեղին մաղձով...:

Այդ օրերուն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար աստուածաշնչական էակ մը:

Ամէնէն հեռուներէն կ'երեւար ան, երբ իր պարթեւ հասակը ցցած երկինքին, մազերը եւ մօրուքը չորս հովերուն, հաստ ցուպ մը ձեռքը, հսկայի չափաւորեալ եւ քոշոր քայլերով կը յառաջանար, արեւոտ ու փոշոտ լայն ճամբաներուն վրայէն...:

Անոր գլուխը կը նմանէր առաքեալի մը գլուխին: Լայն, բարձր, անհասանելի ճակատ մը, ուրկէ ուղիղ ու հպարտ, ծագում կ'առնէր քիթը, ամբողջ ճարտարապետութիւն մը ինքնին, լայն, զօրաւոր ու կամարաձեւ կերտուածքով:

Աչքերը, կապտորակ կանաչով մը, իրենց դէպի ներս հայեացքով, մեծ երազատեսներու նայուածքը ունէին: Անոնք նաեւ մանուկի աչքեր էին, շուտով ուրախացող, հաւատաւոր եւ արտասուքը բիբերուն ծայրը պատրաստ...:

Յետոյ կար բերանը, կաս – կարմիր շրթունքներով եւ վարդապետի ներող ու զմայլող ժպիտով: Եւ ան միշտ մեղեդի մը ունէր այդ շրթունքներուն վրայ:

Դէմքը, նեղ ու ազնուական կտրուածքով, ծածկուած էր ալեխառն երկարող մօրուքով մը, որ կը ծեծէր անոր ուժեղ ու լայն կուրծքը, զրահի մը պէս:

Ձեռքերը խոշոր էին, լայն ոսկորներով, քարոզիչի շարժումներով: Եւ ոտքերը, ահագին ու ծանր, յատկանշական խոր հետքեր կը թողէին փոշիին մէջ, երբ անիկա, առասպելական էակի մը պէս, կը յառաջանար Սկիւտարի լայն ճամբաներէն...

Այդ օրերուն, Սկիւտարի փողոցներուն մէջ, փոքրիկ հացավաճառները իրենց ծախածները կը փաթթէին պատռելով նեղ ու փայլուն թուղթով տպագրուած գրքի մը էջերը: Կարդալ գիտցող հայ պնորդը, անոնց վրայ գլխիկոր կը կարդար անոնց անունը․ – «Ալէլուիա՛, ալէլուիա՛...»:

Որովհետեւ, այդ օրերուն, կէս օրուան մօտ, ամէնէն հեռուներէն, Սկիւտարի լայն ճամբաներուն վրայ կ'երեւար ան աստուածաշնչական երեւոյթով էակը, որ փողոցի մը անկիւնը, խեղճուկ հացավաճառի մը կողովին առջեւ կեցած՝ իր հրակայի սրունքներով խոշոր ոտքերուն վրայ, փոշիին կամ ցեխին մէջ, կը մատուցանէր իր «Ալէլուիա, ալէլուիա»ն իբր թուղթ, եւ փոխարէն կը ստանար քիչ մը հելվա, սիմիթ մը, ափ մը չամիչ...:

Յետոյ, աչքերը դէպի երկինք, մէկ ձեռքը հաստ ցուպը, միւս ձեռքը համրիչը, որուն ամէն մէկ հատիկին կապած էր սրբազան նշանակութիւն մը, կը հեռանար, քիթին տակէն մրմնջելով օրհնե՜րգ, աղօ՜թք կամ անէ՜ծք...: Այդ բաղադրութեան ղաղտնիքը, մեր ազգին իբրեւ պատիժ, իր հետը դէպի յաւիտենականութիւն տարաւ «Ալէլուիա»յի աստուածաշնչական հեղինակը...:

Եւ եղաւ որ, այդ օրերուն, մարդիկ ո՛չ թէ ուզելով դէթ խեղճ ձեւով մը մեղմել այդ եզական հայ վարդապետին թշուառութիւնը, այլ, աւելի ազատելու համար իրենց խիղճերուն պատահական այրուցքէն, դիմեցին «մեր ազգին մտաւորականներու» դէմ գործածած մեծ զէնքին – կազմակերպեցին «Ալէլուիա»յի հեղինակին յոբելեանը:

Եւ տակաւին աչքերս կը ցաւցնէ իր յիշատակով, դէպը այն փոքրիկ աղտոտ կանաչով տոմսերուն, որոնց վրայ դժխեմ սեւով մը տպագրուած բաներ մը կային...:

Եւ յոբելենական յանձնախումբը, այդ տոմսերը յանձնելով «Ալէլուիա»յի հեղինակին, յանձնարարեց շրջիլ, ծախել, ուտել...:

Եւ ան առաքելական մարդը, ներեց անոնց, եւ գիջեցաւ շրջիլ ... Բայց անշուշտ քիչ ծախեց, եւ աւելի ալ քիչ կըրցաւ ուտել...

Օր մըն ալ, երբ «Ալէլուիա»յի հատորներէն վերջ, կանաչ տոմսերուն նիհար արդիւնքն ալ արդէն շատոնց վերածուած էր Սկիւտարի ճամբաներուն վրայ գնուած ափ մը չամիչի, յոբելենական յանձնախումբը միտք ըրաւ հրապարակաւ տօնելու անոր յոբելեանը:

Դպրոցի մը սրահին մէջ եղաւ այդ:

Զգիտեմ, փորձեցի՞ն սովորական յոբելենական կեղծաւոր եւ տգէտ բառերը կակազել..

Բայց, ապահովաբար, երբ տեսան այդ աստուածաշնչական էակը իրենց մէջ կանգնած, իր հսկայի հասակին վրայ, իմաստունի եւ մանուկի աչքերով, այնքան թշուառ, եւ արդէն ամբողջովին յաւիտենականութեան մաս կազմած, կը կարծեմ թէ՝ լռեցին ու փախան...:

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

1955 Ապրիլ 10

LIVRES REÇUS

LE JARDIN NOIR

Karabagh, récit de guerre 1992 - 1994

Textes et photographies
MAX SIVASLIAN

UGAB, — Editions Cape,
11, square Alboni, 75016 Paris

ԳՈՀԱՐՆԵՐՈՒ ՇՈՒԿԱՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆՈՂ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

Գոհարները (gemmes) որոնք հնագոյն ժամանակներէ ի վեր յոյժ ցանկալի առարկաներ նկատուած են ու մինչեւ այսօր ալ ոչինչ կորսնցուցած են անձերու վրայ գործած իրենց կախարդանքէն, ընդհանրապէս բաւականաչափ ծանօթ չեն հասարակութեան:

Իրերայաջորդ քաղաքակրթութիւնները հրապուրուած գոհարներու անբացատրելի գեղեցկութեամբ, զանոնք իբր զարդ գործածելէ զատ, անոնց շնորհած են դարմանական ախտարդել ու յուռութական յատկութիւններ, ինչպէս նաեւ անոնց շուրջ հիւսուած են բազմաթիւ առասպելներ, պատմուածքներ ու աւելորդապաշտ դաւանանքներ:

Բոլոր մշակոյթներն ալ ունեցած են իրենց իւրայատուկ համոզմունքները անոնց դերբնական կարողութիւններու մասին: Վանական (cristal de roche) գունդերը հազարաւոր տարիներէ ի վեր կը գործածուին իբր կանխատեսութեան գործիք:

Ամէնէն համբաւաւոր գոհարները ներշնչած են բանաստեղծները, վիպագիրները ու անոնցմէ ոմանց շնորհիւ յատկապէս ադամանդներու, կարելի եղած է փրկագիններ վճարել ու դրամական օժանդակութիւն յատկացնել պատերազմներու:

Տիրանալու ծայրայեղ փափաքը պատմական աչքառու անցեալ ունեցող քարերու, որոնք հզօրութեան ու արտասովոր հարստութեան խորհրդանիշ կը նկատուին, պատճառ եղած են նշանաւոր մարդասպանութիւններու, ինչպէս նաեւ արիւնահեղ պատերազմներու որոնց յաջորդած է թալանը:

Բոլոր թագաւորական ընտանիքները ունեցած են գոհարներու հաւաքածոներ: Ֆրանսական արքայական գոհարեղէնները (Joyaux de la Couronne) աճուրդով ցրուած են 1887–ին:

Ներկայիս, անոնք դարձած են սպառողական հասարակ առարկաներ որոնք ենթակայ են պահանջ ու մատուցումի կանոնին: Անոնք կը նկատուին իբր տնտեսական հզօր ազդակ մը, քանի որ միջազգային շուկային վրայ անոնց տարեկան առեւտուրի ծաւալը կը հասնի քանի մը տասնեակ միլիառ տոլարի ու անոնցմէ մեծ հռչակ վայելողներու արժէքը կը գնահատուի հսկայական գումարներով:

Գոհարները հանքանիւթեր են որոնք սակայն կը բնութագրուին երեք յատկութիւններով: Անոնք են, գեղեցկութիւն, սակաւ գտանելիութիւն եւ տեւականութիւն: Այս հանգամանքներուն պատճառաւ իսկ, անոնց ուսումնասիրութիւնը կը տարբերի հանքաբանութենէն ու կը ներկայանայ իբր առանձին մասնագիտութիւն մը որն է գոհարագիտութիւնը եւ որուն նպատակն է ստուգել քարի մը ինքնութիւնը, ճշդել անոր բնական կամ արուեստական արտադրութիւն ըլլալը ու բնական ըլլալու պարագային բացայայտել թէ յետագային մարդու միջնորդութեամբ ան ենթարկուա՞ծ է որեւէ փոփոխութեան, զայն ա՛լ աւելի արժեւորելու նպատակաւ:

Գոհարներու հրապուրիչ գեղեցկութիւնը կ'արտայայտուի կամ գոյնի կատարեալ բացակայութեամբ, ինչ որ ադամանդի պարագան է, եւ կամ ընդհակառակն, հարազատ գոյներու ներկայութեամբ, ինչպէս նաեւ տեսագիտական յատուկ երեւոյթներով:

Այսուհանդերձ, պէտք է յիշել որ կան ծիրանի գօտիին բոլոր գոյները ներկայացնող ադամանդներ որոնք ծանօթ են իբր երփներանգ ադամանդներ, որոնց թիւը սակայն շատ չնչին է, բաղդատմամբ միւս ադամանդներուն, քանի որ ասոնցմէ հարիւր հազարին մէջ գունաւոր ադամանդ մը գտնելու պատեհութիւնը գրեթէ կը վերածուի մէկի: Այսպէսով, գունաւոր ադամանդները կը դառնան հաւաքորդներու խոր ցանկութեան առարկայ:

Գոհարներու գործածութիւնը իբր զարդ, զանոնք վերածած է հաղուագիւտ առարկայի: Արդարեւ, անոնք սահմանափակ քանակով ոչ վերամշակելի նիւթեր են, տարածուած աշխարհի չորս ծագերը:

Մարդկութեան հեռաւոր նախնիքները որոնք նշմարած էին անոնց հաղուագիւտ ըլլալը, յաջողած էին պատրաստել նմանօրինակ նիւթեր ու անոնց ի գործ դրած ճարտար հնարքներէն ոմանք կրցած են հասնիլ մինչեւ մեր ժամանակաշրջանը: Անոնք կը գործածէին ապակին, արծնապակին, կաւը, կը ներկէին ծակոտկէն քարերը ու յաջողած էին հնարել բաղադրեալ քարերը, որոնք աւելի ճշգրտօրէն կը կոչուէին երկնաքար կամ եռաքար, իրենց կազմին մէջ մտնող նիւթերուն թիւին համաձայն:

Բաղադրեալ քարերը որոնք թոյլ կու տան պատրաստելու գոհարներու նմանակներ ու այս պատճառաւ իսկ երկար ժամանակ յաջողութիւն վայելելէ ետք, արուեստական քարերու յայտնաբերմամբ, մեծապէս կորսնցուցին իրենց հանդէպ ցոյց տրուած շահագրգռութիւնը: Զանոնք սակայն կարելի է գտնել այսօր հին զարդեղէններու մէջ ու երբեմն ալ ժամանակակից շուկաներու վրայ:

Բաղադրեալ քարերու ներկայացուցած անսահման կարելիութիւնները կը գոհացնեն երկու նպատակ․

ա․– Միատեսակ բնական քարերու մասնիկներով պատրաստել աւելի մեծածաւալ ու այս պատճառաւ իսկ շատ աւելի արժէքաւոր քարի նմոյշ մը:

բ․– Զանազան բաղադրիչ նիւթերու իրարու հետ միացումով, որոնք կրնան ըլլալ բնական կամ արուեստական քարեր եւ կամ ապակի, իրականացնել ծանօթ գոհարներ յիշեցնող հմայիչ նմանակներ:

Գոհարները երկարակեաց առարկաներ են որովհետեւ օժտուած են որոշ չափով կարծրութեամբ ու նոյն ատեն անփոփոխ մնալով մթնոլորտային տարրերու ազդեցութեան դէմ, իրենց նախանիւթին մշակման ընթացքին ստացած փայլը կը պահպանեն ժամանակի տեւողութեան: Անոնց տեւական գեղեցկութիւնը կարելի է, օրինակի համար, հաստատել հնաբանական պեղումներու առիթով ձեռք բերուած զարդեղէններու մօտ:

Գոհարեղէններու կազմին մէջ մտնող քարերը որոնց թիւը քանի շուրջ է, կը գնահատուին կարծրութիւնը յատկանշող եօթը կամ աւելի բարձր թուահամարով, կարծրութեան յատուկ աստիճանաչափի մը վրայ որուն բաժանումները կը սահմանուին մէկի եւ տասնի միջեւ, այս վերջինը ներկայացնելով ադամանդի կարծրութիւնը:

Անշուշտ ամէնէն ծանօթ գոհարներն են՝ ադամանդը, սուտակը, շափիւղան, զմրուխտը, տպազիոնը, որոնց կարգին յաճախ կ'անտեսուին արեւակնը եւ ալեքսանտրիտը: Այս գոհարներն են որոնք ընդհանրապէս ծանօթ են իբր թանկարժէք քարեր:

Հանքանիւթերէն շուրջ 300–ը որոնք թանկարժէք կը նկատուին, մեծ մասամբ գոհարեղէններու արտադրութեան մէջ չեն գործածուիր, կամ իրենց համեմատաբար ցած կարծրութեան համար եւ կամ բնութեան մէջ իրենց անբաւարար չափով գոյութեան հետեւանքով, ինչ որ թոյլ չի տար գոհացնելու ճարտարարուեստի տեւական պահանջները: Սակայն անոնք կը փնտռուին հաւաքածոներու համար ու անոնցմէ ոմանք շատ բարձր կը գնահատուին, բնութեան մէջ խիստ սակաւաթիւ ըլլալնուն պատճառաւ:

Թանկագին քարի մը անուանումը առանց որակումի, կը նշանակէ թէ ան լոկ բնութեան արտադրութիւն է, ուրիշ խօս-

քով, ան կազմաւորուած է առանց մարդու միջնորդութեան ու յետագային 'ալ ան որեւէ կերպով փոփոխութեան չէ ենթարկուած:

Քար մը տաշելու եւ հարթելու գործողութիւններն են որոնք միայն ընդունուած են երբ մարդու կողմէ օժանդակութիւն, որոնց շնորհիւ ան կրնայ լաւագոյն պայմաններու տակ, լոյսի խաղերով արտայայտել իր գաղտնի գեղեցկութիւնը ու այսպէսով ալ հրապուրել հասարակութիւնը:

Ադամանդներու պարագային, ամէնէն ընդհանրացած տաշքը շողակինն է որուն զանազան մասերու համեմատական չափերը, երեսակներու թիւը ու ատոնց դըրսեւորումը թոյլ կու տան որ անոնք նմանին լուսատու աղբիւրի մը: Լոյսը, անկիւնաւոր երեսակներէն անցքի ընթացքին, տարբաղադրուելով կը շողացրուի ու այսպէսով ան ի յայտ կու գայ գայն կազմող բազմագոյն ճառագայթումներով:

Երեւակուած ադամանդի մը համեմատութիւնները, մէկն է այն չորս գնահատական յատկանիշներէն, միջազգային նշանակումով ծանօթ 4C–երը, որոնցմով կը պայմանաւորուի ադամանդի մը որակը: Միւս յատկանիշներն են մաքրութիւնը, գոյնի աստիճանը եւ ծանրութիւնը: Մաքրութեան աստիճանը նկատի կ'առնէ ներփակումներու բնոյթը, թիւը, տարածութիւնը եւ դիրքը: Այս տուեալները կը գործածուին գիներու ցանկերու պատրաստման համար: Անոնցմէ ամէնէն ծանօթ հրատարակութիւններուն հեղինակներն են ամերիկեան GIA–ն եւ եւրոպական CIBJO–ն:

Գալով գունաւոր քարերուն, անոնցմէ մեծ համբաւ վայելողները իրենց շողացրումի ցած կարողութեան պատճառաւ չեն ենթարկուիր ադամանդի տաշքին դրուած պարտադրանքներուն: Իրականին մէջ, իւրաքանչիւր գունաւոր քար իր անմշակ վիճակին մէջ կը ներկայանայ իբր առանձնայատուկ պարագայ մը ու երեւակողն է որ իր տաղանդովը կը յաջողի թոյլ տալ անոր որ կարենայ ան իր գեղեցկութիւնը արտայայտել ամէնէն նըպաստաւոր պայմաններու տակ:

Քանի որ գունաւոր քարերու գեղեցկութիւնը կը կայանայ անոնց գոյնին հարազատութեան ու խորութեան մէջ, այս տուեալներն են որոնք գերադասօրէն նըկատի կ'առնուին տաշքի ժամանակ: Պէտք չէ սակայն որ անոնք աչքի զարնող ներփակումներ պարունակեն: Բայց եւ այնպէս, գեղեցիկ զմրուխտ մը որուն կանաչագեղ գոյնը կարելի չէ գտնել որեւէ ուրիշի մօտ, միակ քարն է որուն պարփակումները բարեհաճօրէն ընդունուելէ գատ, անոնք կը նկատուին գեղեցկութեան ազդակներ, քանի որ գոհարավաճառները զանոնք կը բաղդատեն պարտէզներու («jardins»), բանաստեղծական ոճով մը ներկայացնելու համար ինչ որ իրականին մէջ լոկ կազմաւորման անկատարութիւններ են:

Թանկագին քար մը կը նկատուի իբր նոյնատրր մարմին մը որ ունի քիմիական նիւթերու բաղադրական եւ քանակական ճշգրիտ յատուկ բնութագիր, ինչպէս նաեւ աթոմային ուրոյն սարք ու կառոյց: Բացառութիւն մը կը կազմէ արեւակնը որուն կառոյցը ինչպէս ապակին, անկերպարան է:

Նոյն եղանակով կարելի է բնութագրել արուեստական քար մը, միայն այն տարբերութեամբ որ այս վերջինս մասամբ կամ բոլորովին ստեղծուած է մարդու միջնորդութեամբ:

Տեսակի մը պատկանող տարբերակ մը նոյն տեսակին ուրիշ մէկ տարբերակէն կը զանազանուի միայն գոյնովը: Զմրուխտը եւ թարշիշը տարբերակներն են բերիլիոնին, ինչպէս սուտակը ու շափիւղան, կորունդին:

Թանկագին քարի նմանակ մը, բացի գոյնէն, անոր հետ հասարակ ոչինչ ունի: Զանազան գոյներով ապակիներ հասարակաբար կը գործածուին գոհարներու նմանակներ պատրաստելու նպատակաւ:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԻՍԿ ՅԵՏՈ՞Յ

«Ազգ»ի (Դեկտեմբեր 6) մէջ լոյս տեսած այս գրութեան հեղինակը ճախկին հալէպահայ մըն է որ երեք և չորս ամիսէ ի վեր Երեւան հաստատուած է: Հալէպի մէջ տարած է թատերական աշխատանք ու էջեր ստորագրած տեղւոյն մամուլին, գլխաւորաբար «Զարթօնք»ի մէջ:

Շա՞տ զգայացունց կ'ըլլայ, եթէ այսպիսի հարցում մը մէջտեղ նետեմ՝ «Արդեօք Երեւա՞նն է գտնուելու հայերէնի գերեզմանը», թէ այդքան ալ անակնկալ հարցում մը չէ, որ զգայացունց ըլլայ:

Շատ չատեր քննադատած են Երեւանի մէջ օգտագործուած հայերէն (անման) լեզուն, անոր անմաքրութիւնը, գունաթափումն ու աղաւաղումը: Շատ փորձարշաւներ եղած են լեզուն մաքրելու ի խնդիր, ու դեռ յամառօրէն շարունակողներ ալ կան, սակայն ի՞նչ է փոխուած իրականութենէն:

Ահա' երրորդ ամիսն է, որ կ'ապրիմ Երեւանի մէջ եւ օրըստօրէ աւելի կ'ամրապնդուի մէջս այն վախը, թէ մեր լեզուն իր իսկ հայրենիքին մէջ հոգեվարքի մէջ է:

Զափազանցութի՞ւն է: Կը վախնամ' ո'չ:

Մէյ մը ականջ տուէք օգտագործուած լեզուին: Պատանիներն ու երիտասարդները այնպիսի փողոցային ժառկոն մը ստեղծած են ու կ'օգտագործեն, որ լեզունիս սկսած է նմանիլ կարկատնաւոր այն ծածկոցներուն, որուն հիմնական կերպարէն գրեթէ բան չերեւիր գունաղեղ ու խայտաբղէտ կարկատաններու քանակին պատճառաւ:

Զարգացած տա՞րրը: Այստեղ աւելի վտանգաւոր է տեղի ունեցածը: Համալսարանաւարտներուն մօտ ընթացիկ խօսակցական լեզուն ռուսերէնն է, որը երբեք ալ չի «համեմուիր» հայերէն բառերով:

Հին սերունդը, այսպէս ըսած՝ հին սերունդի «ազնուական» խաւը արդէն ռուսերէնէ զատ բան չէր օգտագործեր ու այդպէս ալ կը շարունակէ: Է՞, ո՞ւր մընացին հայերէն խօսողները, ո՞ւր է հայերէնը:

Հայերէնը մնացեր է մամուլի էջերուն գլխաւորաբար ու բեմերուն վրայ՝ երբեմն: Սակայն, տասնամեակ մը առաջ սկսուած լեզուամաքրութեան արշաւը այսօր արդէն ժամանակավրէպ կը թուի ըլլալ, քանի որ ոչ միայն ռուսերէնէ փոխ առնուած բառերը վերադարձած են լրագիրներու էջերուն, այլեւ, «շնորհիւ» բաց քաղաքականութեան ու խօսքի ազատութեան, Ամերիկա – անգլերէն բառեր սկսած են առատօրէն օգտագործուիլ, ինչպէս՝ «իմպիչմենտ», «լեգիտիմ», «բրիֆինգ» եւ այլն:

Ազատ ու անկախ Հայաստանի մէջ, մարդիկ ամենայն ազատութեամբ կը փետրատեն մեր լեզուն:

Հեռատեսիլի նախընտրելի ծրագիրները ռուսականներն են:

Տեղական FM ռատիոկայաններու հաղորդած երգերուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ռուսերէն է:

Կը տխրիմ, շատ կը տխրիմ:

Ցո՞ երթաս մեր Ոսկեդինիկ:

Լաւ որ կան մեր դպրոցները, ուր մեր մատղաշ սերունդի լեզուին ու գրչին տակ դեռ չէ աղարտուած հայերէնը: Իսկ յետո՞յ:

ՅԱԿՈԲ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

•

ՆՈՐ ՇՔԱՆՇԱՆ

Ըստ հաւաստի աղբիւրների, ընդդիմութիւնը յատուկ նախագահի համար նոր շքանշան է հիմնել՝ Մխիթար ՀԵՐԱՑԻ:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Ըստ քաղաքագէտների, ՀՀ գործող սահմանադրութիւնը խակապէս կիսանախագահական է, կէս ճախագահ Ռոպէրն է, միւս կէսը Սերժը:

«Իրաւունք»

ԱՌԱՋԸՆԹԱ՞Ց...

Ո՞վ ասաց, թէ երկիրն առաջընթաց չի ունեցել: Հապա ամէն օր մեւտալներ ինչի՞ համար են տրւում արած – չարածների՞:

Շքանշան ստացողների քանակով մենք առաջին տեղն ենք գրաւում մեր տարածաշրջանում:

Ժողովրդավարութեան կզդեակ էր, դարձաւ շքանշանակիրների երկիր:

Ա՜յ քեզ առաջընթաց...

ԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Էջմիածին թիւ 4 դպրոց

«Կանչ» (Նոյեմբեր 28)

Հարսանիքում տհոյլին երգի բառերը մոռացել էր եւ անընդհատ կրկնում էր՝ «Միրանի ծառ..., ծիրանի ծառ...»:

– Մօ, էտ ի՞նչ կ'ենես, – զայրացաւ Սիմոնը, – անտառ գարձրիր:

ԱՍՏՈՒԱԾ ՎԿԱՅ՝ ՉԵՄ ՏԵՍԵԼ

Աւտոտեսուչը բացատրութիւն է պահանջում Զդեր Խաչիկից՝ մեքենայում հինգ ուղեւոր նստեցնելու համար:

– Ո՞ւր է հինգ, – արդարանում է Խաչիկը եւ սկսում մէկ առ մէկ հաշուել, – էս մէկ, էս երկու, էս իրեք, էս չորս, էս... վա՜յ, ճամբու գնողն էլ է նստե՞լ, Աստուած վկայ՝ չեմ տեսել:

ՇԱՏ ԲԱՐՁՐ Է

– Կարմիր լոյսի տակից անցար, – Զդեր Խաչիկին զգուշացնում է աւտոտեսուչը:

– Էնքան բարձր էք կախել, օր չկրցայ վրայէն անցնել:

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

Այն տունը, ուր Տրդատ ապաստանած էր, ինչպէս ըսինք, Թաղլա պաշիի կողմնակի փողոցներէն մէկուն մէջ կը գտնըւէր:

Բաւական ընդարձակ քարաշէն տուն մըն էր, փոքրիկ պարտէզով մը:

Տան տիրուհին Տիկին Մաքրուհի, իր ամուսնոյն մահուընէն ետքը հոն փոխադրուած էր իր երկու աղջիկներուն՝ Ադնիւի եւ Քրիստինէի հետ: Առաջինը հազիւ քսան տարեկան, գիրուկ եւ սիրուն աղջիկ մըն էր, իսկ երկրորդը հազիւ թեւակոխած էր իր տասնըվեցերորդ տարին:

Քրիստինէ սեւ աչուոր աչքերով, բեղուանի, սրամիտ ու խնդամոլիկ աղջիկ մըն էր, որուն զուարթութիւնը ամբողջ տունը կը շէնցնէր:

Բացի Տրդատէն այդ տան մէջ կը գըտնուէին ուրիշ 3 փախստական հայ երիտասարդներ, ամէնքն ալ գաւառացի, որոնք հոն ապաստանած էին զինուորական ծառայութենէ փերծ մնալու համար:

Խեղճերը ցերեկ ժամանակ գրեթէ բնաւ դուրս ելլելու չէին համարձակեր եւ գիշերները միայն երբեմն կ'երթային մօտակայ ծանօթներու այցելութեան:

Տրդատի այդ տան մէջ հաստատուելէն բաւական ժամանակ ետքը, առտու մը, ծերունի մարդ մը եկաւ այցելութիւն տալ տիկին Մաքրուհիի:

Ծերունին հին ծանօթ մըն էր, որուն հետ տարիներով դրացնութիւն ըրած էր այս ընտանիքը, երբոր գիւղը կը բնակէր: Տիկինը ընդունեց զայն սիրալիր կերպով:

Սովորական բարեւառութիւններէ ետքը ծերուկը ըսաւ.

– Մաքրուհի' հանըմ, այսօր յատկապէս եկած եմ խնդիրի մը համար եւ կ'աղաչեմ, որ չմերժես ըսելիքս:

– Եթէ ձեռքէս ծառայութիւն մը գայ, գիտես, որ չեմ մերժեր, – ըսաւ Տիկին Մաքրուհի:

– Զաւակս, ինչպէս գիտես, պատերազմը սկսած ատեն իբրեւ դասատու գաւառական քաղաք մը կը գտնուէր եւ այդ քաղաքի Հայերուն հետ ինքն ալ տարագիր եղած է:

– Այո', իմացած էի եւ գիտէի, որ իրմէ լուր կ'առնէիք:

– Ճիշդ է, միշտ նամակ կը գրէր, բարեբախտաբար յաջողած էր Գոնիա մընալ եւ աւելի առաջ չերթալ, վերջերս յաջողած է հոնկէ ալ փախչիլ եւ Պոլիս գալ:

– Առիկա չէի գիտեր, ուրեմն աչքդ լոյս:

– Շնորհակալ եմ, բայց այս գալուստը եթէ մէկ կողմէն մեզի ուրախացուց, միւս կողմէ մեծ մտմտուքներու պատճառ եղաւ:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց տիկինը:

– Որովհետեւ զինքը պահելու համար տեղ մը չունինք: Մեր տունը չենք կրնար պահել, ո'չ ալ գիւղին մէջ:

– Հիմա ո՞ւր կը գտնուի:

– Հոս մօտերը, տան մը մէջ տեղաւորած էինք զինքը, բայց առժամեայ կերպով, որովհետեւ այդ տան մէջ յարմար սենեակ չի կայ:

– Լաւ, հիմա ի՞նչ է քու ուզածդ, – հարցուց տիկինը, որ արդէն քիչ մը կռահած էր խնդիրը:

– Պիտի աղաչէի, որ զաւակս ձեր տունը առնէք, մինչեւ որ սա վտանգաւոր օրերը անցնին, պարզապէս կեանք մը փրկած պիտի ըլլաս եւ ամբողջ ընտանիք մը երախտապարտ պիտի թողուս, գիտեմ, որ դուն բարեսիրտ կին մըն ես ու ձեռքէդ եկած աղէկութիւնը չես զլանար:

– Բայց, բարեկամս, դժբախտաբար տունս արդէն լեցուած է զինուորական փախստականներով. ես ալ ամէն օր վախի մէջ եմ, եթէ տունս կոխեն, չեմ գիտեր՝ ի՛նչ պիտի ընեմ:

– Այս տունը աչքէ հեռու տեղ մըն է, վտանգ չի կայ, որ խուզարկութիւն կատարուի:

Ծերունին այնչա՜փ աղաչեց, որ վերջապէս տիկինը հաւանեցաւ հիւրընկալել փախստական ուսուցիչը ամսական չնչին գումարի մը փոխարէն:

Ծերուկը մեկնեցաւ, կրկին եւ կրկին եւ պատրաստուեցաւ մեկնելու:

– Ե՞րբ պիտի գայ պարոն Եղիան, – հարցուց տիկինը՝ ծերունիին դուռն ակնարկելով:

– Այս իրիկուն, մութը կոխելուն պէս:

– Ուրեմն իր սենեակը պատրաստել տամ:

Ծերուկը մեկնեցաւ, կրկին եւ կրկին շնորհակալութիւն յայտնելով:

Իրիկունը ուշ ատեն, երբ մութը բոլորովին տիրած էր ամէն կողմ, տան դուռը զարնուեցաւ, եւ երկու օրիորդներու ընկերակցութեամբ ներս մտաւ ծերուկին զաւակը՝ Եղիա Սամէն:

Բառասունը անցած խարտեաշ, կապոյտ աչքերով, կարճահասակ երիտասարդ մըն էր, գիսախուռ մազերը ծածկած ֆէսի մը տակ, զոր ներս մտնելուն պէս հանեց, իբր թէ դրածը գլխարկ մը ըլլար:

Օրիորդները բացատրեցին, թէ երիտասարդը իրենց տունը կը գտնուէր եւ որովհետեւ իր նոր բնակարանին տեղը չէր գիտեր, իրեն ընկերացած էին:

Այս բացատրութենէն ետքը դիշեր բարի մաղթեցին ու մեկնեցան:

Հազիւ թէ դուռը փակուած էր իրենց վրայէն, երիտասարդը տանտիրուհիին ըսաւ.

– Արդեօք կրնա՞մ ինծի յատկացուած սենեակը տեսնել, եթէ այս բանին մէջ որեւէ անպատեհութիւն չի կայ:

– Անշուշտ կրնաս տեսնել, ցերեկուընէ ամէն բան պատրաստած ենք, – պատասխանեց տիկինը:

Եղիա բարձրագլուխ, լուրջ եւ հանդիսական սանդուխներէն վեր ելաւ:

Երիտասարդը թէեւ ուսուցիչ ներկայացուցինք, բայց աւելի ծանօթ էր իբրեւ գրագէտ եւ ուսուցչութիւնը վերջին տարիներս սկսած էր ի գործ դնել: Խրոխտ, ինքնահաւան նկարագրով, չափազանց մեծախօս երիտասարդ մըն էր, որ տեսակ մը անմերձենալի բարձրութենէ մը կը նայէր մարդերու եւ իրերու վրայ: Բնականաբար իր այս խառնուածքը բաւական ծիծաղաշարժ կը դարձնէր զինքը:

Հազիւ թէ իրեն յատկացուած սենեակը մտաւ, սկսաւ զանազան դիտողութիւններ ընել:

(Շար. 125)

(Շար. Ա. էջէն)

տօնեց իր 25–ամեակը, բայց, մթնոլորտը շատ խանդավառ չէր հակառակ Մ. Ալիօ – Մարիի եւ ուրիշներու թափած ջանքերուն: Շիրաք ուղերձ մը ղրկած էր, նաեւ կինը, որ ջանաց յաղթանակի յոյսեր ներշնչել, հակառակ մարած ձայնին: Ներկայիս կուսակցութեան մէջ պառակտումներ կան: Ոմանք ընդդիմութեան մէկ մեծ շարժումի մը կողմնակից են, գլխաւորութեամբ Շիրաքի, որու կողքին է Ժիւփէ, մինչ Տիկին Ալիօ – Մարի, Ժ. Լ. Տըպրէ չեն ուզուիր ձուլուիլ մէկ կուսակցութեան մը ծոցը: Մէկ միութեան ջատագովներէն է Փաթրիք Տէվէճեան, որ Դեկտեմբեր 15–ի «Լիպերասիոն»ի մէջ, կը բացատրէր թէ ատենն է նման շարժումի մը (մկրտուած է արդէն՝ Միութիւնը Շարժման Մէջ) եւ ով որ դէմ է (Ֆիլիփ Սեկէն նաեւ) կը սխալի: Եթէ նոյնիսկ, կ'ըսէ, Պայրու եւ Մատըլէն համաձայն չեն, հարկ է գիտնալ թէ ի՞նչ կը մտածեն շարքայինները:

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ Շաթըլէի հրապարակին քով, Րէ տը լա Մեժիսըրիի պանդոկի մը մէջ հրդեհ մը ծագած է Դեկտեմբեր 16–էն 17–ի գիշերը, որու հետեւանքով 4 մեռեալ կայ եւ շուրջ 10 վիրաւոր, 150 հրշէջներ երկու ժամ դրած են մարելու համար հրդեհը: Կասկած կար որ ոճրային արարք մը ըլլայ: Կասկածելի մը ձերբակալուած էր:

ՎԱԼԵՐԻ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ նախագահական աթոռ մը գտաւ Դեկտ. 15–ին, ընտրուելով Եւրոպայի Ապագային Նուիրուած Ժողովին Լաէքէնի վեհաժողովի ընթացքին: Հանրապետութեան նախկին նախագահը, 75 տարեկան, կոչուած է պատրաստելու եւրոպական հիմնարկութեանց բարենորոգումը, այսինքն՝ վաղուան Եւրոպան: Ժագ Շիրաք, որու զօրակցութիւնը կը վայելէր շատ դոհ է, որովհետեւ այս ընտրութեամբ Ժիսքար ա՛լ երբեք չի կրնար խանգարել իր ընտրապայքարը:

ՖՐԱՆՍԱ, 50 սանթիմնոց եւրոյի անբաւարարութեան պատճառաւ (նախատեսութիւնները սխալ եղած են), ստիպուեցաւ 100 միլիոն 50 սանթիմնոց գնել Սպանիայէն, որ ճիշդ հակառակ հաշիւներ ընելով, պէտք եղածէն աւելի ունի: Հետեւանքն այն պիտի ըլլայ որ Սերվանթէս (Սպանիոյ դրամը) եւ Ֆրանսայի սերմնացանը համակեցութեան մէջ պիտի ըլլան:

ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԻ վարչապետը հրաժարեցաւ Դեկտեմբեր 17–ին, երբ հետեւանք, ընկերվարականներու պարտութեան թաղապետական ընտրութիւններու մէջ, մանաւանդ Լիզպոն եւ Փորթօ: Երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան:

ՊՕՐԻՍ ԵԼՑԻՆ, 70 տարեկան, Պերլինի մէկ հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ սրտի անհանգստութեան պատճառաւ: 1996–ին, Ռուսաստանի նախկին նախագահը հնգապատիկ կամրջումի մը ենթարկուած էր:

ԻՏԱԼԻՈՅ հարաւը՝ Սան Կրեկորիօ Մանեօ (Նափոլիէն 40 քիլոմեթր) գիւղին մէկ յիմարանոցին մէջ ծագած հրդեհէ մը, 19 հոգի մեռած է, մեծ մասը իրենց անկողիններուն մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբօր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

Յ Ո Ւ Ն Ո Ւ Ա Ր
Մ Է Կ Է Ն

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակածի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

TELEVISION

ARTE

Jeudi 20 décembre à 22h20
la pièce aux 5 Molières
«UNE BETE SUR LA LUNE»
de Richard KALINOSKI
avec
Simon ABKARIAN et Corinne JABER,
mise en scène d'Irina BROOK.

Avis de «Télé 7 Jours» : Un texte beau, pudique et fort, une mise en scène épurée et limpide, des comédiens prodigieux. Depuis sa création, ce petit bijou d'émotion et de drôlerie, sur fond de tragédie, a rallié tous les suffrages. C'est magnifique.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Օրիորդ Միրէյ Պազարեանէ 2000 Ֆր.:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par ANAHIDE TER-MINASSIAN

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «Anahid» de St-Maurice de Beynost

vous invite à

l'Arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne

le Dimanche 23 décembre à 15h

à la Salle des Fêtes

le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS

Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. :
17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաշճեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են:

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
MERCREDI
19 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.322 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 77e ANNEE — N° 20.322

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹԸ ԼՍՈՂ ՉԿԱՅ

Իսրայէլ արդէն իսկ չէր ուզեր լսել Արաֆաթը, բայց, պարզուեցաւ որ Պաղեստինցիք ալ չեն լսեր, սկսելով Համասէն, որ կը մերժէ դադրեցնել իր արարքները: «Արաֆաթի կոչը պաղեստինցի ժողովուրդին եւ անոր խմբակներուն դադրեցնելու դիմադրութիւնը, նոյնիսկ երբ սիոնական թշնամին իր յարձակումը կը շարունակէ բաց դուռ կը ձգէ դահիճ Շարոնի շարունակելու բնաջնջման իր արշաւը մեր ժողովուրդին հանդէպ, եւ այդ՝ պաղեստինեան պաշտպանութեամբ մը», կ՚ըսէ Համասը եւ վստահութիւն կը յայտնէ որ իր ճիհատը եւ արդար դիմադրութիւնը յաջողութեամբ պիտի պսակուին: Պաղեստինի Ազատագրութեան ժողովրդական ճակատն ալ մերժեց Արաֆաթի կոչը:

Զատ այս արմատական կազմակերպութիւնը, որ ստանձնած էր Զբօսաշրջութեան նախարար Ռ. Զէէվիի սպանութիւնը Հոկտեմբեր 17-ին, զեկոյցով մը կը հաստատէ Ինթիֆատայի եւ դիմադրութեան շարունակականութիւնը:

Միւս կողմէ, իսրայէլեան բանակը չի մեղմացներ իր ճնշումը դրաւեալ հողամասերուն վրայ: Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 17-ին, երեք Պաղեստինցիներ սպաննուած են, մէկը Հեպրոն, միւսը Նապլուս, երրորդն ալ 12 տարեկան տղեկ մը Գազայի գօտիին մէջ:

Միացեալ Նահանգները «չօշափելի արարքներ» կը պահանջեն, դնելով հանդերձ որ Արաֆաթի խօսքերը չինարար էին, բայց, կ՚ըսէ Սպիտակ Տան բանբերը կարեւորն այն է որ այդ խօսքերը արարքներու վերածուին:

Շիրաք, Դեկտեմբեր 17-ին, հեռաձայնած է Արաֆաթի եւ Շարոնի: Շեշտած է որ Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի համար Պաղեստինեան Իշխանութիւնը եւ իր նախագահը «Իսրայէլի օրինաւոր միակ խօսակիցը կը ներկայացնեն խաղաղութեան համար»:

Շարոն, որու համար Արաֆաթը գոյութիւն չունի այլեւս եւ յայտնած է թէ ժամանակ չէ ունեցած լսելու անոր ճառը, տրամադրութիւն ցոյց տուած է դիմումներ ընելու, տեւական խաղաղութեան մը համար:

Շաբաթական իր յաւելուածին մէջ, Ետիոթ Ահարոնոթ իսրայէլեան գլխաւոր օրաթերթին մէջ, Ալեք Ֆիշման կը բացատրէ թէ ինչպէս Շարոն պատրաստած էր «իր ծուղակը» Արաֆաթը խաղէն դուրս ձգելու համար: Ծրագիրը պատրաստուած էր 2001 Փետրուարի ընտրութենէն առաջ իսկ եւ կը կրէ իր հեղինակին պահեստի զօրավար՝ Մէյր Տականի անունը: Ներկայիս, Իսրայէլը կը ներկայացնէ ամերիկացի բանագնաց՝ Ա. Զինիի մօտ: Տականի ծրագիրը հիմնական երկու սկզբունքներէ կը մեկնի. – Մէկ՝ Արաֆաթ մարդասպան մըն է, մարդասպանի հետ, բանակցութիւն չըլլար: Երկու՝ Օսլոյի համաձայնագիրը (Իսրայէլ – Պաղեստին փոխադարձ ճանաչում 1993) մեծագոյն դժբախտութիւնն է որ եկած է Իսրայէլի գլխուն եւ ամէն ինչ պէտք է ընել զայն ոչնչացնելու համար: Հետանկարն էր, հետզհետէ կղզիացնել Արաֆաթը թէ ներքին եւ թէ դիւանագիտական գետնի վրայ: Գործողութիւնը տեղի ունեցաւ առանց խոչընդոտի: Օրինակ, հալածիչ Ֆ – 16 օդանաւերը ռմբակոծեցին պաղեստինեան քաղաքներու շէնքերը, ընթացիկ կերպով: Հուսկ, Դեկտեմբեր 12-ի վերջին ոճրափորձով, Համասը գինքը տապալեց: Արաֆաթ, այլեւս առանձնացած է, ամէն բանէ կտրուած Ռամալլայի իր կեդրոնատեղիին մէջ: Անկարեղ է իր մարդիկը գործի մղելու, չի կրնար շարժիլ, խնկապէս, խաղէն դուրս է: Թերթին աղբիւրներուն համաձայն, Պաշտպանութեան աշխատաւորական Նախարարը, սպայակոյտի մէկ նիստին առեն, յայտարարած է թէ Արաֆաթ վերջացուցած էր իր «պատմական դերը» եւ հրաւիրած էր իր խօսակիցները, որ անկախ երկխօսութեան մը ձեռնարկեն այլ ուժերու հետ: Տականի ծրագիրը կընախատեսէ որ, Ինթիֆատայի զսպումէն ետք, Իսրայէլ առանձին – առանձին կը բանակցի իւրաքանչիւր հողամասի պաղեստինեան տիրապետող ուժերուն հետ:

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ

ՀՈՆ ԷՐ, ՀՈՆ ՉԷ

Ամերիկացիներուն համար իսկական մղձաւանջի վերածուած է Պէն Լատէնի փնտռտուքը: Պուշ, Դեկտեմբեր 17ին, ջանաց համոզել իր ժողովուրդը, որ Պէն Լատէն անպայման ձեռք պիտի ձգուի, միայն թէ ժամանակի հարց է: Ըստ ամերիկեան զինուորական աղբիւրներու, չորս օր առաջ, Թորա Պորա էր, բայց, այլեւս հոն չէ: Ո՞ւր է, յայտնի չէ: Ամերիկացի հանրութեան համար, պատերազմին նպատակը անոր բնաջնջումն է, մնացեալը երկրորդական: Կը պարզուի նաեւ որ տրուած բոլոր լուրերը կամ սխալ են, կամ շինծու են, կամ առնուազն չափազանցուած: Յանձնուած Թալիպաններու թիւն ալ ժամէ ժամ փոխուեցաւ 3 – 4 հազարէն 150-ի իջնելով: Այս ամբողջը կը մթագնեն Ամերիկացիներուն «յաղթանակը»: ԱՄՆ-ու Արտաքին Նախարարը չի ծածկեր իր յուսախաբութիւնը: Պրիւսէլէն անցնելով ըսած է՝ «Թալիպանները միշտ շատ են եւ զինուած: Ժամանակ եւ եռանդ պէտք է: Մարդիկ պիտի մեռնին ջանալով զիրենք գտնել»: Նիւ – Եորքի մէկ փրոֆէսէօրը Ճօն Մէյըրն կը բացատրէ որ եթէ Պէն Լատէն այս ատոխճանի կը մարմնաւորէ պատերազմը, պատճառն այն է որ ատիկա համապատասխան է բռութեան ամերիկեան երկու աւանդութիւններուն: Ըստ առաջին աւանդութեան, հարաւի եւ արեւմուտքի աւանդութեան, բռութիւնը չի գործուիր սկզբունքներու համար, այլ պատասխաններու համար ընտանիքի վրայ եղած յարձակումներու: Ըստ միւս աւանդութեան, հիւսիսի նահանգներու աւանդութեանց, բռութիւնը ինքն իր մէջ անընդունելի է, իր իսկ հակակշռին կորուստն է, բայց, եթէ զօրաւոր սկզբունք մը զայն արդարացնէ: Մէյըրնի համար, Պուշ երկուքին վրայ ալ կը կռթնի, ըստ կացութեան:

Պէն Լատէնէն զատ, Ամերիկացիք Մոլլա Օմարի հետքն ալ կորսնցուցած են: Ան ալ կը փնտռուի Գանտահարի հիւսիս – արեւմտեան լեռնային շրջանը:

Գերի ինկած Թալիպաններու պարզած պատկերը ողբերգական է, պարտեալներ են և իրենց թշուառ վիճակը ցոյց կու տայ թէ ոչ միայն անօթի, ծարաւ են, այլեւ վէրքերով լի եւ անոնք որոնք Աֆղան չեն, անմիջապէս կը գնդակահարուին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 17/18)

«ԱՌԱԳԱՍՏ»Ի ՈՃԻՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահի ապահովութեան ծառայութենէն Աղամալ Յարութիւնեան կ՚ամբաստանուի Սեպտ. 25-ին Երեւանի «Առագաստ» սրճարանի ոճիրով որուն զոհը եղած էր Ջաւախեցի Պ. Պօղոսեան: Քրէական հետաքննութեան թղթածրարը յանձնուած է դատաւոր Մնացական Մարտիրոսեանին: Դատավարութեան թուական ճշդուած չէ տակաւին: Ա. Յարութիւնեանի պարզապէս արտօնուած չէ քաղաքէն բացակայիլ. ան կը մերժէ իրեն եղած ամբաստանութիւնները:

ԳԻՒՄՐԻԻ ԱՊԱԿԻԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ ԿՐԿԻՆ ԿԸ ԲԱՆԻ

Գիւմրիի ապակիի գործատունը որ տարիներէ ի վեր կանգ առած էր, տուած է առաջին արտադրութիւնը: Ատիկա կարելի եղած է շնորհիւ գործատան բաժնեթուղթերուն Ուկրանիայէն գործարար Տ. Մարտիրոսեանի վաճառքին: Գործատան արտադրանքը շուկայ ունի Ռուսաստանի, Մերձաւոր-Արեւելքի մէջ: Ներկայիս հոն կ՚աշխատի 180 հոգի, 90 տոլար միջին աշխատավարձքով:

«ԶՈՒԱՐԹՆՈՑ» ՕԴԱԿԱՅԱՆԻՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԵԱՆ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄ

Կառավարութեան ու «Աէրոփուէրթոս Արխենթինա 2000» ընկերութեան միջեւ ստորագրուած պայմանագրով, օդակայանի կառավարումը 30 տարուան համար կը յանձնուի նոյն ընկերութեան: Անոր նախագահն է Եդուարդ Էռնեկեան: Ընկերութիւնը Արժանթինի մէջ կ՚աշխատի 33 օդակայանի հետ: Ան 120 օր ետք կը ստանձնէ «Զուարթնոց»ի կառավարումը:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՅԻԹԻԻ մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին, պետական հարուածի փորձ մը եղած է, որ ձախողած է, բայց, հինգ հոգի մեռած է: Շարժումը կը ղեկավարէր նախկին ոստիկանապետ մը, որ արդէն դաւ մը փորձած էր 2000-ի ամառը եւ աքսորուած էր Դոմինիքեան Հանրապետութիւն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դրամատուները գործադուլի պիտի դիմեն Յունուար 2-ին, այսինքն ճիշդ ու ճիշդ այն օրը, երբ Եւրօն երկրին դրամը կը դառնայ եւ ամէն մարդ անհրաժեշտ կարիքն ունի դրամատունի: Սենտիքաները բանակցութիւններ կը պահանջեն ապահովութեան, տարբերու եւ աշխատավարձքերու շուրջ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ կառավարութիւնը յայտարարած է թէ քարիւղի ու կազի իր ընդարձակ կալուածը ստոխճանաբար սեփականաշնորհելու որոշում տուած է: Ատիկա կ՚ըլլայ որպէս նախապայման միջազգային դրամական օժանդակութեան: Յայտարարութիւնը որ կատարուած է Տնտեսական զարգացման Նախա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(18 Décembre)

VISITE PASTORALE EN FRANCE DU CATHOLICOS DE TOUS LES ARMENIENS

KAREKINE II: «La question du génocide n'est plus un tabou en Turquie»

Թերթին աշխատակիցը՝ Գլօտ Լորիէօ հարցազրոյց մը ունեցած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հետ: Հարց – պատասխանի բաժնէն առաջ, թերթը ծանօթութիւն մը հրատարակած է, ուր կ՚ըսէ թէ ընտրուած 1999 Հոկտ. 27-ին, 132-րդ Մայրագոյն Պատրիարք Ամենայն Հայոց, Գարեգին Բ. այսօր կը վերջացնէ հովուական այցելութիւնը Ֆրանսա: Կ՚անդրադառնայ 1700-ամեակին, 500 հազարի թիւ մը կու տայ Ֆրանսահայութեան համար, որ հայկ. ամէնէն կարեւոր գաղութն է Եւրոպայի եւ ամէնէն հիներէն մէկը աշխարհի. կ՚ակնարկէ Շիրաքի տածած ուշադրութեան Անիի եւ անոր ճիգերուն Ղարաբաղի կնճիռին կարգադրութեան համար, չետելով թէ Գարեգին Բ. իր երախտագիտութիւնը յայտնած է նաեւ ցեղասպանութեան ճանաչման համար Ֆրանսայի կողմէ: Այն հարցումին որ կը վերաբերի Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն այդ ճանաչումէն ետք, Գարեգին Բ. կը պատասխանէ. – «Այն իրողութիւնը որ Թուրքիա պատրաստ է այդ մասին խօսելու Հայաստանի հետ հետեւանքն է Ֆրանսայի խորհրդարանի քուէին: Քաղաքապետներու, համալսարաններու տեսուչներու հանդիպումները երկրորդ հետեւանքն են: Արդէն յաջողութիւն մըն է»:

Կաթողիկոսը խօսած է Շիրաքի հետ Ղարաբաղի մասին ու կ՚ըսէ .– «Նախագահը գոհ է որ Պաքուի եւ Երեւանի միջեւ բանակցութիւնը կը շարունակուի Մինսկի խումբին հովանիին տակ: Կը ցաւի որ երկու կողմերը չօգտուեցան այն կարելիութենէն, որ ըստ իրեն, ներկայացաւ տարւոյս սկիզբը Փարիզի հայ – ազերի հանդիպումներուն: Նախագահ Շիրաք կը խորհի որ այն ատեն շատ մօտ էր կարգադրութիւն մը»:

«Ղարաբաղի բանակցութիւնը կը յառաջդիմէ՞» հարցումին, Կաթողիկոսը կը պատասխանէ .– «Դիւանագէտները մէկ քայլ առաջ, ապա մէկ քայլ ետ կ՚ընեն: Ցետոյ, կը վերսկսին բանակցութիւնը: Աւելի յարատեւութիւն կայ քան յառաջդիմութիւն: Դժուարութիւնները առաւելաբար ազրպէյճանական կողմէն կու գան: կը բացատրուին գլխաւորաբար քաղաքական ներքին կացութեամբ»:

Ի՞նչ կ՚ընեն կրօնաւորները: Գարեգին Բ. կը բացատրէ .– «Շնորհիւ Ռուսաստանի Ալեքսիս Բ. Պատրիարքին, Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի կրօնապետներու հանդիպում մը նախատեսուած է: Ազրպէյճանի մեծ միւֆթի Փաշազատէին պիտի հանդիպէի Դեկտեմբերի վերջ: Ժամադրութիւնը յետաձգուեցաւ տարւոյն սկիզբին, Մոսկուա»:

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

«ՊՐՈՖԷՍԻՈՆԱԼ» ԴԻՒԱՆԱԳԷՏԻ ԱԿՆՈՑՈՎ՝ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԷՆ ՊԱՀ ՄԸ ԱՌԱՋ

Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին անակնկալ վախճանումը, այսքան կարճ միջոցի մը մէջ, բաւական անըսպասելի բան էր. ճիշդ այնպէս, ինչպէս կազմութիւնը որով 4 Հայ անդամներ ալ գտնուած էին լծուելու ցեղասպանութեան բեռէն Թուրքիան փրկէ որոշ շրջանի մը համար ազատելու գործին: Այսօրուան, քայքայումի փուլին մասին լրատուիչներու հասած հատուկոտոր տեղեկութիւններն ալ ունին կազմութեան օրերուն ժլատ լրատուութեան բնոյթը: Չէինք հասկցած թէ ի՛նչպէս չորս Հայեր, որոնց հինգերորդ մը միացնել կարելի չեղաւ, յանձնառու կ'ըլլային հաշտութեան հոլովոյթի մը ձեռնարկել Թրքական կողմին հետ, առաջին քայլէն համաձայնելով մէկդի ձգել ցեղասպանութեան նիւթը: Չհասկցանք թէ այդ նոյն մարդիկը այդ մասին յայտարարութիւններէ քանի մը ամիս ետք ի՛նչպէս կը յօժարէին որ արդարութեան միջազգային հիմնարկի մը յանձնուի 1915-ին բնոյթը որոշելու գործը: Չենք հասկնար նաեւ քայքայումին ինչո՛ւն, հակառակ տրուած բացատրութեան թէ Թուրք անդամները ինքնագլուխ հրաժարած էին վերջին քայլէն, միջազգային այդ հիմնարկէն ետ առնելով կատարուած դիմումը: Հաշտութեան յանձնախումբը իր կազմութեամբ, Հայ եւ Թուրք անդամներուն հակասական յայտարարութիւններով ու վախճանի ներկայի փուլով, սխալ կամ դէշ կազմակերպուած բեմադրութեան մը տպաւորութիւնը կը գործէ: Ան քաղաքականէն զատ, տրամաբանական տեսանկիւնէն ալ անհեթեթութիւններու ամբողջութիւն մը ըլլալով, քայքայումին նկատմամբ առնուազն գոհունակութիւն կրնար պատճառել, եթէ նախընթացի օրինակ հանդիսացած չըլլար: Օրինակ որ որեւէ պահու կրկնուելու վախը կը թելադրէ. մանաւանդ երբ մարդ մտածէ որ նման բան հարկաւոր դարձած որեւէ պահու ո՛չ չորս, կամ քառասուն հայ գտնել հարց կ'ըլլայ, ոչ ալ գտնենք գործի մղելու հարկաւոր պիւտճէն ու յարակից այլ ազդակներ:

Այդ յանձնախումբին, Հայաստանէն երկու անդամներէն մէկը՝ Դաւիթ Յովհաննիսեան հարցազրոյց մը տուած է, պատասխանելով այդ նախաձեռնութեան մասին Աննա Իսրայէլեանի հարցումներուն («Առաւօտ», Դեկտեմբեր 8): Իր արտայայտութիւններէն, էջին խորագիր դարձած նշումով իսկ կը չեշտուի անհեթեթութեան պարագան. Դ. Յովհաննիսեան կ'ըսէ. «Հաշտեցման խնդիրը լուծելու պատրանքներ չունենք»:

Առաջին փուլին զրուցավարը նիւթ կ'ընէ իր խօսակիցին ներկայացուցչական հանգամանքը. կ'ըսէ թէ Դ. Յովհաննիսեան Արտաքին գործերու աշխատակազմին մաս կազմելով, կը դիտուի «պետութեան քօղարկուած ներկայացուցիչը», Հաշտութեան յանձնախումբին մէջ: Ենթական չի ժխտեր այդ հանգամանքը, բայց կ'ըսէ թէ իր մասնակցութիւնը իր որոշումին արդիւնք է: Արտաքին գործերու նախարարին հետ պայմանաւորուած է որ հոն ոչ ոք կը ներկայացնէ, իր անձէն զատ: Յաջորդող արտայայտութիւնները նոյն նախարարութիւնը այս մարզին մէջ շրջանցելու մտայնութիւն մը կը մատնեն. ան կ'ըսէ որ Հայեւթրքական յարաբերութիւնները իր համոզումով Հայաստանի ապահովութեան կարեւորագոյն գործօններէն են եւ անոնց բարելաւումը քաղաքացիի ու դիւանագէտի իր պարտքը կը նկատէ: Արդարացում – մեղադրանքի այս խօսքերը թէ՛ կրնան յանձնախումբին իր մասնակցութիւնը «բացատրել», թէ՛ անուղղակի նետ մը համարուիլ Արտաքին գործերու նախարարութեան որ չէ նախաձեռնած այնքան կենսական մարզի մը բարելաւումին: Անշուշտ, եթէ ստոյգ տուեալ ընդունուի չորս Հայերու մասնակցութեան անձնական որոշումի արդիւնք ըլլալը: Յանձնախումբին քայքայման լուրին լոյսին տակ, բաւական յստակ գաղափար մըն ալ կարելի է կազմել Դ. Յովհաննիսեանի դիւանագիտական հոտառութեան մասին, երբ կ'ըսէ. «Կարծում եմ, դեռ պէտք է շարունակենք, քանի որ մեր վերջին հանդիպման արդիւնքները ինձ համար բաւականին յուսադրող են»:

Կարելի է նաեւ ինքնագոհութեան ու այլամերժութեան անոր բաւական չեշտակի յատկանիշներուն մասին գաղափար ունենալ, կարդալով զրոյցին շարունակութիւնը. երբ Ա. Իսրայէլեան կը յիշեցնէ թէ մեկնաբանութիւններ կան այն ուղղութեամբ որ յանձնախումբին գործունէութիւնը Ցեղասպանութեան ճանաչումը ձախողեցնելու յարմար գետին ըստեղծած է, խօսակիցը յիշեցնելով «պրոֆէսիոնալ»ի իր հանգամանքը, անգիտութիւն կը վերագրէ այդ մեկնաբանութեան տէրերուն. անոնք «բացարձակապէս չեն գնահատում միջազգային իրավիճակը»: Աւելի՛ն. չհագործուածի կեցուածք մըն ալ ընդունելով, կ'ըսէ թէ Սփիւռքի մէջ ներքին խնդիրներ լուծելու, նաեւ Հայաստանի քաղաքական կեանքին մէջ յանձնախումբը օգտագործելու փորձեր կ'ըլլան ու անոնք «որոշ չափով անբարոյական են»: Ցետոյ, «պրոֆէսիոնալ»ութիւնը ամէն լրջութիւն կը կորսնցնէ յանկարծ, երբ անոր տէրը կոչ ալ կ'ուղղէ Սփիւռքի ղեկավարներուն որ «տուրք չտան քաղաքական տարբեր սպեկուլիացիաների եւ չգդուեն տարբեր տիպի սադրանքային գործողութիւններից»:

Առնուազն Դ. Յովհաննիսեանի «պրոֆէսիոնալ»ութիւնը անհրաժեշտ է, ընդգրկուելու համար նախաձեռնութեան մը մէջ որուն «խնդիրը առընչւում է ցեղասպանութեան ճանաչմանը եւ այդ հարցի լուծումով է պայմանաւորուած հասարակութիւնների եւ ազգերի հաշտեցումը, ո՛չ պետութիւնների»: Այլ խօսքով՝ Հայ «պրոֆէսիոնալ» դիւանագէտ մը Թուրք նախկին դիւանագէտներու հետ սեղան կը նստի, հաշտութեան գործին նախաձեռնարկ ըլլալու համար, առանց լուծումի հասնելու պատրանքին, ու այդ հաշտութիւնը կը զետեղէ ոչ թէ պետութիւններու, այլ՝ ազգերու, հանրութիւններու միջեւ: Տրուած յաւելեալ բացատրութիւնն ալ այն է որ Թուրք հանրութիւնը իր պատմութիւնը չի գիտեր եւ յանձնախումբը առիթ է անոր հետ այդ մասին խօսելու...: Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս մօտեցումը, սկիզբը յայտնուած քաղաքական տեսակէտին հետ թէ Հայեւթուրք յարաբերութիւնները Հայաստանի ապահովութեան կարեւորագոյն գործօններէն են: Թուրք ժողովո՞ւրդն է որ Հայաստանի ապահովութեան սպառնալիք է, կամ կրնայ ըլլալ, թէ պետութիւնը: Ցետոյ, ցեղասպանութեան, կամ այլ հարցի առընչութեամբ քաղաքական ի՞նչ ազդակ կը ներկայացնեն ժողովուրդներ. երբ կ'ըսենք ցեղասպանութեան ճանաչում, հաշտութիւն, որո՞ւն թիրախը կրնայ ըլլալ իր պատմութեան գիտակ, կամ անգիտակ 60 միլիոննոց զանգուած մը, եթէ շրջանցուի անոր պետականութիւնը: Կամ, եթէ, ըսենք, այդ զանգուածը ապացոյցը տայ իր ճանաչումին, առանց պետութեան ձայնակցութեան, ատիկա կրնա՞յ Թուրքիոյ կողմէ ճանաչում նկատուիլ:

Միակ տեղեկութիւնը որ հետաքրքրական կրնար նկատուիլ, եթէ յանձնախումբը վերջին շունչը փչած չըլլար, Դ. Յովհաննիսեանի հետեւեալ մատնանշումն է. Հայերու ցեղասպանութեան ՄԱԿ-ի 1948ի սահմանումին յարիր ըլլալուն մասին մասնագէտներու որոշումին մէջ խնդրոյ առարկան ո՛չ թէ 1915-ին բնոյթին կ'առընչուէր, այլ ՄԱԿ-ի այդ մասին պայմանագրին յետադարձօն զօրութեան: Այսինքն, դիմում կատարուած հիմնարկը պիտի որոշէր թէ ՄԱԿ-ի ցեղասպանութեան պայմանագրութիւնը կրնա՞յ զօրել 1915-ին համար ալ:

Բաւական տարօրինակ է կարդալն ալ թէ իրաւաբաններու այդ հիմնարկը իր եզրակացութիւնը պիտի յայտնէր խորհրդապահական ձեւով. ան օգտագործելի պիտի ըլլար միայն յանձնախումբին անդամներուն համաձայնութեամբ: Նաեւ այդ տեսակէտը միայն խորհրդատուական նշանակութիւն պիտի ունենար:

Զրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի յանձնախումբին պիւտճէին որ ինչպէս քանիցս ըսուեցաւ, գրուեցաւ, տրամադրուած էր ԱՄՆ-ու Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ: «Պրոֆէսիոնալ» դիւանագէտը նման «մանրամասնութիւն» բոլորովին անկարեւոր նկատողի դիրքէն, հարցումը կ'ուղղէ այլ ձեւով. «իմ որոշումների վրայ որեւէ մէկը կարո՞ղ է ազդել, թէ ոչ»: Հաւանաբար այդ շրջումէն պէտք է հասկնալ թէ պիւտճէն գայ ԱՄՆ-էն, Անգարայէն, կամ լուսինէն, ոչինչով կրնայ ազդել Դ. Յովհաննիսեանի ընթացքին վրայ:

Այդ նոյն հաստատակամութեան լոյսին տակ կարելի է զետեղել արհեստավարժի իր վերջին հաւաստումն ալ թէ Ժընեւի հանդիպումէն ետք տարի մը աշխատելու որոշում տուած են եւ եթէ այդ ընթացքին, մինչեւ 2002-ի Յունիս որեւէ արդիւնքի չհասնին, կը դադրեցնեն:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՅԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐՈՒ ՇՈՒԿԱՆ ԱՆՀԱՆԳՍՏԱՑՆՈՂ ԱԶԴԱԿՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գոհարներու նմանակ քարեր ստեղծելու ժամանակ գործածուած զանազան նիւթերու կարգին կը գտնենք նաեւ արուեստական քարերը որոնք գլխաւորաբար կը ծառայեն ադամանդը կեղծելու կամ փոխարինելու: Այս քարերէն ոմանք իրենց համապատասխան նմոյշն իսկ չունին բնութեան մէջ, ինչ որ պարագան է թթուածնատ ցիրգոնին: Վերջին ծանօթ կեղծ ադամանդը արուեստական մուասանիդն է որ հրապարակ ելած է 1998-ին: Այսօր, ան իր փայլով, արտացոլանքով ու կարծրութեամբ լուրջ մտահոգութեան պատճառ է ակնավաճառական շրջանակներէն ներս:

Մինչեւ արուեստական քարերու երեւնալը, գոհարագէտներու դերը կը կայանար, ամէն անգամ որ անոնց դիմում կ'ըլլար, թանկագին քարի մը ինքնութիւնը ճշդելու մէջ: 1905-ին, արուեստական քարերու յայտնաբերմամբ, ակնավաճառները գտնուեցան հարցականի մը առջեւ, ի՞նչպէս սուտ քարը զանազանել իրականէն: Ցիշենք որ այդ շրջանին զանոնք մշակելու միակ ծանօթ եղանակը կը կայանար քիմիական նիւթերը հալեցնելու եւ յետոյ ալ բաղադրութիւնը բիւրեղացնելու մէջ: Ի վերջոյ ակնավաճառներու մտահոգութեանց գոհացուցիչ պատասխանը տուաւ ներփակումներու ուսումնասիրութիւնը: Վերջիններս, որոնք իրականին մէջ բիւրեղներու նոյնատիպ կառոյցը խանգարող տարրեր են, բայց եւ այնպէս, իրենց ներկայութեան շնորհիւ, կարելի կ'ըլլայ ծանօթանալ աշխարհաֆիզիքական եւ քիմիական այն միջավայրին ուր ծնունդ առած են ու աճած, միլիոնաւոր տարի առաջ: Ներփակումները, որոնք կը ներկայանան հաստատուն, հեղուկ կամ կազային վիճակով, անփոխարինելի օժանդակութիւն մը կը բերեն քարերու ինքնութիւնը ճշդելու աշխատանքին ընթացքին:

Ներփակումներու մասին գոյութիւն ունեցող ճոխ տեղեկագրութիւնները հնարաւորութիւն կու տան, ոչ միայն զանազանելու իսկական քարը արուեստականէն, այլ նաեւ որոշ պայմաններու տակ ճանչնալու քարի մը ինքնութիւնը ու երբեմն ալ, հաստատելու աշխարհագրական հաւանական այն վայրը ուր կրցած է ան ծնունդ առնել ու աճիլ: Անոնք իրենց բնոյթով, կարեւորութեամբ եւ ձեւաւորմամբ կը ներկայացնեն թիւով անսահման երեւոյթներ: Այս պատճառաւ իսկ, իւրաքանչիւր քարի ներփակումներու կազմը կը նկատուի անոր ինքնութիւնը հաստատող հարազատ դրոշմը:

Մօտ երկու տասնեակ տարիներէ ի վեր, նորածնունդ ճարտարարուեստներու շարունակական ու մեծածաւալ չափով ճշգրիտ յատկութիւններով օժտուած բիւրեղներու պահանջն է որ մղիչ եղած է «չափուած-ձեւուած» արուեստական քարերու ստեղծման: Այսպէսով կարելի եղած է մշակել կատարելապէս մաքուր եւ կամ յատուկ ներփակումներով քարեր: Այս առիթով ի գործ դրուած եղանակները մօտէն կը կրկնեն երկրագունդին վերի խաւերուն մէջ տեղի ունեցած երեւոյթները:

Շնորհիւ գիտական աշխարհի նուաճումներուն որոնք կարելիութիւն կու տան արուեստական քարերու մշակման ատեն ազդելու անոնց ներփակումներու ձեւաւորման վրայ, արդի արտադրանքներու մէջ կը գտնենք ներփակումներ որոնք ժամանակին առանձնայատուկ էին միայն բնական քարերու:

Այժմու արուեստական քարերու տարեկան արտադրութիւնը կը հասնի քանի մը հազար թոնի: Բարձր ճարտարարուեստագիտութեամբ օժտուած բոլոր երկիրները կ'արտադրեն արուեստական քարեր: Ռուսաստան, շնորհիւ իր հիմնարկութիւններուն, հետազօտական եւ արտադրական կեդրոններուն, բիւրեղագիտութեան եւ գոհարագիտական մարզերէն ներս կը ներկայանայ առաջնահերթ դիրքով: Մոսկուայէն 112 քիլոմեթր հեռու Ալեքսանդրով քաղաքի Արուեստական Հանքանիւթերու Հիմնարկը ունի արտադրութեամբ զբաղող 1500 հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը, ինչպէս նաեւ 500 հետազօտիչներ որոնցմէ 60-ը ունին տոքթորայի աստիճան:

Հակառակ իրենց շատ պարզ բաղադրութեան, քանի որ կազմուած են զուտ բնածուխէ, արուեստականի որակ ունեցող ադամանդներու գոյութիւնը ի յայտ բերուեցաւ միայն 1980-ական թուականներուն, ամերիկեան GEC-ի, ճափոնական Soumitomo-ի եւ հարաւային ափրիկեան De Beers-ի կողմէ եղած ծանուցումներով: Արուեստական ադամանդ մը յար եւ նման է իրականին, իր բոլոր յատկութիւններով. թէ՛ բնագիտական, թէ՛ քիմիական կամ տեսագիտական:

Արուեստական քարերը լայն չափով թափանցած են այսօր շուկայ մը որ իրականին մէջ իրենց չի պատկանիր: Նշանակելի է յիշել որ այն երկիրները որոնք ծանօթ են քարերու արտադրութեան իրենց առաջնահերթ դիրքով ու նոյն ատեն ալ կը ներկայացնեն զբօսաշրջիկային որոշ հմայք, դարձած են արուեստական քարերու մեծածաւալ ներմուծողները, զանոնք անփորձ ճամբորդներու վաճառելու նպատակաւ: Բնականաբար այս կացութիւնը մնաս կը հասցնէ քարերու առեւտուրին, մանաւանդ երբ նկատի առնենք որ կեղծ վկայագիր – հաստատագրի հայթայթումը ընթացիկին մաս կը կազմէ որոշ երկիրներու մէջ: Ցատուկ հրատարակութիւններ կանոնաւորապէս կը տեղեկացնեն աշխարհի չորս կողմը անցած դարձած խաբեբայական արարքներու մասին:

Եթէ կայ ուրիշ եղելութիւն մը որ կը յուզէ ակնավաճառութիւնը, այդ ալ զանազան միջոցներով ամէնէն ծանօթ գոհարներու փոխակերպումն է որ մեծ թափ առած է վերջին քսան տարիներուն ընթացքին: Այս կերպով որոշ քարեր աւելի կը պերճանան, ուրիշներ ալ իրենց սկզբնական գոյնը կը փոխեն, աւելի փնտռուած քարի մը նմանելու համար: Այսօրուան դրութեամբ, շուկայի վրայ գտնուող գունաւոր քարերու մեծամասնութիւնը, հետզհետէ ալ աւելի մեծ թիւով ադամանդներ, շնորհիւ յատուկ եղանակներու գործադրութեան, կը գտնուին այլափոխուած վիճակի մէջ: Թէպէտեւ այսպէսով շատ աւելի շահ կ'ապահովուի առեւտրական շրջանակներէն ներս, բայց միւս կողմէ կասկածամտութիւնն է որ կ'արմատանայ սպառողներու մօտ:

Հոս կ'արժէ յիշել քարերը աւելի հմայիչ դարձնելու համար ի գործ դրուած միջոցառումներէն ոմանք: Հրապարակի վրայ գտնուող սուտակներու եւ շափիւղաներու 90%-ը ջերմութեան ներգործութեամբ ենթարկուած են փոփոխութեան, գոյնը աւելի գրաւիչ եւ կամ զանոնք աւելի թափանցիկ դարձնելու նպատակաւ: «Կէուտա» անուան տակ ծանօթ շափիւղաներու խումբին պատկանող այլազան կերպար մը որ իր կաթնագոյն եւ կիսաթափանց երեւոյթին պատճառաւ ոչ մէկ ուշադրութիւնը կը շարժէր, 1976-էն ի վեր, ջերմութեան շնորհիւ կը վերածուի կապոյտ գեղեցկերանգ քարի մը: Այսպէսով շափիւղաները, փոխակերպուած

քարերու ցանկին վրայ կը գրաւեն առաջնահերթ դիրք մը: Ադամանդի, չափիզայի եւ սուտակի մակերեսը հասնող խոռոչները կը լեցուին ապակիով, անոնց այդ լուրջ թերութիւնները անհետացնելու նպատակաւ: Զանազան տեսակի հողարձակումներով կարելի կ'ըլլայ ստեղծել գունաւոր ադամանդներ եւ կամ խմբաւորման մը պատկանող կերպար մը վերածել ուրիշ կերպարի մը: Այս միջոցաւ է որ անգոյն տպազիոնը կը դառնայ կապոյտ տպազիոն: Շնորհիւ լազերային ճառագայթներու թափանցող յատկութեան ու թթուներու գործածութեան, հնարաւոր կ'ըլլայ ադամանդներու բնածուխէ բաղկացած տեղ արատները չէզոքացնել ու անտեսանելի դարձնել:

Բարեխառնումներու կարգին, վերջին տարիներու ընթացքին, տեղի ունեցած են երկու առաջնահերթ դէպքեր որոնք լուրջ կասկածամտութիւն տարածած են սպառողական շրջանակներէն ներս: Մէկը, էբոքսի ռէզինի միջոցաւ զմրուխտի մը ճեղքերուն անհետացումն է: Միւսը կը վերաբերի, գերջերմութեան եւ գերաճնշման պայմաններու տակ ադամանդի մը գոյնին բարելաւումին: Այսպիսի փոխակերպուած ադամանդները որոնք շրջանառութեան մէջ են 1999էն ի վեր ու ծանօթ «GE POL» կամ «Pegasus» մակնիշով, մեծ տագնապ ստեղծած են ճարտարարուեստական շրջանակներէն ներս, նամանաւանդ որ գիտութեան ներկայ ծանօթութիւններով կարելի չէ զանոնք զանազանել նոյն գոյնը ունեցող բնական ադամանդներէն: Գալով զմրուխտին որակը բարելաւող վերոյիշեալ եղանակին, ժամանակի տեւողութեան, անոր դիմացկունութեան շուրջ տիրող կասկածին պատճառաւ, Գոլոմպիոյ (Հարաւային – Ամերիկա) զմրուխտներու արտածման արժէքը եթէ 1994-ին կը հասնէր 434 միլիոն տոլարի, 1998-ին ան իջած է 84 միլիոնի: Նշենք որ այս երկիրը կ'արտադրէ աշխարհի ամենագեղեցիկ զմրուխտները:

Այսօր դասական ակնագիտութիւնը առանձին անկարող է լուծելու մասնագիտութիւնը յուզող բոլոր հարցերը: Քարի մը շուրջ երկմտութեան ժամանակ անհրաժեշտ է դիմել արդիական սարքաւորումներով օժտուած հաստատութեան մը քանի որ անոր մասին սխալ եզրակացութիւն մը կրնայ դրամական անելանելի կացութեան ենթարկել: Ներկայիս, եթէ երկիր մը տեղեակ չէ այս մարզին ձեռք բերած այժմէական նուաճումներուն ու չունի արդիական սարքաւորումներով օժտուած հետազօտական կեդրոն մը, չի կրնար ձգտիլ մասնակցելու ակնավաճառութեան միջազգային շուկային (*): Նկատի ունենալով որ որոշ քարեր կը ներկայացնեն անգնահատելի արժէքներ, այս հաւաստիքը բաւագոյնս պատկերացուցած պիտի ըլլայինք եթէ յիշենք, անցեալ տարի Փարիզի մէջ «Ադամանդ» խորագրով ժամանակաւոր ցուցահանդէսի մը առիթով տեղի ունեցած պատահարը: Երբ փափաք կը յայտնուի որ պատմական կապոյտ Hope ադամանդն ալ մաս կազմէ հաւաքածոներուն, Ուաշինկթընի Սմիթսոնեան հիմնարկը, որուն կը պատկանի ան, իբր երաշխիք կը պահանջէ որ այդ առթիւ իր տրամադրութեան տակ դրուի Լէօնարտօ տա Վինչիի Ճոքոնտան:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ

(*) Անոնք որոնք կը նկատեն որ Հայաստան եւս պէտք է ունենայ արժէքաւոր քարերու վերաբերեալ ուսումնական, հետազօտական ու ստուգման արժանավայել կեդրոն մը, մտքերու փոխանակման համար կրնան հաղորդակցութեան մէջ մտնել յօդուածագրին հետ, հետեւեալ հասցէով. –
Touglouian@aol.com

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ե. ԴԱՐՈՒ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԸ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ

Արագածոտնի մարզին Ուշի գիւղին մէջ Շահէ Արք. Աճէմեան 1999-ին յայտնաբերելով Ս. Սարգիս մատուռին աւերակները, որոշած է պեղումներ կազմակերպել եւ վերականգնել զայն: Նոյն թուականին ալ սկսած են պեղումները, հնագէտ Ֆրինա Բաբայեանի ղեկավարութեան տակ:

Ան ըսած է թէ մատուռը կը գտնուի նախաքրիստոնէական ամրոցի մը տարածքին վրայ որուն կողքին պեղումներու ընթացքին բացուած են ԺԲ. – ԺԳ. դարերու կրօնական շինութիւններ: Յայտնուած է գաւիթի մը հարաւային պատը որուն արձանագրութիւնը կը նշէ թէ 1264 թուականին կառուցուած է ան. Համալիրին միւս շէնքերը թաղուած են հողին տակ: Այդ համալիրը կործանած էր 1827-ի երկրաշարժին եւ այլ աւերներու պատճառով:

Համեմատաբար լաւ վիճակի մէջ գտնուած է Ս. Սարգիս մատուռը որ ունի երկփեղկ տանիք: Զայն ծածկող հողը մաքրելով, պեղում կատարողները անոր կողքին գտած են Ս. Աստուածածին 7,5 մեթր տրամագիծով գմբէթաւոր եկեղեցին: Ան կամարակապ կառոյց մըն է, երկու բակով, աւանդատուներով եւ հարաւի ու արեւմուտքի քանդակազարդ երկու շքամուտքով: Գաւիթին կից բացուած է զանգակատունն ալ որուն վիմագիր արձանագրութենէն յայտնի կ'ըլլայ որ Ջորջի անուն մէկը իր սեփական միջոցներով շինել տուած է այդ կառոյցը: Ամբողջ այդ համալիրը 3 հազար քառակուսի մեթր տարածքի մը վրայ են, 30 – 40 տոկոսով պահպանուած:

Յայտնաբերուած արձանագրութիւններու եւ պատմական տուեալներու համաձայն այդ տարածքը ծաղկուն եղած է Վաչուտեաններու օրով (Զաքարեաններու բանակին ծառայած Վաչէ իշխանը իր ծառայութիւններուն փոխարէն Արագածոտնի այդ շրջանը նուէր ստացած է): Քուքիկ ճարտարապետը կառուցած է Օհանավանքը, Դղերի վանքը:

Ֆ. Բաբայեան կը յիշեցնէ թէ Յայսմաւուրքի տուեալներով Մեսրոպ Մաշտոց Պարսկաստանէն Ս. Սարգիսի մասունքը բերած է Կարբի, յետոյ Ուշի գիւղին բարձունքին վրայ կառուցած նոյնանուն եկեղեցին, հոն ամփոփելով այդ մասունքը: Պեղումներու ընթացքին խորանին տակ ոսկորներ յայտնաբերուած են. անոնք շէնքերուն վերակառուցումէն ետք կ'ամփոփուին նոյն վայրին մէջ: Ներկայիս այդ վայրը ուխտատեղիի վերածուած է:

Կ'ենթադրուի որ Ս. Սարգիսը Ե. դարու առաջին եկեղեցիներէն եղած է: Պեղումներուն 3 – 5 մեթր խորութեան վրայ բացուած է եկեղեցիին մուտքը, նաեւ աշխարհիկ շինութիւններ, երկյարկանի սենեակներ, վանքի խուցեր, լայն միջանցքներ, թոնիրներ, հնձաններ, եւ այլն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԻ ԹԵՐԹԸ՝ «LE MARSEILLIAN»

Ստացանք Մարսէյլի Համազգային դպրոցի Ժ. դասարանի (Classe de Seconde) աշակերտներու պատրաստած, խմբագրած, հրատարակած եւ... ծախած թերթը՝ «Մարսիլեան»ը: Այս Բ. թիւէն հաւաքուած 3000 ֆրանքի գումարը նուիրած են Համազգային դպրոցի շինութեան: Գնահատելի եւ շնորհաւորելի աշխատանք մը:

ԾԽԵԼՈՒՆ ԳԻՆԸ

Ծխողին համար ծխախոտին արժէքին ու հաւանական կարծուած առողջական հարցերէ զատ, այդ հաճոյքին փոխարժէքին մաս կը կազմեն տուգանքներն ալ, ըստ ամերիկեան օրէնքներու: Հանրային վայրերու, փոխադրամիջոցներու մէջ ծխելու արգելքէն ետք, նոր կարգադրութիւն մը յանցանքի վերածած է ծուխով դրացին անհանգստացնելու արարքը: Ցանցանք որ նմանապէս ենթակայ է տուգանքի: Այդ ձեւով ծխախոտն ալ կը դասուի վտանգաւոր նկատուած ապականիչներու կարգին, ինչպէս՝ ամիանթը, միջատասպանները, եւ այլն: Եթէ ծուխը օդային անցքէ մը, կամ բաց պատուհանէ մը թափանցէ դրացիին յարկաբաժինը, այս վերջինը իրաւունք կ'ունենայ բողոքելու թաղին շրջապատի պահպանման վարչութեան մօտ, ինչ որ ծխողին համար կրնայ յանգիլ մինչեւ 750 տոլարի տուգանքի մը, եթէ «չարիք»ը դարմանելու միջոցներու չձեռնարկէ: Այս օրէնքը, անոր կողմնակիցներուն սահմանումով՝ կոչուած է հանրային առողջապահութեան զարկ տալու:

Պէտք է ըսել որ օրէնքին դէմ քուէարկողներ ալ գտնուած են. Քաղաքացիական Ազատութիւններու Միութիւնը մտահոգութիւն յայտնած է, ըսելով որ այդ օրէնքը ժխտական հետեւանք կ'ունենայ անհատին կալուածատիրութեան իրաւունքին վրայ: Դէմ քուէարկողները դժգոհած են, ըսելով որ նոր օրէնքով միայն, կամ առաւելաբար, աղքատները պիտի ըլլան տուժողները:

Արդէն վերջին տասնամեակին ճաշարաններէ, գրասենեակներէ, սրճարաններէ զատ նոյնիսկ որոշ մարզադաշտերու վրայ եւ որոշ հանրապարտէզներու մէջ արգիլուած էր ծխելը: Վերջերս ծխախոտի դէմ պործող լոպին թիրախ առած է բնակարանները: Ամբողջ երկրին մէջ ծաղկած են բնակարաններ ուր ծխելը արգիլուած է: Արդէն որոշ բնակիչներ արդարացի գտնուած են իրենց դրացիին ծխելուն դէմ յայտնուած բողոքով, վկայակոչելով աղմուկի եւ այլ նեղութիւններու դէմ կիրարկուած օրէնքը: Այդ առումով, ծուխին դէմ պայքարը նոր բան չէ, միայն յատուկ օրէնքն է որ նոր է:

Ծուխէն դժգոհելու պարագան պարտաւորութիւն չի դներ բողոքելու համար փաստաբանի մը դիմելու, դատարան ներկայանալու: Ատիկա կապուած է թէեւ այն պայմանին որ ծխախոտի ձեռնարկութիւնները արդարութեան չդիմեն օրէնքը չեղեալ յայտարարելու նպատակով: Կ'ըսուի թէ ծանօթ ձեռնարկութիւններ մտադիր են այդ քայլը առնելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

– Տիկի՛ն, այս վերմակը բաւական չէ ինծի համար, ես բնաւորութեամբ մսկոտ եմ. պէտք է, որ ինծի յատուկ գրասեղան մը ունենամ այստեղ, որովհետեւ ես սովորութիւն ունիմ օրուան մեծագոյն մասը գրական աշխատութիւններու նուիրել. յետոյ, կը տեսնամ, որ այս դարակները բանալի չունին, արդ, ես իմ զանազան թուղթերս չեմ կրնար թողուլ, որ անխորհրդապահ եւ հետաքրքիր նայուածքներու մատնուին. կրնայ ըլլալ, որ իմ գրութիւններս ուրիշ մը խլրացնէ եւ օր մը իր անունով հրատարակէ, այսպիսի վտանգի մը չենթարկուելու համար պէտք է անպատճառ բանալիով փակուած դարակ մը ունենամ իմ տրամադրութեանս ներքեւ: Պատերուն գոյնը ինչո՞ւ այսպէս զօրաւոր կարմիր է, ատիկա մարդուս տեսողութիւնը կը յոգնեցնէ, կարելի չէ՞ զանոնք բաց կանանչագոյնի ներկել. արդեօք այս տունը խոնա՞ւ է:

– Ո՛չ, բնաւ խոնաւութիւն չունի, – պատասխանեց տիկինը:

– Սենեակը հիւսիսի՞, թէ՞ հարաւի կողմն է:

– Շիտակը՝ մինչեւ հիմա ուշադրութիւն անգամ չենք ըրած:

– Բայց, տիկին, կենսական հարց մըն է ասիկա, պէտք է այս կէտը ճշդել, եթէ հիւսիսի կողմն է, ես չեմ կրնար բնակիլ այստեղ եւ կը խնդրեմ, որ ինծի հարաւի կողմը սենեակ մը տաք:

– Այս սենեակէն ուրիշ տրամադրելի սենեակ չունինք, – պատասխանեց տիկինը չոր շեշտով մը:

Գեղանի Օրիորդ Քրիստինէ, որ եկած էր միանալու իր մօր եւ որ չափազանց կը զուարճանար իրենց նոր վարձակալին անվերջանալի դիտողութիւններէն, ուզեց միջամտել:

– Այս սենեակը ո՛չ հիւսիսի եւ ո՛չ ալ հարաւի կողմն է, – ըսաւ, – այլ արեւելքի:

– Վստա՞հ էք, օրիորդ:

– Կատարելապէս:

– Այդ մասին դրական, շօշափելի փաստեր ունի՞ք:

– Առաջ այս սենեակը ես կը բնակէի եւ գիտեմ, որ արեւը ամէն առտու այս կողմէն կը ծագի, կարծեմ ասիկա անհերքելի փաստ մըն է:

– Այո՛, բաւական զօրաւոր փաստ մըն է, լաւ ուրեմն, եթէ արեւելքի կողմն է՝ կրնանք համաձայնիլ, արեւելքը կրնայ հարաւի տեղը բռնել: Սենեակին դուռը կարելի՞ է ներսէն կղպել:

– Թէ՛ ներսէն, թէ՛ դուրսէն կարելի է կղպել, – պատասխանեց Քրիստինէ ժպտելով:

– Ինչո՞ւ կը խնդրէք, օրի՛որդ:

– Ոչինչ, այնպէս: Ձեր հարցումը զիս խնդացուց:

– Արդեօք անհեթեթ հարցո՞ւմ մըն էր ըրածս, չեմ կարծեր, ընդհակառակը, կը կարծեմ, որ շատ օրինաւոր հարցում մըն էր, ներկայ դժնդակ պարագաներուն սենեակին դուռը գիշեր ժամանակ կղպելը կարծեմ յանձնարարելի խոհեմութիւն մըն է:

– Այնպէս է, միսի՛ւ Եղիա:

– Ուրեմն ձեր խնդալը բոլորովին անմեկնելի կը մնայ:

– Ես չար մտքով չխնդացի, այնպէս խնդալս եկաւ:

– Աղջիկս քիչ մը շատ կը խնդայ, – միջամտեց Տիկին Մաքրուհի, – կարեւորութիւն մի՛ տաք:

– Ո՛չ, եթէ խնդալիք բան մը կայ, ըսէ՛ք, միասին խնդանք, – պնդեց երիտասարդը չափազանց լուրջ դէմքով մը:

Քրիստինէ տեսնելով, որ վէճը վերջանալիք չունի՝ տնական զբաղում մը պատրուակ բռնեց եւ հեռացաւ:

Եղիա շարունակեց ուրիշ մէկ քանի դիտողութիւններ ալ ընել, որոնց տանտիրուհին կը պատասխանէր գլխու անորոշ շարժումներով:

Հազիւ թէ երիտասարդը շաբաթ մը ի վեր այս տան մէջ հաստատուած էր, երբ ոստիկանական խստութիւնները կրկնապատկուեցան:

Փախստական զինուորներ գտնելու պատրուակով ոստիկաններ տուները կը մտնէին եւ ամէն կողմ խուզարկութիւն կը կատարէին:

Ամենափոքր կասկած մը բաւական էր, որպէսզի ոստիկաններ տուն մը տակնուվրայ ընէին:

Անոնք, որ իրենց տան մէջ փախստականներ կը պահէին, թաքստոցներ պատրաստած էին, ուր կը պահէին փախստականները խուզարկութեան կասկած մը ըլլալուն պէս:

Այդ տագնապալի օրերուն Տրդատ եկաւ զատւ տանտիրուհին եւ ըսաւ.

– Շատ կը վախնամ, որ այս օրերս ձեր տունն ալ խուզարկութիւն մը կատարուի:

– Ես ալ այդ վախը ունիմ, – պատասխանեց տիկինը, այդ պարագային թէ՛ իմ եւ թէ՛ ձեր գլուխը մեծ փորձանք մը պիտի գայ:

– Դժբախտութիւնը այն է, որ թաքստոց մըն ալ չունինք, ուր կարենանք պահուըտիլ վտանգի միջոցին:

– Հիմա հոգի ո՞ւր կարելի է պահել:

Նոյն միջոցին Եղիա եւս եկաւ խօսքի խառնուեցաւ: Ինքն ալ չափազանց յուզուած էր սպառնացող վտանգէն:

– Եթէ զիս հոս ձերբակալեն, առանց այլեւայլի կախաղան կը բարձրացնեն, – ըսաւ վրդոված ձայնով մը: – Անունս թէեւ փոխած եմ, բայց ինչ օգուտ, դէմքս զիս կը մատնէ, մանաւանդ որ շատ ծանօթ դէմք մըն է թէ՛ ազգային եւ թէ՛ օտար շրջանակներու մէջ:

– Հաւատացէ՛ք, պարո՛ն Եղիա, – միջամտեց Քրիստինէ, – ամենալաւ միջոցը ձեր այդ սրածայր այծեմօրուքը ածիլելուն մէջն է, քանի կախուելու վտանգը կայ:

Երիտասարդը այս խօսքերը լսելով ցնցուեցաւ:

– Ոհ, օրիորդ, ի՛նչ կ'ըսէք, – գոչեց, – անկարելին կը պահանջէք:

– Անկարելի՞, վայրկեանի մը գործ է, ասկէ զատ ես բան մը չեմ պահանջեր, պարզապէս թելադրութիւն մը կ'ընեմ:

– Կը խնդրեմ, մի՛ կրկնէք, անկարելի է. եթէ երբեք պիտի կախուիմ՝ թո՛ղ մօրուքիս հետ կախուիմ:

– Հիմա թողո՛ւնք պարոնին մօրուքը իր կզակին վրայ եւ աւելի լուրջ հարցով մը զբաղինք, – ըսաւ Տրդատ, – արդեօք կարելի չէ՞, որ թաքստոց մը պատրաստենք մեզի այստեղ:

(Շար. 126)

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն ։
Ժամը 9.30–ին առաւօտեան Հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25–ին, ժամը 11–ին ։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13–ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. –

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

(Շար. Ա. էջէն)

բարութեան կողմէ, զուգադիպած է Համաշխարհային Դրամատունէն պատուիրակութեան մը Բաքու այցին ։

ԺԻԼՊԷՐ ՊԻՔՕ, հանրածանօթ երգիչը «Պարոն 100 հազար վոլթ» մկրտուած, մեռաւ Դեկտեմբեր 18–ի առաւօտեան, 74 տարեկանին ։ Տարիներէ ի վեր խլիրդէ կը տառապէր ։ Իր ծանօթ երգերն են՝ Նաթալի, Կարեւորը Վարդն է, Առանձնութիւնը գոյութիւն չունի եւ այլն, եւ այլն ։ Հեղինակ էր 400 երգերու ։ Այն բացառիկներէն էր որ երաժշտական խոր զարգացում ունէր ։

ՋՈՒԻՑԵՐԻՈՅ բնակչութեան մէկ քառորդը գաղթողներէ բաղկացած է ։ Եթէ չըլլար գաղթողներու ժամանումը 1945–էն ի վեր, բնակչութեան թիւը 5 միլիոն 2 հարիւր հազար կ'ըլլար եւ ոչ թէ 7 միլիոն երկու հարիւր հազար ։ Գաղթողները գլխաւորաբար Իտալացի են, Եուկոսլաւ, Փորթուկալցի, Սպանացի եւ Թուրք ։

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊՈՌՆԿՈՒԹԻՒՆԸ կը ծաւալի հակառակ բարձրացած աղմուկին եւ մանուկներու պաշտպան կազմակերպութեանց ։ Փիլիպպեաններէն եւ Թայլանտէն ետք, Գամպոճն է որ «սեռային զբօսաշրջութեան» կեդրոնի մը վերածուած է ։ Պոռնիկներէն 50–էն 70 հազարը մանուկներ են ։ 15 տարեկանէն վար աղջնակի մը «սակ»ն է 30 տոլար ։ Մեծ մասը ծախու հանուած է ծնողքին կողմէ (40%) կամ բարեկամներու (15%) ։ Այն օրէն, երբ դրացի Թայլանտը սկսած է հալածել «կոկորդիլոսները» (անունն է որ տրուած է մանկամոլ զբօսաշրջիկներուն), Գամպոճը գլխաւոր վայրը դարձած է հարաւարեւելեան Ասիոյ «սեռի չարքըրնեբուն» ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայրը առաքելոյն
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE
avec
JEAN AYANIAN
à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»
précédé de
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Anahid»**
de St-Maurice de Beynost

vous invite à

l'Arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

Noël pour les enfants de la communauté arménienne de Serbie

APPEL A VOS DONS
Ils ont besoin de chaussures
Ils ont besoin de vêtements
Ils ont besoin de matériel scolaire
Merci pour eux.
Envoyez vos chèques à la C.B.A.F. : 17, rue Bleue 75009 Paris
Tél. : 01. 48. 24. 46. 57

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆոնթէն (Ժիւրա) ։

Փետրուար 24–էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ ։

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուլէֆեանին՝
01 – 47 – 80 – 71 – 73

երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 – 39 – 83 – 71 – 19

Տեղերը սահմանափակ են ։

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- ► *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- ► *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- ► *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

l'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI et Réveillon de la Saint-Sylvestre

à ST-JEAN MONTCLAR
du mercredi 26 décembre au mercredi 2 janvier

Le dîner dansant du Réveillon sera animé par
«Le Grand Orchestre MASSIS»

l'UGAB invite ses membres et sympathisants à découvrir la cuisine arménienne, une ambiance familiale, le charme et la tranquillité du milieu montagnard de ce petit coin de Provence.

Lieu du séjour : **«Le Val des Neiges»**
Centre de Vacances de l'UGAB
04140 St-Jean Montclar
Tél. : 04 92 35 03 21

Renseignements et réservations :

au 01 45 20 03 18
UGAB — 11, square Alboni, 75016 PARIS
ou 06 76 48 58 73 (Mme Herminé Enficiaud-Duzian)

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

	€	
Մահազդ	122	(145,92)
Հոգեհանգիստ	110	(131,56)
Շնորհակալիք	110	(131,56)
Հարսնիք–Նշանտուք	110	(131,56)
Ծնունդ	110	(131,56)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) ։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին ։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
JEUDI
20 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.323 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.323

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18 / 19)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 18-ին Մոսկուայի մէջ հանդիպում ունեցած է նախագահ Պուտինի, վարչապետ Կասյանովի եւ «Կազպրոմ»ի ղեկավար Միլլէրի հետ: Նախագահ Պուտինի հետ տեսակցութեան մեծագոյն բաժինը յատկացուած է տնտեսական հարցերու: Յատկապէս նիւթ եղած է կապի եւ ուժանիւթի մարզերուն, նաեւ աթոմակայանի զարգացման նպատակով միասնական աշխատանքը: Նախագահ Պուտին արդիւնաւէտ նկատած է հայեւռուս միջկառավարական յանձնաժողովին գործունէութիւնը, յոյս յայտնելով որ հարցերը մինչեւ տարեվերջ լուծում կը գտնեն:

Երկու նախագահները խօսած են ղարաբաղեան խնդրին խաղաղ կարգաւորման հոլովոյթին վերջին զարգացումներուն մասին ալ:

Ռ. Քոչարեանի վարչապետ Կասեանովի հետ հանդիպումին ալ նիւթ եղած է գործակցութեան խորացման նպատակով ստորագրուած համաձայնութիւններուն անյապաղ իրականացումը: Ռ. Քոչարեան նշած է թէ իր Մոսկուա այցը կապուած է այն մտահոգութեան որ Հայաստան գուցէ չկարենայ ժամանակին յարգել իր պարտաւորութիւնները: Այդ մարզին կարեւորագոյն խնդիրը «պարտքերու դէմ ներդրումներ» միջկառավարական համաձայնագիրն է որ պէտք է վերջնական ստորագրութեան յանգի:

«Կազպրոմ»ի նախագահ Ա. Միլլէրի հետ Ռ. Քոչարեանի տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը Հայաստանի տրուած կազին վճարումի հարցը եղած է:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 17-ին հրամանագիր ստորագրած է, նշանակելով Հայաստանի Լիբանանի նոր դեսպանը: Ան կը կոչուի Արեգ Յովհաննիսեան: Ունի արտակարգ եւ լիազօր դեսպանի աստիճան:

Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ Կ'ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԻ

ԱՄՆ-ու քաղաքացի Սեպուհ Թաշճեան որ 1993-95 ժամանակաշրջանին Հայաստանի Ուժանիւթի նախարար եղած էր, կ'ամբաստանուի մեծ չարաշահումներ կատարած ըլլալով, եւ Հայաստանի գլխաւոր դատախազութիւնը մինչեւ տարեվերջ մեղադրանք պիտի առաջադրէ: Հարցը կը վերաբերի թերութիւններով եւ սխալներով լեցուն պայմանագրի մը զոր ստորագրած է ենթական Վերակառուցման եւ Զարգացման Եւրոպական Դրամատան հետ, Հրազդանի ջերմաելեկտրակայանի սարքերու շինութեան կապակցութեամբ. ըստ այդ պայմանագրութեան Դրամատունը պիտի տրամադրէր 57,4 միլիոն տոլար, իսկ Հայաստանի կառավարութիւնը 25,5 միլիոն տոլար: Քննութենէն պարզուած է որ նախարարը ինքնագլուխ սխալ հաշուարկներ կատարած է, ֆինանսական աղբիւրները յըստակ չեն, յատկացումները՝ նոյնպէս, եւլն ու աշխատանքներն ալ չեն կատարուած կամ աւարտած: Կ'ենթադրուի որ Հայաստանի կառավարութիւնը ԱՄՆ-էն պահանջէ Ս. Թաշճեանի յանձնումը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Շիրաքի որոշումով Հայաստանի մօտ Ֆրանսայի նոր դեսպան նշանակուած է Անրի Գիւրի: Դիւանագէտը, որ 55 տարեկան է, պաշտօններ վարած է Մոսկուայի, Հռոմի եւ Վատիկանի ֆրանսական դեսպանութիւններուն մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆՆԵՐԸ թէեւ ընդունեցան բազմազգեան խաղաղութեան ուժերու ներկայութիւնը, բայց եւ այնպէս տարակարծութիւններ ծագած են արդէն աֆղան ղեկավարներու եւ արեւմտեան իրենց գործակիցներուն միջեւ: Պաշտպանութեան աֆղան նախարարը յայտարարած էր որ 5000 զինուորներէ բաղկացած ուժի մը սկզբունքը ընդունուած էր, մինչ իր մէկ գործակիցը կը ճշդէր. – «Համաձայնութիւն չէ գոյացած 5000 զինուորի շուրջ»: Տարակարծութիւն կայ նաեւ այդ ուժին պաշտօնին մասին: Հրամանատարութիւնը յանձնուած է Մեծն – Բրիտանիոյ, Ֆրանսա ալ տրամադիր է մասնակցելու քանի մը հարիւր զինուորով: Ամերիկեան ռմբակոծութիւնները վերսկսած են Դեկտեմբեր 18-ին Թորա Պորայի շուրջ, Պրիւքսէլի մէջ Պաշտպանութեան նախարարը յայտարարած է որ զինուորական գործողութիւնները վտանգաւոր «փուլի մը մէջ կը մտնեն» եւ թէ վերջ պիտի չգտնեն մէկ կամ երկու պարագլուխներու ձերբակալումով, ժամանակի կը կարօտի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը խրատգիտութեան դաս մը տուաւ կառավարութեան: Արդարեւ, ջնջեց ընկերային ապահովագրութեան օրէնքին ութ յօդուածներ (դժուարութեամբ քուէարկուած Դեկտ. 4-ին) որոնք կոչուած էին վերանորոգելու պայմանագրական սիսթեմը, ապահովելու համար 35 ժամերու ֆինանսաւորումը: Այս կարգադրութեամբ 16 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը ստեղծուի կառավարութեան համար: Աշխատանքի եւ ընկերային հարցերու նախարարուհի՝ է. Կիկու այս օրէնքը կոչուած էր ջնջելու 16 միլիառ ֆրանքի կառավարութեան պարտքը (2000-ի հաշւոյն) հատուցանելու համար 35 ժամերու ֆինանսաւորումը: Ընդհանուր ձեւով ապտակ մը կը նկատուի կառավարութեան համար:

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ պաշտպանութեան 2 կազմակերպութիւններ խիստ ամբաստանագիր մը հրապարակած են Իրաքի դէմ, ուր հալածանքը այլեւս անհանդուրժելի դարձած է: «Սարսափ կը տիրէ ամէն տեղ, ներառեալ իշխանութեան մերձաւոր շրջանակներուն մէջ, փողոցը, դպրոցները, մզկիթները, համալսարանը: Ամէն մէկ Իրաքցի կրնայ հաւանական յանցաւոր մը ըլլալ, Ս. Հիւսէյնի թըշնամին» կը հաստատէ Մարդկային Իրաւանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը: Քննութիւնը կատարուած է Յուլիս 16-էն 31, Սուրիա եւ Յորդանան ապաստանած Իրաքցիներու մօտ: 40 էջնոց տեղեկագիրը կու տայ մանրամասնութիւններ ժողովուրդին կրած հալածանքներուն մասին, մանուկներու զինուորական մարզում, կամայական արգելափակումներ, անհետացումներ, տեղահանութիւն:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ մէջ, ռմբափորձերու շարք մը տեղի ունեցած է վերջին օրերուն, որու հետեւանքով եօթը մեռեալ կայ եւ 34 վիրաւորներ: Արտաքին նախարարութեան բանբերին համաձայն, ռմբային առանձին միջադէպեր են:

Ճ. ՊՈՒՇ հռովարտակ մը ստորագրեց Սեպտեմբեր 11-ը «Հայրենասէրներու Օր»ի վերածելով: Այդ օրը, այլեւս կը դադրի աշխատանքի օր ըլլալէ:

ՎԻՎԷՆՏԻ ՈՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻ նախագահ – տնօրէնին՝ Ժան – Մարի Մեսիէի մէկ յայտարարութիւնը բաւական մեծ աղմուկ կը հանէ քանի մը օր է: Արդարեւ, հաճոյք պատճառելու համար Հոլիվուտի, յայտարարած է թէ «ֆրանսական մշակութային բացառութիւնը մեռած է» եւ որեւէ կասկած չկայ թէ մտածուած յայտարարութիւն մըն էր, քանի Մեսիէ բառերը կշռող մէկն է:

ԱԶՐՊԷՃԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 19-էն 21, Ազրպէյճանի վարչապետը՝ Արթուր Տահիրօղլու Ռասիզատէ պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ, որու ընթացքին հանդիպումներ կ'ունենայ Լ. Ժոսփէնի եւ Հ. Վետրինի հետ:

Այս այցելութիւնը կը կատարուի ֆրանքեւազրպէյճանական խառն յանձնախումբին, որու կը նախագահէ Արտաքին առեւտուրի ենթանախարար Ֆրանսուա Հիւվարթի հետ, շրջագծին մէջ եւ որու Բ. նստաշրջանը տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 20-ին: Այս այցելութեան ընթացքին Ռասիզատէ Պորտօ ալ պիտի երթայ, ապա տեսակցի նաեւ Ծերակոյտի նախագահին՝ Ք. Փոնսըլէի եւ Ազգային Ժողովի նախագահ Ռ. Ֆորնիի հետ:

Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը յայտնած է թէ Փարիզ «քաղաքական կանոնաւոր շփումներ» ունի Բաքուի հետ եւ կ'ողջունէ մանաւանդ Ազրպէյճանի յանձնառութիւնը ահաբեկչութեան դէմ պայքարին մէջ»: Խօսակցութեանց նիւթ պիտի ըլլան նաեւ Կովկասի կայունութիւնը եւ Լ. Ղարաբաղը:

Ֆրանսա, Միացեալ – Նահանգներու եւ Ռուսաստանի հետ համանախագահն է Մինսկի խումբին, որու ճիտին պարտքն է լուծում մը գտնել Ղարաբաղի կնճիռին:

Տնտեսական գետնի վրայ, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները «շատ եռանդուն են» շեշտած է բանբերը: Փարիզ առեւտրական 3-րդ ընկերակիցն է Բաքուի, որ Ֆրանսայի կը հայթայթէ աւելի քան մէկ միլիառ ֆրանքի հեղուկ վառելանիւթ: Ֆրանսական բազմաթիւ ընկերութիւններ շատ գործօն դեր ունին ազրպէյճանական քարիւղային մարզին մէջ, առանց կարգին՝ Թոթալ – Ֆինա – Էլֆ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի հովուական այցելութիւնը Ֆրանսա, որ սկսած էր Դեկտեմբեր 6-ին, վերջ գտաւ Լիոն, Դեկտեմբեր 18-ին:

Կաթողիկոսը, որու կ'ընկերանար Նաւասարդ Արք., Լիոնի Սէն Թ'էկզիւփէրի օդակայանէն մեկնեցաւ Երեքշաբթի, ժամը 20-ին, Վիէննայի ճամբով: Շահէ Արք., որ չմասնակցեցաւ գաւառի շրջապտոյտին արդէն իսկ Երեւան վերադարձած էր:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՐՈՒՄԸ Կ'ՈՂՋՈՒՆԷ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ

Ժընեւէն, Դեկտեմբեր 18-ին հրապարակուած հաղորդագրութեամբ մը Եւրոպայի Հայկական Ֆորումը կը տեղեկացնէ թէ խանդավառութեամբ դիմաւորած է Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն իրենց մասնակցութիւնը դադրեցնելու որոշումը: Ֆորումը կը յիշեցնէ թէ այդ որոշումը հետեւեցաւ Թուրք անդամներուն պատճառած վերջին տագնապին երբ անոնք ջանացին արգելք ըլլալ Հայերու ցեղասպանութեան մասին պրպտումներուն:

Ֆորումի ընդհ. քարտուղարը Թ. Սաղըրեան ըսած է թէ վերջին զարգացումը վերջակէտը կը դնէ ձախող պատրաստութեամբ անյաջողութեան դատապարտուած ծրագրի մը: Յանձնախումբին հայ անդամներուն ուղղուած անձնական նամակով մըն ալ ան իր գոհունակութիւնը յայտնած է իրենց հրաժարումին եւ կոչ ըրած հայկական կազմակերպութիւններու միջեւ գործակցութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ Հայաստանի կենսական շահերը պահպանել:

Հաղորդագրութիւնը կը նշէ նաեւ թէ գործունէութեան հինգ ամսուան շրջանին յանձնախումբը ոչ մէկ բարելաւում ապահոված է հայեւթուրք յարաբերութիւններուն, այլ Թուրք կառավարութեան գործիքին վերածուած է ձախողեցնելու համար ցեղասպանութեան ճանաչումը:

Ֆորումը որ անցեալ Հոկտեմբերին հաշտութեան յանձնախումբին հայ անդամներուն հրաժարելու կոչ ըրած էր, ներկայիս կը թելադրէ նոյն կազմին մէջ իրենց աշխատանքին կրկին չլծուիլ:

Յայտարարութիւնը կ'աւարտի երկու կէտի մատնանշումով.

Ա. – Հայերու եւ Թուրքերու հաշտութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, բայց ան չի կրնար իրագործուիլ առանց ցեղասպանութեան Թուրքիոյ կողմէ ճանաչումին:

Բ. – Աւելի քան երբեք, հայկական կազմակերպութիւնները ներկայիս պիտի միացնեն ու զարկ տան իրենց ջանքերուն, նպատակ ունենալով միջազգային ճանաչում մը ապահովել Հայերու ցեղասպանութեան:

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՐՁԱԳԱՆԳ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԻ ՄԷՋ ՔԱՐԻՒՂԻ «ՄԵԾ ԽԱՂԸ»

Այս խորագրով Վիգէն Չէթէրեան «Մոնտ» հրատարակչականին երկամսեային՝ «Manière de voir»ի (Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր) մէջ ծաւալուն յօդուած մը ստորագրած է: Հոն նիւթ կ'ընէ շրջանին ուժանիւթի տեսանկիւնէն ներկայացուցած գրաւարկի արժէքը եւ անոր տիրանալու համար զանազան ուժերու մղած պայքարը: Այդ ուժերէն գլխաւորը ԱՄՆ են որոնք ամէն կերպով կը ջանան շրջանի աւանդական «տիրոջ»՝ Ռուսաստանի տեղը գրաւել ու օգտուիլ առաւելութիւններէն: Մրցակցութեան մէջ ԱՄՆ-ու դէմ երկրորդ տեղը կը գրաւէ Իրանը:

Ինչ կը վերաբերի այդ գօտիին փոքր նորանկախ հանրապետութիւններուն, Ազրպէյճան իր յայտնի խաղաթուղթերով շահաւոր դիրքի վրայ է. իսկ Հայաստան կը ներկայացուի որպէս աշխարհաքաղաքական փոփոխութիւններէն առաւելագոյն տուժող երկիրը: Օրէ օր նեշտուող միջազգային ճնշումներու թիրախ է Հայաստան որպէսզի ընդունի Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը, այլ խօսքով՝ հրաժարի Ղարաբաղէն:

Նիւթ կ'ըլլան նաեւ ռուսեւվրացական, Ազրպէյճան – Թիւրքմէնիստան լարուած յարաբերութիւնները, Չէչէնիոյ պատերազմը: Եզրակացութեան մէջ յօդուածագիրը կ'ըսէ թէ խնդրոյ առարկայ շրջանին մէջ ուշադրաւ է զինակցութիւններու զարմանալի խճանկար մը ուր ամէն մէկը օտար մէկ կամ աւելի տէրութեան հովանաւորութիւնը ապահովելու կը ձգտի: Միւս կողմէ, սխալ է կարծել որ Սեպտեմբեր 11-էն ետք ԱՄՆ-ու կողմէ կազմուած հակահարեկչական ճակատին Մոսկուայի մասնակցութիւնը եւ Աֆղանիստանի ամերիկեան միջամտութեան տուած նեցուկը կրնան երկու երկիրներուն սուր մրցակցութիւնը մնայուն կերպով չէզոքացնել: Ուաշինկթըն որ նորեկ մըն է այդ շրջանին մէջ, ամէն միջոցներով կ'ուզէ կարեւոր տեղ մը ունենալ հոն, տկարացնելով ռուսական ներկայութիւնը եւ իրանեան ձգտումները: Մէկ խօսքով՝ կովկասեան պատմութեան յաջորդ հանգրուանը կախում պիտի ունենայ ամերիկեան հզօրութեան նեշտումէն եւ ռուսական դիմադրութեան ճակատումէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.

ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ 1700 ՏԱՐԻՆ

(Մուրատ Հասրաթեան – Զաւէն Սարգսեան)

«Մուղնի» Հրատարակչութիւն – Երեւան 2001

Տպարան Թրիա Ընկերութիւն – *Մոնրէալ – Գանատա*

Պատրաստուած էի մանրամասնօրէն գրախօսել այս սքանչելի հատորը, երբ պատահմամբ, «Յառաջ»ի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ (2001, Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5) երրորդ էջին սիւնակին վրայ, հանդիպեցայ անոր ներկայացումին, տեսակ մը ծանուցում, կատարուած շատ հաւանաբար հրատարակիչներու կողմէ։

Իսկապէս գեղատիպ եւ շատ ներկայանալի հատոր մը, ընտիր տպագրութիւն, ընտիր թուղթի վրայ, 22×28 ծաւալով, բաղկացած 240 էջերէ, ներկայացուած հայերէնով եւ անգլերէնով։

Անգլերէնի մասնագէտ չեմ բայց հայերէնի մասին իրաւասու կը զգամ անձնական կարծիքս եւ նաեւ վրդովումս յայտնելու։

Նկատի առած անոր գինը (50 տոլար) կ՚ենթադրեմ որ ան ուղղուած է հիմնականօրէն սփիւռքի հայութեան. նաեւ անգլերէնի ներկայութիւնը, փոխանակ ռուսերէնի, այդ մտածել կու տայ։

Նկատի առած մանաւանդ որ ՄՈՒՂՆԻ *հրատարակչութիւնը, որուն ձեռնարկն է այս հրաշալի հատորը, ունի արեւմտահայ բարձրաստիճան եկեղեցական մը, յանձին Անթիլիասի կաթողիկոսութեան անդամ, Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, ամէնքէն սիրուած եւ յարգուած, որպէս նախագահ եւ հաւանաբար նաեւ մեկենաս,* ԱՆՆԵՐԵԼԻ ՅԱՆՑԱՆՔ *(ոճիր ըսուելու չափ) կը համարիմ անոր հրատարակութիւնը* ՍԽԱԼԳՐՈՒԹԵԱՄԲ*... Այսուհետեւ նման թեթեւութիւններ թոյլատրելի չեն, երբ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ, ճիգեր կը տարուին վերադառնալու* ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ*, ի հեճուկս մի քանի պինդ գլուխ, սովետակերտ, սովետասիրտ եւ քարսիրտ, այսպէս ըսուած «ակադեմիկոսներու»...։*

Հեղինակը, արեւելահայ մըն է, իրաւունք ունի իր գիտցած լեզուով գրելու իր գիրքը. կը յարգեմ եւ կը խոնարհիմ այդ մեծ գիտնականին առջեւ, որուն լուրջ մօտեցումը Հայկական ճարտարապետութեան հանդէպ, ամենեւին կապ չունի արեւմտեան ափերուն բուսած այլ «գիտնականի» մը ձարտուքներէն, լոյս տեսած ֆրանսերէնով, այս տարուան ընթացքին, նոյնչափ գեղատիպ, բայց լի հակահայ եւ հակագիտական արտայայտութիւններով... (տես «Յառաջ», 2001 Յունուար 7)։

Լեզուական երկրորդ դիտողութիւնս կ՚երթայ անուններու փոփոխութեան։ Գիտենք որ ներկայ հայաստաներէնի մէջ չափազանց չէշտուած է Բ, Փ, Պ.ի Գ, Ք, Կ.ի, Դ, Թ, Տ.ի հնչիւնաբանութիւնը, համեմատած արեւմտահայերէնի։ Ես վստահ եմ որ ո՛չ Աբովեան, ո՛չ Թումանեան, ո՛չ ալ Իսահակեան կամ Բակունց եւ Զարենց, համաձայն պիտի գտնուէին ներկայ այլասերած հնչիւնաբանութեան, որ մեզի կը հրամցուի ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի հայաստանեան ալիքներէն, եւ օրըստօրէ աւելի ռուսերէնի առոգանութիւնը կը յիշեցնեն, իրենց չըթնափակ, ատամնասեղմ, քթային եւ կորսուած, պայթուցիկ այլանդակութիւններով, քան Շնորհալիի մը շնորհալի լեզուն... առով հանդերձ, որքան ալ հնչիւնները փոխուած ըլլան, «պիղըրմէններու» այս նոր սերունդի բերնին մէջ, ոչ ոք իրաւունք ունի պատմական անուններուն ուղղագրութեան դպչելու. ՀԱՂԲԱՏ*-ը թող ուզածնին պէս հնչեն, բայց իրաւունք չունին Հաղ-Պ-ատ գրելու, Ստեփանոս Տարօնեցի (Ասողիկ) որ առաջին անգամ կը յիշատակէ այդ անունը (Ժ. դար) գրած է միշտ* ՀԱՂԲԱՏ *– «Յաւուրս Աշոտ Ողորմածին, շինեցան կրօնաւորանոցք ճգնաւորականաց տեղիք... որոց երկոցունց տեղեացն անուանք* ՀԱՂԲԱՏ *եւ Սանահին... եւ առաջնորդ Սանահին, Յովհաննէս գիտնական այրն Աստուծոյ, իսկ* ՀԱՂԲԱՏԱՅ *Սիմէոն ճգնազգեաց ծառայն Քրիստոսի»։*

Նոյնը պէտք է ըսել ԼՄԲԱՏԱՅ *վանքին համար։ Կարելի չէ գրել Լմպատավանք. Ալիշան կը մէջբերէ հնագոյն արձանագրութիւն մը, ոմն Գրիգորի Արք.ի Անւոյ քաղուած Արթիկի տաճարի արձանագրութիւններէն. – «Շնորհիւն Աստուծոյ ...ետու զիմ բաժինն* ԼՄԲԱՏԱՅ Ս. *ստեփանոսի...» – եւ այլն (Շիրակ, էջ 164)։*

Անին Ս. Գրիգորը ԱՊՈՒՂԱՄՐԵՆՑ *է, ինչպէս միշտ յիշատակուած է արձանագրութիւններուն մէջ եւ ոչ աԲուղամրենց... եւ այլն, եւ այլն։ Մէկ խօսքով, սկզբունք պէտք է ընել պատմական անունները չխեղաթիւրելու, ի՛նչ ալ ըլլայ մեր ներկայի այլասերած հնչիւնաբանութիւնը։*

Այս հատորը, որքան տպագրութիւն շատ աւելի ընտիր է քան նոյն հեղինակին (Մուրատ Հասրաթեան) լոյս ընծայած, գրեթէ նոյն բովանդակութեամբ, 400 էջերէ բաղկացած, Մոսկուա տպագրուած 2000 թուականին, ռուսերէնով եւ անգլերէնով հրատարակութիւնը։ Երկու պարագային ալ, շատ զգալի է քարտէսներու բացակայութիւնը, անհրաժեշտ՝ նման գործերու մէջ։ Կը տրուին անուններ, կը յիշատակուի մարզը, գիւղի մը անունը, որ մեծ բան մը չեն ըսեր մեզի համար, քանի այս վերջին տասնամեակներուն, Հայաստանի գիւղերը, նախարարներու եւ դեսպաններու նման, անուն փոխեցին եւ կը փոխեն։ Քարտէսներու ներկայութիւնը կրնար մեծապէս դիւրացնել ընթերցողներուն կողմնորոշումը։

Այս ամէնով հանդերձ, պէտք է ըսել որ հրաշալի հրատարակութիւն մըն է, մեծ մասնագէտէ մը ներկայացուած, բացառիկ լուսանկարներով, ընտիր թուղթի վրայ, ընտիր տպագրութիւն։

Հ. Ց. ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՍՏԵՓԱՆ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆ ՊՈՍԹԸՆԻ ՄԷՋ

«ՕՐԻՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄԸ ԱՌԱՋՆԱՀԵՐԹ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՆԱԿԱՆՈՆԱՑՄԱՆ»

Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցութեան նախագահ, գործակատար Ստեփան Դեմիրճեան, որ իր եղբօր Սամուէլին հետ Նիւ – Եորք կը գտնուէր, Պոսթըն հրաւիրուած է ծանօթանալու տեղւոյն հայկական գաղութին։ Հրաւիրող կողմն էր, վերոյիշեալ երկու քաղաքներու մէջ նորաստեղծ շրջանակ մը «Դեմիրճեան Ընտանիքի Բարեկամներ»։ Հրաւիրեալը անդրանիկ որդին է Խորհրդային Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան նախկին Ա. Քարտուղար ու ապա՝ անկախացած Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահ Կարէն Դեմիրճեանի, զոհերէն մէկը՝ 1999 Հոկտեմբեր 27-ի Ազգային Ժողովի նախճիրին։ Այդ թուականէն ետք որդի Դեմիրճեան 42 տարեկան, որ գիտական պատրաստութիւն ունի եւ «թէքնիքական գիտութիւններու թեկնածու» է, վիճակած էր գլխաւորել իր հօր հիմնած Հայաստանի Ժողովրդական Կուսակցութիւնը, ստանձնելով նոյն ատեն իր հօր նախկին միւս պաշտօնը, իբր տնօրէն Հայաստանի «Մարս» ելեկտրալամբերու գործատան։

Այս առթիւ կազմակերպուած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը, որ տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 12-ի երեկոյեան, Ուաթըրթաունի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ ներքնասրահին մէջ։ Օրուան հիւրը ծանօթացնելու պաշտօնը ստանձնած էր Ռամկավար մամուլի նախկին խմբագիր տոքթոր Նուպար Պէրպէրեան։

Ցարաբերաբար կարճ բանախօսութիւնը՝ որուն յաջորդեց հարցում-պատասխանի պահը, կարելի է ամփոփել որպէս խիստ քննադատութիւնը Հայաստանի իշխանութիւններուն և երկրին ներքին կացութեան։ Ժողովրդական Կուսակցութիւնը, իր կողմէ, կը մշակէ իրաւական եւ տնտեսական ծրագիրներ, փոխելու համար սահմանադրութիւնը, որուն երկրին նախագահին տուած իրաւասութիւնները ստեղծած են տիրապետականութեան համազօր վարչակարգ մը։ Պէտք է ստեղծել դրութիւն մը ուր սահմանադրական երեք մարմինները կատարեն իրենց հաւասարակշռող պաշտօնը։ Կարեւոր են վարչատարածքային նոր բաժանումներ։ Կուսակցութիւններու մասին օրէնքը նաեւ, որ քննարկման փուլին մէջ, առիթ պիտի տայ որ ներկայ հարիւր քաղաքական կուսակցութիւնները համախմբուին 6 – 7 զօրաւոր կառոյցներու մէջ։ Ժողովրդական կուսակցութիւնը «ընդդիմադիր» կուսակցութիւն մը չէ, նախ անիկա հիմնուած էր ընդառաջելով ժողովուրդի պահանջքին, 30 հազար անդամներով։ Ներկա՛յ իշխանութիւններն են որ «ընդդիմադիր» են։

Ամէն նոր ծրագիրէ առաջ պէտք է վերլուծել եւ գնահատականը կատարել անցեալի գործունէութիւններուն եւ սխալներուն։ Շուկայական եւ սեփականաշնորհման գործընթացը պէտք է ըլլայ անցումային շրջանով։ Ներկայիս տիրական է քաղաքական ապականութիւնը, պաշտօնամոլութիւնը, որուն յագուրդ կը տրուի։ Դատական համակարգը վերածուած է իշխանութիւններուն գործադիր մարմինի։

Հարցումներու շարքին էր երկրին տընտեսութիւնը։ Ներկայ մը մռայլ դատւ ներկայացուածը, մինչ – ըսաւ ան – անցեալ ամիս Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար Վարդան Օսկանեան Լոս – Անճըլըսի մէջ յայտարարեց թէ 9 առ հարիւր վերելք արձանագրուած է։ Բանախօսին կողմէ ասիկա պատկերուեցաւ որպէս «ցանկալիին ներկայացումը որպէս իրականութիւն»։ Ըսել չէ թէ տնտեսութեան բարելաւման ուղղութեամբ ոչինչ կատարուած է, բայց անիկա այնքան քիչ է եւ այնքան սահմանափակ։ Ուրիշ հարցում մը կը վերաբերէր Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչութեան։ Հարց տրուեցաւ թէ ի՞նչ կրնան եղած ըլլալ Կարէն Դեմիրճեանի եւ Վազգէն Սարգսեանի ծրագիրները, որոնք կրնան առաջնորդած ըլլալ իրենց սպանութեան։ Պատասխանը եղաւ անուղղակի։ Եթէ մինչեւ Ազգային Ժողովի աղէտը ժողովուրդը, թէեւ դժբախտ, սակայն գոնէ դեռ վերականգնումի յոյսեր ունէր, այժմ ամբողջովին յուսալքուած է, որովհետեւ կը տեսնէ թէ իշխանութիւնները չեն մըտածեր իր մասին։ Հետաքըքրական դըտաւ ոճրագործներու ձերբակալումէն ետք իշխանութիւններուն փութկոտ յայտարարութիւնը նախքան հետաքննութիւնը, թէ խմբակը գործած էր առանձին։ Ու դեռ կար համաներումի փաստը, երբ ոճրագործութեան հետ աղերս ունեցող անձեր ներում ստացան. – «Իշխանութիւնները, կամայ թէ ակամայ, կը հովանաւորեն ոճրագործները»։ Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի հարցին, ինք կողմնակից է փոխզիջումի, «իսկական» փոխզիջումի, որ նպաստաւոր պէտք է ըլլայ Հայերուն։ Հիմնովին դէմ է հողերու փոխանակման ծրագրին, որ «նոյնիսկ քննութեան առարկայ չի կրնար ըլլալ»։

Որպէս եզրակացութիւն Հայաստանի բնականոնացման համար առաջնահերթ խնդիր է «օրինականութեան հաստատումը»։

Թ.

LIVRES REÇUS

FRAGMENTS D'UNE CHRONIQUE

Genève — Paris — Arménie

VAHE GODEL

Editions Metropolis
1, Pedro-Meylan, 1208 Genève
(Librairies Suisses ou chez les Editions Metropolis)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ «ՍՓԻՒՌՔ» ԳԻՏԱՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԳԻՏԱ - ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

(2001 ԹՈՒԱԿԱՆ)

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

«Սփիւռք» գիտաուսումնական կենտրոնի հիմնական գործունէութիւնը սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստութիւնն է հայրենիքում։

2001-ի Օգոստոս ամսին կենտրոնն իրականացրեց սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստութեան ՀՀ ԿԳՆ պետական պատուէրը՝ նախարարութեան Սփիւռքի բաժնի (վարիչ՝ Նուրի Նաւոյեան) անմիջական համագործակցութեամբ կազմակերպելով երկրորդ հաւաքը։

Ուսուցիչներ ժամանեցին Արժանթինից, Պուլկարիայից, Եգիպտոսից, Իրանի Իսլամական Հանրապետութիւնից, Ռուսաստանից, Սուրիայից, Վրաստանից, թւով 22 ունկնդիրներ։

Կենտրոնի դասախօսական կազմը այս տարի եւս ունէր բարձր մասնագիտական մակարդակ։ Դասաւանդման համար հրաւիրուած էին ճանաչուած հայագէտ բարձրորակ մասնագէտներ Ֆրանսիայից, Լիբանանից, ՀՀ ԳԱԱ համակարգից, Երեւանի Պետական եւ Խ. Աբովեան Պետական Մանկավարժական Համալսարաններից, Երեւանի Կոմիտաս Պետական Երաժշտանոցից, ինչպէս նաեւ Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Ճեմարանից։

Ելնելով ուսուցիչների տարածքային ընդգրկումից՝ այս տարի եւս, ինչպէս անցեալ տարի, կազմուեցին երկու խմբեր՝ արեւելահայ եւ արեւմտահայ կրթական մասնագիտացումներին համապատասխան։

Վերապատրաստման ուսումնական բովանդակութիւնը հիմնականում ընդգրկում էր տարրական կրթութեան այսօրուայ չափանիշները։ Մասնաւորաբար, արեւելահայ ենթախմբում, ելնելով ունկնդիրների աշխատանքային իրայատկութիւնից, դրանց աւելացան նաեւ միջին դասարանների ուսուցիչներին անհրաժեշտ որակաւորման պահանջները։ Մէկամսեայ դասընթացքների աւարտին վերապատրաստման շրջանը բոլորած սփիւռքահայ ուսուցիչներին կենտրոնը շնորհեց պետական վկայագրեր, որոնք վաւերացրել էին ՀՀ ԿԳ նախարարը, մանկավարժական մայր դարբնոցի ռեկտորը եւ կենտրոնի տնօրէնը։

... Դասընթացքներին պարբերաբար յաջորդում էին յագեցած մշակութային ծրագրեր. մէկ ամսուայ մէջ սփիւռքահայ ուսուցիչները կատարեցին շրջագայութիւններ դէպի Հայաստանի տեսարժան վայրերն ու պատմամշակութային յուշարձանները։ Այդ ուղեւորութիւնների ընթացքում նրանք եղան Ս. Էջմիածնում, Օշականում, Կարմրաւորում, Սաղմոսավանքում, Ամբերդում, Սարդարապատում, Հաղարծինում, Դիլիջանում, Սեւանում, Գառնիում, Գեղարդում եւ այլուր, իսկ Երեւանում այցելեցին Մատենադարան, Կոնեակի գործարան, Յովհաննէս Թումանեանի Տուն – Թանգարան, Ցաղթանակի Թանգարան, Կոմիտաս զբօսայգի, ուր հանգչում են Հայոց մեծերը, Եռաբլուր, Ծիծեռնակաբերդի համալիր եւ այլուր, մասնակցեցին Համահայկական երկրորդ խաղերի հանդիսաւոր բացումին ու փակմանը, յաճախել են թատերական եւ համերգային ներկայացումների։ Մեր ուսուցիչներն ի մօտոյ ծանօթացան Ամերիկեան Համալսարանի թըւային գրադարանի (տնօրէն՝ Մերուժան Կարապետեան) եւ ՀՀ ԿԳՆ Բարեփոխումների կենտրոնի (տնօրէն՝ Վիկտոր Մարտիրոսեան) աշխատանքներին։

2001 թ. Օգոստոսի 2-ին կայացաւ կոստանդնուպոլսի և Երուսաղէմի Պատրիարք Հայրերի՝ Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի և Թորգոմ Արք. Մանուկեանի միասնական այցելութիւնը կենտրոն, որոնք իրենց ներկայութեան փաստով արդէն արժեւորեցին ամառնային դասընթացքների բացումը։

ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ 2001 Թ. ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐԸ

– 2001 թ. Ապրիլի 10-ին կենտրոնը շու-

քով նչեց համապատասխանում իր բնոյթով միակ արեւմտահայագիտական գրադարանի «Մանուէլ Բաբլոյեան» անձեռնմխելի ֆոնդի լրումը: Ներկայ էին բազմաթիւ հիւրեր, ներկայ էր նաեւ հայրենի անուանի մատենագէտի այրին՝ Տիկին Հեղինէ Բաբլոյեանը: Մեզ մօտ այն երկրորդն է՝ «Գեղամ Սեւան» ֆոնդից յետոյ, որ կենտրոնին նուիրել են դեռ 1999-ին:

– Իսկ ահա Նոյեմբերի 28-ին կենտրոնն ստացաւ երրորդ՝ «Ալեքսանդր Թոփչեան» անձեռնմխելի ֆոնդի առաջին 170 գիրք ու ամսագիր խմբաքանակը, որի հանդիսաւոր բացումը կայանալու է 2002 թ. գարնանը: Գրքերն ուղարկում է անձամբ ինքը՝ գրականագէտ Ալեքսանդր Թոփչեանը:

– Միայն այս տարուայ ընթացքում կենտրոնն նուիրատուական կարգով Սփիւռքից ստացել է 250 անուն հայ գեղարուեստական, գրականագիտական, պատմագիտական, կրօնական, մանկավարժական եւ այլ բնոյթի գրքեր, որոնք ունեն արեւմտահայ ուղղութիւն: Գրադարանի գրքերի ընդհանուր քանակն այս տարուայ արդիւնքներով կազմում է մօտ 1800 կտոր:

– Կենտրոնին այս ամբողջ տարի իրենց թերթերն ու հանդէսներն են ուղարկել Փարիզի «Յառաջ»ը, Լոս-Անճելըսի «Նոր կեանք»ը, Գահիրէի «Յուսաբեր»ը, Երեւանից՝ «Ազգ»ը, «Հայեացք Երեւանից», «Բնօրրան», «Հոգեւորութիւնը եւ կեանքը», «Մանկավարժական միտք» եւ այլ պարբերականներ:

– Յատկապէս ուզում ենք նշել կենտրոնի ընթերցասրահի պատասխանատու Տիկին Էմմա Գասպարեանի բարեխիղճ աշխատանքը եւ ջանքերը գրքեր ու ամսագրեր հայթայթելու ուղղութեամբ: Ընթերցասրահն աշխատում է առաւօտից մինչեւ երեկոյ, ժամը 18-ը եւ միշտ լեցուն է ուսանողներով ու մտաւորականներով:

ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ
ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ՏԱՐՈՒԱՅ ՀԱՄԱՐ

– Հեռանկարային ծրագրերից նշենք գլխաւորը. 2002 թ. նախատեսում ենք, սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման 3-րդ հաւաքին զուգընթաց, արդէն հայրենի ուսուցիչների արեւմտահայագիտական հանրակրթական մասնագիտացումներից երկամսեայ դասընթացներ կազմակերպելու գործը, որի ծրագիրը մեր կենտրոնում նախապէս մշակուել է եւ այնուհետեւ հաստատուել ՀՀ ԿԳՆ կոլեգիայի 2000 թ. Յունուարի 28-ի նիստին, ինչը, սակայն, անցած երկու տարիներին չէինք կարողացել իրագործել գումարների բացակայութեան պատճառով:

– Ծրագրում ենք անցկացնել նաեւ կրթական խնդիրներին նուիրուած համահայկական գիտաժողով, որի նիւթը դիտում ենք յոյս արդիական «Արեւմտահայ պատմական եւ գրամշակութային արժէքները Հայաստանի կրթական համակարգում»: Այն կոչուած կը լինի բացայայտելու հայրենիքի մէջ արեւմտահայագիտութեան ճանաչման իրատես վիճակները, թերի ու ստուերոտ կողմերը, այն իրացնելու ճանապարհին եղած խոչընդոտները:

– Յուսով ենք, որ 2001 – 2002 թթ. վերջապէս «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամը իրագործելու է 2000 թ. Ապրիլ 17-ին Հոգաբարձուների խորհրդի տարեկան նստաշրջանին ընդունած իր որոշումը՝ կենտրոնի շինարարութեան եւ կահաւորման մասին, որն ամբողջութեան մէջ կազմում է 155 հազար, ԱՄՆ տոլար: Աշխատանքները մօտենում են աւարտին, եւ շուտով յայտարարուելու է հիմնադրամի այն մասնաճիւղի անունը, որը 2002-ին ստանձնելու է աշխատանքների փաթեթը:

– Յոյս ունենք նաեւ, որ 2002 թ. վերջնականապէս կը համալրուի կենտրոնի հաստիքակազմը, որ այս վիճակով խիստ անբաւարար է աշխատանքները լիարժէք կազմակերպելու իմաստներով:

Կենտրոնի տնօրէն
ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ
Բանասիրական Գիտութիւնների
Տոքթոր, Փրոֆէսէօր

2001, Դեկտեմբեր 12

«ՑԻՍՈՒՍ»ը հայաստանեան բեմին վրայ

Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակումին 1700-ամեակին Հայաստանեան նշումներու բազմատարր ու բազմագոյն համայնապատկերին մէջ ինքնատիպ, ուշագրաւ ներկայացում մը եղած է Ռ. Հոսէյնի Փարիզ բեմադրած «Ցիսուս»ին երեւանեան տարբերակը: Անոր նախաձեռնած ու հարկաւոր պատշաճեցումը ըրած է Վարդան Պետրոսեան որ իր պարսաւախաղերով ծանօթ ու սիրելի դէմք մըն է Փարիզի թատերասէրներուն:

Ան նախ դիտող Հոսէյնի բեմադրութեան, մեծապէս տպաւորուած է խաղէն. յետոյ, երբ մասնակից դարձած է նոյն թատերախումբին, գաղափարը ունեցած է ներկայացումը արտածելու դէպի Երեւան: Ծրագիրը մեծ ընդառաջում գտած է բեմադիրէն ու հեղինակէն որ ակադեմական – պատմաբան Ալէն Տըքօն է: Անոնք յօժարակամ ընդունած են իրեն տրամադրել մաս մը դերակատարներ ու թեքնիքի բաժինէն որոշ տարրեր, դիւրացնելու համար Երեւանի ներկայացումին պատրաստութիւնը: Ասով հանդերձ, մեծագոյն աշխատանքը վիճակած է իրեն ու նոր բեմադրութիւն մը պատրաստած է, հարազատին հիմով: Առնկատնելով նպատակը հետապնդած է Նոր Կտակարանի դասական պատումին ընդմէջէն հանրութիւնը անդրադարձնել այն դժնդակ իրականութեան որ ներկայի Հայաստանին առօրեան է:

Ներկայացումները տեղի ունեցած են Օգոստոս – Սեպտեմբերին, Երեւանի Ստանիսլաւսկի թատրոնին մէջ, Անի Համէլի բեմադրութեամբ: Դերակատարներու ցանկը իսկական միջազգային ցուցակ մըն է ուր կան Հայաստանցիներուն հետ Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Ամերիկացիներ, Իտալացիներ, եւ այլն: Ներկայացումը ունեցած է երաժիշտներու ստուար ցանկ մըն ալ եւ յաջողութեան նպաստողներու բազմամարդ խումբ մը:

Ինչ կը վերաբերի այնքան այլատարր խումբ մը դերակատարներով հայաստանեան ներկայացումին գործածուած լեզուին, ան անշուշտ հայերէնը եղած է, դերասաններու մնջախաղին ընկերացած ընթերցումներով որոնք կատարուած են Տիգրան Ներսիսեանի (Ցիսուս), Վարդան Պետրոսեանի (Աւետարանիչ) եւ Քրիստինա Յովակիմեանի (Մարթա) կողմէ:

Յայտնապէս, Վ. Պետրոսեան չէ աւարտած բեմի մարդու իր տաղանդին բոլոր երեսակները բանալու գործը իր հանդիսատեսին առջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՄՆ-ՈՒ ՑԵՏԱԳԱՅ ԹԻՐԱԽՆԵՐԸ

Մինչ Աֆղանիստանի ռմբակոծումը կը շարունակէ քարուքանդ ընել երկիրը որ արդէն աշխարհի ամէնէն աղքատներէն է, լուրերու եւ զանազան հրապարակումներու միջոցով միջազգային հանրային կարծիքը կամաց կամաց կը տեղեկանայ թէ այդ ճակատագրին արժանի նկատուած ուրիշ թիրախներ ալ կան Ուաշինկթընի համար: Անոնց համար միակ չափանիշը ահաբեկչութեան գործունէութիւնն է: Աշխարհի ոստիկանի վերածուած ԱՄՆ-ը իրենք իրենց պարտականութիւն տուած են իրենց հայեցակէտով ահաբեկիչ նկատուած պարագլուխները, իշխանութիւնները հիմնովին մաքրագործելու, ո՛ւր որ ալ գտնուին անոնք:

Ամերիկեան մամուլը արդէն տեղ կու տայ նախագահ Պուշի կառավարութեան վարած քաղաքականութեան որով դիւանագէտներ, զինուորականներ, գործակալներ կը ղրկուին Ասիա եւ Ափրիկէ որպէսզի յաջորդ փուլերուն հիմնաքարերը զետեղեն ու պայքարը ծաւալեն Ալ Քաիտայի գլխաւոր կեդրոններուն դէմ որոնք առնուազն եօթը երկրի մէջ կը գտնուին:

Անոնց կարգին կը գտնուին Փիլիպպեաններու, Սոմալիի, Եմէնի, նաեւ Մալէզիոյ, Ինտոնեզիոյ, Տաճիկստանի, Ուզբեկստանի անունները: Պատրուակը նոյնն է. Ալ Քաիտայի ցանցը այդ երկիրներուն մէջ հակում ունի իր գործունէութեան զարկ տալու, ինչ որ սպառնալիք է ամերիկեան շահերուն: Պուշի պատուիրակները չեն ծածկեր որ ԷՖ.ՊԻ.ԱՅ.ի եւ ՍԻ.ԱՅ.ԷՅ.ի ներկայութիւնները հզօրացուած են այդ երկիրներուն շուրջը:

ԱՄՆ-ու հակահաբեկչական գործիչները կ'ուզեն ժամ առաջ միջամտել ու ձեռք անցընել Ալ Քաիտայի բազմահաբիւր շարքայինները որոնք իրենց համոզումով խոյս տուած են Աֆղանիստանի պատերազմէն ու ապաստանած այդ երկիրները: Այս նպատակին հետ կը շեշտուի որ չի նախատեսուիր անպայման նոր ռմբակոծութիւններով եւ ներխուժումներով պայքարիլ ահաբեկիչներուն դէմ, այլ տեղական կառավարութիւններու հետ գործակցելու ճամբով. այդ գործակցութիւնը պիտի ըլլայ դիւանագիտական, տեղեկատուական եւ իրաւագիտական: Գործակցութեան համար նկատի առնուած կառավարութիւններուն մէկ մասը, ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, Սեպտ. 11-էն առաջ չէր հասկնար թէ ինչո՛ւ հարկ էր հետապնդել Ալ Քաիտան: Այսօր հասկցած են ու ամերիկացի գործիչները պէտք չունին համոզելու որ այդ կազմակերպութիւնը որքան իրենց, նոյնքան եւ խնդրոյ առարկայ այդ երկիրներուն համար սպառնալիք է:

Գործակցելու հեռանկարով նախագահ Պուշ ինքը արդէն հանդիպում ունեցած է այդ երկիրներուն ղեկավարներէն ոմանց հետ: Սպիտակ Տան մէջ ընդունած է Փիլիպպեաններու եւ Եմէնի նախագահները. առաջինին խոստացած է տասնեակ միլիոն տոլարի օժանդակութիւն որ պիտի գործածուի ահաբեկչութեան պայքարին համար. ատկէ զատ նուազագոյն 22 զինուորական խորհրդականներ եւ ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ամերիկացի մասնագէտներ պիտի ղրկուին Մանիլա: Իսկ այն կառավարութիւնները որոնք պիտի մերժեն ծրագրուած գործակցութիւնը, կրնան թիրախ ըլլալ դաժան գործողութիւններէ մինչեւ որպէս վերջին միջոց՝ զինուորական ուժի գործածութեան:

Ալ Քաիտայի ապաստան տալու ամբաստանութեան, ենթակայ այս երկիրներէն ոմանք ԱՄՆ-ու դաշնակից են, այդ պատճառով ալ կարելի չէ առանց այլեւայլի ռմբակոծութեան միջոցին դիմել Ալ Քաիտայի շարքայինները չէզոքացնելու մտադրութեամբ: Այդ է պատճառը նաեւ որ Ուաշինկթըն կը ջանայ ամէն կերպով ապահովել այդ կառավարութիւններուն նեցուկը:

Փիլիպպեաններու յատուկ ուշադրութեան առարկայ ըլլալուն պատճառը, Ալ Քաիտայի առընչուած ահաբեկչական Ապու Սայաֆ կազմակերպութեան ներկայութիւնն է հոն. այդ կազմակերպութիւնը տարիներէ ի վեր հակահաբեկչութեան պայքար տանող ամերիկացի պատասխանատուներուն գործը կը դժուարացնէ: 1995-էն այդ երկիրը առընչուած է Յովհ. – Պօղոս Բ.ի եւ նախագահ Պ. Գլինթընի դէմ կազմակերպուած ոճրափորձերու, ամերիկեան եւ իսրայէլեան դեսպանատուներու վրայ յարձակումներու:

Վերջերս ԱՄՆ-ը եւ անոնց դաշնակիցները փիլիպպեան իշխանութեան փոխանցած են ահաբեկչական գործունէութեամբ կասկածելիներու մանրամասն ցանկ մը. հոն կան անուններ որոնք յատկապէս Պէն Լատընի հետ կապ ունեցած են: Ցանկին նպատակն է ստուգել տալ թէ այդ անձերը կը շարունակե՞ն հոն գտնուիլ, նաեւ ապացուցել որ կրնան հոն մուտք գործել: Այդ յարաբերութեան մէջ միշտ կը նշուի պարագան որ Ուաշինկթըն հաղորդակցութեան, ռազմավարական օժանդակութիւն կ'ընէ Փիլիպպեաններուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

– Ո՞ւր, հարցուց տանտիրուհին:

– Այդ մասին միւս ընկերներուս հետ խորհրդակցեցայ, – պատասխանեց երիտասարդը, – եւ տեսանք, որ ամէնէն յարմարը ստորերկրեայ մառանն է:

– Հոն պահուըտելիք որեւէ տեղ չի կայ, եւ գիտցած եղէք, որ եթէ երբեք այս տան մէջ խուզարկութիւն կատարուի, ամէնէն առաջ հոնկէ կը սկսին:

– Մեր դիտաւորութիւնն է այդ մառանին մէջ գետնափոր խցիկ մը պատրաստել հինգ – վեց հոգի պարունակող եւ կափարիչով մը գոցուող:

– Վսեմ գաղափար, – գոչեց Եղիա:

– Բայց այդ գետնափորը ո՞վ պիտի պատրաստէ, – դիտել տուաւ Տիկին Մաքրուհի, – եթէ ատոր համար դուրսէն գործաւորներ բերենք, շատ վտանգաւոր գործ մը ըրած կ'ըլլանք:

– Դուրսէն գործաւոր բերելու պէտք չի կայ, հինգ երիտասարդներ ենք այստեղ, եւ որովհետեւ այդ թաքստոցը ամէնուս պիտի ծառայէ, հաւասարապէս, ձեռք ձեռքի կու տանք եւ կը շինենք, դուք միայն մեզի մէկ քանի բահ ու բրիչ հայթայթեցէք:

– Այդ դիւրին է:

– Ուրեմն գործի սկսինք անմիջապէս, որովհետեւ կորսնցնելու ժամանակ չունինք:

– Դուք ալ համամի՞տ էք այդ գետնափոր թաքստոցին, – հարցուց գեղանի Քրիստինէ գրագէտ ուսուցիչին:

– Բնականաբար, օրիո՛րդ, ես ամէնէն աւելի պէտք ունիմ այդպիսի թաքստոցի մը, ատիկա մահու եւ կենաց հարց մըն է ինծի համար:

– Ուրեմն պատրաստուէ՛ մեզի հետ աշխատելու, – ըսաւ Տրդատ:

– Աշխատի՞լ, – գոչեց Եղիա, – ի՞նչ բանի աշխատիլ:

– Փորելու, հող պարպելու, բահ ու բրիչ գործածելու:

Եղիա խորխոտ շարժումով մը իր կարճուկ հասակը վեր ցցեց եւ ձեռքերը ցոյց տալով՝ ըսաւ.

– Այս ձեռքերը գրիչ բռնելու վարժուած են եւ ո՛չ թէ բահ ու բրիչ:

– Այն ատեն գետնափորին մէջ քեզի համար տեղ չի կայ, – պատասխանեց Տրդատ, – ո՛չ ես եւ ո՛չ ալ միւս խեղճերը, որոնք աւուր հացի կարօտ երիտասարդներ են, պարտաւոր չենք քեզի թաքստոց շինելու:

Այս խօսքերը մտածել տուին երիտասարդին:

– Իմ միտքս չկրցայ բացատրել, – ըսաւ, – ես աշխատելու տրամադիր եմ, բայց կարողութիւն չունիմ, բահ ու բրիչ չեմ կրնար գործածել, ո՛չ ալ հող կրել, բայց ուրիշ առաջարկ մը ունիմ:

– Խօսէ, տեսնենք:

– Կ'ըսէք, որ միւս երիտասարդները աւուր հացի կարօտ մարդիկ են, լա՛ւ, ուրեմն թո՛ղ իմ տեղս ալ աշխատին, եւ ես իրենց օրական վճարեմ:

– Շատ օրինաւոր առաջարկ մըն է այս, – դիտել տուաւ տանտիրուհին:

– Ուրեմն ես ալ կ'ընդունիմ այդ առաջարկը, – յայտարարեց Տրդատ:

Ու այսպէս խնդիրը կարգադրուեցաւ:

Տան մէջ արդէն բահ ու բրիչ մը կար, ուրիշներ ալ գտան դրացիներէ եւ իսկոյն գործի սկսան:

Քանի մը օրուան մէջ փոսը փորուեցաւ: Փոքրիկ ծակէ մը կարելի էր իջնել մէջը: Հոն վեց հոգի հանգիստ կրնային մնալ:

Ծակը գոցելու համար կափարիչ մըն ալ պատրաստեցին:

Երբ որ ամէն բան լմնցաւ, գեղանի Քրիստինէ եկաւ Եղիան գտաւ եւ ըսաւ, թէ երիտասարդները իրենց խոստացուած օրականները կը պահանջեն:

– Օրինաւոր պահանջում, – ըսաւ երիտասարդը՝ դրպանէն թղթապանակը հանելով:

Եւ կէս ոսկինոց թուղթ մը երկարեց աղջկան:

Այս վերջինը չկրցաւ իր ծիծաղը զսպել եւ գոչեց.

– Աս ի՞նչ է, պարո՛ն Եղիա:

– Ասիկա կէս ոսկի օսմանեան թղթադրամ է, – բացատրեց երիտասարդը, – միայն թէ կը փափաքէի հասկնալ, թէ ատոր տեսքը ինչո՞ւ այնքան զուարթացուց ձեզ:

– Բայց երեք մարդու, որոնք օրերով աշխատեցան, կարելի՞ է կէս ոսկինոց թուղթ մը տալ:

– Կը կարծէք, որ ես Ռոչիլտի զաւա՞կն եմ, օրիո՛րդ, ասկէ աւելի տալու ի վիճակի չեմ:

Գեղանի աղջիկը դրամը առաւ եւ վար իջաւ:

(Շար. 127)

Տիկին Սոնիա Մելտոնեան,
Դր. Վաղգէն Մելտոնեան,
Տիկին Արփինէ Սերովբեան,
Սրթօ եւ Ալիսա Քիլմլի,
Էտուար Գույումճեան,
Արամ եւ Ալէն Քիլմլի

ինչպէս նաեւ Մքգիլեան (ԱՄՆ), Տորոսեան եւ խնամիները, Ժաժ, Կարապետեան (Ֆրանսա եւ Թուրքիա), Ալեքսանեան (Թուրքիա), Զիլինկիր (Թուրքիա) ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, մեծ մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԱՐԱՏ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆԻ

(Ծնած՝ 1920)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 21, ժամը 10·15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անկէն լէ Պէնի գերեզմանատունը:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները՝ Աղքատախնամին կամ ազգային այլ ձեռնարկներու:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄ՝ 1700-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՄԱՇՏՈՑ, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնս մեր մանուկներն ու երիտասարդները դէպի գրականութիւն մղելու նպատակով այս տարի ալ կը կազմակերպէ արտասանութեան մրցում մը, որ առհասարակ մեծ խանդավառութիւն կը ստեղծէ:

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, 2002, Մարտ 17, ժամը 14·30-ին Բարեգործականի սրահին մէջ

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Այս տարուան մրցումը նուիրուած ըլլալով Քրիստոնէութեան ընդունման 1700-ամեակին, որոշուած են հետեւեալ կտորները երկու մակարդակներու համար, այսպէս՝

1) 8 - 14 տարեկան պատանիներու համար մրցոյթին պարտադիր կտորն է Վահան Թէքէեանի ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆը, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան 200, 150, 100 փրանք:

2) 14 - 20 տարեկան երիտասարդներու համար պարտադիր կտորն է Յովհաննէս Թումանեանի ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ, իսկ երկրորդ կտորին ընտրութիւնը ազատ է: Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ հանդիսացողները պիտի ստանան 250, 150, 100 փրանք:

Իսկ բոլոր մասնակցողները պիտի ստանան յուշանուէրներ:

Ծնողներէն, ուսուցիչներէն, դպրոցներու եւ Մշակոյթի Տուներու ղեկավարներէն կը խնդրուի պատրաստել տղաքը եւ զանոնք մղել մասնակցելու այս մրցումին: Հայկական դպրոցներ չյաճախող թեկնածուներ ալ իրաւունք ունին մասնակցելու, եթէ ի վիճակի են:

Արձանագրութեան համար հեռախօսել մինչեւ 2002 Մարտ 5, 01 47 50 97 51 թիւին, ստանալու համար մասնակցութեան թերթիկը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section **«Anahid»**
de St-Maurice de Beynost
vous invite à

l'arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux
à tous les enfants présents

Et pour la réussite de cet événement
nous comptons sur votre présence

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Մարի - Լուիզ Ֆէօվրիէ զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Կի Պուքէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ - մօր եւ նանիին՝

ՏԻԿԻՆ ՇՆՈՐՀԻԿ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մատըլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսըլին 1500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին, այս վերջնոյն կնքահօր՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 26-րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23,
ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ
Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ
Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն. -

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 - 43 - 59 - 67 - 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 - 47 - 43 - 12 - 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 - 46 - 62 - 01 - 29

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine
à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution
de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par ANAHIDE TER-MINASSIAN

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

CDCA

COMITE DE DEFENSE
DE LA CAUSE ARMENIENNE

Communiqué de Presse

Le Forum du Comité de Défense de la Cause Arménienne (C.D.C.A.) qui s'est tenu à Paris (Maison de la Chimie) les 14, 15 et 16 décembre 2001, a abordé avec des spécialistes les problématiques de la société française et de la cause arménienne au XXIème siècle. Les principales conclusions qui ont été dégagées, toutes liées au concept de la reconnaissance, sont les suivantes:

- Il est nécessaire et urgent de reconnaître politiquement en France, la diversité culturelle dans un cadre citoyen d'échanges interculturels, une conception qui s'oppose au communautarisme de repli.
- La responsabilité de l'Etat turc dans le génocide des Arméniens, après analyse juridique et politique, apparaît pleinement engagée du fait, notamment, du principe de succession des Etats, et de l'imprescriptibilité des crimes contre l'humanité.

S'appuyant sur ce double constat, et sur la base des conclusions des groupes de travail ayant rassemblé tous les participants au Forum, le C.D.C.A. s'est engagé à développer entre autres, les actions générales et particulières suivantes :

1) promouvoir la reconnaissance politique des minorités culturelles dans le cadre d'une représentation démocratiquement instituée,

2) participer à l'élaboration d'un dialogue arméno-turc constructif en posant comme un préalable absolu la responsabilité de l'Etat turc dans le génocide des Arméniens de 1915.

3) demander au Parlement français l'extension de la loi Gayssot sur le négationnisme, à l'ensemble des génocides et des crimes contre l'humanité,

4) mettre en œuvre une politique globale et vigilante de préservation des monuments arméniens en Turquie.

Le Comité de Défense de la Cause Arménienne, se faisant l'interprète des préoccupations de la communauté arménienne considère que, sur ces questions essentielles touchant au respect de la mémoire et à l'évolution irréversible de la société vers le multiculturalisme d'échanges, les candidats à l'élection présidentielle devront nécessairement se prononcer.

Paris, le 16 décembre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէտի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 2000 Ֆր. Օր. Սթելլա Պագըրճեանէ իր հօր՝ Արշակ Պագըրճեանի մահուան 40-րդ տարելիցին առթիւ:

Կապոյտ Խաչի Շավիլի Տէր - Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Քիւլչէեանէ Տիկին Շնորհիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
✆ 06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction
de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25-ին, ժամը 11-ին:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
VENDREDI
21 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.324 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.324

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19 / 20)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՃԱՓՈՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 19-ին պաշտօնական այցով հասած է Ճափոն ուր նոյն օրը հանդիպում ունեցած է Տնտեսութեան նախարարին ու վարչապետին հետ։ Նախարարը ըսած է թէ իր երկրին համար մեծ նշանակութիւն ունի Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու զարգացումը. իսկ Ռ. Քոչարեան շեշտած է Հայաստանի համար ճափոնական մասնաւոր ներդրումներու կարեւորութիւնը։ Աւելցուցած է թէ ըլլալով Հարաւային Կովկասի ամէնէն կազմակերպուած ու կայուն երկիրը, Հայաստան կրնայ հետաքրքրական գործընկեր ըլլալ Ճափոնի համար։

Ռ. Քոչարեան Ճափոնի վարչապետին հետ ստորագրած է բարեկամութեան ու գործընկերութեան միասնական յայտարարութիւն մը։

ԱՄՆ-ՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՊԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Տ. Ռամսֆելտ Պաքուի մէջ մամուլի ասուլիսի մը յայտարարած է թէ Ազրպէյճանի ամերիկեան օժանդակութեան արգելքը վերցնող բանաձեւը մօտ ատենէն կ'ընդունուի Գոնկրէսի կողմէ եւ կ'ապահովուի ԱՄՆ – Ազրպէյճան ռազմական գործակցութիւնը։ Տեղական մամուլն ալ գրած է որ Ռամսֆելտ – Ալիեւ տեսակցութեան որոշուած է ռազմական մարզի չփումներուն զարկ տալ։

Ասուլիսին ներկայ Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարարն ալ Ս. Աբիեւ յիշեցուցած է թէ իր երկիրը շրջանին մէջ առաջինն էր որ ահաբեկչութեան դէմ իր օգնութիւնը առաջարկեր էր ԱՄՆ-ու։ Ան ըսած է նաեւ թէ ամերիկացի իր պաշտօնակիցին հետ տեսակցութեան ընթացքին անոր տեղեկացուցած է թէ Ազրպէյճանի տարածքին 20%-ը գրաւուած է եւ մեծ թիւով գաղթականներ կ'ապրին ողորմելի պայմաններու մէջ։

ՁԻՒՆԱՄՐՐԻԿԸ ՓԱԿԱԾ Է ԿԱՐԳ ՄԸ ՃԱՄԲԱՆԵՐ

Ձիւնամրրիկին պատճառով Դեկտեմբեր 19-ին փակուած են կարգ մը ճամբաներ, ինչպէս Արթիկ – Ալագեազ, Ծաղկահովիտ – Ալագեազ, Ալագեազ – Ապարան, Լաչին – Մարալիկ հատուածները։ Դժուարանցանելի եղած է յատկապէս Քաջարան – Մեղրի ճամբան։ Այդ ճամբաներուն վրայ մնացած շուրջ 70 ինքնաշարժներ դուրս բերուած են մրրիկի գօտիէն, իսկ Երեւանի մէջ հիմնական պատրաստութիւն տեսնուած է սպասուող ձիւնը մաքրելու համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՏՆՕՐԷՆԸ ՁԳԱԾ Է ՊԱՇՏՕՆԸ

«Հայկական աւիաուղիներ»ու բաժնետէրերու Դեկտեմբեր 18-ի արտակարգ ընդհանուր ժողովին ընդունուած է գլխաւոր տնօրէն Ս. Վրացեանի հրաժարելու դիմումը, փաստարացող առողջական վիճակին պատճառով։ Պաշտօնը առժամապէս յանձնուած է քաղաքացիական օդային գիծերու գլխաւոր վարչութեան պետ Ց. Երիցեանի։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՒԺԻ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Աֆղանիստանի առժամեայ կառավարութիւնը, որ գործի գլուխ կ'անցնի Դեկտեմբեր 22-ին, իր համաձայնութիւնը տուաւ 3000 զինուորներէ բաղկացած միջազգային ուժի ներկայութեան, ՄԱԿ-ի հովանիին տակ, վեց ամսուան ժամանակաշրջանի մը համար։

Ամերիկեան ուժերը կը շարունակեն Թորա Պորայի ամէն մէկ քարայրը խուզարկել Ուսամա Պէն Լատէնի հետքը գտնելու համար։ Հռոմի մէջ, աֆղան վաղուան վարչապետը՝ Քարզայ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած է Զահէր Շահի հետ եւ յանձն առած է «վերջ տալ ահաբեկչութեան»։ Ճշդած է նաեւ որ Պէն Լատէն ոչ մէկ բարեացակամութեան պէտք է սպասէ, հարկ է վերջ տալ Թալիպաններուն։

Քապուլի մէջ, կացութիւնը բաւական ծանր է եւ վախ կը տիրէ ոճրագործութեան զգալի յաւելումին հետեւանքով։ Գողութիւն, թալան, սպանութիւն սարսափի մթնոլորտ մը ստեղծած են եւ ոչ ոք կը համարձակի դուրս ելլել ժամը 18-էն ետք։ Յարձակումները, ընդհանրապէս, զինեալ խմբակներու գործն են, անոնք կազմուած են տաճիկներէ, ուզպէկներէ եւ հազարաներէ, որոնք դէմ են պաշտօններուն։ Զոհերը միշտ կը նկարագրեն յարձակողները որպէս զինուորական համազգեստով անձեր, կալաշնիկովներով զինուած։ Բնակչութիւնը կը վերապրի 1992 և 1996 տարիներու մուճահետիններու իշխանութեան շրջանը։

Ուաշինկթըն պատրաստ է պատերազմը տարածելու այլ երկիրներու եւ Պաշտպանութեան նախարարն ալ՝ Տոնալտ Ռամսֆելտ յայտարարած է, որ ՄԱԿ-ի որեւէ նոր լիազօրութիւն անհրաժեշտ չէ ուրիշ երկիրներ հարուածելու համար։ Պրիւքսելի մէջ, ուր կը մասնակցէր ՕԹԱՆ-ի Պաշտպանութեան Նախարարներու ժողովին, թուած է նաեւ այդ երկիրները, անոնք են Եմէն, Սուտան, Սոմալի եւ ուրիշներ, որոնք ապաստան տուած են Ալ – Քաիտայի ահաբեկչական ցանցերուն։ Եւ կը թուի որ եւրոպական երկիրներն ալ նոյն մօտեցումը ունին, ժողովէն Ատլանտեան ժողովին առջեւ յայտարարած է «օրինաւոր պաշտպանութիւնը իրաւական հիմ մը կու տայ զինուորական գործողութիւններու Աֆղանիստանէն դուրս, ուրիշ երկիրներու մէջ»։

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ԱՐԺԱՆԹԻՆ սնանկութեան դուռն է եւ նախագահը ստիպուեցաւ Պաշարման վիճակ հռչակել Դեկտեմբեր 19-ին, մինչ Տնտեսութեան նախարարը կը հրաժարէր։ Նոյն օրը, բնակչութիւնը փողոց իջած, թալանի կու տար Պուէնոս – Այրէսի վաճառատուները եւ սննդեղէնի բոլոր խանութները։ Բախումներու հետեւանքով 5 մեռեալ կար եւ 100 վիրաւոր։ Ամբոխը յառաջացած էր դէպի Մայիսի հրապարակը, ուր կը գտնուի Գազա Ռոզատան, նախագահական պալատը։ Յարձակում գործուած է Գորտոպայի քաղաքապետարանին վրայ, որու նահանգապետը (փերոնական) չի ծածկեր որ կացութիւնը անիշխանութեան վերածուած է, այնպիսի ատեն մը, երբ հեղինակութեան պակաս կայ։ Աղքատները, կ'ըսէ, յուսահատութեան մէջ են, հարուստներն ալ մտահոգ են։ Արժանթին ծունկի եկած է, բայց, կը թուի որ փրկութիւն չկայ խուսափելու համար ամբողջական սնանկութենէ։ Պարտքը հասած է 130 միլիառ տոլարի։ Դրամական Միջազգային Հիմնադրամը, Դեկտեմբեր 5-ին, մերժած է 1,26 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը, որովհետեւ Արժանթին չի յաջողիր տնտեսական հաւասարակշռութիւնը։

ԳՈՄՈՐՆԵՐՈՒ (Հնդկական ովկիանոս) կառավարութիւնը յաջողեցաւ ձեռք առնել Մոհիլի կղզիին հակակշիռը։ Հոն, ցամաքահանում ըրած էին 20 օտար զինուորներ եւ ձեռք առած են կարգ մը պետական շէնքեր։ Պահ մը, պետական հարուածի այս փորձը շփոթուած է ամերիկեան ուժերու ցամաքահանումի հետ Պէն Լատէնի ցանցերուն դէմ։ Գոմանտոյին 5 անդամներ, որոնք սահուն ֆրանսերէն կը խօսէին, սպաննուած են, վեցերորդ մը, վիրաւորուած, ձերբակալուած է։

ՓԱՐԻԶԻ 15-րդ թաղամասին մէջ, ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 19-ի երեկոյեան, պաղեստինամէտ եւ իսրայէլամէտ տարրերու միջեւ։ Շուրջ երեսուն երիտասարդներ, իսրայէլեան դրօշակով, բախած են ցուցարարներու, որոնք հաւաքուած էին «Ֆրանսա – Պաղեստին Զօրակցութիւն» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ «Մերձաւոր – Արեւելքի խաղաղութեան» ի նպաստ ցոյցի մը համար։ Ոմանք կը բացագանչէին՝ «Իսրայէլ պիտի ապրի, Իսրայէլ պիտի յաղթէ», միւսներն ալ «Պաղեստինցիք իրաւունքն ունին Պետութիւն մը եւ հողամաս մը ունենալու»։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Լոնտոնի դեսպանը՝ Տանիէլ Պէրնար բաւական ձախող արտայայտութիւն մը ունեցած է (դիւանագիտական կաֆ) բստ Լոնտոնի «Թայմզ»ին։ Արդարեւ, Պէրնար, որ Շիրաքի աչքերն ու ականջները կը նկատուի, ընդունելով Լորտ Պլէք օֆ Գրոսհարպըրը եւ Լոնտոնի ընտրանին ըսած կ'ըլլայ անոր որ միջազգային ներկայ տագնապը ստեղծուած է Իսրայէլի կողմէ «ce petit pays de merde»...։ Հարցը հոն է, ինչպէս կը գրէ «Լիպերասիոն» (Դեկտեմբեր 20), որ Լորտ Պլէք ոչ միայն տէրն է «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի, այլեւ կինն ալ՝ Պարպարա Ամիէլ կ'աշխատակցի կանոնաւոր կերպով։ Առանց տալու դեսպանին անունը, գրած է «եւրոպական մեծ երկրի մը դեսպանին մասին»։ Տեղւոյն հրեայ համայնքը գուշակած է եւ պաշտօնապէս բողոքած է, մինչ Պէրնար չի յիշեր նման բան մը ըսած ըլլալը։ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութիւնը «չարամիտ ակնարկութիւն» որակած է դեսպանին եղած վերագրումը։ Դեսպանը կ'ընդունի, սակայն, որ ողեկոչած է Իսրայէլ – Պաղեստին հակամարտութեան անհամեմատօրէն ծանր հետեւանքները եւ կը վստահեցնէ որ հակահրեայ չէ։

ԹԵՀՐԱՆ կ'ամբաստանէ Միացեալ – Նահանգները, որու ծովուժը կեցուցած է պարսկական քարիւղատար նաւ մը Ծոցին մէջ։ Երկու նաւաստիներ վիրաւորուած են գործողութեան ընթացքին։

ԱԼԺԻՐ արեւմուտքը, Ռելիզանի շրջանը, չորս ճամբորդներ սպաննուած են եւ երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուած, երբ իսլամական զինեալ խումբ մը յարձակած է իրենց Թաքսիին վրայ։ Քանի մը օր առաջ ալ, 6 զինուորներ վիրաւորուած են, մէկը՝ ծանրօրէն, կրկին զինեալ խմբակի մը կողմէ։

ԵՂԵՌՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ԳԱՐԱԳԱՍԻ ՄԷՋ

Վենեզուելայի մայրաքաղաք Գարագասի մէջ, Կիրակի, Դեկտ. 16-ին, հանդիսաւոր արարողութեամբ բացումը կատարուած է Եղեռնի Յուշարձանին, Ծիծեռնակաբերդի օրինակով։

Մայրաքաղաքին կարեւորագոյն հրապարակներէն մէկուն վրայ զետեղուած յուշարձանի բացման պաշտօնական արարողութեան խօսք առած են տեղւոյն հայ գաղութին առաջնորդը՝ Կոմիտաս Եպիսկ. Օհանեան, Համայնքային Խորհուրդի ատենապետ՝ Յակոբ Զորպաճեան, կոթողին հեղինակները՝ Միշէլ Կոկիկեան եւ Մարքօ Ծաղիկեան, ինչպէս նաեւ քաղաքապետ՝ Լէոփոլտօ Լոփէս։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԵՈԼԱՆՏ ԱՃԷՄԵԱՆ

Ցաւով իմացանք, որ Դեկտ. 18-ին, Պէյրութի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Եոլանտ Աճէմեան, վաստակաւոր կրթական մշակ մը, ծանօթ նաեւ Լիբանանի սահմաններէն դուրս, մանաւանդ Ֆրանսա։

Ողբացեալը, ութսունը անց, երկար տարիներ ֆրանսերէն եւ ֆրանսական գրականութիւն դասաւանդած է Պէյրութի Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանը եւ սերունդներ հասցուցած, որոնք այնքան անոյշ յիշատակներ պահած են իրմէ։ 50-ական թուականներուն ալ, յաճախ կու գար Փարիզ եւ Սորպոնի մէջ կը հետեւէր ֆրանսական քաղաքակրթութեան ամառնային դասընթացքներուն։ Համակրելի, հաղորդակից, ջերմ խառնուածքի տէր կին մըն էր Եոլանտ, որ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ծաղրանկարիչ Տիրանի (Աճէմեան) հետ կազմած էր տաքուկ բոյն մը, ուր բարեկամներ սիրով կը հաւաքուէին աղուոր ժամեր անցընելու համար։ Ծնեալ Կիւլպէնկեան, Եոլանտ Աճէմեան քրոջ զաւակն էր տարաբախտ Մատթէոս Զարիֆեանի նաեւ գրագիտուհի Սեգայի։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 20-ին։

Մեր խոր ցաւակցութիւնները իր զաւկին՝ Սիլվիա Աճէմեանի։

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹՈՐՇՈՐԴԸ՝ ՊԱՏԿԵՐԻՆ, ԵՂԱՆԱԿԻՆ ԵՒ ԳԻՐԻՆ ՄԻՋԵՒ

ՇԱՀԱՐԱԶ

Ֆրանսացի հասարակութեան անծանօթ կամ քիչ ծանօթ, եւրոպական այլ երկիրներու արուեստագէտները ներկայացնող տարեկան սովորութեան դարձած իր ծրագիրներէն, Փարիզի Օրսէի Թանգարանը միաժամանակ կազմակերպած է երեք ցուցահանդէսներ, Արնոլտ Պէօքլինի (1827 – 1901), Մաքս Քլինկըրի (1857 – 1920) եւ Աուկուստ Սթրինտպէրկի (1849 – 1912) նուիրուած (*): [illegible] Պէօքլինի, Քլինկըրի եւ Սթրինտպէրկի ցուցահանդէսները կը ներկայացնեն այդ երրորդութեան տարբեր մակարդակները, դասականէն դէպի Ի. դարու արդիականութիւնը ընթացող:

* * *

Միակ պաստառ մը կրնայ բաւարար ըլլալ որպէսզի նկարիչ մը իր տեղը ունենայ արուեստի պատմութեան մէջ, ինչպէս եւ մարդոց մտապատկերին, ներաշխարհին, երբ երկը կը ներկայանայ որպէս եզակիութիւն մը, ստեղծագործական ու բովանդակային մշտատեւ խորհուրդ մը պարունակող: Նման գործերու կարգին կարելի է դասել Պէօքլինի «Մեռելներու կղզին» խորագիրը կրող հինգ տարբերակներու շարքը: Սակայն, ասոր մասին արտայայտուելու համար, հարկ է մոռնալ կամ անտեսել նկարչական յղացողականութիւնը՝ որպէս նորարար ձըգտում. մոռնալ կամ անտեսել որ երբ Պէօքլին իր երկը կը յղանար, այլ տեղ գեղարուեստական նոր բնագաւառներ կը յայտնաբերուէին կամ կը մատուցուէին, բծապաշտներու, տպաւորապաշտներու եւ այլոց միջոցաւ. մոռնալ կամ անտեսել որ արեւմտեան ընկերութիւնները ինչպիսի վերիվայրումներ եւ փոփոխութիւններ կ'ապրէին՝ պատերազմներու, ճարտարարուեստական, գիտական յառաջխաղացքին եւ այլ մարզերու բերումով: Քանի որ Պէօքլին դասական նկարիչ մըն է, իր նկարելակերպով եւ պատկերումով: Եթէ իր մօտ չըլլային բովանդակութեան վերաբերող նոր պարագաներ, (վիպապաշտը, խրապաշտը, բնապաշտն ու խորհրդապաշտը համախմբող), որպէս իր ժամանակաշրջանի գոյութենական տագնապներուն կամ հարցադրումներուն արտայայտութիւնը, թերեւս ան նկատուէր միայն կանոնապաշտ նկարիչ մը, ոչ աւելի ոչ պակաս:

Մահուան խաւարապատ ոգի մը թափանցած է Պէօքլինի գործերէն ներս, նոյնիսկ երբ իր բոլոր պաստառները չեն որ զայն կը պատկերեն կամ անոր առընչուող դրուագ մը կը ներկայացնեն: Իր ինքնանկարներէն մէկը, 1872-ին նկարուած, երբ տակաւին քառասունըհինգ տարեկան է, ցոյց կու տայ թէ նկարիչը որքան իրեն մօտ կը զգայ կամ կը տեսնէ մահը որ, այս պաստառին մէջ, կմախքի կերպարանքով ներկայացուած է, հեղինակին ետին՝ ջութակ նուագելու դիրքով: Մահուան հետ այս «մտերմութիւն»ը կրնայ զարմանալի չթուիլ, երբ նկատի ունենանք նկարիչին տասնըչորս զաւակներէն ութին մահը՝ շատոնց կանուխ տարիքին, որոնց ծնունդ տուած էր իր իտալացի կինը, Անճելա Փասքուչչի: Պէօքլին Իտալիա հաստատուած էր 1860-ական թուականներու սկիզբին: Նամակի մը մէջ գրած էր թէ «Գերմանիան, գերմանականն ոգին, գերմանական մշակոյթը. արուեստն ու բանաստեղծութիւնը, եւայլն...» այնքան լաւ կը ճանչնար որ՝ այլեւս միակ փափաք մը ունէր, «առաջին շոգեկառքով երթալ դէպի չքնաղագեղ հարաւը», սպասելով «առաջին լաւ առիթին՝ այս սահմանափակ աշխարհը ձգելու եւ հեռանալու...»: Երկու – երեք տասնամեակ ետք Փօլ Կոկէն նոյնը պիտի ընէր, խոյս տալու համար ոչ միայն Փարիզէն, Ֆրանսայէն այլ՝ արեւմտեան բովանդակ քաղաքակրթութենէն, Խաղաղութեան Ովկիանոսի հեռաւոր կղզիներուն մէջ գտնելու անխաթար, վաղնջական աշխարհը. ափսոսանքով. որովհետեւ գաղութարարութիւնը արդէն իսկ զայն եղծանած էր: Կը մնար նկարներուն մէջ ստեղծել կորսուած եդեմը:

Պէօքլինի եդեմը դիցաբանական աշխարհն է, յունահռովմէական: Բայց իր մշակած նիւթերը այլազան են: Դիցաբանականներու կողքին տեղ կը գտնեն դիմանկարներ, բնանկարներ եւ կեանքի տեսարաններ, որոնց մէջ «Մեռելներու կղզին» առանձին գլուխ մը կը կազմէ: Ան իր վրայ կը կեդրոնացնէ դիտողին ամենախոր մտածումները, որոնք անոր մէջ կը սուզուին՝ ինչպէս մեռելը, զոր կղզին ու խաւարը պիտի կուլ տան...: Ասով, ամենազօր բնութեան մէջ կամ անոր դէմ յանդիման առանձնութեան սուր զգացումը, Գերմանացիներուն յատուկ՝ վիպապաշտութեան սկիզբներէն իսկ, կը գտնէ իր բարձրագոյն արտայայտութիւններէն մէկը:

Պէօքլին «Մեռելներու կղզին» շարքին կը ձեռնարկէ երբ, 1880-ին, երիտասարդ այրի մը, Մարի Պերնա անունով, իրեն կը պատուիրէ «Նկար մը որ երազել տայ»: Շարքը կազմող հինգ պաստառներէն առաջինը նոյն տարին կ'իրագործուի: Երազել տալու ի՛նչ տարօրինակ պատկերում, մահաբոյր: Սակայն երազե՞լ թէ խոկալ տուող պատկերում: Դժուար է այս բնանիւթին պաստառները դիտել, չխոկալ եւ մահուան առթած յուսալքումն ու անոր համակերպումը չապրիլ քանի որ անոնք, առանց մեռել պատկերելու, մահը աւելի ուժգնօրէն կը դնեն հանդիսատեսին առջեւ քան ուրիշ շատ պաստառներ, Պէօքլինի կամ այլ նկարիչներու ձեռքով նկարուած: Այս գործը շուտով կը դառնայ պաշտանկար, ինչպէս իրեն ժամանակակից Ժան – Ֆրանսուա Միէյի «Հրեշտակային»ը, յատկապէս երբ ան Քըլինկըրի կողմէ կը փորագրուի եւ մեծ տարածում կը գտնէ: Ներկայ ցուցահանդէսին ներկայացուած է նաեւ տպածոյ օրինակ մը, որ Ժորժ Գլեմանսոյի կը պատկանէր, ինչ որ ցոյց կու տայ անոր գտած մեծ ընդունելութիւնը: Ժամանակի ընթացքին եւ մինչեւ մեր օրերը, ան գեղարուեստական այլազան մարզերու հեղինակներ ներշնչեց, երաժշտութենէն ու բեմադրութենէն մինչեւ շարանկար: Ասոնց մէջ Սերկէյ Ռախմանինովի «Մեռելներու կղզին» թերեւս ամէնէն ծանօթն է:

* * *

Պէօքլինի հետեւորդներէն կամ անոր ազդեցութիւնը կրող Մաքս Քլինկըր, աւելի զարկ տուաւ տարօրինակի եւ երեւակայականի մշակման, որ խորհրդապաշտութեան ընդմէջէն երազային եւ ենթագիտակցական աշխարհն է որ պատկերեց, արծարծելով հոգեկան եւ հոգեբանական հարցեր, որոնք Ի. դարու սկիզբներէն սկսեալ հետզհետէ կարեւոր տեղ գրաւեցին մարդկային ընկերութիւններուն մէջ:

Քլինկըր, Պէօքլինի նման, կը կիրարկէ պատկերման եւ նկարելու դասական կերպը, հեռու, օրինակ, ուրիշ խորհրդապաշտի մը, Օտիլոն Րըտոնի նկարչական մեկնաբանութենէն, երբեմն վերացականութիւն աւետող, ինչ որ գեղանկարչական յաւելեալ տարածք ու կշիռ կու տայ Ֆրանսացի այս վարպետի արուեստին, անկախ՝ իր ներկայացուցած բնանիւթերէն: Սակայն Քլինկըրի արծարծած հարցերը (ընկերային, քաղաքական, գեղարուեստական, իմացական, իմաստասիրական եւ հոգեբանական), իրենց խորութեամբ, ճշմարտութեամբ եւ իրապաշտութեամբ, յատուկ հանգամանք մը կու տան իր արուեստին, անոր եզակի տեղ մը ապահովելով ԺԹ. դարու երկրորդ կէսին գեղարուեստին մէջ:

Իր ներաշխարհի պատկերման ընդմէջէն, Քլինկըր, իր շրջանի գերմանացի մարդուն գոյութենական տագնապներն ու մղձաւանջները կ'արտայայտէ, ինչպէս եւ արդի մարդուն: Ասոնք պատկերումներ են, որոնք մարդու ներաշխարհին ծալքերը կը պարզեն, թաքուն իղձերն ու տենչերը, վախերն ու մտալլկումները: Այսպէս, արուեստագէտը իր մէջ կը խըտացնէ ընկերութեան հարցերը եւ կը նախատեսէ, կը նախապրի ապագայինները: Ասոր անսովոր առաջին արտայայտութիւններէն կ'ըլլայ Քլինկըրի «Ձեռնոց մը» շարքը, որ զինք համբաւաւոր կը դարձնէ, քսան տարիքը նոր բոլորած: Այս շարքը, տասներկու փորագրութենէ բաղկացած, յետագային նկատուեցաւ Ֆրէօյտեան, իր պարունակած սեռային, ենթագիտակցական եւ մտասեւեռման տուեալներուն պատճառով: Հարկ է ճշդել որ Քլինկըր, Զիկմունտ Ֆրէօյտի արծարծած հարցերէն տարիներ առաջ յղացած էր իր բընանիւթը:

«Ձեռնոց մը» շարքի տասներկու պատկերումները կը ներկայացնեն իրականէն մինչեւ երազային – զառանցական եւ այլաբանականը ընթացող հանգրուաններ՝ կորսուած կանացի ձեռնոցի մը «կեանք»ին մէջ, արթուն երազող արուեստագէտին՝ Քլինկըրի կողմէ «գտնուած» եւ գծուած: Ասոնք, իրենց շարահիւսութեամբ, շարժանկարային բնոյթ կը ստանան եւ չեշտակի նորարարութիւն կ'ընձեռեն շարքին, ժամանակ տարրը ներմու- [illegible] ցոյց կու տան պատումով, շարունակականութեամբ, վիճակներու յաջորդականութեամբ – փոփոխութեամբ եւ ժամանակով իր կլանումը, որպէս զուգահեռ՝ երաժշտութեան:

Երաժշտութիւնը հիմնական տեղ ունի Քլինկըրի աշխարհին մէջ: Ասով է որ իր վիպապաշտ կողմը ցցուն կերպով կ'արտացոլայ, շրջանի մը ընթացքին երբ գերմանական երաժշտութիւնը տիրապետուած է վիպապաշտ դպրոցով: Ան առիթով մը ըսած էր որ իր վարքին մէջ Ռոպերթ Շումանի աշխատանքի մեթոտէն ազդուած էր: Այս հիման վրայ իր կարգ մը գործերը կը կրեն «Ինթերմեցցօ» որակումը, Շումանի օրինակին հետեւելով: Քլինկըր իր առաջին շարքը ուզած էր Եոհաննէս Պրահմսի ձօնել: Իսկ երկրորդը նուիրուած է Շումանի յիշատակին եւ յօրինողին կնոջը՝ Գլարային ձօնած: Իսկ «Պըրահմսեան Ֆանթազիա»ն Քլինկըրի տասներկրորդ շարքն է:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՌՉԱԿԱՒՈՐ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ՄԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԷ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՆՏՈՆ. – Անգլիական աշխարհահռչակ London School of Economics համալսարանի դասախօս եւ Harvard համալսարանի Kennedy ամբիոնի նախկին վարիչ՝ փրոֆ. Dominic Lieven, իր վերջերս Բ. տպագրութեան արժանացած հսկայ հատորին մէջ, որ ակադեմական շրջանակներու մէջ մեծ ընդունելութիւն գտաւ, քանիցս կ'անդրադառնայ Ա. աշխարհամարտին Հայերու վիճակած ճակատագրին, զոր առանց վարանումի ինք կը բնորոշէ իբրեւ «Ցեղասպանութիւն»: Կայսրութիւն (Empire) մակդիրով այս տարի Եէյլ համալսարանի կողմէ Բ. անգամ ըլլալով հրատարակուած գիրքը, միւս եւրոպական կայսրութիւններու կողքին, կը վերլուծէ նաեւ Օսմանեան կայսրութիւնը եւ իր կործանումը: Այս առթիւ ան կ'անդրադառնայ Ապտիւլ Համիտի շրջանի ներքին քայքայումներուն եւ այդ առթիւ Հայերու դէմ եղած կեղեքումներուն եւ ջարդերուն եւ կ'եզրակացնէ, որ կարգ մը ազդակներ միասնաբար ներգործելով այդ կայսրութեան անկումը անխուսափելի ըրին: Այս ազդակները յատկապէս ուշագրաւ են, ինչպէս՝ կայսրութեան ոչ միայն բազմազգ այլ այլատարր կառուցուածքը, քրիստոնեայ ազգութիւններու աստիճանաբար ձերբազատումը Թրքական լուծէն եւ որով կայսրութեան շարունակուող կարճատումը, բայց յատկապէս տիրող դասակարգին՝ կառավարելու ընդունակութենէն զուրկ ըլլալը: Հեղինակը կը շեշտէ այն պարագան, որ Թուրք ղեկավարները չկըրցան հասարակաց եզր մը գտնել աւանդական կայսերապաշտութեան եւ երիտասարդ Թուրք վարչակարգին հետապնդած մոլեռանդ ազգայնապաշտութեան միջեւ: Հիւանդագին վախով մը համակուած որ մի գուցէ միւս հողային հսկայ կորուստներու կողքին, յատկապէս Պալքանեան թերակղզին վրայ, անոնք կորսնցնեն նաեւ Թուրքերու մնացեալ միակ բնադաւառը՝ Անատոլուի մէջ: Ըստ անգլիացի պատմաբանին, հայկական ցեղասպանութիւնը, զոր ան կ'որակաւորէ իբրեւ եղեռն մը, «իր տարողութեամբ եւ ահաւորութեամբ անբաղդատելի կը մնայ» (incomparable in its scale and horror):

Հեղինակին հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալը եւ ձեւով մը վաւերացնելը ալ աւելի մեծ նշանակութիւն կը ստանայ նկատի առնելով հետեւեալ պարագան, իր հատորին մէջ ան ցոյց կու տայ որ կարդացած եւ ուսումնասիրած է հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացող երեք գլխաւոր հեղինակները՝ Bernard Lewis, Stanford Shaw եւ Justin McCarthy: Ասոնց փոխարէն, փրոֆ. Լիէվըն յատկապէս կը վարկաւորէ փրոֆ. Վահագն Տատրեանի լայնածաւալ ուսումնասիրութիւնը, որ լոյս տեսաւ թէ անգլերէն (History of the Armenian Genocide) եւ թէ ֆրանսերէն (Histoire du Génocide Arménien) լեզուներով. անգլերէնը՝ անցեալ 5-րդ տպագրութեան, ֆրանսերէնը արժանացած Բ. տպագրութեան (Stock, Փարիզ):

Ենթադրել չենք թէ փրոֆ. Տատրեան աւելի ծանրացած է հարցին իրաւական քան թէ պատմական հանգամանքին վրայ, անգլիացի հեղինակը հետեւեալ ձեւով կը ներբողէ եւ կը յանձնարարէ Տատրեանի երկասիրութիւնը: «Հիմնուելով գերմանական, աւստրիական եւ թրքական աղբիւրներու վրայ, Տատրեան կը յայտնաբերէ այնպիսի փաստարկումներ որոնք իմ կարծիքով հետեւեալ եզրակացութիւնը անխուսափելի կը դարձնեն՝ Հայերու բնաջնջումը իրօք ծրագրուած էր երիտասարդ Թուրք ղեկավարութեան մաս կազմող խմբակի (clique) մը կողմէ եւ իրագործուած՝ շարաշուք յատուկ կազմակերպութեան կողմէ (Teshkilati Mahsusa), որ բանակին բաղկացուցիչ մէկ տարրն էր: Տես յ մասնաւորի իր 11-րդ, 14-րդ եւ 19-րդ գլուխները» (էջ 429): Ուրիշ տեղ մը հեղինակը կրկին կը դրուատէ Տատրեանի գործը հետեւեալ խօսքերով՝ «Իր գիրքին մէջ ներկայացուած փաստերը, որ հայկական ցեղասպանութիւնը կանխամտածուած էր, ինծի համար համոզիչ են եւ իր պատմագիտական հմտութիւնը՝ ամուր» (էջ 461):

Այս առթիւ կ'արժէ նշել, որ նոյն հեղինակը երբ կը վերլուծէ ցարական կայսրութիւնը եւ հարցը կու գայ Կովկասի եւ Ատրպէյճանին, ան հետեւեալ դատումը կ'ընէ: Արեւելեան Անդրկովկասի թրքացեղ եւ իսլամի շիիական աղանդին պատկանող այս ժողովուրդը միայն 20-րդ դարուն ինք զինքը «Ազերի կոչեց» (էջ 213): Ուրիշ տեղ մը ան կը գրէ՝ «Ատրպէյճան ազգութիւնը սոսկ 20-րդ դարու եւ մասամբ սովետական հնարք մըն է: Ասոր հակառակ, Հայերը՝ Հրեաներուն նըման, հնաւանդ ժողովուրդ մըն են. իրենց ազգային ինքնութեան պահպանումը յոյժ ամրապնդուեցաւ ցեղասպանութեան յիշողութեամբ» (էջ 394):

Անկարելի է ստորագնահատել այս ականաւոր անգլիացի պատմաբանին հայկական ցեղասպանութեան մասին գրած կշռադատումը եւ մէկին եզրակացումը, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի թէ որքան ուրիշ անգլիացի պատմաբաններու հոյլը, որոնք նոյն եւ դրացի ուրիշ համալսարաններու մէջ կը դասաւանդեն: Իր հաստատումները այս նիւթին շուրջ, որ ինքը կը շեշտէ իբրեւ չափէն աւելի խնդրայարոյց եւ վիճելի եղած նիւթ մը, իրենց արձագանգը կը գտնեն ուրիշ հըռչակաւոր մասնագէտի մը մօտ, որ նոյն-

(*) Arnold Böcklin (1827 - 1901):
Un visionnaire moderne
2 octobre 2001 — 13 janvier 2002
Klinger/Brahms:
Gravure, musique et fantaisie
2 octobre 2001 — 13 janvier 2002
Strindberg:
Peintre et photographe
16 octobre 2001 — 27 janvier 2002

Մ. ԳՈՐԲԱՉՈՎ՝ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ԳՈՐԾԻՉԸ

Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան վերջին ընդհ. քարտուղար Մ. Գորբաչովի [illegible] Ա. Գրաչով կենսագրական հատոր մը նուիրած է իրեն, խորագրուած «Գորբաչովեան գաղտնիքը»։ Այդ առիթով [illegible] շաբաթաթերթը Դեկտեմբեր 13-ի թիւին մէջ հարցազրոյց մը հրատարակած է Գրաչովի հետ։ [illegible]

[illegible]

[illegible]

Գործիք շատ բան ներդրած է, իր վերջին Միութիւնը [illegible]

Գորբաչով գործի գլուխ կ'անցնէր շրջանի մը երբ ծաւալուն էր համոզումը թէ կարելի է անխառն ընկերվարութիւն մը իրագործել, առանց ստալինականութեան։ Փրակայի գարնան վայրագ ոտնակոխումը սակայն, շատերու յուսախաբութիւն պատճառեց եւ սկսան մտածել թէ համակարգի բարեփոխութեան ոչ մէկ յոյս կար։ Իսկ Գորբաչով բարձրագոյն դիրքը կը գրաւէր ղեկավար ընտրանիէն զանազանուելով իր դեղջուկ ծագումով, պրոլետարիայի առասպելական կերպարը մարմնաւորելով։

Իր առաւելութիւններէն էր Կրեմլինի մէջ կազմաւորուած չըլլալու յատկանիշը։ Գործնապաշտ մէկն էր, հեռու՝ ծածկամիտ ու պարագայապաշտ կեցուածք ունենալէ։ Մանաւանդ որ ուսանած էր Մոսկուայի համալսարաններէն մէկուն մէջ ուր նոյնիսկ ստալինեան շրջանին, կը կիրարկուէին քաղաքական, կրօնական բաղդատութիւններ, վիճարկումներ կ'ըլլային։ Ատոր հետ, մեծ, մոլի ընթերցող մը եղած է։

Ազատութեան հով մը փչել տալու համար ան առաջին տեղը մամուլին յանձնեց։

Քիչ – քիչ երկիրը սկսաւ արթննալ, սակայն, ամէն մէկ քայլի դէմ խոչընդոտներ կը կանգնէին։ Ատոր հետ, պահպանողականները որոնք կը յայտնուէին իր շրջապատին մէջ, զինք կ'ամբաստանէին որ դանդաղ եւ անվստահ կը շարժի, իսկ արմատականները կը պնդէին որ վարչակարգը կորուստի կ'առաջնորդէ։

Մտածողներ կան որ կատարեալ յաջողութիւն գտնելու համար հարկ էր որ շրջանցէր կուսակցութիւնը։ Ժողովրդական քուէով պէտք է նախագահ ընտրուէր։ Սակայն, իրեն համար Միութիւնն ու կուսակցութիւնը միաձուլուած էին, որքան ալ պահպանողական, ժամանակավրէպ ըլլար ան։ Կուսակցութիւնը երկրին վարչական մեքենան էր թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական եւ ընկերային մարզերուն մէջ։ Եթէ ան մէկդի ձգուէր, անիշխանականութիւն պիտի տիրէր. մինչդեռ Գորբաչով ամէն գնով կ'ուզէր նոր յեղափոխութենէ մը խուսափիլ։ Կը հաւատար որ համարձակ, այլ դանդաղ ընթացքով մը կարելի կ'ըլլար քաղաքական նոր համակարգ մը հաստատել, կուսակցութեան զուգահեռ։ 1989-ի լայն չափով ազատ ընտրութիւնները կազմակերպելով Գորբաչով փորձեց կուսակցութեան բացատրել թէ ժողովրդավարութիւնը քաղքենիական բան չէր, այլ՝ համաշխարհային։ Կը խորհէր թէ նոր Խորհրդարանը իրեն միջոցները կու տայ կուսակցութիւն – պետութիւն ոլորտին զուգահեռ նոր աշխարհ մը կառուցանելու։ Մոռցած էր այդ պետութեան ազգայնականութեան ու շրջայնութեան յատկանիշները։

Նաեւ սխալեցաւ, յուսալով որ խորհրդային վարչակարգին անկումով ռուսական ընկերա-ժողովրդավարական շրջան մը պիտի բացուէր։ Սակայն, իրականութիւնը առաջնորդեց վայրագ դրամատիրութեան մը։ Խորհրդային գաղափարաբանութեան սուտերուն հետեւանքով ազատ ազգերու կամաւոր միութեան հեռանկարն ալ անիրագործելի բանի մը վերածուեցաւ։ Թէեւ 1991-ի պետական հարուածի փորձէն առաջ, Գորբաչով Միութեան նոր դաշինքի մը մասին բանակցութիւններ վարած էր։ Սակայն, այդ հարուածին ձախողութենէն ետք հանրապետականները այլեւս չէին ուզեր այդ մասին մտածել, վախնալով որ պահպանողականներու նոր փորձ մը կրնար յաջողիլ։ Գորբաչով նոր դաշինք մը պատրաստեց, քայքայումին առաջքը առնելու համար, սակայն Բելառուս, Ուկրանացի նախագահները միանալով Ելցինի յայտարարեցին թէ Միութիւնը վերջնապէս դադրած է գոյութիւն ունենալէ։ Գորբաչով կրնար բանակին դիմել, ատոր իրաւունք ունէր, բայց նախընտրեց քաշուիլ, որովհետեւ քաղաքացիական պատերազմ մը կարելիութիւններու վտանգները կը նկատէր։

ԲԱՂՀԱՆ

պէս վեր կը հանէ փրոֆ. Տաթրեանի [illegible] Crimes Against Humanity in International Criminal Law, [illegible] Տաթրեանի, հայկական ցեղասպանութեան առընչուած իրաւագիտական վերլուծումը՝ «ներկայիս այս նիւթին շուրջ գոյութիւն ունեցող բոլոր երկասիրութիւններուն մէջ, ներառեալ շատ մը Թրքական հրատարակութիւններ, որոնք կը ժխտեն կ'արդարացնեն, կամ կ'ուզեն բացատրել պատահածը, Տաթրեանի մենագրութիւնը իրաւական տեսակէտէ ամենահամոզիչն է (the most legally convincing), եւ բաղդատմամբ ուրիշ ուսումնասիրութիւններու, որոնք նման վիճելի հարցերով կը զբաղին, պատմագիտականօրէն գրեթէ ամենաճշգրիտը»։

Փրոֆ. Պասիունիի ակնարկած վերլուծումը կը վերաբերի Տաթրեանի մէկ գործին, որ լոյս տեսաւ ականաւոր մեծ վարկ վայելող եւ միջազգային օրէնսդրութեան նուիրուած հանդէս՝ Yale Journal of International Law-ին մէջ, 1989-ին։ Նոյն հանդէսը 1998-ին Բ. անգամ լոյս ընծայեց փրոֆ. Տաթրեանի ուրիշ մէկ գործը ուր հայկական եւ հրէական ցեղասպանութիւնները կը բաղդատուին՝ միջազգային օրէնքի տեսանկիւնէն։

ԻՐԱԶԵԿ

ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Համազգայինի տեղւոյն «Ն. Աղբալեան» մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը, նոր շրջանի իր բացումը կատարած է Նոյեմբեր 18-ին, գրական երեկոյթով մը նուիրուած Մ. Մեծարենցի, անոր ծննդեան 115-ամեակին առթիւ։ Ներկայացուած է տեսերիզ մը՝ «20-րդ դարասկիզբի պոլսահայ գրականութիւնը» զոր պատրաստած էին բժիշկ Խաչիկ Ասլանեան եւ Յակոբ Տլոլեան, որոնք նաեւ փոխն ի փոխ ներկայացուցած են այդ շրջանի պոլսահայ գրականութիւնը։ Օրուան բանախօսը եղած է Յակոբ Զոլաք – եան, որ խօսած է Մեծարենցի կեանքին ու գործին մասին։ Եղած են արտասանութիւններ։ «Գլաձոր» պարբերականը Նոյեմբեր Ե.ի իր թիւին մէջ նկատել կու տայ այս երեկոյթին առթիւ. – «Ի դէպ, մեր կողմէ աւելցնենք, որ թէեւ Ա. Ահարոնեան սրահը գրեթէ լեցուն էր գրասէր, մշակութասէր հասարակութեամբ, բայց ակներեւ էր նաեւ բացակայութիւնը Հալէպի գրասէր, մտաւորական ծանօթ դէմքերու, որոնց յատուկ հրաւիրատոմսեր ղրկուած էին»։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, Ներսէս – Պետրոս ԺԹ. Կաթողիկոս – Պատրիարքը Սուրբ Մեսրոպ շքանշանով պարգեւատրած է Հայաստանի Պէյրութի դեսպանը՝ Արման Նաւասարդեան, որ աւարտած է Լիբանանի իր դեսպանական ժամանակաշրջանը։ Խօսք առած է Վարդան Եպիսկոպոս Աշգարեան, ապա կարդացուած է Կաթողիկոսին օրհնութեան գիրը։ Շքանշանին տուչութենէն ետք, իր շնորհակալութիւնը յայտնած է Ա. Նաւասարդեան։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕԽ-ի «Ա. Պուլղուրճեան» Ընկերաբժշկական Կեդրոնի «Թնճուկեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին, հանդիպում մը տեղի ունեցած է ՄԱԿ-ի կամաւորներու օրուան առիթով։ Խօսք առած է Մայտա Սարգիսեան – Սրուրեան որ շնորհաւորած է ԼՕԽ-ի կամաւորները իրենց օրուան առթիւ։ Օրուան հանդիսավարը՝ Ժանին Դանիէլեան – Մարգարեան ներկայացուցած է երկու դասախօսները՝ Գարոլին Փուչեան եւ Շաքէ Եագուպեան։ Խօսք առած են նաեւ Լիւսի Թիւթիւնճեան եւ Սեդա Խտըշեան։

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

Երբ երեք փախստականներուն քով հասաւ՝ խնդալով գոչեց.

– Աչքերնիդ լո՛յս, պարոն Եղիան ձեզի մեծ նուէր մը ըրաւ, բայց պէտք է, որ ինծի ալ բաժին մը հանէք անկէ։

– Ի՞նչ տուաւ, – հարցուց երիտասարդներէն մին։

– Գուշակեցէ՛ք։

– 15 ոսկի՞։

– 15 ոսկիին խօ՞սքը կ'ըլլայ։

– 20 ոսկի ուրեմն։

– Աւելի։

Ամէնուն ալ դէմքը ուրախութեամբ կը փայլէր։

Քրիստինէ չուզեց, որ իրենց պատրանքը աւելի տեւէ եւ ձեռքը բռնած դրամը երկարեց երիտասարդներէն մէկուն։

– Ի՞նչ է աս, – գոչեց փախստականը։

– Պարոն Եղիային տուած դրամը։

– Կատա՞կ կ'ընէք։

– Ո՛չ, շատ լուրջ է, կէս ոսկի միայն տուաւ, աւելի չեմ կրնար վճարել՝ կ'ըսէ կոր։

Երեք երիտասարդներուն բարկութիւնը աննկարագրելի էր։ Կ'ուզէին խիղճն վեր ելլել եւ փառաւոր ծեծ մը քաշել Եղիային։ Օրիորդը հազիւ կրցաւ զիրենք հանդարտեցնել, խոստանալով, որ ուրիշ անգամ կրկին բան մը վճարել կու տայ։

Թաքստոցը պատրաստուելէն երկու շաբաթ ետքը, իրիկուն մը, տան դուռը զարնուեցաւ։

Ըստ սովորութեան, օրիորդներէն մին դուռը բանալէ առաջ պատուհանէն նայեցաւ, թէ ո՞վ էր եկողը։

Երկու ոստիկաններ էին, որոնց կ'ընկերանար սիվիլ հագուած մարդ մը։

Աղջիկը, դողահար, ետ քաշուեցաւ եւ խուլն փախստականներուն իմաց տուաւ։

Այս վերջինները, մէջն ըլլալով նաեւ պարոն Եղիա, փութացին իրենց Թաքըստոցը։

Օրիորդը գնաց դուռը բանալու։

– Այստեղ փախստականներ կան եղեր, եկանք խուզարկութիւն կատարելու, – ըսաւ սիվիլ հագուած մարդը, որ մեզի ծանօթ Արթին էֆէնտին էր։

– Հոս մորմէս եւ քրոջմէս զատ մարդ չի կայ, – ըսաւ Քրիստինէ։

– Մենք շատ լաւ տեղեկութիւններ առած ենք։

– Ձեզի սխալ ըսեր են, թերեւս ուրիշ տունի մը համար է։

– Ո՛չ, այստեղն է, խուզարկութիւն պիտի կատարենք։

– Հրամմեցէ՛ք, խուզարկեցէ՛ք ամէն կողմ, – պատասխանեց գեղանի աղջիկը ինքնավստահ շեշտով մը։

Լրտեսը եւ ոստիկանները ներս մտան եւ մանրակրկիտ խուզարկութեան մը ձեռնարկեցին։

– Հոս գտնուող փախստականներուն անունները գիտեմ, – ըսաւ լրտեսը։

– Ըսէ՛ք, որ մենք ալ իմանանք, – պատասխանեց Քրիստինէ ծաղրածու ձեւով մը։

– Նախ՝ Տրդատը, որ վտանգաւոր յեղափոխական մըն է եւ ո՛չ թէ պարզ զինուորական փախստական մը։

– Այդ անունը առաջին անգամն է, որ կը լսեմ, հոս, ինչպէս ըսի, ո՛չ յեղափոխական կայ, ո՛չ ալ զինուորական փախստական, մենք այդ տեսակ անձերու հետ երբեք յարաբերութիւն չենք ունեցած։

– Այդ երիտասարդը Հնչակեան է։

– Հնչակեանի ի՞նչ է, – հարցուց աղջիկը միամիտ դէմքով մը։

– Վա՜յ, օրիորդ, Հնչակեանին ինչ ըլլալն ա՞լ չես գիտեր, այդ ի՞նչ միամտութիւն։

– Ես դպրոցէն նոր ելած մէկն եմ, ատանկ բաներ չեմ գիտեր։

– Դպրոցին մէջ պէտք էր սորված ըլլայիր արդէն։

– Ես սէօրերու վարժարանը գացած եմ, հոն Հնչակեանի խօսք չեմ լսած բնաւ։

– Ինչ որ է, քու գիտնալ կամ չգիտնալդ կարեւորութիւն չունի, ըսէ՛ միայն թէ ո՞ւր պահուած է։

– Նորէն կը կրկնեմ, որ այդ տեսակ փախստականներ չի կան այստեղ։

– Ցետոյ, ուրիշ վտանգաւոր մարդ մըն ալ ունիք այստեղ։

– Իրա՞ւ, այդ ո՞վ է արդեօք։

– Եղիա Սամէնը։

– Ֆրանսացի՞ է։

– Կատակի ժամանակ չէ, օրիո՛րդ, Եղիա Սամէնի անո՞ւնն ալ չես լսած։

– Ուրկէ՞ կ'ուզես, որ լսեմ, այդքան նշանաւոր մա՞րդ մըն է։

– Լրագիրներուն մէջ յօդուած կը գրէ։

– Ես հայերէն լրագիր չեմ կարդար։

Խուզարկութիւնը նախ սենեակէն սկըսաւ։

Ցետոյ խիլան խոհանոց։

– Վարը գետնայարկ կա՞յ, – հարցուց Արթին։

– Կա՛յ, – պատասխանեց աղջիկը։

– Ուրեմն հո՛ն իջնանք, ապահովաբար մեր փնտռածները այնտեղ պիտի գըտնենք։

Մութ եւ խարխլուն սանդուխէ մը պէտք էր վար իջնել։

Աղջիկը կազ մը վառեց եւ առաջ անցաւ։ Ցանկարծ տեսաւ, որ լրտեսը ձեռքին մէջ բէվոլէր մը բռնած էր։

– Այդ ի՞նչ է, – հարցուց։

– Որպէսզի եթէ դիմադրութիւն ընեն՝ գործածեմ, – բացատրեց, – որովհետեւ այդ փախստականներուն մէջ, ինչպէս ըսի, վտանգաւորներ կան։

Աղջիկը խնդաց։

– Ո՛չ վտանգաւոր, ո՛չ ալ անվտանգ փախստականի պիտի հանդիպիս, միայն թէ՝ քանի որ ձեռքդ րէվոլվէր ունիս, դուն առաջ անցիր, եւ ես քեզի կը հետեւիմ։

– Ինչո՞ւ համար։

– Կրնայ ըլլալ, որ մութին մէջ աչքիդ մէկը երեւայ եւ րէվոլվէրդ քաշես ու սխալմամբ զիս մեռցնես, – պատասխանեց աղջիկը։

Արթին տեսաւ, որ աղջիկը իր քիթին կը խնդար եւ րէվոլվէրը կամաց մը գըրպանը դրաւ։

Մառանին մէջ խուզարկութիւնը շատ կարճ տեւեց։

(Շար. 128)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծննդեան պատարագ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25-ին, ժամը 11-ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 760 եւրօ Տիկին Ժեմիլա Մալխասէ, 1000 Ֆր. Նայիրի Մխիթարեանէ եւ 4000 Ֆր. Իւնիր Ֆինանս Գոմփէյնէ:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.

Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «**Anahid**» de St-Maurice de Beynost vous invite à

l'Arbre de Noël

de l'Ecole Hebdomadaire Arménienne
le Dimanche 23 décembre à 15h
à la Salle des Fêtes
le Père Noël distribuera des cadeaux à tous les enfants présents

Et pour la réussite de cet événement nous comptons sur votre présence

Séjour d'hiver pour les enfants

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 16 au 23 février pour les enfants nés entre 1986 et 1994.

Voyage en car.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration :
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01. 48. 24. 46 57

Nombre de places limité.
Date limite d'inscription: 15 janvier

La Section «**D. Missakian**» de Sevran-Livry vous invite à la rejoindre à Bellefontaine pour fêter la nouvelle année :

Séjour du 28 décembre 2001 au 2 janvier 2002

POSSIBILITE 2ème FORMULE :
DU 31 DECEMBRE 2001 AU 2 JANVIER 2002.

Réservez au plus vite aux numéros de téléphone suivants :
- **Nilva : 01. 42. 36. 33. 73** (la journée) **01. 46 58. 03. 17** (le soir)
- **Madeleine : 01. 43. 83. 87. 68**

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☏ **06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77**

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Parlez Arménien en 7 Leçons!

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

կազմակերպութեամբ՝

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 23, ժամը 13-ին

Նուրհան Ֆրէկեան սրահին մէջ

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապային հետ

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն.–

Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 – 43 – 59 – 67 – 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 – 47 – 43 – 12 – 66

Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 – 46 – 62 – 01 – 29

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկաւոր 50-ամեայ հաւաքածոյին) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

De Vienne la Romaine à Vienne l'Arménienne

RENCONTRE

avec

JEAN AYANIAN

à l'occasion de la parution de son ouvrage
«LE KEMP UNE ENFANCE INTRA-MUROS»

précédé de :
«Vienne, ou des étrangers dans la ville»
par **ANAHIDE TER-MINASSIAN**

Vendredi 21 décembre à 20h45

Jean AYANIAN viendra tout spécialement de Grenoble !

Avec l'aimable participation de Anahide TER-MINASSIAN et de Ara KRIKORIAN

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
☎01.43.76.55.89 — Fax 01.43.78.66.64
e-mail : MCA.ALFO@wanadoo.fr

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 6,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.500 Ֆ. — Վեցամսեայ : 800 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.750 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.600 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.325 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.325

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՈՍԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԱԼ ՁԳԵՑ ԳՆԱՑ
21 ՄԵՌԵԱԼ, 100 ՎԻՐԱՒՈՐ

Դեկտեմբեր 20-էն 21 լուսնալիք գիշերը, երկրին նախագահն ալ՝ Ֆերնանտօ տէ լա Ռուա Թանով հեռացաւ նախագահական իր պալատէն, երկիրը քաոսի մէջ ձգելով: Նախապէս արդէն, Տնտեսութեան նախարարէն ետք, հրաժարած էր նաեւ ամբողջ կառավարութիւնը, մինչ փողոցներուն մէջ, հազարաւորներ թալանի կուտային բոլոր խանութները, անտեսելով հռչակուած Պաշարման վիճակը: Ցուցարարները բոլոր դասակարգերուն կը պատկանին, աղքատ, միջին դասակարգ սնանկացած վաճառականներ: Բախումները անխուսափելի եղած են բնակիչներուն եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ, որոնց հետեւանքով 20 մեռեալ կայ եւ աւելի քան հարիւր վիրաւորներ: Տիրած մթնոլորտը քաղաքացիական պատերազմի մը վախը կը պատճառէ:

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Արժանթին աշխարհի ամէնէն հարուստ տասը երկիրներէն մէկն էր, բայց, ամէն ինչ կը փոխուէր 90-ական թուականներէն սկսեալ: Տնտեսութեան նախարարը, օգնութեան կանչուած նախագահին կողմէ Մարտին, չկրցաւ փրկել կացութիւնը, մինչ աւելի յաջողութիւն ունեցած էր անցեալին, գոնէ սկզբնական շրջանի մը: 1989-ին, Գարլոս Մենէմի Արտաքին Նախարարը կը դառնար, նախքան տնտեսութիւնը ձեռք առնելը 1991-ին: Այն ատեն, հնարք մը կը գտնէր ոտքի հանելու համար երկիրը, այսինքն կը հաւասարեցնէր փեսօն եւ տոլարը (մէկ փեսօ = մէկ տոլար) վերջ դնելով ահաւոր դրամահոսքի մը եւ վստահութիւն ներշնչելով օտար ներդրում ընողներուն: 1996-ին պաշտօնազրկուած էր, որովհետեւ մաֆիայի ներկայութիւն մը մատնանշած էր նախագահին շրջապատին մէջ եւ ընդհ. կաշառակերութիւն մը: Այս վերադարձէն ի վեր, ոչինչ կրցաւ ընել, պարտքը 132 միլիառ տոլար է եւ ՖՄԻ-ն (Միջազգային Հիմնադրամ) մերժեց իր օգնութիւնը: Ներկայիս, ամէն օր միջին դասակարգի 2000 Արժանթինցիներ թշուառութեան մէջ կ'իյնան, գործազրկութիւնը բոլոր մրցանիշները կը կոտրէ ու բնակչութիւնը, փողոցէ փողոց կը բացագանչէ՝ «անօթի ենք, ուտել կ'ուզենք»:

Առժամապէս, երկիրը պիտի կառավարէ փերոնական ընդդիմութեան ղեկավարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԷՈՓՈԼՏ ՍԵՏԱՐ ՍԵՆԿՈՐ, անկախ Սենեկալի «հայրը» մեռաւ 95 տարեկանին, Վերսոնի (Նորմանտի) իր առանձնատան մէջ, ուր քաշուած կեանք մը կ'ապրէր 1980-էն ի վեր, նորմանտացի կնոջը հետ: Ծնած էր 1906-ին, Սենեկալ, բազմանդամ կաթողիկէ ընտանիքի մը ծոցը: Սէն Ժ'Էսփրիի Հայրերու վարժարանը որոշ դեր մը պիտի խաղար իր կեանքին մէջ, աւելի ճիշդ իր խառնուածքին: Արդարեւ, գիշերօթիկ այդ դպրոցին հայրերէն մէկը մերժած էր իրեն անկողին մը եւ սպիտակ սաւաններ, այն պատճառաբանութեամբ որ անոնք վերապահուած են Եւրոպացիներուն: Երբ, տարիներ ետք, բանաստեղծ Սենկոր մուտք կը գործէր Ֆրանսական ակադեմիա, զինք ընդունողը՝ Էտկար Ֆօռ, ակնարկելով այդ դէպքին, կ'ըսէր. – «Մերժելով անկողինի քաղաքակրթութիւնը, ձեզի կը տրուէր բոլոր միւսներուն բանալին»: Տաքարի լիճէն ետք, յաճախած է Փարիզի Լուի-լը-Կրանը, ուր բարեկամութիւն հաստատած

ԳԼԱՄԱՐԻ ՄԷՋ

«1915Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՋՈՀԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿ»

Գլամարի Թաղապետական Խորհուրդի Դեկտեմբեր 19-ի նիստին օրակարգին մէկ հարցն էր նաեւ Ռիւ Ռաուլ-Պաթանիի եւ Ավընիւ Անրի Պարպիւսի խաչմերուկին պարտէզի անուանակոչումը: Քանի մը տարի առաջ, հոն զետեղուած էր Խաչքար մը եւ այդ հողաշերտը իմաստ մը առած ըլլալով այդ յուշաքարով, արժանի էր որակուելու: Եւ, իրեն տալու համար յստակ անուանակոչում մը բոլորին համար եւ ճանչնալու Հայոց ցեղասպանութեանը, առաջարկուած է, խորհրդակցելէ ետք հայ գաղութին հետ, այդ վայրը մկրտել՝ «1915-Ի ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՋՈՀԵՐՈՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿ»:

Առաջարկը քուէարկուած է միաձայնութեամբ:

է Ժ. Փոմփիտուի հետ: Ապա, կ'անցնէր Սորպոն եւ կը դառնար Ափրիկէի առաջին ակրեժէն քերականութեան: Դասաւանդելէ ետք զանազան ուսումնարաններու մէջ, պատերազմին զինադրական էր, 1945-ին ալ ամպիոն մը կը շնորհուէր իրեն անդրծովեան Ֆրանսայի Ազգային վարժարանը: Մինչեւ վերջին տարիները, իր կեանքը հիմնուած էր երկու ճիւղի վրայ՝ քաղաքականութիւն եւ բանաստեղծութիւն: Մինչեւ անկախութիւն, իր քաղաքականութիւնը թէ սենեկալեան էր, թէ ֆրանսական: 1960-ին, անկախ Սենեկալի առաջին նախագահն էր: Ակադեմական կը դառնար 1984-ին: Հեղինակ էր բազմաթիւ հատորներու, բանաստեղծութենէ զատ, ունի նաեւ քաղաքական հարցերու նուիրուած գիրքեր: Սենեկալի մէջ 15 օրուան ազգային սուգ հռչակուած է:

ԱՐԱՖԱԹԻ արգիլուեցաւ տեղէն շարժիլ, այսինքն Ռամալլայէն ուր, տեսակ մը պատանդն է Իսրայէլացիներուն, Բեթղեհէմ երթալ Ծնունդի առթիւ: Իսրայէլեան բանակը կրկին Նապլուս, Ռամալլա եւ Ալյորդանան մտաւ, ուրկէ կարճ ժամանակի համար քաշուած էր նոյն (Դեկտեմբեր 20) առաւօտ: Օրուան ընթացքին բախումներ տեղի ունեցած են: Գալով Համասի, դիրքը անորոշ է, մինչ կը յայտարարէր որ կը դադրեցնէ անձնասպանական ոճրագործները, միաժամանակ կը հերքէր այդ տարածուած լուրը: Պէյրութի մէջ իսկ, քաղաքական Բիւրոյի պետը՝ Խալէտ Մեշալ ըսած է. «յստակ կերպով կը յայտարարեմ, փարատելու համար Դեկտեմբեր 19-ի շփոթութիւնը՝ Համաս եւ միւս ուժերը երբեք գործողութիւնները դադրեցնելու կոչ չեն ըրած»:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի Սեպտեմբեր 11-ի ոճրագործին մեռեալներու թիւը անգամ մը եւս նուազեցաւ: Սկզբնական 6700-էն, այսօր իջած է 2900-ի, մինչ անցեալ շաբթու վերջնական հաշուեկշիռը 3329 էր: Թերեւս 2900-ն ալ վերջնական բնոյթ չունի:

ՔԱԲԻԼԻՈՅ ՄԷՋ նոր ցոյցեր ծայր տուին եւ առանց համապատասխանի ոստիկաններ, Դեկտեմբեր 20-ին, քանի ցուցարարներ ձերբակալուած են Թիզի Ուզուի մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետին Յունուարին ԱՄՆ այցին նախօրեակին հրէական ինը կազմակերպութիւններ նամակով մը դիմած են Նախագահ Պուշին, զինք հրաւիրելով Թուրքիոյ տնտեսութեան նեցուկ կանգնելու: Առաջարկած են յաւելեալ օժանդակութիւն կատարել Անգարայի, պարտքերը ջնջել, առեւտրական առանձնաշնորհումներ ու նոր վարկեր տրամադրել:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՌՈՆ-ԱԼՓ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

— • —

ԽՄԲ. – Ամբողջացնելու համար Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին Ֆրանսա այցելութեան արձագանգը, ստորեւ կեդրոնական Ֆրանսայի վերաբերեալ բաժինը: Իր մեկնումին լուրը տուած էինք Դեկտ. 18ի մեր թիւով:

ԺԱՄԱՆՈՒՄ ԼԻՈՆ

Դեկտեմբեր 15-ին Լիոն կը հասնէր Հայոց Հայրապետը իր անդրանիկ հովուապետական այցելութիւնը շարունակելու համար այս անգամ Լիոնի շրջանը: Կաթողիկոսը իր շքախումբին հետ (տե՛ս. «Յառաջ», Դեկտ. 18) յատուկ թռիչքով Մարսէյլէն Լիոն-Պրոն օդակայանը կը ժամանէր Շաբաթ երեկոյեան: Ժամանումէն անմիջապէս յետոյ, ան Լիոնի Ս. Յակոբ մայր եկեղեցի կը հասնէր ուր հարիւրաւոր լիոնցիներ հաւաքուած էին Գոհաբանական աւանդական աղօթքին եւ Աջհամբոյրի արարողութեանց համար: Հոս, Հայրապետը կ'ընդունուէր երկու հայ պատանիներու կողմէ աղով ու հացով, զանգերու ղօղանջին տակ եւ «Կոմիտաս» երգչախումբին երգած «Հրաշափառ»ով: Այս առթիւ, հայրապետական շքախումբին միացած էր շրջանի հոգեւորական դասը՝ Տաթեւ Վրդ. Յակոբեան, Կարապետ Վրդ. Յարութիւնեան, Նարեկ Ա. Քհնյ. Վարդանեան, Իսահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Ղեւոնդ Ա. Քհնյ. Յարութիւնեան, Անդրանիկ Քհնյ. Մալճեան, Դաւիթ Արք. Սահակեան (հանգստեան կոչուած եւ Լիոն հաստատուած), ինչպէս նաեւ շրջանին մէջ ծառայող բոլոր սարկաւագները: Արարողութենէն անմիջապէս յետոյ, Կաթողիկոսն ու իր շքախումբը կ'անցնէին «Կարպիս Մանուկեան» սրահը ուր Մարգարեան-Փափազեան եւ Հայկազեան զոյգ դպրոցներուն աշակերտները կը դիմաւորէին Հայոց Հայրապետը: Երեկոյեան ժամը 7-ին «Սոֆիթէլ» պանդոկին մէջ Գարեգին Բ. կ'ընդունէր շրջանի հայ եւ ֆրանսացի լրագրողները, կազմակերպուած մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին:

Յաջորդ օրը, Կիրակի, Հայրապետական Պատարագ կը մատուցանուէր ներկայութեամբ ստուար բազմութեան մը, հակառակ տիրող սաստիկ ցուրտին: Պատարագին ներկայ էր Ծիրանաւոր Լիոնի Արք. Լուի-Մարի Պիյէ, Հայաստանի դեսպան Պ. Է. Նալպանտեան, կաթողիկէ եւ աւետարանական Եկեղեցիներու հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչները, Շրջանային Խորհուրդի նախագահուհին՝ Տիկին Աննա-Մարի Գոմփարինի, Ռոն նահանգի Խորհուրդի նախագահ Պ. Միշէլ Մերսիէ, Ռոն-Ալփ Շրջանի ընդհ. նահանգապետի անձնական քարտուղարը, Լիոնի եւ արուարձան քաղաքներու քաղաքապետներն ու անոնց ներկայացուցիչները: Յաւարտ պատարագի Գարեգին Բ. ճաշի հրաւիրած էր իշխանութեանց, այլ յարանուանութեանց ներկայացուցիչները, շրջանի հոգեւորականաց դասը, աշխարհական ղեկավարները, հայկական միութեանց ներկայացուցիչները եւ այլ հիւրեր:

ՎԱԼԱՆՍ

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 5-ին, Գարեգին Բ. իր շքախումբով Վալանս կը ժամանէր ուր մուտք կը գործէր Ս. Սահակ եկեղեցին: Այստեղ ալ տեղի կ'ունենար ժամերգութիւն: Հուսկ, կը կատարուէր խիստ ծանրաբեռնուած յայտագիր մը: Հայրապետը իր յարգանքի տուրքը մատուցանելէ ետք Ապրիլեան Նահատակաց յուշարձանին առջեւ, կ'ընդունուէր Վալանսի քաղաքապետ Փաթրիք Լապոմի կողմէ եւ աւելի ուշ Տրոմի նահանգապետին կողմէ: Հուսկ, Կաթողիկոսը կ'առաջնորդուէր քաղաքին դահլիճներէն մէկը ուր հաւաքուած էին հարիւրաւոր Հայեր զինք դիմաւորելու համար: Հոս, Գիտ Արք.ի եւ տեղւոյն եկեղեցական վարչութեան ատենապետին բարի գալստեան խօսքերէն յետոյ, հանդէս կու

(Շար.ը Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20 / 21)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՃԱՓՈՆ ԱՅՑԻՆ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ. 20-ին արարողակարգային հանդիպում ունեցած է Ճափոնի կայսեր Աքիհիտոյի հետ: Աւելի ետք տեսակցած է երկրին արտաքին առեւտուրի կազմակերպութեան հետ. համաձայնութիւն գոյացած է 2002-ին Ճափոնի մէջ հայկական ոսկերչական ապրանքներու ցուցահանդէս բանալու:

Նոյն օրը հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է Ճափոնի ազատական-դեմոկրատական կուսակցութեան կեդրոնատեղին ուր ներկայացուած է հայեւճափոնական բարեկամութեան նորաստեղծ խորհրդարանական խումբը: Անոր մաս կը կազմեն Ճափոնի խորհրդարանի 35 անդամներ: Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ալ հանդիպում մը ունեցած է ճափոնացի իր պաշտօնակիցին հետ:

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՕԹԱՆ-Ի ԳՈՐԾԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԻՆ

Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Դեկտեմբեր 18-ին մասնակցած է ՕԹԱՆ-ի գործընկերութեան խորհուրդի Պաշտպանութեան նախարարներու Պրիւքսէլի նիստին ուր քննարկումի նիւթ եղած է ահաբեկչութեան դէմ պայքարի մարզին գործակցութիւնը: Նիստին ներկայ ատրպէյճանական պատուիրակութիւնը իրենց Պաշտպանութեան նախարարին ելոյթէն ետք, որպէս այդ ելոյթը բոլորովին ուրիշ բնագիր մը ցրուած է մասնակիցներուն. այդ մէկուն մէջ Հայաստանի հասցէին զրպարտութիւններ եղած են: Հայկական պատուիրակութիւնը գրաւոր յայտարարութեամբ մը մատնանշած է կեղծիքը ու փաստեր տուած Ատրպէյճանի մէջ ահաբեկիչ խումբերու գոյութեան մասին:

Կ. ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանը քննութեան առնելով Ստեփանակերտի նախկին քաղաքապետ Կ. Բաբայեանի փաստաբանին բողոքը, փոխած է անոր դէմ Նոյեմբեր 16-ին արձակուած 5.5 տարի բանտարկութեան վճիռը: Կ. Բաբայեան նոր որոշումով դատապարտուած է 4 տարուան պայմանական բանտարկութեան եւ ազատ արձակուած: Ան Սամուէլ Բաբայեանի մեծ եղբայրն է, քաղաքապետութենէն առաջ վարած է Ներքին գործերու նախարարի պաշտօնը: Ամբաստանուած էր պաշտօնական դիրքը չարաշահելով եւ ապօրինի զէնք պահելով:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ՝ ՊԱՏԿԵՐԻՆ, ՁԱՅՆԱԿԻՆ ԵՒ ԳԻՐԻՆ ՄԻՋԵՒ

ՇԱՀԱՐԱԶ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քլինկըր Պրահմսին ծանօթացած էր 1880-ին թերեւս, քանի որ այդ տարին է որ կ'իրագործէ «Սէր եւ Բսիքէ» շարքը ու կը ձօնէ յօրինողին: Սակայն ստոյգ երեք հանդիպումներ տեղի ունեցած են եւ իրարու միջեւ միայն տասնըմէկ նամակներ փոխանակուած: Այդ երեք հանդիպումները, 1886-ին, 1894-ին եւ 1895-ին, երկու ստեղծագործողներուն միջեւ բարեկամութեան մը գոյութիւնը չեն հաստատեր այլ՝ յարաբերութեան մը որ դանդաղօրէն կը կառուցուի, հիմնուած փոխադարձ մեծարման եւ գնահատման վըրայ, քան թէ մտերմութեան:

Պրահմսի եւ Քլինկըրի փոխ-յարաբերութեան միջնորդը եղած էր Ֆրից Զիմրոք, յօրինողին հրատարակիչը որ երիտասարդ Քլինկըրի փորագրութիւններէն հմայուելով եւ Պրահմսի հանդէպ արուեստագէտին պաշտամունքէն օգտուելով, անոր պատկերազարդումներ կը պատուիրէ, Պրահմսի ձայնատետրերուն համար: Սակայն յօրինողը չի համոզուիր այս ծըրագիրով ու Զիմրոքի կը գրէ.- «Դժբախտաբար, ձեր տրամադրութիւնները Քլինկրրի նկատմամբ չեմ հասկնար: Լաւ պիտի ըլլար եթէ յղացած ըլլայի գործեր որոնց խորագիրները ըլլային Քրայզլերեանա, Հիւմորէսք, Երեւակայատիպ կըտորներ, Նովելէթներ, Գարնաւալ (1): Բայց կը կասկածիմ որ պարզ Սոնաթ խորագիր մը զինք իսկապէս խթանէ եւ իր նորարար գաղափարները մեզի յարմարին...»: Պրահմս փոխարէնը տրամադիր կը գտնուի իր երգչախմբային յօրինումները պատկերազարդելու գծով, ինչպէս «Երգ ճակատագիրի» եւ «Երգ Պարկայի» պարագաներուն եւ Քլինկըրը կը քաջալերէ աւելի անձնական ուղղութիւն մը որդեգրելու: Արուեստագէտը ինք իսկ կը մերժէր «պատկերազարդում» բնորոշումը ու կը յայտարարէր թէ ինք կը կամենայ «խոկալ, երկարաձգել, կարգաւորել, ամբողջացնել»:

Հակառակ որ Պրահմս հրապուրուած էր Քլինկըրի իրեն ձօնած «Սէր եւ Բսիքէ»ով, սակայն իր դիրքորոշումը աւոր աշխատանքին նկատմամբ կը մնար տարտամ: Զիմրոքի կը գրէ.- «Քլինկըրի հարցով չեմ յաջողիր որոշում մը տալ: «Ձեռնոց մը»ն տեսայ, բայց անոր չհաղորդուեցայ: «Կեանք մը»ն եւ «Փորագրուած էսքիզներ»ը ուշադրութիւնս գըրաւեցին, բայց պէտք է առաջ երթալ: Իսկութեամբ, պէտք չէ ամէն ինչ ունենալ եւ ես երջանիկ պիտի ըլլամ առիթով մը այդ բաները ձեր մօտը տեսնելու եւ հրճուելու «Ինթերմեծծօ»ներով ու «Սէր եւ Բսիքէ»ով:

Քլինկըր Պրահմսի խորհուրդին կը հետեւի աւելի անձնական ուղղութիւն մը որդեգրելու գծով: Փորձերու երկար շարքէ ետք, ինքզինք աւելի մօտ կը զգայ այն յօրինողին որմով այնքան սքանչացած է: Նոր ծրագիր մը կը յղանայ, «Պրահմսեան ֆանթազիա» խորագիրը կրող: 1892-ին, Պրահմս առով կը խանդավառուի, նախորդ տարիներու իր վերապահութենէն ետք: Քլինկըր, անոր երգեցիկ վեց գործերէն մեկնելով, կը յղանայ փորագրութիւններու շարք մը, որոնց մէկ մասը դիցաբանական խորք ունի, հիմնուած Պրոմեթէոսի առասպելին վրայ: Տպածոյ առաջին թերթերը, որոնք Պրահմսի վաթսուներորդ տարեդարձին իրեն նուէր պիտի տրուէին, իր ձեռքը կը հասնին նոյն տարուան 1893-ի աւարտին: Ցնծութեամբ Քլինկըրի կը գրէ.- «Երաժշտութիւնը կը տեսնեմ եւ աւելին, բառերուն գեղեցկութիւնը. ու այլեւս, առանց որ անդրադառնամ, ձեր հիանալի գծանկարները զիս աւելի հեռու կը փոխադրեն. զանոնք դիտելով, ինծի կը թուի որ երաժշտութիւնը կը շարունակէ անհունին մէջ թնդալ եւ թէ ան կ'արտայայտէ այն ինչ որ կ'ուզէի ըսել, աւելի յստակ կերպով քան այնճափ նով որ երաժշտութիւնը կրնար. նոյն ատեն, այնպիսի խորհուրդով եւ կանխա-տեսութեամբ... Ի վերջոյ, պէտք է մըտածեմ որ իւրաքանչիւր արուեստ նոյնն է եւ նոյն լեզուին ընդմէջէն կ'արտայայտուի»: Շուրջ երեք տարի ետք Պրահմս խոր կերպով Քլինկըրը կը յուզէ, երբ անոր կը ձօնէ ոչ աւելի պակաս քան հինգ «Զորս լըջախոհ երգեր»ը, հրատարակուած իր վերջին գործը, նախ քան իր մօտալուտ մահը:

Երաժշտութիւն - բառ - պատկեր համախմբման մշակումը, Քլինկըրի միակ նորարար ներդրումը կամ նպաստը չէ, իր ժամանակի կամ անոր յաջորդող շրջաններու արուեստին մէջ: Պատկերին մէջ պատկերի դրոյթը, զոր յաճախ կը կիրարկէ, յարդարանքով կամ կերպարներով «շրջանակել»ով կեդրոնական մայր յօրինումը, շարքերու շարահիւսութեան կողքին, իր կարգին կը թելադրէ ժամանակին անցքը՝ երբ յաճախ իրերայաջորդ կամ տարբեր արարքներ ու հանդրուաններ, միասին, ամբողջական պատում մը կը կազմեն: Այդ «շրջանակ»ները երբեմն յարդարային ոլորապտոյտ գծայղացքներ կը պարունակեն, 1890-ական տարիներուն ծաղկող Ար Նուվօ (Նոր Արուեստ) կանխող: Ասոնց առընթեր, խորհուրդը, երազային աշխարհի պատկերումն ու ենթագիտակցական - սեռային եւ հոգեբանական հարցերու Քլինկըրի արծարծումը, գեղիրապաշտներով իր լայն եւ սահմանափակ արտայայտութիւնը գտած, աւետողի իր հանգամանքը կը վերահաստատեն, բան մը որ երկար ատեն հարեւանցի յիշատակուած էր եւ մինչեւ իսկ անտեսուած:

Գեղիրապաշտները երազին միացուցին ինքնագործութիւնը: Աուկուստ Սթրինտպէրկ, շուէտացի անուանի գրողը եւ թատերագիրը, առաջինն է որ այս պարագան կիրարկեց որպէս՝ ... նկարիչ:

Սթրինտպէրկի մօտ բառ - պատկեր առընչութիւնը կը գտնէ իր ամէնէն յատկանշական եւ հետաքրքրական արտայայտութիւններէն մէկը: Կ'ըսէ թէ ինք բառերով կը նկարէ, որով կարողութիւնը կ'ունենայ «ձեւ տալու տեսողական փորձառութիւններու պատկերներ յառաջացնելու՝ բառերէ մեկնելով» որպէս «բառեր - պատկերներ»: 1894-ին տպուած իր կարեւոր գրութեան մէջ, «Նոր արուեստներու մասին ... կամ դիպուածը՝ գեղարուեստական արտադրութեան մէջ» (2) խորագիրը կրող, որուն մէջ ինքնաբերականութիւնը կ'արծարծէ, կը յայտնէ նաեւ թէ ինք իր հաճոյքին համար կը նկարէ: Իրեն համար նկարչութիւնը թերեւս էր այն ինչ որ ջութակը՝ Ժան Օ. Էնկրի համար: Այսինքն՝ կից բնազաւառ մը, անձնական գոհունակութիւն պատճառող. կամ անոր մէջ փնտռելու յաւելեալ տարածք մը եւ զգայութիւններ՝ զորս չէին գտներ իրենց բուն արուեստին մէջ, որպէս լրացուցիչ անոր: Այսպէս, Սթրինտպէրկի նկարչութիւնը զուրկ չէ որոշ սիրողականութենէ: Սակայն նկարչական նորարար իր յղացքն է որ զայն հետաքրքրական կը դարձնէ, նախ որպէս երեւոյթ եւ ապա որպէս նկարչական յետագայ կիրարկումներ աւետող:

Սթրինտպէրկ կը նկարէ պարբերաբար երբ գրելէ կը դադրի: Իր առաջին իւղանկարները, փոքր չափի, 1873-ին իրագործուած են, որոնք իրենց սիրողականութեամբ իսկ թարմութիւն մը, գրաւիչ պարզութիւն մը կը յայտնեն, որոնց մէջ ծովը գլխաւոր դերակատարն է: Նկարչական հաստատուն պատրաստութիւն չունենալը պատճառ կը դառնայ որ Սթրինտպէրկ ձեռք բերէ նկատելի կենսունակութիւն եւ անմիջականութիւն, հիմնուելով իր զգայութիւններուն, ազատ պատկերումին եւ ներկանիւթը զգալու իր յատկութեան վրայ, ինչպէս ցոյց կու տայ «Լուսնային ծովանկար»ը (1874): Իր գործերը կը յայտնեն թէ վիպական խորք մը ունի ինք, անձկալի, փոթորկոտ, որ խաղաղութեան կը ձգտի, բայց զայն չի գըտներ, յաջորդական տագնապներու բերումով:

1890-ական տարիներու սկիզբներուն, շուրջ քսան տարուան ընդմիջումէ ետք, Սթրինտպէրկ կրկին նկարելու կը դիմէ: Երկու ծայրագոյն վիճակներ կը ներկայացնեն իր նոր գործերը. փոթորիկ եւ անդորր: Կը նկարէ դանակով, միայն մէկ - երկու առիթով վրձինի ընկերակցութեամբ: Այս երկերուն մէջ, ներկանիւթը կը դառնայ աւելի մարմնոտ, յախուռն, որ կը յիշեցնէ Ատոլֆ Մոնթիչէլլիի նկարչութիւնը, որ նախապէս օրինակ ծառայած էր Վինսան Վան Կոկի: Ծովանկարներու եւ քարայր - պատուհաններու երկու շարքեր կը կազմեն գըլխաւոր բնանիւթերը այս իւղանկարներուն, որոնց մէջ «Կրկնակի պատկեր»ը (1892) շշմեցուցիչ, անպասելի նորարարութիւն կը յայտնէ: Համադրումը կրնայ հիմնուած ըլլալ իր մէկ գիրքի կողքին համար Գարլ Լարսոնի յղացած գծանըկարին վրայ, 1890 թուականը կրող, ուր օգտագործուած է Մաքս Քլինկըրի ոճը, որ յաճախ կեդրոնի նկարը իր չորս կողմէն կ'եզերէր շրջանակ - յարդարանքով մը կամ նիւթին առընչուող այլ դրուագներով, հանդրուաններով: Լարսոն, փոխանակ աւոր, կեդրոնական պատկերը տարած է դէպի աջի ու վարի ծայրերու շրջագիծերը, գծանկարելով միայն վերի եւ ձախի երիզները: Սակայն Սթրինտպէրկի ստեղծած զօրաւոր հակադրութիւնը՝ երկու մասերուն միջեւ, թէ՛ գոյնի եղանակաւորումով եւ թէ լոյս ու մութով, ձգտուածութիւն եւ անմիջականութիւն կը ստեղծէ, մանաւանդ իր կիրարկած թանձր ներկին կենսունակութեան եւ արագ նկարելակերպին պատճառով՝ դանակի զգայական եւ լայնաշունչ օգտագործմամբ: Նման օրինակ մը, յատկանըշական, ցոյց կու տայ որ նկարչական գլխաւոր մեկնաբանում մը ինչ ձեւով պարզ գոյացութեան մը նոր եւ անակընկալ տարածք ու արտայայտութիւն կ'ընձեռէ:

Ասիկա կը ցոլացնէ Սթրինտպէրկի մօտ նորին եւ անսովորին ձգտելու յարատեւումը, որ թերեւս իր նկարչական պատրաստութիւն չունենալուն հակազդեցութիւնն է, այդ պակասը գոցելու: Որքա՜ն բարեբար, երբ ան տեղի կ'ունենայ ստեղծագործող միտքի մը ակութին մէջ, որ Ի. դարու արդիականութիւնը կանխող 1894-ի իր յօդուածին մէջ դիպուածը նըկատի կ'ունենայ որպէս ստեղծագործական գործընթացին լրացուցիչ կամ հրահրիչ տարր, երբ աշխատանքը կը զարգանայ այս տարրին ընձեռած անսպասելի, ոչ - կանխամտածուած եւ ինքնաբերական կարելիութիւններէն: Միաժամանակ, Սթրինտպէրկ ներկանիւթի արտայայտութեան սաստկացումը կը փորձարկէ, կըրկին որպէս աւետող, երբ իր «Ալեկոծ ծով» (1894) խորագրուած պաստառին մէջ սեւ գոյնը աւելի սեւ դարձնելու համար զայն պաստառին վրայ տեղ - տեղ կ'այրէ:

Նոր փորձարկումներու եւ գեղարուեստական պայմանադրական տիրող ծիրէն դուրս գործելու ձգտումը, Սթրինտպէրկը կը մղէ նորութիւններ կիրարկելու լուսանկարչական մարզին մէջ եւս, սարքելով լուսանկարչական նախնական տիպի իր գործիքը եւ կամ՝ առանց գործիքի, լոյսին, մթնոլորտին եւ քիմիական նիւթերու ներգործումով, ուղղակի լուսանըկարչական կտածներու վրայ ձեռք կը բերէ հիւսուածքային արդիւնքներ, որպէս բնութենական անտեսանելի եւ թաքուն գործընթացի արձանագրութիւններ:

Իր փորձառական ակնյայտ թեքումով հանդերձ, Սթրինտպէրկ ինքզինք կը նկատէ «խորհրդապաշտ» մը: Իր գրութիւններուն մէջ յաճախ կ'ոգեկոչէ կանաչապատ եւ դրախտային կղզիներ՝ որպէս իր կողմէ խաղաղութեան ձգտելու կամ զայն տենչալու արտայայտութիւն: Իր «Կանաչապատ կղզի»ն պաստառը, 1894-ին նըկարուած, յաճախ նկատի առնուած է որպէս տարբերակ մը Պէօքլինի համբաւաւոր «Մեռնելու կղզին» նկարին, Սթրինտպէրկի նախասիրած պաստառներէն մէկը: Երբ 1907-ին, ինք եւ Աուկուստ Ֆալք Սթոքհոլմի մէջ իրենց փորձառական թատրոնը կը հիմնեն, Մտերմիկ Թատրոն կոչուած, բեմի իւրաքանչիւր կողմը կը զետեղեն «Մեռելներու կղզի»էն ընդօրինակութիւններ, մինչ իր «Ուրուականներու սոնաթ»ի վերջին տեսարանին համար, Սթրինտպէրկ բեմի յետսամասին որպէս յարդարում կ'օգտագործէ Պէօքլինի նոյն նկարին տարբերակը:

Բուսաբանական, տարրալուծական, ծածկապաշտական փորձարկումներու եւ հետաքրքրութիւններու առընթեր, երաժշտութիւնը կարեւոր տեղ կը գրաւէ Սթրինտպէրկի կեանքին մէջ որ, թերեւս հարկ եղած ուշադրութեան առարկայ չըլլալուն պատճառով, ներկայ ցուցահանդէսին չէ մասնանշուած հանգամանօրէն:

Հասարակաց թելը, որ Պէօքլինի, Քլինկըրի եւ Սթրինտպէրկի արուեստներէն կ'անցնի, ցոլացումն է գեղարուեստական այն հարցերուն, որոնք տակաւին բառական չափով ի զօրու կը մնան, որպէս ամբողջական արտայայտութեան ձըգտում, որպէս ազատատենչութիւն՝ հետզհետէ աւելի նիւթապաշտ աշխարհի մը մէջ:

(1) Պրահմս դաշնակի համար յօրինուած Շումանի կարգ մը գործերուն կ'ակնարկէ:
(2) Auguste Strindberg: «Des arts nouveaux! ou Le Hasard dans la production artistique», reproduit dans le catalogue de l'exposition «Strindberg: peintre et photographe», Editions de la Réunion des musées nationaux, Paris, 2001, pp. 149-153.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԻՂՈՒԹՆԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՅՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

Բիւզանդիոնի հայկական հին գաղութը նոր հանգրուան մը թեւակոխեց Յուստինիանոս Ա. կայսեր գահակալութեան ժամանակաշրջանին, երբ մեծ թիւով Հայեր քաղաքական պայմաններու, վարչական վերափոխումներու, նախարարական դասի կազմալուծման եւ Պոլսոյ ու շըրջաններուն մէջ քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային աւելի լաւ պայմաններ ու ապահովութիւն գտնելու հեռանկարով բիւզանդական Հայաստանէն եւ Սասանեան կայսրութեան սահմաններէն գաղթեցին դէպի Պոլիս, Փոքր Ասիա եւ յունական այլ շրջաններ եւ ստուարացուցին հին գաղթօճախները: Այս ժամանակ ալ բազմաթիւ Հայեր զինուորական բարձր պաշտօններու տիրացան եւ կարեւոր դերակատարութիւն ստանձնեցին կայսրութեան փառքին, նուաճումներուն, կայսերական գահի պաշտպանութեան եւ ներքին քաղաքական կեանքին մէջ: Միւս կողմէ, բուն հայկական հողերուն վրայ կայսերական յատուկ քաղաքականութեամբ պաշտպանական հզօր ամրութիւններ կառուցուեցան.

ԶՕՐԱՎԱՐ ՆԱՐՍԷՍ ՊԱՏՐԻԿ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԱՀԻՆ

Յուստինիանոս կայսր գահակալութեան առաջին օրերէն սկսեալ, իր կողքին ու-

նենալով հողատէրերու եւ սարկաւագներու դասակարգները եւ եկեղեցին, աշխատեցաւ սահմանափակել ծերակուտականներուն իրաւունքները: Ան նաեւ հարուստներուն ու ազնուականներուն նոյնատեսակ տուրքեր պարտադրեց, որուն պատճառով ազնուական դասակարգը շատ արագօրէն ճնշուեցաւ եւ շատեր խոր թշուառութեան մատնուեցան: Միւս կողմէ, Պոլսոյ, ինչպէս բիւզանդական միւս մեծ քաղաքներուն մէջ զինուորականներ անսահմանափակ իրաւասութիւններ կեդրոնացուցած էին իրենց ձեռքերուն մէջ: Ազնուականներ, զինուորականներ, վաշխառուներու դասակարգը եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ փառաւոր կեանք կ'ապրէին. մինչ ժողովրդային զանգուածներ թշուառ պայմաններու տակ կ'ապրէին:

Այս պայմաններուն տակ մայրաքաղաքի ժողովրդական զանգուածներուն մէջ երկու խմբակցութիւններ կազմուեցան Կանաչներ եւ Կապոյտներ անուններով եւ անոնց շուրջ քաղաքական, ընկերային ու կրօնական տարբեր ուժեր համախմբուեցան: Կառավարութիւնը, ի տես այս իրողութեան, Կանաչներու եւ Կապոյտներու ղեկավարները ձերբակալեց եւ բանտերը նետեց:

Քաղաքական այս լարուած մթնոլորտին մէջ, 532 Յունուարին ժողովրդային շրջանակներուն մէջ մեծ ապստամբութիւն մը բռնկեցաւ Պոլսոյ մէջ: Ապստամբներուն նշանաբանն էր՝ «Նիքա», որ յաղթէ կը նշանակէ. անիկա առաջին հերթին ընկերային ճնշման դէմ ուղղուած էր եւ կը նպատակադրէր տապալել կայսրը:

Ապստամբները փողոց իջնելով՝ առաջին հերթին յարձակեցան բանտերուն վրայ եւ ազատ արձակեցին իրենց ղեկավարները, այնուհետեւ յարձակեցան պետական հաստատութիւններուն եւ հարուստներու ու ազնուականներու բնակարաններուն վրայ, հրդեհեցին զանոնք ու ոչնչացուցին հարկացուցակները, ապա մեծ բազմութեամբ քալեցին կայսերական պալատին վրայ եւ կրակի տուին անոր մէկ մասը եւ մօտակայ Սուրբ Իմաստութեան եկեղեցին:

Կառավարութիւնն ու բանակը ժողովրդային այս բուռն պոռթկումին առջեւ իրենց գլուխը կորսնցուցած էին: Ապստամբները իրենց կարգին քաղաքին ձիարձակարանը հաւաքուեցան, ուրկէ անոնք պահանջեցին, որ Յուստինիանոս պաշտօնանկ ընէ ամէնէն աւելի անժողովրդական ղեկավարները՝ Յովհաննէս Քափադովկացին եւ Թրիպոնիան: Կայսրը տեսնելով, որ կացութիւնը սկսած է ձեռքէ ելլել, ստիպուած տեղի տուաւ ապստամբներու պահանջին: Բայց ամբոխը չհանդարտեցաւ, եւ յաջորդ օր ապստամբներու ղեկավարները գահընկէց հռչակեցին Յուստինիանոս կայսրը եւ Անաստասիոսի եղբօրորդիներէն Հիփատիոսը կայսր հռչակեցին:

Ճակատագրական այս պահուն, երբ այլեւս ամէն բան վերջացած կը թուէր Յուստինիանոսի համար, յանկարծ կացութիւնը սկսաւ յեղաշրջուիլ եւ փրկել գահը: Այսպէս, ամբոխն ու անոր ղեկավարները, որոնք կայսեր գահընկէցութեան հռչակումէն ետք ձիարձակարանը հաւաքուած էին, իրենք իրենց մէջ բուռն վիճաբանութեան բռնուեցան, եւ յետագայ քայլերուն ու իշխանութեան բաժնեկցութեան շուրջ անհամաձայնութիւն ըստեղծուեցաւ: Իր կարգին, Թէոդորա կայսրուհին մերժեց տեղի տալ եւ համոզեց իր ամուսինը մնալու գահին վրայ. անոր վճռական կեցուածքը կարեւոր դեր ունեցաւ դէպքերու հոլովոյթին վրայ:

Այս ժամանակ Պոլիս կը գտնուէր հայազգի զօրավար Նարսէս (Ներսէս) Պատրիկ: Ծնած՝ մօտաւորապէս 478-ին, ան բիւզանդական բանակին մէջ ծառայութեան մտած եւ մեծ հռչակ ու ազդեցութիւն ձեռք ձգելով՝ զօրավարի աստիճան ստացած էր: Ան նաեւ պետական գործիչ եւ պատասխանատու պաշտօններ ստանձնած էր: Նարսէս մեծ դեր ունեցաւ Յուստինիանոսի գահի պաշտպանութեան մէջ. ան հաւաքեց կայսեր հաւատարիմ մնացած զօրքը եւ քալեց ապստամբներուն վրայ. արդէն կայսերական պահակագունդին մէջ ալ բաւական թիւով հայ զինուորներ կային:

Մայրաքաղաքը կը գտնուէին նաեւ զօրավարներ Բելիսարիոս եւ Մունտոս, որոնք նոյնպէս հաւատարիմ մնացած էին կայսեր եւ իրենց կարգին հաւաքեցին ինչ զօրք որ մնացած էր իրենց տրամադրութեան տակ եւ զօրավար Նարսէս Պատրիկի զօրքերուն միանալով քալեցին ձիարձակարանին վրայ, ուր խմբուած էին ապստամբութեան պարագլուխները եւ ամբոխը: Ապստամբները, որոնք իրենք իրենց մէջ տարակարծիք էին, չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ: Զօրքը պաշարեց ձիարձակարանը եւ մեծ գրոհով մը գրաւեց զայն, որմէ ետք ներս խուժելով՝ արիւնալի հաշուեյարդար սկսաւ տեսնել՝ անխնայ ջարդելով ամբոխը. մօտաւորապէս երեսուն հազար հոգի սուրի քաշուեցաւ, եւ ապստամբութեան բոլոր ղեկավարները, որոնց մէջ նաեւ՝ կայսր հռչակուած Հիփատիոս, գլխատուեցան եւ անոնց տիրոյթները գրաւուեցան ու կայսեր սեփականութիւնը դարձան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊՈԼՍՈՅ Կեդրոնական Վարժարանի դահլիճին մէջ էր, որ երկրորդ տարին ըլլալով, Դեկտեմբեր 9-ին տեղի ունեցած է Կեդրոնականցիներու աւանդական «Բաժակի Օր»ը: Հաւաքոյթին հանդիսավարները եղած են Նաթալի Տէմիրճիօղլու եւ Ռուբէն Մելիքսէթօղլու, որոնք ողջունած են ներկաները: Անոնք գիտել տուած են որ Կեդրոնական Վարժարանը համակարգիչի վրայ ունի իր կայքէջը զոր պատրաստած է 1986-ի շրջանաւարտներէն՝ Յակոբ Կոպէլեան: Ապա, Յ. Կոպէլեան պաստառի վրայ ցուցադրած է այդ կայքէջին վրայ գտնուած նիւթերը եւ տեղեկութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Սրտի խօսք մը արտասանած է կրտսերագոյն Կեդրոնականցի ուսուցիչ՝ Նաթալի Պաղտատ: Ապա, բեմ բարձրացած են երիցագոյն Կեդրոնականցին՝ տոքթ. Օննիկ Զալըքեան եւ կրտսերագոյնը՝ Մելիսա Ըրլըզ: Յետոյ, բոլորը միասին բարձրացուցած են իրենց բաժակը, որմէ ետք ելոյթներ ունեցած են Վարժարանի հիմնադիր Կարպիս Պալըումճու եւ տնօրէնուհի՝ տիկին Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան: Յայտագիրը վերջ գտած է միաբերան երգուած «Ո՛վ Մեծասքանչ»ով, խմբավարութեամբ՝ Յակոբ Մամիկոնեանի:

ՊՈԼՍՈՅ Ճեմալ Ռէշիտ Ռէյ համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7-ին, Մխիթարեան Սանուց Միութեան «Դալար» երգ ու պարի խումբը համերգ մը տուած է, որ մեծ տպաւորութիւն գործած է: Խումբին գեղարուեստական երկու ղեկավարներն են Ժուլիա Մութլու եւ Գէորգ Սիմքէշեան: «Դալար» իր կողքին ունի նաեւ «Դալարիկ»ը, մօտաւորապէս քառասուն մանուկներէ բաղկացած:

ՀԱԼԷՊ գտնուած է Նոյեմբեր 18-էն 25, դրականագէտ եւ մանկավարժ Գրիգոր Շահինեան, Բերիոյ Թեմի Ուսումնական Խորհուրդի հրաւէրով, մօտէն հետեւելու համար ազգային վարժարաններէն ներս տարուած կրթական ուսումնական աշխատանքին: Ան ներկայ գտնուած է յաջորդաբար ազգային նախակրթարաններէն ներս հայերէնի դասընթացքներուն: Կազմակերպուած ծրագրով եւ առաջին չորս օրերուն յետմիջօրէներուն դասախօսութիւն – զրոյցներու ընդմէջէն, հայերէն լեզուի բնագաւառներուն ծանօթացման մեթոտներուն շուրջ իր օգտաշատ մտքերը փոխանցած է հայերէնաւանդ ուսուցչուհիներուն: Նոյեմբեր 21-ին եւ 22-ին, Գրիգոր Շահինեան յաջորդական դասախօսութիւններ տուած է «ծնողք – աշակերտ – ուսուցիչ» եւ «դաստիարակ ուսուցիչը» թեմաներով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԿՊԻՏ

ԴԺԳՈՀԵՑ

– Ցելոֆանէ տոպրակը չի բացւում, – խանութում դժգոհեց մէկը:

– Տօ, էնպէս ես ձեռդ գլուխդ գցել, ինչ խոր պարաշոթդ չի բացուի, – հանդիմանեց վաճառողը:

Թռիչք կատարելուց յետոյ կուրսանտը մօտենում է տեսուչին.

– Ինձ էլ նշէք: Կուրսանտ Պօղոսեան, երկու թռիչք:

– Բայց չէ՞ որ դուք միայն մէկ թռիչք էք կատարել:

– Ճիշդ է, բայց դա իմ առաջին եւ վերջին թռիչքն էր:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԱԾՈՅ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

ԲԱԲԳԷՆ ԹՕՓՃԵԱՆ

Մոնրէալ, Գանատա

Հոգեւոր Պրակներ

Թիւ 13

ԿԵԱՆՔԻ ՉՈՐՍ ՇՐՋԱՆՆԵՐ ԸՍՏ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ, 2001

Bât 4A, Rés. Montleric
Les Aygalades
13015 Marseille

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԵ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

Լրտեսը իր ձեռքով լամբարը չորս կողմ պտըտցուց եւ մարդկային որեւէ հետք չգտնելով՝ սանդուխէն վեր ուղղուեցաւ:

– Տեսա՞ք ու համոզուեցա՞ք, որ փախըստական չի կայ եղեր, – ըսաւ գեղանի աղջիկը յաղթականօրէն:

– Տեսայ, բայց չհամոզուեցայ, – պատասխանեց լրտեսը կասկածոտ դէմքով մը:

– Եթէ ձեր լսածին պէս քանի մը փախըստականներ պահած ըլլայինք՝ անպատճառ մէկ հատը գոնէ պիտի գտնէիք:

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս մեր գալուստը կռահելով՝ ժամանակ գտաք փախցնելու:

– Այդ ի՛նչ անհիմն կասկածներ, մենք ինչպէ՞ս կրնայինք գիտնալ, թէ մեր տունը խուզարկութեան պիտի գայիք:

– Ինչ որ է, խնդիրը այն է, որ մենք շատ ապահով տեղէ իմացած էինք, թէ Տրդատը, Եղիան եւ ուրիշ մէկ քանի փախըստականներ այս տունը ապաստանած են:

– Պարզապէս թշնամական զրպարտութիւն:

Երեք խուզարկուները մեկնեցան յուսախաբ դէմքով մը:

Քրիստինէ վար վազեց կափարիչը բանալու եւ թաքստոցէն դուրս հանելու համար հոն գտնուող փախստականները:

Հազիւ թէ մօտեցած էր գետնափորին՝ լսեց, որ ձայներ կու գային ներսէն:

– Վերադարձուցէ՛ք մատնիս:

– Մեր իրաւունքը վճարէ:

– Ես տալիք չունիմ, ձեր ըրածը բռնաբարում մըն է, կը բողոքեմ:

Մանկամարդ գեղուհին փութաց կափարիչը վերցնելու:

Ամէնէն առաջ ցատքեց Եղիա Սամէն, ցնցուած, դրդուած վիճակի մը մէջ: Ամբողջ մարմնով կը դողար:

– Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունիս, ի՞նչ եղաւ, – հարցուց Քրիստինէ:

– Ամբողջովին կողոպտուեցայ:

– Ի՞նչդ գողցան:

– Մատանիս, օրիորդ, մատանիս, – գոչեց երիտասարդը՝ դողահար ձայնով մը, – մատանիս, որ նուիրական յիշատակ մըն էր ինծի համար, մատանիս որ Անատոլուի էշկիաներն անգամ չի կրցին առնել:

Նոյն միջոցին միւս երիտասարդներն ալ դուրս ելած էին:

Այն, որ մատնին առած էր, առաջ անցաւ:

– Մենք գող չենք, – ըսաւ – ահաւասիկ մատանին հոս է, եթէ մեր իրաւունքը տայ, կրկին կրնայ տէր դառնալ իր մատանիին:

– Ի՞նչ իրաւունք, – հարցուց Եղիա:

– Մեր օրականները թաքստոցը բանալու համար:

– Բայց ես վճարեցի:

– Կը կարծե՞ս, որ կէս ոսկի տալով պարտքդ վճարած կ'ըլլաս, մենք արդէն առիթի մը կը սպասէինք, որպէսզի մեր առնելիքը գանձենք, առիթը ներկայացաւ, ու մենք ալ օգտուեցանք անկէ, հիմա եթէ կ'ուզես, որ այս մատանին վերադարձնենք, տասը ոսկի կուտաս մեզի:

– Բայց այս եղածը պարզապէս բռնադրաւում մըն է:

– Թող այնպէս ըլլայ:

– Ասոր կ'ըսեն հողին ներքեւ գրաւական... ե՛տ տուէք մատնիս:

– Անկարելի է:

– Յանուն օրինաց կը բողոքեմ, մարդկային եւ անհատական ազատութեան դէմ եղեռն մըն է այս, որուն դէմ կը ծառանամ էութեանս բովանդակ գերազօր ճիգով:

– Հիմա այդ պարապ խօսքերը թողունք եւ մեր գործին նայինք, – ըսաւ Տրդատ, – ո՞վ էին խուզարկութեան եկողները:

– Երկու ոստիկան եւ մէկ սիվիլ, – պատասխանեց օրիորդը:

– Այդ սիվիլին ով ըլլալը կրցա՞ր հասկնալ:

– Ոստիկանները զինքը Արթէն էֆէնտի կը կոչէին:

– Արթին էֆէնտի՛, – գոչեց Տրդատ յուզուած շեշտով:

– Այո, կը ճանչնա՞ս զինքը:

– Վտանգաւոր լրտես մըն է:

– Քեզ կը ճանչնա՞յ:

– Անձամբ ո՛չ, բարեբախտաբար:

– Գիտե՞ս մանաւորապէս ո՛վ կը փնտռէր կոր հոս:

– Ո՞վ, – հարցուց երիտասարդը հետաքըրքիր:

– Նախ Տրդատ անուն երիտասարդ մը եւ յետոյ պարոն Եղիա Սամէնը:

– Վա՜յ սարսափելի, – գոչեց Եղիա տժգունելով, – ի՛նչ կ'ըսէք, օրիո՛րդ, իմ անունս տուա՞ւ:

– Երկար-բարակ զիս հարցաքննեց ձեր մասին:

– Ո՛հ, թշուառութիւն, հալածական ու փախստական, թաքստոցէ թաքստոց, օդ չունիմ, ջուր չունիմ, արեւ չունիմ, կին չունիմ, միմիայն գլուխ մը ունիմ, եւ անոր ալ հակառակ են ինկեր, գոնէ կըրցա՞ք համոզում ներշնչել, թէ հոս չեմ գտնուիր:

– Հակառակ, որ մէկը չկրցան գտնել, կրկին չուզեց համոզուիլ, թէ հոս չէիք:

– Սոսկալի՛ բան, ուրեմն վտանգը չէ անհետացած:

– Ինք կ'ըսէ, որ խուզարկութենէն նախապէս լուր ունէինք եւ ձեզ փախցուցած էինք:

– Բայց այն ատեն այդ մարդիկը նորէն կրնան վերադառնալ հոս:

– Շատ հաւանական է:

– Ո՛հ, ի՛նչ սարսափելի օրերու հասանք, դժոխքին հրատոչոր կրակները նախընտրելի են այսպիսի կեանքէ մը, ինչ ահեղ խորխորատի մը դահավէժ ապառաժներուն եզրը կը գտնուինք, անխոհեմ քայլ մը՝ եւ ահա կրնանք թաւալագլոր իյնալ անծայրածիր անդունդին անդոհական խորութիւններու մռայլ ծոցին յատակը:

– Բայց դուք, կը տեսնեմ, որ բանաստեղծութիւն կ'ընէք, – պատասխանեց օրիորդը խնդալով:

– Ա՛հ, օրիո՛րդ, սոսկումը եւ արհաւիրքը սրտիս ամէնէն զգայուն թելերը կը թրթռացնեն, եւ վախի թեւերուն վրայ կը վերանամ անսահմանօրէն:

– Այդ անպիտան լրտեսը ինչպէ՞ս իմացած կրնայ ըլլալ, որ ես հոս կը գտնըւիմ, ըսաւ Տրդատ, որ Քրիստինէի խօսքերէն չափազանց վրդոված էր:

(Շար. 129)

(Շար. Ա. էջէն)

գային Ռոն-Ալփ Շրջանի Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեան, Արարատեան Թեմի Առաջնորդական Փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկ. Կճոյեան։ Երեկոյթը կը փակուէր Կաթողիկոսին հայրապետական պատգամով։ Ուշ երեկոյեան, Կաթողիկոսը կը հասնէր Կաթողիկէ Առաջնորդարանը ուր զինք կը դիմաւորէր Լէոն-Տիտիէ Մառշան Եպիսկ., Վալանսի Թեմի Առաջնորդը։ Կաթողիկոսին այցելութիւնը Վալանս կ'աւարտէր ժողովրդային հացկերոյթով մը, քաղաքի հայկական ճաշարաններէն մէկուն մէջ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ ԼԻՈՆ ԵՒ ԱՅՑ ՍԷՆ-Թ'ԷԹԻԷՆ

Երկուշաբթի, Դեկտ. 17-ին, Գարեգին Բ. հետը ունենալով իր լման շքախումբը, վաղ առաւօտեան կ'ընդունուէր Ծիրանաւոր «Գաղիացւոց Առաջնորդ» (Primat des Gaules) Պիյէի կողմէ, որուն շուրջ հաւաքուած էին իր օգնական երեք եպիսկոպոսները, հոգեւորական եւ աշխարհական իր բոլոր օգնականները եւ քրիստոնեայ յարանուանութեանց բոլոր պետերն ու ներկայացուցիչները։ Հանդիպումին աւարտին երկու պատուիրակութիւնները միասին կ'աղօթէին Սէն Թ'Իրէնէ եկեղեցւոյ մէջ միջեկեղեցական արարողութեան մը ընթացքին։ Եկեղեցական իշխանութիւններէն յետոյ կարգը կու գար պետական եւ քաղաքային իշխանութեանց։ Ժամը 11-ին, Գարեգին Բ. Ռոն-Ալփի նահանգապետարան կը հասնէր ուր մէկ ժամ հանդիպում կ'ունենար նահանգապետին հետ։ Քաղաքը կորելէ ետք, պաշտօնական կառքերուն շարասիւնը ոստիկաններով առաջնորդըւած կը հասնէր քաղաքապետարան ուր ծերակուտական – քաղաքապետ Ժերար Գոլոն Թաղային խորհուրդի անդամներէն շրջապատուած կ'ընդունէր Հայոց Հովուապետը։ Մտերմիկ ու պաշտօնական զրոյցէն ետք, Հայրապետական շքախումբը կ'առաջնորդուէր քաղաքապետարանին պատուոյ դահլիճը, հանրային ընդունելութեան մը համար։ Հոս, հիւրերը յաջորդաբար կը լսէին քաղաքապետին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին խօսքերը։

Կէսօրէ ետքը, Գարեգին Բ. կը մեկնէր Սէն Թ'էթիէն, հոն իր օրհնութիւնները բաշխելու համար Լուառ նահանգի հայ հաւատացեալներուն։ Զինապատ քաղաքին հայորդիները ջերմ ողջոյններով ընդունեցան իրենց Հովուապետը նախ տեղւոյն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, հուսկ կից սրահին մէջ ուր հայ հաւատացեալներուն հետ մէկտեղուած էին Կաթողիկէ Առաջնորդը, յոյն, հայ եւ ֆրանսացի կաթողիկէ հոգեւորականներ։ Ներկայ էին նաեւ Սէն Թ'էթիէնի քաղաքապետը եւ քաղաքի հայկական կազմակերպութեանց բոլոր ներկայացուցիչները։

Վերադառնալով Լիոն, Գարեգին Բ. կը նախագահէր Լիոնի եկեղեցական վարչութեան արտակարգ նիստի մը։ Երեկոյեան, քաղաքի «Էսփաս Թէթ տ'Օռ» ընթարցակ սրահին մէջ տեղի կ'ունենար ժողովրդային հացկերոյթ։ Աւելի քան 350 սեղանակիցներու առջեւ, Հայրապետը խօսք կ'առնէր ողջունելու համար շրջանի հայութիւնը եւ ներկայացնելու համար իր ծրագիրները։ Ճաշին ընթացքին խօսք կ'առնէին նաեւ շքախումբին անդամներէն Նարեկ եւ Տարօն Եպիսկոպոսներ։

ՏԷՍԻՆ, ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻՒԻ ԵՒ ԿՐԿԻՆ ԼԻՈՆ

Ֆրանսա եւ Ռոն-Ալփ իր հովուապետական այցելութեան վերջին օրը, Կաթողիկոսը կ'այցելէր Տէսինի եւ Փոն տը Շէրիւիի համայնքները։ Այս երկու քաղաքներուն մէջ ան կ'այցելէր նախ եկեղեցիները եւ յետոյ Մեծ Եղեռնի յուշարձանները ուր ամէն անգամ «Հոգւոց» մը կ'արտասանէր մեր բիւրաւոր զոհերուն յիշատակին։ Հոս եւս, Հայոց Հայրապետը կ'ընդունուէր պատկան իշխանութեանց կողմէ եւ չէր մոռնար ամէն անգամ շնորհակալութիւն յայտնելու Ֆրանսայի ու ֆրանսացի ժողովուրդին՝ ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքին համար։ Այս երկու համայնքներուն մէջ կը գտնուին Ս. Աստուածածին եւ Ս. Ներշան եկեղեցիները։

Կէսօրուան ճաշին, Գարեգին Բ. եւ իր շքախումբը հիւրը եղան «Լէա եւ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան» հաստատութեան խնամակալութեան եւ իր տնօրէնին, Շամփանէ-Օ-Մոն-տ'Օռի իր կեդրոնին մէջ։ Երեկոյեան ժամը 4-ին, Հայրապետին առաջարկով շքախումբը Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցին կը վերադառնար, այս անգամ Մարգարեան-Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանը այցելելու համար։ Աւելի ուշ, Հայոց Հայրապետը կ'ուղղըւէր Լիոն Սէն Թ'էկզիւփէրի օդակայանը, մեկնելու համար Վիեննա, ուրկէ յաջորդ օրը «Հայկական Աւիաուղիներ»ու թռիչքով Հայաստան կը վերադառնար։ Օդակայանի պատուոյ դահլիճին դուռին առջեւ, յանուն ֆրանսական կառավարութեան, հրաժեշտի համար եկած էր Նահանգապետարանի պատուիրակութիւնը։ Ժամը 19·45-ին, Հայրապետը վերջացնելով իր հովուապետական անդրանիկ այցելութիւնը մեր երկրի եկեղեցիներուն, կը թողուր ֆրանսական հողը իր հետին աւանդելով բիւրաւոր քաղցր յիշատակներ, ապագայի համար ծառայութեան հարուստ հեռանկարներ, հայապահպանումի եւ հայրենիքի կերտման հսկայական դաշտ մը։

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիգանեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, Ստեփան Իյնէճեան 5000 ֆրանք կը նուիրէ Գօօփերասիոն Արմինիի (տանալ՝ «Յառաջ»էն)։

Պերճ վարժապետեանի մահուան առթիւ Մարսէյլէն Ժան - Փօլ Արզումանեան 100 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի Ասողիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պ. Փաթրիս Պալեանի իր մօր մահուան առթիւ։

Համազգայինի Փարիզի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերներ Մարլէն եւ Հայկ Թուֆանեանի իրենց մօր եւ զոքանչին, Տիկին Արմինէ Ա. Մովսէսեանի մահուան առիթով։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի՝ Սարկաւագներու տօնին առիթով։

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին։ Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյն։

Ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☎ 06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Պր. Սիմոն Աւտօեան իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Հերմինէ Վարժապետեանի եւ զաւակներուն, Տիկին Պերճուհի Սիւրմէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի ամուսին, հօր, եղբօր նաեւ իր սիրելի բարեկամին՝ Պերճ Վարժապետեանի մահուան առթիւ։

Այս տխուր առիթով, «Յառաջ»ի բարգաւաճման կը նուիրէ 200 Եր.։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

Ծնունդի պատարագ, Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 25-ին, ժամը 11-ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Միջին տարիքի կին մը գործ կը փնտռէ, կրնայ մանուկ, տարեց անձ կամ հիւանդ նայիլ։ Կրնայ նաեւ գիշերել։

Հեռաձայնել Տիկին Սաւգուլեանի։
01 39 87 63 96

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
MARDI
25 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247. եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.326

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

77e ANNEE — N° 20.326

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԱԽՈՂԱԾ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԸ ՎՐԱՅ

ՓԱՐԻԶ – ՄԱՅԱՄԻ ՕԴԱՆԱՒԸ ՊՈՍԹԸՆ ԻՋԱՒ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 22, ժամը 11-ին (ԱՄՆ.-ու ժամով) ամերիկեան ափերէն 1500 քիլոմեթր հեռու, Փարիզ – Մայամի օդանաւին մէջ, բաւական խորհրդաւոր դէպք մը պատահած է, խուճապի մատնելով 197 ճամբորդները: Այդ պահուն, օդանաւին օրիորդը հոտ մը կ'առնէ եւ երբ կը մօտենայ այն ճամբորդին ուրկէ կուգար հոտը, կը տեսնէ որ ան կը ջանայ լուցկիով մը վառել կօշիկէն երեւցող պարոյգ մը: Անմիջապէս կը զսպուի, մինչ ինք կը բացագանչէր «վայրենի մըն եմ»: Կը պարզուի որ ան կօշիկներուն մէջ երկու պայթուցիկներ կը կրէր: Տէր էր բրիտանական անցագրի մը, որ իրեն տրուած էր Պրիւսէլ, ինք ծագումով Սրի-Լանքացի է: Օդանաւը կը շեղի իր բուն ճամբէն եւ էջք կը կատարէ Պոսթըն, ուր ենթական կը ձերբակալուի:

Բաւական առեղծուածային է այս դէպքին բնոյթը եւ հարցականները շատ են: Ինչպէ՞ս կրցած է անցնիլ բոլոր ստուգումներէն այդ պայթուցիկներով: Կ'ըսուի թէ փորձած էր նախորդ օրուան թռիչքը առնել, բայց կասկածելի թուելով (ճամպրուկ չունի) ետ մղուած էր, բայց, յաջորդ օրը յաջողած էր: Յայտնի չէ թէ խելապէ՞ս անհաւասարակշիռ մըն է, թէ մտային խանգարումէ տառապող անձ մը: Էֆ-Պի-Այ-ը, բաւական ուշ հաստատեց թէ գտնուած պայթուցիկները կրնային ահաբեկչական գործողութեան մը համար օգտագործուիլ: Ինչ կը վերաբերի ստուգումներու, կ'առարկուի թէ փարիզեան օդակայանները պայթուցիկները չեն յայտնաբերեր: Անոնց համար հոտ առնող շուներ հարկաւոր են, չուրջ 100 շուն, ինչ որ հնարաւոր ալ չէ: Ռուասի հազիւ 10 հատ ունի:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

Քապուլի մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին, իշխանութեան գլուխ անցաւ Համիտ Քարզայի, որ կառավարութիւնը պիտի վարէ մինչեւ օրինաւոր ընտրութիւններ: Նոյն օրը տեղի ունեցաւ Նախարարաց Խորհուրդի առաջին նիստը:

Ամէն ինչ կարգադրուած չէ այս ձեւով եւ ցեղախումբերու միջեւ մրցակցութիւնները կրնան հետեւանքներ ունենալ: Այսպէս Զատրանի ցեղախումբին պետը՝ Կիւլապ Տին պատերազմի սպառնալիք կ'ընէ ամերիկեան օդուժին ռմբակոծութենէն ետք երկրին արեւելեան շրջանը չարասխինի մը վրայ: Այդ ռմբակոծութիւնը բուռն բանավէճ մը ստեղծած է Ուաշինկթընի եւ գաւառի աֆղան պատասխանատուներուն միջեւ: Ըստ Ամերիկացիներուն չարասխինը Պէն Լատէնի հաւատարիմները եւ Թալիպանները կը փոխադրէր, ըստ մամուլի տեղւոյն գործակալութեան եւ Կիւլապ Տինի գաւառի երեւելիներու խումբ մըն էր, որ Քապուլ կ'երթար կառավարութեան իշխանութեան գլուխ անցնելուն առթիւ: 65 մեռեալ կայ եւ Կիւլապ Տին կը սպառնայ. – Եթէ Միացեալ-Նահանգները այս տեսակ բանատիրական յարձակումներ ընեն կրկին, զինեալ պայքար կը մղենք Համիտ Քարզայի կառավարութեան դէմ:

Ամերիկեան Էֆ-Պի-Աի կայանը կասկած ունի որ «Քանտահարի ճաշ»ը ներկայացնող տեսերիզը, ուր Պէն Լատէն խօսակցութեան ընթացքին իր հիւրին հետ կը ստանձնէ Ուորլտ Թրէյտ Սէնթըրի ոճրափորձերու պատասխանատուութիւնը, ամբողջովին չէ թարգմանուած հանրութեան ներկայացուած ատեն: Ծանօթ է որ ՍԻԱ-ի ամերիկացի գործակալ մը Ճալալապատի մէկ տան անկիւնը այդ տեսերիզը գտած էր եւ քանի մը օր յետոյ սփռուած էր հեռատեսիլէն: Այժմ, կ'ըսուի թէ խօսակցութեան կարգ մը մասեր չեն թարգմանուած, նեղ կացութիւն մը չստեղծելու համար ԱՄՆ.-ու յարաբերութիւններուն Սաուտի Արաբիոյ հետ: Հաւանական չի նկատուիր, որ գիտակցաբար գրաքննութիւն մը կատարուած է, այլ աւելի կը կարծուի որ տեսերիզին դէշ որակը արգելք եղած է լաւ թարգմանութեան մը: Պաշտպանութեան նախարարութեան թարգմանիչները յատուկ անուններու ուղղագրութեան հետ հարցեր ունեցեր են: Զթարգմանուած մէկ այլ բաժնի ընթացքին, Պէն Լատէն ըսած կ'ըլլայ որ իր մարդոց ըսած էր որ եթէ Սեպտեմբեր 11-ին ձայնասփիւռէն յատուկ լրատուութիւն մը լսէք, ծունկի եկէք: Թարգմանութեան համար Փենթակոնը չորս անկախ մասնագէտներ գտած է, որոնք առանձին առանձին աշխատեր են, ապա բաղդատեր իրենց թարգմանութիւնները, այդ աշխատանքի ընթացքին է, որ հատուածներ անհետացած են, ինչ որ դիւրութեամբ կը հաստատուի: Պաշտպանութեան նախարարը կ'ըսէ «Երկար մասեր կան, ուր կը տեսնուի թէ Պէն Լատէն եւ իր հիւրը կը խօսին եւ ոչ մէկ թարգմանութիւն կ'արձանագրուի»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ Խորհրդարանը Ատոլֆօ Ռոտրիկէզ Սաան նշանակեց յաջորդելու համար հրաժարեալ Ֆերնանտօ տէ լա Ռուայի, ի մեծ ուրախութիւն Փերոնականներուն: Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Մարտ 3-ին: Նոր նախագահը դահլիճ մը կազմած է 3 նախարարութիւններով ու 11 ենթանախարարութիւններով եւ անմիջապէս առկախած է պարտքին (132 միլիառ տոլար) վճարումը: Յայտարարած է նաեւ ընկերային կարգ մը միջոցներ, ի մասնաւորի մէկ միլիոն աշխատանքի ստեղծում: Նոր նախագահը, 54 տարեկան, փերոնական, գէնքեր ունի վերականգնելու համար երկրին տնտեսութիւնը: Կարգ ու կանոն սիրող մըն է, բայց, հակառակորդները տարբեր ձեւով կը ներկայացնեն զինք:

ԱՐԱՖԱԹ վճռած էր անպայման Բեթղեհէմ երթալ, Դեկտեմբեր 24-ին, ներկայ ըլլալու համար, ինչպէս ամէն տարի Ս. Կատարինէ Եկեղեցւոյ կէս գիշերուան պատարագին, ի հարկին հետիոտն: Արգարեւ, Արաֆաթ շրջափակուած է Ռամալլա եւ Շարոն թոյլ չի տար որ տեղէն շարժի ու արգիլած է Բեթղեհէմ երթալն ալ: Արաֆաթ կոչ ըրած է Պապին իսկ, որ խօսք հասկցնէ Իսրայէլի վարչապետին, որ անդրդուելի կը մնայ: Արաֆաթ մահմետական է, բայց, աւանդութիւնն է իրեն համար ներկայ ըլլալ Ծննդեան պատարագին: Արաֆաթ ապարէզ կը կարդայ եւ յայտարարած է թէ ոչ ոք կրնայ արգելք ըլլալ որ Բեթղեհէմ երթայ, ի պահանջեալ հարկին ոտքով (20 քիլոմեթր է): Կը խորհի նոյնիսկ Երուսաղէմի լատին պատրիարքին հետ երթալ: Իսրայէլի Արտաքին փոխ – Նախարարը դիմած է իր կառավարութեան որ յետ քայլ ընէ եւ վերցնէ արգելքը:

ՌՈՒՏՈԼՖ ՃՈՒԼԻԱՆԻ «տարուան անձնաւորութիւնը» հռչակուեցաւ «Թայմ Մակազին»ի կողմէ, 2001-ի համար: Սեպտեմբեր 11-ի ոճրափորձերը պատճառ եղան որ Նիւ – Եորքի քաղաքապետը (որու պաշտօնավարման շրջանը կը լրանայ Դեկտեմբեր 31-ին) մեծ ժողովրդականութիւն գտնէ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 24)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՃԱՓՈՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ, ԻՐԱՆ Կ'ԵՐԹԱՅ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը Դեկտ. 21-ին գացած են Ճափոնի նախկին մայրաքաղաք Քիոթօ, ուր այցելած են քաղաքին պուտտայական առաջին տաճարներէն մէկը եւ իրենց ի պատիւ կազմակերպուած է թէյի արարողութիւն: Յաջորդ առաւօտ, Դեկտ. 22-ին, Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը վերադարձած է Երեւան: Իսկ Դեկտ. 25-ին, նախագահը այս անգամ կը մեկնէր Իրան. Նախատեսուած էր գլխաւորաբար ութ համաձայնագրերու ստորագրում:

2001 ԹՈՒԱԿԱՆԻ «ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՆԵՏԿԵՑԻ» ՄՐՑԱՆԱԿԸ ՏՐՈՒԵՑԱՒ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Յառաջ»). –

Կիրակի, Դեկտեմբեր 16, առաւօտեան ժամը 10.30-ին սկիզբ կ'առնէր պաշտօնական հանդիսութիւնը, մրցանակի տուուչութեան, ԱԹԷՆԷՕ ՎԷՆԷԹՈՅԻ (ակադեմիան) շքեղ հանդիսասրահին մէջ, ի ներկայութեան նահանգային բարձրագոյն իշխանութիւններու, կուսակալ, քաղաքապետ, ակադեմիայի վարիչ, դրամատան տնօրէն, սահմանադրական դատարանի նախագահ եւ այլն, եւ հոծ բազմութեան մը, Իտալացիներու եւ Հայերու, շրջապատուած Մխիթարեան Հայրերով եւ աշակերտներով:

«ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՆԵՏԿԵՑԻՆ» մրցանակը հաստատուած է հեռաւոր 1978-ին ԵՕԹԸ ԾՈՎԵՐ կոչուած վենետիկեան ընկերակցութեան մը կողմէ, տարուէ տարի քաղաքական եւ պաշտօնական ճանաչում ըստացած, որ այսօր արդէն ոտքի կը հանէ քաղաքին իշխանութիւնները, եւ Վենետիկ քաղաքի տարեկան կարեւորագոյն թուականներէն մին է:

Այս մրցանակին արժանացած են արուեստի, գրականութեան, բեմի եւ ճարտարապետութեան մարզերէն ներս փայլած ամէնէն աւելի յայտնի վենետկեցիներ:

Բացառաբար է որ կը տրուի հաստատութեան մը, որ մէկ անձի մը նման փայլած եւ ծաղկեցուցած ըլլայ Վենետիկի համբաւը:

Այս տարի Մխիթարեան Միաբանութիւնը, իր երեքհարիւրամեայ ներկայութեամբ Վենետիկի լճակին վրայ, եւ հայ հասարակութիւնը, իր հազարամեայ կեցութեամբ քաղաքին մէջ, ոչ միայն օգտակար տարր հանդիսացած են, իրենց տրնտեսական եւ մշակութային ներդրումներով, այլ մեծապէս նպաստած՝ Վենետիկի համբաւը եւ մշակութային հարստութիւնները ծանօթացնելու, աշխարհի չորս ծագերը: Երբ քաղաքապետ՝ Փաօլօ Գոստա, Միաբանութեան Աբբային կը յանձնէր պաշտօնական մետալն ու վկայականը, անոր մէջ խտացուած կը տեսնէր հայ հասարակութիւնը, քանի իրականին մէջ Մխիթար Սեբաստացին էր որ հաստատուն հիմերու վրայ դրաւ Վենետիկ – Հայութիւն կամուրջը, որ միջին դարերէն ի վեր գոյութիւն ունեցած էր, եւ զանազան վերիվայրումներով շարունակուած:

Քաղաքապետը, իր խօսքի ընթացքին, շեշտեց նաեւ Հայերու բարձր մշակոյթը, որ հակառակ ոչ քրիստոնեայ դրացիներու ստեղծած երեւակայելի դժուարութիւններու, 1700 տարիներէ ի վեր, պահած եւ ամուր կառչած իր հաւատքին եւ մշակոյթին, օրինակ կրնար հանդիսանալ ամէնուն: – Այս բացառիկ առիթով – աւելցուց – քաղաքապետարանի իշխանութիւնները որոշում կայացուցած են ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ անունով ճամբայ մը նուիրել քաղաքին (Լիտօ):

Կոմսուհի Թիէփօլօ, դիւանապետ Վենետիկ քաղաքին, համառօտ բայց դիւանային աղբիւրներէ քաղուած, պատմականը ըրաւ Վենետիկի հայ համայնքին, սկըսած Կիլիկեան թագաւորական օրերէն, հասնելով մինչեւ Մխիթար Սեբաստացի, դրուատելով Հայոց երախտագիտական վերաբերմունքը հիւրընկալներու հանդէպ, դրական կէտ մը, որ Հայերը կը զանազանէ միւս հասարակութիւններէ:

Հուսկ, յանուն հայ հասարակութեան եւ Մխիթարեան միաբանութեան, խօսք առնելով, Հ. Եղիա Վրդ., Ընդհանուր Աբբան, շեշտեց թէ Հայոց ինքնութիւնը հիմնականօրէն քրիստոնէական է, հակառակ բազում դժուարութիւններու եւ թէ Հայերը, Վենետիկի մէջ կ'ապրին քաղաքին զարկերակով, բաժնելով անոր ուրախութիւններն ու դժուարութիւնները հաւասարապէս:

Ժամը ուղիղ 12.30-ին, մօտակայ Թաղամասէն, կը լսուէին Ս. Խաչ Հայոց դարաւոր եկեղեցիին զանգերը, եւ ներկայ բազմութիւնը կ'ուղղուէր հոն, ուր պիտի սկիզբ առնէր հանդիսաւոր պատարագը, երգեցողութեամբ նախկին սաներէ կազմուած փոքրիկ երգչախումբին, ղեկավարութեամբ մաէսթրօ Հ. Վրթանէս Վարդապետին:

Պատարագիչ, Հ. Յարութիւն Վրդ. որ միաժամանակ հովիւն է Ս. Խաչ Եկեղեցիին, (որ Եւրոպայի հնագոյն բանուկ հայկական եկեղեցին է) իր համառօտ քարոզին մէջ, շեշտեց թէ հիմնական արժանիքն է հաւատարիմ մնալ մեր հայրերու հաւատքին, ոչ միայն ռոմանթիք խօսքերով, այլ գործով, այդ է որ օտարը անմիջապէս կը նկատէ մեր մէջ, եւ մեծապէս կը գնահատէ: Եթէ կորսնցնելու ըլլանք այս հաւատարմութիւնը հանդէպ մեր հաւատքին, ի՞նչ կը մնայ մեր հայութենէն:

Ապա հաւատացեալներու հայկական զանգուածը, առաջնորդուեցաւ մօտակայ ճաշարան մը, ուր գաղութիս ժիր եւ գործունեայ անդամ, բժիշկ Արթօ Քէօշէյեան, կազմակերպած էր հաճելի ճաշ մը, հիմնականօրէն ձկնեղէններով:

ԾՆՈՒՆԴԻ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Դեկտեմբեր 25-ին (Չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 26-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 27:

ՀԱՒԱՏՔԻ ԹԱԼԻՊԱՆՆԵՐ

Ծնունդ է, – Քրիսթմըս: Մեր աշխարհին մէջ մէկ միլիառէ աւելի մարդիկ պիտի տօնեն Նազովրեցիին ծնունդը:

Վերջին չարաթը Հրեաները, իրենց իննաճիւղ մոմակալներով, տօնախմբեցին Հանուքան, իրենց ռազմական եւ հաւատքի յաղթանակը, – վերանուիրագործումը Տաճարին եւ երբայականութեան:

Նոյն օրերուն մէկ միլիառ մահմետականներ տօնեցին Ռամազանի – պահեցողութեան իրենց սուրբ ամսուան – աւարտը:

Առաջինները պիտի մեծարեն աստուածային Երրորդութեան մէկ անդամին մարդեղացումը, մարդկութեան միակ Փրկիչին՝ որ չարչարուեցաւ եւ Խաչուեցաւ այդ առաքելութեամբ:

Երկրորդ կրօնքին պատկանողները, այսօր աւելի քան երբեք իրենց պատմութեան մէջ, հաւատացին անշուշտ թէ իրենք են Աստուծոյ ընտրեալ ժողովուրդը, եւ որպէս այդ՝ իրենք երկնային առաքելութիւն ունին մարդկութիւնը փրկելու իրենց Պատգամներու Տախտակով եւ այլ միջոցներով:

Վերջապէս մահմետականները կրկին ու կրկին հաւատարմութեան երդում ըրին Մուհամմէտի ցուցմունքներուն, իբրեւ Աստուծոյ ճշմարիտ եւ հարազատ մէկ առաքեալը, որ մահուընէ ետք ուղղակի երկինք համբարձաւ:

Երեք միաստուածեան կրօնքներու հետեւողներն ալ յայտարարեցին եւ պիտի յայտարարեն թէ իրենց կրօնքը խաղաղութեան, գթասրտութեան եւ եղբայրութեան խորհրդանիշն է այս աշխարհին մէջ:

Ու հիմա դիտեցէք զիրենք, իրենց ըստեղծած եւ ղեկավարած ծուռ ու մուռ աշխարհով, առանց մոռնալու միւս կրօնքներն ու անոնց հետեւորդները, – պուտտայականութիւն, բրահմականութիւն, կոմփուկիոսականութիւն, եւ վերոգրեալ կրօնքներէն սերած բազմատեսակ փոփոխակներ, այլասերումներ, մէկը միւսին նման սակայն մէկը միւսին դէմ: Դիտեցէ՛ք, առանց փորձել բանալու պատմութեան մթին եւ ամօթալի էջերը: Առանց հասնելու Խաչակիրներու եւ Հաւատաքննութեան: Պէտք չկայ անոնց:

Այսօր շատ կը խօսուի աֆղան Թալիպաններու ու քարէ դարու իրենց մտայնութեան եւ կեցութեան մասին, որուն որպէս ներշնչարան իրենք ցոյց կու տան Գուրանը: Չեմ խորհիր որ կրօնքներու նկարագրած անդենական դժոխքը աւելի սահմռկեցուցիչ ըլլայ քան այս իսլամապաշտներուն աշխարհը: Իսկ Աֆղանիստանի Թալիպանները միակ նմանատիպ հաւաքականութիւնը չեն մահմետական աշխարհին մէջ: Սակայն հարց է թէ նոբարոյս իսլամ Թալիպա՞նը պէտք է առնել իբրեւ միակ օրինակ մարդկային կրօնական խելագարութեան:

Այլամերժութիւնը, ատելութիւնը, ոճրամէտութիւնը, ջարդարարութիւնը, կոյս անտառի մտայնութիւնը երբե՛ք Թալիպաններու մենաշնորհը չէ: Ան հաւասարապէս կը պատկանի բոլոր կրօնքներու հետեւող մոլեռանդներուն, բոլոր անոնց՝ որոնք կը խորհին որ աստուածային առաքելութիւնը ունին միակ իրենց ձեւով մարդկութեան փրկութիւնը ապահովե- բոլոր քաղաքական մարդոց, որոնք իրենց լու: Ան կը պատկանի նաեւ աշխարհի անձնական բարօրութիւնը, փառքը եւ իշխանութիւնը կ'ապահովեն զանգուածներու կրօնական զգացումներու հրահրումով, անոնց շահարկումով, եւ կամ խափանելով իրենց ակումբին մաս չկազմող հաւատացեալներու գործունէութիւնը: Ակումբները անպայման տարբեր կրօնք ալ չեն ենթադրեր, այլ միայն դաւանական անուանական տարբերութիւն: Եւ յաճախ Աստուած կ'ոգեկոչուի ամէն անգամ որ ոճրագործութիւն մը, բռնութիւն մը ծըրագրուի:

Ահա այս մտայնութեամբ է որ քառորդ դարէ ի վեր Հիւսիսային Իրլանտային մէջ կաթողիկէ ահաբեկիչը (ազատամարտի՞կ) կը սպաննէ բողոքականը, եւ նոյն շրջանին մէջ բողոքականը ռումբ կ'արձակէ կաթողիկէ մանուկներու դպրոցական ճանապարհին, որ կ'անցնի իրենց կեթթօ – շրջանէն: Լիբանանի քաղաքացիական կռիւներուն ամէն անգամ որ թնդանօթաձիգ մը պարանը կը քաշէ(ր), կ'ոգեկոչէ(ր) Սուրբ Կոյսը որ ռումբը չվրիպի իր նշանակէտէն, իսկ դիմացի ճակատէն՝ բացականչութիւնը կ'ըլլար յանուն Մոհամմէտի: Ամէն կողմ Աստուծոյ օրհնութիւնը կ'ուզուի աւելի մարդ ջարդելու համար: Տասնամեակներէ ի վեր կրօնական ատելութիւնը աւեր կը սփռէ հնդկական Գաշմիրի մէջ (անշուշտ քաղաքական հետապնդումով): Նիւ – Եորքի Սեպտեմբեր 11-ի աղէտէն ետք, երբ Համաշխարհային Առեւտուրի Կեդրոնի զոյգ աշտարակներու փլատակները կը ծածկէին բազմահազար դիակներ սահմռկումի մատնելով երկրին ժողովուրդը՝ ծանօթ քարոզիչ Ճերրի Ֆոլուէլ, արմատական աջակողմեան մը, աղէտին որպէս պատճառ մատնանշեց ժողովուրդին կենցաղը. անհաւատութիւն, միասեռականութիւն, վիժումի կողմնակիցներ. – «Դուք օգնեցիք որ պատահի»: Ուրիշ քարոզիչ մը՝ Փեթ Ռոպըրթսըն, որ միւսին նման տարին 100 միլիոն տոլարէ աւելի կը հաւաքէ իր հօտէն, համաձայն գտնուեցաւ իր մրցակից – գործակիցին: Այլ խօսքով, Ուսամա Պէն Լատէն վրէժխնդիր Աստուծոյ կամքին գործադրողը նկատուեցաւ Տիրոջը խօսքը այս տարօրինակ տարածողներուն կողմէ: Այս ձեւով անոնք ժողովուրդին ուշադրութիւնը նաեւ կը շեղեցնէին աղէտին քաղաքական բնոյթէն: Վերջին տասնամեակին, Արժանթինի մէջ հրէական աղօթատեղի մը – սինակոկ – ռմբահարուած էր, որմէ անմիջապէս ետք արաբ աշխարհ անվարան մատնացոյց ըրած էր յանցաւորը. իսլամ հակասեմական ահա – բեկիչը: Սակայն շրջան մը ետք երեւան ելան ոճիրին հեղինակները. – Քաղաքին ծայրայեղական հրեայ օրթոտոքսները, որոնք չէին հանդուրժած միւս սինակոկին կողմնակիցներուն մեղապարտ ազատականութիւնը:

Կրօնքը մեր հարցերուն լուծո՞ւմն է թէ խնդիրը: Ան պիտի մնայ խնդիր, հետեւաբար աղբիւր՝ չարութիւններու, թշնամութիւններու, եղբայրասպանութեան եւ մարդկային համատարած դժբախտութեան այնքան ատեն՝ որ իւրաքանչիւր կողմի հաւատացեալ իր աննուազ ջերմեռանդութեան մէջ կը ներկայանայ իբրեւ բացարձակ ճշմարտութիւնը մարմնաւորող էակ, ինքզինքին կը շնորհէ ընկերութիւնը եւ մարդկութիւնը փրկելու երկնային առաքելութիւն, եւ կամ կը մնայ բանտուած դարերու հեղձուցիչ աւանդամոլութեան մէջ: Քայլ մը եւս՝ եւ ան կը մղուի իւրացնելու «միջոցը կ'արդարացնէ նպատակը» նշանաբանը, ի հարկին իր Ս. գիրքէն ալ արտասանուած աղճատեալ նախադասութեան մը անթացուպով: Կրօնքը պիտի շարունակէ մնալ խնդիր՝ այնքան ատեն որ ան սերմանողը պիտի ըլլայ անհանդուրժողութեան, այլամերժութեան, կասկածամտութեան, կիրքերու բոցավառումին եւ կողմ մը, ազգ մը, խումբ մը՝ միւսէն գերադաս նկատելու մտածողութեան:

Տօնական օրերու խանդաբորբ եւ ջերմեռանդ այս շրջանին, մեր միակ մաղթանքը պիտի ըլլար կրօնքը տանիլ իր արմատներուն, ուրկէ բխած բարոյականի սկզբունքները նոյնն են բոլոր կրօնքներուն եւ աղանդներուն մէջ, ի՞նչ ալ ըլլան, ինչպէ՞ս ալ բացատրուին անոնք եւ անոնց ծագումը, որպէս Սրբազա՞նի, Խորհրդանի՞շի թէ արարչագործութեան գաղափարի ծնունդ: Եթէ մաղթանքը մէկ խօսքով արտայայտել փորձենք, պիտի ըսենք քրիստոնէական նշանաբանի մը թեթեւ փոփոխութեամբ. – Յարգէ դիմացինիդ կրօնքը ինչպէս պիտի յարգէիր քուկդ, որ չդառնաս հաւատքի թալիպան:

Յարգանքը՝ զղջումով մը, մոլեռանդի ամբարտաւան այլամերժութեան համար: Թերեւս այն ատեն է միայն՝ որ կրօնքները պիտի դառնան անհատական թէ համայնական հարցերու լուծումի սկզբնաւորութիւն՝ փոխան խնդրի, տիեզերական ներդաշնակութիւն յառաջնող ազդակ՝ փոխան կործանարար «երկնային» խօսքի:

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՂՈՒԹՆԵՐ

ԲԻՒԶԱՆԴԻՈՆԻ ՑՈՒՍՏԻՆԻԱՆՈՍ Ա. ԿԱՅՍԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀՈՍՔ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՀԶՕՐ ԱՄՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Յուստինիանոս կայսր, իր պետութեան սահմանները պաշտպանելու համար, ամէնուրեք, մանաւանդ ծայրագաւառներուն մէջ բերդերու ու ամրութիւններու երկշարք գիծեր կառուցեց. այդպիսի ամրութիւններ կառուցուեցան նաեւ Արեւմըտեան Հայաստանի մէջ, պարսկական Հայաստանի հետ սահմանի երկայնքին: Այս ամրութիւններու կառուցումները վիթխարի աշխատանք էին եւ նմանը չունէին պատմութեան մէջ, անգնահատելի դեր ունեցան պետական պաշտպանութեան տեսակէտէն, եւ միաժամանակ քաղաքակրթական մեծ նշանակութիւն ունեցան շրջանի բնակիչներուն համար, որոնք նիւթապէս հարստացան այդ շինութիւններուն վրայ աշխատելով, եւ միաժամանակ իւրացուցին բիւզանդական շինարարական արուեստը:

Բիւզանդական Հայաստանի մէջ, պարսկական կայսրութեան սահմանամերձ շըրջաններուն մէջ, առաջին գիծի վրայ կառուցուեցան եւ ամրացուեցան Մարտիրոսուպոլիսը, Կիթառիճը, Արտալէսը, Թէոդոսուպոլիսը (Կարին), Օրոնը եւ Յանձակը: Թէոդոսուպոլսոյ մէջ կը նստէր Հայաստանի զօրավարը, իսկ միւս հինգ քաղաք – ամրոցներուն մէջ՝ հինգ դուքսերը: Այս առաջին գիծէն անդին կը գտնըւէր պաշտպանական երկրորդ գիծը որուն գլխաւոր կեդրոններն էին Մելիտինէն եւ Սատաղը: Շինարարութիւնները սկսան նախ Ծոփքի մէջ, ստրատեգութիւններու ամրապնդման ուղղութեամբ, ուր հայ նախարարները տակաւին կիսանկախ գոյավիճակ ունէին:

Յատկապէս Թէոդոսուպոլիս քաղաքը մեծ ուշադրութեան արժանացաւ Յուստինիանոսի կողմէ, իբրեւ ռազմագիտական շատ կարեւոր կեդրոն՝ Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ: Այսպէս, քաղաքին շուրջ խոր խրամատներ փորուեցան, պարիսպները բարձրացուեցան մինչեւ անմատչելի ըլլան եւ աշտարակներու կրկնակ շարքերով ամրացուեցան, եւ իւրաքանչիւր աշտարակ բերդ մը դարձաւ: Քաղաքին վերեւ ցցուող բլուրը փորուեցաւ եւ անմատչելի լանջերու ու վիհերու վերածուեցաւ: Յուստինիանոս հոն կեդրոնացուց բոլոր զինուած ուժերը, Ստրատեգի՝ ընդհանուր հրամանատարի գըլխաւորութեամբ: Մարտիրոսուպոլսոյ նեղ ու ցածլիկ պարիսպը փոխուեցաւ եւ տասներկու ոտնաչափ լայնութեամբ եւ քառասուն ոտնաչափ բարձրութեամբ ամուր կառոյց դարձաւ: Փիսոնի մէջ անառիկ ամրութիւններ կառուցուեցան, ուր կայազօր հաստատուեցաւ: Կիթառիճ գիւղին մէջ անմատչելի ամրոց կառուցուեցաւ, ուր առատ ջուր բերուեցաւ եւ ժողովուրդը ապահովուեցաւ ամէն տեսակ անհրաժեշտ բաներով: Մելիտինէն ամէն կողմէն պարիսպներով շրջապատուեցաւ եւ հզօր ամրութիւն դարձաւ: Սատաղի հին, խարխլած պարիսպները քանդուեցան եւ նոր պարիսպներ կառուցուեցան, իսկ անոր մօտակայքը, Օրոսէնի մէջ նոր ամրոց կառուցուեցաւ: Կառուցուեցաւ նաեւ Բայբերդոնը (Բաբերդ) եւ Արէոնը: Վերականգնուեցան նաեւ այլ ամրոցներ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՍԻ ԿԱԶՄԱԼՈՒԾՄԱՆ ՊԱՏՃԱՌՈՎ՝ ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԱՂԹԵՐ ԴԷՊԻ ՊՈԼԻՍ ՈՒ ԱՅԼ ՇՐՋԱՆՆԵՐ

Յուստինիանոս կայսեր գլխաւոր նպատակներէն էր երկրի քաղաքացիական վերակազմութիւնը նոր սկզբունքներով, նըպատակ ունենալով կարգաւորել դատաստանական գործը, պետական պաշտօնէութիւնը եւ դիւանակալութիւնը: 535 Ապրիլ 15-ին լոյս տեսաւ անոր «Նովելլա»ն, որուն մէջ կայսրը մատնանիշ կ'ընէր պետական պաշտօնեաներու բարոյական անկումը եւ կաշառակերութիւնը, որ սահման չունէր: Արդարեւ, գոյութիւն ունէր սովորութիւն մը, որ իւրաքանչիւր պաշտօն աճուրդով կը վաճառուէր, եւ իւրաքանչիւր պաշտօնեայ, դրամով գնելով իր պաշտօնը, կ'աշխատէր ստանալ շատ աւելին, քան ինչ որ ծախսած էր. Թոշակը անբաւարար էր, հետեւաբար պաշտօնեաները կը կեղեքէին ժողովուրդը եւ բռնի ու ապօրինի ամէն միջոցի կը դիմէին հարստութիւն կուտակելու համար: Յաճախ պաշտօնեաները, անհրաժեշտ դրամը չունենալով պաշտօն գնելու համար, ստիպուած մեծ տոկոսներով պարտք կ'առնէին վաշխառուներէն եւ իրենց պաշտօնատեղիները կ'երթային այդ պարտապաններուն հետ, եւ այդ ամբողջ ծախսերը ժողովուրդին վրայ կը ծանրանային: Այսպէսով ժողովուրդը, օրինական տուրքերէն բացի, ստիպուած կը վճարէր նաեւ զանազան ապօրինի պարտադիր տուրքեր:

Այս բոլոր կամայականութիւններէն ու անիշխանութենէն կը տուժէին բնակչութեան բոլոր խաւերը, որոնք իշխանութիւններէն հալածական՝ մայրաքաղաք կը փախչէին: Կը տուժէր նաեւ պետական գանձը:

Յուստինիանոս կայսր առաջին հերթին ջնջեց պաշտօնները դրամով գնելու սովորութիւնը եւ իւրաքանչիւր պաշտօնեայի համար յստակ թոշակ սահմանեց: Իսկ նահանգային կեանքը կանոնաւորելու համար կայսրը վարչական նոր բաժանումները կատարեց, ընդարձակեց նահանգային կառավարիչներուն լիազօրութիւնները եւ նահանգային նոր բաժանումներ կատարեց:

Նոյն ժամանակ, 536-ին կայսրը Բիւզանդիոնի պատկանող հայկական հողերուն վրայ նահանգային նոր բաժանումներ կատարեց, ուր ստեղծուեցան չորս նահանգներ. Առաջին Հայք (որ կը հասնէր մինչեւ Սեւ ծովու ափերը), Երկրորդ Հայք (Սեբաստիոյ շրջանը), Երրորդ Հայք (Մելիտինէի շրջանը) եւ Չորրորդ Հայք (որ կ'ընդգրկէր սատրապական Հայաստանի հինգ անկախ իշխանութիւնները, որոնք այլեւս կը դադրէին գոյութիւն ունենալէ, իբրեւ կեդրոն ունենալով Մարտիրոսուպոլիսը):

Յուստինիանոս կայսր հրապարակեց նաեւ այլ օրէնք մը՝ Հայերու ժառանգական իրաւունքի մասին, որովհետեւ հայ կեանքին մէջ անփոփոխ պահուած էր տոհմական հին կազմակերպութիւնը եւ ժառանգութեան հին սովորութիւնը, որուն վրայ ալ հաստատուած էր նախարարական ամբողջ կառոյցը: Այդ դրութեան համաձայն, տոհմական կալուածը միշտ պէտք է մնար տոհմին անբաժանելի սեփականութիւնը, առանց որուն կարելի չէր պահել տոհմական ուժը, եւ այդ պատճառով ալ կիներ իրաւունք չունէին ժառանգութիւն ստանալու: Եթէ գոյութիւն չունենար այս դրութիւնը, տոհմական եւ նախարարական կալուածները կը մասնատուէին, որովհետեւ իւրաքանչիւր կին, ամուսնանալով օտար տղամարդու հետ, իրեն հետ պիտի տանէր տոհմական կալուածին մէկ մասը:

Յուստինիանոսի կատարած այս բոլոր վերափոխումները, բնականաբար, ահաւոր տագնապի մատնեցին հայ ժողովուրդը եւ յատկապէս ազնուականութիւնը, որուն համար կենաց մահու հարց էր ստեղծուածը: Նախարարներէն ոմանք պարսկական կայսրութեան սահմաններ փախան, ոմանք ալ ըմբռնելով, որ փախուստը լուծում չէ, նոյն տարին իսկ՝ 536-ին ապստամբութիւն մը բարձրացուցին Յովհաննէս Արշակունիի եւ անոր զաւկին՝

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԲՌՆԱԿԱԼՆԵՐՈՒՆ ԱՅՐԻՆԵՐԸ

Նախկին Եուկոսլավիոյ նախագահին Թիթոյի այրին որ 77 տարեկան է այսօր, կ'ապրի թշուառութեան մէջ, մինչեւ իսկ միջոցը չունենալով ձմեռը տունը տաքցնելու: Լրագրող մը որ լուրը կու տայ, կ'աւելցնէ թէ կարելի է իրեն թելադրանք մը ընել. թող դիմէ Փիլիպպեաններու նախկին բռնակալ Մարկոսի այրիին որ ծանօթ է ի միջի այլոց իր երեք հազար զոյգ կօշիկներով, որպէսզի գոնէ տաքուկ զոյգ մը մոյկ նուիրէ իրեն: Թելադրանքը մտածել կու տայ նաեւ անկեալ մեծերու այրիներուն երբեմն հակոտնեայ ճակատագրերուն մասին. հաւանօրէն սխալ չէ հետեւցնել թէ անոնց մէջ ալ կան բախտաւորներ եւ անբախտներ, կամ ճարպիկներ ու անճարակներ:

⁂

ԱՐԴԻԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐԷՆ

Շուէտի մէջ միասեռական երկու կիներէ կազմուած զոյգի մը ծառայութիւն մատուցանելու նպատակով այր մը իր սերմը տրամադրած է. արուեստական բեղմնաւորումի միջոցով զոյգը երեք զաւկի տէր դարձած է: Ներկայիս երբ անոնք 5 – 9 տարեկանի միջեւ են, զոյգին «հայրը» տասը տարուան միամսական կեանքը բաւ համարելով լքած է ընտանիքը, առանց երկար – բարակ մտածելու զաւակներուն մասին: Այդ մեկնումով, երեք զաւակով առանձին մնացած մայրը դիմած է պետական իշխանութիւններուն, որոնք վճռած են որ երեք զաւակներուն կենսաբանական հայրը, ան որ սերմը տուած էր, կենսաթոշակ մը պէտք է վճարէ անոնց...:

⁂

ԳԻՒՏԱՐԱՐ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Լեհ 34 տարեկան զինուոր մը Վ. Սթէքի հնարած է ահաբեկիչներուն դէմ գործածուելիք յատուկ փամփուշտ մը. տեղական մամուլը լուրը տալով գրած է թէ այդ գիւտով կրնայ նոր էջ մը բացուիլ հակահարեկչական պայքարին մէջ: Փամփուշտը ոչ կը վիրաւորէ, ոչ կը սպաննէ: Միայն կը ծառայէ թիրախը նուաղեցնելու: Երիտասարդ գիւտարարը որ կ'ըսուի թէ սիրահար է զէնքերու, յայտնած է թէ իր հնարած փամփուշտին նախանիւթը ճարած է առեւտուրի ապրանքներէ, որոնց մէջ կայ ակռայի խոզանակ մըն ալ: Զորս ամիս աշխատած է գոհացուցիչ արդիւնքին հասնելու համար: Երկրին Պաշտպանութեան նախարարը կ'ակնկալէ որ ՕԹԱՆ այդ նոր փամփուշտներէն պիտի ապսպրէ երբ յառաջիկայ Յունուարին անոնք հրապարակ հանուին:

⁂

ԱՌՋԵՌՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻՆ ԱՄԵՆԱՊԱՐԶԸ

Ամերիկեան ընկերութիւն մը մօտ օրէն հրապարակ կը հանէ առձեռն հեռաձայններու ամէնէն պարզ տեսակը որ սահմանուած է գործածութեան որոշ շրջանէ մը ետք նետուելու: Գաղափարը յղացողները մտածած են որ պէտք է պարզացնել կեանքը. յետոյ, նկատի առած են առձեռն հեռաձայն գործածողներու այն կարեւոր տոկոսը որ ոչ այդ գործիքին տրամադրած կատարելութիւններուն պէտք ունի, ոչ ալ միշտ անոր տեւական գործածութեան: Հեռաձայնը որ պատրաստուած է այս մտայնութեամբ, կ'արժէ 33 եւրօ, կէս ժամուան հաղորդակցութեան համար: Անով կարելի չէ կանչեր ստանալ. գործիքը լուսաւոր պաստառ եւ ստեղնաշար ալ չունի: Գործածողը պէտք է փոքր լսափողի մը ըսէ խօսակիցին թիւը. ձայնաճանաչումի դրութեամբ մը հեռաձայնը այդ խօսքերը թիւի կը վերածէ: Գործիքը ունի դեղին ու կարմիր կոճակներ ալ որոնք կը ծառայեն ազդարարելու որ բարդը սպառելու մօտ է, կամ սպառած է: Այդ բարդերը գործածելի են երկու տարի. ժամանակ մը որ լայնօրէն բաւարար է կէս ժամուան խօսակցութեան իրաւունքը գործածելու:

Արտաւանի գլխաւորութեամբ: Ապրստամբները անկախ հռչակեցին Առաջին Հայքը եւ ջախջախեցին բիւզանդական զօրքը, բայց չկրցան երկար դիմադրել եւ պարտուեցան:

Այնուհետեւ Յուստինիանոս, պետական ծրագրուած քաղաքականութեամբ, համապետական չափանիշով լայն ասպարէզ տուաւ հայ ազնուականներուն՝ այդպէսով զանոնք իրենց արմատներէն հեռացնելու, այլասերելու եւ օտարացնելու համար: Այսպէսով մեծ թիւով Հայեր, մանաւանդ՝ ազնուականներ, բռնեցին Պոլսոյ ճամբան, ուր դիւրութեամբ զինուորական եւ պետական բարձր պաշտօններ ստանձնեցին, շատեր ալ Փոքր Ասիոյ եւ Կիլիկիոյ քաղաքները հաստատուեցան: Ընդհանուր առմամբ կարելի է ըսել, որ այս ժամանակաշրջանէն սկսան հայ ժողովուրդի զանգուածային մեծ գաղթերը եւ սկիզբ առաւ գաղթաշխարհի հայութեան պատմութեան գլխաւոր հանգրուանը:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՐՈԶՆԻԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ԹԱԼԱՆԸ

Անցեալ Նոյեմբերին Լոնտոնի ծանօթ Սոթպի'զ աճուրդի սրահին մէջ վաճառքի կը հանուէին երկու դիմանկարներ որոնք կուգային Գրոզնիի թանգարանէն որ 1994-ին քանդուած էր ռուս զօրքերուն կողմէ: Յաջորդ տարին Ռուսեր անոր աւերակներուն մէջ փնտռտուքի ելած էին, տեսնելու համար թէ թանգարանին հաւաքածոները անհետացա՞ծ են, թէ փճացած: Ռուսաստանի Մշակոյթի նախարարութենէն պաշտօնատար մը Վիլքով երկու պաստառներուն լոնտոնեան վաճառքին առթիւ ըսած է թէ Գրոզնիի թանգարանին թալանը այսօր ալ կը շարունակուի եւ թէ այդ թալանին հասոյթը կը ծառայէ չէչէն ապստամբները զինելու:

Գրոզնիի Պ. Զախարով արուեստի թանգարանը 60-ական թուականներու վերջաւորութեան հիմնուած էր, անունը առնելով ԺԹ. դարու ծագումով չէչէն ռուս նկարիչէն որ ծանօթ է յատկապէս իր դիմանկարներով: Ան չորս տարեկանին հրկիզուած իր գիւղին մէջ գտնուած եւ որդեգրուած էր ռուս զինուորի մը կողմէ որ Զախարով կը կոչուէր. ան կանուխէն նկատելով մանչուկին նկարչական հակումները, յատուկ դպրոց մը ղրկած էր զինքը. յետոյ աւարտած էր Գեղարուեստի ակադեմիան:

Երբ Գրոզնիի թանգարանը ազգային թանգարանի օրինավիճակ ստացաւ, Մոսկուայի, Ս. Պետերսբուրգի թանգարաններէն պաստառներ հոն տարուեցան: Թանգարանը հարուստ էր զէնքերով եւ արծաթէ զարդեղէններով: Սակայն, զօրավար Դուդայեւի օրերէն իսկ պաստառները սկսան անհետանալ: Թանգարանին տնօրէնուհին որ ներկայիս Չէչէնիայէն խոյս տուած է, կ'ըսէ թէ գողութիւնը ամէնէն պարզ ձեւով տեղի կ'ունենար. զինեալներ կը մտնէին թանգարան ու կ'առնէին կը տանէին իրենց ուզածը. աւելի քան հազար ցուցանմոյշ այդ ձեւով կորսուած է:

1994-ին շէնքը քանդուած էր. փլատակներէն արուեստի 200 գործեր դուրս բերել կարելի եղաւ. անոնք ղրկուեցան Մոսկուա, որպէսզի պահուին Մշակոյթի նախարարութեան պահեստանոցներուն մէջ: Ղրկուածներուն մէջ կային Այվազովսկիի, Տրոպինինի, Ռեպինի, Գորովինի պաստառներ, նաեւ ԺԸ. – ԺԹ. դարերու հոլանտացի, ֆրանսացի նկարիչներու գործեր: Պաստառներ ալ գտնուած էին անհատներու մօտ որոնք եւս ղրկուած էին նոյն վայրը:

Գրոզնիի թանգարանը թալանողները գնահատած էին հաւաքածոները, բայց ո՛չ պաստառները: Անոնք վերաբերած էին իրենց կրօնքին սկզբունքով որ կ'արգիլէ կենդանի էակներուն նկարումը: Վերականգնումի ռուսական կեդրոնին տնօրէնը կ'ըսէ թէ ԺԸ. դարու պաստառներուն կնոջական տիպարները դանակով կտրըւած հանուած էին, իսկ այրերուն աչքերը փորուած: 1896-ին գծուած, Տաղստանի հերոս Շամիլը պատկերացնող պաստառ մը 1995-ին անյայտացած է: Ռուսաստանի ոստիկանական սպասարկութիւնները, բայց նաեւ Չէչէններու նախագահը Ա. Մասխադով լծուած են գայն ձեռք ձգելու գործին:

Մինչ չէչէն փոխ – վարչապետը 1998-ին համոզում յայտնած է թէ պաստառը Ռուսերու ձեռքն է եւ ջանք չէ խնայած զայն Գրոզնի վերադարձնելու, գողերը որոշած են զայն Խորայէլ ղրկել: Մշակոյթի նախարարութենէն պատասխանատուի մը հրահանգով, նախ անկէ հատուած մը մասնագիտական ստուգումի համար արտասահման ղրկուած է. երբ հարազատութիւնը ստուգուած է, գործը չորս մարտիկներու յանձնուած է որպէսզի Ադրբեջան տանին, ծրար մը տոլարի փոխարէն: Անոնք պաստառը պահած են բեռնակառքի մը յատակը, բայց ռուս ոստիկանները յաջողած են զայն ձեռք անցընել, չորս մարտիկներն ալ ձերբակալել: Անկէ գործը փոխադրուած է Մոսկուա:

Լոնտոն աճուրդի դրուած պաստառներն ալ վերադարձուած են հոն. Մշակոյթի նախարարութիւնը կարգ մը բացատրութիւններ տուած է անոնց անցած ճամբաներուն մասին: Ֆրանսացի հաւաքորդ մը զանոնք Սոթպի'զ տարած է վաճառելու: Զանոնք գնած է գերմանացի հնավաճառէ մը: Այս վերջինն ալ իր կարգին զանոնք գնած է ուրիշ Գերմանացիէ մը որ 1990-ական թուականներուն գործով Մոսկուա գտնըւած է: Որեւէ բացատրութիւն չէ տրուած այն մասին թէ արուեստի այդ գործերը ի՞նչպէս եղած է որ սահմաններէ անցած են, առանց նշմարուելու: Երբ իրականութիւնը յայտնուած է, ֆրանսացի հաւաքորդը ոչ միայն հրաժարած է տիրութեան իր իրաւունքէն, այլեւ՝ ըսած է թէ նոյն տեսակի երեք ուրիշ պաստառներ եւս ունի, որոնք եւս հաւանաբար պիտի վերադառնան Մոսկուա:

Սոթպի'զ աճուրդի հանուած դիմանըկարները գնահատած է մօտ 200 հազար եւրօ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԹԻՒ 17 ԽԱՑԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԷ.

ԹԱՔՍՏՈՑԸ

– Ո՛վ գիտէ, թերեւս պարզ կասկած մըն էր:

– Իմ հոս գտնուիլս ո՛չ ոք գիտէ:

– Իսկ իմ հոս գտնուիլս շատեր գիտեն, գիտել տուաւ Եղիա:

– Ինչ որ ալ ըլլայ՝ ասկէ ետքը միշտ վախի մէջ պիտի ապրինք... Անգամ մը, որ այս տան վրայ կասկած եղած է, ա՛լ միշտ խուզարկութեան առարկայ պիտի ըլլայ...

Այս պարագան ամէնքն ալ մտատանջութեան մատնած էր: Մանաւանդ Եղիա չափազանց յուզուած էր:

– Գլո՜ւխս, – կը կրկնէր ատեն – ատեն, – գլուխս վտանգի մէջ է...

Երբ իր յուզումը քիչ մը հանդարտեցաւ, յանկարծ յիշեց մատանին, զոր իր մատէն քաշած առած էին միւս փախստականները:

Անմիջապէս վազեց տանտիրոջ քով:

– Տիկի՛ն, – գոչեց, – մատանիս եա կ'ուզեմ:

– Բայց մատանիդ ես չառի, – պատասխանեց տիկինը պաղարիւնով:

– Դուք չառիք, բայց այս անլուր արարքը ձեր տան մէջ գործուեցաւ, հետեւաբար դուք էք պատասխանատուն:

– Ես ինչպէ՞ս կրնամ իրենցմէ ետ պահանջել մատանին, քանի որ անոնց իրաւունքը չէք վճարած:

– Այդ մատանին նուէր մը, յիշատակ մըն է, առանց անոր չեմ կրնար ապրիլ, այդ մատանին առանցքն է, որուն վրայ կը դառնայ բովանդակ էութիւնս, ո՛հ, տիկի՛ն, ի սէր Աստուծոյ, վերադարձուցէ՛ք մատանիս, եւ ես յաւիտեան երախտապարտ պիտի ըլլամ ձեզի, ձեր անունը ոսկի տառերով պիտի քանդակեմ պատմութեան մէջ, գիտէք, որ ես գրագէտ մըն եմ եւ կրնամ իմ գրիչիս ուժովը անմահացնել մէկը:

– Գոնէ բան մը վճարէ իրենց, եւ այդ կերպով համոզեմ զիրենք, որպէսզի մատանին տան:

– Պատրաստ եմ այդ գերագոյն զոհողութիւնը ընելու կարողութեանս ներած սահմանին մէջ, որովհետեւ, տիկի՛ն, պէտք է խոստովանիմ, որ նիւթական կացութիւնս շատ համեստ է, աւա՜ղ:

– Ի՞նչ կրնաս տալ, տեսնենք, – հարցուց տիկինը:

– Առ առաւելն հինգ ոսկի, – պատասխանեց երիտասարդը:

– Կարծեմ շատ քիչ է:

– Ծայրագոյն զոհողութիւնն է, զոր կրնամ ընել: Ես վստահ եմ, որ ձեր առաջարկին չեն հակառակիր, քանի որ ամէնքն ալ ձեր ապաստանութիւնը կը վայելեն:

Երիտասարդը այնչա՛փ պնդեց, որ ի վերջոյ տիկինը հաւանեցաւ երթալ համոզելու երիտասարդները, որպէսզի հինգ ոսկիի փոխարէն հաճին մատանին վերադարձնել:

Երիտասարդները հաւանեցան, եւ Եղիա տիրացաւ իր մատանիին:

– Տիկի՛ն, – գոչեց, երբ մատանին մատը դրաւ, – կ'իւրացնէ՞ք այս արարքը:

– Ի՞նչ արարք, – հարցուց տիկին Մաքրուհի:

– Գեհենափորին մէջ անձիս վրայ ի գործ դրուած ճնշողական միջոցները մատանիս առնելու համար:

– Ես ի՞նչ դեր ունիմ ատոր մէջ:

– Դուք ուղղակի դեր մը չունիք, անշուշտ, բայց որովհետեւ այս անորակելի արարքը ձեր տան մէջ տեղի ունեցած է, պարտք կը զգամ հարցնելու, թէ կ'իւրացնէ՞ք զայն, որպէսզի ես ալ, ըստ այնմ, ապագային իմ բռնելիք դիրքս ճշդեմ, որովհետեւ այս խնդիրը դիւրաւ չի կրնար վերջանալ, այս դժնդակ օրերը կ'անցնին աւելի բնականոն կեանք մը կը վերսկսի, եւ այն ատեն ես ալ իրաւունք եւ միջոց կ'ունենամ հաշիւ պահանջելու ինծի դէմ գործուած այս բռնաբարումին համար:

– Ատիկա ապագայի խնդիր է, հիմա եղածը եղած է:

– Կը խնդրեմ, տիկի՛ն, կ'իւրացնէ՞ք, թէ ո՛չ՝ այնչափը ըսէք, – պնդեց Եղիա յամառօրէն:

– Ուրիշին ըրածը ինչո՞ւ ես վրաս պիտի առնեմ:

– Ուրեմն չէ՞ք իւրացներ:

– Չէ՛, – պատասխանեց տիկինը այս անիմաստ խօսքերէն ձանձրացած:

– Շնորհակալ եմ, ես ալ ճիշդ այս պարագան կ'ուզէի ճշդել:

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

Արթին իր խուզարկութեան ապարդիւն մնալէն զայրացած վերադարձաւ Թառլաշըի պահականոցը, ուր քոմիսէրը անհամբեր իրեն կը սպասէր:

– Այս ի՞նչ է, – գոչեց քոմիսէրը, – առանձին կը վերադառնաք:

– Ամէն կողմ խուզարկեցինք, բայց բան մը չգտանք, – պատասխանեց լրտեսը:

– Ես գիտէի, որ այնպէս պիտի ըլլայ, եթէ հոն 5–6 հոգի պահուըտած ըլլային, ինչպէս դուն պնդեցիր, մինչեւ հիմա ես իմացած կ'ըլլայի, կը կարծես, որ ես կը քնանա՞մ կոր:

– Գիտեմ, որ դուն չես քնանար, բայց ինծի տեղեկութիւն տուողը այն ատենէն լուրջ եւ վստահելի մէկն էր, որ համոզում գոյացուցի, թէ անպատճառ մէկ քանի փախստական ձեռք պիտի կրնայի անցընել, մանաւանդ Տրդատը եւ Եղիան:

– Հիմա այդ քեզի լուր տուողին օձիքէն բռնելու է:

– Ճիշդ ես ալ այդ պիտի ընեմ եւ անմիջապէս:

– Ամէն պարագային, ես կը պատուիրեմ իմ մարդոցս, որ այդ տան վրայ հսկեն:

– Շատ լաւ կ'ըլլայ, որովհետեւ կրնայ ըլլալ, որ մեզի խաղի բերած ըլլան:

Արթին պահականոցէն մեկնեցաւ՝ հոն թողլով իրեն ընկերացող երկու ոստիկանները:

(Շար. 130)

Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France

COMMUNIQUE

Une Assemblée Générale Extraordinaire, réunissant trente cinq organisations membres a procédé, le 21 octobre dernier, au Centre Alex Manoogian de l'UGAB, à la modification des dispositions statutaires du Comité du 24 Avril.

Daus ce cadre, le nom de l'organisation a été définitivement modifié et la nouvelle dénomination est le «Conseil de Coordination des Organisations Arméniennes de France en abrégé CCAF.

Les objectifs de l'organisation ont été élargis par décision de l'Assemblée Générale Extraordinaire. Le CCAF a désormais pour objectifs de:

- Coordonner les commémorations annuelles du «24 Avril 1915», date symbolique à laquelle débuta le génocide des Arméniens perpétré par le gouvernement turc de 1915,
- Soutenir le combat contre le négationnisme et le révisionnisme par la prévention de tous les crimes contre l'humanité,
- Soutenir les actions menées pour la reconnaissance par la Turquie du génocide des Arméniens et les conséquences qui en découlent,
- Coordonner les actions des organisations arméniennes de France lorsque les intérêts de la communauté arménienne de France ou bien ceux du peuple arménien sont concernés et notamment pour:

— contribuer au retour en Arménie et en Artsakh des Arméniens dispersés dans le monde,

— favoriser le développement des relations entre la France et l'Arménie,

— contribuer au renforcement de l'identité culturelle arménienne en France.

L'Assemblée Générale Extraordinaire a également décidé que le CCAF serait composé d'organisations membres permanents et d'organisations membres actifs. Ont été considérés comme membres permanents, les organisations internationales et nationales arméniennes. Les membres permanents siègent au Conseil d'Administration du CCAF. En ce qui concerne les membres actifs, il s'agit de toutes organisations, associations, institutions ayant un lien direct avec l'objectif du CCAF.

Dans ce cadre, l'Assemblée Générale Extraordinaire a désigné dix sept membres permanents pour siéger au Conseil d'Administration et procédé à l'élection de six autres organisations parmi les membres actifs candidats.

Le Conseil d'Administration du CCAF, mis en place pour trois ans par l'Assemblée Générale Extraordinaire du 21 octobre comprend les organisations suivantes:

— ADL-Ramgavar, FRA-Dashnaktsoutioun, SD Hentchakian, UGAB, CBAF, AAAS, UMAF, CDCA, Hamazkaïne, UCFAF, MAFP, GIIA, Nor Seround, JAF, COPEA, Nazarpek, Association Nationale des Anciens Combattants et Résistants Arméniens de France, ASPA, Association Cultuelle de l'Eglise Apostolique, Association Cultuelle de l'Eglise Evangélique, Association Sainte Croix des Arméniens Catholiques de France, Association des Amis de Nouvelles d'Arménie Magazine, Association de Soutien au Haut Karabagh.

Enfin l'Assemblée Générale a décidé de la composition du Bureau de CCAF, élu pour un an, qui est désormais composé de neuf membres.

Dans le prolongement des décisions de l'Assemblée Générale, le Conseil d'Administration s'est réuni à deux reprises, le 7 novembre et le 19 décembre 2001 pour élire le Bureau du CCAF. Celui-ci a procédé, hier, à la designation des titulaires du Bureau qui est désormais composé comme suit :

Alexis Govciyan, Président,
Gérard Guerguerian, **Léon Kebabdjian**, **Jean-Varoujean Sirapian**, Vice-Présidents,
Manuel Déirmendjian, Secrétaire,
Lena Melkonian, Trésorière,
Achod Chemavonian,
Michel Kachkachian, **Georges Sarian**, Conseillers

Paris, le 21 décembre

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30

Տարեվերջի Պատարագ

Ժամը 10–ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի «Աստղիկ» մանկամսուրը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Տիկին Սիմա Փալեանի *մահուան առթիւ. _ Օր. Սոնիա Նիկողոսեան, Տիկին Ալիս Հաքիմեան, Տիկին Էլիան Արզումանեան 500–ական ֆրանք:*

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս _ Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement. Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 500 *ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին* Արարատ Մելտոնեանի *մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերմէի «Զաւօ Շանթ» մանկամսուրի Հայկական Ծննդը Շաբաթ, Յունուար 5–*ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:*

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օգտիփոխութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9–ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'**UGAB** : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
✆ 06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
JEUDI
27 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.327 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 77e ANNEE — N° 20.327

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 25/26)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԹԵՀՐԱՆ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի գլխաւորած հայաստանեան պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 25-ին մեկնած է Թեհրան, երկօրեայ պաշտօնական այցելութեան մը համար: Պետական պատիւներով ընդունուելէ ետք, նոյն օրը Հայաստանի նախագահը Թեհրանի հանրապետութեան պալատին մէջ կարճատեւ հանդիպում մը ունեցած է Իրանի նախագահ Մ. Խաթամիի հետ, որուն յաջորդած է երկու երկրին պատուիրակութիւններուն ընդլայնուած կազմով հանդիպումը:

Երկու նախագահներուն հանդիպումէն ետք պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները բարեկամական են, սակայն, անհրաժեշտ է վճռական քայլերու դիմել, տնտեսական փոխ–յարաբերութիւնները աւելի զարգացնելու ուղղութեամբ: Երկու երկիրներուն բարեկամութիւնը շեշտած է Մ. Խաթամի եւս, յոյս յայտնելով որ Ռ. Քոչարեանի այցին ընթացքին կարելի կ՚ըլլայ գործակցութիւնը ընդլայնելու միասնական մօտեցումներ ցուցաբերել. ան շրջանին խաղաղութեան, ապահովութեան համար բանալի համարած է երկու երկիրներուն գործակցութիւնը:

Նախագահ Ռոպէր Քոչարեանի Իրանի Պաշտպանութեան նախարարին հետ նոյն օրուան հանդիպումին քննարկուած են շրջանի կացութեան վերաբերող, ինչպէս նաեւ գործակցութեան զարգացման կարելիութիւններուն առընչուած խնդիրներ: Ան հանդիպում մըն ալ ունեցած է Իրանի Արտաքին գործերու նախարար Խարազիի հետ:

Պաշտօնական տեսակցութիւններուն աւարտին Ռ. Քոչարեան այցելած է այաթոլլա Խոմէյնիի դամբարանը, ծաղկեպսակ զետեղած: Ապա գացած է Թեհրանի հայկական գերեզմանատունը, եղեւին մը տնկած բակին մէջ, ծանօթացած աշխատակիցներուն: Անկէ անցած է Ս. Սարգիս Եկեղեցի ուր հաւաքուած են հազարաւոր Հայեր: Հայաստանի նախագահը ու ընկերացող պատուիրակութեան անդամները ծաղկեպսակ զետեղած են Եղեռնի զոհերու յուշարձանին:

Երեկոյեան երկու նախագահները աշխատանքի հանդիպում մը ունեցած են եւ ստորագրած տասնեակ մը փաստաթուղթ, միասնական յայտարարութիւն մը ուր տեղ գտած են ապագայի ծրագրեր: Անոնցմէ առաւել ուշագրաւ են Հայաստան – Իրան կազատարին, Քաջարան – Մեղրի փապուղիին կառուցման վերաբերողները:

Թեհրանի այցին Ռ. Քոչարեանի ընկերացող պատուիրակութիւնը կազմուած է Արտաքին գործերու, Ուժանիւթի, Փոխադրութեան, Մշակոյթի, Կրթութեան ու Գիտութեան, Բնապահութեան նախարարներէն, նախագահի աշխատակազմի ղեկավարէն, Թեհրանի Հայաստանի դեսպանէն, Սիւնիքի մարզպետէն եւ այլ պաշտօնատարներէ: Կ՚ընկերանան գործի մարդիկ եւ լրագրողներ ալ:

* * *

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԻ ՀԱՒԱՔ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 22, Շաբաթ օր բազմամարդ հանրահաւաք մը տեղի ունեցած է Բաքուի մէջ, Ղարաբաղի ազատագրումին պահանջով: Ընդդիմադիր 26 կուսակցութիւններ եւ կազմակերպութիւններ խմբած են հինգ հազար հոգի: Նարդախօսները եղած են «Ազատութիւն Ղարաբաղին», «Ղարաբաղ կամ մահ», եւ այլն: Ելոյթ ունեցողները շեշտած են թէ խաղաղ լուծումի ներուժը սպառած է եւ «գրաւեալ ազրպէջանական տարածքները ետ առնելու միակ միջոցը պատերազմն է»: Քննադատուած են միջազգային կազմակերպութիւնները, կողմերու նկատմամբ երկակի չափանիշ կիրարկելու ամբաստանութեամբ, նաեւ երկրին ղեկավարութեան հրաժարականը պահանջուած է, քանի որ ան չէ յաջողած Ղարաբաղի խնդիրը լուծել:

* * *

ԵՐԵՔ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ 2002–ԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Ռուսաստանի պատրիարքին եւ Կովկասի մահմետականներու առաջնորդին հանդիպումը Դեկտեմբերի վերջին յետաձգուած է յառաջիկայ Յունուար – Փետրուարին: Այս ուղղութեամբ առաջարկ ներկայացուցած է Ալեքսիս Բ. պատրիարքը:

* * *

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ ՊԱՅԹՈՒՄ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Վրաստանի մէկ ջերմելեկտրակայանին պայթումէն ետք նախագահ Շեւարտնաձէ երկրին ուժանիւթի համակարգին մէջ արտակարգ վիճակ հռչակած է: Ան ողբերգութիւն կոչած է տեղի ունեցածը, որմէ կը տուժէ մայրաքաղաքն ալ: Չէ բացառած խափանարարութեան մը հաւանականութիւնը, թէեւ մասնագէտները պատահարը բացատրած են թէքնիք պարագաներով: Շեւարտնաձէ յայտնած է նաեւ թէ որոշուած է Ռուսաստանէն եւ Հայաստանէն ներածուող ելեկտրականութեան քանակը աւելցնել:

* * *

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԻԱՈՒՂԻՆԵՐ»ՈՒ ՆՈՐ ՏՆՕՐԷՆԸ

Կառավարութեան առընթեր քաղաքացիական օդուժի վարչութեան պետ Յովհաննէս Երիցեան «Հայկական Աւիաուղիներ»ու տնօրէնի պաշտօնակատար նշանակած է Արէլ Համբարձումեանը: Ան կը վարէր ՀԱՊ–ի երկիրներու եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ նոյն ընկերութեան ներկայացուցչի պաշտօն:

* * *

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄՕՏ ԼՂՀ ՆՈՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Դեկտեմբեր 24 թուակիր հրամանագրով, այլ աշխատանքի կոչուելու պատճառով իր պաշտօնէն հեռացուած է Հայաստանի մօտ ԼՂՀ մնայուն ներկայացուցիչ Կարէն Միրզոյեան: Մէկ այլ հրամանագրով, տեղը նշանակուած է Արման Մելիքեանը:

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ Է ՀԱՅ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ՓՈՐՁԷՐ ԻՒՐԱՆԻՈՄ ՓՈԽԱԴՐԵԼ ԹՈՒՐՔԻԱ

Բրիտանական «Ինտիփէնտընթ» եւ «Օպզըրվըր» թերթերուն մէջ լոյս տեսած լրատուութեան մը համաձայն, Ջաւախքի մէջ ձերբակալուած է Եդուարդ Ղազարեան անունով Հայաստանի քաղաքացի մը, որ կը փորձէր 300 կրամ իւրանիոմ փոխադրել Թուրքիա: Վրաստանի ոստիկանութեան համաձայն, ան կը միտէր իւրանիոմը վաճառել Թուրքիոյ մէջ, 7.000 տոլարի փոխարէն: Կ՚ենթադրուի որ զայն գողցած է Հայաստանի Մեծամօրի հիւլէական կայանէն:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԱՐԱՖԱԹ ԶԿՐՑԱՒ ԲԵԹՂԵՀԷՄ ԵՐԹԱԼ

ԲԱՑԻ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԷՆ ԲՈԼՈՐԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԵՑԻՆ ՇԱՐՈՆԸ

Արաֆաթ վճռած էր, ի հարկին հետիոտն, Բեթղեհէմ երթալ ներկայ ըլլալու համար Ծննդեան գիշերային պատարագին, Դեկտեմբեր 24-ին, բայց...: Բայց, պաշարուած մնաց Ռամալլայի իր բնակավայրը, Շարոն տեղի չտուաւ բոլոր միջնորդութեանց, ներառեալ Վատիկանի դիմումին:

Արաֆաթ «ոճիր» որակեց եղած արգելքը, Վատիկան «կամայական որոշում» որակեց, Օսսերվաթորէ Ռոմանօ խմբագրականը նուիրեց Բեթղեհէմի, ցաւ յայտնելով որ ի դերեւ ելած էր Ս. Աթոռի դիւանագիտական նախաձեռնութիւնը. «Լը Մոնտ» ալ (Դեկտեմբեր 26) իր խմբագրականով, վերլուծելով կացութիւնը, կը գտնէ որ Շարոնի նեղմտութիւնը չի նպաստեր իրեն եւ «խորհրդանշական եւ ծանրակշիռ» կը գտնէ Իսրայէլի վարչապետին որոշումը: Կը հաստատէ, կը գրէ, որ Շարոն կ՚ուզէ նուաստացնել Արաֆաթը, վարկաբեկել զինքը այնպիսի պահու մը, երբ Արաֆաթ յաջորդական ձերբակալութիւններով ցոյց տուաւ իր բարի կամեցողութիւնը եւ այդ ըրաւ վտանգաւոր դիրքի մը մէջ դնելով ինքզինք յաչս իսլամապաշտներուն: Կը գտնէ որ նախկին վարչապետ՝ Նեթանիահու լաւագոյնս արտայայտեց իսրայէլցի ղեկավարներու բուն մտածողութիւնը, երբ ըսաւ. – «Եթէ Համաս իշխանութեան գլուխ գայ, Իսրայէլի գործելակերպը շատ աւելի կը դիւրանայ», այլ խօսքով, Իսրայէլ աւելի մեծ դիւրութեամբ կրնայ ճզմել պաղեստինեան Ազգային Շարժումը, ինչ որ բուն նպատակն է Իսրայէլի: Շարոնի ընթացքը շատ վտանգաւոր ապագայ մը կը պատրաստէ:

Ֆրանսա նաեւ կը դատապարտէր իսրայէլեան որոշումը եւ կը գտնէր որ «դժբախտաբար, Ծննդեան նախօրեակին, այդ որոշումը կ՚արտացոլէ իսրայէլեան իշխանութիւններու դիմագիծը», Եգիպտոս կը մատնանշէր Իսրայէլի չարամիտ քաղաքականութիւնը, Ռուսաստան կոչ ըրած էր Իսրայէլի որ յարգէ աւանդութիւնները:

* * *

Իրաքի նախագահը՝ Ս. Հիւսէյն շատ խիստ յայտարարութիւն մը ըրած է, Դեկտեմբեր 24-ին, Միացեալ – Նահանգներու եւ Իսրայէլի դէմ: Ան կ՚ըսէ որ ԱՄՆ եւ Իսրայէլ աշխարհը կ՚առաջնորդեն աղէտներու: «Ծնունդը, կ՚ըսէ, այս տարի կու գայ այնպիսի պահու մը, երբ ոճիրներ կը գործուին, ամէնուն աչքին առջեւ, հոս, Միջագետքի մէջ, մարդարէներու օրրան, ուր ժողովուրդը 11 տարի է կքած է անարդար շրջափակումի մը տակ, որու կ՚ընկերանայ զինուորական մնայուն յարձակում մը, զոր կը մղեն ԱՄՆ եւ Մեծն – Բրիտանիա, սիոնական ատելի էութեան դրդումով:

* * *

Առաջին անգամ ըլլալով միջադէպ մը պատահած է Յորդանան – Իսրայէլ սահմանագլուխին վրայ, ինչ որ նախընթաց չունի եօթը տարիէ ի վեր, երբ 1994-ին 2 երկիրները հաշտութեան դաշինք ստորագրած են: Այս միջադէպին ընթացքին իսրայէլցի զինուորական մը սպաննուած է: Ամման կը հերքէ որեւէ պատասխանատուութիւն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՊԸ, Դեկտեմբեր 25-ին, ինչպէս ամէն Ծնունդի իր օրհնութիւնը տուաւ ուռպի էթ օռպի եւ Ծնունդը շնորհաւորեց 59 լեզուներով, ներառեալ հայերէն: Նախորդ օրն է, որ տուած էր իր պատգամը, ութ հազար ուխտաւորներու առջեւ Ս. Պետրոս Մայր Տաճարին մէջ: Յովհ. Պօղոս Բ. հրաւիրեց հրեաները, քրիստոնեաներն ու մահմետականները երկխօսութեան: Աշխարհի երկու միլիառ քրիստոնեաները պէտք է աղօթեն որպէսզի ազգերու պետերը աւելի յանձնառութիւն ստանձնեն ի նպաստ մարդոց, կիներու եւ մանուկներու արժանաւորութեան: Շեշտեց իր խռովքը ի տես պատերազմներու, ընկերային լարուածութիւններու աշխարհի զանազան շրջաններու մէջ: Իր նախաձեռնութեամբ, խաղաղութեան համար աղօթքի հանդիպում մը տեղի պիտի ունենայ Յունուար 24-ին, Ասիզիա աշխարհի կրօնական պատասխանատուներու միջեւ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ, ցուրտը կոտրեց բոլոր մրցանիշները եւ Դեկտ. 24-էն 25 լուսնալիք գիշերը կառուղիներու մեծ մասը անգործածելի դարձած էր: Նախորդ օրը մրցանիշը կոտրած էին Պաւարիոյ լեռները, ուր ջերմաչափը զերոյէն վար 45,9 աստիճանի իջած էր:

Վ. ՓՈՒՏԻՆ ջնջեց Ելցինի ստեղծած ներումներու յանձնախումբը, որու կը նախագահէր գրագէտ Անատոլի Պրիստաւկին, մարդկային իրաւանց գետնի վրայ վերջին հիմնարկը կը նկատուէր: Ելցինի օրով, բաւական դեր կրցած էր խաղալ, ներկայիս Կրեմլին նուազ ականջ կու տար եւ այսօր բոլորովին կ՚անհետանայ: Մարդկային իրաւանց պաշտպանները շատ խիստ կերպով քննադատեցին այս որոշումը: Առջի օր ալ, (Դեկտեմբեր 25) զինուորական պարբերականի մը լրագրողը, նաեւ նաւապետ Գրիգորի Պասկօ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած է Ճափոնի ի նպաստ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ: Կը մեղադրուի որ ռուսական ծովային ուժի նաւեր նկարահանած է, երբ հիւլէական թափօններ կը թափէին Խաղաղականի մէջ եւ ձգած է որ այդ տեսերիզները Ճափոն անցնին եւ սփռուին: Այս ամբողջը խիստ մտահոգիչ բնոյթ ունին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհ. հիւանդութեանց բժիշկները, օրէ օր աւելի սաստկացուցին գործադուլի իրենց շարժումը, որ սկսած էր Նոյեմբերի կէսերուն: Ծնունդի եւ Ամանորի «կամուրջներուն» առթիւ եւ փակեն իրենց դարմանատուները: Բժիշկները իրենց նուազագոյն այցելինին (115 ֆրանք ներկայիս) վերարժեւորումը եւ աշխատանքի ժամերուն կանոնաւորում կը պահանջեն: Այս շարժումը պատճառ եղաւ որ Ծնունդին հիւանդանոցներու բժշկական բաժանմունքները ահաւոր խճողումի ենթարկուին:

ԱՐԺԱՆԹԻՆ որոշեց երրորդ դրամ մը ստեղծել Փեսոյին եւ Տոլարին կողքին: Այս նոր դրամը՝ Արժենթինօ հրապարակ պիտի հանուի 2002-ի սկիզբը եւ թոյլ պիտի տայ, որ Պետութիւնը դէմ դնէ իր յանձնառութեանց երկրէն ներս:

ԳՈՐԲԱՉՈՎ, իր հրաժարման տաս–

(Շար.ը Դ. էջ)

Լոս-Անճըլըսէն Մինչեւ Անի Ու Կարս

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ նահանգներուն նուիրուած գիտաժողովներու շարքին իններորդը, նուիրուած՝ Անիին ու Կարսին, տեղի ունեցաւ Շաբաթ – Կիրակի, Նոյեմբեր 10 – 11–ին, Լոս – Անճըլըսի Գալիֆորնիոյ Համալսարանի (Իւ. Սի. Էլ. Էյ) մէջ: 1997 Մայիսէն ի վեր, այս համալսարանին մէջ փրոֆ. Ռիչըրտ Յովհաննէսեանի գլխաւորած «Հայ Կրթական Հիմնարկութիւն» արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնը արդէն կազմակերպած է ութ գիտաժողովներ, որոնք նուիրուած էին Վան / Վասպուրականին, Բաղէշ / Պիթլիս ու Մուշ / Տարօնին, Խարբերդ / Ծոփքին, Կարին / Էրզրումին, Սեբաստիա / Սվազին, Տիգրանակերտ / Տիարպէքիր ու Եդեսիա / Ուրֆային, Կիլիկիոյ եւ Պոլսոյ: Վան / Վասպուրականի գիտաժողովի զեկուցումները լոյս տեսած էին 2000 թուականին, Պիթլիս – Տարօնի գիտաժողովի նիւթերը լոյս կը տեսնեն տարեսկիզբին, Խարբերդի գիտաժողովի նիւթերը՝ 2002–ի կէսերուն, իսկ միւսները խմբագրումի մէջ են:

Այս գիտաժողովի նախօրեակին, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 9–ին, Իմփիրըըլ Սիթիի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ յոբելենական ճաշ մը՝ 700 հոգիի մասնակցութեամբ, Համալսարանի մէջ հայագիտական գործունէութեան 40–ամեակին, փրոֆ. Յովհաննէսեանի հայագիտական գործունէութեան 40–ամեակին եւ արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի հաստատման 15–ամեակին առթիւ: Ճաշկերոյթի ընթացքին, գնահատական բազմաթիւ ուղերձներու շարքին (մօտ 15), ամերիկահայ պատմաբանը շքանշանի արժանացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Մեծի Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի կողմէ: Այս առթիւ տպուած էր մօտ 100 էջնոց գրքոյկ մը, ուր ցոլացած էր յոբելեարին կեանքն ու գիտական ասպարէզը (տե՛ս «Յառաջ», 2001, Նոյեմբեր 21):

Անցողակի կ'արժէ նշել, որ վերջերս Ռիչըրտ Յովհաննէսեան Հայաստանի մէջ յարձակումներու ենթարկուած է՝ իր խմբագրած «The Armenian People from Anceint to Modern Times» երկհատորեակին մէջ (Նիւ – Եորք, 1997) տեղ տուած ըլլալով ամերիկահայ հեղինակներու, որոնք «հակահայ» կամ «դաւաճան» կը համարուին իրենց հայեացքներուն համար (Ռոնըլտ Սիւնի, Նինա Կարսոյեան, Ճէյմզ Ռասըլ, Լեւոն Աւտոյեան եւ ուրիշներ) (1): Ինչպէս գրած է Հ. Լեւոն Զէքիեան յիշեալ գրքոյկին մէջ տեղ գտած շնորհաւորական ուղերձին մէջ, անդրադառնալով յոբելեարին նուաճած մակարդակին «անուղղակի վկայ են այս հանգամանքին նոյնինքն այդ գործին կամ անոր հեղինակին դէմ մերթ ընդ մերթ արձակուած սլաքները, որոնք՝ եթէ յաջողէին իրենց հետապնդած թիրախին հասնիլ, ահաւոր կը լինէր անշուշտ հայ արդի պատմագրութեան շէնքին խախտումը, եւ կը մնար հաւանօրէն անդարմանելի մի այլ եւս քառասուն տարիներ մօտաւորապէս: (...) Որքա՛ն աւելի տխուր է, ուրեմն, պարզուած տեսարանը, երբ այդ կամ նման գործերու եւ անձերու դէմ արձակուող սլաքները հայկական ծագում կ'ունենան: Եւ դժուար է հասկանալ, թէ ինչ է արդեօք նշանակուած նըպատակադրումը, թէ ո՞ւմ է ծառայում, որո՞ւն է արդեօք ձեռնտու»:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

Անիի ու Կարսի նուիրուած գիտաժողով մը, ինչպէս սպասելի է, լիուլի երկու օրուան նիւթ կրնայ հայթայթել: Ինչպէս եղած է այլ պարագաներու, ուրեմն, Շաբաթ ու Կիրակի օրերուն, ութ ժամ տեւող երկուական նիստեր տեղի ունեցան Համալսարանի «Տիքսըն» սրահին մէջ միջին հաշուով չորս հարիւր հոգիի ներկայութեան: Իւ. Սի. Էլ. Էյ–ի չորս այլ բաժանմունքներու օժանդակութեամբ, գիտաժողովը ութ երկիրներէ (ԱՄՆ, Անգլիա, Հայաստան, Ֆրանսա, Հոլանտա, Իսրայէլ եւ Արժանթին) 25 զեկուցումներ քով – քովի բերած էր:

Կարկինը լայն բացուած էր ու ընդգրկուած՝ 10–րդ դարէն մինչեւ օրս ներկայացող նիւթեր, որակեալ մասնագէտներու խումբի մը ներկայութեամբ: Մօտեցումը, ինչպէս միշտ, զուտ պատմագիտական չէր. գրականութեան, արուեստի, ճարտարապետութեան, լեզուաբանութեան եւ ընկերաբանութեան վերաբերեալ զեկուցումներ լսուեցան, որոնց ամփոփումները տրամադրելի էին ներկաներուն:

Երկրորդ անգամ ըլլալով, միայն հայերէնով նիստ մը կազմակերպուած էր, որուն ներկաներու թիւը, ինչպէս անցեալ Մայիսին, դարձեալ խիստ գոհացուցիչ էր: Ուշագրաւ է, սակայն, որ գալիֆորնիաբնակ հարիւրաւոր հայախօս (եւ թերեւս՝ ոչ – անգլիախօս) մտաւորականներէն, գրագէտներէն ու գիտնականներէն շատ քիչերը ներկայ էին – նոյնը պատահած էր անցեալ Մայիսին՝ Պոլսոյ գիտաժողովին–, հաւանաբար, որովհետեւ նիւթերը «քաջածանօթ» էին իրենց:

Գիտաժողովին զուգահեռ, Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Անն – Էլիզապէթ Էլպրէխթի սիրայօժար մասնակցութեամբ, Անիի յուշարձանները ներկայացնող տըպաւորիչ լուսանկարներու ցուցահանդէս մը կայացաւ սրահի մուտքին:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 10–ին, փրոֆ. Ռ. Յովհաննէսեանի բացման խօսքէն ետք, առաջին զեկուցաբերը Ռոպըրթ Հիւսն էր (Գալիֆորնիոյ պետական համալսարան, Ֆրէզնօ): Հիւսն, որ հեղինակն է վերջերս լոյս տեսած մեծածաւալ Հայաստանի ատլասի մը՝ անգլերէն, անդրադարձաւ Անիի եւ Կարսի պատմական աշխարհագրութեան՝ միջնադարէն մինչեւ մեր օրերը: Զեկուցաբերը անձամբ այցելած է շրջանը, հետեւաբար ականատեսի որոշ մանրամասնութիւններ ալ տուաւ:

Թիմ Կրինվուտ (Օքսֆորտ համալսարան, Անգլիա) խօսեցաւ Անիի եւ Կարսի Բագրատունեաց թագաւորութիւններու սկզբնաւորութեան մասին: Ինչպէս յայտնի է, 886 և 961–ին Բագրատունիներու քանի մը մայրաքաղաք ունեցած են, որոնց շարքին՝ Կարսը, մինչեւ որ այդ վերջին թուականին Աշոտ Գ. Ողորմած իր մայրաքաղաքը հաստատած է Անի, Կարսը յանձնելով իր եղբօր՝ Մուշեղին: Անգլիացի երիտասարդ պատմաբանը անդրադարձաւ այս բոլորին եւ հետաքրքրական բացատրութիւններ տուաւ մայրաքաղաքի տեղափոխումներու պատմա – քաղաքական պատճառներուն մասին:

Սահիկներու ներկայացումով, Ճէյմս Ռասըլ (Հարվարտ համալսարան, Պոսթըն) իր նիւթը դարձուց Կարսի Առաքելոց Եկեղեցիի տասներկու նկարներէն մէկը, որ ցոյց կու տայ կերպար մը, որուն ուսերուն վրայ զոյգ մը օձեր ցցուած են: Աւանդութիւնը զայն կը նկատէ, ինչպէս Չարենց գրի առած է «Երկիր Նայիրի»ի մէջ, դաւաճան աշակերտին, այսինքն, Յուդայի կերպարը: Սակայն, Ռասըլ, հետեւելով Ժան – Միշէլ Թիէռիի տեսակէտին, փորձեց հիմնաւորել, որ այդ կերպարը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչն է, որուն ներկայութիւնը կապուած է իրանական պատկերագրութեան հետ եւ կը փորձէ նսեմացնել զայն, ինչպէս վարազ դարձած Տրդատի պարագան էր՝ Ագաթանգեղոսի պատումին համաձայն: Առ այդ, իրանական եւ հայկական տարբեր աղբիւրներէ փաստեր բերաւ:

Հարց ու պատասխանի բաժնին մէջ, այս տեսակէտը վիճարկուեցաւ հայրենի պատմաբան Ռաֆայէլ Մաթեւոսեանի կողմէ, որուն համաձայն տասներկու կերպարները կրօնական չեն, այլ աշխարհիկ, եւ կը ներկայացնեն երկու Բագրատունի իշխաններ (նկարներուն վրայ ան այս ընտանիքին տոհմանշանները կը տեսնէ) եւ եկեղեցիին շինութեան օժանդակած ենթականեր (վասալներ): Մեր կարծիքով, հարցը կը մնայ բաց, քանի որ յստակ չէ ինչո՞ւ անհրաժեշտ էր տասնըմէկ առաքեալները եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչը նըկարել, եւ ընդհանրապէս ի՞նչ գործ ունի Լուսաւորիչը: Միւս կողմէ, ենթակայ իշխաններու հոն պատկերուած ըլլալը ամբողջովին թէական է, քանի որ անոնց ինքնութիւնը պատմական աղբիւրներէն բացայայտ չէ:

Ռոպըրթ Թոմսըն (Օքսֆորտ համալսարան, Անգլիա) անդրադարձաւ ԺԲ. դարուն Անիի մէջ գործած երեք պատմիչներու, Յովհաննէս Սարկաւագ, Սամուէլ Անեցի եւ Մխիթար Անեցի: Քիչ անգամ կը պատահի, որ հայ միջնադարեան պատմիչները տուեալ վայրի մը կամ վանքի մը հետ կապուած ըլլան: Այսպիսին եղած է այս երեք դէմքերուն պարագան, որոնք գիտութեան հանդէպ իրենց մօտեցումով շարունակականութիւն մը ցոյց կու տան:

Քրիստինա Մառանճի (Ուիսքոնսին – Մէտիսըն համալսարան) նիւթը Տրդատ ճարտարապետն էր՝ Անիի Մայր Տաճարի հռչակաւոր շինարարը, որ այնուհետեւ, Բիւզանդիոնի հրաւէրով, Պոլիս գացած ու Ս. Սոֆիա Մայր Տաճարի (այժմ՝ մզկիթ) մինչեւ այսօր կանգուն մնացած գմբէթը վերականգնած էր: Երիտասարդ արուեստաբանը դիտել տուաւ, որ Տրդատի գործը անհամաչափ կերպով ուսումնասիրուած է՝ Հայաստանի ու Պոլսոյ մէջ իր գործունէութեան տարանջատումով: Ան նշեց, որ Ժ. դարուն Պոլսոյ մէջ բիւզանդացի ճարտարապետներու թիւը նուազած էր եւ թէ հոն աշխատանքները նախագիծերով չէին տարուեր, ինչ որ կարեւոր էր Ս. Սոֆիայի վերականգնումին համար: Ահա թէ ինչո՞ւ հայ ճարտարապետ մը հրաւիրուած էր: Իր կարգին, Անիի Գագկաշէնի գմբէթը Ս. Սոֆիայի գմբէթին յուշը կը պահէ, ըստ իրեն: Այս բոլորը ուղեկցուած էր անհրաժեշտ սահիկներով:

Թէօ վան Լինթ (Լէյտըն համալսարան, Հոլանտա) նիւթ դարձուց ԺԱ. դարու քիչ ծանօթ մատենագիր Վարդան Անեցիի բանաստեղծութիւնը աստուածային կառքի: Հայրենի բանասէր Ասատուր Մնացականեանի հրատարակած քննական բնագրին հիմամբ, ան իր վերլուծումը ուղղեց թիւերու խորհրդանշական իմաստին վրայ, որ կու գայ Փիլոն Աղեքսանդրիացիի գործերէն, ինչ որ զինքը կը կապէ Գրիգոր Մագիստրոսի եւ Յովհաննէս Սարկաւագի իմաստասիրական երկերուն հետ: Ան անդրադարձաւ նոյնպէս Գրիգոր Նարեկացիի տաղերուն ու Սարկաւագի բանաստեղծական գործերուն հետ ունեցած առընչութիւններուն: Անցողակի նշենք, որ հոլանտացի հայագէտին անծանօթ մնացած էին «Հայք» տարեգիրքի Զուլալ Գազանճեանի ուսումնասիրութիւնը եւ վերջինիս ու Գլօտ Մութաֆեանի կատարած ֆրանսերէն թարգմանութիւնը:

Կէսօրուան դադարէն ետք, երկրորդ նիստը հիմնականին յատկացուած էր Անիի ու Կարսի ուշ միջնադարի եւ արդի պատմութեան հարցերուն:

Իւ. Սի. Էլ. Էյ.–ի «կարծական իրականութեան» (2) (réalité virtuelle) տարրալուծարանին մէջ կատարուած աշխատանքով, վերականգնուած է Անիի Ս. Ամենափրկիչ եկեղեցիին շէնքը: Այդ գործին մասին զեկուցում մը համահեղինակած էին Տայան Ֆաւրօ (համալսարանի ճարտարապետութեան ճիւղէն), Ֆիլիփ Սթինսըն (այդ ճիւղի տոքթորայի թեկնածու) եւ Ճասթինա Պանտոլ (սլաւ լեզուներու եւ գրականութեանց ճիւղի տոքթորայի թեկնածու): Վերջինս ներկայացուց զեկուցումը՝ սահիկներու ցուցադրութեամբ: Այդ վերականգնումին շնորհիւ, կարելի եղած է մօտէն ուսումնասիրել հայկական ճարտարապետական նախագծումի աւանդները, պատկերագրութեան, գիտութեան եւ կրօնական հաւատալիքներու տարբեր դրսեւորումներ:

Անիի պատմութիւնը՝ Բագրատունիներու անկումէն ետք, նիւթն էր Գլօտ Մութաֆեանի (Փարի – Նոռ համալսարան, Ֆրանսա) զեկուցումին: Ան խօսեցաւ սելճուքեան, Զաքարեաններու, մոնղոլներու շրջանի Անիի վիճակին մասին. ի մասնաւորի նշեց, որ հակառակ ընդունուած կարծիքին, 1319–ի երկրաշարժէն ետք նախկին մայրաքաղաքը չկործանեցաւ: Վճռական հարուածը անոր հասցուած էր Լենկթիմուրի արշաւանքներու օրերուն, ԺԴ. դարու վերջերը: Անին աւերակոյտի պիտի վերածուէր Թուրք – պարսկական գրեթէ հարիւրամեայ պատերազմներու շրջանին (ԺԶ. – ԺԷ. դարեր):

Թոմ Սինքլէրի (Կիպրոսի համալսարան) ակամայ բացակայութեան պատճառով, իր զեկուցումը կարդացուեցաւ անգլիացի պատմաբան Ռիչըրտ Ուիլքինսընի կողմէ: Աշխատութիւնը նուիրուած էր ԺԴ. – ԺԶ. դարու Կարսի ու Անիի դերին՝ մետաքսի միջազգային առեւտրական ուղիներու վրայ:

Քրիստոֆըր Ուոքըր (Լոնտոն) անգլիական աղբիւրներու մանրակրկիտ օգտագործումով ԺԹ. դարու ռուս – թրքական պատերազմներու պատմականին անդրադարձաւ, շեշտը դնելով այդ բախումներուն Անգլիոյ կատարած դերին վրայ: Հետաքրքրական է յիշել, որ 1855–ին, Անգլիացիներն էին որոնք կը պաշտպանէին Կարսը Ռուսերու յարձակումին դէմ:

«Կարսը հայ յեղափոխական շարժման մէջ» խորագրուած իր զեկուցումով, Ռուբինա Փիրումեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս – Անճըլըս) խօսեցաւ քաղաքի դերին մասին՝ 1890 – 1904 թուականներուն, որպէս Երկիր գացող ֆետայիներու մարզումի կէտ եւ զէնքերու առաքումի կեդրոն դէպի Արեւմտեան Հայաստանի տարբեր վայրեր: Ան նոյնպէս անդրադարձաւ տեղական գործիչներու ունեցած դերակատարութեան՝ ազատագրական շարժումին մէջ:

Ճոյս Ճէօսապալեան – Պիւրնի «Երուսաղէմ) զեկուցումը ինքնատիպ նիւթի մը կ'անդրադառնար. Կարսի շրջանի Քարաքալա – որուն տեղադրութիւնը դեռ ստոյգ չէ, քանի որ երեք համանուն գիւղեր կան – գիւղի Հայերու եւ մալականներու յարաբերութիւնը 1870 – 1920 թուականներուն: Անձնական նամակներու, ինքնակենսագրական պատումներու եւ բանաւոր վկայութիւններու հիմամբ, այս կապին պատմութիւնը ուրուագծուած է: Ինչպէս յայտնի է, մալականները ռուս կրօնական աղանդ մըն են, որ ցարին կողմէ աքսորուած են Կովկաս եւ որ մինչեւ այսօր կ'ապրին, ի միջի այլոց, Հայաստանի մէջ:

ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՕՐԸ

Կիրակի առաւօտեան նիստը, ինչպէս ըսինք, հայերէն լեզուով ընթացաւ: Ներկայացուեցան չորս զեկուցումներ, երկուքը՝ Հայաստանէն: Առաջին հերթին, Ռաֆայէլ Մաթեւոսեան (Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիա, Պատմութեան հիմնարկ) Կարսի թագաւորութեան պատմութիւնը ներկայացուց: Մինչ աւանդաբար Թ. – ԺԱ. դարերը ներկայացուած են որպէս հայկական միասնական թագաւորութեան անջատումի շրջան, զեկուցողը փաստարկեց աւատատիրական «ազգապետութեան» մը գոյութիւնը՝ Բագրատունիներու գլխաւորութեամբ: Ան նշեց նաեւ, թէ 961–ին, Հայաստանի մայրաքաղաքը Կարսէն Անի փոխադրուելէ ետք, Կարսի կառավարիչ Մուշեղը՝ Աշոտ Գ.ի եղբայրը, թագադրուած է Աշոտ Գ.ի նախաձեռնութեամբ եւ ո՛չ թէ անջատողական միտումի մը հետեւանքով: Պետական կարգի զանազան նկատողութիւններու կողքին, հայրենի պատմաբանը Կարսի Բագրատունիներու ժամանակագրութեան մէջ ճշգրտումներ կատարեց:

Ճարտարապետ Սարգիս Պալմանուկեանի (Լոս – Անճըլըս) նիւթը Անիի ճարտարապետութիւնն էր: Սահիկներու միջոցաւ, ան ներկայացուց հռչակաւոր մայրաքաղաքի ռազմական, պալատական ու եկեղեցական շինութիւններու մնացորդները:

Աշոտ Մելքոնեան (Հայաստանի Գիտ. Ակադեմիա, Պատմութեան հիմնարկի փոխ – տնօրէն) Կարսի մարզի մասին խօսեցաւ՝ 1878 – 1914 շրջանին: Ան ներկայացուց ռուսական նուաճումէն ետք տեղի ունեցած վարչա – քաղաքական փոփոխութիւնները եւ ընկերա – տնտեսական շարժումները: Անդրադարձաւ ժողովրդագրական տեղաշարժերուն, ինչպէս եւ յեղափոխական շարժումին ու Կարսի առընչութիւններուն:

Յարութիւն Գէորգեան (Փարիզի 3–րդ համալսարան) խօսեցաւ Անի կատարուած հնագիտական արշաւներուն մասին (1892 – 1893, 1904 – 1917 եւ 1989 – 2000): 1892–ին սկսաւ արեւմտեան աւանդութեամբ պեղումներու կատարումը կապուած էր Ռուսաստանի համար հպարտութեան պարագայի մը, շրջանին մէջ հնութեան դրսեւորումին եւ հայկական ներքին կեանքի մշակութային զարգացումին հետ, ուր Անիի պատմական նշանակութեան գիտակցութիւնը արթնցած էր: Ան բացատրեց առաջին երկու արշաւներուն մէջ ռուս գիտնական Նիկողայոս Մառի դերը, ինչպէս եւ իր հայ գործակիցներուն՝ Արամ Վրոյրի, Թորոս Թորամանեանի եւ Յովսէփ Օրբելիի կատարած աշխատանքը: Խօսեցաւ նաեւ 1989–էն ի վեր հոն գործող ֆրանսական հնագիտական արշաւախումբի մասին:

Յետմիջօրէին տեղի ունեցաւ չորրորդ ու վերջին նիստը՝ անգլերէնով: Տէյվիտ Գալըն (Ուէյն Նահանգային Համալսարան, Տիթրոյթ) անդրադարձաւ գաղտնագիտական (էզոթերիք) հաւատալիքներու համբաւաւոր դէմքերէն, հայազգի (մօր կողմէ) Ժորժ Կիւրճիէֆի եւ Անիի ու Կարսի ունեցած դերին՝ իր հայեացքներու ապագայ ձեւաւորման մէջ:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան 1914 – 1921 թուականներու Կարսի բարդ պատմութեան մշակուած ամփոփումը տուաւ, Ա. Աշխարհամարտէն սկսեալ մինչեւ 1918–ի յանձնումը Թուրքերուն՝ Անդրկովկասեան Սէյմի նախագահ Չխենկելիի հրամանով, վերագրաւումը՝ Հայաստանի Հանրապետութեան օրերուն, եւ վերջնական կորուստը՝ 1920–ի հայ – թրքական պատերազմի ժամանակ: Թրքական գրաւումը նուիրագործուած է 1921–ի Կարսի

դաշնագրով, որ 1878–ին Ռուսերու կողմէ նուաճուած հողամասերը Թուրքիոյ յանձնած է:

Ռոպըրթ Գրիգորեանի (Հարվըր համալսարան, Պոսթըն) զեկուցումին նիւթը Կարսի ու Արտահանի 1945 – 1946–ի խորհրդային պահանջատիրութիւնն էր: Գծելով շրջանի պատմա–քաղաքական պատկերը, ան վերլուծեց այս հարցին տուն տուող պատճառները, որոնց շարքին՝ Թուրքիան պատժել Բ. Աշխարհամարտի ընթացքին իր գերմանանպաստ դիրքորոշումին համար: Առաջին անգամ ըլլալով, երեք ազդակներ միաժամանակ կարճատեւ դեր մը խաղացին՝ ներգաղթը, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի հարցը (հմմտ. 1945–ի Գրիգոր Յարութիւնեանի նորայայտ նամակը, որ Ստալինէն կը պահանջէր Ղարաբաղի կցումը Հայաստանին) եւ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւնները: Յիշատակելի է, որ խորհրդային շահերէն անկախ, Հայաստանի ապահովութեան ի խնդիր բոլոր հայկական հատուածները միահամուռ կերպով զօրավիգ կանգնեցան այս պահանջատիրութեան:

Վարդան Մաթէոսեան (Տէյլ Սալվատոր համալսարան, Պուէնոս–Այրէս, այժմ՝ Նիւ–Ճըրզի) Եղիշէ Չարենցի «Երկիր Նայիրի» նշանաւոր վէպի մասին խօսեցաւ: Այս վէպը, որ ազգայնական (եւ ո՛չ թէ ազգային) դիրքորոշումներ ձաղկող ու երգիծող հատոր մըն է, իր առանձնայատուկ տեղը կը գրաւէ Ի. դարու հայ արձակի պատմութեան մէջ: Գիրքը, խորքին մէջ, ո՛չ այնքան դատապարտութիւն մըն է, որքան ողբասացութիւն մը՝ բանաստեղծի ծննդավայրի կորուստին եւ ազատագրութեան յոյսերու խորտակումին:

Անահիտ Արամունի – Քէշիշեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան, Լոս–Անճըլըս), նիւթ ընտրած էր Անիի ու Կարսի ներկայացումը յետստալինեան խորհրդահայ գրականութեան մէջ: Ան յիշատակեց շարք մը հեղինակներու գործեր (Վիգէն Խեչումեան, Վարդան Գրիգորեան, Արմէն Մարտիրոսեան, Յովհ. Շիրազ, Հրանտ Մաթեւոսեան եւ ուրիշներ) և մէջբերեց կամ վերապատմեց անոնց բովանդակութիւնը՝ ընդգծելով անոնց հայրենասիրական նկարագիրը:

Վերջապէս, Պերթ Վօքս (Հարվարտ համալսարան, Պոսթըն), անդրադարձաւ Կարսի բարբառին: Ան նշեց, թէ բարբառագիտական ուսումնասիրութիւնները այս բարբառը կը նոյնացնեն Կարինի բարբառին հետ (Աճառեան եւ ուրիշներ): Թէեւ աղբիւրները շատ չեն, սակայն ան վեր հանեց անոր յատուկ գիծերը, որոնք զայն կը տարբերեն դրացի շրջաններու խօսուածքներէն, պնդելով անոր ինքնուրոյնութեան վրայ որպէս արեւմտահայ և արեւելահայ խառն երեւոյթներ ունեցող բարբառ մը:

Անթերի կազմակերպութեամբ ու ժողովրդային լայն մասնակցութեամբ տեղի ունեցող գիտաժողովներու այս շարքը, որ ամերիկեան հայագիտութեան թերեւս ամէնէն մնայուն իրագործութիւնն է վերջին հնգամեակին, յառաջիկայ Մայիսին իր 10–րդ բաժինը պիտի ունենայ, նուիրուած՝ Սեւ ծովու շրջանին ու Իզմիրին:

Վ. Մ.

Նիւ–Ճըրզի

(1) Յարձակումները սկսած են Արմէն Այվազեանի *Հայաստանի պատմութեան լուսաբանումը ամերիկեան պատմագրութեան մէջ* (Երեւան, 1998) հատորով եւ շարունակուած են այս տարի «Վասն հայութեան», «Իրաւունք», «Գոլոս Արմենի» թերթերուն մէջ, ինչպէս եւ Լոս – Անճըլըսի հայկական հեռատեսիլի վրայ: Ի պաշտպանութիւն Ռ. Յովհաննէսեանի, չորս պատմաբաններէ ստորագրուած յօդուած մը լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն»ի Հոկտեմբեր 30–ի թիւին մէջ: Գիրքին մասին լիբանահայ պատմաբան Արա Սանճեանի քննադատական գրախօսականը եւ Լեւոն Աւտոյեանի վիճաբանական յօդուածը, լոյս տեսած՝ «Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս»ի Ի. հատորին մէջ (Պէյրութ, 2000), նոյնպէս յարձակումի ենթարկուած են յիշեալ թերթերուն, ինչպէս եւ «Երկիր»ի ու Պէյրութի «Զարթօնք»ի մէջ: Գիրքին մասին վերջերս լոյս տեսաւ Շաքէ Տէր Մելքոնեան – Մինասեանի դրուատալից գրախօսականը («Հորիզոն», 2001 Դեկտեմբեր 3, «Նոր Կեանք» 2001 Դեկտեմբեր 6): Կը յղենք նաեւ մեր գրախօսականին «Յառաջ» 2001, Մարտ 7, 8 եւ 9, որուն սպաներէն համառօտ տարբերակը լոյս տեսած է «Սարտարապատ»ի մէջ (2001, Ապրիլ 18 եւ 25), իսկ լման հայերէն բնագիրը (50 էջ)՝ «Բազմավէպ»ի 2000–ի թիւին մէջ: Տե՛ս նաեւ մեր հրապարակած նամականին հայրենի բանասէրի մը հետ («Հորիզոն – Գրական Յաւելուած», Հոկտեմբեր 2001):

(2) Նորագիտ «virtualité» յղացքին այս հայերէն ձեւը առաջարկած է Յակոբ Կիւլլիւճեանը. տե՛ս իր յօդուածը՝ «Ցանցակերպ հաղորդակցութիւն, Սփիւռք եւ մշակոյթ», *Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս*, հատոր ԺԹ., 1999, էջ 390:

Վ. Մ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼԵԶՈՒՆ ԵԹԵՐՈՒՄ

Կեանք մտած շուկայական յարաբերութիւնների ակնառու հետեւանքներից մէկն էլ հեռուստա–ընկերութիւնների աննախընթաց աճն էր, ինչը եւ օրախնդիր դարձրեց մշակուն, նպատակամէտ օրէնք սահմանելու եւ այն իրականացնելու պահանջը: Եւ 2000 թ. Հոկտեմբերի 9–ին «ուժի մէջ մտաւ» Ազգային Ժողովի հաստատած «Հեռուստատեսութեան եւ ռադիոյի մասին օրէնքը»:

Ուշադիր կարդալուց, ուսումնասիրելուց յետոյ պարզ դարձաւ, որ օրէնքը «հայրենական արտադրութեան չէ» (իրենց բառն է): Թարգմանուած է այլ լեզուից, հաւանական է՝ ռուսերէնից, եւ բացակայում է հայերէնի, ռուսերէնի, ինչպէս նաեւ թարգմանական արուեստի ամենատարրական սկզբունքների իմացութիւնը: Ասուածին մէկ օրինակ. հեռուստահաղորդաշարերին վերագրուող պահանջ է՝ «Նախատեսուած է հնարաւոր լըսարանի անմիջական ընկալման համար»: Փորձենք հասկանալ գրուածը եւ կը բախուենք լեզուի անորոշութեան անյաղթահարելի խոչընդոտին:

«Օրէնքի» 5–րդ գլխում գրուած է. «Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում հեռարձակուող հեռուստահաղորդումների լեզուն հայերէնն է»: Այո, պէտք է հայերէնը լինէր, եւ լաւ կը լինէր, որ այդպէս լինէր: Հայերէ՞նն է 24 ժամ անընդհատ հաղորդուող «Ա+1»ի լեզուն, հայերէ՞ն է պարբերաբար, օրական ցուցադրուող անմիտ, անիմաստ, ազգային բոլոր չափանիշերին խորթ, դրանք ոտնահարող սերիալների լեզուն: «Օտարներին դու մի՛ սիրիր, ոչ էլ ատիր կուրօրէն, բայց դու Հայի օգուտները միշտ վեր դասէ ամէնէն», – ասել է հայրապաճ Պատկանեանը: Չստացուի այն թիւր կարծիքը, թէ դէմ ենք առհասարակ օտարին, բայց, կարծում ենք, որ օտարն ընտրելիս առաջնութիւնը պէտք է տալ խելացուն, իմաստունին, մի քիչ էլ հաշուի առնել ազգի նախասիրութիւնները: Քրիստոնէութիւնը պետական կրօն հռչակելու 1700–ամեակն ենք նշում: «Ա+1» հեռուստաընկերութիւնն անհաւատալի երկար ժամանակ անգլերէնով եւ համաժամանակեայ ռուսերէն թարգմանութեամբ կրօնական բնոյթի հաղորդում էր եթեր արձակում: Երկու լեզուն այնպէս էին իրար խառնուել ու ստեղծել մի լեզուաշփոթ, որ ոչինչ չէր հասկացւում:

– Դրամ են տուել, հաղորդում ենք, – զայրագին զանգիս պատասխանեցին հեռուստաընկերութիւնից:

«Սինեմաքսի» միակ հայերէն նախադասութիւնն է՝ «Քսանչորս ժամ միայն ֆիլմեր»: Ոչինչ չասելով ֆիլմերի գերակշիռ մասի սահմռկեցուցիչ բարոյազրկութեան, դաժանութիւնների, հոսող արեան գետերի մասին, հարցնենք, հայերէ՞նն է դրանց լեզուն:

Հնարաւոր չէ գերագնահատել այն հսկայական դերը, որ կարող էին կատարել տասնեակների հասնող հեռուստաընկերութիւնները՝ առանձին–առանձին եւ բոլորը միասին՝ ազգի անփոխարինելի արժանիքը՝ լեզուն մշակելու, հարստացնելու, անբասիր ու անաղարտ պահպանելու գործում: «Հեռուստատեսութեան մասին» օրէնքը «ուժի մէջ մտնելուց»շատ առաջ եւ դրանից էլ յետոյ շարունակւում են «ուժի մէջ մնալ» լեզուակործան երեւոյթներ. 1. Հայերէնն աստիճանաբար դուրս է մղւում հեռուստաէկրաններից: 2. Անողոքաբար աղճատւում, աղաւաղւում, Գողգոթա է բարձրացւում: եւ այն տպաւորութիւնն է արմատանում, թէ օրէնքը գրւում, սահմանւում է չըկատարուելու համար:

Օրէնքում կարդում ենք. «Օտար լեզուներով հեռուստա – ռադիոհաղորդումները(՞), գեղարուեստական, վաւերագրական եւ մուլտիպլիկացիոն կինոնկարները, ինչպէս նաեւ հայերէն հաղորդումների դրուագները (հատուածները) հեռարձակւում են հայերէն համաժամանակեայ թարգմանութեամբ»:

Հայերէնը դուրս է մղուած անգամ հայրենական մուլտֆիլմերից. անցեալ Նոյեմբերին «Պրոմեթեւսը» «Շունն ու կատուն» ռուսերէն ցուցադրեց: Ապաշնորհ թարգմանութեան ճիրաններում անէացել էր ֆիլմի հմայքը: Էկրանը գրաւած բազմաթիւ «սերիալները» ռուսերէն են, ռուսերէն են գիտահանրամատչելի ֆիլմերը, իսկ եթէ «Պարադիզն» էլ «Հանրային հեռուստատեսութեան առաջարկով» կրկնօրինակում է որեւէ կինոնկար, ապա բացառիկ չեն «ձեզ պէտք է ուտել», «ձեզ պէտք է հանգստանալ», «նա իր մօտ չէ» եւ լեզուն խաթարող այլ արտայայտութիւնները:

«Օրէնքում» կարդում ենք նաեւ. «Արգելւում է արտօնագրատէրերի կողմից հեռուստաընկերութիւնների անուանումները, ազդականչերը եւ այլ ելքային տուեալները միայն օտար լեզուներով օգտագործելը»: Չգիտենք, թէ օրէնքը սահմանողները ինչ են հասկացել «ելքային տուեալներ» ասելով, բայց որ պահին էլ հեռուստացոյցը միացնէք, օտարատառ, երկարուբարակ «տուեալներ» գրութիւններ են:

Տարաբնոյթ լուրեր են հաղորդում, էկրանին շարունչարան ընթանում են ռուսերէն, իսկ վերջերս էլ՝ անգլերէն գրութիւններ: Անցեալ տարուայ կէսերին ճափոներէն, չինարէն մի քանի մուլտֆիլմ ցուցադրեցին, եւ էկրանին հիերոգլիֆներ, ծածկագրեր էին:

Լեզուաբանին հաւասարակշռութիւնից հանողը այն խոշտանգումներն են, այն խաթարումներն ու աւերուածութիւնները, որ հեռուստաընկերութիւնները կամ նրանցից ոմանք ենթարկում են մեր ոսկեղենիկ հայերէնին:

Լեզուակործան այդ երեւոյթը սկիզբ է առել դեռեւս «Դէսից–դէնից», «Համով զրոյց», «Զրախի զրոյց» եւ այլ հաղորդաշարերից եւ, խոչընդոտի, արգելքի չհանդիպելով, շարունակւում է առ այսօր:

«Արմենիա» ամէն Հայի համար նուիրական անունը կրող հեռուստաընկերութեանն է պատկանում «առաջնութիւնը»: Չբաւարարուելով «Շօու Ռուբինեանի հետ» հաղորդաշարում հայերէնը խեղաթիւրող, փողոցի լեզուն հեռուստադիտողին հրամցնելով, բաւական ժամանակ է՝ հրապարակ է հանել «Բեռնարդ Շօու» հաղորդաշարը: Ի՞նչ կապ ունի համաշխարհային ճանաչում ունեցող գրողն ու փիլիսոփան այս հաղորդման հետ, ինչո՞ւ են արատաւորում մեծագոյն գործչի անունը, իրենց հաղորդումների վերջում գոչելով «Բեռնարդ Շօուն ասել է, "մարդու կեանքը պէտք է փրկել, ինչպիսին ուզում է լինի"» (Մարտի 10): Հաղորդման հէնքն ու առանցքը փողոցից հոսող անեկդոտներն են, փողոցի արգահատելի լեզուն, որի դէմ իր ողջ կեանքում պայքարել է Բեռնարդ Շօուն («Պիգմալիոնը»):

Լեզուն միայն բառերի, քերականական օրէնքների, շարադասական – շարահիւսական, բառակազմական, բառաստեղծական օրէնքների հաւաքածու չէ, լեզուն առաջին հերթին գաղափարախօսութիւն, տրամաբանութիւն, մտածողութիւն է: Գրասեղանս կքում է այս ամէնը ոտի կոխան անող երկու երիտասարդների «լեզուի» «սաոյթների» ծանրութեան տակ: «Ամենալաւ սիրեկանը էլեկտրիկն է, նա սովոր է լեւի գծեր անցկացնել», «եթէ պատգամաւոր ես ու կախւում ես փրփուրներից, կախուիր շամպունի փրփուրներից»:

«Առաջնորդը ես եմ, բակլան խաշած եմ ցանում», – ասում է ժողովրդական ասացուածքը: Իրենց դրօշներին նոյնն են գրել նաեւ հեռուստաընկերութիւնների տէրերը, որոնք ինչ ցանկանում՝ հաղորդում են, անարգանքի սիւնին գամելով լեզուն եւ լեզուամտածողութիւնը, հակառակ դէպքում «Բեռնարդ Շօու» հաղորդաշարը չէր հեղինակի հետեւեալ երկխօսութիւնը. «Շուտով Նոր տարի է սեր (սըր)» – Միւսն էլ կրկնում է. – «Նոր տարին լաւ է, սեր, բայց սեռական ակտը աւելի լաւ է, սեր» (Ապրիլի 10): Դիմայարդարութեան վերջին նուաճումները չարաշահած, հարեմային մերկութեամբ սեղանի ծայրերին թռչկոտող վարսասփիւռ Հայուհիներին ծամածռութիւններով, անվայել դիմախաղերով ու անյօդաբաշխ հնչիւններով այս կամ այն նիւթը զովաղող, տակնուվրայ արուած «հայերէնի» յորձանուտում ի՛նչ ասես՝ չես լսում...

Հայերէնը հոգեհան է անում Կաշպիրովսկու հայկական տարբերակի՝ «Հանդիպում հոգեթերապեւտի հետ» հաղորդաշարի հեղինակը՝ Ցոլակ Յակոբեանը: Հիւանդին վախի զգացումից ազատելու մասին է խօսքը, բայց թերապեւտի անկանոն հայերէնը վախեցնում է մարդու: «Վախերը լինում են տարբեր չափերի, տարբեր որակի: Պէտք է կարողանալ որոշել վախի որակը, ճիշդ որոշել հիւանդութեան որակը, թէ չէ խուճապի մէջ էք մտնում», – ասում է հոգեթերապեւտը: Բոլոր հաղորդումների ժամանակ մէկից տասը հաշուելիս, ութին հասնելով՝ հաւաստիացնում է. «Ձեր ուղեղում քայքայւում են վախի օճախները: Կը քայքայուեն այն նիւթերը, որոնք վախ են առաջացնում»:

Տարօրինակն այն է, որ հոգեթերապեւտը հաւաստացնում է, որ «դուք կարող էք ձեզ համար ճակատագիր գրել», – անտեսելով նոյնիսկ այն հանգամանքը, որ ճակատագիր բառը հայերէնում նշանակում է գերագոյն նախասահմանութիւն:

Հայերէնը խաթարող միւս ցաւալի երեւոյթներից մէկն էլ այլ լեզուներին, յատկապէս անգլերէնին յատուկ երաժշտական, ծորուն հնչեանգն է, որ սեփականում են շատ հաղորդավարներ: Բացասական այդ յատկանիշով են բնութագրւում «Բլից» եւ, յատկապէս, «Բումերանգ» հաղորդաշարերը: «Բարի ախորժակ» հաղորդաշարի մշտական վարողի՝ «Դի–Ջէյ» Սեդրակի հայերէնի հետ բացարձակապէս կապ չունեցող առոգանութիւնը պարզապէս փակում է մարդու ախորժակը:

Ծայրից–ծայր դիտեցինք Նոյեմբերի 25–ի «Բումերանգը»: Դիանան ինչո՞ւ է այդքան աղճատում մեր առնական լեզուի առոգանութիւնը, ինչո՞ւ է այդքան սեթեւեթում: Ինչո՞ւ դժուարութիւն չի կըրում եւ բառարանով ստուգում փորձութիւն, հաղորդագրութիւն, ինչեւէ բառերի իմաստները ու վաղուց ի վեր, նաեւ այդ օրը, սխալ է գործածում, ասելով «ո՞ւր է փորձութիւնը, ի՞նչ եղաւ փորձութիւնը, դուք պէտք է պատասխանէք այս չարաճճի(՞) գործիքի փորձութեանը, փորձութիւնը պէտք է գուշակէք նոտաներով» եւ այլն, եւ այլն: Փորձութիւն նշանակում է գայթակղութիւն, աղէտ, դժբախտութիւն: Յաճախակի դըժուարանալով «հաղորդագրութիւնները» կարդալ, Դիանան օգնութեան է կանչում «ինչեւէ» բառը: Ինչեւէ նշանակում է ինչ եղել է, եղել է, չանդրադառնանք դրան, թողնենք այդ:

Ժողովրդական լեզուները՝ բարբառները, միշտ էլ եղել ու մնում են որպէս մեր ազգային լեզուի հարստացման անսպառ աղբիւր: Յարահոս այդ աղբիւրի նկատմամբ հոգացողութիւնն ամէն մի Հայի պարտքը պէտք է լինի: Հայերէնի հարըստագոյն բարբառներից մէկն էլ Կարնոյ բարբառն է, չի կարելի բարբառը անճանաչելիութեան աստիճան աղաւաղելու, աղճատելու գնով հեռուստադիտողից զաւեշտի պատրանք կորզել, ինչպէս այդ անում են «Նաստալժի», «Օլեայի Օրագիրը», «Մօ–ից ծօ», «Զիլ ուժը», «Մեխը» հաղորդումներում:

Դամոկլեան թրի պէս գլխավերեւում կախուած՝ լրագրային յօդուածի սահմանափակ ծաւալը հնարաւորութիւն չի տալիս վերջին տարիներին կուտակած ահռելի քանակութեամբ նիւթի մի չնչին մասն անգամ ընթերցողին ներկայացնել, բայց հնարաւոր չէ համառօտակի խօսք չասել «Բլիմ–բլիմ», «Հրապարակ», «Չորրորդ միկրոֆոն», «Հմայիլ», «Պահմըտոցի», «Թաքնուած տեսախցիկ», «Դիւաղադար» հաղորդաշարերի մասին, որոնց անպատասխանատուութիւնը լեզուի նկատմամբ հասնում է մարդկային արժանապատուութիւնը ոտնահարելուն, մարդկանց դիւաղադար անելուն:

Երկու երիտասարդ, դագաղի կափարիչի ծայրերից բռնած, կանգնեցնում են անցորդներին, ուզում են իմանալ ո՞ր ուղղութեամբ, որտեղո՞վ տարան իրենց տատիկի դագաղը, որ կափարիչը վրան գնեն ,որովհետեւ «Եթէ անձրեւ գայ, մեռած տատիկը կը թրջուի, կմպոտ կը դառնայ»:

Սրա նման, սրանից վատթար շատ «լեզուական գոհարներից» յետոյ, ի՞նչ անուն տանք «Օրէնքի»՝ «Հեռուստաընկերութիւնները պարտաւոր են ապահովել իրենց հաղորդումների լեզուի անաղարտութիւնը» եւ՝ «Օրէնքը խախտելու համար կիրառել վարչական տուգանք(՞), աշխատավարձի հարիւրապատիկից մինչեւ հինգհարիւրապատիկի չափով» պահանջ–հաւաստիացումին...

ՍԻՐՈՒՇ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

«Գրական Թերթ», Դեկտեմբեր 7

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Խոր ցաւով իմացանք մահը, Համազգայինի Նշան Փալանճեան Ճեմարանի ընտանիքէն Ֆրանսական գրականութեան վաստակաւոր ուսուցչուհի՝

ԵՈԼԱՆՏ ԱՃԷՄԵԱՆԻ

Սերունդներ, որոնք աշակերտեցին Մադամին, երախտագիտութեամբ պիտի յիշենք զինք:

Փարիզի Համազգայինի Վարչութիւնը եւ անդամները, իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Սիլվիա Աճէմեանին, Մադամի պարագաներուն, Համազգայինի ընտանիքին եւ Ճեմարանին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերուհի Ժանին Քաուլեանին, զաւակներուն նաեւ ազգականներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր՝ Ժորժ Քաուլեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Տէր եւ Տիկին Քաուլեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարժապետեանէ 100 ֆրանք, Գասապալեանէ եւ Կիւլեան ընտանիքներէ 750 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ճգնաւորեանէ 500 Ֆր., Տիկին Լիւսի Գուլումեանէ, Պր. Ալպէր Պօղոսեանէ 300-ական Ֆր., Տիկին Պետիքեանէ, Տիկին Սարաճեանէ, Տիկին Թէրզիպաշեանէ 50-ական Ֆր., Տիկին Մարի Զաքարեանէ, ընտանիքէ մը 100-ական Ֆր.:

Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Ողբացեալ Մասիս Գուլումեանի մահուան քառասունքի առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեանէ 200 ֆրանք: Իրենց ննջեցեալներուն յիշատակին Գիրտօղլուեան, Մալխասեան ընտանիքներէ 500 ֆրանք, Տիկին Ժիւլիէթ Քէշիշեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Սանտալեանէ 200 Ֆր., Սեդա Թորոսեանի յուղարկաւորութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Շալճեանէ 100 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

նամեակին առթիւ, Պի – Պի – Սի-ին հարցազրոյց մը տուած է, ուր կ'անդրադառնայ Ռուսաստանի ներկայ կացութեան եւ իր յաջորդին Բ. Ելցինի զոր «տարօրինակ մարդ, խորամանկ եւ իշխանութեան ծարաւի» կ'որակէ: Դեռ կ'ըսէ.– «Ցայտարարած էր որ դէմ է առանձնաշնորհումներու, բայց, ցարերը չեն վայելած այն առանձնաշնորհումները զորս ինք ունեցած է: Ստախօս մըն է»:

ԱՄԵՐԻՔԸՆ ԷՌԼԱՅՆԶԸ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Ֆրանսան Փարիզ – Մայամի օդանաւին ձախողած ոճրափորձին առթիւ: Ենթադրեալ ահաբեկիչը տէր էր բրիտանական անցագրի մը Ռիչըրտ Ռէյտ անունով, ծնած Անգլիա 1973-ին: Ամերիկացիներուն համար Ֆրանսա հարկ եղած ստուգումները չեն ըրած: Փարիզ որոշած է խստացնել ստուգումները այն ճամբորդներուն, որոնք Միացեալ – Նահանգներ կ'երթան:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 27

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի

Այսօր «Ուխտի Օր»ն է Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյն:

Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30

Տարեվերջի Պատարագ

Ժամը 10-ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժերոմի «Ջաւօ Շանթ» մասնաճիւղի Հայկական Ծնունդը Շաբաթ, Յունուար 5-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ձեռնարկը օգտախնդրութեան կայանի ի նպաստ Փարիզի մէջ, Մարտ 9-ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Արարատ Մելտոնեանի մահուան առթիւ, Տիկին Կիւմիւշկերտան 250 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (տանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 250 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement. Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur Maison de retraite de l'Eglantier 7, rue de l'Eglantier 95500 GONESSE Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2002 et souhaite une bonne Fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme
- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

UGAB-JEUNES - MARSEILLE

Réveillon de la Saint-Sylvestre

LE LUNDI 31 DECEMBRE
à partir de 20 heures 30

au Siège de l'UGAB : 327, Boulevard Michelet, 13009 MARSEILLE

Réservations :
☏ 06 64 03 10 58 / 06 20 85 12 77

Une partie des bénéfices sera versée à la construction de l'école maternelle NORACHENE au Karabagh.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — Commission paritaire : No 55935

ՈՒՐԲԱԹ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
VENDREDI 28 DECEMBRE 2001
LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tél. : 01 47 70 86 60 — Fax : 01 48 00 06 70
E-Mail : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամերիկայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. Paris 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.328 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.328

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ «ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂՆ ԵՐԲԵՔ ՉԻ ԵՂԵԼ ԱՆԿԱԽ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԿԱԶՄՈՒՄ ԵՒ ՉԻ՛ ԼԻՆԵԼՈՒ»

Իրան այցին Բ. օրը Նախագահ Ռ. Քոչարեան յատկացուցած է ճարտարարուեստական ձեռնարկութիւններու այցելութեան, կրօնապետ այաթոլլա Ալի Խամէնէյին, ապա հայ համայնքին հետ հանդիպումներու: Կրօնապետին տուած այցին իրեն ընկերացած է Նախագահ Խաթամի: Նախարար Վ. Օսկանեանի արժեւորումով՝ հազուագիւտ պարագայ մըն է որ կրօնապետը հանդիպում ունենայ քրիստոնեայ պետութեան մը նախագահին հետ ու Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումը Հայաստանի նկատմամբ յարգանքի նշան է. նաեւ կը վկայէ երկու երկիրներու բարձր մակարդակի յարաբերութիւններուն որոնք լայն հեռանկարներ ունին:

Նոյն երեկոյեան Թեհրանի «Արարատ» մարզաւանին մէջ տեղւոյն հայ համայնքին հետ հանդիպումին Ռ. Քոչարեան երկու յայտարարութիւն ըրած է, աննախընթաց վճռակամութեամբ. անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումին, ան ըսած է. «Հաւատարիմ ենք մընում հարցի խաղաղ կարգաւորմանը: Ցաւօք, այսօր քաղաքական լուծումը չունենք: Մէկ բան միանշանակ է. Լեռնային Ղարաբաղն երբեք չի եղել անկախ Ադրբեջանի կազմում եւ երբեք չի՛ լինելու»: Երկրորդ յայտարարութիւնը անուղղակի կերպով առընչուած է Մեղրիի խնդրին. Ռ. Քոչարեան ըսած է. «Հայաստանն ու Իրանն ունեն ընդհանուր սահման, որն անձեռնմխելի է»:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԸՆԴՈՒՆԱԾ Ն. ՄԵԼՔՈՒՄԵԱՆԸ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Խաչատրեան Դեկտեմբեր 26-ին ընդունած է ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարուհի Նայիրա Մելքումեանը: Հանդիպումին ընթացքին քննարկուած են Ղարաբաղի հարցին առնչուած խնդիրներ: Նշուած է նաեւ միջխորհրդարանային կապերը ամրացնելու եւ ձեռնարկուելիք քայլերը համապատասխանօրէն առնելու կարեւորութիւնը: Կրկնուած է որ հարցին լուծումը կարելի է միայն խաղաղ բանակցութիւններու ճամբով եւ ադրբեջանական կողմի մարտահրաւէրները արժանի պատասխանը կը ստանան եթէ իրական ըսպառնալիքի վերածուին:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ ՆՈՐ ՄՈՏԵՑՈՒՄԸ

Ադրբեջանի «Նոր ընդդիմութիւն» շարժումը հրապարակած է ղարաբաղեան հակամարտութեան լուծումի իր ծրագիրը ուր կ'ըսուի թէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջանակին մէջ անկարելի է լուծումի հասնիլ: Առաջարկուածը աշխարհաքաղաքական նոր ձեւաւորում է, Թուրքիոյ, Իրանի, Ադրբեջանի դաշինքի մը ձեւով որուն կրնայ նաեւ միանալ Վրաստանը: Ատով Հայաստանի վրայ ճնշումի կարելիութիւն կը ստեղծուի: Շարժումը անհրաժեշտ կը նկատէ տնտեսական խիստ շրջափակում կիրարկել Հայաստանի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԿԱԶՄԵԼ ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԲԱՆԱԿԸ

ՊԷՆ ԼԱՏԷՆԻ ՆՈՐ ՏԵՍԵՐԻԶԸ

Աֆղանիստանի փոխանցման շրջանի վարչապետը՝ Համիտ Քարզայի ամէն բանէ առաջ կ'ուզէ ազգային բանակ մը ոտքի հանել, փոխարինելու համար բազմաթիւ եւ բազմազան քաղաքապօրքերը, որոնք երկրին տէրն ու տիրականն են տարիներէ ի վեր: Հազիւ Քարզայի այս յայտարարութիւնը ըրած էր, որ Անգարա պատրաստակամութիւն յայտնեց իր օժանդակութիւնը բերելու: Դեկտ. 25-ին, Պաշտպանութեան Նախարարութեան պատասխանատուները յայտարարած էին Քապուլի մէջ, ազգային բանակի մը մօտալուտ կազմութիւնը, որ ներառնէ տասնեակ հազարաւոր մարտիկները, որոնք կը կռուին աֆղան զանազան պատերազմիկներու հրամաններուն տակ: Նոյն ատեն, Պ. Էճէվիթ նամակ մը ղրկած է իր պաշտօնակիցին, առաջարկելով կազմել այդ բանակը, նաեւ ոստիկանական ուժերը: Աֆղան 13 ոստիկաններ արդէն իսկ Պոլիս պատրաստուած են, Նոյեմբերին: Էճէվիթ իր նամակին մէջ, կը հրաւիրէր նաեւ իր պաշտօնակիցը եւ Պաշտպանութեան Նախարարը: Ամերիկեան արշաւանքէն ի վեր, Անգարա, ամէն ձեւով, կ'ուզէ մեծցնել իր ազդեցութիւնը շրջանին մէջ եւ այդ ուղղութեամբ զանազան առաջարկներ ըրած է: Նախ ուզած էր Թալիպաններու դէմ կռիւներուն մասնակցիլ, Հիւսիսի Զինակցութեան մարտիկները մարզել եւ նոյնիսկ կամ մասնակցիլ խաղաղութեան պահպանման ապագայ ուժին կամ նոյնիսկ զայն ղեկավարել: Անգարա կ'առաջարկէ նաեւ քեմալական իր գաղափարաբանութիւնը (ուր կրօնքը Պետութեան հակակշռին տակ է) որպէս այլընտրանք աֆղան իսլամապաշտութեան: «Ֆիկարօ»յի աշխատակիցը՝ Էրիք Պիէկալ դիտել կու տայ (Դեկտեմբեր 27) որ 1990-ական թուականներու սկիզբէն, Թուրքիա կ'ուզէ կապեր հաստատել Կովկասի եւ Թրքախօս կեդրոնական Ասիոյ հետ (Ազրբէջան, Ուզբեկիստան, Կիրգիզիստան, Ղազախիստան եւ Թիւրքմէնիստան), վերապրեցնելով, աւելի փոքր չափերով, փանթուրանականութեան իր հին երազը:

Քաթարի հեռատեսիլի Ալ-Ճեզիրա կայանը նոր տեսերիզ մը սփռած է Պէն-Լատէնէն, ուր ան կը յայտարարէ. – «Ամերիկայի դէմ ահաբեկչութիւնը գովելի է, որովհետեւ սահմանուած է պատասխանելու անարդարութեան եւ ստիպելու Ամերիկան որ վերջ տայ Իսրայէլի նեցուկ ըլլալէ»: Այս տարբերակը Ա. Ֆ. Փ.-ին կը պատկանի, մինչ բրիտանական Ռօյթըրս գործակալութիւնը սապէս կը ներկայացնէ նախադասութեան սկիզբը. – «ՄԵՐ ահաբեկչութիւնը գովելի է եւ այլն եւ այլն»: Պէն Լատէն կ'ըսէ նաեւ (կամ ըսած կ'ըլլայ). – «Արեւմուտքը ընդհանրապէս եւ Ամերիկան մասնաւորաբար աննկարագրելի ատելութիւն մը ունին իսլամի դէմ»: Ուաշինկթըն վերապահ է այս տեսերիզին նկատմամբ, բանբերը կ'ըսէ. – «Չենք գիտեր թէ վաւերակա՞ն է, նո՞ր է, հի՞ն է», ամէն պարագայի մէջ, ահաբեկչութեան քարոզչութիւն է ԱՄՆ-ու համար, որոնք միշտ կը փնտռեն Պէն Լատէնը: Այս տեսերիզը երկու շաբթուան հընութիւն ունի եղեր:

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՍԻ

ԱՐԴԷՆ ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ Է...

որ Խորհրդային Միութիւնը դադրած է գոյութիւն ունենալէ:

Վերջերս իտալական շաբաթաթերթի մը մէջ լոյս տեսաւ Գորպաչովի աղջկան տեսակցութիւնը թղթակիցին հետ, ուր առաջին անգամ ըլլալով կը պատմէր թէ ինչե՛ր պատահած էր իրենց եռօրեայ բանտարկութեան ընթացքին, Ֆորոսի տաչային մէջ, Օգոստոս ամսու պետական հարուածի օրերուն:

Ֆորոս, հոգեվարքի ահազանգը եղաւ Գորպաչովին եւ «Չարի կայսրութեան» համար, ինչպէս կը սիրէր կոչել, Միացեալ-Նահանգներու օրուան նախագահը: Ոչ ոք կրնար երեւակայել որ այդքան արագընթաց մահ մը կրնար ունենալ Սովետական Միութիւնը: Արդէն Դեկտեմբերի սկիզբները, յայտնի եղաւ որ, Միութիւնը կազմող հանրապետութիւնները, շուտով պիտի դառնային մէկական անկախ պետութիւն: Մինչ Ելցին, Ուկրանիոյ եւ Բելոռուսիոյ նախագահները, ժողովի նստած էին, Մինսկի մօտակայքը, իրարու մէջ բաժնելու համար Լենինի եւ Ստալինի թողած ժառանգութիւնը ,անդին Մաստրիխթի մէջ, գրեթէ նոյն ժամերուն կը ստորագրուէր, նոյն անունը կրող դաշնագիրը, Եւրոպական Միութեան պետութիւններու կողմէ:

Տասը տարի առաջ, 1991 Դեկտեմբեր 25-ին, երբ վար կ'առնուէր կարմիր դրօշը Կրեմլինի վրայէն, անբացատրելի յուզումի ցնցում մը ապրեցանք ամէնքս, համակիր կամ ոչ, քանի այդ դրօշը կարմիր եւ մուրճ-մանգաղով զարդարուած, ոչ միայն հզօր պետութեան մը խորհրդանիշն էր, այլեւ գաղափարախօսութիւն մը մարմնաւորած էր, որ երկրագունդը երկուքի բաժնած էր 74 տարիներ շարունակ: Միջազգային համայնավարութեան սրբապատկերն էր, որ միշտ կը ծածանէր, նոյնիսկ երբ հովի հետք գոյութիւն չունենար, այնքան որ, Մոսկուայի մէջ լուր կը շրջէր թէ հզօր հովահար մը, օրն ի բուն կը գործէր, մշտածածան պահելու համար այդ Դրօշը:

Սովետական Միութեան նման, խորհուրդ մըն էր այդ դրօշն ալ, միշտ ձիգ, մշտածածան... եւ առանց դոյզն հովի՞:

Այս օրերուս, շարունակ կը կրկնուի մեզի, թէ Սեպտեմբեր 11-ի ոճիրէն վերջ, աշխարհս նոյնը չէ եւ չի կրնար մնալ: Իրականին մէջ, աշխարհս դադրած է նոյնը ըլլալէ, ուղիղ տասը տարի առաջ, այն օրէն, երբ Կրեմլինի աշտարակին վրայէն, վար առնուեցաւ կարմիր դրօշը, եւ դամբանաքարը դրուեցաւ Սովետական Միութեան:

Խիստ հաւասարակշռուած կառոյցէ մը, զոյգ բեւեռներէ կազմուած (դրամատիրութիւն ընդդէմ համայնավարութեան) անցանք անկազմակերպ աշխարհ մը, պալքանեան մանր ընդհարումներէն, աֆղանական ընդարձակազոյն պատերազմի դաշտին:

Իրարու հակամէտ երկու հզօր ուժերու ներկայութեամբ, երկրագունդը հսկողութեան տակ կը պահուէր, բայց երբ այդ գերուժը կը մնայ առանձին, այդ պարագային ոչ միայն գաղափարական ատելութիւնները մէկ ուղղութիւն կը ստանան, այլեւ նոյնիսկ այդ հզօր ուժը հսկելը կը դառնայ անկարելի:

Գորպաչով կազմալուծելով Սովետական Միութիւնը, տակնուվրայ ըրաւ աշխարհի համակարգը: Անցնող տասը տարիները անբաւարար են խոր հանդարտ դատաստան մը կազմելու իր մասին: Գալիք տարիները պիտի դատեն իր գործը:

ՀՑԳ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ հիւսիսը, Ազունի գիւղին մէջ, իսրայէլեան բանակը 17 Պաղեստինցիներ ձերբակալած է: Ասոնցմէ հինգը անդամներ են Պաղեստինեան Իշխանութեան ապահովութեան մէկ սպասարկութեան: Ամբաստանուած են որ հակիսրայէլեան յարձակումներու մասնակցած են: Շարոն միշտ կը մերժէ մեղմացնել Արաֆաթի կացութիւնը եւ իր բանբերը շեշտած է կրկին. – «Եասէր Արաֆաթ Ռամալլայէն կրնայ հեռանալ միայն այն ատեն, երբ ձերբակալել տայ նախարար Զէէվիի մարդասպանները եւ այդ սպանութիւնը հրահանգողները»:

ԼԻԲԱՆԱՆ յանձն առած է գործակցիլ Միացեալ Ազգերու հետ պայքարելու համար ահաբեկչութեան դէմ, բայց, կը մերժէ արգելքի տակ առնել Հեզպոլլայի դրամները, ինչպէս կը պահանջեն Միացեալ-Նահանգները, որոնք լիբանանեան այդ շիի կազմակերպութիւնը ահաբեկչական կազմակերպութիւններու իրենց ցանկին վրայ դրած են: Նախագահ Լահուտ կը ճշդէ որ «Աստուծոյ կուսակցութիւնը» իր գործողութիւնները կը սահմանափակէ Իսրայէլի կողմէ լիբանանեան գրաւեալ հողամասերուն:

ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ, մասնաւորաբար Ռիօյի նահանգը, տեղատարափ անձրեւները աւեր գործած են, հակառակ ձեռք առնուած նախզգուշութիւններուն: 48 ժամուան մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին եւ 24-ին, մեռեալներու թիւը հասած էր 49-ի, 48 հոգի ալ անհետացած էր եւ 2000 անօթեւան կար: «Օ Կլոպօ» թերթին խմբագիրը կը գտնէ որ այս ողբերգական հաշուեկշիռը կարելի է միայն հանրային իշխանութեանց ապիկարութեան վերագրել:

ԳՐԻԳՈՐԻ ՊԱՍԿՕ, ռուս լրագրողը, որ չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր «լրտեսութեան» ամբաստանութեամբ, բեկանիչ ատեանին դիմած է: Ամբաստանագրին տասը կէտերէն միայն մէկը կարելի եղած է փաստել: Այդ մէկը ենթակային ներկայութիւնն է ռուսական Ծովային ուժի [illegible] մէկ ժողովին, ուրկէ քաղած է գաղտնի տեղեկութիւններ և փոխանցած ճափոնական մետիաներու: Նպաստաւոր կը գտնուի Ծերակոյտի Նախագահ Ս. Միրոնովի յայտարարութիւնը այս առընչութեամբ, ան ըսած է. – «Կը հասկնամ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ է դատապարտուած անձ մը, որ յանցաւոր չէ»: Աւելցուցած է թէ նամակ մը ստացած է Պասկոյէն եւ միջոցներ կը փնտռէ օգնելու համար:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ աշխատանքի նոր օրինագիրք մը հրապարակած է, որ առաջինն է յետ խորհրդային շրջանի: Ան երկու նոր միջոցներ կը նախատեսէ, որոնք յառաջդիմութեան նշաններ են: Առաջինը կը մատնանշէ, որ աշխատավարձքը չի կրնար կենսական նուազագոյնէն վար ըլլալ, երկրորդն ալ պատիժներ կը նախատեսէ այն գործատէրերուն որոնք աշխատավարձքի յետնեալ պարտքեր ունին: Հակառակ փոքր բարելաւման մը, աղքատութիւնը լուրջ համեմատութիւններու հասած է Ռուսաստանի մէջ: 39,4 միլիոն Ռուսեր, այսինքն բնակչութեան 27,2%-ը աղքատութեան մէջ են: Կացութիւնը ծանր է մանաւանդ թոշակառուներու համար, որոնք միջին հաշուով 1094 ռուբլի կը ստանան ամսական, այսինքն 37 տոլար:

ԹՈԼՈՄՈՒՇ ՕՔԷԵՒ, որ կիրգիզ շարժանկարի հայրը կը նկատուի, մեռած է 66 տարեկանին Անգարա, ուր իր երկրին դեսպանն էր: Իր ամէնէն ծանօթ ֆիլմերն են՝ Ուլան (1977) եւ Սիրոյ Խարկանքներ (1987):

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Իրարու հաւատակից, բարեկամական փոխ–յարաբերութիւններու տէր երեւալու ջանքով երկու երկրի՝ Հայաստանի ու Վրաստանի միջեւ սեղմուած շրջան է Ջաւախքը: Վրաստանի Հայաստանի սահմանակից գօտին հայաբնակ մարզն է ան որուն բնակչութեան դժուարութիւններուն, վախերուն, տրտունջներուն մասին լուրեր վերջին ժամանակներուն սկսան տեղ գրաւել Սփիւռքի լրատուներուն մէջ:

Այդ դժուարութիւնները, վախերը, տրտունջներուն պատճառները մէկ մասով կը պատկանին ընդհանուրին. Վրացիին ալ, Հայուն ալ, Ադրբէջանցիին ալ: Կեդրոնական իշխանութիւններու անտարբերութիւն, անգործութիւն, հաւասարութեան պակաս, գլխաւորներն են այդ ընդհանրականին: Ասոր քով Ջաւախքի Հայուն համար յաւելեալ ժխտականներու պատճառ է ռազմավարական գօտի մը բնակիչ ըլլալու պարագան, երբ այդ գօտին կը գտնուի Հայաստանի ու Վրաստանի մնացեալ մասին միջեւ. եւ ամէնուն ծանօթ իրողութիւն է թէ երկու երկիրները հակառակ՝ հաւատքի, յաճախ ճակատագրի նմանութեան, առանց այլեւայլի բարեկամական որակելի յարաբերութիւններ չունին: Զէն ալ ունեցած անցեալին: Թէեւ միշտ կապերը այդ շրջանակին մէջ ներկայացնելու ջանքը ցոյց տուած են երկու երկիրներն ալ, ամէն առիթով:

Նման առիթ մը տուաւ վերջերս Վրաստանի Խորհրդարանին նորընտիր նախագահուհիին այցը Երեւան: Պաշտօնական լրատուութիւնը հաղորդեց սիրալիր ընդունելութիւններու, եղբայրական հանդիպումներու լուրեր: Կողմերը ամէն բան ըրին, տալու համար աւելի ջերմութեան, մտերմութեան պատկերներ: Մինչդեռ, ոչինչ փոխուած է Ջաւախեցի Հայուն դժգոհութեան պատճառներէն: Անոր կացութիւնը քիչ մը – գոնէ հեռուէն – կը նմանի Պոլիսի հայութեան: Թուրք պաշտօնական դէմքեր ամէն առիթի կը կրկնեն ցեղասպանութիւնը ուրանալու համար թէ ատանկ քանի պատճառ չկար, քանի որ Օսմանեան կայսրութեան հայ քաղաքացիները համահաւասար իրաւունք, վերաբերում կը տեսնէին, եւ այլն: Մինչ նոյն օրերու թերթերը (ոչ միայն հայկականները) ամէն թիւի կը խօսին, կ'աղաղակեն Հայերէ գրաւուած համայնքապատկան կալուածներու մասին: Իսկ գոնէ անցեալի իրենց պնդումներուն փոշի մը հաւատք ներշնչելու մտահոգութեամբ ներկայի թերթերը սրբագրելու փորձին մասին ոչ ոք կը մտածէ:

Ջաւախքի հարցերուն այժմէականացումին պատճառ է Խորհրդարանի նախագահուհիին՝ Ն. Բուրջանաձէի պատուիրակութեան մէջ վեց Հայերու գոյութիւնը: Անոնք երեսփոխան են վրացական Խորհրդարանին մէջ: Անոնցմէ Մելիք Ռախեան պատասխանելով Օ. Խեչոյեանի («Իրաւունք», Դեկտեմբեր 14 – 20, թիւ 97) հարցումներուն, շատ մը անկիւններէ կացութիւնը կը դիտէ: Մանաւանդ որ քանի մը օր առաջ լուրեր կային թէ նոյն շրջանին հայ բնակիչները իրարու հետ կռուած էին, վիրաւորներ կային, եւայլն:

Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ շրջանին մէջ պաշտօնատարներ որոշելու քաղաքականութիւնը ճիշդ կերպով չի վարուիր: Հոն ոստիկանութեան, դատախազութեան, ապահովութեան պատասխանատուները տեղացիներ չեն ըլլար: Նինոծմինդայի շրջանէն ընտրուած երեսփոխան Հ. Մկոյեան անգամ շատ քիչ անգամ հոն կը հանդիպի: Երեսփոխանը կ'ըսէ թէ այսօր պատահածները կանխատեսելի էին, քանի որ ներքին գործերու բաժնի պետը հոնկէ այլ տեղ փոխադրեցին, իսկ այս վերջինը կը յաջողէր գէշ – աղէկ հաւասարակշռութիւն մը պահպանել: Անոր փոխադրութեամբ երկակի իշխանութիւն ստեղծուած է շրջանին մէջ, ինչ որ առաջնորդած է ներքին բախումներու:

Զրուցավարը կը յիշեցնէ խօսակցին թէ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախագահութեան օրերուն ան եւ Վրաստանի նախագահը ապահովութիւն կու տային Ջաւախքի մասին. կ'ըսէին թէ ան ժողովրդավարութեան շրջան մը պիտի ըլլայ ու տեղացի հայութիւնը ոչ մէկ հարց կ'ունենայ: Նաեւ, նոյն շրջանին որոշուած էր մաքսատուրքերը վերցնել. այսինքն, Ջաւախեցիները իրենց երկրէն արտածուող կամ իրենց ներածած ապրանքներուն համար տուրք պիտի չվճարէին: Մինչդեռ այսօր այդպէս չէ կացութիւնը: Մ. Ռախեանի պատասխանը իր միջուկին հետ, պեխին ու մօրուքին արանքէն ճամբայ բացող քաղաքական դէմքի պատկերը կու տայ: Կ'ըսէ թէ ինք երկու նախագահներուն այդ հանդիպումին ներկայ գտնուած է, քանի որ այն ատեն ալ երեսփոխան էր: Կը հաւատայ որ Ջաւախքը երկու հանրապետութիւններուն միջեւ միացնող եւ ոչ թէ բաժնող կամուրջի վերածելու անոնց փափաքը անկեղծ էր: Ապա կ'ըսէ թէ ինք իրաւունք չունի Վրաստանի կեդրոնական իշխանութիւններէն դժգոհելու, քանի որ անոնք «անում են հնարաւորը»: Ինչ կը վերաբերի մաքսատուրքերուն, ատիկա սահմանապահներուն, ոստիկաններուն գործն է: Ամէնքը ճամբաներուն վրայ շարուած «ուզում են անցնող ժողովրդից մի բան պոկել»: Մաքսատան մօտ տասնեակ մը կրպակ հաստատուած է, ամէն մէկը պարան մը կապած, կը թալանէ: Այս կացութիւնը քանի մը անգամ դրուած է ամենաբարձր մակարդակի իշխանութիւններուն առջեւ: Յետոյ Երեւանի կողմէ որոշուած է որ Վրաստան անցնող ինքնաշարժերը 6·500 դրամ վճարեն: Իսկ Վրաստանէն Հայաստան անցնողները միայն Սադախլոյէն մուտք կը գործեն, շրջանցելով Ջաւախքը: Ասոր նպատակը այն է որ Թիֆլիսի գործարարները ուղղակի Հայաստանի հետ առեւտուր կարենան ընել, առանց Ջաւախքէն անցնելու: Ջաւախք մուտք կը գործեն այն կառքերը որոնք հոն հարազատներ, բարեկամներ ունին: Առանց մաքսատուրքի քողին տակ թալանողներուն համար ճար գտնելու մասին խօսելու, Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ Հայաստան, ինչպէս անշուշտ Վրաստան եւ բոլոր երկիրները, պետական պիւտճէին կարեւոր մէկ մասը մաքսատուրքերով կը լեցնեն, ուստի կարելի չէ մաքսատուներու գոյութեան վերջ տալ:

Քիչ մը տարօրինակ է Վրաստանի այս հայ երեսփոխանին պատասխանն ալ, վերաբերող՝ Երեւանի «Առաւօտ» օրաթերթին մէջ, նախագահ Ռ. Քոչարեանի թիկնապահներուն վերագրուած սպանութեան: Օ. Խեչոյեան հարց կու տայ թէ Վրաստանի քաղաքացի Պօղոս Պօղոսեանի սպանութեան առնչութեամբ Թիֆլիս պաշտօնական որեւէ քայլ առա՞ծ է, պահանջա՞ծ է, օրինակ՝ իր քաղաքացիին սպանութեան հանգամանքներուն մասին բացատրութիւններ: Պատասխանը հարցականին բաւական անկապակից երկու նշումէ կը բաղկանայ. առաջինը այն է որ Մ. Ռախեան ինք մեծ ցաւ զգացած է Պ. Պօղոսեանի մահուան առթիւ, քանի որ Երեւանի ուսանողութեան շրջանի դասընկերը եղած է ան. երկրորդը՝ թէ «Այս հարցը քաղաքականացնելու միտումը վրաստանի իշխանությունների մոտ չկայ»...:

Զրոյցին նիւթ կ'ըլլայ Վրաստանէն ռուսական զօրքերը հանելու հեռանկարն ալ. Մ. Ռախեան կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ անոնց մեկնումէն ետք բացուելիք պարապը մտահոգիչ է: Բայց, համաձայն իր ըսածին, այդ մասին ռուսեւվրացական բանակցութիւնները կը շարունակուին եւ տակաւին որոշուած ոչինչ կայ: Ինք կը հաւատայ որ երկու նախագահներն ալ – Պուտինն ու Շեւարնաձէն – մեծ կամք կը ցուցաբերեն խոչընդոտները յաղթահարելու:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ Ջաւախքի յատուկ զարգացման ծրագիրներու գոյութիւնը նիւթ կ'ըլլայ: Հայ երեսփոխանը կ'ըսէ թէ ծրագիրներ կան, բայց միջոցներ չկան ու երկրին մէջ բան մը տեղափոխել դժուար գործ է: Այսքանը, քանի որ կարելի է պաշտօնական մարդու ընթացիկ արտայայտութիւն նկատել. շարունակութեան պարագան նոյնը չէ. ան կ'ըսէ նաեւ թէ Ջաւախքը եթէ համեմատուի երկրին միւս շրջաններուն հետ, անոր բնակչութիւնը «վատ չի ապրում»: Ասիկա, շնորհիւ տեղական կարգ մը առանձնայատկութիւններու. հոն կաթնեղէն, միս, ցորեն, գետնախնձոր կ'արտադրուի. այսինքն, կան հիմնական սննդեղէնները եւ մարդիկ կրնան իրենց ունեցածովը ապրիլ:

Զրոյցը կ'աւարտի այն մաղթանքով որ Մ. Ռախեան կը բանաձեւէ. «Բացի բարձր մակարդակի հանդիպումներից, որտեղ մենք բոլորս միմիանց գովաբանում ենք, լինէր հրապարակուած ծրագիր, որից մեր ժողովուրդն իմանար որ մայր հայրենիքն իրենց ճակատագրով հետաքրքրւում է»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՖՈՐՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 14, 15, 16–ին Փարիզի Սալը լա Շիմիի լսարանին մէջ, կազմակերպութեամբ Հայ Դատի Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի յանձնախումբերուն, միջազգային ֆորում մը տեղի ունեցաւ, խորագրուած՝ «Ֆրանսական ընկերութիւնը եւ Հայ Դատը, ԻԱ. դարուն»: Հարկ է նշել որ Եւրոպայի յանձնախումբը ամբողջ Սփիւռքին մէջ տարածուած այդ ցանցին նորագոյնն է, նախաձեռնարկ՝ Հայ Դատը Եւրոպական Միութեան Պրիւքսէլի եւ Ստրասպուրկի հիմնարկներուն մէջ պաշտպանելու գործին, 15–երու Միութեան ընդարձակումի նախօրեակին: Կազմակերպուած ֆորումը նիւթական աջակցութիւնը կը վայելէր Պիւլպիւլեան հիմնարկին:

Եռօրեայ ֆորումը Լիոնի Հայ Դատի պատասխանատուներուն՝ Ժիւլ Մարտիրոսեանի, Գէորգ Գէփէնէկեանի, Հիլտա Չոպոյեանի ղեկավարութեամբ, վիճարկումի միջոց մը տրամադրեց երկու թեմաներու շուրջ. Ա) Արդի Ֆրանսական ընկերութեան մէջ բազմամշակութայնութիւնը, Բ) Ցեղասպանութեան մէջ Թրքական պետութեան իրաւական եւ քաղաքական պատասխանատուութիւնը:

Շնորհիւ տեղին կազմակերպութեան մը, խօսքի ժամանակին լաւ գործածութեան, ամուլ վէճերու բեմ չեղաւ բացուած միջոցը: Ափսոսալի էր նշմարել որ հակառակ Ֆրանսական մամուլին ալ տրուած ծանուցումին, 70 – 150 հոգիի միջեւ տարուբերող լսարանը միշտ մեծամասնութեամբ Հայերէ բաղկացած էր: Ասոր քով ուրախալի էր տեսնել կարեւոր թիւով երիտասարդներու շահագրգռութիւնը:

Դեկտեմբեր 14, Ուրբաթ, յետմիջօրէին Ֆորումին բացումը ըրաւ Հայ Դատի Ֆրանսայի յանձնախումբին նախագահը Յարութ Մարտիրոսեան. ան շնորհակալութիւն յայտնեց Լիոնի մասնաճիւղին չորս ամսուան նախապատրաստութեան աշխատանքին ու Ժընեւի Խորհրդարանի «մեր բարեկամներուն» որոնք Դեկտեմբեր 10–ին ճանչցած էին ցեղասպանութիւնը: Յիշեցուց թէ Ֆրանսայի Ծերակոյտին ու Ազգային Ժողովին կողմէ ճանաչումները կարելի եղած էին շնորհիւ Ֆրանսահայութեան միասնական գործունէութեան: Անդրադարձաւ Ֆորումին զոյգ թեմաներուն, ապա ծանուցանեց Հայեւթուրք հաշտութեան յանձնախումբին ձախողութիւնն ու Հայ Դատի յանձնախումբի մըրցանակի մը հաստատումը:

Իրմէ ետք Ժ. Մարտիրոսեան մանրամասնօրէն ծանրացաւ եռօրեայ յայտագրին վրայ, յատկապէս առաջին թեմային. Ֆրանսայի մէջ Հայերը միւսներուն կարգին փոքրամասնութիւն մըն են, իսկ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները սահմանուած չեն: Յաւելեալ, հայութեան պարագան Արեւմուտքի մէջ կը ներկայանայ ակամայ գաղթած պատմամշակութային զանգուածով մը, Միջին-Արեւելքի մէջ՝ ազգասպանութեան ենթարկուած կրօնական համայնքով մը, իսկ Հայաստանի մէջ՝ միատարր Ազգ–Պետութեամբ մը: Ժ. Մարտիրոսեան կը ձգտի երկխօսութիւն հաստատել բոլոր այն շրջանակներուն հետ որոնք կ'ուզեն շարժման մէջ ընկերութիւնը եւ որոնք «փոխանակումներու բազմամշակութայնութիւն»ը կը հակադրեն լիբանանեան ձեւի բազմազգութայնութեան:

Ալֆորվիլի քաղաքապետը Ռ. Ռուքէ իր ելոյթին մէջ շնորհաւորեց Հայ Դատի յանձնախումբը Ֆրանսական հիմնարկութիւնները հանրային անդրադարձի ենթակայ ընելուն համար ու խօսեցաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը հանրապետական օրէնքի մը նիւթ դարձնելու իր ջանքերուն մասին: Ան մեծ գովեստով խօսեցաւ Ապրիլ 24–ի Կոմիտէին մասին, շեշտելով այն յաջողութիւնը զոր արձանագրած էր «բոլոր հոսանքներու զգայնութիւնները միաւորել»ու գործին մէջ: Ապա, հաւանօրէն, վախը ունենալով այդ միասնութենէն չեղումներու, յիշեցուց թէ Հայերը մինչեւ այսօր յաջող օրինակը տուած են Ֆրանսայի քաղաքացիութեան հետ հայկական յիշողութեան հաւատարմութեան:

Հուէն ընկերաբանութեան օգնական դասախօս Անթիմօ Ֆարրոյի նիւթն էր Պատմութեան, յիշողութեան եւ ինքնութեան յարաբերութիւնները: Ան «երկրի մը անցեալին առարկայական յղացք» նկատուած պատմութեան եւ «պաշտօնական պատմութեան» հակադրեց «փոքրամասնութիւններու յիշողութիւնը»: Մեկնելով ամերիկացի սեւամորթներու, Գանատայի Ֆրանսացիներու օրինակէն ցոյց տուաւ թէ ի՛նչպէս տիրապետական անցեալի մը յիշողութիւնը (գերեվարութիւն, ցեղասպանութիւն) կը ծառայէ ինքնութեան կազմաւորումի: Զգուշացնելով «կէթթոյական» ինքնութենէ մը, ան ծանրացաւ «համաշխարհայնութեան» վրայ. այսինքն՝ ընկերային զանազան խումբերու յիշողութեան նկատառումին, զանոնք ժողովրդավարութեան շրջանակին մէջ պաշտպանելու հեռանկարով: Զմոռցաւ մատնանշելու այն դժուար տիրապետելի պրկումը որ կը յայտնուի փոքրամասնութեան մը պատկանող արդիական անհատի մը եւ անոր ծագում առած զանգուածին միջեւ:

Ելոյթին յաջորդած հարցումները լայն չափով կը մեկնէին հայկական ընթացիկ մտասեւեռումներէ. ի՞նչպէս պահպանել ճնշուած փոքրամասնութեան մը լեզուն, ի՞նչպէս խուսափիլ յաջող համարկումին ձուլումի վերածուելու վտանգէն, ի՞նչպէս ֆրանսական դասագիրքերու մէջ տեղ տալ Հայերու պատմութեան, եւայլն:

Դեկտեմբեր 15, Շաբաթ առաւօտուն նիստը սկսաւ ընկերաբան Միշէլ Վիէվիորքայի դասախօսութեամբ. ան տնօրէնն է «Էքօլ տէ Հօթ զ'Էթիւտ»ի, Ընկերաբանական վերլուծումի ու միջամտութեան կեդրոնին: Իր նիւթն էր «Հաստատութենական ճանաչումին եւ փոխանակումներու բազմամշակութայնութեան տարբերութիւնը»:

Ան ըսաւ թէ եթէ Սեպտեմբեր 11-ի պատահարները մեծապէս այժմէականացուցին Ս. Հանթինկթընի «Քաղաքակրթութիւններու բախում»ը հատորը, մշակութային տարբերութիւնները մեր ընկերութիւններուն ներսն են: Ֆրանսացիները այս հարցին նկատմամբ շատ զգայուն դարձած են այն պահէն ի վեր երբ անդրադարձան թէ իսլամական կրօնքը Ֆրանսայի մէջ երկրորդ դիրքը կը գրաւէ: 1968–էն ի վեր, մշակութային եւ ինքնութենական հարցերը, առաւել կամ նուազ չափով կապուած՝ ընկերայիններու, կը զարգանան Ֆրանսայի մէջ. այդպէս է պարագան պասք, պրըթոն, գորսիքացի ազգայնականներու, կամ «սեռային»ին առնչուած մարտին որ յանգեցաւ ՓԱՔՍ–ին, նոյնն է նաեւ ծանր հիւանդութիւններ ունեցողներու, խուլ – համրերու պարագան. տակաւին՝ «Ֆրանսայի Հրեաներուն որոնք Ֆրանսացի նկատուել կը ջանային եւ խզեցին իրենց կապը հանրային եւ սեփական միջոցներու զանազանումին վրայ հիմնուած հանրապետական մոտէլ–ին հետ» կամ Հայերու որոնց մշակութային հաստատումը անջատուած է ընկերային հարցերէ: ԻԱ. դարու սկիզբին ամէն անհատ կը ձգտի արդիական կեանքին (մասնակցութիւն, դրամ, սպառում), բայց կրնայ ընտրել ինքնութեան յատկանիշները. օրինակ, «պէօր» մը կրնայ ընտրել իսլամական կրօնքը, կամ ոչ: Այս ընտրութեան մէջ յիշողութիւնը հիմնական դեր ունի: Վիէվիորքա կը խորհի թէ ինքնութիւնները կը կազմաւորուին Հայերուն օրինակով. նախ կ'անցնին ժխտական փուլէ մը (քանդուածին սահմանումով), յետոյ՝ դրական (մշակոյթ մը, կրօնք մը, լեզու մը), ինչ որ ամբողջ մարդկութեան ի նպաստ ներդրումի առիթ կու տայ: Երկու փուլին տրամաբանական կապը հիմնական է:

Ընկերաբանը կողմնակից է լայն առու–

մով բազմամշակութայնութեան եւ տարբերութիւններու քաղաքական իշխանութեան կողմէ ճանաչումին հաստատութենականացումին (institutionnalisation): Հարկաւոր կը նկատէ նաեւ որ Ֆրանսական ընկերութիւնը կարենայ պատասխանել մշակոյթի փոքրամասնութիւններու եւ առով աւելի՝ ժողովրդավարութիւն ստեղծէ:

Յաջորդող հարցումները վերաբերեցան փոքրամասնութեան ներկայացուցիչներուն հանրային միջոցին մէջ տեղ ունենալու նիւթին, ինչ որ «փակում»ի առաջնորդելու վտանգը նշմարել կու տար Վիէվիորքայի. կամ հարց կը տրուէր թէ ի՞նչպէս պէտք է հաշտեցնել մարդկային, քաղաքացիի իրաւունքները եւ մշակութային իրաւունքները, եւ այլն:

Մինչ դասախօսը կը դրուատէր Հայերը ու Հայ Դատի յանձնախումբը ֆրանսական շրջանակին մէջ ունեցած իրենց ներկայութեան, պայքարանուկութեան համար, Գլօտ Մութաֆեան իրեն հարց տուաւ թէ ի՞նչպէս կը բացատրէր Վայնըշթայնի հարցին մէջ (1998) ունեցած ընթացքը: Ինք ալ ստորագրած չէ՞ր անոր զօրակցող հանրագրութիւն մը: Վիէվիորքա խոստովանեցաւ, բայց ուզեց որ կարդացուի հանրագրութեան վերջին նախադասութիւնը որ նպաստաւոր էր հայկ. պահանջներուն. յետոյ հաւանական նրկատեց պատմաբաններու գիտաժողով մը: Այս վերջին նշումը բողոքի ալիք մը բարձրացուց սրահին մէջ, առանց արգելք ըլլալու համակրական ծափերու:

Վիէվիորքա խօսքերը աւարտելէ առաջ ընդգծեց նաեւ խառնածին փոքրամասնութիւններու քաղաքական ճանաչումին դժուարութիւնը, ըսելով նաեւ թէ ինքնութիւններու խառն բնոյթը արգելք չէ որ անհատը անձնական ընտրութիւն կատարէ: Բազմամշակութային ընկերութիւններէ երեք հոգիի վկայութիւնները հաստատեցին ըսուածը. Տ. Գամրու ծագումով ֆրանսացի աւստրալիացի մըն էր, ամուսնացած՝ վիէթնամցի կնոջ մը հետ. Փարիզի Քաղաքական գիտութիւններու հիմնարկին դասախօս: Պ. Է. Ռիզք զաւակն էր յոյն մօր մը եւ լիբանանցի հօր մը, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի մշակ. կցորդ էր. իսկ Մ. Տիպուա Քէպէքէն ֆրանքեւգանատացի մըն էր, գերմանուհիի մը կենակիցը: Անոնք յաջորդաբար խօսեցան իրենց կեանքին, փորձառութիւններուն, իրենց երկրին հետ անցեալի կամ ներկայի կապերուն, Ֆրանսայի հետ կապերուն մասին: Երեքին օրինակներն ալ կը յղուէին հայկական Սփիւռքի գաղութներուն:

ԱՆԱՀԻՏ ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՅՆՃԱՐԻ Հ. Յ. Դ. «Կարմիր Լեռ» կոմիտէութեան կազմակերպութեամբ, Դեկտեմբեր 8-ին, ժողովրդային տան շրջափակէն ներս, հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. 111-ամեակի առթիւ եւ նահատակուած Սարգիս Զէյթլեանի, Զաւէն Թաշճեանի եւ Պետիկ Ինճէեանի յիշատակին, որու ընթացքին բացումը կատարուած է «Սարգիս Զէյթլեան» ժողովրդային տան: Կարմիր Լեռ կոմիտէին անունով խօսք առած է Ճորճ Աբէլեան, որ հրաւիրած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի, Կարմիր Լեռ Կոմիտէի, Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչները, Այնճարի եւ Պուրճ Համուտի քաղաքապետները եւ նահատակներ Սարգիս Զէյթլեանի, Զաւէն Թաշճեանի եւ Պետիկ Ինճէյեանի ընտանեկան պարագաները վար առնելու «Ս. Զէյթլեան» ժողովրդային տան ճակատը ծածկած պաստառը: Ճ. Աբէլեան շեշտած է, իր խօսքին մէջ, որ Այնճարի սրբազան պարտականութիւնը եղած է արժանին մատուցանել իր նահատակ զաւակներուն: Ան արժեւորած է Սարգիս Զէթյլեանի գաղափարական նուիրումը եւ հաւատքը, ինչպէս նաեւ իրագործած աշխատանքները: Եփրեմ Թիւքէնճեան ներկայացուցած է Պետիկ Ինճէեանի կենսագրականը: Ան ծնած է 1950-ին եւ եղած է նուիրեալ դաշնակցական: Ապա, խօսք առած է Յակոբ Այնթապլեան, որ ներկայացուցած է Զաւէն Թաշճեանի կեանքը: Ան ծնած է 1944-ին, եղած է անդամ «Յառաջ» Պատանեկան Միութեան, յետոյ անցած Հ.Յ.Դ. շարքերը, զոհ գացած է անարգ ոճիրի մը, 1986-ին, Այնճարի մէջ: Ս. Զէյթլեանի կեանքը ներկայացուցած է Րաֆֆի Գէորգեան: Սարգիս Զէյթլեան ծնած է 1930-ին, Մուսա լեռ: Հ. Յ. Դ. Լիբանանի Կեդր. Կոմիտէի անունով խօսք առած է Յովիկ Պէրթիզլեան, որ ողջունած է ժողովրդային տան կառուցումը: Հանդիսութեան վերջին խօսք առնողը եղած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի անդամ Երուանդ Փամպուքեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

□

ԳԻՒՂԱՇԽԱՐՀ
Պատմական, ազգագրական ուսումնասիրութիւն
Փարիզ 1927

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Երեւան, Ամարաս 2000

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ԴՐԱՄԱՆԻՇԸ

— • —

Հակառակ եւրոպական նոր դրամին՝ Եւրոյին հանդէպ ոչ շատ բարեկամական կեցուածքին, այնպէս կը թուի թէ Մեծն – Բրիտանիա պիտի չկարենայ ամբողջութեամբ զերծ մնալ անոր գործածութեան վայր ըլլալէ: Օրինակ, տնական գործիքներու «Տիքսընս» հաստատութիւնը որ երկրին մէջ 1300 վաճառատուն ունի, տեղեկացուցած է թէ Յունուար 1-էն սկսեալ Եւրօ պիտի ընդունի: Մինչ այդ, Եւրոյի գործածութեան գօտիին մաս կազմել – չկազմելու վէճերը ամէն օր աւելի սուր բնոյթ կ՚առնեն:

Մասնագէտներու կարծիքով՝ նոր դրամանիշին տնտեսական ուղղակի հետեւանքները սահմանափակ պիտի ըլլան Անգլիոյ համար: Եւ այդ հետեւանքները գլխաւորաբար զգալի պիտի ըլլան հոգեբանական մարզին մէջ: Եւրոյի կողմնակիցներուն պայքարը դիւրին պիտի չըլլայ, քանի որ Բրիտանացիները երկու երրորդ համեմատութեամբ չեն ուզեր լսել իսկ իրենց սթերլինին փոխարինումին մասին:

Հակառակ վարչապետ Պլէրի հաւաստումին թէ կանուխ է եւրոյի մասին հանրագրութեան թուական որոշելու, անոր կողմնակիցները կը յուսան յառաջիկային իրենց թեզը զօրացած տեսնել: Անոնք կ՚ըսեն թէ հակաեւրոպական կեցուածքի տէրերը միշտ կրնան փորձել արգելք ըլլալ Բրիտանիոյ Եւրոյի գօտի մուտքին, բայց պիտի չկարենան պատուար կանգնել Եւրոյին Բրիտանիա մուտքին: Միայն կը բաւէ միտք բերել թէ ամէն տարի շուրջ 13 միլիոն եւրոպացի Անգլիա կ՚երթայ եւ հոն 4 միլիառ սթերլին կը ծախսէ: Յունուար 1-էն սկսեալ անոնք պէտք պիտի չունենան լումայափոխի մը դիմելու, քանի որ շարք մը մեծ վաճառատուներ պիտի ընդունին եւրոն: Մինչեւ իսկ Պրիթիշ Թէլէքոմ-ը հեռաձայնի հանրային մաս մը խցիկներու մէջ փոփոխութիւններու ձեռնարկած է, որպէսզի անոնցմէ կարելի ըլլայ եւրոյով խօսիլ: Նոյնն է պարագան զբօսաշրջական վայրերուն, որոնք կը պատրաստուին ընդունիլ եւրոպական դրամները:

Եւրոյի ընդդիմադիրներու խումբը գիտակից է թէ ամրան արձակուրդէն ետք Բրիտանացիները կրնան իրենց գաղափարը փոխել սթերլինի հաւատարմութեան մասին երբ Միջերկրականի ափերէն վերադառնան իրենց գրպանը մնացած եւրոներով, փոխանակ ափ մը տրախմիի, փէզէթայի, ֆրանքի: Այսուհանդերձ, պատրաստ չեն թուիր զիջելու ընդդիմադիրի իրենց դիրքէն:

ԲԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԾԻԱԾԱՆ» ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱՑՈՒՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ԾԱՂԿԱԲԵՐ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Հայաստանի Համահայկական Հիմնադրամը շահագործման յանձնեց Լոռիի մարզի Ծաղկաբեր գիւղի նորակառոյց մանկապարտէզը՝ ֆրանսահայ բարերար Վաչէ – Մամաս Քիթապճեանի նիւթական միջոցներով: Մանկապարտէզը կը կրէ բարերարի արժանայիշատակ մօր, արմատներով կեսարացի Ծիածան Ասլանեան – Քիթապճեանի անունը: Ան եղած է Հ. Բ. Ը. Մ. Մերսինի որբանոցի վարժուհի:

Ընդարձակ եւ յարմարաւէտ մանկապարտէզը նախատեսուած է 40 մանուկներու համար, որը բարերար Վաչէ – Մամաս Քիթապճեանի առաջին նուէրը չէ Հայաստանին. ան օժանդակած է նաեւ ՀՀ Գիտութիւններու Ակադեմիայի համակարգչային եւ այլ գիտատեխնիկական ծրագիրներու իրականացման գործին, արժէքաւոր նիւթեր նուիրած է Հայաստանի Պատմութեան թանգարանին:

ՎԵՐԺԻՆԷ ՍՎԱՃԵԱՆ
Բանասիրութեան Տոքթոր

Դեկտեմբեր 14
Երեւան

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

«Ի՜նչ հիանալի բան պիտի ըլլար, եթէ սա անիծեալ Տրդատը կարենայի ձերբակալել, – կը խորհէր, – ապագաս կ՚ապահովէի բոլորովին»:

Երկու վայրկեան ետքը կանգ կ՚առնէր տան մը առջեւ եւ դրան զանգակը կը հնչեցնէր:

Գեղանի եւ մանկամարդ կին մը եկաւ դուռը բանալու:

– Աստիկ էֆէնտին հո՞ս է, – հարցուց լրտեսը:

– Հրամմեցէ՛ք, ներսն է, – պատասխանեց կինը:

Նոյն միջոցին գետնայարկի վրայ գտնուող սենեակի մը դուռը բացուեցաւ, եւ Աստիկ երեւցաւ:

– Վա՜յ, մաշալլահ, Արթի՛ն էֆէնտի, հրամմեցէ՛ք, բարի եկաք, սա ի՞նչ հով փչեց, դուք ալ մեզի կուգա՞ք եղեր, այս ինչ պատիւ էր, որ ըրիք:

Ու ետեւէ ետեւ մէկ քանի թէմէննահներ ըրաւ:

Արթին ուղղուեցաւ դէպի սենեակ:

Սեղանի մը վրայ դրուած էր քօնեաքի շիշ մը եւ պնակ մը շաքար:

– Տիկի՛ն, էֆէնտիին համար գաւաթ մը բերէք, – ըսաւ Աստիկ՝ գեղուհիին ուղղելով խօսքը:

– Շատ պիտի չնստիմ, – առարկեց լրտեսը, – ոտքի վրայ խօսք մը ունիմ ըսելիք:

– Անանկ բան չըլլար, հոս եկողը դիւրաւ դուրս չի կրնար ելլել, – պատասխանեց Աստիկ, – ներս մտնելը քու ձեռքդ է, իսկ դուրս ելլելը՝ իմ ձեռքս:

Արթին ստիպուեցաւ նստիլ բազմոցին վրայ:

Յետոյ դժգոհ կերպարանքով մը ըսաւ.

– Աստի՛կ էֆէնտի, պարապ տեղը զիս խաղք ըրիր ու ամօթով ձգեցիր:

– Ինչո՞ւ համար, – հարցուց Աստիկ:

– Այդ ցոյց տուած տունդ պաշարեցինք, խուզարկեցինք, բան մըն ալ չգտանք եւ ո՛չ իսկ մէկ փախստական:

– Անկարելի՛ բան է:

– Հիմա հոնկէ կու գամ կոր, վերնատունէն մինչեւ գետնին տակի մառանը, ամէն կողմ պտըտեցանք, քննեցինք, խուզարկեցինք, ոչինչ, ոչինչ, ո՛չ Տրդատ կայ, ո՛չ Եղիա, ո՛չ ալ ուրիշ զինուորական փախստական:

– Կը կրկնեմ, որ անկարելի է, իմ տեղեկութիւններս վաւերական աղբիւրէ քաղուած են, չեն կրնար սխալ ըլլալ:

– Բայց իրողութիւնը մէջտեղն է:

– Կը ցաւիմ ըսելու, որ ձեր անյաջողութիւնը ուրիշ պատճառներու վերագրելու է:

– Ի՞նչ ըսել կ՚ուզես:

– Ըսել կ՚ուզեմ, որ ճախաւերութիւն մը գործած էք եւ որսերը փախցուցած էք:

– Ուրեմն կը պնդես, որ այդ տունը փախստականնե՞ր կան:

– Բնականաբար կը պնդեմ, քանի որ իրենց աչքով տեսնողներ կան:

– Որո՞նք են տեսնողները, լաւ կ՚ըլլայ, որ ուղղակի այդ մարդոց հետ տեսնուիմ անգամ մը:

– Տեսնողներէն մէկը ես եմ, – պատասխանեց Աստիկ:

– Դո՞ւն, – գոչեց Արթին:

– Այո՛, ես աչքովս տեսայ, որ Եղիա Սամէն, իրիկուն մը, ուշ ատեն, երկու օրիորդներու ընկերակցութեամբ այդ տունը մտաւ:

– Բայց թերեւս պարզ այցելութիւն մը տուին ու ելան գացին:

– Հետաքրքիր՝ պահ մը փողոցին անկիւնը սպասեցի եւ տեսայ, որ երկու օրիորդները դուրս ելան ու հեռացան, մինչդեռ Եղիա հոն մնաց: Թէ՛ տուն մըտած ատենին եւ թէ՛ տունէն ելած ատենին իրենց կասկածոտ նայուածքները, զգուշաւոր ընթացքը ցոյց կու տային, որ այդ անձերը ազատ համարձակ այցելութիւն մը չէր, որ կ՚ընէին. ասկէ զատ, բարեկամ մը, որ այդ տունը կ՚այցելէ, ինծի ըսաւ, որ Եղիան հոն տեսած է, ինչպէս նաեւ ուրիշ մէկ քանի երիտասարդներ: Զինքը հարցափորձեցի եւ իր նկարագրութիւններէն հետեւցուցի, թէ այդ երիտասարդներէն մէկը Տրդատը ըլլալու էր:

– Ո՞վ է այդ բարեկամդ:

– Չես ճանչնար:

– Բայց անպայման կրնամ անգամ մը զինք տեսնել:

– Եթէ տեսնես իսկ՝ օգուտ մը չունենար:

– Ինչո՞ւ համար:

– Որովհետեւ ամէն բան պիտի ուրանայ, ինծի պատմեց, որովհետեւ իմ մասիս որեւէ կասկած չունի, բայց նոյնը չէ քեզի համար, քու պաշտօնդ յայտնի է, բարեկամս այդ տունը կը յաճախէ իբրեւ հին ծանօթ մը, ինչպէ՞ս կ՚ուզես որ ելլէ, զանոնք մատնէ, նորէն կը պնդեմ, այդ տունը փախստականներ կան, ասոր համար պէտք չի կայ բարեկամս անհանգիստ ընելու, պէտք է նոր խուզարկութիւն մը կատարել աւելի աչալուրջ կերպով, եւ այն ատեն պիտի տեսնես, որ խուզարկութիւնը արդիւնաւոր պիտի ըլլայ:

– Երկրորդ խուզարկութիւն մը ընել դիւրին է, – պատասխանեց Արթին, – խնդիրը այն է, որ այս անգամ խաղք եղայ Թալա պաշիի քօմիսէրին քով, որ պարզապէս դէմս խնդաց:

– Երկրորդ անգամուն ալ վրէժ կը լուծես: Հիմա թողունք այդ խնդիրը եւ ուրիշ կարեւոր խնդրի մը վրայ խօսինք, քանի որ հոս կը գտնուիս:

– Ի՞նչ խնդիր, – հարցուց Արթին:

– Խնդիր մը, որմէ թէ՛ դուն եւ թէ՛ ես կրնանք օգտուիլ:

– Նիւթապէ՞ս պիտի օգտուինք:

– Ինչպէ՞ս կ՚ուզես, որ օգտուինք... հարկաւ նիւթապէս: Խնդիրը զինուորական տարիք ունեցող երիտասարդ մը փախցնելու վրայ է... Հայրը շատ հարուստ եւ մինչեւ 500 ոսկի կը խոստանայ կոր:

– Ի՞նչ ազգ է երիտասարդը եւ քանի՞ տարեկան:

– Երեսուն տարեկան հայ երիտասարդ մըն է... խեղճը տուն մը պահուըտած է եղեր, բնաւ դուրս չելլար կոր: Վախէն, մամուլէքէն վրան դէշութիւն եկեր է, հայրը կը կասկածի, որ խելքին պիտի դպչի, եթէ աւելի երկար ատեն մնայ այդ վիճակին մէջ:

(Շար. 131)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին: Բարեկենդան Սուրբ Ծննդեան պահոց:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

ՏԱՐԵՄՈՒՏ - ԿԱՂԱՆԴ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՋԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պերճ Վարժապետեանի յիշատակին, *Վարժապետեան ընտանիքը* 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 30

Տարեվերջի Պատարագ

Ժամը 10-ին կը պատարագէ եւ կը քարոզէ
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

EGLISE SAINTE CROIX
13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux
13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros
Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

SALLE GAVEAU
45, rue La Boëtie, 75008 Paris

RECITAL DE PIANO

VARDAN MAMIKONIAN

Jeudi 10 janvier à 20 heures 30

Au programme :
MOZART, SCHUBERT, CHOPIN, LISZT

Prix des places :
37 euros, 31 euros, 23 euros, 16 euros, 12 euros.
—Un billet acheté, un billet offert—
Réservations : ☎ 01 49 53 05 07

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 16 au 23 février à Bellefontaine (Jura)

- **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. Conseil d'Administration
17, Rue Bleue, 75009 PARIS
Date limite de candidature : 10 janvier

⁂

ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Արշալոյս Թաղէոսեան մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ձիւնագնացութիւն Պէլֆօնթէն (Ժիւրա):

Փետրուար 24-էն Մարտ 3

Հայկական ջերմ մթնոլորտ:

Յաւելեալ մանրամասնութեան եւ արձանագրութեան համար հեռաձայնել՝

Մարի Ապուսէֆեանին՝
01 - 47 - 80 - 71 - 73

երեկոյեան՝
Արաքսի Գարանֆիլեանին՝
01 - 39 - 83 - 71 - 19

Տեղերը սահմանափակ են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր ննջեցեալ ընկերուհիներուն յիշատակին կատարուած հոգեհանգստեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները:

Տէր եւ Տիկին Տէր - Մեսրոպեանէ, Պր. Ժանօ Ղազարեանէ 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սերժ Իքմէքճեանէ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեանէ, Տիկին Գալենիկ Աւետիսեանէ 300-ական Ֆր., Սարաճեան ընտանիքէ, Տէր եւ Տիկին Տը Լուզաէ, Տիկին Սիրուշ Տաւուտեանէ, Տէր եւ Տիկին Գազազեանէ, Տէր եւ Տիկին Պոյաճեանէ, Տիկին Գոհարիկ Ղազարեանէ, Տէր եւ Տիկին Ժագ Սարաճեանէ 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեանէ 150 Ֆր., Տիկին Մարի Գիլիճեանէ, Տիկին Թամարա Արսլանեանէ, Տիկին Մելինէ Աճէմեանէ, Տէր եւ Տիկին Իգրապեանէ, Տիկին Ազատուհի Տէր - Վարդանեանէ, Տիկին Նունուֆար Պարէեանէ, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Կուտուզեանէ, Շահինեան ընտանիքէ, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Վարդուկեանէ, Տիկին Պետիկեանէ, Օր. Ժօել Սարաճեանէ, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր - Վարդանեանէ, Տիկին Սերգուհի Եօթնեղբայրեանէ, Տէրտէրեան ընտանիքէ, Օր. Պերճուհի Տիրիկեանէ 100ական Ֆր., Ժան Թերզիպաշեան իր հօր Կարապետ Թերզիպաշեանի *յիշատակին 22,87 եւրօ, Տէր և Տիկին Խաչատուր Լիւլէճեան, Պր.* Արթիւր Ճուլֆաեանի *մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ 200 Ֆր., Տիկին Սիրուշ Տաւուտեան Տիկին* Բարուհի Արթինեանի *յիշատակին 200 Ֆր.:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Paris

organisé
par le Conseil d'Administration et les sections de la région parisienne
Dimanche 13 janvier à 14h30
Salle Rossini — Mairie du 9ème arrondissement
6, rue Drouot — 75009 Paris
Au programme

- Prestations des élèves des écoles arméniennes
- Marionnettes
- Père Noël

Grands-parents — parents — enfants — amis
Venez nombreux

Vienne

La fête de l'école arménienne de la section **«Sévan»** de Vienne de la Croix Bleue des Arméniens de France aura lieu le :
Dimanche 13 janvier à 15 heures
Au Théâtre Municipal de Vienne
Venez nombreux applaudir et encourager les enfants qui vous présenteront des chants, des danses, et des sketches, issus des traditions folkloriques arméniennes, sans oublier bien sûr la visite du Père Noël.

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
organise un

SEJOUR DE SKI à St-Jean Montclar

du 10 au 17 FEVRIER
et du 16 au 23 FEVRIER

pour les jeunes de 7 à 16 ans

Prix : 298 euros comprenant :

- l'hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- l'encadrement sur les pistes
- les activités

Renseignements et réservations avant le 10 janvier au 06 76 48 58 73

UGAB — Séjour de ski
11, square Alboni, 75016 PARIS

Le soleil, la neige, l'air pur...
Des vacances d'hiver à la montagne, c'est unique et irremplaçable!
A très bientôt
pour d'inoubliables vacances d'hiver
avec l'UGAB!

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Տաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 DECEMBRE
2001

LE NUMERO : 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

77ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.329 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 77e ANNEE — N° 20.329

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ա Ֆ Ղ Ա Ն Ի Ս Տ Ա Ն

Ո՞ՒՐ Է ՊԷՆ ԼԱՏԷՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՆԱՎԷՃԻ ՆԻՒԹ

Առաջին կարծ — չորս վայրկեաննոց — տփումէ մը ետք, Քաթարի հեռատեսիլը Ալ Ճեզիրա կայանը ամբողջութեամբ սփռած է Պէն Լատէնի տեսերիզը Դեկտեմբեր 27-ին: Կը կարծուի որ Պէն Լատէնի այդ ելոյթը արձանագրուած է Դեկտեմբերի սկիզբը: Այդ է ամերիկացի մասնագէտներու տեսակէտը, որոնց համար, տեսերիզը կը փաստէ որ դեռ 15 օր առաջ, Պէն Լատէն ողջ էր, թէեւ շատ յոգնած եւ տկարացած երեւցած է: Ամէն պարագայի մէջ, այսօր, յայտնի չէ թէ ո՞ւր է: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն, հաւանական կը նկատուի որ ապաստան գտած է Փաքիստան հաւատացեալներու մօտ: Ուաշինկթընի մասնագէտ մը յայտարարած է, տեսերիզը դիտելով, որ Պէն Լատէն դիմագիծն ունի մէկու մը որ շատ չի քնանար, առանձին է, իր մտերիմները չեն երեւիր: Իր ելոյթը միշտ բուռն է եւ յարձակողական ոճ ունի: Կը շարունակէ սպառնալ ԱՄՆ-ու, կը հաստատէ. — «Մեր ահաբեկչութիւնը օրհնուած է: Կը միտի պատժելու Ամերիկան իր բերած զօրակցութեան համար Իսրայէլի»: Կը մեծարէ այն 19 քամիքազները, որոնք Սեպտեմբեր 11-ին «ցնցեցին ամերիկեան կայսրութիւնը»: Պէն Լատէնի համար կարեւոր է շարունակել ԱՄՆ-ու դէմ ճիհատը, զինուորական եւ տնտեսական գետնի վրայ: Կը վստահեցնէ որ «ԱՄՆ-ու վախճանը անմիջական է, Պէն Լատէն ու իր կողմնակիցները ողջ մնան թէ մեռած, որովհետեւ մահմետական ումմային (ազգ) զարթնումը տեղի ունեցած է»:

Դեկտեմբեր 20-ի ամերիկեան ռմբակոծութիւնը Փաքթիայի գաւառին շրջանին վրայ, կը շարունակէ բանավէճի նիւթ դառնալ: Այդ գաւառին խորհուրդին պետը կը պնդէ որ Ալ-Քաիտայի ոչ մէկ անդամ կը գտնուէր այդ շրջանին մէջ, ինչպէս կ՚ըսեն Ամերիկացիք արդարացնելու համար 65 մեռեալները եւ 40 վիրաւորները, զոհ 30 ռումբերու: Գաւառապետը բողոք ներկայացուցած է փոխանցման շրջանի նոր կառավարութեան, բայց, Քարզայի շատ փութկոտութիւն չի ցուցաբերեր քննութիւն բանալու համար: Այնուամենայնիւ, կառավարութիւնը պիտի դիմէ Ամերիկացիներուն, որպէսզի սահմանափակեն իրենց ռմբակոծութիւնները: Դեկտեմբեր 27-ին, նոր ռմբակոծութիւն մըն ալ կատարուած էր նոյն շրջանը, քիչ մը աւելի հարաւ, այս անգամ ալ 25 մեռեալ կար: Ականատեսներն ու վերապրողները կը յայտնեն թէ Դեկտեմբեր 20-ին ռմբակոծութիւնը ոչ մէկ արդարացում ունի, քանի միայն պաշտօնական անձնաւորութիւններ էին, որոնք Քապուլ կ՚երթային ներկայ ըլլալու համար նոր կառավարութեան իշխանութեան գլուխ անցնելու արարողութեան: Այդ ռմբակոծութիւնը եօթը ժամ տեւած է եւ աւերակներու կոյտի մը վերածած է գիւղին բոլոր տուները: Շրջանի պատասխանատուներուն համաձայն, այլեւս ոչ մէկ Թալիպան կայ, բայց, Ամերիկացիք համոզուած են որ Ուսամա Պէն Լատէնի կողմնակիցներ կան, ուրեմն ռումբերը պէտք է տեղան:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընդհ. հիւանդութեանց բժիշկներու զայրոյթը օրէ օր կը սաստկանայ եւ բողոքողները բառերը չեն ծամծմեր: «Ո՛չ այս չունի կեանքին», «բժշկութեան մասնագէտ բանուորներն այլեւս զզուած են» կը կրկնեն արտայայտելու համար իրենց վիճակը: 56 հազար են, որոնք կրկին գործադուլի դիմեցին Դեկտեմբեր 27-էն մինչեւ Յունուար 2: Դժգոհութեան պատճառները բազմաթիւ են. — ցած այցելին (115 Ֆր. կ՚ուզեն դառնէ 131 Ֆր.), աշխատանքի ծանր պայմաններ, գիշերներն ու շաբաթավերջի պարտադրութիւններ եւ այլն, եւ այլն: Այս գործադուլը պատճառ է որ հիւանդանոցներու առիպողական պարագաներու բաժանմունքները ահաւոր խճողումներու ենթարկուած ըլլան եւ խնամք տալու անկարելիութեան մատնուած:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ, եօթներորդ անգամ ըլլալով գործազրկութիւնը յաւելում կրեց Նոյեմբերին 1,5% համեմատութեամբ, ինչ որ 9,9%-ի կը բարձրացնէ ընդհանուր համեմատութիւնը, 33 հազար նոր գործազուրկներով: Ընդհանուր թիւը 2 միլիոն 200.800 է:

ԻՍՐԱՅԵԼԻ բանակը հրահանգ ստացած է Դեկտեմբեր 27-ին վերջ տալու Բեթղեհէմի պաշարման, բայց, Ամանորի կամ օրթոտոքս եւ հայկական Ծնունդի առթիւ ալ, Արաֆաթի թոյլ չի տրուիր Երուսաղէմ երթալ: Արաֆաթ կրնայ Ռամալլայէն հեռանալ այն օրը միայն, երբ ձերբակալել տայ Իսրայէլի Զբօսաշրջութեան նախարարին սպանութեան հեղինակները: Միւս կողմէ, Պենիամին Պէն Էլիզէր, Պաշտպանութեան նախարարը, աշխատաւորական կուսակցութեան գլուխը ընտրուած է Դեկ. 27-ին, ձայներու 51,2%-ով: Կը նկատուի ծայրայեղ տարր մը եւ իր ընտրութիւնը շատ փայլուն ձեւով չէ եղած: Իր միակ զէնքը այն է, որ աշխատաւորական կուսակցութեան առաջին պետն է ծագումով սեֆարատ, այսինքն արաբական երկրէ մը (իր պարագային՝ Իրաք):

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ միջեւ շատ լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ, առաջինը համոզուած կը մնայ որ Նոր-Տելհիի Խորհրդարանին վրայ յարձակումը (Դեկտեմբեր 13) Իսլամաբադի պաշտպանած Գաշմիրի անջատողական երկու շարժումներու գործն էր: Երկու երկիրներն ալ հրթիռներ զետեղած են սահմանագլուխներուն վրայ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, ցուրտի զոհերուն թիւը օրէ օր կ՚աւելնայ: Ոստիկանութեան համաձայն արդէն 178 մեռեալ կար Դեկտեմբեր 27-ին, 40-էն 60 տարեկան մարդոց մէջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Վսիոմ հարցախոյզի հիմնարկի մը համաձայն Ռուսերը Պուտինը ընտրած են որպէս «տարուան մարդը», ձայներու 52%-ով: Հիմնարկը 1600 հոգի հարցապնդած է: Պուշ եւ Ուսամա Պէն Լատէն 2-րդ եւ 4-րդ դիրքի վրայ են:

ՊՈՒՇ ամէնէն աւելի հիացումի առարկայ քաղաքական դէմքն է Ամերիկացիներու 39%-ին համար, ըստ Կալուպի մէկ հարցախոյզին, զոր հրապարակած են Սի-Էն-Էն եւ Իւ-Ս-Ա- Թուտէյ օրաթերթը: Ցարդ այդ մրցանիշը Քէնըտիի կը պատկանէր:

Պ Ո Լ Ի Ս

ԿԸ ՍՐԲԱԳՐՈՒԻ՞ ՀԱՅԿ. ՎԱԳԸՖՆԵՐՈՒ ԿԱԼՈՒԱԾԻՆ ԱՆԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 27) կը տեղեկացնէ թէ կառավարութիւնը նոր օրէնսգիծ մը կը պատրաստէ Թուրքիոյ վագըֆներուն մասին որոնց մաս կը կազմեն փոքրամասնութիւններու պատկանողներն ալ: Նիւթին շուրջ «Րատիքալ» թերթին մէջ լոյս տեսած գրութիւն մը շօշափած է փոքրամասնութիւններու եւ 1936-ի անոնց յայտարարագիրներուն հարցը: Հոն ըսուած է թէ փոքրամասնութիւններու վագըֆներուն կողմէ 1936-էն մինչեւ 2002 Յունուար 1 որեւէ ձեւով ստացուած կալուածները կ՚աւելցուին նոյն յայտարարագիրներուն վրայ: Այս մասին Վագըֆներու ընդհանուր տնօրէնութիւնը վերջնական որոշում պիտի տայ, խորհրդակցելէ ետք Արտաքին ու Ներքին գործերու նախարարութիւններուն հետ:

«Մարմարա» կ՚աւելցնէ թէ համայնքային շրջանակները որոշ անհանգստութիւն մը ցոյց կու տան հարցին նկատմամբ: Մասնագէտներ կարծիք կը յայտնեն թէ նոր ծրագիրն ալ կրնայ ապագային մտահոգիչ նոր բարդութիւններու ճամբայ բանալ, թէ օրինագիծին մէջ ծուղակ մը պիտի լարուի համայնքի հաստատութիւններու դէմ:

ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ ԵՒ ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻՆ ԵՐԳԸ

«Մարմարա» նոյն թիւով կ՚արձագանգէ «Ճումհուրիյէթ»ի մէջ լոյս տեսած ցընցող գրութեան մը որ կ՚ուղղուի Թուրքիոյ ազգայնապաշտ շրջանակներուն: Անոնք կը քննադատուին որ Ունեւորութեան տուրքին ենթախորքին վրայ գրուած, ապա շարժանկարի փոխանցուած «Սալքըմ հանըմին հատիկները» գործը դաւաճանութիւն կը կոչեն, նոյն ատեն ամենայն խաղաղութեամբ կ՚երգեն Սեւ ծովու ձօնուած երգ մը որ խորքին մէջ հայ աշուղ Սայաթ Նովայի «Քամանչա»ն է: Թուրք յօդուածագիրը Թուրանական ձգտումներ, երազներ փայփայող բնագիր կը նկատէ երգին թրքական խօսքերը որոնք ամբողջ կովկասեան աշխարհը թրքական դրօշի մը տակ ամփոփելու կարօտը կ՚արտայայտեն: Հարց կու տայ թէ այդ ազգայնականները կ՚անդրադառնա՞ն իրենց հակասութեան երբ մէկ կողմէն հայերէն երգով մը այսքան կը խանդավառուին, միւս կողմէ ալ Սալքըմ Հանըմին պատճառով իրենց դէմը ելլողը հայրենադաւութեամբ կ՚ամբաստանեն:

Յօդուածագիրը որ Թուրքիոյ ճարտարապետներու սենեակին նախագահն է նոյն ատեն, կը յիշէ որ Սայաթ Նովայի այդ կտորը միշտ կը գտնուէր ազրպէյճանցի արուեստագէտ Ռ. Պէհպութովի երգացանկին վրայ, երբ մինչեւ 1970-ական թուականները ան երգելու կ՚երթար Պոլիս ու Անգարա: Պէհպութով յայտարարելէ ետք թէ Ս. Նովայէն կտոր մը պիտի ներկայացնէ, հայերէն կ՚երգէր «Քամանչա»ն, յանկարծ ծափերու արժանանալով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 27 / 28)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ ԹԵՀՐԱՆԻ ԱՅՑԻՆ

Թեհրանէն վերադարձին Զուարթնոց օդակայանին մէջ լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով նախագահ Ռ. Քոչարեան առաջին արժեւորում մը ըրած է երկօրեայ իր այցին: Հանդիպումներու ամէնէն կարեւոր արդիւնքներէն նկատած է Քաջարանի փապուղիին, Հայաստան — Իրան կազամուղին շինութիւնը. յատկապէս այս վերջինով, Հայաստան կը լուծէ իր ուժանիւթի հարցը, ըստ նախագահին: Ան կարեւոր համարած է համալսարաններու վկայականներուն փոխադարձ ճանաչումն ալ որ կարելի կ՚ընէ ասկէ ետք Իրանէն մասնագիտական ուսումի համար մեծ թիւով ուսանող ընդունիլ:

«Համոզուած եմ որ այս այցով նոր էջ է բացւում հայ — իրանական յարաբերութիւններում» ըսած է Ռ. Քոչարեան: Այցին ընթացքին ստորագրուած է 12 փաստաթուղթ: Նախագահը շատ ջերմ գտած է իրանահայ համայնքին հետ ունեցած հանդիպումն ալ. ըսած է թէ ան ունի ձեւաւորուած աւանդութիւններ եւ մեծ յարգանք կը վայելէ երկրին իշխանութիւններէն:

ՎՐԱՍՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐԻ ԴՐԱՑԻՆ Է

Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Մենագարիշվիլի «անհեթեթ» որակած է լրատուիչներու այն հաղորդումները թէ երկրին Մառնէուլի օդակայանը Թուրքիոյ ռազմական օդանաւերու կողմէն կրնայ գործածուիլ Հայաստանի ի վնաս: Նախարարը ըսած է թէ Վրաստան ոչ Հայաստանի, ոչ ալ ուրիշ դրացի երկրի դէմ որեւէ գործողութեան մասնակցի:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԷՄ Է ԻՐԱՔԻ ԴԷՄ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԻ ՄԸ

Թուրքիա որ ԱՄՆ-ու Աֆղանիստանի զինուորական միջամտութեան առաջին զօրակցողներէն եղաւ, բացայայտ կերպով դէմ կ՚արտայայտուի ամերիկեան յարձակումներու յետագայ ծրագրին Իրաքի առնչուած մասին: Ցայտնուած տարակարծութեան մէկ պատճառը այն է որ Իրաքի վրայ յարձակում մը կրնայ երկիրը մասնատումի առաջնորդել ու օրակարգի բերել իրաքեան ներկայ տարածքին մէկ մասին վրայ քրտական պետութեան մը նիւթը: Երկրորդն ալ Իրաքի ունեցած զանգուածային բնաջնջման զէնքերու գործածութեան հաւանական դաշտն է ուր կ՚ըսուի թէ առաջին թիրախները կ՚ըլլան Թուրքիան եւ Իսրայէլը:

Թուրքիոյ սպայակոյտի պետը զօրավար Քըվրըքօղլու այս մասին յայտարարութեամբ մը հանդէս եկած է, ըսելով թէ Իրաքէն զատ Թուրքիոյ դրացի բազմաթիւ երկիրներ ալ ունին նման զէնքեր, «նոյնիսկ պնդումներ կան թէ Հայաստան եւս ունի» («Մարմարա», Դեկտ. 27): Թերթը Թուրք զօրավարին խօսքերէն այն եզրակացութեան կը յանգի որ եթէ Արեւմուտքը ճնշում կը գործադրէ Իրաքի վրայ այդ պատճառով, նմանօրինակ ճնշում մըն ալ պէտք է գործադրուի միւս երկիրներուն ու Հայաստանի վրայ:

ԱՌԱՒՕՏ ԼՈՒՍՈՅ

Ամէն Ամանոր շողշողուն հեռանկարներ կը բանայ, ի վերջոյ թաղուելու համար մշուշին մէջ, մռայլ ու միօրինակ:

Մանաւանդ երբ արեւը կ'ողջունենք օտարութեան մէջ, արմատախիլ եւ ծըփուն:

Արդէն մեր կոնակն ունինք աւելի քան երեսուն տարուան բեռ, եւ տարսուռ մը կը համակէ մեզ, երբ կը մտածենք մնացեալի մասին:

Մինչեւ ե՞րբ: Ի՞նչպէս: Ինչո՞ւ այսպէս...:

Իսկապէս լոյս կը ծագէր մեր գլխուն վերեւ, երբ կը լսէինք ղարերէն բխած եղանակը — «Առաւօտ Լուսոյ»:

Հաւատքի եւ աշխատանքի արեւը ջերմութիւն կը ցանէր մեր բոլորտիքը:

Եւ կը քալէինք ու կը քալէինք, մեր հայեացքն ուղղած դէպի լեռները, — դէպի բարձունք եւ խորութիւն:

Այսօր մեր ծունկերը կը կթոտին լուսացնցուղ պողոտաներու զառիթափին վըրայ եւ մեր աչքերը կը յոգնին օրը իրիկուն չեղած:

Եւ սակայն պիտի քալենք: Ճամբաները պիտի կտրենք անընդհատ ու անվհատ, միշտ ջահ ի ձեռին:

Ջահը գիտութեան, ստեղծագործութեան եւ ինքնապաշտպանութեան:

Մեր երգը պիտի ըլլայ միշտ — «Առաւօտ Լուսոյ»: Բոլոր ճակատներուն վրայ: Բոլոր ցամաքներուն վրայ: Ծովուն դիմաց թէ լերան ստորոտը:

Որքան խուսափի «Արեգակն արդար», այնքան պիտի դառնանք ժիր: Ըմբոստ եւ տոկուն:

Նախ մենք մեզի հանդէպ, որպէսզի կարենանք ուրիշէն իրաւունք պահանջել ճակատաբաց:

Պիտի ունենանք պայծառ տեսակէտներ եւ քաջութիւն՝ զանոնք պաշտպանելու:

Պիտի գիտնանք լողալ, որպէսզի կարենանք մէկ ափէն միւսն անցնիլ մեր սեփական ուժերով:

Պիտի գիտնանք երիտասարդացման աւիշը ներարկել ցիրուցան բազմութեանց, որպէսզի կարենայ թօթափել հնութեան եւ թմրութեան փոշիները:

Ճամբան պիտի հարթենք յառաջապահ երիտասարդութեան մը համար, անոր ներշնչելով ազգային հպարտութիւն եւ հայրենասիրութիւն:

Պիտի կազմենք միացեալ ճակատ՝ յանուն տարագիր բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան եւ ինքնուրոյն, բազմազգոյն մշակոյթի:

Ոչ ծոյլ եւ նկուն համակերպում, ոչ ալ քարացած սովորամոլութիւն:

Երիտասարդացում նա՛եւ գրականութեան, գեղարուեստի, գիտութեան եւ հանրային գործունէութեան մէջ:

Թող Նոր Տարուան եւ բոլոր գալիք տարիներու ընթացքին մեր մաղթանքն ըլլայ միշտ «Առաւօտ Լուսոյ», բայց երբեք «Աշխարհ Ամենայն»:

Երէկ՝ օրուան պահանջն էր երգելով մեռնիլ:

Այսօր՝ ապրիլ երգելով: Աշխատանքի եւ ստեղծագործութեան երգի մը վերածելով մեր կեանքը:

Հայրենիքի կարօտն անգամ պէտք է պրկէ մեր ջիղերը, լաւագոյնս կազմակերպելու համար մեր ինքնապաշտպանութեան պայքարը, ցամաքէ ցամաք:

Լոյս, լո՛յս, մեր բոլոր ընդունակութեանց յարաճուն եւ ներդաշնակ զարգացումով:

Յարատեւ ճիգ ու պրպտում՝ մեր անցած ճամբաներուն վրայ: Ինչպէս երէկ՝ դժոխային պայմաններու տակ:

Մշուշը ուշ — կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, քանի կը մնանք հաւատարիմ՝ մեր արեւահամ երգերուն:

Շ.

1956, Յունուար 1

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՖՈՐՈՒՄԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Դեկտ. 15, Շաբաթ յետմիջօրէի նիստը յատկացուած էր ցեղասպանութեան. բացումը կատարեց Ալֆրէտ Մ. տը Զայաս, «Ցեղասպանութիւններու անպատժելիութիւնը, միջազգային իրաւագիտութիւնը եւ հատուցումները» խորագրուած դասախօսութեամբ: Ան միջազգային իրաւագիտութեան փրոֆէսոր է. դասաւանդած է Շիքակոյի եւ Մատրիտի համալսարաններուն մէջ. վերջերս «Հողի իրաւունքը» հատորով պաշտպանած է տեսակէտը թէ հայրենիքի իրաւունքը մարդկային իրաւունք է: Ֆրանսերէն համաժամ թարգմանութեամբ, ժամուան մը անգլերէն իր ելոյթը աշխատասիրութիւն մըն էր թէ՛ թէ՛ պատմական, թէ՛ թէքնիքով, թէ՛ բաղդատական երեսակներով. ան խօսեցաւ միջազգային իրաւագիտութեան 1915-էն ասդին կրած փոփոխութեան, մարդկութեան դէմ ոճիրի եւ ցեղասպանութեան յղացքներուն, օրէնքի յօդուածներու, պայմանագրութիւններու, Լա Հէյի միջազգային դատարանին, Եուկոսլավիոյ, Ռուանտայի համար կազմուած միջազգային ատեաններուն եւ Երրորդ Ռայխի, Կիպրոսի, Եուկոսլավիոյ, Ռուանտայի մասին: Իր կարծիքով՝ ամէնէն հետաքըրքրական զարգացումները կրած են զոհերու «վերադարձի իրաւունք»ին, իրեւ բայաջորդ պետութիւններու պատասխանատուութեան եւ պետութենէ մը հատուցում պահանջելու համար անհատապէս դատի դիմելու կարելիութեան վերաբերող օրէնքները:

Ինչ կը վերաբերի հայութեան, Ֆրանսայի Խորհրդարանին ճանաչումը պէտք է նախընթացի օրինական ուժ ստանայ: Ատոր համար պէտք է դիմել միջազգային իրաւագէտներու: Թուրքիա, որպէս Օսմանեան կայսրութեան յաջորդած պետութիւն, պէտք է ընդունի իր պարտաւորութիւնները. հատուցանել գողցուած ըստացուածքը եւ նոյնիսկ ներողութիւն խնդրել: Այսուհանդերձ, Ա. տը Զայաս ներլյայօրէն կ'ընդունէր թէ ուժը անտեսել կու տար իրաւունքը, ըսելով. «Քաղաքական իրականութիւնը այնպէս է որ կարելի չըլլար միայն օրէնքին յենելով յառաջանալ»:

Մեծապէս գնահատուած իր ելոյթէն ետք ան երկարօրէն պատասխանեց ներկայ իրաւագէտներու, մասնակիցներու հարցումներուն: Անոնք վերաբերեցան Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան ու ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայ Դատի յանձնախումբին հետեւելիք ճամբուն, հատուցում պահանջելու համար կիրարկելի ձեւերուն, արեւմտեան կառավարութիւններու «Ցեղասպանութեան» եւ «Մարդկային իրաւունքներ»ու պայմանագրութիւններուն հիմով Թուրքիոյ հանդէպ քայլերու չնախաձեռնելուն: Վերջին տրուած պատասխանը ոչ ոք կըրնայ զարմացնել. ՕԹԱՆ-ի անդամ Թուրքիոյ աշխարհառազմավարական դերը աւուել կարեւորութիւն ստացած է Սեպտեմբեր 11-էն ի վեր: Իր խօսքին աւարտին Ա. տը Զայաս կարդաց նաեւ զօրակցութեան գիրը Ճ. Վանհէօվընի որ Մարդկային իրաւունքներու բարձրագոյն մարմնին ղեկավարն է:

Արա Համբարեան, Հայ Դատի ԱՄՆ-ու գործադիր տնօրէնը, որ կը փոխարինէր նախագահ Կ. Արմէնեանը, «Հայերու ցեղասպանութեան մէջ Թուրք պետութեան քաղաքական պատասխանատուութիւնը» նիւթով իր ելոյթէն առաջ իր անձը ներկայացուց. համալսարանական չէր, բայց կու գար ամերիկեան քաղաքական ոլորտէն: Ըլլալով Սեբաստացի ու Տիգրանակերտցի վերապրողներու թոռ, ընտանեկան յիշողութիւնը կաղապարած էր իր փորձառութիւնը: Ան ընդգծեց 1915ին աննախատեսելի երկու յատկանիշները. առաջինը այն էր որ մոռացումի մատնուած չէր եւ պիտի չմատնուէր, երկրորդը՝ անոր հետեւանքները կը կրէր Հայաստանը. մեկուսացած, փոքր պետութիւն մը որ աւելի՛ եւս խոցելի դարձած էր Ազրբէջանին տրուած Թուրքիոյ նեցուկով:

Խօսելով Հայ Դատի ԱՄՆ-ու յանձնախումբին ստեղծումին ու գործունէութեան մասին ալ, ոգեկոչեց Արամ Գարտաշեանը որ քանական թուականներուն մեծ նուիրումով գործած էր «Հայաստանի անկախութեան ամերիկեան յանձնախումբ»ին մէջ: Ցիշեց տարուած լոպիի աշխատանքը՝ Գոնկըրէսին, Փէնթակոնին, նահանգային իշխանութիւններու մօտ: Անդրադարձաւ նաեւ Հայեւթուրք հաշտութեան խումբին քայքայումին, ըսելով որ Թուրքիոյ այդ նախաձեռնութեան նպատակը իր «ամերիկացի բարեկամ»էն օժանդակութիւն ստանալն էր եւ թէ ան մերժուած էր Հայկական Սփիւռքին ու Հայաստանի կառավարութեան կողմէ: Ըստ թէ յառաջիկային սպասելի են հաշտութեան խակական նախաձեռնութիւններ, կապուած՝ Թուրքիոյ մէջ մշակութային փոփոխութիւններու: Պէտք է ամէն միջոցներով հատուցումի հետամուտ ըլլալ: Պատասխանելով հարցումներու, Ա. Համբարեան չեշտեց թէ ո՛չ մէկ տարբերութիւն կայ Գլինթընի եւ Պուշի միջեւ եւ թէ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարութիւնը կը շարունակէ նոյն քաղաքականութիւնը վարել:

Հայ Դատի Ամերիկայի յանձնախումբը տեղացի Հրեաներու հետ անձնական լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակելով հանդերձ, լոպիներու գործակցութեան մարզին մէջ ցեղասպանութեան ճանաչումի հոլովոյթը յաջողութիւն չի գտներ, քանի որ հրէական լոպին հետեւելով Իսրայէլի դեսպանատան հրահանգին, զօրավիգ կը կանգնի Թուրքիոյ:

Պատասխանելով Հայ Դատի յանձնախումբին ու Հայկական համագումարին մասին հարցումին, Արա Համբարեան լսաւ թէ երկուքը տարբեր կեցուածքներ ունին եւ չեն յաջողած վարչական միակ մարմին մը կազմել, ինչ որ ինք ցաւալի կը նկատէ: Օրինակ, Համագումարը գաղութը տեղեակ չէ պահած Հաշտութեան խումբին ստեղծումին որուն ինք ալ նախաձեռնարկ եղած է (կամ մղուած է ըլլալու, Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ):

Նիստէն ելլողները դուրսի սրահին մէջ կը հանդիպէին Լէյտի Գոքսին որուն կ'ընկերանար Ապրիլ 24-ի կոմիտէին նախագահը Ա. Կէօմճեան:

Կիրակի առաւօտեան (Դեկտեմբեր 16) նիստը յատկացուած էր աշխատանքի հինգ խումբերու տեղեկաբերներուն զեկուցումներուն. այդ խումբերուն հանրութիւնը կրնար ազատօրէն մասնակցիլ: Այդ խումբերը ղեկավարած էին ի միջի այլոց, Հայ Դատի Եւրոպայի յանձնախումբին նախագահուհին՝ Հիլտա Զօպոյեան, փաստաբան Ռոզ – Մարի Լը Փրիոլ, Ռատիօ – Ֆրանս Էնթէրնասիոնալի լրագրող Աննը – Մարի Մուրատեան:

Արուեստի պատմաբան Փաթրիք Տօնապետեան ներկայացուց Թուրքիոյ եւ Անդրկովկասի հայկական յուշարձաններուն պահպանութեան նիւթով արտայայտուած միտքերը: Կարեւոր էր տեղաբընակները իրազեկ դարձնել, համացանցին վրայ կայքէջեր բանալ, աշխատակցիլ ռոմանական արուեստի մասնագիտացած ոչ հայկական ընկերակցութիւններու հետ, ստեղծել հայկական ժառանգութեան հըսկողութեան կոմիտէ մը. պէտք էր յատկապէս մղել Հայաստանը եւ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի Հայկական կոմիտէն որ միջամտէին եւ լոպիական գործունէութիւն տանէին:

Վարուժան Սարգիսեան որ հոգե – ընկերաբանութեան ճիւղին մէջ տոքթորայի երիտասարդ ուսանող մըն է, ներկայացուց փոխանակումներու բազմամշակութայնութեան եւ ժողովրդավարութեան կապին մասին վիճարկումին եզրակացութիւնը: Ըստ թէ դժուար եղած էր վիճարկումին կազմակերպութիւնը, քանի որ գործնականէն զատ, հարցը կը վերաբերէր նաեւ նոր ընկերութիւն մը կազմաւորելու կերպին մասին իմաստասիրական սկզբունքներու: Ըսելէ ետք թէ հանրապետութիւնը անգերազանցելի ձեւն է, բայց Ֆրանսական ժագոպէն պետութիւնը ազգասպան պետութիւն մըն է որուն նըպատակն է ձուլումը, դրուատեց բազմամշակութայնութեան բարիքները. ան անհատը չէր խղեր իր արմատներէն, մինչ յայտնի էր դառնար որ ինքնութիւնները յարատեւ փոխարկումի մէջ են:

Տոքթորայի ուրիշ ուսանողուհի մըն է Սեւան Կարիպեան (միջազգային իրաւագիտութիւն) որ փայլուն ելոյթ մը ունեցաւ 2001 Յունուար 29-ի օրէնքին մասին: Բացատրեց թէ այդ օրէնքը միայն յայտարարութեան զօրութիւն ունէր եւ իրաւական ոչ մէկ միջոց կար դայն կիրարկութեան դնելու: Քաղաքական արժէքով կը ներկայանար: Նոր գործունէութիւններու հեռանկարներ կը բանար, թէ՛ իրաւական, թէ՛ քաղաքական մարզերուն մէջ. անոնցմէ մէկն էր կէսօրի անունով կոչուած օրէնքին ընդլայնումը, Հայերու ցեղասպանութիւնն ալ ընդգրկելու ձեւով: Ս. Կարիպեան առանց խոչընդոտները շրջանցելու, բացատրեց մանրամասնութիւնները Մարդկային իրաւունքներու Եւրոպական Ատեանին առջեւ կարելի դատավարութիւններու:

Հայ Դատի յանձնախումբի վեթերաններէն Պառաւեան ներկայացուց եզրակացութիւնը այն խումբին որուն նիւթը եղած էր Ֆրանսայի մշակութային բազմազանութեան քաղաքական ճանաչումը: Հարցադրումը կը վերաբերէր Ֆրանսայի մէջ հայկական մշակոյթը պետական նեցուկով զարգացնելու խնդրին: Տիրող կարծիքներ եղած էին Ֆրանսացիներու եւ Հայերու մօտ գաղափարներու զարգացումը, ներկայացուցչական այլ համայնքներու հետ կապերու ստեղծումը, ժողովրդավար ձեւով ընտրուած ներկայացուցչութիւնը, փոքրամասնութիւններու լեզուներուն զարգացումին նպատակով Ֆրանսական օրէնսդրութեան ուսումնասիրութիւնը, եւ այլն:

Բժիշկ Գ. Գէփէնէկեան որ ծանօթ անուն մըն է Լիոնի եւ Երեւանի բժշկական շրջանակներուն, դաշնակցական ու Ֆրանս – Արմէնի Թերթին եւ Հայ Դատի յանձնախումբին հիմնադիրներէն մէկը, զեկուցաբերն էր խումբին որ ջանացած էր պատասխան գտնել հարցումին թէ ի՞նչ գործունէութեան պէտք է նախաձեռնել, որպէսզի Թուրքիա ընդունի իր պատասխանատուութիւնը: Պէ՞տք է ատիկա Հայեւթուրք հաշտութեան, կամ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքին նախապայման ըլլայ:

Գ. Գէփէնէկեանի խումբը մեկնած էր Թուրքիոյ պատասխանատուութեան տըւեալէն, քանի որ ան պետութեան շարունակականութիւն մը կը մարմնաւորէր: Ճշդըւած էին երեք կէտեր. Ա) ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ, Բ) Հայեւթուրք հաշտութիւն մը, այն պայմանով որ հայկական կողմի բոլոր բաղկացուցիչները ներկայացուած ըլլան, Գ) ընդունիլ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը, բայց ո՛չ որեւէ գնով եւ ձեւով: Ամէնէն կարեւորը նկատուած էր Հայաստանի ապահովութեան երաշխաւորումը: Հարց մը որ տարբեր տեսանկիւններէ կը դիտուի ԱՄՆ-ու, Թուրքիոյ, Եւրոպայի, Ռուսաստանի եւ Հայաստանի կողմէ:

Վերջաւորութեան, Կիրակի յետմիջօրէնին, շուրջ ժամ մը յատկացուեցաւ ուժ մասնակիցներու որոնք իրենց անձնական արժեւորումները եւ հակազդեցութիւնները տուին եռօրեայ ձեռնարկին մասին: Անոնք արտայայտեցին իրենց գնահատանքը, խանդավառութիւնը, կասկածներն ու քննադատութիւնները: Այդ նիստին ժամանեց Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեան ալ որ ծափերով ողջունուեցաւ:

Ընդհանուր համադրումը ներկայացնելով Ց. Մարտիրոսեան, ըսաւ թէ Հայ Դատի յանձնախումբին ծրագիրն էր Ֆրանսայի մէջ բազմաշակութայնութեան կանոնները հաստատել, փոխադարձ լայնախոհութեան վրայ հիմնուած ժողովրդավարութիւն մը ստեղծելու համար: Աշխատանքի խումբերու առաջարկները վերլուծումի ենթարկուելով նկատի պիտի առնուէին այդ նպատակին համար: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց յատկապէս Ժ. Մարտիրոսեանին որ գլխաւոր դերը կատարած էր Ֆորումին պատրաստութեան ու ընթացքին մէջ: Ապա Արա Գրիգորեան ներկայացուց յանուն Հայ Դատի յանձնախումբին իր շարադրած մամուլի հաղորդագրութիւնը:

Տակաւին կանուխ է ըսելու համար թէ Ֆորումը Հայ Դատի յանձնախումբի մարտավարութեան մէջ շրջադարձ մը կը նշէ՞, Ֆրանսայի ընտրութիւններուն նախօրեակին: Սակայն, որոշ է որ ան յոյսեր ներշնչեց երիտասարդներուն:

Ա. ՏԷՐ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԽՃԱՆԿԱՐ

ՀԱՅՐ ԼԵՒՈՆ ԶԷՔԻԵԱՆ

Աշխատասիրեց Սալբի Գասպարեան

Պէյրութ 2001

ՅԱՐԳԵՆՔ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՐՑՈՒՆՔԸ

Հեռատեսիլի հաղորդումներուն մէջ, շատ կէտեր կան որ պէտք չէ երբեք տեղի ունենային եւ դժբախտաբար ամէն օր տեղի կ'ունենան, տառապող անձերու, անոնց արցունքներու նկարներուն անդադար ռմբակոծումն է։

Ես անհանդուրժելի կը գտնեմ այն տեսարանները, ուր Հեռատեսիլի լրատուները ամէն գնով կ'ուզեն նախադասութիւն մը փրցնել, սարսափելի աղէտով զաւակը նոր կորսնցուցած մօր մը բերնէն, ոտնակոխելով անոր խոր վիշտը եւ զգացումներուն սրբութիւնը։

Անցեալները, կայան մը ցոյց կու տար օդակայանի մը սպասման սրահը, ուր կին մը եկած էր իր քրոջ ընդառաջ, մինչ քոյրը, բոլոր միւս ճամբորդներուն հետ, զոհ գացած էր, նոյն վայրկեանին սարսափելի արկածի մը։ Երեւակայեցէք որ անպատկառ լրագրող մը բարձրախօսը դիմացը դրած, կ'ուզէր անպատճառ իմանալ թէ ինչ կը զգայ ինք այդ պահուն... կարելի է արդեօ՞ք այսքան լկտիութեան հասնիլ։

Շատ պատկերներ կան որ պէտք չէ երբեք յայտնուին Հեռատեսիլի պաստառին վրայ. բռնութիւններու եւ բռնաբարումներու տեսարաններ, չափազանց յառաջացած սիրոյ արտայայտութիւններ։ Ամէն ոք արժէքներու իր աստիճանաւորումը ունի, իր տեսակէտներն ու մտահոգութիւնները։ Ինծի համար, անհանդուրժելի է պարզապէս տեսնել անձ մը որ անձնական խոր վիշտի մը հետեւանքով կ'արտասուէ...։ Երբեք ցոյց չտալ արտասուող դէմք մը։ Այս պէտք է ըլլայ ամէն պարկեշտ հեռասփռողի օրէնքը։ Հա՞րկ է, արդեօք, օրէնքներ սահմանել, երբ հազարումէկ ճամբաներ կարելի է գտնել, օրէնքները շրջանցելու, ինչպէս շատ մը պարագաներու մէջ տեղի կ'ունենայ։ Ես պիտի ուզէի որ Հեռատեսիլի պատասխանատուները, նկատի առնէին այս հարցը եւ միաձայնաբար համաձայնութիւն գոյացնէին, հասարակաց վարուելակերպի մը շուրջ։ Շատ մը հարցեր նման համաձայնութիւններով լուծում գտած են, օրինակ ծանուցումներու պարագան։ Բաւ է որ, մէկ հոգի մը լծուի այս գործին, եւ վստահ կրնանք ըլլալ որ, մարդկային արցունքը կը դառնայ յարգանքի առարկայ։

ՀԵՊ

ԳՐԱԴԱՐԱՆՆԵՐ ԿԸ ՊԱՅՔԱՐԻՆ ԹՈՒՂԹԻՆ ԴԷՄ

Իրականութեան խարկանքը առթող աշխարհին մէջ ամէնէն աւելի վտանգուած են գիրքերը, թերթերն ու պարբերաթերթերը, այլ խօսքով՝ թուղթի վրայ արձանագրուած գիտութեան եւ տեղեկութիւններու շտեմարան մը, որ աշխարհի գրադարաններուն մէջ հապճեպով կ'արձանագրուի միքրոֆիլմի եւ ամիտի սկաւառակի վրայ։

Վիպագիր Նիքըլսըն Պէյքըր իր «Տապըլ Ֆոլտ» գիրքին մէջ կը զարգացնէ այս տեսակէտը։ Ան կը հաւատայ, թէ գիրքերը պէտք է պահպանուին թուղթի վրայ, այնպէս ինչպէս արձանագրուած են իրենց ամբողջ փառքով։ Ան չափազանցութիւն կը նկատէ թուղթի փճացումին վերաբերող կարծիքները եւ կը դատապարտէ այն գրադարանները, որոնք տեղի պակասի պատճառով գիրքեր կը փճացընեն։ «Արարքը ոճիրի համազօր է։ Կորսնցուցած ենք բաներ, զորս երբեք պիտի չկարենանք վերագտնել», կը գրէ ան։

Պէյքըրի համաձայն, կորսուած են շուրջ 975 հազար գիրքեր, որոնք փճացուած են միքրոֆիլմի վրայ արձանագրութենէ ետք, ինչպէս նաեւ՝ 1880-ական տարիներէն ետք, լոյս տեսած ամերիկեան գլխաւոր օրաթերթերու անփոխարինելի հաւաքածոներ, որոնք միքրոֆիլմի վրայ արձանագրուելէ ետք թափուած են կամ՝ վաճառուած։ Միացեալ-Նահանգներու տարածքին գլխաւոր համալսարաններու գրադարանները, ինչպէս նաեւ հանրային մեծ գրադարանները նոյն ձեւով վերաբերած են իրենց հաւաքածոներուն հետ։

Պէյքըր կը գրէ, թէ մեծ գրադարաններ իրենց թերթերու հաւաքածոներէն ձերբազատելէ ետք, այժմ յարձակած են գիրքերուն վրայ։ Միքրոֆիլմ պատրաստող պաշտօնեաներ հանած են բազմաթիւ գիրքերու կողքը, որպէսզի աւելի արագ եւ դիւրութեամբ նկարեն զանոնք, ապա թափած են գիրքերը՝ նոր տեղ բանալով դարաններու վրայ։ Պէյքըր կը վիճի, թէ գիրքերը միքրոֆիլմի վերածելու գործընթացը գրաւիչ է, որովհետեւ կ'ընձեռէ նոր արտադրութիւն մը, զոր կարելի է վաճառել այլ գրադարաններու։ Աւելի՛ն. անիկա առիթ կու տայ վաճառելու նաեւ միքրոֆիլմերու բնօրինակներ բազմագրելու իրաւունքը։

Սակայն մասնագէտներ շուտով անդրադարձած են, թէ հրատարակութիւններու միքրոֆիլմի վերածումը ինքնին դժուարութիւններ կը յարուցէ։ Պէյքըր կը նշէ, որ գիրքերը հսկայական շէնքերու մէջ տեղաւորելու բաղդատած՝ անոնց միքրոֆիլմի կամ թուային (տիժիթալ) արձանագրութիւնը շատ աւելի սուղ կ'արժէ։ 1957-ին կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, միքրոֆիլմի արձանագրութիւնները յստակ չեն, իսկ անոնց որակը կարելի չէ բարելաւել։ 1970-ական տարիներուն կատարուած այլ ուսումնասիրութիւն մը կ'ըսէր, թէ միքրոֆիլմերը իրենց հերթին կ'աղտոտին, կը գծուին, պարբերութիւններ կը կորուին էջին ծայրէն, էջեր կը կորսուին, պատկերներ գլխիվայր կը դառնան եւ անոնց շարքը կը խանգարուի։ Կայ նաեւ աղօտելու անպատեհութիւնը՝ նկարելու ժամանակ անբաւարար լոյսի, գոյներու սխալ հակադրութեան եւ անյարմար լուսարձակումի պատճառով։ Եւ ի վերջոյ, անոնց վրայ նոյնքան աղտ ու փոշի կը հաւաքուի, որքան՝ գիրքերու եւ թերթերու վրայ։

Այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ երկարակեցութեան հարցը, որուն պատճառով միքրոֆիլմը հնարուած է՝ փոխարինելու համար փտող եւ թթուներու վտանգին ենթակայ թուղթը։ Պէյքըր կը գրէ. «Եւ որովհետեւ գրադարաններ սովորաբար միքրոֆիլմերը չեն պահեր խոնաւութեան ցած մակարդակով վայրերու մէջ, ինչպէս որ պէտք է, պարզ իրականութիւնը այն է, որ ոչ մէկ գրադարան կրնայ հպարտանալ մնայուն արխիւով մը»։

Մինչ գրադարանապետներ փորձած են նսեմացնել միքրոֆիլմի տոկունութեան առընչուող կասկածները, անոնք աշխատած են չափազանցնել թուղթին դիւրաբեկ ըլլալու իրողութիւնը։ Պէյքըր միքրոֆիլմի եւ թուային արձանագրութեան ջատագովները կ'ամբաստանէ այս պատրուակով դրամ հաւաքելու յանցանքով։ Անոր ընդդիմադիրները իրենց կեցուածքը կը պաշտպանեն ըսելով՝ որ աշխարհի մեծ հաւաքածոներուն 25 առ հարիւրը այնքան դիւրաբեկ է, որ արդէն կը փոշիանայ։ 1989-ին Միացեալ-Նահանգներու Ներկայացուցիչներու Տունը ստացած է տեղեկագիր մը, որ կ'ըսէր, թէ՝ «գիրքերու եւ թերթերու փոշիացումը աննախընթաց աղէտ մը ստեղծած է։ Ներկայացուցիչներու Տունը անմիջապէս հակադարձած է միլիոնաւոր տոլար յատկացնելով վտանգուած հրատարակութիւնները միքրոֆիլմի վերածելու գործին, երբ անդին գիրքերու պահպանութեան համար նիւթական աղբիւրներ գրեթէ գոյութիւն չունէին։ 1980-ական տարիներուն եւ 1990-ական տարիներու սկիզբը «միքրոֆիլմեր կը պատրաստուէին փոշեծծիչ մեքենայ մը աշխատցնելու թափով»։

«Ամբողջ դարաններ կը պարպուէին եւ միքրոֆիլմի արձանագրութեան կ'ուղարկուէին, փոխանակ իւրաքանչիւր գիրք քննելու եւ մտածելու զանոնք պահպանելու ձեւի մը մասին», կը գրէ Պէյքըր։ «Այդ գիրքերէն շատերը մասնատուած են նկարուելու համար եւ զոհուած են անտեղի, որովհետեւ միքրոֆիլմը ինքնին անգործածական դարձած է այսօր, եւ հարկ է զայն փոխարինել թուային արձանագրութեամբ։ Պահպանումի գործընթաց մը, որ ինքնին շատ սուղ պիտի արժէ»։

Պէյքըր իր գիրքին սկիզբը կը գրէ, թէ 16-րդ դարուն Անգլիոյ մէջ վանականներու գործունէութեան դէմ շղթայազերծուած հալածանքներէն ի վեր ոչ մէկ տեղ ընդունուած կամ գործադրուած է բնագիր աղբիւրներու նման հսկայածաւալ ոչնչացում։ Ան նաեւ կը նշէ, թէ գրադարան մը, որ տարեկան 300 հազար տոլար կը ծախսէ համացանցի վրայ իր գրացանկը պահելու համար, պիտի ստիպուի տարեկան 1.5 միլիառ տոլար գոյացընել իր գիրքերը մատչելի դարձնելու համար։

Պէյքըր կը միտի ահազանգ մը հնչեցնել իր գիրքով, որուն վերջաւորութեան հարց կու տայ, թէ ինչո՞ւ գիրքերն ու անոնց թուային տարբերակները չեն պահպանուիր կողք-կողքի։ «Ինչո՞ւ չենք կրնար պահպանել երկուքը՝ օգտուելով նոր եւ սուղ արժող թուային տարբերակներու վաճառքէն՝ պահպանելու համար գործնական, գեղեցիկ եւ պատմական արժէք ներկայացնող գիրքեր, որոնք դարեր շարունակ բազմած են դարաններու վրայ։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԸ ՄՐՑԱՆԱԿԱԿԻՐ

Ռուսաստանի մայրաքաղաքին մէջ կազմակերպուած երգիչներու միջազգային մրցումին ոսկի մետալ շահած է Երեւանի Կոմիտաս երաժշտանոցի ուսանող Արսէն Սողոմոնեան, 12 երկրէ 18 մասնակիցի միջեւ։ Մրցումին դատակազմը գնահատած է երիտասարդին գեղեցիկ ձայնն ու մեծ կարողութիւնը։ Զինքը առաջին շնորհաւորողներէն եղած է ծանօթ երգիչ Պաւել Լիսիցեան որուն 90-ամեակը նշուած է երջերս Մոսկուայի մէջ, մեծ շուքով։

ԹԻՒ 17 ԽԱՖԻԷՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԳԼՈՒԽ ԻԸ.

ԹԱԿԱՐԴԸ

– Ո՞ւր երթալ կ'ուզէ։

– Պուլկարիոյ ճամբով Ջուիցերիա պիտի երթայ։

– Այդ գործը ես կրնամ ընել, բայց միմիայն իմ հաշւոյս 400 ոսկի կը պահանջեմ։

– Իսկ ես միայն 100 ոսկի՞ ունիմ։

– Ջանա՛ աւելի բերել, ատ իմ գիտնալիք բանս չէ։

– Այդ տեսակ գործերը կէս առ կէս գումարը բաժնելով կ'ըլլայ։

– Այդ պայմանը չեմ կրնար ընդունիլ, դուն արդէն գործին մէջ պարզ միջնորդութիւն մը պիտի ընես... ես եմ, որ ամբողջ վտանգը իմ վրաս առնելով՝ գինքը պիտի փախցնեմ։

– Ապահով կերպով պիտի կրնա՞ս Պոլսէն հեռացնել, որովհետեւ հայրը այդ ապահովութիւնը կը պահանջէ 500 ոսկի վճարելու համար։

– Ես ձեռքովս զինքը մինչեւ Ֆիլիպէ պիտի տանիմ... անկէ անդին ա՛լ դիւրին է։

– Ֆիլիպէ՞ պիտի տանիս քու ձեռքովդ, – գոչեց Ասատիկ զարմացած, – ինչպէ՞ս կ'ըլլայ ատիկա, հապա հոս ունեցած պաշտօններդ։

– Ես մասնաւոր պաշտօնով մը Ֆիլիպէ պիտի երթամ, զինքն ալ հետս կը տանիմ, թէեւ ատոր համար բաւական մեծ դժուարութիւններ կան, սակայն կրնամ անոնց մէջէն ելլել, եթէ դրամ ըլլայ մէջտեղը։

– Դրամը պատրաստ է։

– Ո՞վ է այդ երիտասարդին հայրը։

– Երբ խնդիրը կարգադրենք, անունը կը յայտնեմ քեզի, առայժմ ներէ, որ չըսեմ։

– Զարմանալի՜ գաղտնապահութիւններ ունիս... տես, ես ինչպէս ամէն բան կ'ըսեմ քեզի։

– Քանի որ սակարկութիւնը ես պիտի ընեմ, կարծեմ պէտք չունիս ով ըլլալը հասկնալու, – ըսաւ Ասատիկ։

– Կը հասկնամ քու միտքդ, – պատասխանեց Արթին, – բայց ինչ որ է, թող այդպէս ըլլայ, միայն թէ իմ 400 ոսկիս ամբողջութեամբ ստանամ։

– Վաճառականը դրամը պիտի տայ, երբոր զաւակը ապահով կերպով Ֆիլիպէ հասնի։

– Ուրեմն ինծ բարեւ ըրէ եւ ըսէ, որ զաւակը տեղ մըն ալ չի կրնար երթալ կամ աւելի ճիշդը, փոխանակ Ֆիլիպէի՝ Թեբեւս մինչեւ Տէր Զօր երթայ։

– Թերեւս յաջողիմ զինքը համոզելու, որ դրամին կէսը կանխիկ վճարէ։

– Պարապ տեղը մի՛ յոգնիր, պէտք է, որ ամբողջութեամբ տայ։

– Բայց ինչպէ՞ս կրնաս երաշխաւորել, որ ապահով պիտի հասցնես Ֆիլիպէ։

– Ըսէ քեզի, որ ինծի հետ պիտի տանիմ, կարծեմ ասկէ լաւագոյն երաշխաւորութիւն չի կրնար ըլլալ։

– Ե՞րբ մեկնելու միտք ունիս։

– Մօտ օրէն, թերեւս երկու շաբաթէն, բայց եթէ լրջօրէն կ'ուզէ զաւակը ղրկել, պէտք է, որ անմիջապէս 400 ոսկին տրամադրէ, որովհետեւ վաղուընէ իսկ պիտի աշխատիմ այդ գործին համար, եւ առանց դրամի բան մը չըլլար։

– Վաղը կը տեսնամ մարդը եւ գործը կարգի կը դնեմ, – խոստացաւ Ասատիկ։

Երկու բարեկամները շարունակեցին իրենց խօսակցութիւնը՝ քոնեաքի գաւաթները պարպելով։

Ի վերջոյ Արթին ոտքի ելաւ եւ մեկնեցաւ՝ հետեւեալ օրուան համար ժամադիր ըլլալով Ասատիկի հետ։

Արթին, արդարեւ, կարեւոր գործով մը պիտի մեկնէր Պուլկարիա։ Ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ Ամերիկայէն գրուած եւ Տրդատի ուղղուած այն նամակը, զոր գրաքննիչը ձեռք անցուցած էր։ Այդ նամակը կը պարունակէր սա խօսքերը.

«Քիչ ատենէն անձնուէր եւ փորձուած ընկերներ ճամբայ կ'ելլեն Ջուիցերիոյ եւ Պուլկարիոյ ճամբով Պոլիս գալու։ Ամէն միջոց ձեռք առած ենք, որպէսզի ապահով կերպով հասնին այդտեղ։ Իրենց հետ պիտի բերեն ինչ որ պէտք է ծրագիրը գլուխ հանելու համար»։

Գիտենք, թէ այդ նամակը ինչ իրարանցում առաջ բերած էր, եւ ոստիկանութիւնը ի՛նչ տխուր միջոցներ ձեռք առած էր գտնելու համար թէ՛ Տրդատը եւ թէ՛ Ամերիկայէն եկողները։ Բայց մինչեւ այդ օր այս միջոցները որեւէ արդիւնք չէին տուած, եւ հիմա Պետրի պէյ որոշած էր Արթինը յատկապէս ղրկել Պուլկարիա՝ հոն խուզարկութիւն մը կատարելու եւ փնտռելու այդ Ամերիկայէն գալիք վտանգաւոր մարդիկը։

Արթին բացի այդ գործէն՝ պաշտօն ունէր նաեւ լրտեսելու Պուլկարիա հաստատուած Հայերը։

Հետեւեալ օրը, իրիկուան դէմ, գրաքննիչը գնաց Պոլսոյ կողմը, այն գարեջրատունը, ուր Ասատիկի հետ ժամադիր եղած էին։

Ասատիկ արդէն հոն բազմած էր տարեց անձի մը հետ։

«Ֆիլիպէ երթալիք տղուն հայրը ըլլալու է, – մտածեց Արթին, – կարծեմ գործերնիս եղաւ»։

Ցետոյ, աւելի ուշադիր նայելով, ըսաւ ինքնիրեն.

«Վա՜յ, Մկրտիչ էֆէնտին է եղեր, եթէ գիտնայի՝ աւելի կ'ուզէի, այս մարդը տարուան մը մէջ ահագին գումար շահեցաւ, 500-1000 ոսկին նշանակութիւն անգամ չունի իրեն համար»։

Այս խորհրդածութիւնները ընելով՝ մօտեցաւ այն սեղանին, ուր երկու անձերը բազմած էին։

– Քիչ մը ուշ մնացի, – ըսաւ՝ խօսքը Ասատիկին ուղղելով, – բայց յանցանքը իմս չէ, կարեւոր գործ մը պատահեցաւ։

– Հոգ չէ, – պատասխանեց Ասատիկ, – մենք գործ մը չունէինք եւ եկանք թէ՛ քեզի տեսնելու եւ թէ՛ քիչ մը ժամանակ անցընելու, ձեզի ներկայացնեմ Մկրտիչ էֆէնտին։

– Էֆէնտին զիս չի ճանչնար, բայց ես զինքը կը ճանչնամ, – ըսաւ Արթին։

– Ես ալ ձեր անունը լսած էի, բայց պատիւ չէի ունեցած մօտէն ճանչնալու։

– Այս առթիւ ահա՛ իրար կը ճանչնանք, ըսաւ Ասատիկ։

(Շար. 132)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
եւ Աստուածայայտնութեան

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը՝ 16–ին :

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·15ին :

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ · ՎՐԴ · ԹԱՇՃԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ
Աստուածայայտնութեան
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը՝ 8·30ին :

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ կը կատարուի :

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ՚ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Պատարագի աւարտին ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱՂԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին :

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն մերոյ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին :

Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին :

Յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց» :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին :

Պատարագ Ճրագալոյցի ժամը՝ 17·30ին :

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

Պատարագ Ս. Ծննդեան ժամը՝ 10–ին :

Ջրօրհնէք ժամը՝ 12–ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Պատարագ Մեռելոցի ժամը՝ 10–ին :

Հոգեհանգիստ ժամը՝ 12–ին :

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17·45–ին :

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը՝ 9·45–ին :

Պատարագ ժամը՝ 11–ին :

Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16–ին :

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17–ին :

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Յաւարտ պատարագի ՋՐՕՐՀՆԷՔի արարողութիւն կը կատարուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17·15–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 6

ԾՆՈՒՆԴ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին :

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը՝ 9·45–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ՚երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լիսպ. եւ Աստղիկ Տէր – Պարսամեան իրենց կնքահօր՝ Կարապետ Եսայեանի *մահուան 15–րդ տարելիցին առթիւ 500 ֆրանք կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ նորոգ հանգուցեալ* Գրիգոր Ստեփանեանի *մահուան առթիւ 400 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին :*

Պերճ վարժապետեանի *մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Գէորգ Զալըգեան (Մարսէյլ) 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին :*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓՐՈՎԻՏԱՆՍ.– Խաչիկ Թէօլէօլեան 100 տոլար :

ՓԱՆԹԷՆ. – Տէր եւ Տիկին Կարպիս Լէօվճեան 200 Ֆր. :

ԷՔՍ – ԱՆ – ՓՐՈՎԱՆՍ. – Միրէյլ Տօնապետեան 500 Ֆր. :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի :

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 1

ԿԱՂԱՆԴ – ՏԱՐԵՄՈՒՏ

Պատարագ ժամը 10·30–ին :

EGLISE SAINTE CROIX

13, rue du Perche, Paris 3e

Déjeuner de l'Epiphanie à Paris

Dimanche 6 janvier

11h Messe Pontificale
Cérémonie du Baptême du Christ — Echange des Vœux

13h Repas paroissial de l'Epiphanie
Galette des Rois et Champagne
P.A.F. Adultes: 20 euros
Enfants : 13 euros

Réservation souhaitée au :
01 44 59 23 50 (Paroisse)
01 40 51 11 90 (Eparchie).

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE

le dimanche 13 janvier à partir de 12 heures

à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, Boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
CHORALE DE L'ECOLE
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Teebrotzassère : ☎ 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER (Eole)
Ligne Paris Chelles — Salle à 200 mètres

—— Entrée gratuite ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շէն – Ֆրանս իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ բոլոր անոնց, մամուլ, ձայնասփիւռ, Միութիւն՝ թէ անհատ որոնք իրենց օժանդակութեամբ թոյլ տուին որ 2001 Ծնունդի 10–րդ վաճառքը յաջողութեամբ պսակուի : Շահը 200·000 ֆրանք է :

Շէն – Ֆրանս լաւագոյն օրեր կը մաղթէ իր բոլոր բարերարներուն, շնորհաւորելով Նոր Տարին եւ Սուրբ Ծնունդը :

Offre d'emploi

Maison de retraite arménienne recherche :

OUVRIER PROFESSIONNEL

toutes mains chargé de l'entretien général de l'établissement.
Titulaire de permis B

Envoyez CV à l'attention de Monsieur Arsène GARABEDIAN, Directeur
Maison de retraite de l'Eglantier
7, rue de l'Eglantier
95500 GONESSE
Tél. : 01. 39. 85. 24. 24